

D. Bonifacius Legatus Gregorij.

3ty Janf. Roman. in Germaniam
ad abrogandas qd. herese. et refer
mandos abulsi Ecclesie.

Praeficitur ^{Episcopatus} Aquinratu a Calomano

D. S. b. no. Fratru. Circa annu
771. I quod ex. reb.

Alia fundatia

Instum. Monasterij Fulde. ad. 774.
Herffelwate. 736.

St. 746.

s. Ansbardus ordinatus et r. p. Hoge in Wite
Burg.

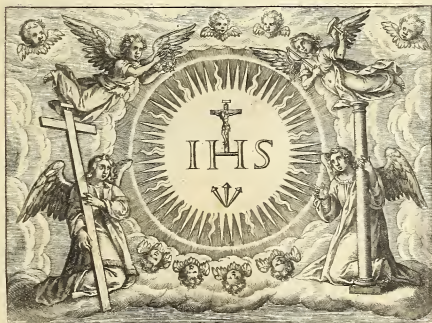
591 374 596
1982 1 2 causs. Fin. d. m. g. et. au. sel.
1982 1 2
1982 1 2
1982 1 2
1982 1 2
1982 1 2

VI 21769
-

FVLDENSIUM
ANTIQVITATVM
LIBRI IIII.

AVCTORE

R. P. CHRISTOPHORO BROVVERO
Societatis IESV Presbytero.

ANTVERPIÆ
EX OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Viduam & Filios Ioannis Moreti.
M. DC. XII.

Cum Privilegiis Casareo & Principum Belgarum.

S. BONIFACIVS

CAROLOMANNVS

Sermo Domini currat,
et clarificetur glorioſum
Euangelium Chriſti, vt ſteri-
lis non moriar.

Epist. xxv.

Digitized by the Internet Archive
in 2016

REVEREND^{MO} ET ILLVSTR^{MO}
PRINCIPI AC DOMINO
D. IOHANNI
FRIDERICO
PRIMATI PER GERMANIAM
GALLIAMQVE
PRINCIPI IMPERI
IMPERATRICIS ARCHICANCELLARIO
ABBATI
INCLITÆ FVLDEN^{SIS} ECCLESIAE
DOMINO AC PATRONO CLEM.

D. D.

VI interesse parum ad vsum prudentiæ aut virtutis existimant, nosse, quid maiores ante nos gesserint; quâ viâ ad virtutis metam, quibus gradibus ad gloriam ascenderint; ij dignitatis in commune

tuendæ , rerúmque gerundarum ratio-
nes velle nescire , aut vitæ cum laude de-
gendæ fructum contemnere & abijcere
mihi videntur . Quomodo enim , non
dicam reipublicæ partem vllam benè
capessat , sed priuatim vitæ cursum ali-
quem ille teneat , qui historiâ , id est , lu-
ce atque animâ prudentiæ destitutus,
neque quod sequatur ac imitetur habet,
neque quod caueat , fatis prouidet ? Vr-
bes exterâsque gentes lustrasse , phaleras
in aliquam expeditionem sumsisse , pere-
grinas didicisse linguas , istuc hodie verò
pro nobili ac magnifico ducitur . At præ-
teritæ memoriæ , ac retroactæ ætatis per-
tramitem virtutis , relegere vestigia , &
prisorum agnoscere fidem , imitari can-
dorem , probitatem , eccui magnopere
iam cordi , qui non à profano vulgo se
prorsus abstineat ? Ego certè de veteris
Ecclesiæ Fuldenfis splendore , ac pietate
maio.

maiorum, nuper apud me seriò cogitans, cum tam multa ignorari à plurimis, aut etiam obliuionis vñdis spontè dari cer-nerem; audebo dicere, intimo quodam animi sensu permotus sum: méque exinde recordatione præteriti temporis excitare, & huius soli patriæque calore quodam abdito accendere sustinui; si qua fortè scintilla erumperet, & ignem hunc, qui in parentum pectoribus implicatus mirabiliter exarsit, propitio numine resuscitaret. Ista quidem animo agitabam; & aurem mihi vellebat non stolidam cogitationem, vt id ab æquis sperare, apud iniquos etiam conari auderem. Etsi non iis me ceruicibus esse rebar, vt in hac perenni religionis occupatione, imò in hac temporum & iudiciorum iniquitate, æquè omnibus laborem hunc approbare possem meum. Ergo vel secundarum partium operam imponi mihi passus sum,

vt

vt qui historiam diffusam haud possem,
antiquitatum quædam condimenta hi-
storix permista darem. Quo quidem
munere, me duplici nomine de re Ful-
densi haud malè mereri confidebam:
tum, quia languentem & extinctum
propè multorum affectum in præstan-
tissima huius Ecclesiæ sidera suscitare vo-
lui; tum etiam ostendere, fructum ali-
quem ex hoc litterarum & doctrinarum
domicilio, quod hac memoriâ sapientif-
simè C. T. Maiores Patribus Societatis
I E S V tradiderunt, in publicum redun-
dare posse. Et verò, cùm hominibus re-
ligioni nostræ parum æquis, scrinia om-
nia & penetralia Bibliothecæ prænobis-
sime, cum tantâ optimorum librorum ia-
cturâ, ceu fontes olim patuerint; inuide-
re nemo potest, vel hos veterum docu-
mentorū riuulos, ad nos bonorum
studio deriuatos. Sanè magnam, Illustris-
sime

sime Præsul, C. T. posterī gratiam habebunt, si ij erunt, qui esse debent, quando ea, quæ ad huius Ecclesiæ splendorem momentum afferunt certè maximum, quæque ad sacrorum iura & præteritæ totius ætatis descriptionem intelligendam faciunt quoque plurimùm, non chartis antiquis obsita descriptaque, non arrosis inuoluta membranis, sed publicis litterarum monumentis ad imitationem, & Fuldani nominis insignem commendationem, C. T. favore ac patrocinio exposita videbunt. Id quod immortalī gloriâ Princeps Balthasar C. T. antecessor, & in votis sæpè habuit, & paulò ante discessum suum, vehementiùs etiam expetisse visus est; cùm ipse memoriam vitæ suæ complecti litteris cœpit, & acta decessorum suorum compendio annotata, eam in rem nobis benignè communicavit. Sciebat enim pru-

dens Antistes, & gubernandi præceptis abundè instructus, omnis melioris doctrinæ & disciplinæ fructum à maiorum exemplis vtiliter hauriri: quæque ipsi scriptis monumentis vel hucusq; propagassent, vel vitæ præclaris actionibus expressissent, tot in medio casibus rerum humanarum, vix posse aliter, quàm litterarum præsidio conseruari. Et verò huius Ordinis, id est, Benedictinæ familiæ, quis nescit laudem hanc esse propriam, vt ambiat meritis & rectè factorum gloriâ, quàm latè patet, orbem Christianũ. Etenim, vt palmas taceam & adoreas in reliquo Occidente partas, certè innumeras abstulit ex hac Germaniâ nostrâ magnâ; cuius, inferæ, superæ, regionibus, tot retrò sæculis, hæc vnica ferè dedit scientiæ veræq; pietatis doctores, duces, magistros: vnica, inquam, Boreæ populis, citimis, extimis, in magnâ errorum nocte, prætulit veri honesti-

nestique facem. Scilicet hac virtutis ar-
duâ viâ , & non mortali doctrinarum
curriculo, communem mortalium men-
suram supergressâ, pondera tot cathedra-
rum ingentia , suorum humeris , velut
Atlas cælum sustulit ; excelsóque loco in
repub. Christianâ constituta, non popu-
lis dumtaxat & vrbibus, sed Principibus
terrarum dominis, benè beatéq; viuendi
leges & præcepta dedit. Quare, vt in hoc
virtutis & sapientiæ regno , septingentis
ampliùs annis, principatum S. Benedicti
posteritas, alibi gentium, obtinuit : ita &
hïc Fuldæ, florem & germen quoddam
ornatissimorum Ascetarum extulit ; qui
multiplici ingeniorum culturâ , & lucu-
brationum instrumento, tamquam sacrâ
panopliâ quadam abundantes, & Eccle-
siæ auctoritatem fecêre, & virtuti tantum
attulere pretium , vt vtrimque, profligatis
erroribus & vitiis , nescias , maio-

rem ex defensione fructum , quàm ex
victoriâ gloriam consecuti sint. Quod
igitur Celsitudini vestræ , & Congrega-
tioni vniuersæ gratum & faustum sit,
tollihoc & educi, quidquid est partitionis,
in vestro amplissimo nomine placuit,
pignus futurum huius Societatis I E S V
Collegij, perpetuæ erga Ecclesiam istam
benè de se meritam obseruantix. Ita
voueo , & vnà mecum adprecantur,
quotquot de Societate nostrâ hîc pro
Ecclesiæ Fuldenfis gloriâ, pro iuuentutis
vtilitate , & Reip. vestræ communique
omnium salute vigilant. Fuldæ , in Col-
legio Soc. I E S V, anno Christi M. DC. XII.
mense Martio ; cuius XXII. dies est
C. T. indepti principatus anniuersaria.

Reuerend^{ma} & Illustr^{ma} C. V.

cliens & seruus humillimus

Christophorus Brouerus.

LECTO-

LECTORI BENEVOLO

S. D.

MENSARVM *satis est, satis est fatuag₃ placent a;*
Non fastiditos tot inuat esse cibos.

Ponere quod lautum gustu, vafrumg₃ sapore,
Difficile est; cibus haud cum facit ad stomachum.

Nescis, heu nescis Domini conuiuia nostri:
Lentem delicias ipse, fabasg₃ facit.

Sint, qui cortis aues, sint & qui phasidas addant,
Fercula do mensis vilia, CHRISTE, tuis.

Pauper & hesternum, Lector, tibi pono minuat;
Arte caret, qua vult perdere mensa famem.

FVL D E N S I V M A N T I Q V I T A T V M

LIBRI I.

ARGVMENTVM.

ECCLESIAE Prouinciâq; solum, & gentis originem, loci deinde cultum, seu natura seu artis beneficio surgentem; atque etiam inuicta sacra, religionemq; pandit. Mox ornamenta disciplina, exercitationesque doctrinarum aggrediens, Cœnobij struit multiplicem palastram. Educit hinc agmen tum Cœnobarum eruditione conspicuorum, tum Antistitum, qui laude memorabili domi forisq; cathedris & insulis etiam Episcopalis claruere. Denique Monasterij prerogatiuam, orbem eiusq; conuersiones proponit, qua citra metam interdum reflexa, & ut humana sunt, variam in faciem sapius euoluta, cursum adhuc habent suum.

INDEX CAPITVM.

CAPVT I.

BVCHONIAE & Fuldenſis ditionis origo.

CAPVT II.

Buchoniae veteris ſitus & regio.

CAPVT III.

Primordia fundati conditiſque Monafterij.

CAPVT IV.

Monafterij locus & regio ex fundatione monſtrata.

CAPVT V.

Incrementa Monafterij.

CAPVT VI.

Structurarum inchoata opera.

CAPVT VII.

Cellarum origo & uſus.

CAPVT VIII.

Disciplina Monafterij Fuldenſis praſertim exterior.

CAPVT IX.

Schola Fuldenſis & doctrine ſtudia.

CAPVT X.

Schola Fuldenſis celebritas, frequentia, origo, progressus.

CAPVT XI.

Exercitationes disciplinarum Fuldae frequentatae.

CAPVT XII.

Exercitationum harum uſu ſtetiſſe religionem.

CAPVT XIII.

Praſtantium doctrinâ & pietate virorum corona quadam obiter monſtrata.

CAPVT XIV.

Continuatio illuſtrium virorum ſecundae & tertiae claſſis.

CAPVT XV.

Abbatum, Monafterijſque Fuldenſis dignitas & prerogatiua.

CAPVT

CAPVT XVI.

De proëdriâ Abbatum Fuldensium , & sessionis honore.

CAPVT XVII.

Qui ex Abbatum numero Pontificiis insulis clari spectatiq̃ue.

CAPVT XVIII.

Qui Moguntia & alibi ex Abbatibus Episcopi claruerint.

CAPVT XIX.

*Qui in imperio gestis præclarè rebus , & opibus armisque noti
Abbatès hic extiterint.*

CAPVT XX.

Continuatio Abbatum togâ & exteriore vitâ præstantium.

CAPVT XXI.

Prima declinatio Monasterij Fuldensis.

CAPVT XXII.

Prolapsio quædam , sed ilicò subleuata.

CAPVT XXIII.

Motus sub VViderado Abbate.

CAPVT XXIV.

*Descriptio reliqui status vsque ad seculum decimum tertium
Christi nati.*

FULDENSIVM ANTIQUITATVM LIBRI I.

CAPVT I.

Buchonia & Fuldensis dittonis origo.

VO D olim, diuino consilio, in Romani nominis prouincias immixtis concitatisque Barbaris euenit, vt feritate exuta, mansuetacta iam pridem gentis disciplinam moresq. condicerent; idem quoque posterâ atate accidisse cernimus, vt Barbarorum in Barbaros imperia surgerent, quò Christi nomen, immanitate vi-

Gentium migrationes seruiunt fidei Christiana augenda.

ctâ, religioque longius iret, & subitis mox incrementis adolesceret. Sic Francis rerum in Thuringiâ dominis esse licuit, quò id loci populis salute supernè datâ, rectius esset, iam Francis victoribus, quàm sub Barbaris regibus extitisset.

Gregor. Turon. histor. Franco:uin, lib. 3. c. 7.

Obscurum in Thuringiæ Franciæque confinio, & horridum iacebat nemus, quod longissimæ ætatis Francorum populis, licet haud ignotum, serò tamen regnantibus Caroli Martelli liberis, aliquatenus ad fatnam enituit. Huic Thuriagia nuper deuicta, faciles aditus; Saxoniam malè pacata, frequentiam conciliabat. Buchoniam saltui nomen indidère maiores: Bocaunam, Buchoniæ siluam, solitudinem, similiq. varietate, vetustiores appellauère. Nam spontè plurima fagus hîc enascens, effecit, vt ab hac arbore vocabulû nemori veniret. Cecinit id Candidus, prisca & nascentis monasterij nobilis scriptor: qui vitam B. Ægilis, tertij hîc Abbatis, versu prosaq. sic exorditur:

Buchonia saltus. vulgo Buchen.

A fago nomen habet, qui Teuton. Buchen.

M. S. Fulden.

Hic iuuenis Noricâ quondam regione serenâ

Nobilis exoritur. illic haud longa moratus

A

Tempora,

*Tempora, progenies patriis euectus ab oris
Ducitur in siluam, Fagi de nomine dictam
Buchoniam, vndifonus serpens vbi labitur amnis
Fulda: vnde iste locus, vbi nunc ingentia cernis
Mœnia, primâ olim nomen ab origine sumfit.*

*Fuldensis
monasterij
amplitudo.*

*Fachium.
Bocauna.*

Nil potuit luculentius: eiq̃ue seruit Fagorum superstes oppidum ad Werram amnem, quod Hassiacæ domui oppignortum, inflexâ voce Fachium adhuc appellitant. Bocaunæ verò testem iam quoque laudo S. Ludtgerum, Monasteriensis ecclesiæ primum Episcopum: qui in S. Gregorij Ultraiectensis Antistitis magistri sui vitâ, *Sturmi venerabilis*, inquit, *Abbas vnus ex numero illo electorum Dei, puta, qui ex S. Bonifacij disciplina profecti, quantum profecerit in eremo, Bocauna silua in testimonio est; quæ prius omnimodis inculta erat, ac desertum. nunc autem ab Oriente vsq. ad Occidentem, à Septentrione vsque ad Meridiem, ecclesiis Dei & electis palmitibus monachorum impleuerunt.* At Buchoniæ nomen ab antiquissimis acceptum, quantum est, retinuit posteritas. Vsurpauit, vt in carmine, sic in sermone vitæ, quem citauit,

*Ecclesiis &
monasterijs
frequens.*

*Fulda riuus
nomen dat
monasterio.*

Candidus: Monasterium in siluâ Bochoniæ constitutum, secus ripam fluminis Fulde; ob cuius vicinitatem, hoc Monasterium, vsitato nomine Fulda nuncupatur; vbi martyr Christi Bonifacius, sacro corpore requiescit. Nec abit aliò Rudolphus, Fuldensis monasterij & presbyter, & historiographus; qui, vt diutiùs lateret, sanè non meruerat. Et commendant vocis vsum, quotquot ab incunabilis huius loci in seram ætatem, Breuiaria Annalium, quâ Francigenæ, quâ Germani scripsere. Minùs expressit signatè, sed amicum tamen ostendens liberalibus disciplinis, & habitatum sibi, Lupus monasterij Ferrariæ in Galliis Abbas, Rhabani quondam discipulus. Hic ad Altuinum Senonensem monachum, & alibi, *Saltum Germaniæ* vocat. Ipse verò S. Bonifacius, epistolâ ad Zachariam Pontificem, *locum Siluaticum in eremo, vastissimæ solitudinis.* Verùm Pontificum Regumq̃ue primæuæ tabulæ nimio opere nemus hoc extollunt. *Buchonia vastam solitudinem Zacharias Papa, & Magnus Carolus, Pipinus pater, Solitudinem Buchoniæ nuncupat.* Exordio diplomatæ S. Bonifacio dati: *Pipinus rex Franco:um, vir illustris, Bonifacio Archiepiscopo, & legato Germaniæ, ab Apostolicâ Sede delecto.*

*Epistol. 20.
& 40.
Solitudo Buchonia variè solata.*

lecto. Quia veneranda paternitas tua nostram excellentiam postulauit, pro monasterio, quod à tenouiter constructum est in solitudine Buchoniâ, iuxta flumen Fulda; in loco, quem beatæ memoriæ Carolomanus legitimâ donatione tibi concessit. Suffragantur Pontifices: & præcipuè Stephanus in diplomate, quo locum Sedi Romanæ subiicit; iuxtaque Diœcesanorum legibus exceptum, sancit.

At non antiquior tibi Buchoniæ, ais, perueteris origo? scio ex Taciti Annalibus, & Romanis castris, præliis, expeditionibus, antiquitatem huclaudemque peti; sed, vt latebrosa hæc cuncta excutiant, inuentisque suis otiosi homines indulgeant, per me semper iis licebit: ego limites æui cogniti, & tritam eruditæ orbitam, non excessero. Quod si sua Claudio Ptolomæo topothesia certa constaret; & prisca locorum symbola tanto flexu non euariassent; facilius quidem in publicum, geographicas suas coniecturas, scriptores nonnulli probarent. At res ea iam secus habet; cum illius etiam, qui hac in arte æuo nostro familiam duxit, sententiâ, ne decima quidem locorum pars apud Ptolomæum, germano suo situ, veraque regione certo describatur. Alioquin Romanis Buchonici nemoris extrema & peruia loca haud incomperta fuisse, ex præliis, quæ cum Arminio & Cattorum gente conseruere, non prorsus obscurum esse potest. Tacito quidem auctore, cum anno V. C. Annal. lib. 1. D C C L X X I I I. Germanicus Cæsar in Cattos irrupit, primò *Castellum super vestigia paterni præsidij in monte Tauno posuit.* Hinc Taunus mons an Taurus, ubi? munitis viis & fluminibus, rapuit exercitum in penetralia Cattorum, quibus ad eò improuisus aduenit, vt, quod imbecillum etate ac sexu, statim captum aut trucidatum sit; iuuentus flumen Adranam nando transmiserit. Hic Taunus, vel, vt alij malint, Taurus Tacit. Lipsij Annal. 1. & 12. B. Rhenanus Ortelij Geograph. occurrit; cuius situm, etsi veteres non præfinitur accuratè, Hassorum tamen recentiores, in Cattimelibocis ostendunt, seu in inferiore comitatu *Catz enellebogensium*; quo loco nemorosis in iugis Caroli Magni ætate Einrichiæ pagus, seu Henrichiæ dictus saltus, se late diffundebat, & Francofurtum etiam adibat. Obuersus igitur mons hic præsidij & statuius Romanorum, quæ in Germaniæ citerioris limite vigilabant. In eo Drusus castellum habuit, quod potuit facillè, contra Mogontiæ obiacentibus legionum præsidij. Atque vt propius Drusi castellum in Tauno.

Adrana flu.
Edera.

Fuldæ auxi-
liaris.

* Phagorum
fuit nomen
posuit Pto-
lom.
Drusi tro-
phæa Pto-
loma quæ?

Situs oppidi
Fagorum.
Phryas & Phi-
lyu Eusta-
thio f. gis
conijta loca.

S. Bonifacij
mansiones.

VVinefriden
oppidum à
S. Bonifacio,
qui VVinfri-
dius: alij com-
romi: euntur
sonare VVan-
frida, quando
par?
Borsla ma-
gna & par-
ua.

Buriburgum,
ex H. ssa &
Fulda. nji: ec-
clési. Chroni-
cis.

accedam, flumen Adranam, quod Tacitus appellat, Edera iam est, quæ Fuldæ cognata, ipsius transfusione, Visurgin subit, vbi priùs tamen Fritillaria & Feldtbergo salutatis, se Fuldæ miscuit. Ex quorum certè locorum affinitate, etsi non conspicuæ veritatis argumenta, multas tamen probæ notæ coniecturas ducere liceat, Romanos hoc noscitasse solum. Vnde nec spreuerim vt leues, aut damnauerim vt imperitos, qui ex Ptolomæi vestigiis, montium fluminumq. respectu, incolis Buchoniæ* Pheugarum nomen attribuunt; quiq. ad caput Visurgis, vbi Fulda & Werra cornua minuunt, Drusi trophæa collocant. Etenim quod dixi, Fagorum oppidum huius ditionis non obscurum, Ptolomæi Φούραεσσι, aut quod huic affine, Φρυγῶν commodè refert; cuius collocatio ab Appiano & Irenico, licet ad vltiora Haberstædium vsque traiciatur, situ tamen & dimensione locorum vsquequaque non compertis, antequam equidem recentiorem chorographiam, qui supra Trophæa Drusi, Pheugarum ad Meridiem, describunt, vbi Werra Visurgin appetit, & apud Fagium oppidum ponte transitur. Verùm longè clariora sancti Bonifacij trophæa tenemus, quæ cælestes ipsi vltioris, quàm quæ Druso infames cladibus aquilæ, pepererunt. Monstramus illa Thuringiam versus, apud Werram amnem; & in Mattiacis Cattisq. intra Fuldæ ac Adranæ mesopotamiam. In Werræ vltiore ripâ, VVinefridi, sic prisca nominarunt, oppidum est, vbi traditur S Bonifacius plerumque domicilium habuisse, antequam Moguntiaci capta sedes. Hinc in eiusdem amnis tractu, Brustlohium maius minusq. Illud antiquissima ecclesia S. Bonifacij memoriâ celebre, Fuldensi monasterio olim paruit, hodieq. illic sacerdotia confert Abbas Fuldensis, etsi parum secundo religionis cursu. Et, vt notiora aliisque inuestigata præteream; apud Ederam Fritillaria ciuitas, solo fructifero planoq. conspicitur. Hic Bonifacij studio ductuq. sanctus VVigbertus, Albuinus seu Vitta, Megingozus aliq. Apostolici viri, & Præfules egregij complures, adoleuere. Iuxta in excelsio monte, Buriburgum, vetus Episcopi Sedes stabat, cuius hodieque ruinas illic monstrant. Obseruo posteriore item ætate, Buriburgi castellum, cum stirpe quæ infedit, illamet regione, apud Fridtzlariam reponi. Ceterùm

VVig-

VVigbertus, tumultu Saxonico, hinc Buriburgum translatus, inde non magno itineris intervallo Hersfeldiam venit : quæ tunc ecclesia Herolfesfeldica regione, apud Fuldâ amnem à Sturmio inchoata, & mox à Lullo suscepta fuit. Hinc inter Fuldâ & Hunam amnes, sæpè sancta, sæpè à Bonifacio illustrata Michaëlis Archangeli memoria occurrit. Loco nomen est Michelfrumich. vbi, fama tenet, Sanctum, suarum precum & orationum habuisse stationem. Et Hora pagus, quò item oratum iit, & Episcopi mons, in quo resedit, & non procul inde fons, quo sitim leuauit, in conspectu ciuitatis cernuntur.

Lupus Seruat. c. 13. & 24 S. Wigbertus. Hersfeldia.

Michelfrumich, al Michelfruich, statio & quies apud D. Michaëlis. Mons, fons, orationis locus.

CAPVT II.

Buchonia veteris situs & regio.

NOMEN, & quidquid eius relictum ex notitiâ priscâ, tenemus; regio quidni iam ipsa peruestigetur? Hanc Buchonia nouâ voce, ceu vmbonem describunt in orbiculari clypeo; & mediam, aiunt, iungere sibi à Septentrione Hassiam; à Meridie Franconiam; ab Occasu VVederauiam, & Hanouiaë comitatum; ab Oriente, Saxoniam & Thuringiam; ditione ac principatu vtique ab iis discriminatam. Sed antiquiora nos rimamur: & Franciâ Thuringicâque gente vtrimque circumiectâ, inquirimus; vtri horum adscribendi, Thuringis, an Francis, antiqui nemoris accolæ? Enimuerò, vt interioris saltus cultum omittam, serò forsan interlucati, extrema siluarum, & vallium riuorûmque opportuniora, finitimis in seffa, non tradam ambiguus. Et argumento sunt in S. Sturmî vitâ, tum Saxonum latibula & recessus; tum frequentes hominum conuentus, Francorum hîc imperio & legibus vicatim habitî, ritu pagorum veterum. Cuius generis passim in Germaniâ, Rheni Mosellæque tractu, olim *Gouuas* appellatas, siue *Tziac*, id est, sola culta terrarum, nimium quàm notum est. Sanè hac regione locorum, inter prima, monasterio Fuldensi à rege Pipino donum obuenit, vicus Omneffadius in pago Moinigouwe; ceu Mœni fluminis agrum dicerent. quippe Mœnum inuenias, veteri perpetuâ Reginonis & coætaneorum scripturâ, *Mohin*,

Buchonia, seu Buchonia situs.

Hanonia comitatus Hanorû; qui populi trans Rhenum celebres in Kirchana. & Zigeheims. etc. famam retinent.

Pagi. Gouuas.

Omnestade. Moinigouwe.

M. S. Prumiensi.

*Mœnus flu.
M. hin, &
Moin.*

*Pagus Au-
stria, seu
Francia O-
rientalis.*

aut aspiratione demptâ *Moin* nūcupatum. Hinc Martyrologio S. Notheri, qui vixit anno salutis DCCCLXX. S. Kiliani certamen notatur. In pago *Austriæ*; id est *nouæ Franciæ castro*; imò ciuitate, vt *Teutonico nomine prodit VVirzburg*, iuxta *Moin fluium sita*. Quò *Candidus* etiam spectat, vbi *Hailstolphi clarissimi Moguntinensis Archiepiscopi & Aigilis Abbatis congressum* describit:

*Post hæc inde means, socium comitante cateruâ,
Iste pater latum gressum direxit ad urbem,
Quondam opulentam opibus, opere constructa vetusto
Apparet que; namque super glacialis aquâ
Ripam Rheni, in quem fluitat turgentibus vndis;
Nam parte ex aliâ, castrum, quâ cernitur ingens
Haud procul à ponte sursum, quem sospite regno
Olim rex Carolus fecit, prolabitur amnis
Mogoin, ex quo, vt fama sonat Moguntia dicta est.*

* *Huitans*

*Castellum in
aduersâ ripâ
Moguntia-
censi.*

*Pons Rheni
vetus.*

Moguntia à

Mogom, seu

Mobin flum.

Hamalun-

burg veteres,

seu Hamel-

burgum re-

galis villa.

Salogow pa-

go Francico.

Mani hoïpes

Sala flu. di-

uersus à Sa-

xonico.

Saleck arx.

Grabfeldia

pagus.

* *Iul. Fronti-*

nus de Col-

lon. & agro-

rum diuis.

Buchonia in-

cola Franci-

ne, an Thu-

ringi?

Neque incelebre *Hamelburgum Franconiæ iam finitimum oppidum*, tunc latè diffusum regale prædium, quod à *Pipino* prius donatum, *Carolus filius paternæ liberalitati*, cum *veci-* galibus ac fundis accensuit, ipseque in pago *Salogow super fluium Salâ situm*, memorat; à cuius riui lapsu, arx principum *Fuldensium Saleca* fert nomen; vt angulo fluuij *Salæ* cognomen dari, sentias. Eodem pertinet *Grabfeldiæ pagus in Buchoniæ veteris meditullio*, à crebris fortè conuallium anfractibus, ceu foueis, *cauas Romani vocabant, arreptâ voce. Arguunt igitur & hisce locis interuenisse cultorum quoque frequentiam, seu à nato Francis hîc imperio, seu à *Thuringorum* dominatu altiùs exordio repetito, pagorum modus & incolæ. Sed hoc mortalium genus, quod saltui interius, nec longi tractus propinquum *amni Fuldæ, Francis, an Thuringis* adscribas, distrahimur ancipites. Ducit huc veterum fides, annumerari certius Francis; qui inde iam à *Clodouei expeditionibus*, eiusque liberis, hac transitum, & aditus in *Thuringiam* habuère; &, quod *Merouingis* regibus fixum inuenère *Carolingi*, eodem iure situque ab ipsis, probabile, venisse ad posteros.

Regionâ par-
ticio alia na-
turalis, alia
ciuilis.
Lib. 4. Geo-
graph.

Scitum apud *Geographos*, aliter regiones ex gentium incolatu & naturâ, quod *Strabo* dixit, φυσικῶς ἢ ἐθνικῶς, aliter à re-
rum dominis aut principibus, ciuilitè distrahi distribuique.

Nam

Nam vt Buchoniam Thuringicæ conditionis antiquitus extitisse, facillè persuaserim eruditis ; ita à Francis victoribus inde auocatam, accepisse nomen & leges huius gentis, abundè testari licet. Sæculo certè ab ortu Christi Domini quinto, Clodoueo iam tum Galliarum potente, Buchoniam regibus eius gentis notam & expectatam, locuples testis est Gregorius Turonensis. Nam Sigebertum Agrippinensium regulum, Clodouei propinquum, dum filij insidias, traiecto Rheno, longè declinat, in huius se luci opaca abstrusum iisse, narrat ; ibique placido somno in tentorio defungenti, superuenisse à Cloderico filio percussores, qui exanimatum æterno somno mergent. Idem Francorum Orientalium sedes, quoad suâ ætate retrò meminisse licuit, inuestigans, ponit eas iuxta pagos & ciuitates in confinio Thuringiæ ; vetusque castrum Dispargum in limite Thoringorum, Clodioni assignat nobilissimo Francorum regi ; vt vtrinque saltum fuisse interiectum, planissimè conspiceres. Et verò S. Bonifacius, occasione promptus Euangelij propagandi in Saxones, hac potiùs regione locorum sedendum sibi suisque duxit, Francorum armis partâ securitate. Vnde & Fritislaria plurimùm ei adita, Herolfesfeldia quoque tentata, excursu Moguntia factò, quæ sedes metropolis tunc Franciæ Orientalis. Plus etiam dixisse videbor, vbi stabilimenta subiecerim Orationi, quæ Francos ipsos Fuldæ facit accolas. Carolomanni itaque & Pipini fundatorum litteris, ipsiusque magni Caroli diplomate munifico, quo congregationi nascenti copiam tribuit, ex suo corpore legendi Abbatem, dicitur *monasterium Fuldense constructum in pago Grabfeldico*. at pagus is Francici iuris index, amnicus extitit ; & more gentis, agrorum pabulique certo limite, intra Buchoniam, cohibitus. Sed & vsurpatio nominis in Franciæ Orientalis regionem quamdam abiit, cuius auorum adhuc ætate tam clara fuit memoria, vt in Indice ecclesiârum, quas præpositus Ecclesiæ S. Kiliani Wirzburgensis moderari, aut distribuere consuevit, ad discrimen alterius, Eisfeldica parochia nominetur, in Grapfeldiæ tractu sita. Quo faciliùs conterenda vulgarium scriptorum vanitas, nescio quas fabulas hîc de Noctuarum antris, ac spelæis mustitantium, in quæ D. Bonifacius coloniam hanc suam deduxerit.

Lib. 2. histor.
Franc. c. 40.

Lib. 2 c. 9.

Dispargum,
adi Ortelij
Synon. in
Asfiburgio
coniectura
mera.
Etymon pro-
babile Diestes
Purgus vel
Burgus.

*Francos cen-
sere à primâ
origine mo-
nasterij.*

*Grabfeldia
pagus Fran-
cici iuris.*

Nicol. Serar.
notat ad epi-
stol. 128. Ko-
ningshoucin
eâ ponit.

*Eysfeldt im
Grapfeldt.*

rit. Et Georgij VVicelij veteres libri meritò præferuntur, qui in huius pagi amplitudine, locum, quo S. Bonifacius monasterij fundamenta iecit, antiquitus à quercubus volunt habuisse nomen, quæ fagis intermixtæ, vt amœnitate suâ ad ripam in plano positæ aduenas inuitabant, ita fortè gentilium quoque superstitioni seruebant; quibus quercus & robora numinis instar fuisse, protrita est obseruatio. Habemus igitur & pagi frequentiam à Francis descripti habitatiq̃ue; cuius & incolas, vt in Germaniæ prouincijs haud incelebres, & Gregorij Papæ rescriptum, & vitæ S. Bonifacij memoria retinet. Sed præter hîc quoque Rudolphus gnarus antiquitatis, & variarum artium: qui in Rhabani actis, quæ iam damus, vbi ab Fuldensis monasterij incunabulis narrationem orditur, *In ea parte Germaniæ, inquit, quam Franci, qui dicuntur Orientales, inhabitant, locus est ex nomine vicini fluminis, Fulda vocatus, qui moderno tempore ab incolis illarum regionum Buchonia appellatur.* Rudolpho consensu respondet Alcuinus Flaccus, huius regionis frequens inquilinus & habitator, etiam loci post funera adamat: qui in versiculis, quibus Acrosticha Rhabani commendat, de hoc alumnodiscipuloq̃ue suo canit:

*Ipse quidem Francus genere est: atque incola siluæ
Buchoniæ.*

Et ne genitale solum longiùs proferres, Rhabanus sibimet parentans, ait:

*Urbe quidem genitus sum, & sacro fonte renatus
In Fulda.*

Quod igitur Marius, Sigebertus, aut recentiores alij, in Thuringiâ scribunt sedem hanc inchoatam, id seu pro loci naturâ, vetustatis longè dissitè respectu, seu potius ex vsu suorum temporum, facere credimus, cum Franciè mutatis iam tum finibus, Thuringorum ditio longè celebrior antestaret: id, quod ex Lamberti chronologi monumentis clarè perspicitur, Hinc ad eò antiquitus orta illa diocesium distributio, vt quod in Thuringos patefcit trans amnè, Moguntinam, quod in Franciam, Orientem versus, Wirceburgensem episcopem spectaret. Angustâ quoque riuus intercapedine, hinc loca videas cisamniensia Herbipolèsi; inde alia ex aduersum Moguntinæ olim dioccesi cõtributa,

*Monasteriũ
in querceto
conditum.
Eichenloch
Quercilocus.*

*Tacit. Ger-
mania.*

*Epistolæ 3.
S. Bonifacij.*

*Fulda Fran-
ciæ Orientali
assignata.*

*In opere
Rhabani de
S. Cruce.*

*Rhabanus
Fuldensis
Francus.*

*Fulda hic
vrbs per pro-
lepsin.*

*Fulda, seu
Buchonia
quomodo
Thuringia
annumerata.*

*Bipartita
diocesis ec-
clesiæ Ful-
donis.*

CAPVT III.

Primordia fundati conditiq; monasterij.

IN origine vestigandâ, primùm temporis habere rationem cupimus; hanc ex S. Bonifacij actis cùm indagamus, inobseruabilis occurrit temporum quidam labyrinthus. S. Ludgerus in Gregorio certum facit, D. Bonifacium priusquam Thuringos & Hassos Româ reuersus serio excoleret (nam adiiisse prius, nec ait, nec it inficias) tredecim ipsos annos in Australi regione Frisiæ, iuxta lacum Almarum, trinis confedisse locis: septem apud Wyrdam in Rheni fluij ripâ; tribus in Hattinghemo iuxta amnem Fhetam; totidem in Felisâ, propè à paganis. Hinc per Treueros adiiisse Orientales Francorum regiones, ad Hassos & Thuringos; & mox animarum spoliis diuitem, Carolo Martello innotuisse, tricis haud exiguis ab æmulâ pseudodoctorum & adulatorum gente obiectis. Nec valde discors his S. Willibaldus, qui ex itinere Romano, Iustratis Boiariis, Thuringiam adiiisse scribit, sed morte Ratbodi compertâ, in Fresonum regionem reflexisse, quam olim Dorestato & Traiecto tenus, primo item suo ex Britannîâ aduentu perlustrat. Quæ certè narratio, quantopere distet à vitâ S. Bonifacij vulgarâ, manifestum est; quum triennium modò inter Frisicam commorationem, & in Thuringos aduentum interiicit. Quare, qui Surianam, id est, Othloni Fuldenfis monachi historiam sequuntur, S. Bonifacium ab anno vndeuigesimo in vigesimum quartum supra septingentesimum, aut paulo secus, ex Frisiâ in Thuringiam, & Caroli regis notitiam, educunt. Huius controuersix quidquid est, nam auctoritas S. Ludgeri, & vitæ Bonifacianæ commentarius, causæ dictione inter se certabunt; nos temporum epocham tenemus, minimè dubitabilem, freti maiorum litteris & publicis scriptorum monumentis. Decennio etenim prius, quàm martyrio diem finiit Bonifacius, Fuldæ domicilium posuit, monasticè colendæ. Cuius quidem sententiæ fidem amplectuntur publici scriptores, & omnium Annalium litterè, quæ annum signant conditi Fuldenfis

S. Bonifacij in Thuringiam aduentus.

Almarum 2 S. Willibaldo. Elmere, stagnum Frisia.

In vitâ S. Bonifacij c. 4. 5. 6. Antiqu. lect. Tom. 4.

Fuldense monasterium, quando conditum. Rhegino, Marianus, M. S. Hersfeld. Fuld. Contractus.

monasterij, septingentesimum quadragesimum quartum ab ortu Christi. Palmam hîc præfert domesticus historicus, Rudolphus: *Monasterium constituit S. Bonifacius monachorum, anno ante passionem suam decimo; qui fuit ab incarnatione Dominicâ, quartus & quadragesimus & septingentesimus annus. Quo nihil dici potuit rotundius.* Passum enim, consensus est, anno DCCCLV.

S. Bonifacius quando passus.

in Iunio; quibus annis si decadem eximas, prorsus exsiliet numerus antea positus. Neque interest plurimum, biennio citius à Sigeberto, vel ferius ab aliis, originem hanc litteris commendari; cum & Marianus temporibus his fundari cœptum, alij vetustiores libri inchoatum Fuldæ monasterium dumtaxat, ut de amplissimâ re & in maius exaugendâ, infinite loquantur. Sanè constituti stabilitique loci exordia, quadragesimus quartus supra septingentesimum annus occupat. Quibus autem occasionibus, & per quos tam nobilis disciplinæ famæque moles exurgere, mediâ solitudine cœperit, dignum est ut iam exequar. Assidua aduersus finitimos Saxones hîc Franco, Francique clientibus Thuringis & Hassis, bellorum erant certamina: illis religionem & numina insitâ leuitate fallentibus, his ob Christianæ fidei non nimium iactas firmè radices, in obsequium haud promptissimè accinctis. Altissimæ itaque prouidentiaë duces, Carolomannus & Pipinus, victoriam in Christianâ pietate quàm armis sibi spondentes certiozem, existimabant populos tot annis aduersus Francorum imperium contumaces, in obsequio tunc demum sibi certò futuros, vbi priùs eos Christi iugo quàm imperio suo subiugassent. Nam principatum illum, egregiis nixum radicibus, & præclarè stabilitum nouerant, quem Christi religio, & ab ipso inspirata vera pietas, fundasset. Huic sapientiaë facem prælucebat Bonifacius, qui

Carolomanno & Pipino sum in oribus, quæ menses

S. Bonifacij consiliarius in Fuld. monast. conuolendo.

excelsâ potestate, famaque virtutis Carolum parentem iam pridem ceperat, commendatione Gregorij Pontificis; Apostoli partes zelumque præclarè hisce regionibus functus. Is, quâ religionis incremento, quâ superstitionum abolitione, iam longum in Thuringiâ Franciâque viciniâ, progressus erat. Et monasticen, quam in Angliâ, vnde ortus, à pueris in Ventanâ diœcesi coluerat, item in horridâ hac regione excultum ibat. Ergo gymnasium animo exstructum habebat, ex quo statim

virtu-

virtutum auctibus, milites Christianos educeret; quorum operâ, & gentilitatis opes profligaret, & finitimam barbariem, asperitate morum edomitâ, ad sanctioris vitæ studium adduceret. Huc priusquam ex Britannîâ suppetias & auxilia posceret, primo itinere Româ, vt interpretor, rediens, per Boiariorum fines inde nimirum sobolem seposuit nobili gignendo monachorum armento. Huic prænituit inde beatus Sturmus; quem S. Bonifacius admodum adolescentem Noricâ prouinciâ, siue Boiariorum, vt vsus tunc habuit loquentium, Christianis & nobilibus ortum parentibus, in hæc primùm loca perduxit; & Fritislariæ in monasterij ludo, accuratè ab VVigberto erudiendum curauit. Porrò VVigbertus Anglosaxo, clarâ item maiorum stirpe, laborum atque egregiorum operum se socium iam pridem Bonifacio iunxerat; illumque Bonifacius Frideslariensi monasterio Abbatem præfecit, quando ipse in Geuilebi locum, Moguntinam sedem Archiepiscopus obtinuit. Sic enim Lupus Seruatus in editâ nuper Moguntia S. VVieberti vitâ: *Neque multo pòst* (Bonifacius) *ad amplissimum pontificalis gradum dignitatis Moguntiaci diuinâ gratiâ prouectus, VVigbertum sacerdotem secundi ordinis, cænobio suo, cui nomen est gentili Germanorum lingua Friteslar, magistrum præfecit; vti monastica illic religionis normam statumque componeret.* Vbi nolim præteruolet, quòd VVigbertus, vt de Claudiano Viennensi scribit Sidonius,

B. Sturmis à S. Bonifacio educatur.

Frideslaria, aut Fritslar, monasteriū. Vitæ S. Wigberti c. 23. 4. s. v. seq.

Surian. edit. Geruilionis.

Cap. 5.

Antistes fuit ordine in secundo.

Quid enim id aliud, quàm sub primi ordinis ductore Bonifacio, Cathedrali episcopo, Vicarium & Coepiscopū, seu Archidiaconum quemdam extitisse VVigbertum? cuiusmodi secundos, & secundi ordinis sacerdotes veteribus appellatos, rectè obseruauit Sidonij interpret. At enim Bonifacium iniisse Moguntinam episcopem, quando celebrem illam, Carolomanni auspiciis, Germaniæ Synodum habuit, consensus auctorum est. Hac quippe Synodo Clemens & Adalbertus hæretici damnati, & Gewiliebus cædis reus, Episcopatu habitus indignus. Huic autem Synodo, quando ob conuentuum & actorum varietatem satis hæc res implicata manet, Othlonus Fuldenfis & Lambertus Hersfeldius, ambo non ob

Ioan. Sauro ad lib. v. epistolâ xi. Othlonus lib. i. vitæ Lambert. Chron. Ad tamen Nicol. Serar. Magunt. rer. lib. 3. à notat. 31 & seq. in vitâ S. Bonifacij. Synodus magna German.

S. Bonifacij
epistol. lib.
epist 78. sub-
necitur frag-
mentū Con-
cilij Carolom-
mannici, an-
no 742. vn-
decimo Ka-
lend. Maij
habiti.

*Friteflariense
Seminarium.*

*Herolfesfel-
dia, & Herf-
feldensis Ab-
batia origo.*

*Friteflariens-
es monachi
Germania
Apostoli.
Baron. Tom.
9. in an. 724.
& in editis
nuper Mo-
gunt. ep. 14.
Actione &
Theoria am-
bidextri.
De auctorita-
te & virtute
ambidextris
Cassian col-
lat. vi. cap. x.
Isaie cap. 18.*

*Fulda Sedes
conuersionis
gentium, &
quies S. Bo-
nifacij.*

*Buchonia fi-
nitimi populi
à S. Bonifacio
conuersi vel
instituti.*

scuri scriptores, probabilius dant quadragesimum secundum annum supra septingentesimum, quàm alij quadragesimum quartum, meo quidem sensu: hoc etenim Carolomannus, voti damnatus, & pœnitentiam regni confessus, abdicationem sæculi & Imperij meditabatur, vt Regino, Contractus, & egregij manuscripti, annotarunt. Eaque re, qui in posteros annos hæc producunt acta, haud scio, quàm pro temporum calculis aptè & conuenienter ea distribuunt. Porrò, vt ad Wigbertum &

Friteflariensem monasticen reuertar, apparet quidem, ipsis aditæ Thuringiæ & Saxonix primordiis, Bonifacium istic habuisse pietatis & vitæ seuerioris officinam. Nam, vti litteræ domesticæ tradunt, primi inde excursus in Herolfesfeldiam à Sturmio sociisq; facti: qui prænobili Abbatix Hersfeldensi prius originem quoque dedit, quàm Bonifacij iussu Fuldæ recessus attentasset. Itaque nemo negauerit, à primâ Thuringorum & Hassorum conuersione, Bonifacium Friteflariæ discipulos habuisse, eosque ambidextros, qui dum ipse, vt quâdam in epistolâ ad Eadburgam Abbatissam de se loquitur, *exsul Germanicæ tenebrosos Germanicarum gentium lustras angulos*, geminis velut additis alarum talaribus, iam manus porrigerent auxiliares in errorum freto miserè fluctuantibus; iam ipsi solitudinis adminiculo refugi, mentem cælestibus, quibus insueti, denuò red-derent: Angeli verè veloces, qui

— *pedibus talaria vincis*

Aurea, sublimes alis, siue æquora supra,

Seu calum rapido pariter cum flamine currunt.

Quod institutum vitæ tenuisse S. Bonifacium iuxtà ac eius discipulos, ex iis quæ loco suo de B. Sturmione litteris mandabimus, manifestum fiet. Nec ipse quidem filuit Bonifacius in epistolâ ad Zachariam, vbi Fuldam sibi lectam, tamquam speculam, ait, & arcem religionis propagandæ. *Hunc enim locum per viros religiosos & Deum timentes, maximè Carolomannum principem Francorum, iusto se acquisisse labore, & in honore S. Saluatoris dedicasse. Quo in loco Zachariæ consensu, proposuisse aliquantulum, vel paucis diebus fessum senectute corpus requiescendo recuperare, & post mortem iacere. Quatuor enim populos, quibus verbum Christi annuntiarit, hic circum habitare: puta Francos, Thuringos, Saxo-*
nes,

nes, & Hassos. Porrò initium Hersfeldensis monasterij, probæ notæ scriptores, atque ipse Lambertus, ad annum reuocant DCXXXVI. quo tempore Sturmio, iam maturus virtute Fritslariam egressus, quæ in Septentrione Thrafciam versus milibus triginta circiter abest Herolfesfeldiâ, vastam hanc eremum, & paganorum deserta, pugil inuictus laceflebat. Hinc tandem Bonifacij iussu in Italiam profectus, disciplinam Cassinensium hausit, quorum institutis expolitus, inde in hoc Fuldensi saltu, plenum virtutis opus aggressus est. Meminit horum ita Rudolphus: *Videns vir beatissimus Bonifacius, ecclesiam Dei crescere, & certantibus studiis, ad vota perfectionis accendi: duplicem viam ad profectum religionis instituens, monasteria construere cœpit; vt ad fidem Catholicam populi non tam ecclesiasticâ gratiâ, quàm monachorum & virginum congregationibus, raperentur.* Habent ergo nostri Germani consilij rationem, quam totius gentis Apostolus secutus est, in monasteriorum cõditione: & adhuc obtrudi sibi patientur, monasteriorum nõ alium antiquitus Germaniam vsũ sciuisse, quàm puerilis etatis in liberalibus disciplinis institutionem? Pergit verò Rudolphus: *Volens ergo vtriusque professionis ordinem regulariter obseruari, idoneum vtrique magistrum studium adipisci; misitque in Cassinum montem Sturmin discipulum suum, virum genere & moribus nobilem; vt in monasterio, quod B. Pater Benedictus instituit, disciplinam regularem, & vitam monachorum agnosceret, pastorque futurus, discipulus fieret: atque in sua subiectione disceret, quomodo aliis præesse deberet.* Addit hinc pari studio, ab vltimâ exciuisse Britanniâ Liobam, aliasque præclaris dotibus & mirificâ sanctitate virgines; quas sanctimonialium cœtui præficeret. Non dissimulauit item, parens instituti Bonifacius, prisca disciplinae seueritatem: quo, Deus bone, viuendi rigore, si sæculi nostri mores huic speculo opponimus? Nam ad Zachariam scribens, in hac vastissimâ solitudine, mediõque nationum, quas Euangelij luce collustraret, monasterium construere, monachosque constituere, ait, sibi decretum sub regulâ S. Patris Benedicti viuentes; *viros strictæ abstinentiæ, absque carne & vino; absque sicerâ & seruis; proprio manuum suarum labore contentos.* Quibus ex rebus planum fit, ex antè præparato, Bonifacium inchoasse monasterij Fuldensis

B. Sturmio ad Cassinense monasterium mittitur in Italiam.

Sur. 28. Septemb. c. 10. vita S. Liobæ.

Monasteria antiqua, arces quadam religionis propagandæ potius, quàm ludi.

S. Lioba vel Liobgiba sanctimonialium in Buchonia primæps.

Monastica Bonifaciana rigor.

Epist. 17. inter editas.

Frideflariensis cœtus viri illustres. Megingozus, & Megingozus idē. * Megino Vita lib. c. 5.

exordia : & Sturmin non contentus erudiisse in Frideflariensis cœnobij contubernio, ipsos voluit monasticæ & lustrare & degustare fontes. Id quod tamen historia vitæ vulgata, anno constituti monasterij quarto accidisse tradit, id est, quadragesimo octavo sæculi septimi à Christo nascente. Suspicio me quoque sollicitat, epistolam illam, quam Cardinalis Baronius ad annum D C C X I X. ex manuscriptis adtextit ceu à S. Bonifacio ad monachos, quos in Angliâ reliquerat, datam; potius esse missam ad congregationem Frideflariensem ab ipso nuper institutam: quandoquidem præter Wigbertum, & ibi Sturmionis & Meginionis mentio fit. * Meginionem verò socium B. Wigberti, agnoscunt vitæ monumenta: sicut in clericis S. Bonifacij numerantur, qui ineundum cum Adelberto hæretico de religione certamen in Germaniâ, dissuadebant, Lullus, Megingozus, Sturmio.

C A P V T I V.

Monasterij locus & regio ex fundatione monstrata.

ATQVE hæ sunt antegressæ monasterij Fuldenfis incunabula rerum occasiones. Consummando negotio auctores exitère Carolomannus princeps, idem Pipini frater, Mattelli filius, & magni Caroli patruus; nec non Zacharias Pontifex origine Græcus, *vir, vt Anastasius ait, mitissimus atque suavis, omniq. bonitate ornatus.* Carolomannum Bonifacius non Christianæ modò vitæ præceptis imbuerat, sed philosophari iam tum quoque docuerat, vnde ad omnia inchoatę religionis opera non promptum magis quàm sibi obnoxium expertus, monastica rei patronum excellentem habuit. Hinc media inter arma, bellorumque motus, plus scilicet in seruorum Dei precibus, quàm militum suorum dextris, ponebat ille præsidij. Iam verò Carolomanno, per Thuringos & Orientales Francos, ob motus Saxonicos, non infrequens iter erat, vt ex facili, roganti Bonifacio locū & sedes apud Fuldam concederet. Fecit itaque, vt in Grabfeldensi pago fundum & possessiones, cum agrorum mensurâ, certisq. terminis liberaliter attribueret, eâ propè dona-

In Pontif. actis.

Carolomannus à S. Bonifacio institutus.

Othlonus, & Sur. lib. 1. vitæ Bonifacij c. 36. Religione quàm armis fortior.

Fuldensem fundum consecrat.

donationis sententiâ, quam in harum tabularum sanctione, Pipinus frater, interuallo repetiit; publiceque iam passim legitur. Et quia immorari his, propositi non est nostri; promam ex Othlono Fuldensi presbytero & monacho, qui primus post S. Willibaldum, rogantibus huius loci cœnobitis, accuratiùs vitam S. Bonifacij exposuit, illud caput, quo, libro secundo, Fuldenfis monasterij originem attingit:

Princeps Carolomannus postquam omnia Christiana religionis iura, iuxta S. Bonifacij consiliu[m] correxit, illius etiam vota, in monasterio Fuldensi nouiter constructo, impleuit. Nam, cum Abbas Sturmî, illum locum, ubi nunc situm est idem monasterium, cum fratribus quibusdam incolere cœpisset; eiusdemque loci qualitatem S. Bonifacio denuntians, satis laudauisset: tunc ille ad Carolomannum pergens, suppliciter obsecrauit eum, dicens: Perpetuâ remuneratione tuâ omnipotentem Deum exoro, si mihi succurrere dignaris, vt in Orientali regno tuo monasterium construere, monasticamque vitam instituere possim. Habemus enim in solitudine quæ Bocho[n]ia nuncupatur, iuxta flumen qui dicitur Fulda, locum satis aptum famulantibus Deo reperiunt, qui ad vestram pertinet ditionem. Quem scilicet locum à pietate vestrâ nobis concedi petimus; quatenus in hoc Christo seruire queamus. Quo audito Carolomannus, nutu Dei, gauisus est; & conuocans omnes palatij sui milites, petitionem Episcopi eis intimauit; atque coram eis locum postulatuum tradidit Episcopo, dicens: Locum igitur quem petis, & quem iuxta ripam fluminis Fuldæ situm asseris, totum, quidquid in hoc sub meâ potestate consistit, ab hodiernâ die in ius Domini trado; ita vt ab illo loco vndique, ab Oriente scilicet & Occidente, à Septentrione & Meridie, marca per tria millia passuum tendatur. Hac itaque traditione factâ, misit etiam nuntios, qui omnes nobiles in regione Grabfeldt habitantes congregarent, eosque suppliciter rogarent, vt omnes qui infra marcam supra nominatam aliquid proprietatis haberent, facerent, quæ & Princeps fecisset; tradens videlicet in obsequium Domini, monasterijque à S. Bonifacio construendi. Cumque à nuntiis præsignati omnes fuissent congregati, Principisque petitionem cognouissent, mox cum omni deuotione quidquid proprietatis ibidem habuerunt, Deo, sanctoque Bonifacio, nec non Abbati venerando Sturmî, possidendum tradiderunt. Vt autem hæc traditio in perpetuum corroborata permaneret, Carolomannus, cuius instinctu hæc

Fuldenfis monasterij fundatio.

Carolomanni assensus.

Marca quadrupartita.

Grabfeldia nobiles suo quoque Deo consecrant. Meminit Gregorius III. in epistola tuâ optimatû Grabfeldia, quæ latè patuit.

hæc omnia agebantur, iussit chartam suæ traditionis scribi, quam ipse sigillo proprio firmare studuit.

Illustrandæ verò huic donationi, plurimum faciet, ut opinor, scheda insigni vetustate collucens, quæ in huius ecclesiæ monumentis extat. In hac, etsi ex lege limitum, decumanus & cardo ad iugerationis modum expressi non sint, accurata tamen finium rectura, pro situ loci describitur per riparum cursus, cauas, montium iuga & riuos finales, more veterum.

Sext. Iul.
Frontin. de
Colonis
lib. 1.

Chartula S. BONIFACII de finibus & terminis FVLDENSIS monasterij.

BONIFACIUS legatus Germanicus S. Romanæ Ecclesiæ viris
religiosis, ac Dominum timentibus in regno Francorum consti-
tutus. Non incognitum esse reor pluribus, qualiter Carolomannus, vir
illustis, qui in regno Francorum simul cum germano suo Pipino do-
minatur, locum in Buchoniâ siluâ, aptum ad monasterium construendum, nobis concessit; & perpetualiter seruis Domini condonauit. Idèd
placuit nobis, ut eundem locum, qualiter certis terminis consistit, ad-
notemus; & idoneis testibus, qui in prædicti Principis traditione &
vestitione ipsius loci affuerunt, subter firmemus. Est ergo terminus
ecclesiæ & monasterij S. Saluatoris, quod situm est in litore fluminis
Fulde; primùm in Orientali plagâ, fons riuui, qui vocatur Crumben-
bach: & sic vadit per illum riuum, vsquequò intrat in Australem
Hunam. Inde transit in collem Leohungov, qui à quibusdam dicitur
Cuffiso; & sic vadit vsque ad introitum Vthinabache, in alteram
Hunam. Inde transit in caput riuui, qui vocatur Rodenbach; inde in ca-
put VVolfesbach; & sic in riuum eius, vsque quò intrat in Biber-
ha; & per littus illius deorsum, vsque in ostia Larbrunnen: inde va-
dit ad locum, vbi alter Crumbenbach intret in Treisbach: & sic sur-
sum per riuum Crumbenbache, vsque in caput eius. Inde transit in
summitatem Rosberge, & sic per siccum torrentem, iterùm vadit in
Hunam: & deorsum per littus eius vsque in ostia Marbaches: inde
sursum per riuum illum, vsque in caput eius: inde in caput Berof-
bach; inde vadit ad locum, vbi flumen Lutere intrat Fuldam, & sic
sursum per littus Lutere, vsque in ostia Bymbaches; & per riuum
eius sursum, vsque in caput eius. Inde trans viam, quæ dicitur
Anthan-

Marca Ful-
denfis qua-
dripartita fi-
nes & limi-
tatio, S. Bo-
nifacij iussu
scripta.

Crumben-
bach riuui fi-
nius.

Huna Au-
stralis riuus.

Leohungov
collis, qui &
Cuffiso.

Vthinabache.

Rodenbach.

VVolfesbach.

Bibernha.

Larbrunnen.

Treisbach.

Rosberge.

Marbache.

Berosbach.

Lutere.

Bymbache.

Anthannia, vsq. in viam quæ vocatur Ortesouuebe, inde vadit in volutabrum, quod est in monte, qui dicitur Himelesberge. Inde transit in caput riuus, qui vocatur Scalkesbach, & sic per littus eius, vsquequo intrat in Fliedena. Inde deorsum, vsque ad ostia Scamunfuldæ; & ab ostio eius sursum, vsquequo ipsum flumen diuiditur in freta: inde transit inter media freta, quæ nasci videntur de flumine Fuldâ; & sic vadit in caput riuus, qui dicitur Sudtomilbach: inde pergit ad caput supradicti fontis Crumbenbaches. Sic enim iste locus traditus est à Pipino cum his terminis circumscriptis, Domino & Saluatori nostro; & à predicto principe Carlomanno; vt sit cõmendatus idem locus, & vt ilis Saluatori nostro vsque in finem sæculi, ad congregandos & nutriendos seruos eius, absq. vllâ impeditioe vel vsurpatione aliorum.

*Anthannia.
Ortesouuebe.
Himelsberge.
Scalkesbach.
Fliedena.
Scamunfulda, postea
Scamunfulda,
& Schonsulda.
Sudtomilbach.*

*Traditio loci
quo sine sa-
cra.*

Signum Bonifacij Archiepiscopi, qui hanc chartam pro notitiâ omnium conscribi iussit.

Signum { Burchardi Episcopi. ✠
Sturmi Abbatis. ✠
Megenhelmi Presbyteri. ✠
Folcheranni Presbyteri. ✠
Megingozi Presbyteri. ✠
*Trountis Præfecti. ✠
Luitfridi Præfecti. ✠
*Rumolfi Præfecti. ✠

*Troentis

*Runcolfi
Runzolfi

Anno Dominicæ Incarnationis DCCXLVII. Principatus vero nobilium virorum Karlmanni & Pipini fratris eius anno VI. mense Martii XXII. die scripta est hæc Notionis charta in Fuldensi monasterio, primum à Megenhelmo Presbytero, iussione & permissione diuinâ.

Vbi obiter consuetudo notanda crucis imaginem vsurpandi in Actorum subscriptione; quæ crux nomina subscribentium, vel sequi vel præire solet interdum. Nec ritus is Grefserum nostrum, in opere illo præclaro de sanctâ Cruce, fefellit, qui cum apud Anglos & Francos citeriores etiam obtinuisse

*Crux subscribentium actis.
Tom. 1. lib. 2. c. 16. & 19. & in epistol. S. Bonifacij 70. 92. 93. &c.*

luculentè docet. Nam Synodo Theodonis-villæ à Carolo Magno celebratâ, *proceres subscripsisse* feruntur, *singuli singulas facientes cruces*. Et Ingulphus Anglicanarum rerum scriptor exempla promit ab vetustate, quæ liquet Reges & Episcopos subscriptores, acta priua, publica, signo sanctæ crucis expresso, corroborasse.

Operis est quoque suscepti, memorare ex priuilegiorum Fuldenfis monasterij breuiario, quo studio & alacritate Zacharias Pontifex principum fundatorum religionem sit completus. Nam eodem pænè verborum tenore, authenticas huc misit, quo postea Stephanus, cuius diploma vulgamus. Etenim Bonifacius donatione à Carolomanno factâ, ilicò ad Zachariam scripserat hoc argumento: Se in vastâ solitudine locum, quem à præterfluenti riuo nominet, legisse; monasterium Saluatori Christo, D. Mariæ, & Apostolis Petro & Paulo ex S. Benedicti disciplinâ collocasse; condendo corpori sepulturam ibi præparasse. hunc ipsius patrocinii ac tutelæ cum primis commendatum cupere; rogare etiam, vt quisquis beneficium posuisset, huic in alterâ vitâ præmium, qui maleficium, ei vltionis diuinæ piaculum obuenerit, vellet, iuberet. Iungitur super hoc datum à Zachariâ priuilegium eiusmodi, quo vni Pontifici Summo iuris dicundi potestas addicitur, ceteris omnibus abrogatur. Episcopis etiam & præstantibus aliis sacerdotibus, sacrificandi auctoritas negatur, nisi ad Missarum celebranda solennia ab ipso prius Abbate inuitentur. Deripere quoque de facultatibus ecclesiæ nemini impunè esse voluit, propositâ anathematis pœnâ, si quis contrâ niteretur. Quam quidem Zachariæ concessionem, vti dixeram, Stephanus quoque Papa ratam fecit. Habemus itaque & veterem loci regionem, & primos Fuldenfis monasterij conditores, quorum munificentiam gratiamque successores liberi ac nepotes mox æquarunt, vel quoque superarunt. Nam simul Carolomannus positus gubernaculis ex rerum domino factus est monachus, anno videlicet Christi septingentesimo quadregesimo septimo, Pipinus fraternæ sollicitudinis non expers, & eiusdem capax religionis, eadem beneficentiâ, Fuldense monasterium suscepit. Quo in studio Carolum filium reliquit imitatore: quo scilicet

*Zacharia Pö
tificis priuilegia S. Bonifacii regni Fulden. monasterio concessa.*

*Monasteriū
Fulden. Sedi
Apostolica
ne medio
subiectum.*

*Episcopus in
eo non facit
Abbat: muni-
to.*

*Fundatores
Fuld. mona-
sterij.
M.M. SS. do-
nationum
tabulæ.
Caroloman-
nus factus
monachus.*

licet regnante, ex mediocris fortunæ statu, eam in amplitudinem res Fuldensis excreuit, vt structurâ nouâ basilicæ & officinarum, ac magnitudine vectigalium cetera, quàm latè Germania patet, hoc longè multùm monasteria superaret.

Est verò causa non vna, cur Carolomanni principis religiosissimi beatos cineres honorificâ recordatione, cum Volaterrano prosequi, sit animus; qui monte Cassino recens ab suâ ætate, ossa S. Benedicti, à Cardinale Arragoniensi, multis videntibus resecta, narrans, tres ait illic extitisse arcas; in quarum primâ & alterâ S. Benedictus & soror Scholaistica; in tertiâ, scilicet ad pedes amborum, Carolomannus quicauerit, Martelli F. Caroli Magni patruus, qui monachus tantâ in S. Benedicti disciplinam fuerit obseruantia, vt^a Abbatis iussu, b greges eius loci pasceret^c. Quapropter iure quoque connumeratus sit inter Beatos.

CAPVT V.

Incrementa Monasterij.

FALLVNTVR, qui repentinum huic loco dant profectum, eaquæ fastigia Carolomanno Pipinoquæ regibus monasterio nascenti imponunt, quæ præter regalis munificentia commendationem, speciem operis habent consummati. At longè verò secus ea res cecidit: nam siue locorum sterilitate, siue hominum quos adunabat, multitudine obrutus Bonifacius, ita monasterium inter initia, sicut diximus, instruxit; vt in modicis tectis, victuquæ ærumnoso, cœnobitis ad votiua paupertatis experimentum esset abundè. Primùm purgando ad culturam solo, & succidendo nemore plurimum laboris exhaustum. Victum inde fastitarunt domesticâ contentione, pastu pecorum, agrorum cultu, manuum labore, monachi. Nam, etsi quod fundorum, pascuorum, nemorum, riuorumquæ possidebant esset affatim, cogi tamen ab his potius fructum, quàm exorari, nec vbertim ilicò prouenire, vulgò cernimus. Vnde tanto origini propinquior Rudolphus Willibaldi narrationem secutus in vitâ Liobæ, disertis verbis, vbi Bonifacium ad martyrium properantem inducit Lullo successori Moguntia suo

Carolus Magnus nFuld. monast manijcus.

Anthropolog. lib. 20 in Benedicto.

B. Carolomanni sepultura & inuentio.

a Perronacis. b Immo scudulus minister coco vapulas adesser, vt Reginonis Chron. ad an. 746.

c Claudicantem orem humeris sublatam stabulo redderet. ex Cassin. Annal. Pipat. lib. 2. c. 26. Naucler. generat. 25.

Monasterij Fuldensis modica initia.

Sur. 28. Septemb. c. 20. S. Willibaldus in vitâ S. Bonifacij Tom. 4. lection. antiq.

dantem suprema mandata, de templis locisque sacris, passim ab se inchoatis, sigillatim addit mandasse de monasterio Fuldensi, quod auctoritate Zachariæ Papæ & favore Carolomanni regis Austrasiæ, in vastissimâ solitudine saltus Boconie ipse construxerat: ut, quia monachi locum illum inhabitantes pauperes erant, & necdum alia habebant seruitia, sed solo manuum suarum labore victitabant, ædificium fundatæ tum ibi ecclesiæ ad perfectionis terminum deduceret, atque post mortem suam corpus eius illic sepeliendum transferret. Hinc adeo mos apud posteros etiam perstitit; ut quando iam, quæsitis facultatibus, monastice vigeat, Carolo Magno Imperatore cœnobitæ operis illis omnibus præsent, quibus frugi familia sustentari solet. Extat eâ de re caput XVI. supplicis libelli, quem Carolo Magno porrectum in monasterij turbellâ, iam publicamus. Eo in capite damnatâ feruorum improbitate, rei familiaris procurationem, ceteraque domestica munia, quamuis vilia, ipsi sibi deposcunt vltro cœnobitæ. Apparet igitur regiam munificentiam domesticâ frugalitate & religiosâ parsimoniam non magis subleuatam, quàm ad summum adductam: siue enim multitudinem hîc diuino se cultui addicentium, siue fortunarum accessiones attenderes, breuî vsque eò vtraque auxit & euexit religio, ut inter ipsa primordia, mole suâ, noua congregatio laboraret. Quippe Bonifacio post martyrium huc translato, & sepulcro nobili ei erecto, Sturmî Abbas, ipsius ut superstitis ductu, sic mortui suffragatione, progressus habuit longè felicissimos. Regum namque gratiâ, & amore apud suos, vitæ sanctimoniam sibi conciliato, res vtiq. maximas breuî perfecit. Primùm itaque à Pipinio donatâ prædia, ab Dagaleichi potentis viri iniuriis vindicauit, publico procerum conuentu, quem Carolus Magnus villâ Longario coegerat. Inde v. i. anno regni Magni Caroli, in Durâ palatio, ab eodem rege consecutus est, ut is in Sturmî & S. Bonifacij gratiam, villas ac prædia, quæ vel in præsens vel in posterum possessurus esset, à iudicibus & caussarum pensitationumque cunctis oneribus absolueret, maiorum ei priuilegia stabiliret, homines eius loci, seu ingenuos, seu seruos, qui intra agros, fines, terras inchoatæ ecclesiæ commorarentur, vniuersos ipsi, successoribusque subiiiceret. Hinc ipse, prouidâ œconomiae curâ, melior disciplinæ

Progressus.

Dagaleichus Fuldens. monasterio iniuriis. Longarium villa. Dura palatium, quod Marcodurû.

Incola Buchonia, Fulda. monasterio mancipatur. MS. donationes.

Cass-

Cassinensis, omnia ad victum cultumque necessaria ritè atque ordine constituit, eamque monasticæ normam ac viuendi rationem inuexit, vt famâ disciplinæ sanè quàm florentissimæ permoti exteri viciniq̃ue, certatim huc pietatis amore confluerent; spretisq̃ue, quæ apud mortales prima sunt, monachorum institutum ipsi, liberiq̃ue sanctè profiterentur. Præclarum huius rei S. Ludgerus edit in B. Gregorij sui magistri vitâ testimonium: *Sturmi Abbas, inquit, hoc meruit priuilegium à Deo, & sancto magistro, præ ceteris condiscipulis suis, vt ipsum locum, quem magister sanctus elegit ad sepulturam corpori suo, possidere mereretur, & initiare: ac sanctum corpus eius martyrizatum in eodem suscipere: & in tantum prouehere, & glorificare eundem locum, vt ante obitum suum de hoc mundo, quadringentorum circiter monachorum, exceptis pulsantibus, & aliis minoribus personis, quorum numerus multiplex erat valdè, in ipso monasterio, posito iuxta fluuium Fulda, pater extiterit & præceptor.* Nec prudentiam eius œconomicam siluè discipuli, in supplici, quem dixi, libello; vbi capite decimo postulant, vt victum & vestitum sicut maiores constituerunt, habere liceat; quia primus Abbas, inquit, noster Sturmi in monasterio S. Benedicti per annum conuersans, huc postea rediens, secundum electionem S. Bonifacii, habitum eorum & victum diiudicantis, nobis istum constituit, cuius rei plures adhuc testes supersunt. O felix votum, & tali voto felicior congregatio, quæ primigeniæ puritatis appetens, fontis illibati sitiit originem! ad quam vtinam hæc instituta sæculo nostro perueniant, saltem vel aspirarent, optimè iam cum iis quidem agatur. Interea Sturmi in longum prospiciens, cum vndique egregiæ indolis adolescentes in cœtum suum adfiscit, tum ex Noricâ prouinciâ Aegilem confanguineum, magnorum operum & præclari olim exempli futurum Abbatem, in disciplinam cooptauit; cuius amabilem iuuentam Candidus monachus Fuldenfis attigit: *Vir venerabilis Sturmi, ait, cognatus eius, de quo loquimur, eo tempore turbam monachorum, dignis conuersationibus, regere videbatur. Huic nimirum adhuc puerulus Aegil de patriâ transportatus, & honorificè à parentibus præsentatus est: quem paternâ pietate & blanditiis delinitum, scholæ congregationi, vbi lex diuina iugi exercitatione discitur & docetur, sociari voluit.* Id quod versibus alibi expressit:

*Monasteriū
cresci cæno-
bitarum nu-
mero, & ab-
dicantium
concurfu.*

MS. Fuld.

*Quadringē-
ti monachi.*

*Sturmi Ab-
batis œcono-
mia.*

*Cura in mo-
nasticis aliis
nis educan-
dis.*

*Aegil stirpe
Noricâ ex
B. Sturmio-
nis genere à
teneris educ-
tur Fulda.*

— *blandiloquo Sturmi quem murmure visum
Suscepit : latusque suis complectitur vlnis;
Ac iuueni consanguineo dat basia pastor.*

*B. Sturmi
gubernatio
juanis.*

Hoc igitur habitu animi, & morum suauitate Sturmi, tenellum adhuc Christi gregem complexus; dictu incredibile est, quàm facili hac & benignâ gubernandi ratione, morumque eximio candore, omnium ordinum homines sibi monasterioque Fuldenfi deuinxerit; vt iam per crebras adeuntium coitiones non fama solùm loci increbesceret, sed cresceret quoque, S. Bonifacio miraculis emicanti oblati muneribus, pristina piorum liberalitas.

C A P V T V I.

Structurarum inchoata opera.

QUOD in ædificiorum distributione, prisca homines naturâ duce, factitabant; idem hîc apparet vsu venisse maioribus: qui in operum suorum molitione, seriem eam ædificando secuti sunt, vt primùm necessitati, mox oportunitati, postremò ornatui & decoro seruisse, videri vellent. Quas scilicet naturæ metas, Varro duplici summâ, vtilitatis & elegantix, complexus est. Non enim domum habere volunt homines, vt sint in tecto & tuto solùm, sed etiam vt voluptas retineri possit; quòd aliud homini, aliud humanitati, satis esse putetur. Ad eum modum, quæ S. Bonifacius ruditer tecta condidit, siue sacra, siue domesticis vsibus aliis destinata, hæc Sturmi primum Abbatem meliora fecisse, & commoditatibus additis, expoliisse constat; Rhatarium onerasse, & impensis quoque immodicis mersisse: Ægilem verò Sturmi consanguineum, summo decoro & magnificentiâ sustulisse & consummasse.

*Cic. de perfecto Oratore.
Lib. 7. de lingua Latinâ.*

*Fuldensis
structura
gradus.*

*Loci situs &
natura vbi
cõditum mo-
nasterium.*

Regio interim à S. Bonifacio sociisque conditoribus, capta probatissimi salubrisque cæli; seu solis adspectum, seu flatus ventorum, seu alias oportunitates spectares. Nam, & apertum Occidentis latus, & Septemtrionaria plaga, probatis Aquilonum flabris vegetantur; & noxium Austrum excludit collis obiectus; alibi, mollibus agitationibus auræ discussæ minimè torpens,

pens, sed vsque vegetum incolis cælum relinquunt. Inde ad amœni & pisce prædiuitis riui lapsum positum monasterium, accliu in colle aquarum exuberantium iuxtâ copiâ, & circum solo pratis pascuisque iucundo & irriguo. Quæ situs ratio structuram alluione tutam, & à mollitudine liberam efficit; valuitque circumscriptioni proferendus per ambitum collis, quem denique Abbas proprio domicilio, & aduenis oppido exstructo, ad Meridiem occupauit. Porrò Bonifacio superstite, & templum, & monasterij cuiuimodi surrexisse culmina, litteris diplomatam, & in historiâ vitæ Sturmi, satis exprimitur. De templo testati quoque sunt originis propè æquales, Rhabanus & eius discipulus Rudolphus, qui celebrant altare ab ipso S. Bonifacio in absidâ Orientali exstructum, dicatumque honori Domini Saluatoris nostri, & sanctis duobus Apostolis: in cuius absidæ Septemtrionalem plagam S. Liobæ corpus magnificè illatum, conditumque fuit. Vitium autem breuî fecisse huius operis primordia, aut obfuisse angustias, Sturmi reftauratio docet; qui columnis fulcisse templum, & porticum ornasse cõdiendo Martyris pignori, scribitur. Idem aquis intra septa ad varia ministeria deductis, monachorum quoque domiciliis instaurandis, manum adhibuit. Quam deinde curam Baugolfus & Rhatarius, præsertim oneroso & perdifficili sumptu excepere: qui basilicam in eam protulere magnitudinem, vt cryptis denique duabus, magnifico opere, hinc ad Occasum, inde ad Orientem exstructis, absoluti templi decus Aegil Abbas auferret. Qui deinde monasterium quoque vnâ omnium suorum voluntate summoque consensu nouum in Occidente condidit, cum vetus ad Meridiem, quâ iam ex oppido aditus est in basilicam, stetit. Hinc de Aegile Candidus ita scribit: *Hic idem venerandus vir, licet iam senio morboque tricatus, lassasset; tamen claustrum monasterij, ex nouo construere cogitauit. Vocantur ad consilium fratres, quæsitum est, in quo loco adificatio claustri congruentius posset aptari: quidam dederunt consilium contra partem Meridianam basilicæ, iuxta morem prioris: quidam autem Romano more contra plagam Occidentalem satius poni confirmant, propter vicinitatem Martyris, qui in eâ parte basilicæ requiescit; quorum consilio ad sensum præbuere priores.* Habent itaque posteri, sapientissimum

*Oppidum
Euldense.*

*Templi primi,
& omnium
antiquissimi,
memoria.*

S. Liobæ sepultura.

Opera S. Sturmi & sequentium Abbatum,

*Baugolfi,
Rhatary,*

Aegilis.

*Monasteriū
Euldense in
Occidente
exstructum
propter memoriam
S. Bonifacij.*

mun maiorum suorum consilium, cur ab ipsis propè loci incunabulis monasterij septa, vt hodieque cernuntur, affigi placuerit basilicæ parti Occidentali; quò, sicut animis S. Bonifacio illi semper inhærebant, ita nec corporibus vniquam ab illo vel tantillum essent abiuncti. Hæc de structuris, quæ domi susceptæ, satis vniuersè sub quatuor primis Abbatibus; nam de basilicâ nos in loco, de Rhabani mirificis operibus, Rudolphus proprio, quem iam edimus commentario, loquetur.

Opera foris passim inchoata cellarum & ecclesiarum.

Cum onere nascentis monasterij.

Cap. 12. Supplicis libelli.

Luduici Pij Imp. in Fuldensi congregationem animus.

MS. Vita Aegilis.

Modus & mediocritas edificiorum, de quo Cic. 1. de Offic. præcipit.

Ratharij Abbatis edificatio.

Inter hæc, conualecente numero monachorum & aduenarum, seruitiorumque crescente multitudine, foris in omnem partem deductæ coloniarum; vicinoque solo passim vel ecclesiæ, vel cellæ exædificari cœptæ, eâ frequentia & molitionis ardore, vt oneri & dispendio hanc festinationem sibi esse, primores monachorum ipsi faterentur. Vnde Rathario Abbate, parum secundis suorum animis, hinc rem gerente, monachorum cœtus apud Magnum Carolum contra eum supplicauit: *Vt ædificia immensa atque superflua, & cetera inutilia opera ea omittet, quibus fratres accideret ultra modum fatigari, & familias foris disperire; sed omnia potius ageret iuxta mensuram & discretionem.* Atque hoc in genere, vt in aliis item multis, peccatum à Rathario, tum ipsius quæ post secuta est, abdicatio seu eiectio docuit; tum grauis Luduici Pij Imperatoris querela, Ratharij tempora incusantis, quò extra modum sumptu & magnificentia prodiisset. Verba eius prolixè à Candido scribuntur; nos ex iis pauciora delibamus, quibus Aegilem Abbatem recens electum affatus est: *Immensa verò ædificia, Pater, & opera non necessaria, quibus familie foris, & intus fratrum congregatio fatigatur; ex hinc penitus ad mensuram dimitte: & memento, quia sæpè huius nimietatis querimonia genitoris mei ac nostras aures inquietabat. Ad hoc enim me licet minùs idoneum, tamen diuina potentia in hoc subrogauit Imperium, vt essem oculus cæcus, & pes claudus; pater essem pauperum; & causam, quam nescirem, inuestigarem: ac per hoc huius religionis non possum utilitatem non loqui.* Hucusque Luduicus Caroli Magni filius, luxuriam sumptuum in Rathario Abbate castigans, qui sic ædificiis curandis intentus erat, vt non domi modò disciplina periret, sed inopum & pauperum quoque curæ decederet; ædificiaque struebat, quod solent

solent improbi domini, non tam suis impensis, quàm miserorum ærumnis. Cuius tamen ipse facti inuidiam postea, condito in Episcopi monte, Mariæ Dei matri monasterio, exstinxit, & penitus aboleuit. *Purgatio.*

CAPVT VII.

Cellarum origo & vsus.

NON prætereundum hoc caput erat, quando Fuldenfis ditio tot Cellis abundat, vt quocumque te vertas, in pagorum ac vicorum nominibus, hæc iis fermè vox agnata cohæreat. Quare imperiti rerum, cùm monastica celebrem hac regione famam memoriæ subiiciunt, sic statuunt, ceu locis hisce olim monachi tamquam cellis inclusi, residem & otiosam vitam egerint. Quæ opinio hæreticorum calumniis affinis, funditus hîc ex animis hominum euellenda est: quippe, cùm longè diuersam Cellarum originem & vsus ex huius loci antiquitatibus nos eruemus. Etenim, cùm Regum liberalitate & Christianorum fidelium prompto in nascentis hîc pietatis cultores benefaciendi studio, prædia, fundi, villæque complures, iam tum monasterij opibus accessissent; quo fructuosior & fidelior horum esset administratio, maiorum auctoritate consilioque prouisum est: vt cultioribus fertilibusque locis, presbyteros monachos præficerent; & ad continendum in officio seruos & colonos ritè gubernandos, inibi ecclesias exstruerent. Hos verò presbyteros, Præpositos vocabant: quorum id munus erat, parochorum instar veterum, congregationi Fuldensi ministrare sumptum, & præbere ad victum cultumque necessaria; reficere domesticos vltro citroque commeantes, hospitio excipere peregrinos. Vt igitur apud Priscos & Latinè loquentes, rariùs cella pro cubiculo secreto; plerumque verò & sæpissimè, pro penu & apothecâ sumitur, in quâ res esculentæ & poculentæ conduntur, & ex quâ vicissim promuntur: ita maiores Fuldensium, cellam appellauère, in quâ penus, frumentum & annonam sepositam habebant, ad vsus & fratrum & hospitum. Quæ quidem Cellæ à frugi patribusfamilias, iuxtaque *Cella rei rusticæ ac familiaris officinæ. Ius præfecti presbyteri monachi qui dicitur Præpositi. Munus eorum.*

D

religio-

Cellarius hinc apud Columel. Plautum, Martial. Promus cõdus qui Grecis τρωϊας. Cella nutritices cœnobitarum hospitii.

De cellis extra monasterium. conf. cap. Priuilegium. de verbor. signific.

Cellarū antiqvi vsus monstratus. Cella S. Goaris apud Rhenum. Sur. 6. Iulij. S. Ioannis & Hilary in Treuivis.

S. Iudoci. Epist. 42. 44. 45. 61. 62.

Lib. 2. vitæ c. 10.

Lib. 2. antiq. hic.

Cells Fuldenses oratoris & reliquiis instructæ.

Prebebāt annonam & vitium canonicis. Extat apud Cassianum edit. Plācini.

religiosis viris habitatæ, altrices & nutrices quædam erant cœtus monastici. Hanc vsurpationem vocis, multa externa & domestica exempla stabiliunt. Cella B. Goaris, quæ oppido apud Rhenum nunc locum dedit, nihil Caroli Magni quoque ætate fuit aliud, quàm domicilium & sedes hospitalitatis, ex quâ clerici religionis custodes, prætereuntibus victum & alia vitæ necessaria promebant. Eiusdem in Treuiris vsus fuere cellæ S. Ioannis Euangelistæ & S. Hilarij, nunc inclÿta monasteria; ex quibus eius loci Episcopis, Dagoberto regnante, annona præbita. Quin & Lupus Ferrariensis, in Galliâ Abbas, Fuldensis monasterij quondam alumnus, Cellam S. Iudoci Ferrariæ monasterio olim à Ludouico Pio donatam, sed à Carolo filio ad tempus interuersam, egregiè celebrat; & epistolâ XLIII. propriè monstrat eius vsum; cùm Ferrariensi monasterio negat illas esse facultates, vt sine eius Cellæ subsidio, possit in eodurare religio: *Namque inde, ait, cera ecclesiæ, fratribus & familiis vestimenta, pisces, caseus, & legumina ministrabantur: quibus omnibus vtinam non ad duplum detrimentum domus nostra, gementes careamus.* Perinde Walafrius, in Alemanniâ, cellam S. Galli descripsit. Sed, vt externa omittamus, Rudolphum iterùm profero, qui in Rhabani Actis, primùm testatur, prædia per diuersas sparsa prouincias, sic ab illo administrata, *vt alia per laicos, alia verò, præsertim quæ ecclesiis instructæ, presbyteris procuranda atque disponenda committeret.* Addit & illud signatiùs: *Cellas quoque fratrum sibi commissorum ornasse permissu Episcopi, templis; & importatis Sanctorum reliquiis.* Hinc & alio loco vsum aperit, quem antea prodidimus in Anthado presbytero: *quem & præpositum scribit fuisse locorum monasterio subiacentium;* & id habuisse muneris, *vt stans temporibus inde necessaria fratribus administraret.* Commendatur & Cellarum vsus in illâ celebri sanctorum Abbatum collatione, quæ habita Aquis palatij, in domo Lateranis anno Christi DCCCXIV. Imperij Hluduci Pij tertio, v. l. Idus Iulij, vbi caput hoc extat; *Vt Abbatibus liceat cellas habere, in quibus monachi sint, aut canonici: & Abbas præuideat, ne minùs duobus monachis ibi habitare permittat.* Prolixiùs rem eandem Candidus exequitur, originem instituti disertè commendans, in Ægilis Abbatis historiâ: *Cum consilio & consensu fratrum*

trum

trum suorum constituit atque decreuit; ut fratres, qui extra monasterium ministeria providere noscuntur, fratribus intra monasterium commanentibus, per singulas anni septimanas, iuxta ordinationem Id est ordine quot hebdomadibus. Præpositi vel Decanorum, in cibo & potu, atque aliis quibuslibet commodis monastica vitæ congruentibus, super indictam sibi annonam, ad honestam consolationem, non coactè, sed ut eos sumptus permitteret, spontaneâ voluntate seruirent: ita tamen, ut ipse primò omnium huius seruitutis initium in die natalis Domini, ad exemplum ceteris, cum gaudio susciperet. Hæc idè sanè fratribus extrà manentibus commisit; ut per illa charitatis officia, mercedem consequerentur à Deo; & à præcepto regulæ, quæ iubet, ut fratres sibi inuicem seruiant, longè positi non discrepent. Plenum hoc scientiæ præcæ & accuratæ disciplinæ argumentum; quod in Palæstinæ, Mesopotamiæ, aliisque Orientibus monachis, tum Ægyptiorum quoque typo, laudauit egregiè Cassianus: ex quo non vnius generis & moris consuetudines hîc antiquitus susceptas agnoscimus. Quippe monachis, constat, ruri degentibus, certam cellæ pensionem, primò constitutam, omniaque loca, ut & hodie, primigenio monasterio, ceu metropoli suæ mansisse adunata. Dein de & Abbati datum largiùs; easque copias attributas, vnde communi facere benignè posset. Postremò, pro obsequij vigore & charitatis officio, tunc in religione plurimùm vegetæ, præter Canonem, quando id suavis gubernandi ratio, & necessitudo fratrum poscebat, plusculum etiam imperatum in Cellas, & nullo negotio, solatij causâ præbitum ac pensitatum. Hospitalitatis in Cellis exhibitæ, cum alia documenta, tum illud ex historiâ vitæ S. Liobæ suppetit; quòd cum illa nobilis & singulari sanctimoniâ transmarina femina, Fuldense monasterium non rarò orationis causâ adiret; & ei soli, ob S. Bonifacij memoriam, cuius magisterio & exemplis erudita, & iussu ex Angliâ accersita fuerat, monasterij secretum pateret; quoties inquam adiret, discipulas moniales, & pedissequas, vicinâ in cellâ resistere volebat: & quò castiùs limina religiosa obiret, vnâ comitata moniali, interdum tantùm monasterium intrabat, noctu ad discipulas in cellam hospitalem reuerti solita. Affirmat hoc Cellarum institutum, quartus decimus articulus, Carolo Magno à Fuldensi congregatione propositus; quo tollit hospitali-

Agilis Abbatu exemplum & institutum.

Lib. 4 de Institut. renouat. c. 19. & c. 21. 22. Bonoru Fuldensis monasterij dispensatio antiquis usurpata.

Cellarum hospitalitas.

S. Lioba Fuldense monasterium frequentare solita.

ratis obliuionem; *cupitque peregrinis omnibus perquam studiosè humanitatis quoduis officium impertiri: quorum si maior frequentia superuenerit, suadet, collatione vndique factâ ab his qui Cellis præsi-*

Cella Bau-
golffi VVolf-
munster.

dent,annonam meritò cunctis erogari. Antiquissimam litterarum memoriâ Cellam reperio apud Rudulphum eam, cui Baugolffus Sturmî successor nomen dedit; & postea à monasterio & primo habitatore, nomen Wolffmunster inuenit, in Hamelburgensi tractu sita. De hac Rhabani tempore scripsit Rudulphus in translatione quâdam Reliquiarum paulò post memo-

Hamalun-
burghum villa
fisci regij.

Cum appropinquassemus villa, quæ vocatur Hamalunburgh, sita super fluumium nomine Sala; quæ fuit quondam fiscus regius; & occurrerunt nobis cum cereis & crucibus fratres nostri, qui habitabant in Cellâ, quæ ob hoc, quod ab eo quondam est habitata, Baugolffi vocatur. Vbi iam facilis ostenditur via, quâ Cellarum originem &

Cellarum
etyma.

conditorum vel primorum incolarum, vel etiam rerum quæ in iis vsurpatæ inuentæque vocabula. quod, ne longiùs abeam, in Cammercellâ, Glassercellâ, Pilger, id est, peregrinorum Cellâ, cuius fundi xenodochio seruierunt, Eichecellâ, manifestè ostendo; siquidem illæ rerum symbola gerunt, vulgo notissima. Mackocella, à Magone, cuius concisio Mag, fortè fert nomen. Magonem enim Rudulphus presbyterû & monachum eximium celebrat, qui S. Liobæ res gestas litteris mandare cœperat. Similis ad aliarum etymon, facilè suppetat inuestigandi ratio. Sed satis in præsentia nobis est, Cellarum aliquam, etsi non optimo penicillo, delineasse imaginem; easque vindicasse ab vsu priuato, transtulisse ad publicam hominum vtilitatem.

Magon pre-
sbyter Euld.

C A P V T V I I I .

Disciplina Monasterij Euldensis. præsertim exterior.

DISCIPLINA, quomodo hîc de eâ loqui ingredimur, neruus quidam est, & custos totius monastici instituti; ordinariâ constans & perfectâ vitæ normâ, nec non exemplis & obseruatione morum, quos homines sancti commendarunt: qui optimam viuendi rationem, legibus certis & regularum consti-

constitutione, tradiderunt. Hanc sapientissimi religionis magistri agnouere duplicem; interiorē, quæ animam, compresso & extincto irarum & cupiditatum ardore, non sine pulchritudine recti & honesti, continet in officio: exteriorē, cuius partes sint, omnium membrorum motibus ad æquabilem statum reuocatis, decorum exhibere in omni functione, siue publicâ siue priuatâ. Laudauit vtramque impensè B. Cæcilius Cyprianus: *Disciplina, inquit, custos spei, retinaculum fidei, fomes ac nutrimentum bonæ indolis, magistra virtutis.* Fortius etiam Hugo de S. Victore; disciplinam, *malorum desideriorum dixit esse carcerem, frænum lasciuie, elationis iugum, domare intemperantiam, leuitatem constringere, in compositos animi motus suffocare.* Ab exteriori initium facere, & huius specimen aliquod libet proponere: quâ in re non ipsam modò rectè & honestè viuendi institutionem amplectimur, sed nonnulla quoque nobis in medium procedunt instrumenta & præsidia, quibus & disciplina conseruari, & nasci, propagarique solet; siue illa doctrinarum studiis, siue exemplis, seu meditatione rerum diuinarum, seu denique operum & morum inspectione tractationeque nitantur. Permagnum semper in monasteriis legitimè institutis maiores fecerunt eam custodiam, quâ, claustris sponte adhibitis, & veluti obiectis curiosæ naturæ repagulis, homines qui se Deo semel totos deuouissent, & mundi pompis ac illecebris multam salutem dixissent, à sæculi contagio & malorum irritamentis coerciti, vitam in Christi obsequio degerent securiorem, & ab iis essent periculis longè, quibus ad eò vitæ conditio humanæ, & multiplex vndique influens peccandi occasio, ceteros quotidie mortales implicat. Hinc continententes etiam, & Deo gratissimas animas, hoc disciplinæ genere sic nouimus delectatas, vt ne matrum vel sororum quidem conspectum sustinerent, suosque à noxiarum rerum appulsione sensus haud minore curâ arcerent, quàm insidiatores à thesauro violando solent diuites auari. Spartanam ciuitatem commendat Valerius Maximus, quòd feuerissimis Lycurgi legibus obtemperans, aliquamdiu ciuium suorum oculos à contemplandâ Asiâ retraxit, ne illecebris eius capti, ad delicatius vitæ genus prolaberentur. Nihil vtiq; huius generis inter istam Lacedæmoniorum rempublicam,

Disciplina natura par-titioq;

Hugo de S. Victor. Instit. monast. ad no. uitis, c. 10. D. Thom. in opusc.

Bonauent. spec. discipl. c. 7 & seq.

Turrecrem. prolog. ad reg. S. Bened.

Lib. de discipl. & habitu Virg.

Claustris cuius stodia, & fuga tumultuosa vitæ.

Oculorum continentia.

Lib. 2. cap. 6.

cam, & hanc religiosorum familiam, interest aliud, quàm quòd illa legibus coacta seruire humanis, tandem licentiæ fræna soluit; & malè coercita, postremò luxui habenas dedit; hæc Deum sponte secuta, nec humanis vllis se satis tutam legibus rata, se murorum quoque septis obuallauit, quo tardiùs ad ea mundi blandimenta recideret, quæ semel in Christi gratiam spreuisset. Quare, vt aureas blandissimæ dominæ voluptatis compedes vniquam ne sentiret, volutarium hunc carcerem arripuit, velut arcem & præsidium aduersus virtutis & religionis hostes. Meritò itaque præstantissimus huius disciplinæ magister *stagnis comparare solet monasteria, vbi quodammodo incarcerati pisces euagandi non haberent libertatem*. Sic sapientia diuina tabernaculi sui thesaurum pellibus, & alio multiplici tegmine, à sole & imbribus, aliisque iniuriis aëris defendit: sic sponsam suam velut fontem obsignari & sicut hortum concludi voluit: sic denique parens artium & inuentionis ipsa natura, pomorum alia carinis putaminum includit, alia echinato calice, vel spinarum aculeis armavit, præstantiora nempe fructuum & ipsam corticis medullam remouens à conspectu, & latebræ cuiusdam recessu protegens, vario vsa pro muris & tectis operimento. Documento probabili, vbi humanæ fragilitati in prauum vsque procliui aliter consuli non potest, ibi nullum custodię genus abundè duci. Scitum illud Cassiani, haustum ex seniorum disciplinâ, *omnimodis monachum fugere debere mulieres, & episcopos*. Sanè de Fiacrio notæ sanctitatis eremitâ apud Meldenses, memoriæ proditum est; feminis monasterij septa, quod Virgini mati istic extruxerat, vsque ad eò voluisse interdicta, vt precibus à Deo consecutus sit, vti quæcumque pedem proteruè intulisset, hanc protinus vltio diuina repelleret. Hoc igitur custodiæ monasticæ institutum, tum vbiq; laudabile, tum Fuldensis monasterij exordiis tantâ fuit in obseruantia; vt feminam recipere, non dicam aliquatenus intra septa, sed intra publicæ basilicæ penetralia, multis sæculis nefas extiterit atque religio. Cuius rei testem familiarem habemus Rudolphû in memoriâ S. Liobæ, quam Fuldensium monasterium sic ingressam fatetur, vt nec priùs, nec postea vlli vniquam feminarum id concedi poterit: *quia loco illi, inquit, ex eo quo monachis habitari ceptus est,*

femi-

*Monasteriũ
voluntarius
quidam car-
cer.*

S. Bernard.
Serm. de
S. Andream.
Idẽ S. Atha-
nas. in vitâ
B. Antonij.

Cantic. 4.

Lib. II. c. 17.

*Mulierum
congressus &
aditus vitati
priscis mona-
chis.*

Laur. Surin
in eius vitâ,
30. Augusti.

*Fulda quo-
modo hac cau-
tionis genus
vigerit, vbi
mulieres et-
iam à tem-
plo exclusa.*

femineus negabatur ingressus. Tantùm autem huic Liobæ soli concessus erat, quia S. Bonifacius martyr senioribus eam commendarat, corpusque eius ibi sepeliendum decreuerat. Moris originem antiquæ litteræ, ipsi adscribunt S. Bonifacio: nam caput priuilegij à Zachariâ Pontifice Bonifacio concessi quoddam extitit, quo eternum vetitus feminarum ingressus. Quod caput, inde maiores tam sanctè coluere, vt priuilegiis à Martino Papâ, sæculo nono, Abbati Hadamaro; & à Siluestro, Erkenbaldo sæculi decimi ætate; & à Ioanne, Richardo subinde; aliisque ab aliis Pontificibus postea concessis, & nominatim insertum sit, & religiosè à posteris obseruatum. Hinc adè in antiquis Abbatum actis legimus, anno recuperatæ salutis M C X X X I I. cùm Lotharius rex solemnem Pentecosten Fuldæ, vnà cum reginâ coniuge exigeret, rem diuinam, non in primario, sed in noui montis vicino monasterio procurasse, eò quòd reginæ in istud aditus esset interclusus. Atque huius generis etiam id monitum est, quod Chronico veteri adpersum eruiimus:

Anno M C L X V. Fridericus Imperator de Saxonîâ, in quâ ieiunauerat, in Vigiliâ Palmarum Fuldam peruenit; & quia regina in comitatu eius erat, urbem ei intrare non licuit. Montem igitur Episcopiadiens, ibi sequentem diem Palmarum honorificè celebrauit.

Eadem religio in memoriâ Albratæ Comitissæ pulchrè expressa, quam olim monasterij Banze in Franconiâ apud Mœnum celebrabimus altricem & auctorem. Ipsa namque cùm ad S. Bonifacij limina venit, dices illi fundos oblatura, hoc admodum habitu Fuldam introducitur: *Nobilis Comitissa, diues terrenarum facultatum, Alberat nuncupata, voluit particeps fieri orationum fidelium fratrum in Fuldensi monasterio Deo omnipotenti die noctuque deuotissimè famulantium. Cùmque se applicaret ad ostia exterioris tabernaculi, id est ad portas ciuitatis, vbi nulla prorsus femina audet progredi, vt vel sic velut Maria introspiciens satiaretur desiderio, quo intrinsecus attrahabatur in Domino, euocat per inter-nuntios Prælatos congregationis, & exponens eis desiderium animi sui, rogat obnixius, particeps eorum orationum fieri.* Et si verò Bonifacium I X. auctorem inuenio, qui rogatu Ioannis Merlauij Abbatis, huius seueritatis rigorem primus emollierit, & feminis aditum ad templi atria patefecerit, neglectæ tamen, seu loco

Cap. 22. vitæ,
apud Sutiū.

Origo eius
mori. & pri-
uilegij cor-
roborati.

Diplom.
M S. in ar-
chiuio Ful-
den.

M S. gesta
Abbatum.
Lotharij prin-
cipis regina
templo Ful-
dæsi exclusa.

Mons B. Vir-
ginis.

M S. lib. ob-
lation. c. 4.
Albrata Co-
mitissa Ban-
zenjis.

Porta hæc
monasterij
extima.
Matronalis
vircundia
specimen il-
lustre.

detra-

detractæ religionis, quam grauem & manifestam Deus ultionem poposcerit, maiores ipsi litteris prodidere. Nam geminâ olim clude flammâ basilicâ vastatâ, tandem omnium luctuosissima superueniens, omnis elegantia & ornatus præfici vestigia prorsus obliterauit. Anno quippe MCCCXCVIII. vt vulgata monumenta tradunt, templum, fulmine de cælo tactum, conflagrauit, septimâ die mensis Iunij, id est, triduo postquam S. Bonifacij festâ luce, feminis in basilicam & monasterij septa, tunc primùm ingressus datus. Nam instaurato templi & Pœnitentiæ cultu, ritûque condonationum inducto nouo, ne sexus imbecillior eo fructu careret, certos Bonifacius Papa dies mulieribus indulserat, nempe Patrocinio & Dedicacioni sacros, quæ limina vetita contingere fas esset, diplomate eâ de re dato, Pontificatus anno VIII. Christi Domini MCCCXCVI. Extat veteris libri operimento, notata de hoc incendio hæc scriptura: *Anno MCCCXCVIII. feriâ sextâ post diem S. Bonifacij, quæ erat tunc temporis quarta dies post Octauam Pentecostes, combustum est monasterium Fuldensê.* Verùm haud paulo testatior memoria, quam vetus exhibebat hac de re liber membraneus Hunfeldensis ecclesiæ:

ANNO DOMINI MCCCCLXXXV VIII. FERIA IV. IN VIGILIA CORPORIS CHRISTI FVIT FESTVM S. BONIFACII. ET PRIMA SEXTA FERIA SEQVENTE VENIT IGNIS DE COELO, ET CONSVMSIT SOLENNE MONASTERIVM FVL DENSE.

Supernè procurata.

Porro huius incendij pœnam à Numine exactam, ac proposito quodam diuino inflictam, non temerè illatam, agnouit Innocentius Pontifex, maiorum relatu; quando peculiari scripto miseratus, collapsas prædiuitis olim monasterij fortunas, leuat illud exactationum ac tributorum onere, quod ecclesia Wirceburgensis intentabat; clademque præsentem memorans, ait, *recens Fuldensem ecclesiam maiorem, nutu diuino conflagrasse, & totaliter consumptam.* Quod eius diploma datum anno Pontificatus primo, qui fertur Christi MCCCCIII. Consimilis pœnæ memoriam Venerabilis Beda in Anglorum gentis historiâ celebravit, quando Colodanæ vrbis monasterium prouiso destinatione incendio periisse narrat; quia in eo prorsus omnes & viri

A simili.

Hist. Angl.
lib 4. c 25.
Colodani
Parthenonis
incendium;

& femine ad virtutum studia, aut somno torpebant inertes, aut ad mundi inanias nimis quàm vigilabant. Nam & domunculas, narrat, quæ ad orandum & legendum factæ, versas tunc in comessationum, potationum, fabulationum, & ceterarum illecebrarum cubilia. Virgines Deo dicatas, contemptâ reuerentiâ suæ professionis, quotiescumque vacasset, texendis subtilioribus indumentis, operam lussisse; hisque aut seipsas sponсарum instar in periculum sui status adornasse, aut externorum sibi virorum amicitiam comparasse. Vnde meritò huic loco & habitatoribus grauem venisse de cælo vindictam, flammis scruentibus præparatam. Rude tute ais, ac immodicè seuerum istuc seculum; quod adeò rem leuis noxæ, siue olim in Britannia, siue hîc in Buchonia, diuinis ignibus iactet expiatam: at miror equidem, quibus existimes igitur, siue viuos pœnis constringendos, siue mortuos suppliciiis mactandos apud inferos, qui flagitiis longè grauioribus, ac insignitâ hæresis prauitate sub omnium oculis huiusmodi loca fœdè polluere, atque hodie etiam contaminare pergunt. Præclarè interim, fauente quoque Deo, monasteriis eos affuisse constat Antistites, qui custodiam hanc, ceu religionis præsidium & stabilimentum vitæ purioris, nusquam intermittunt: utpote in cuius sinu atque tutelâ cœnobarum securus tranquillisque status acquiescit. Sed tempus est, quia nec in omni genere multa exempla suppetunt, & maioribus vrgeri, quàm consecrari leuiora malim, iam illam quoque in diuinis officiis maiorum assiduitatem, attentionem, reuerentiam, quam orationibus, precibus, psalmodiis suis ex D. Benedicti præscripto Fuldenses monachi tribuerunt, sermone perstringere. Nam vt vniuersè sancti Benedicti regulam sequentibus, ita huic surgenti cœtui, erudita quædam & accurata Deum laudandi, opitulandique multorum saluti, disciplina, ratioque orandi & psallendi certa relicta & præscripta fuit. Hanc optimi regulæ interpretes tribus maximè ornamentis afficiunt; puta reuerentiâ status, attentionis vigilantia, & conformatione vocis ac cantus. Atque hæc omnia excellenti quodam hîc studio viguisse, tum aliis ex rebus manifestum est, tum ex illo capite supplicis libelli primo, quo cœnobarum, ereptam sibi patrum alacritatem & frequentiam in officiis diuinis nuper usurpatam, reddi à Magno Carolo atque reuocari

*Castimonia
domicilia nō
impunè con-
taminantur*

*Clausura
monastica
salutaris.
Trient. Sef.
24. cap. 5.*

*Disciplina
diuini offi-
cii & psal-
modi adhi-
bita.*

*S. Benedict.
reg. cap. 19.*

*Tripartitis
ornamentis.
Bonauent.
specul. ad
Nouit.
Turrecrem.
in cap. 19.
reg. S. Bene-
dict. tracl. 76.*

Hugo Victorius lib. 2. de clauitro animæ, cap. 22.

interuallo, postulant. Vbi sanè reperias, non mente vagos, vel oculis attonitos, vel vultu stupefactos, vel habitu denique gestuque dissolutos, sed insigni erga genus omne beneficorum volùtate, & diuini Numinis maiestatem reuerentiâ modò genua humiles submittere; modò toto se corpore pronos abiicere; modò in longissimi canonis gratuita pensa, Psalmos & orationes pari grauitate iuxtà ac maturitate, supplices extendere:

S. Cyprian. lib. de Dominicâ Orat. Cassian. Col. lat. 9. Abbat. Isaac 26.

Laudatum in disciplina de corâ à Rhabano.

Rhaban. in fine lib. 2. de Cruce.

C. 19. libelli supplicis.

* glorificationem

Supplicatio S. Marci nudis pedibus à

Congregatione peracta, isolita.

vt secundùm illud Cypriani, *sub Dei conspectu stantes, placere voluisse intelligeres diuinis oculis & habitu corporis & modo vocis.* Ex hac iucundè seuerâ morum pulchritudine, scilicet totus à puero fictus factusque nimirum is erat, qui in hæc vota gestiens exclamauit: *Vtinam vsque in finem vitæ meæ placita tibi, Christe, & honorifica semper decantem, minimus omnium seruorum tuorum & peccator Rhabanus, hymnis, laudibus, corde, ore, manu, & totius gestu corporis.* Et quia in paragrapho XIX. *crucis* gloriationem cum Litanis ab se vsurpatam prisca cœnobitæ vindicant;

non præteriero moris id, quod in seram quoque ætatem sæculi à Christo nato XIII. durauit; cùm præstites cœnobij nobilissimi homines, totaque congregatio, die S. Marci, perfrigidâ licet tempestate, magnâ religione, cum crucibus & verendis reliquiis in Heimbachium vsque pagum, nudis pedibus supplicatum contendit. Testis est Marquardus Abbas, qui ad annum Christi M C L. peruenit, cœnobitas hîc, in magno abstinentiæ rigore, annum totum caruisse cœnâ. Id quod moribus antiquis consentaneum, acta docent collationis sanctorum Abbatum, qui sub Luduico pio Aquisgrani conuenerunt, *vbi bis fieri refectionem indulgent diebus tantum anni solemnioribus.* Insunt item & alia in hoc, quem sæpè iam nominò, supplice libello, quæ commendationem pariant, & laudem haud minorem Fuldensi monasterio. Enitescit enim excellens & eximia quædam pietas animi, prudentia, moderatioque singularis, & admirabilitas solidarum virtutum; siue studium spectes & feruorem, quo incolæ res diuinas complexi sunt; siue vigilantiam, quâ in summâ monastica vitæ integritate, cupidos homines, fraudulentos ac nefarios, tamquam pestes à sui corporis societate repulerunt.

Abstinentia à cœnâ.

Vide lib. 2. Antiq.

Veteris Congregationis notes & religio.

Cap. 2. 3. 19.

Cap. 7. 9. 17.

Cap. 8.

Iam inibi quanta despicientia rerum humanarum, quâ spernere se cuncta & negligere satis profitentur, ad quæ expetenda

morta-

mortales auidè rapiuntur? quæ gratificandi liberalis voluntas? Cap. 13. 14.
 quâ, tum peregrinos hospitalitate maximâ profecuti sunt; tum
 domi maiores natu, calamitosos ac debiles eâ sibi charitate fo-
 uendos duxère, quam super omnia non cœnobitica magis,
 quàm ipsa lex commendat Christiana. Verùm non hæc insti- Cap. 5.
 tuta mihi narratio de toto genere; præsertim cùm eorum quæ
 in hac familiâ inueterasse constat, à bonis temporibus tam
 multa exciderunt. eâ re ad hanc potiùs disciplinæ formam ag-
 gredimur explicandam, quæ plurimùm ingenij magis ac natu-
 ræ, quàm diuinæ gratiæ viribus comparatur.

CAPVT IX.

Schola Fuldenfis, & doctrina studia.

QUOD in illustribus reip. Christianæ gymnasiis, nascente Euseb. eccles. histor. lib. 5. c. 10. & 11. lib. 6. c. 12. Hæron. epi- stol. 64. ad Pamach. 2. ad Nepo- tian. Cassiodor. præfat. Inst. diuin. lect. Scholarum Christianarum origo & progressus. S. Basil. reg. sul. disp. in- terrog. 5. vi. Synodi. Conc. Late- ran. sub Alex- andro. Cassiodor. cit. Monasticarum.
 in Oriente fide, Pantenus, Clemens, Origenes, Alexan-
 driæ; quodque Antiochiæ, Apollinarius Laodicenus, Constan-
 tinopoli, Gregorius Nazianzenus Theologus & vir eloquentif-
 simus; quodque alibi diuinæ sapientiæ proceres habuerunt
 operæ, vt florentissimis doctrinarum studiis & propriis qui-
 busdam ingenij luminibus, religionem Christianam apud ru-
 des illustrarent, apud discipulos in honorem adducerent, ac de-
 nique aduersus gentilium & hæreticorum proteruiam defen-
 derent; id acceptum à maioribus posteris munus, cùm aliàs
 semper excoluère, tum apparatione quoque singulari ingenio-
 rum resuscitarunt, postquam S. Benedicti proles in Germaniâ,
 Galliâque, Francorum imperio, lætiore germine multiplicari,
 & ad nouarum gentium populorumque conuersionem efflo-
 rescere cœpit. Etenim vetus id, & laudatum erat in Ecclesiâ, vt
 apud Clericos probatæ vitæ, atque etiam in monasteriis ludi
 patefierent, in quibus ad optimos iuuentutis erudiendæ magi-
 stros pubes Christiana ventitaret, & à teneris, præcepta mo-
 rum, doctrinæ sacræ ac pietatis imbiberet. Præluxerat hic in
 Italiâ Viuariensibus monachis clarissimus senator Magnus
 Aurelius Cassiodorus; cuius & vestigia pressit S. Benedictus:
 qui pueritiæ informandæ, locum in suo monasterio dedit, cùm
In Viuarien- si. Gregor. in vit. S. Bened. & regul. cap. 59. & 70.

In Cassinēsi.

*In S. Galli.
c. 1 r. vite
S. Magni.*

*In Fritula
riensi.*

*S. Willibald. vitâ
S. Bonif. c. 8.
antiqu. lect.
Tom. 4.*

In Fuldensi.

Carolus Magnus & Ludovicus Pius quâ munificentâ in literatos.

Lib. Epist. 1.

*Adi Annal. Francor. Papij.
Carolus item Caluus doctriinarum patronus.*

Placidum & Maurum, eximiâ in dote adolescentulos, ad omnem virtutis pulchritudinem, & ingenij cultum educauit. Secutus est S. Benedicti exemplum S. Gallus, qui Othmarum gentis Alemannicæ puerum eximium Grammaticis artibus imbutum, sui monasterij surgentis scholæ magistrum præfecit. Meditatus idem, ne longius abeam, in hac Germaniæ provinciâ S. Bonifacius, qui discipulorum partim ex Britannia ad Wicbertum, partim ex Norico, vicinaque Orientali Francia, ad Sturmum Abbatem adduxit; eumque adolescentum florem, & ingeniorum præstantiam, in nouam Buchoniæ suæ coloniam infudit: vt cum propter & doctorum auctoritatem, & loci exemplum, ex Italia, Britannia, Gallia, variisque Germaniæ locis, vndique discendi causâ ingeniosi adolescentes huc confluerent, breuî gymnasium hîc diuinarum iuxta atque humanarum litterarum existeret longè celeberrimum; ex quo non perfectæ modò virtutis cœnobitæ, sed gentium nationumque magistri, & quidam Apostoli, ecclesiarumque Præsules, tamquam ex omnium honestarum artium & disciplinarum officinâ, prodirent. Hoc itaque tam diuino bono, & præbito de cælis subsidio delectati Franciæ reges, Carolus Magnus & Pius filius Ludovicus (qui quantique viri?) amplissimis præmiis, variisque liberalitatis instrumento propositis, excitare monachorum studia, & iuuentutem ipsam, ac iuuentutis educatores & magistros cumulare institerunt. Docuit nos id præter alios, Lupus Ferrariensis Fuldæ hîc olim Rhabani discipulus; qui ad Eginarthum admirabili tunc doctrinâ virum scribens: *Vestrâ, inquit, memoriâ per famosissimum Imperatorem Carolum, cui litteræ eousque deferre debent, vt æternitati parent memoriâ, studia cœpta reuocari, aliquantulum quidem extulere caput: satisque constitit, veritate subnixum, præclarum dictum: Honos alit artes; & accenduntur omnes ad studia, gloriâ.* Magnificentius id à nepote perfectum, Herricus apud Altisiodorum Gallia monachus, ad Carolum Caluum ita perscribit: *Multa sunt tuæ monumenta clementiæ, multa symbola pietatis. Illud vel maximè tibi æternam parat memoriâ, quòd famatissimi aui tui Caroli studium erga immortales disciplinas, non modò ex æquo representas, verum etiam incomparabili seruore transcendis; dum, quod ille sopitis eduxit cineribus, tu somento multi-*

plici,

plici, tum beneficiorum, tum auctoritatis, vsquequaque prouehis. Ne enim nostra inertia, quæ suâ sponte amplectitur cæcitatem, velum sibi excusationis de ignorantia obduceret, nè ve de præceptorum inopia merito causaretur; id tibi singulare studium effecisti, ut sicubi terrarum magistri florere artem, quarum principalem operam philosophia pollicetur, hos ad publicam eruditionem vñdecumque tua Celsitudo conduceret, comitas attraheret, dapfilitas prouocaret.

Doctores sapientia vñdique euocati pramiis.

Sensit honoris huius, an litterariæ messis, Fulda, ac percepit vberimum fructum, Luduici Orientalium Francorum principis regiâ munificentia. Quippe Scholasticorum ordini, penes quem procuratio iuuentutis erudiendæ, eorûmque successoribus, colonos omnes & mancipi homines attribuit, qui Imperatorum seu Francorum regum obsequiis & ministeriis olim addicti nexique per sola monasterij spatium degebant, certâ lege, quâ vetus seruitium, ius ac census, quem fisco regali inferebant, cuncta Scholasticorum vsui cedere, & iure, quo optimo cuiusuis alterius manu missos, vni monasterio seruire iussit. Quod donationis genus Otto magnus Imperator cum filiis, ceterisque Principes, nouo stabilimento posteris ratum sanctumque fecerunt. Scholæ verò iam inde à Sturmionis ætate non obscuræ, clarum in Aegilis Abbatis vitâ exemplum habemus: nam Candidus *scholam, ait, fuisse congregationi, vbi lex diuina iugi exercitatione disceretur & doceretur; protectum etiam exsequens versibus:*

Luduici regis in Scholasticorum ordinem Fulda liberalitas.

Incola Buchonia Monasterio dandi deditiq.

Schola Fuldensis perantiqua memoria.

*Talibus auspiciis primæuis miles ab annis
Christi, cæpit abhinc qui sit post exitus, atque
Qui sibi iam fuerit iuuenili in pectore sensus;
Quæque viro succrescenti constantia mentis,
Si mihi vita comes fuerit, si spiritus intus
Corpus alet, lingua & solitum si munus habebit,
Progressusque dabit summa ac veneranda secundos
Maieftas, eadem paucis superare Camænis
Incipiam: Abbatis posthac subductus in æde
Hinc puer imberbis scholæ defertur ad arcem,
Lex æterna Dei semper, quâ munere Christi
Discitur à pueris, seniorumque ore docetur.*

Quam verò huius diligens curæ S. Bonifacius extiterit ipse, do-

Epist. S. Bonif. 17 & 92.

Schola puerorum in monasteriis.

Reg. fulf. intertog. 15. & breuior. 292. Adi Chron. Citzense Paul. Langij fol. 768. de veter. monast. Scholarum instituto ord. S. Boned. & Laurent. Sur. ad ann 1552. Iodoc. Meizer præfat ad hortulum Walafridi Tom 6. Antiq lect. Schola duplex.

*Cap VIII.

Lib 5. de Cruce, fig. 5.

Epist. 4. de omnipotent. Deicap. 16.

cent ipsius epistolæ, quibus alicubi, Wigbertum presbyterum, & Megingaudum diaconum, *magistros infantium esse iubet*: alibi Pipino regi, qui *infantes discerent litteras*, cupiit esse commendatos. Et quia illoti profanique homines dum puerorum ingenuam institutionem, conuenienter S. Basilij regulis, monasteriis receptam agnoscunt, cœnobია illicò omnia nil nisi scholas ludôsve fuisse somniât, procedat nobis hîc in numerum, quod de S. Galli inclito item monasterio eruditè loci cœnobita notauit; nempe intra illius monasterij ambitum scholam exititisse duplicem pro conditione & varietate auditorum; exteriorem, in quâ magnatum nobiliumque liberi fingebantur; intrariam, quâ, feueritate maiore cùm iuuentus ipsa Deo dicata, tum monachi quâ incolæ, quâ aduenæ, ad cultum sapientiæ efflorescebant. quam certè Scholarum partitionem Eckerhardo S. Galli Decano debemus; qui Tomo v. Canisiano Antiq. Lection. in B. Notkeri vitâ*, *Scholas claustrî, vbi monachici habitus pueri instituebantur*, distinxit ab *Exterioribus*, quas Canonicas ipse nuncupat. quò non inuitè traxerim illud Rhabani nostri:

— Plebsque priora

Fundamenta trahit, in fundo domatis omnis.

Neque verò vlla prohibet ratio, cur non in celeberrimo Buchoniæ gymnasio, ordinum hoc classiumque discrimen perinde statuamus. Animaduertit tamen Petrus Damiani, *puerorum scholam*, quos ait, *rigorem sanctitatis sæpè eneruasse, suo tempore in monte Cassino desuisse*: & in collatione SS. Abbatum Aquis sub Luduico Pio habitâ, vetitum obseruo, *vt schola in monasterio aperiatur alia, nisi eorum qui oblati sunt*; id est, Deo in religione consecrati.

C A P V T X.

Schola Fuldensis celebritas, frequentia, origo, progressus.

Lupus Ferrarix monach. epistol. 7. 29. 40.

VOCAT iam hinc me, ab vltimâ vsque Galliâ factus ad hoc Fuldense Lyceum hominum concursus: in quo elucescit Lupi Ferrariensis monachi admiranda discendi sitis, quam

quam à pueris expertus, cum ob præceptorum inopiam & col-
 lapsa maiorum studia vix exleret, denique Aldricum Seno-
 num Archiepiscopum mæcenatem & patronum nactus est; qui cum Fuldam, tamquam ad humanarum diuinarumque lit-
 terarum nobile emporium, sumptu suo misit. Hic autem Al-
 dricus, vt Fuldæ olim monasticæ & ceterarum artium rudi-
 menta deposuerit, suspicari licet, Luduici Cæsaris auctoritate
 quondam Ferrariæ Abbas impositus. De se verò Lupus: *Dum
 alij dignam sapientiæ palmam non capiunt, alij famam verentur indi-
 gnam, à tam præclaro opere destiterunt. Mibi satis apparet, propter se-
 ipsam appetenda sapientia: cui indagandæ à sancto metropolitano Epi-
 scopo Aldrico delegatus, doctorem Grammaticæ sortitus sum, præce-
 ptaque ab eo artis accepi.* Post hæc, vbi ex Galliâ in Transrhena-
 nam regionem se profectum memorat, viciniorem iam fa-
 ctum Einardo, addit: *Nam à præfato Episcopo ad venerabilem Rha-
 banum directus sum, vti ab eo ingressum caperem diuinarum Scriptu-
 rarum.* Florebant igitur iam tum scholæ præstantium discipu-
 lorum numero, cum Eginhartus posito Cancellarij fastigio,
 quod Carolo Imperatore tenuerat, Seligenstadij ad Mœnum
 clarissimi monasterij & à Buchoniâ non longè diffiti, Abba-
 tem egit. Illustrauit egregiè locum hunc vir, vt quis alius, in
 huius ordinis antiquitate discutiendâ perdiligens & assiduus,
 Ioannes Trithemius; qui ob documentorum vberissimam co-
 piam, non consuetudinem ipsam modò, & scientiarum genera
 vniuersè, sed Fuldenfis scholæ tum nobilitatem & magnitudi-
 nem, tum fructum & famam in Hirsaugienfi Chronico scitè
 nobis expinxit: *Erat, inquit, his temporibus in monasteriis nostri cr-
 dinis consuetudo celeberrima, vt scholæ monachorum in singulis partè
 cænobiis haberentur; quibus non seculares homines, sed monachi mo-
 ribus & eruditione præfciiebantur nominatissimi; qui non solum in
 diuinis Scripturis docti essent, verùm etiam in Mathematicâ, Astro-
 nomiâ, Arithmeticâ, Geometriâ, Musicâ, Rhetoricâ, Poesi, & in ce-
 teris omnibus secularis litteraturæ scientiis eruditissimi haberentur.*

Deinde: *Quoties autem idoneum ad hanc subeundam prouinciam in
 suo cænobio monachum Abbas minimè habuisset, de aliquo alio mona-
 sterio petere aptum, non erat inuerecundum. Ita Strabus monachus
 Fuldenfis in Hersfeldiâ, Albinus monachus Anglicus in Fuldâ,
 alijsque*

*Alaricus Seno-
 non. Archi-
 episc.*

*Rhabanus
 Doctör.*

*Trithem.
 Hirsaug.
 Chron. ad
 an. 838 847.
 Eginhartus,
 vel Einardus
 ex Cancellario
 Abbas Seligenstadij.
 Sigebert. il-
 lustr. Scrip-
 tor. cap. 84.*

*Ad annum
 890.
 Scholarum
 monasticorum
 instituta.*

** Domicilio,
 non origine.
 * Et plurimè
 apud Turones
 in Galliâ.*

Strabus S.
Galli, Albi-
nus seu Al-
cuinus, ex
Angliâ Ful-
da doctores.

Anglicana
gymnasia.
Beda ecclef.
hist. lib. 4. c. 2.
Theodorus
Archiep. lit-
terarum in
Angliâ re-
parator.
Loc. cit.
Anglia do-
ctissimis & lit-
teris, ac rep.
floreus.

Fontes Ful-
denſium ſcho-
larū ex Bri-
tanniâ, &
Prœ, Italiâ-
que.
S. Bonifacij
propria cura.
* Extât apud
Ill. Cardin.
Baron. Tom.
9. Annal. ad
ann. 731. &
in editis iam
8. & 9.
Venerab. Be-
da S. Bonifa-
cio gratus.
* al. Huc-
bertum
Alcuinus,
Alcuinus
Fiacus, Le-
uita.
Siebert. de
illuſt. ſcript.
c. 22. & in
Chron. ad
722.

aliſque complures in aliis monaſteriis, docendi ad tempus tenuerunt of-
ficium, ubi conuerſionis primordia non ſumpſerunt. Inde originem
ſcholarum huius generis aperiens: Hæc autem conſuetudo, ait, ſan-
ctiſſima primùm in Angliâ cœpit, ubi venerabilis ille monachus &
preſbyter Beda, monachorum inſtitutor factus, multos poſt ſe doctiſ-
ſimos reliquit diſcipulos. In Angliâ verò, vt à capite rem arceſſas,
hunc ſtudiorum ardorem Theodorus Archiepiſcopus ex mo-
nachò Romano Tharſis in Ciliâ oriundo intulerat, poſt-
quam is à Vitaliano Pontifice, Egberti Cantuariorum regis
inuitatu in inſulam miſſus, vt rem Chriſtianam conſtitueret.
de quo magnificè Beda: Numquam prorſus, ex quo Britanniam
is, Adriano comite petiit, Anglis feliciora fuiſſe tempora, dum & for-
tiſſimos Chriſtianosque habentes reges, barbaris eſſent omnibus ter-
rori, & omnium vota ad nuper audita celeftis regni gaudia pende-
rent. Et quicumque lectionibus ſacris cuperent erudiri, haberent in
promptu magiſtros, qui docerent. Hos quippe litteris ſacris ſimul &
ſecularibus abunde fuiſſe inſtructos, & diſcipulorum congregata ca-
terua, ſcientiæ ſalutaris quotidie flumina irrigandis eorum pectoribus
emanafſe; ita vt etiam metricæ artiſ, Aſtronomiæ & Arithmetice
Eccleſiaſtica diſciplinam, inter ſacrorum apicum volumina, ſuis audi-
toribus hi traderent. Indicio fuiſſe, quod ad Bedæ ætatem super-
erat, de eorum diſcipulis qui Latinam Græcamque linguam
æquè vt propriam, in quâ nati, callerent. In quâ narratione ſti-
mulus eſt, vt eminentiſſima Romanæ Eccleſiæ ornamenta ad-
uerſarij religionis noſtræ & inuiti agnoſcant, & liberalium di-
ſciplinarum contemptores horum veſtigia vel ferò requirant,
ac Fuldenſis ſcholæ fontes, qui ex Britannia inſulâ haud du-
biè promanarunt, domeſtici auidius hauriant. Aperuerat eos
vtique S. Bonifacius, cùm inde ex Britannia peteret adhuc ſu-
perſites pro Germanicis, opuscula Bedæ tum primùm inclare-
ſcentis, quem etiam *litteris ad *Cudbertum Abbatem, & Ec-
bertum Archiepiſcopum, ſagaciſſimum appellat ſcripturarum in-
ueſtigatorem. Neque dubitauerim Bedæ deſiderio apud Fulden-
ſes flagrante, & Anglorum ſtudio, quos S. Bonifacius in Bu-
chonia reliquerat, Alcuinum, ſeu Albinum, huc tandem ex
Britannia accerſitum; qui Caroli Magni poſteà magiſterio, &
nobili quoque auditorio apud Fuldenſes relicto, clarus, ſepul-
turam

turam denique in vicinâ Hersfeldensi ecclesiâ accepit, apud
 parietem basilicæ Australem, hodieque visendam. Eum Cæsar
 Baronius ex Oderanno decessisse è vitâ scribit, anno DCCCIV. In Hersfel-
 densi ecclesiâ
 sepultus.
 Annal. To-
 mo IX.
 Epitaphium quod rude, nec ætatis longissimæ, affixum illius
 sepulcro nuper adhuc extabat in basilicâ Hersfeldensi, satis in-
 dicat apud maiores, ceu cælitum numeris adscriptum, in ma-
 gnâ fuisse veneratione:

ALBINVS EGO..... QVEM SACRA TVMBA RECONDIT * SVM
 DIGNE EXORATVS TRISTIA QVAEQVE * FERRO * AV FERRO
 QVINQVAGINTA MINVS* OCTINGENTOSQVE PER ANNOS * HIC OCTI IN
 NVNC IACVI* FATVM CAESARE DE CAROLO GENTA
 HICQ. MANET CELEBRIS VIGBERTVS. QVEM QVOQ. LVLLVS * FACTVM
 IVSSERAT, HVC TRAXI, SVBVENIENTE DEO.
 QVOS QVI MEQVE SIMVL PRECIBVS AGITAVERIT VLLIS
 ILLIVS ERGA DEVM NON SVMVS IMMEMORES.
 ID LIQVIDO POTERIT SIGNIS MONSTRARIER ALMIS
 BEO FAMVLIS ANXIETATE MEIS.

In carminum Rhabani monumentis diuersum tamen ab
 hoc Epitaphium inuenimus, cuius ipsum Alchuinum patrem
 esse suspicamur:

EPITAPHIVM ALCHVINI.

*Hic, rogo, pauxillum veniens subsiste viator,
 Et mea scrutare pectore dicta tuo:
 Ut tua de que meis agnoscas fata figuris,
 Vertatur species, vt mea, sic que tua.
 Quod nunc es, fueram famosus in orbe viator;
 Et quod nunc ego sum, tu que futurus eris.
 Delitias mundi casto sectabar amore,
 Nunc cinis & puluis vermibus atque cibus.
 Quapropter animam potius curare memento,
 Quam carnem; quoniam hæc manet, illa perit.
 Cur tibi rura paras? quam paruo cernis in antro
 Me tenet hic requies? sic tua parua fiet.
 Cur Tyrio corpus inhias vestirier ostro,
 Quod mox esuriens pulvere vermibus edet?
 Vt flores pereunt, vento veniente minaci,
 Sic tua namque caro, gloria tota perit.*

Tu mihi redde vicem, lector, rogo, carminis huius;
 Et dic, Da veniam Christe tuo famulo.
 Obsecro, nulla manus violet pia iura sepulcri,
 Personet Angelica donec ab arce tuba:
 Qui iaces in tumultu, terræ de pulvere surge,
 Magnus adest iudex millibus innumeris.
 Alchvini nomen erat sôphiam mihi semper amanti,
 Pro quo funde preces mente, legens titulum.

Atque idem hoc Epicedion V. C. Henricus Canisius Tomo VI. antiq. Lection. ex MS. Codice Sangallensi quampridem publicavit, epigraphen addens, quâ traditur *beatæ memoriæ dominus Alchvinius Abba* obiisse in pace XVI. Kalend. Iunias. Cui quidem inscriptioni Hrabani Martyrologium respondet, vbi ad eandem diem, DEPOSITIO DOMINI ALCHVINI. Non committam, vt insigne elogium alterius quidem loci, at opportunè tamen in re præsentis delibem, quod Spanheimensis Abbas in exordio monasterij Hirsaugiensis vsurpat. Etenim constat amplissimæ religionis hanc familiam ex Fuldensi cœnobio tamquam coloniam in Nemetum fines sub annum salutis DCCCXXXVIII. deductam; & quindecim hinc viros artibus ac innocentia spectatos, ad occupandam Hirsaugiam, *Luitberto duce, missos: *Viguit igitur, ait ille, eo tempore, in monasterio Fuldensi, maxima religio monachorum, sub regimine Rhabani Mauri Abbatis; quæ se per totam Europam, famâ præuolante, diffunderat in ora omnium; eratque laus & memoria Fuldensium monachorum apud Imperatores, Reges, & Principes, in magno pretio, non solum propter sanctitatem vitæ, sed etiam propter incomparabilem scientiam Scripturarum, quâ Fuldenses monachi eo tempore præ ceteris multis dicebantur eruditi. Vnde multi ex eis in diuersis ecclesijs ad apicem Pontificatus fuerunt assumpti.* Id quod iterare locis item alijs Auctorem non piget. Suppetit eiusdem argumenti ex Walafridi Strabi, siue Strabonis, nuper editis poëmatis, illustre documentum. Is namque à pueris non Augiæ modò, sanctique Galli gymnasia disciplinarum gratiâ obiisse contentus, Fulde sapientiæ diuinarumque rerum splendore captus, discendo, nescias, an docendo clarior euaserit. Anno quintodecimo ætatis versus pro temporum illorum captu graues bonosque pangere, & in Augiâ

Hirsaugien-
 si prænobili
 monasterio
 initium dant
 Fuldenses.

* Luitberto
 Fulda cla-
 ruit omni ge-
 nere virtutis
 & eruditio-
 nis.

WValafrius
 Strabus quo
 lumine in-
 geny Fulde
 emicavit.
 Tom. 6. An-
 tiq. lection.

Augiâ diuite, Tattonis magistri fermè ingenium obscurare cœpit. Hinc S. Galli suo natali monasterio redditus, scriptitandis libris, ceu flumen quoddam exuberantis scientiæ è pectore fecundo deduxit. Quo in studio scripsit ad Maurum Hrabanum Abbatem magistrum suum nonnulla quoque poëmatia, quæ Tomo VI. antiquæ Lectionis iam publicata, iuris priuati non faciam. Sed scholæ Fuldensis progressionem, ortum, celebritatem, suâ, vt reor, satis luce perfudimus; eius iam superest exercitationes quoque nonnullas stylo percolamus.

Iodocus Metzlerus de vir. illustrib. S. Galli. Rhabano magistro.

CAPVT XI.

Exercitationes disciplinarum Fuldæ frequentatæ.

QVOD de Mytlenæis scriptum legitur, cum præclarè didicissent ipsi, quantum ad hominum conseruandam societatem momentum ac vim litterarum studia & liberales artes haberent; quos populos bello superassent, his non aliam irrogasse pœnam, nisi vt ne filios suos litteris erudirent, id hostis humani generis, paulò ante enata hæc in Germaniâ tot hæreseon ac errorum pestifera monstra, in plerisque cœnobitis tentasse videtur, vt ne diuinas litteras ac sacrarum Scripturarum monumenta attingerent, seu, pari curâ studioque quo maiores, perdicerent ac tractarent; quo & carnis seu Veneris imperio subditos, & auocantium voluptatum blanditiis faciliùs illigatos haberet: prorufusque obiiceret bello, quod iam tum Ecclesiæ per Lutherum similesque religionis hostes parabat, inermes. Hinc illæ tot nobilium in Germaniâ monasteriorum ruinæ, subitæque clades monachorum extiterunt. Enim uerò, præstabilius nihil Deus homini mente dedit; cui, cum perennis & quietis expers sua quædam adsit agitatio, ita vt opere vacare nesciat, certè si aliquid habebit tamquam pabulum studij, atque salutaris doctrinæ, non accedet ad eam rationis inimica voluntas, nec huius eam illecebræ molliet; sed prauis omniibus cupiditatibus exuta, agitabit consilio vitæ futuræ præmia, & aduersus gehennæ dira supplicia se saluberrimâ cogitatione armabit; cum Deo assiduè erit, rebusque soluta mortalibus, in

Demon hæresis per ignorantiam monasterijs inuectam patrocinatur.

Mentis honesta occupatio fugat carnus, & alias vitiorum illecebras.

hoc virtutis regno, voluptatem secum vniquam ne patietur quidem consistere. At his contrà præsidiiis anima vacua, si infidiantibus cacodæmoni ac mundi carnisque cohortibus nudum præbebit latus; iam verò, quot ignitorum iaculorum ictibus, quot gladiatorum faucia vulneribus, quot denique retiariorum irretita plagis, misera humi iacebit? atque deiecta tandem gradu suo, neque ad eminentia vitæ beatioris fastigia seferiget, neque à turpi deditioe cum hoste paciscendâ temperabit.

*Cassiodori in
eius profugã-
do, & nego-
tio litterario
promouendo,
generositas.
Instit. diuin.
lect. c. 16.*

*Eius mona-
stica biblio-
theca.*

*Veteris Con-
gregationis
Fuldensis stu-
dia & occupa-
tiones.*

*Lib. I. demo-
rib. Eccles.
Cænobij vi-
taq; commu-
nis, pulchra
imago.*

*In Fuldensi
monasterio
adumbrata,
per varias
functiones.*

Cassiodorus erga diuinas humanasque litteras amorem ac voluntatem declarauit, quando Viuariensi monasterio tot voluminum ornamenta conciliauit, totque reconditæ sapientiæ eo in loco fontes reclusit, quot ab vsque Libyæ & vltimis Græciæ finibus, cuiusque generis scriptorum monumenta ab se conquisita, in prænobili illâ bibliothecâ exposuit, quam velut industriæ monasticæ cotem Viuariensibus esse voluit. Vnde nec immeritò cum alibi sæpè, tum Institutionis diuinarum lectionum libro primo, ardentem eos ad eloquia complectendum diuina, eaque assiduo labore meditandum, inflammat. Nam vt præclare S. Hieronymus; amaueris scientiam Scripturarum, carnis vitia non amabis. Hoc igitur ingressi iter, prisca diuinæ sapientiæ cultores, nullum exercitationis genus duxere in præteritis, quo mens vel melior effici, vel opera rectius publicè priuatimque collocari posset: nec à diuinis laudibus & religionis officiis subcessui erat temporis tantillum, quod non vel studiis darent & adparatui ingenuarum artium, vel lectioni auditioniq; diuinarum Scripturarum. Prorsus erant gemini moribus iis, quos B. Augustinus mirificè extollit, *qui contemptis ac desertis mundi huius illecebris in communem vitam castissimam sanctissimamque congregati, simul ætatem agebant, viuentes in orationibus, in lectionibus, in disputationibus: nullâ superbiam tumidi, nullâ peruicaciâ turbulenti, nullâ inuidentiâ liuidi; sed modesti, verecundi, pacati, concordissimam vitam & intentissimam in Deum, gratissimum ipsi munus offerebant, à quo ista posse meruerant.* Quin sedularum instar apum, opere nusquam languido, impigre in hac suâ Fuldensi palæstrâ ascetæ desudabant. Dictabant alij, vel experimenti causâ scriptabant varios in vtriusque Testamenti pa-

ginam

ginam commentarios: alij sibi munus exponendi interpretandi que deposcebant. Erant qui ex illis perpetuò virentibus, tum *Litterariis* Scripturarum, tum sanctorum Patrum hortis tamquam sententiarum suauissimos flores colligerent. Erant etiam qui collatione locorum librorumque fastidium leuarent legentium; similia veri eruerent, falsi speciem abolerent. Erant denique qui acumine differendi, subtilitate diffiniendi partiendi que, & quoduis ambiguum ratione concludendi, philosophadi scientiam paucis eo tempore concederent. Neque in tanto numero eruditissimorum hominum defuisse existimes, qui pro illius sæculi vsu possent non grauissimè & copiosissimè de quauis re apud auditores suos dicere: nam si Trithemio credimus, sæculo Christi octauo, in Fuldensi monasterio vixere supra ducentos septuaginta monachi, viri religione eximij, & vt ipse loquitur, *pro magnâ parte in sacris Scripturis doctissimi*. Iam verò, si cui prima sequenti, vel natura, vel ingenium, hæc artium ac diuinarum rerum altiora fastigia negasset, huic in secundis tertissime consistere, & locum inibi honestum occupare, difficile non erat. Adminicula igitur sufficiebant hi primis; alij spargendis *Mechanicas* in membraneas paginas apicum & diuersi generis characterum notis; alij nobilibus operimentis inuoluendo vel claudendo *Scribendo* codices; alij, minio & rubricâ, vt quodque in sententiis aut *Operiundo* capite versuum emineret, signando & enotando, illustrabant. Nonnulli, quod temerè coniectum in schedas, vel dictando *Excipiendo* elapsum, ad purum exscribendo mundabant, & ordine quæque suo venustè digerebant. Picturâ quoque & multiplici colorum *Pingendo* fuco, & imaginum exprimendarum vsu, haud pauci Fuldæ excellentes monachi florere. Nec dubium est ex illorum epigraphis, quod in auro aliisque metallicis operibus olim hîc artis & ingenij multifariam variis in templis extitit, id fuisse effectum industriâ & labore cœnobarum. Illustre, quo id manifestum fieret, vetustis in membranis hoc documentum inueniebam: *Dictante & ordinante piæ memoriæ Rhabano Abbate, & postmodum perficiente Hadamaro discretissimo Abbate, assignati certi fundi, & census cameræ Abbatis, non solum ornandæ ecclesiæ, sed aliis vsibus ad Camerarij & ipsius Abbatis nutum seruitura, ad faciendum omne opus artificum, tam in fabricaturâ, quàm sculpturâ, & calaturâ, &*

araturâ fabrili. Et mandatur Camerario, ut curet ne sit vacua fabrica Abbatis; sed semper docti opus faciant, & iuniores discant, unde domus Dei cottidiana seruitia habeat, tam in aramentis & calaturis, quàm in fusili ac fabrili, omniq̃ arte ornatoriâ. Taceo iam disciplinarum eos anfractus difficileq̃ue vias, quibus tenerior ætas ad sapientiam instituta, Grammaticæ, Musices, Arithmeticæq̃. elementa percurrit. de quibus iocans Lupus Ferratiensis ad Altuinum monachum Senonensem scribit: *Iam verò penè stomachor,* inquit, *quoniam non scripsisti, quid Probus noster exerceat; scilicet, utrum in saltu Germaniæ disciplinas liberales, ut seriò dicere solitus erat, ordine currat: an certè inchoatam Satyræ, quod magis existimo, struens, Ciceronem & Virgilium, ceterosq̃ue opinione eius probatissimos viros, in electorum collegium admittat, ne frustrâ Dominus sanguinem fuderit, & in inferno otium triuerit, si verum sit illud Propheticum: Ero mors tua ô mors, morsus tuus ero inferne.* Probum hunc, qui scholæ iuuentutis Fuldæ magistrum tunc fuisse censeat, huiusego coniecturam haud improbauero. Saltum verò Germaniæ hanc nostram signare Buchoniam & Fuldense cœnobium, planè certissimum est. Non faciam hîc, quin ex editis olim Albini Flacci versibus, Antiquariorum & Amanuensium celebre Museium, quod maiores* dixere *Scriptorium*, iterùm deprædicem. Locus iis Fuldæ fuit secessu & reticentiæ studio singularis; cui Flaccus magister hos inscripsit versiculos:

HIC SEDEANT SACRAE SCRIBENTES FAMINA LEGIS,
 NEC NON SANCTORVM DICTA SACRATA PATRVM.
 HIC INTERSERERE CAVEANT SVA FRIVOLA VERBIS
 FRIVOLA, NEC PROPTER ERRET ET IPSA MANVS.
 CORRECTOSQVE SIBI QVAERANT STVDIOSE LIBELLOS,
 TRAMITE QVO RECTO PENNA VOLANTIS EAT.
 EST LABOR EGREGIVS SACROS IAM SCRIBERE LIBROS,
 NEC MERCEDE SVA SCRIPTOR ET IPSE CARET.

*Idq̃ instituto
 sancto veterum
 Patrum.
 Cap. 30.
 Eorum salutaris
 opera & par eccle-
 siasticis,*

Quâ de re mirificè Aurelius Cassiodorus, Institutionis diuinarum lectionum libro primo. *Spirantis affectus orationem ipsius, quî præteream? Felix intentio, laudanda sedulitas, manu hominibus prædicare, digitis linguas aperire, salutem mortalibus tacitam dare; & contra diaboli surreptiones illicitas calamo atramentoq̃ue*

pugna-

Elementa prima puerorum etiam docendo.

Epist. 6.

Probus Fulda Grammatices magister.

*Antiquariorum & Amanuensium Fuldæ peculiaris honos.
 * B. Notkeri vitæ, cap. 20.*

pugnare. Tot enim vulnera satanas accipit, quot Antiquarius Domini verba describit. Vno itaque loco situs, operis sui disseminatione, per diuersas prouincias vadit. In locis sanctis legitur labor ipsius. Audiunt populi, vnde se à prauâ voluntate conuertant; & Domino purâ mente deseruiant. Operatur absens de opere suo. Nequeo dicere, vicissitudinem illum de Doctorum bonis non posse percipere, si tamen non cupiditatis ambitu, sed recto studio, talia noscatur efficere. Verba caelestia multiplicat homo; & quadam significatione comprobabili, si fas est dicere, tribus digitis scribitur, quod virtus sanctæ Trinitatis effatur. O spectaculum benè considerantibus gloriosum. Arundine currente, verba caelestia describuntur, vt vnde diabolus caput Domini in passione fecit percuti, inde eius calliditas posset extinguui. Accedit etiam laudibus eorum, quod factum Domini aliquo modo videtur imitari, qui legem suam (licet figuratiter sit dictum) Omnipotentis digiti operatione conscripsit. Sedulum in hoc argumento Trithemium velim

*nec myste-
riis vacans.*

euoluas, opusculo de laude scriptorum manualium: quorum certè Caroli Magni ætate, Albino nostro, Didymi instar Chalcenteri opus exercente, nitor & artis elegantia cum labore & industriâ certarunt. Quippe litteratissimi Cæsaris munificentia, & Albini doctoris inexhausto lectionis studio, corpus vtriusque Testamenti, seu librariorum vitio, seu temporum iniuriâ variè deformatum, & ab integritate suâ longè quidem abductum, ad veterum exemplarium fidem tunc reuocatum est. atq. ita Caroli iussu Bibliorum editionis vulgatæ passim ad vnguem facta castigatio. Hinc florentissima quædam scriptorum seges, materiâque nouæ solertiæ extitit, insigni non illius æui modò interpretum vtilitate, sed nostri quoque sæculi, quo labor is maiore cum gloriâ fructûque rediit, emolumento. Celestina verò istuc in gratiam Amanuensium tunc pangere Albinum haud piguit:

*Adi opera
Trithemij
pia.*

*Caroli M.
Capitul. lib.
6. c. 227.*

*Editionis
vulgatæ Bi-
blica restitua-
tio.*

*C. Baron.
Tom. 9. ad
an. 778.*

Nauta rudis, pelagi fœuis ereptus ab vndis,

In portum veniens, pectora leta tenet.

Sic scriptor fessus, calamum sub calce laboris

Deponens, habeat pectora leta satis.

Ille Deo dicat grates pro sospite vitâ,

Pròque laboris agat fructibus, & requie.

Regredior hinc in memoriam exercitationis, quam S. Hieronymus

Diffonli exercitatio in S. Hieronymo, &

Fuldesi gymnasio.

Præfat. ad vitam Aegilis Abbatis.

Rhabani A-croftichides de Cruce.

Concertatio disputationis.

nymus sibi vsurpatam Constantinopoli, Gregorio Nazianzeno magistro, ad Isaia sextum meminit, vbi *de visione Prophetæ, breuicem*, ait, *se dictasse subitumque tractatum, ut experimentum caperet ingenioli*. Idem hoc methodi genus, in erudiendis suis, secutum hic quoque Rhabanum Candidus eius discipulus ad Modestum presbyterum, monachum & collegam, scribit: *Notum facio tue charitati, quod anno præterito dominus Abbas Hrabanus, cum illi querebar, quia non haberem quemquam mecum consociorum, cum quo in diuinâ lectione, disputando & legendo, proficere potuissem; tale mihi responsum referebat: Exerce, inquit, temetipsum legendo, & aliquid vtilitatis adde, dictando. Nam dum ego ibidem, vbi nunc ipse moraris, quondam commanerem, librum prosæ & versibus, in laudem sanctæ Crucis, diuinâ gratiâ inspirante, incepti; atque fidelibus legendum studioso labore consummaui. Disputandi quoque mutuoque congressu ceu cote exacuendi ingenij laudem, non præterisse eiusdem ætatis cœnobitas, idem Candidus de se ipse prodit in Aegilis Abbatis memoriâ: Diligebat (Aegil) fratres suos, sicut sancta regula docet, & maxime illos, quos in Dei seruitio, atque diuinâ lectione studiosos esse cognouit. Inter quos sanè meipsum, quamuis indignum & vltimum seruorum Dei seruum, tamen pio patris affectu in suam familiaritatem & gaudium introire concessit. Disputationem quoque sæpius, cum Hrabano magistro, qui erat ei speciali familiaritate connexus, excepit: & frequenter in disputando, ad hoc solummodò cum ipso in eius præsentia concitauit, ut secundum sententiam Salomonis, audiens sapiens, sapientior efficere-tur. Atque fuere haud dubiè multo plura huius generis, apud priscos sapientiæ amatores, animorum atque ingenij exercitamenta; quibus instructi, eorumque eximio fructu locupletati, dici non potest, quibus animi ornamentis abundarint, quibus prauarum cupiditatum & otij pestibus caruerint. Quare vtinam numquam dissimiles his posteri, literas, religionem, disciplinam pensi habere plurimum voluissent, æuum optimo viuendi genere, opibus ac virtute florentes ad-huc agerent.*

CAPVT XII.

Exercitationum harum usu stetisse religionem.

IACOBVS Vitriacus Cardinalis, Friderici secundi ætate, Honorio tertio sedente, floruit. Is in historiâ suâ Occidentali, quâ religiosarum familiarum aut iacentem disciplinam deplorat, aut itantem laudibus attollit, ordinis Nigri, siue sancti Benedicti statum, maiorem in mædum labefactatum, hoc mœstior luger, quòd *nulla religio alia tot sanctis viris abundasset, aut tanto tempore rigorem disciplinæ conseruasset, aut tot genuisset Ecclesiæ pastores; qui excellentis vitæ exemplo, & doctrinâ verbo collustratis tam multis regionibus, tot è diaboli faucibus animas eripuissent.*

Quamdiu enim, inquit, gratam Deo, & amicam religioni dilexere paupertatem ambitionis & solitudinis securi, vigiliis, ieiuniis muniti, noctu diuque in hymnis, psalmis & laudibus diuinis perseverantes, lectionibus & sacrarum Scripturarum meditationibus insistentes, in cilicio & cinere & cordis contriti compunctione, non solum sua, sed totius mundi peccata lugentes, eorum fama sanctitatis, & odor sanctæ conuersationis, non mediocres & infimos solum afflauit, verum & Reges, ipsosque Principes summos allexit adeò, vt diuitiis & amplis patrimoniis relictiis, & habitu religionis suscepto, post odorem Unguentorum suauolentium cursu contenderent; beatos etiam serati, si eleemosynas suas apud ipsos collocassent. Hinc perfectum breui, vt cum iis temporibus alia monasteria ac religiosorum instituta nata necdum essent, hi immensum possessionibus aucti, cunctos opum affluentiam superuaderent. Postquam igitur dulce diuitiarum venenum agris, vineis, decimis, & innumeris aliis veltigalibus eorum superfusum, impinguati, incrassati, dilatati maiorem partem recalcitrare cœperunt; & ne persequar alia, prædæ ac direptioni ipsi cum monasteriis expositi, hoc maiora adiere discrimina, quòd qui suspicere, & integros mores laudare consueuerant illustres viri, paulatim euaderent haud minus ad auferendum proni, quàm olim fuerant ad largiendum prompti. Hæc ferè Vitriacensis. Enimuerò, vt multum ille vidit, qui duo isthæc, nimirum scientiam Scripturarum, & insignem erga Deum optimum charitatem, tamquam fræna & firmamenta ponit, olim

Cap. 20.
S. Benedicti
monasterio-
rum disci-
plina, ante
cccc. an-
nos.
Ordinis in
Ecclesiam
merita.

Rigor & vi-
ta seueritas.

Incrementa
facultatum
& opum.

Ioan. Tri-
them. de vi-
ris illust. ord.
S. Bened. &
passim in
opusc. spirit.

conseruatæ disciplinæ; sic, vtriusque remissio interdum, & velut de manibus excusso gubernaculo, quid sperari aliud potuit, quàm quod idem grauissimâ sæpè querelâ Vitriaco consentiens, exaggerat, & multifariam deplorat? Sed morbi vti que peracerbi vulnera libero stylo quamquam tractauit ille quidem, remedia tamen opportuna posterior ætas vix inuênit. & conualescere per hæresis & superiorum temporum licentiam ægrius quoque licuit. nam, quemadmodum aiunt, hastilia detorta, vt corrigantur, aduri, & adactis cuneis, non vt frangantur, sed vt explicentur, elidi: sic & ingenia hominum, manifestum est, vitio praua, non citra ægritudinem animi inflecti; sed morâ tamen spatiiisque datis emendari. Quamobrem vsu venit non rarò, vt quòd in ægris affectisque membris, sicut illa causticis & ferro cum nequeunt, cataplasmatibus & fotu sæpè consanantur; ita animi vitia alleuatio molestiarum, & à noxiis rebus auocatio, extenuent atque diluant. Ita enim homines ferè naturâ comparati sunt, vt cum ipsi se religionis salutisque causâ Deo in seruitutem dicarunt, æquabili iure & comitate ad officium allici, & benevolentiam duci velint. Cùm enim pars eorum imperent, pars obsequij munus, legesque parendi vltro complexi sint, eaque ratione duriores etiam partes in omni officio sustineant, annon agi secum imperiosius arbitrentur, si quod legibus institutisque maiorum deuincti, sponte aliàs subire parati sunt, ad id præstandum herili more iam se cogi impellique sentiant? Sed euenire tamen sapientissimi monuit legislatoris oratio, cum tempora miscere temporibus, terroribus addere blandimenta, salutiferum sit; cum ostendere nunc severum magistrum, nunc pium patris affectum expediat. Auorum certè memoriâ, quid natalibus illustri Abbati in hoc genere vsu venerit, repetere nihil attinet. Is congregationi leges iam pridem defuetas & mores antiquos commendare cupiens, eam in rem maiores natu, & dignitate spectatos in monasterium montis S. Petri conuocârât; & quid voluntatis & animi haberet benignè quidem exponerat, verum, quàm difficilem consilij sui repererit exitum, vitam quoque suam, vt egrè tutatus sit, non domesticis tantum litteris, sed Hennebergensium comitum publicis monumentis, ab hæreico item Scriptore protlitum est.

Verum

*Morbus,
eiusque
qualitas.*

*Remedij
vicia.*

*C. 2. reg.
S. Benedi-
cti.*

*Ioan. Hen-
neberg.*

*Chron. Hen-
neberg. lib. 5.*

Verùm de exercitationum vsu, quæ disciplinæ faciunt tuendæ exornandæque, sermo nobis erat. In his diuinarum litterarum assidua tractatio, quàm vsitata maioribus, tam legislatori eam fuisse cordi, luculenta sanè in regulâ suâ posteris documenta reliquit. Nam ad lectioni vacandum diuinæ sancit, in caput *Quadragesimæ singulos de bibliothecâ promi codices, eosdem per ordinem ex integro legi*: denique ephoros constitui, qui notent inspiciantque desidiosos, & aliis, quàm huic sacræ lectioni, intentos. *Quæ enim pagina, ait idem sanctus Pater, aut quis sermo diuinæ auctori- tatis veteris ac noui Testamenti, non est relictissima norma vitæ humanæ? Aut quis liber sanctorum Catholicorum Patrum, hoc non resonat, vt recto cursu veniamus ad creatorem nostrum?* Quibus haud aliena differit, morum grauitate iuxtà ac religione amplissimus Senator Cassiodorus; qui *cænobitas tamquam religiosos quosdam ciues alloquens, urbem eis datam quamdam propriam gratulatur, in quâ concorditer & religiosè viuentes, celestis iam patriæ gustum præcipiant animis. In hac vrbe nullum relinqui desidiæ locum; sed esse præstò sanctarum Scripturarum dogmatica instrumenta, suis cum interpretibus; qui veri sint floriferi campi, celestis paradisi poma suauia; vnde & fideles animæ salubriter imbuantur, & earum linguæ, non caduco, sed fructifero nimis instruuntur eloquio. Atque hinc, quo mortiferas mundi delectationes, noxiaque blandimenta facilius vincant ceu transitores huius seculi, ad illud semper festinent remedium salutare, vt legem Domini diebus noctibusque meditentur. Neque enim tunc hostem proteruum apud eos inuenturum locum, cùm totum Christus occupauerit animum. Sed prolixiora sunt reliqua; vtque hîc omnia recenseam, non patitur instituta scribendi ratio. Illud inter omnes longè verissimum conuenit; mutuo nexu hæc duo religionis bona sic esse colligata, vt, vbi acre studium diuinarum litterarum, animi puritate & ardore pietatis accensum vi- get, istic ad penetralia sapientiæ, & adyta Sanctorum, non difficile sit peruenire. Quî enim fieri possit, vt cuius assidua mens consuetudine pœnitissimè fruatur, in huius non medullitus abeat amorem & affectum? Spiritus igitur ille inhabitator & rector celestis huius gymnasij, vbi per Prophetarum & Apostolorum alloquia, animam exercere & erudire volentem inceperit, sensim ab omni terrestrium rerum fæce purgatam ab-*

Diuinarum litterarum assidua tractatio à S. Benedicto commendata. Cap 48.

Cap. 73.

Diuin instit. lib. c. 32.

Quarum meditatio iucunda & salutaris.

Animi puritas nutrit intelligentiam Scripturarum, &

Collat. 10.
c. 17.

*Ambrosium
colligata so-
cietas.
Valer. Max.
lib. 2 c. 1.*

Adi Paulum
Lang. Chr.
Citizen. ad
an. 968.

ripit; atque ita sapere ac sentire condocet, ut quod præclare apud Cassianum Abbas Isaac obseruauit, *omnes [Scripturarum] Psalmorum & Prophetarum affectus in se recipiens, sententias eorum non tantummodo per Prophetam, aut in Prophetâ fuisse completas, sed in se quotidie geri impleri que cognoscat*; admirabili, scilicet supernè, docentem inter & discentem reciprocante commercio. Quas Athenas, aiebat ille, quam scholam, quæ alienigena studia huic disciplinæ prætulit? Inde oriebantur Magnentij, Strabi, Luitberti, Haimones, Freculphi, ac ne plura monasterij huius lumina ante tempus ingeram, inde, inquam, Germaniæ clarissima pars, tot in Moguntiacensi cathedrarum primâ, nobiles fulserunt Archiepiscopi.

C A P V T X I I I .

Præstantium doctrinâ & pietate virorum corona quadam obiter monstrata.

*Profapia &
stemma vir-
tutis doctri-
nâ, antestit
librorum pro-
pagationi.*

Hieron. ad
Celsantiam.
Ambros. cit.
cap. 4.
*Stirpis huius
fecunditas.*

Cap. 44.

PRÆCLARE S. Ambrosius de Noë & arcâ scribens, *proba-
ti viri genus, dixit virtutis esse profapiam*: ut, qui stirpem
corporum coniunctione propagatam huic, quam propria con-
stansque virtus progigneret, meritò postferret. Quippe virtutis
ad nepotes transmissæ *vna secura & inuiolabilis est possessio*, quæ
neque naufragio neque incendio amittitur, nec tempestatum
nec temporum permutatione mutatur, *quæ præditi qui sunt,
apud Christianos verè sunt nobiles*, possidentque res & fructuosas
& sempiternas. Quo eorum & genus & speciosæ stirpis imagi-
nes magis suspiciendæ sunt, qui ut Ecclesiæ liberos præstantes
gignerent, horumque stirpem immortalitate donarent, vno
virtutum partu procreationem suam absoluerunt; eamque si-
militudinem iis diuinæ mentis imprefferunt, ut Dei crederes
potiùs, quàm hominum satum genitos, & diuino quodam partu
in lucem effusos. Atque huius profapix titulos luculento ser-
mone Ecclesiasticus adumbravit; *viros eos testificatus gloriosos,
quorum cum semine vsque perseuerent bona, quorum & sancta sit
hereditas nepotes eorum, quorum denique liberi propter ipsos sempiternum
auium immortalis cum gloriâ degant.* Atque, ut Cosmum
Theo-

Theologum in Syriâ Ioannis Damasceni magistrum, sine liberis quos ei philosophia pareret, mori noluisse laudatum est; sic ego Magnum Cassiodorum memini, postquam cum Agapito Pontifice de studiis diuinis Romæ inter Barbaros excitandis egisset, angi cœpisse grauissimo dolore, quòd Scripturis diuinis publici magistri deessent. Primùm igitur nobis insulæ Britannia, post Deum humanæ salutis prouidum curatorem, laudes gratæque dicendæ; quæ radiantibus sapientiæ & virtutis luminibus, in opaca hæc intimæ Germaniæ nemora infusis, quidquid hîc inertia & barbari stuporis extitit, absterfit, illustrauit, & ad capeffendam ex litterarum tam humanarum quàm diuinarum studiis egregiam laudem, accendit. Sed immortale præconium ipse meritus utique S. Bonifacius, qui omnium pietatis & amplificandæ religionis artium, pater, inuentor, & Sturmionis educator, Scripturarum sanctarum eloquia, ut feliciter in Germaniâ exercuit, ita cælesti quodam munere apud discipulos inde fouenda reliquit. Bedæ, post sacram Scripturam solertis ingenij fecunditate, tot commentariorum voluminibus editis, ex longinquo fama iam olim latè percrebuerat, S. Bonifacio dum viueret, non ingrata, ut multiplices in eodoctrinæ fructus suis haud obscurè approbaret. Quæ igitur ex huius disciplinâ vel condiscipulatu, accersendi abusque Britannia magistri cura Fuldensem congregationem sollicitabat, hanc ut potuit, primitus explicuit.

ALCVINVS is erat, multo acumine perspicacis ingenij, nec ineruditâ facundiâ, Albini Flacci nomine, & Caroli Magni institutione notus; quin & huius imperio, Parisiæsis vrbis in gremio, altrice tot artium atq. disciplinarum erectâ scholâ, futurus illustrior. Hic, Bedâ iam vitâ functo, postquam peragrata Gallia tribus sociis monachis in Austrasiam venit, inde Buchoniam petens, & aliquamdiu Fuldense monasterium, sed leuiter incolens, reconditas sacrae doctrinae gazas magnâ nominis sui & auditorum celebritate reclusit, & æmulos suæ doctrinae discipulos vigilantis ingenij, primùm Turonas euocauit; mox incomparabilis scientiæ laudibus cumulos, hîc post se magistros reliquit. In quibus familiam duxere Haimo, * Vsuarius, Freculphus, Hrabanus, Hatto, Luitbertus; quorum accu-

*Cosmus
Theologus.*

*Cassiodorus
Senator.*

*Anglia quid
Fulda de-
beat:*

*Quid S. Bo-
nifacio opt.
patrono, pa-
renti, quid*

*Bedæ venera-
bilis inuenis.
Catal. ecclief.
Scrip.*

*Sigebert au-
dè Suffrido
& Trith. lib.
2. de illust.
viris Ordin.
S. Ben. c. 26.
& alibi. M.S.*

*Tom 1. & 5.
antiq. Lect.
V C. Henr.
Canif. & Ni-
col. Serar lib.
4 rerû Mo-
guntiae. in
Rhaban. &
illustre. Baro-
nias ad an.*

*778. Tom. 9.
Alcuinus
Fulda docet,
& discipulos
in Gallia ex-
pelitos, Ful-
denti mona-
sterio magi-
stros remit-
tit.*

**Iuardus,
Yuardus,*

ratiùs virtutes propriis insignitas elogiis spectandas exhiberem, ni tantorum ingeniorum dotes rarâ styli & lucubrationum varietate Spanheimensis Abbas & recentiores alij occupassent. Quod inde strictim carpemus, subsidio vanescentis memoriæ, id hac iudicij trutinâ ponderandum erit, vt quæ rudis nec perpolitum sæculi ingenia tunc in admiratione fuerunt, ea hodie tamquam expergefactis omnium artium censoribus, moderatioris supercilio iudicis submittamus, temperato non imminuto honoris pretio.

Arnoldus
Wion, de il-
lustr. vir. Or-
din. S. Bene-
dicti.

* *Haimo*
apud Hono-
riū de eccles.
Script. Sig-
bert. c. 136.
ver. *Heimo,*
& *Hemmo.*
lib. 2. de vir.
illustr. c. 32.
& 124.
Halberstadiensis
Episcopus.

Lib. de vni-
uerso.

Haimo an
Abbas Hirsf-
feldis extite-
rit?

M. S. Chron.

* *Vswardus*
Martyrologij
auctor. al.
Huswardus.
De eccles.
Scriptor. Sig-
geb. c. 85.
Pap. Mas. de
illo in Caro-
lo Caluo.
Trithem. cit.
c. 29. & alibi.
Molan. ad
Martyrolog.
* *Al. Frecul-*
fus, De scri-
ptor. eccles.
Sigebert. c. 91

* *HAIMO* itaque, cuius & magisterium & religionis natallem immeritò subtrahi Fuldensibus olim Trithemius publicè questus est, magnitudine & præcellentis ingenij gloriâ, hinc ad Hirsfeldiam vicinam euocatus; vbi virtutis & pietatis cum doctrinâ exuberantis opinione ad sapientiæ fastigium euectus, lucubrationum ingenti mole confurgens altius, cum Scripturæ propè vniuersæ arcana commentariis ambiret, ad Halberstadiensis ecclesiæ gubernacula venit, quæ annis XIV. summâ integritatis & sanctimonix famâ, feliciter tertius in Episcoporum ordine tractauit. Quin & Hrabanus eum honorificè compellans, æqualem suum libenter agnoscit. Ceterum, etsi constanter Trithemius passim, Haimonem hunc Abbatem Hersfeldiæ fuisse vult, eum tamen nec Lambertus hoc tempore recipit, nec probat historia publica; siquidem ab anno DCCCXL. vsque ad DCCCXLVI. Brunonem sedisse testatur; quâ tamen annorum intercapedine Haimo factus Episcopus. Rectius igitur noster Francofaxonicus: *Anno Domini DCCCXL. Heimo Hersfeldensis ecclesiæ monachus, tertius Episcopus Halberstaden. à Luduico filio Pij Luduici mittitur: & anno XIII. suæ ordinationis VI. Kalend. Aprilis obiit, & Halberstadi. sepelitur, in cuius locum Huldigrin Episcopus est ordinatus.*

* *VSVARDVS* verò, Flori exemplo iussuq. Magni Caroli diffusius explicatis Martyrum agonibus, aliorumque Sanctorum actis, succinctè per Ephemerides antea enarratis, famosissimi nomen operis ad sui commendationem, ecclesiæ legendum tradidit. Neque huic impar

* *TRECVLPHVS* ex Fuldensi disciplinâ, selectissimi ingenij & eruditæ memoriæ laudem consecutus; cui & Hrabanus lucubra-

tati

cubрати in Genesin operis honorem, in inscriptione suâ detulit, & ipse Freculphus Lexouiensem ecclesiam, in Lugdunensi secundâ, iam Rhotomagensi prouinciâ, regionis Nortmanniæ, adeptus, à mundi incunabulis exordio factò, rerum omnium origines & euentus, per sacræ profanæque historiæ sinus, vsque ad Christi Domini natalem, haud sine quæstionum subtilitate posterorum memoriæ subiecit.

*Freculphus
Lexouienfis
Episcopus.*

De HRABANO quid memorem? qui à pueris Fuldæ vbi natus & enutritus, atque inde in Galliis apud Turones quoque disciplinarum causâ vixit; & nullius omnino liberali homine dignæ facultatis aut artis expertus, ferè nemini concessam hæc ætate excellentissimæ doctrinæ palmam, obtinuit: immenso quippe captu, vastoque librorum complexu, docendo, dictando, scribendoque diuinos apices totis dispersos Bibliorum membrorum rimatus, portentosi ac fecundissimi ingenij merito, nescias utrùm illi plus decoris librorum conscriptorum auctoritas, quàm profundæ & inexhaustæ mentis admirabilitas adiecerit. Vnde cum publico Fuldæ docendi fungens munere, explicaret itidem immensi ingenij sui diuitias, facillè vicinorum non solum, sed & remotiorum, in tanto gymnasij splendore, ad studia atque ora conuertit; vt concursus etiam audiendi causâ ad eum ex totâ Germaniâ Galliaque fierent. Tradidère proinde meritò ipsius pectori sapientiæ diuinæ ac virtutis refertissimo, ornamenta sua pariter & gubernacula, primùm Fuldenfis congregatio, atque deinde ecclesia Maguntiacensis; quod vtrunque munus Abbas & Archiepiscopus, immortalis nominis sui gloriâ præclare sustentauit.

*Hrabanus
magister
quanius.
Ex Honorij
Sigeberti ill.
viris c. 90.
MS. & Tri-
them.*

Porrò LINTBERTVM etiam Albini Hrabanique discipulum, duæ res memorabilem effecerunt; quòd nobili Hirsaugiensi apud Nemetes Abbatia primus Abbas, sacræ eruditionis & probitatis auctoramento, initia dedit; quodque pulcherrimas benè viuendi artes illas, quas nobilis puer è Sueuiâ ortus, Fuldæ imbiberat, non infelice virtutis gloriæque prouentu, in Hirsaugiense monasterium intulit. Etenim anno duodeuigesimo monasticæ initiatus, Baugolfo Abbate, qui S. Sturmioni successerat, per incrementa ætatis Aegilis & Rhabani disciplina sic se erexit, vt Hirsaugiæ degentis famâ sanctitatis & eruditionis

*Lintbertus
Hirsaugia
Abbas & in-
choator. al.
Luitbertus.
Chron. Hir-
saug. ad an.
838.*

Fama virtutis ac sapientie inuocata ad religionem.

tionis per omnem circa regionem se diffundente, multi generosa stirpis viri liberos suos in ipsius disciplinam traderent; alij quoque non obscuro apud suos, fortunis mundoque valere iussis, Christi & Lintberti sese obsequio consecrarent. Ad Hirsaugiam venisse cum perhibent, regibus carum, ac magnatibus verendum, anno ætatis LX. conuersionis XLII. Abbatis minus gessisse annis sedecim.

CAPVT XIV.

Continuatio illustrium virorum secunda & tertia classis.

ORBITAM, sed breuem Flacciani solis, quam curriculo suo descripsit, absoluiimus. Albino Flacco, quod litteris valde compertum sit, haud clarior inuenitur notiorque, qui successerit, doctrinarum magister, quam Magnentius Maurus Hrabanus, cuius è scholâ, vt innumeros præteream alios, summa hæc neque interituræ laudis ingenia prodire, Walafridus Strabus, Lupus, Otfridus, Werenbertus & Helpericus, ambo monasterij S. Galli aurea quædam sidera, Hartmundus, Probus, Rudolphus, Candidus, Mago, Modestus, qui ab ortu litterariæ Fuldenfis palæstræ secundam velut eruditorum & sapientissimorum virorum classem efficiunt.

Secunda classis Hrabanus discipulos exponit Catalog. illustr. vir. & lib. 2. de illustr. Ordin. S. Bened. c. 41

Walafridus Strabo, seu vulgò Strabus.

Auctor vel inceptor Glossæ ordinariæ. Strabus vnus idemq; cum Walafrido. Adi Canisij præfat. Tom. 6. antiq. Lect. Sigebert. c. 71. Surium in O. Ab. in S. Galli vitâ. Præfat. ad Thegani opusc. Annual. Franc. Pithæcanis Fuld.

STRABVS, vt Trithemij verbis vtar, *monachus Fuldenfis, natione Teutonicus, Hrabanus scriba, discipulus & notarius; vir certè ipse vndeque doctissimus, qui diuinarum Scripturarum optimè sensa norat, bono explanante magistro, litteris & diuinis & humanis ad plenum instructus, Theologus, Philosophus & Poëta celeberrimus, ingenio iuxta linguæque facundia promptus.* Non vllò scriptionis genere lætior in posterorum memoriâ victurus, quàm ingentis operæ ex veterum monumentis publicatæ Glossæ syntagmate, quam ordinariam vocamus; cuius ipse fundamenta iecit. Sed varium hîc Trithemij errorem caueamus oportet, cum Walafridum Strabonem passim à Strabone diuidit, & velut ætate disparem, illum S. Galli, hunc Fuldensem monachum, quemque seorsim laudat. Walafridus enim vnus idemque ex monasterij S. Galli

S. Galli disciplinâ profectus, Fuldæ discipulus olim, atque inde magister floruit; postea inter suos Decani honore sublatus, apud Augiam diuitem quoque munus Abbatis accepit anno Domini DCCCXLI. atque in eodem munere diem suum clausit, XLI. eiusdem sæculi, vt ex egregio cœnobitâ Santgallensi, Tomo VI. antiquæ Lectiōnis ab erudito Canisio obseruatum est. Poëticum hunc lusum ipse de nomine suo fecit:

*Decanus
S. Galli.
Abbas Au-
gie, vulgò
Reichenauu*

*Edidit hæc Strabo paruissima portio fratrum,
Augia quos vestris insula alit precibus.
Strabonem quamquam dicendum regula clamet;
Strabum me ipse volo dicere, Strabus ero.*

*Poëmat. de
Grimaldo.*

Porrò quem Strabonis lateri sociaviimus, Lupus, ex Senonum Galliæ finibus litterarum gratiâ Fuldam profectus, eruditorum familiaritate quæsitâ, vt vndique feracis ingenij copias adaugebat, sic & librorum veterum corrogatâ suppellectile, litteras iam tum obliuione propemodû sepultas instaurabat, quæstionibus, vt indicio sunt epistolæ quæ leguntur, quacumque delatis, ad excutiendum ignauæ mentis torporem. Ita litteris scientiarumque diuitiis abundans hinc in Galliam regressus, regum & nobilium antistitum gratiâ circumfluxit, & eruditionis variæ item elegantiam regnum illud ornauit. Carolo Caluo

*Lupi Ferrar-
ien-
chi Galli præ-
conium.
Ex lib. epist.
eius quæ ex-
tant.
Papir. Mas-
son. in Cal-
uo, &c.*

Eius aſſa.

*Abbas Fer-
raria, vel
Bethlemici
fi monaste-
rij.
Rhabano
magistro
scribit.*

Quæ in Otfridium verò Deus gratiæ doctrinæque munera

*Ostfridus in
Wissenburg.
monasterio
claret astro-
nomiâ, &
studij sacris.
Tritii. in ca-
talog. illustr.
vir.
Germanica
Orthogra-
phia inuen-
ior.
Boic. rer. l. 2.*

cumularit, ingrato silentio premenda non sunt. Hic apud Nemetes in Wissenburgensi cœnobio lumen ingenij tantum ostendit, vt astrorum ac diuinarum rerum peritiâ excellens, admirandâ metrorum felicitate deinde in Germanici ac vernaculi sermonis elaborando canone, parum licet fructuosè sudarit, nulli suâ ætate copiâ scientiarum & pangendi facultate secundus. Eum Marcus Velserus, Germaniæ decus, in Boicis attestatur, Germaniæ sermonem scriptu eâ ætate perdifficilem, omnium primum litteris tractare aggressum. Nec S. Galli præclarum hodieque, in Alemanniâ Sueuorum, ordinis S. Benedicti monasterium, Rhabani præcellentis magistri fœturâ caruit; quando ex Fuldësis gymnasiij sacrario, & *Helpericum & VVerenbertum* accepit, egregiæ fecunditatis argumento, qui seuiore simul & amœno succinctus doctrinæ cothurno, non Philosophiæ magis ac diuinæ sapientiæ laudibus, quàm poëtices Græcique sermonis gloriâ claruit.

*Helpericus,
& VVeren-
bertus S.
Galli.*

*Hartmun-
dus eiusdem.*

Huic, vt olim Fuldæ condiscipulatu, sic ornamentis litteraturæ linguarumque varietate geminus fuit, eiusdem monasterij cœnobita Hartmundus, qui & scriptis in sacra Biblia commentariis Rhabani præceptoris imaginem ad posteros transmisit; quæ sparsim clarior elucescit, cum discipulorum eius globus, quem Hartmundo subieci, tacito lectoris animo occurrit.

*Rudolphus
exelles Ful-
dæ scriptor
doctiss.*

Sed domesticos inter RVDVLPHVS præstantissimi nominis ab historiâ & interpretatione litterarum sacrarum, nec hîc præteriri debet; quem tanta sapientiæ doctrinæque gloria beauit, vt cum sui temporis eruditorum longè esset princeps, velut alter Augustinus omnibus se consulentibus de rebus grauissimis luculenta responsa daret; multaque exactæ diligentæ volumina, iam intermorta, publicaret. Hinc & Luduicus Luduici Pij filius conscientiæ suæ latebras ei apertas habuit, & concionantem audire solitus, etiam scholasticis Fuldæ præfectum, regiâ liberalitate coluit.

*Eduuici regis
concionator.*

*Ascribus &
Rnodbertus
cœnobita Ful-
den. Romam
legati.
Ex ipso ope-
re Acrostich.*

Quin & huic annumerandi ASCRIHVS & RVODBERTVS publicis Annalium litteris clari, nec taciti Rhabano præceptor; quos ipse ex Fuldensi monasterio Romam ad Sergium Pontificem misit, vt rarissimæ tunc artis Acrostichidum de S. Cruce librum, munus ei sanctoque Petro præsentarent. Quod sanè munus,

munus, vt mirificè fuit aliàs Alcuino Rhabani magistro probatum, sic ab Odilone Cluniacensi, amplissimo cum auctoris præconio extollitur: *Rhabanus seculari scientiâ affatim eruditus, fide Catholicus, spirituali scientiâ ad plenû edoctus, tale de laude S. Crucis texuit opus, & texendo perfecit, quo pretiosius ad videndum, amabilius ad legendum, dulcius ad retinendum, laboriosius ad scribendum non potest inueniri.* Illud verò perscriptum & elaboratum, anno ætatis ipsius tricesimo, ex Rudulpho eius discipulo satis liquet.

At Rhabanus interim, vbi professorio munere defunctus, studiorum voluptatem laboriosâ gubernandi functione mutauit, Strabo discipulo lampada cathedrâmq. cursu tradidit; qui minimè segnis ingenij alacritate, docendi prouinciam amplexus, frugis optimæ specimen præbuit in discipulis, quos hæc tertiâ sobole Fuldenfis schola peperit. Meminit hanc rem ita Trithemius: *Rhabano in Abbatem sublimato, eius discipulus Strabus, scholæ publicæ prælatus est; qui Gerungum tunc adolescentem, Rhabano præcipiente, singulari* diligentia prosecutus est. Mos erat in Fuldensi cœnobio, his temporibus, monachos non solum in Scripturis sanctis instituire, sed etiam in omni seculari scientiæ litteraturâ ad plenum erudire. Probè enim iudicabant sapientissimi viri, diuinas Scripturas neminem posse perfectè intelligere, quem litteras secularis doctrinæ contigisset ignorare. Extant multa monachorum istius temporis præclara volumina, in quorum comparatione, ea quæ hodie cudentur, tamquam paleæ vilescunt. Reperi autem inter alia Strabi huius opuscula, libellum de Arithmeticis dimensionibus, quem scripsit ad Gerungum Abbatem S. Aurelij, cui præponit epistolam sic incipientem: Reuerendissimo, merito patri, etate filio, litterâ discipulo, gratiâ magistro, Gerungo Abbati æternæ beatitudinis præmium possidere. Hucusque Trithemius.*

Atque GERVNGVS hic Hirsaugiensis monasterij secundus Abbas, in hoc ordine tertio generosæ sobolis à Strabo propagatæ, germen istic lætissimum extulit; quando RUTHARDVM Fuldenfis item cœnobij alumnum, & Strabi auditorem, æmulatione sapientiæ, cathedræ imposuit; eumque breuî plenis subfelliis tam nobili auditorio frequentique stipatum habuit, vt Fuldense gymnasium ad Hirsaugiam translatum existimares. Nam Ruthardus hic, Trithemio teste, primus in cœnobio

Rhabani opus de S. Cruce Sergio Papa oblatum. A S. Odilone laudatum. Scribitur de laude S. Crucis.

VValofidus Strabus Rhabano Doctor succedit. itaq;

Tertia classis Strabi discipulos exponit. Chron. Hirsaug. in Gerungo 2. Abbate.

** dilectione Sacrarum litterarum cum profanis associatio Fulda.*

Auxesis.

Gerungus Hirsaugiensis Abbas. Ruthardus ex Strabi disciplina doctor apud Nemetes celeberrimus.

Chron. Hir-
sang. ad an.
863.

S. Aurelij, monachis, diuinas iuxtà profanasque litteras, more Fuldensium, docere cœpit; eamque in omni disciplinarum genere famam eruditionis obtinuit, vt non ex diuersis modò cœnobiis vndique monachi, sed ad eum audiendum sæculares quoque confluerent. Laudem his vigiliis parem addunt, tum ex aliis quæsitam lucubrationibus, tum ex egregij operis conatu, quo primus ipse S. Benedicti regulam illustrare commentario aggressus est. Istuc etiam altioris sapientiæ, nec ambitionis doctrinæ factum, responsumque illius memorabile fertur. Quippe Luduicus Imperator, compertâ Haimonis Halberstadiensis Episcopi morte, cum eius sedis mitram pedumque Rudolpho deferret; *Episcopatum, inquit, alteri velim, Imperator, dari iubeas; qui ad eum gerendum, quàm ego, magis idoneus sit. Equidem vitæ regularis tranquillitatem, & diuinarum litterarum studia, ambitioni & cunctis mundi gazis longè mihi semper duxi anteferenda.* Rudolphum quoque medio tempore Fuldæ item discipulos eduxisse, & magisterij floruisse ornamentis, cum aliundè affatim, tum ex vitâ B. Solæ, quæ ab eius alumno siue Ermenoldo siue Ermanrico scripta, liquet. Salutatur ibi *Didascalus & venerandus magister; & in omni arte ex Rhabani doctrinâ peritissimus, magni ac multiplicis ingenij vir.*

*Rudolphus
recusat Hal-
berstadien-
sem Episco-
pen.*

De eodem
Ioan. Boni-
fac. Soc. IES.
lib. De rectâ
institur.

*Rudolphus
propagasse
discipulos
traditur.*

Tom. 4. an-
tiq. Lect. in
prologo, &
in epist. ad
Gundram-
mum.

Stemma quoddam digessi, & numeros eorum qui Fuldæ velut officinam sapientiæ plurifariam adoznarunt; ac, ne quis nobis hanc successione turbet, meminerit in moribus quoque fuisse veterum cœnobarum, antequam scholæ probè coalescerent, & copiis doctrinæ domesticis abundarent, emittere ac proferre foras magnæ indolis ac spei ingenia, quæ beatis inde sapientiæ fontibus irrigata, in quamplurimos sese riuos & amnes diuite cursu prouoluerent. Quo modo in antiquis monumentis lego de Raitgario Abbate, qui anno DCCCXVII. florere cœpit: *Rhabanum & Hattonem Turonas in Galliam direxit ad Albinum magistrum, vt liberales artes addiscerent: Brunonem ad Einhardum, Variarum artium peritissimum doctorem: Modestum & Candidum cum aliis ad Clementem Scottum, Grammaticæ studendi causâ.* Verùm hæc atque multò florentiora sapientum decora alia, ferax hoc doctrinarum & virtutum Fuldense gymnasium eo quidem tempore protulit, sed non perinde

inde postera ætas, ob silentium litterarum, exornanda reliquit.

Vnius vel MEGINFRIDI Chronicorum monumenta Lutherianæ centuriæ nobis reliqua fecissent, quam eruditæ iucunditatis officinam clarorum imaginibus refertam, ille posteris aperiret? De eo Spanheimensis Abbatis hoc extat iudicium ad annum Christi MX. *Claruit etiam his temporibus Meginfridus monachus Fuldenfis Chronographus; qui velut rosa inter spinas, ita studiosus inter desides, carnales, ignarosque sui monasterij monachos, clarus emicuit. Is inter cetera ingenij sui opuscula, historiam sui monasterij ab origine diligenter complexus, Abbates singulos secundum ordinem temporis sibi inuicem succedentes inseruit, & vnius cuiusque gesta breuiter annotauit; eorum quoque cœnobium, quibus vel monachos ex Fuldensi missos nouit, vel Abbates, pari ratione meminit; quorum vel successiones Abbatum, vel memorabilia facta interserendo, compendiose descripsit. Ex cuius viri laboribus, multa me, fateor, in hoc opere nostro, de Hirsaugiensi historiâ, necessaria commiscuisse.*

*Meginfridi
clari apud
Fuldenfes hi-
storia scri-
ptoris sacra-
ra.*

Chronic.
Hirtaug.

Ad Meginfridi ætatem retulero Wicelinum, qui floridâ iuuentâ, magnitudine ingenij supergressus æuam, intempestiuo funere raptus est. Luxere eum discipuli tribus epitaphiis, è quibus vnum hîc pono:

Wicelinus.

HVC PRECOR INTRANTES, HVC CERNITE *P̄COR EVNTES; *PRECOR

CERNITE QUID MODÒ SIM, CERNITE QUID FVERIM.

FLORE IVENTVTIS CESSIT CVSTODIA CLASSIS;

NVNC CINIS EXIGVVS; PARVULA CLAVDIT HVMVS.

NOMEN ERAT WICELIN POSITVM CARNALITER OLIM,

IAM NON DE PLACITO, SI DATVR EX MERITO.

EXEMPLO NOSTRI MEMORES ESTOTE SEPVLTII:

HVC REDIT OMNIS HOMO FINE SVB OCCIDVO.

Verficuli alij extollunt hominis eruditionem, & cum eo cecidisse volunt Fuldenfis scholæ lucem:

NAMQVE FVIT DOCTVS; DOCTRINAE MVNERE LARGVS.

FELIX TERRA, SVAM CONDVPLICANS SEGETEM.

Vnum in hac doctrinâ scriptisq̄ue nobilium hominum hucufque à me pertextâ corollâ, obseruatu quoque dignum inuenio; quod nominum ornatu peregrino delectati, vel ob insigne magisterij, vel imitationem exempli, vel aucti ex eruditionis & virtutis famâ honoris, vel ob aliam non perinde compertam

*Nominalia
quodâ apud
piscos cœno-
bitas vsita-
ta, cum*

pro Francis
cen Theudi-
scis adstiterit
Latina.
* al. Magne-
tium. lect. in
S. Geberto
cap. 90.
MS. Fuld.

nobis in præsentia causam, præter Germanicum, Francicum-
que, Latinum in Fuldensi monasterio nomen assumpserint: nam
vt Albinum Flaccum in Alcuino, Magnentium Maurum in
Rhabano, Strabonem vel Strabum in VValafrido, quæ littera-
rium album sapiunt, omittam; in Bonoso glorioso, Candido
ac Modesto huius loci cœnobitis exploratum habeo, eorum
vernacula nomina, Hatto, Bruun, & Rechio, extitisse. Quare &
honorariam nominis professionem tulisse Flaccum, *Magnen-
tium, Bonosum, Strabum, Probum, Lupum, abolito apud
Francos, nec in sacro quidem fonte passim recepto, Latialium
nominum vsu, dubitare nihil attinet. Ac nescio quidem, an
sanctiore tamen instituto, quemadmodum auorum memoriâ,
renascentibus in Italiâ litteris, eruditi quidam Romæ viri, vete-
rum ingeniorum illustria nomina sibi ipsis indiderunt, cum
in cœtu sodalium, Iouio teste, laureati Musas colerent, sic &
cultioris ingenij maturitate, cœnobitas nostros, præscorum do-
ctorum in suo gymnasio censeam renouasse titulos¹. Gemi-
na certè nomina ex instituto tulisse, non accepisse temerè data,
liquere puto.

Vt in Italiâ
nuperrimè
litterati Gæ-
tilium.
In clogiis ad
Pomponium
Latium.

CAPVT XV.

*Abbatum monasteriij Fuldenfis dignitas
& prerogatiua.*

QVIA virtutis præmium honos est, quam, cum admirabi-
les sui amores excitare per se videmus, tum doctrinæ ac
sapientiæ si sulca sit adminiculis, haud facilè dixero, quos ipsa
plausus dare, significationesque fauoris excitare soleat. Experti
hoc sunt, qui ad huius Fuldenfis amplissimæ congregationis,
ceu reipublicæ clauum sederunt, quorum quo florentior reli-
gionis ac litterarum disciplinæ gubernatio fuit, hoc ampliora à
summis Ecclesiæ Pontificibus, & speciosiora à Regibus & Im-
peratoribus ornamenta in monasterium hoc, velut honoris
quoddam theatrum, congesta sunt. Omnia referre longum sit;
distingere singula, nihil vetabit. Initio tamen hîc conspicias
velim, exiguum loci patrimonium, & agelli, qui in quadrum,

Quæ tenuis
bus initiis,
quantis in-
crementis,
Fuldense no-
men surre-
xerit.

drum, vt irent cæli plagæ, circumquaque se spargeret, angustum angulum; astrictum continentiam victum, & vix alendæ familiæ parem; modicas seruatorum aut ingenuorum clientelas; domum, non dicam ambitioni, sed honori clausam, vni submissiõis studio apertam, Benedictini generis ac ordinis veram imaginem; at paululum vbi se flexisset ætas, omnia hæc prouidente, satagente Deo, succrescere, & mox in excelsum nitenti: contribui præter aream monasterij, atque agrum circa, nemorum vndique & pasuorum, aquarum, abundè; his accenseri villas coloniasque rusticas, totâ Thuringiâ, Boiariâ, variis trans & cis Rhenum Mœnumque aruis, & alibi, complures: annonæ & fructuum importari tantum, vt hospites, aduenæ, non ipso monasterij dumtaxat gremio, sed rusticis cellarum vbi que tectis excipi, pasci, vestiri benignè possent; surgere in altis montibus arces, in imis vallibus fossâ & propugnaculis circumdata oppida: adsistere Abbati, & ministerij causâ ambire pace belloque, ex equestri nobilitate, & Comitum Ducumque stirpe clientes, Aduocatos, Camerarios, Pincernas, Vexilliferos. Neque Cattorum, Boiariæ, Saxonumque, seu Thuringiæ, Principum; neque Cattinelibocorum, Niddæ, Zigenhainiorum, neque Hanouensium, vel Isenbergiorum, aut Hennenbergensium Comitum, & quorum generosa similis propago, deesse vel arma, vel obsequia. Denique Abbatem, non fortunæ beneficio, vel ardore cupiditatis, sed morum principatu, & prisce virtutis merito, sedendi honore in imperio, Episcoporum cedere nemini. Primum igitur à condito monasterio legibus inoluisse tradimus, multorum Pontificum stabilimento; neminem quantumque fastigij, nec patriarcham nec præfulem, sed ne dicecesanum quidem in Fuldensi ecclesiâ patrare sacra, nisi Abbate probante, vel ad illud sponte munus inuitante. Id moris etiam eximij, vt vni eius subiaceat regimen Pontifici Romano; nec ab alio, quàm sedis Apostolicæ Præsede, honoris expectet munimenta: ad hanc dubiis in rebus, more ceterorum Antistitum appellat: quin & à Regum, Principum, Episcoporum, Comitum, aliorumve iniuriis, huius tutelâ præsidioque se vindicat, vetusque fuit, vt si quis ex corpore monasterij ob criminis atrocitatem, fame labem contraheret, is non antè pulsationis iudicium subiret,

Patrimonium amplitudò.

Latifundia prædiâ, rustica.

Arces, oppida, munitiones.

Principum, Dynastiarum, & nobilium clientela ac ministraria, ex feudorum recognit. & obseruat. antiqu.

Abbatû ornamenta & extraordinarij honores: ex Archivio Fuld. eccles. & MSS.

In sacrificio.

In subiectione.

In confirmatione. Cassa divisione.

ret,

*Iurisdictione
ecclesiasticâ.*

ret, quàm Romanis fuisse auctoritate discussus auditusque. Integrum quoque, hortando, docendo, diuini que verbi semina spargendo, cœnobitas huius loci & Abbatem, operam ubiuis nauare Ecclesiæ. At sessionis honos, multis priuilegiis, Archimâdritæ, & per omnia Galliæ Germaniæque monasteria, *Primatis cognomento*, datus: nec non potestas in dalmaticâ & sandaliis, mi-

*In Pontificali-
um usû.*

tratum annulatum que, rem procurandi diuinam. Additum à Siluestro Pontifice, nominatim; vt Abbas Fuldenfis inter cuncta Germaniæ cœnobia, publico conuentu, primum ordinem sedendo, iudicando, consilium habendo, tueatur. Id, quod in eâ Galliarum parte obtinuisse quoque reat, quâ Burgundia & regnum Arlatense olim Germaniæ sceptris associata, vnde & titulos petit suos Treuirensis Archiepiscopus: nec primatum Galliarum hîc loci vsurpatum, aliò retulerim. Ea verò constantis fidei amicitiaeq. robusta vincula Romanorum Sedem huic Fuldenfi monasterio innexuere, vt litteris Richardo Abbati, &

*In sessione bo-
naratissimâ.*

aliis ante quingentos annos à Ioanne Pontifice datis, audiat *Romana Ecclesiæ Fuldenfis filia specialis*; donoque, ceu æternæ vrbis ciui, cum omni peculio, fundis, & arca monasterium S. Andreæ obuenerit, Romæ situm iuxta basilicam S. Mariæ ad præsepe.

*In honorificâ
compellatio-
ne.*

*Donatione
Romani mo-
nasterij S.
Andræa.*

Aliis aucta quoque iurisdicundi potestas, quâ noxas leuiores indulgendo, quâ anathemate plectendo fontes, quâ denique tondendo clericos, & minoribus sacris officiis mactando; atque a deò Subdiaconos etiam inaugurando. Iam iura Regalia, quæ vocant, omnem in partem latissimè fusa, non attingo, quibus, si vetustiora repetamus, Imperatorum Regumque munificentia, vt quisquam alius in Imperio Princeps, ita Fuldenfis Ecclesiæ fuit Antistes, conspicuus. Vnum Archicancellarij Augusti titulum commemorò, quo ante quadringentos annos emicuit. Huic, cum prerogatiua sedis, Berthoum Abbatem, Lothario Imperatore, ceu à maioribus olim acceptum, vindicasse lego. Porro in Caroli quarti diplomate rem hanc Imperio toto confessam notissimamque animaduerto, cum anno MCCCLVIII. Henrico Abbati à secretis sibi & consiliis, Archicancellariatus officium cum omnibus iis priuilegiis commo-

*Muneribus
quasi episco-
palibus.*

*Regalia Ab-
batii.*

disque stabilit, quibus Archicancellarij Imperatricum & Reginarum vti frui solent; illud adiiciens nouum, vt quoties imperij

*Archicancel-
larij Augu-
sta titulus.*

7. pag. 67.

*Henricus Ab-
bas Carolo
I. v. à secre-
tis, qui Ar-
chicancel-
larij Augusta
munus con-
firmavit no-
sup ritu.*

7. pag. 67. emacuit. Huic, cum prerogatiua sedis, Berthoum Abbatem, Lothario Imperatore, ceu à maioribus olim acceptum, vindicasse lego. Porro in Caroli quarti diplomate rem hanc Imperio toto confessam notissimamque animaduerto, cum anno MCCCLVIII. Henrico Abbati à secretis sibi & consiliis, Archicancellariatus officium cum omnibus iis priuilegiis commo-

disque stabilit, quibus Archicancellarij Imperatricum & Reginarum vti frui solent; illud adiiciens nouum, vt quoties imperij

perij Romani Auguftam vel Reginam diademate cingi, aut indui purpurâ, ſolemni ritu contingeret, Abbatem tunc id habiturum muneris, vt diadema coronamve pro more deponat, manûqueteneat, & rurfum eandem vertici reddat. Vnde & expreſſè Carolus, quod altiùs repetens non facilè vſurpatum inuenias, Henricum ferè ſalutat, *Sereniſſimæ Anna Romanorum Imperatricis ſemper Auguſta & Bohemiæ Regina, conſortis noſtræ chariſſimæ, Archicancellarium.*

Auguſta Imperatricis diadema tractandi.

CAPVT XVI.

De prædria Abbatum Fuldenſium & ſeſſionis honore.

CETERVM, quia de ſeſſionis & ſellæ ſaſtigio Fuldenſe nomen carpi, & ambitionis nubilo obſcuſari ſolet, operæpretium in huius moris antiquitatem diligentius inquirere, & liberioris oris calumniam, maiorum teſtimonio caſtigare. Primi itaque auorum patrumque memoriâ, honorem cum bonis artibus ſumptum, fugillare auſi ſunt, Albertus Krantzius, præcipitis cenſuræ ſcriptor, & Sebaſtianus Munſterus, religionis optimæ bis deſertor. Hi verò, cum vno fermè ore conuentum illum Moguntiacenſem deſcribunt, quo Fridericus Ahenobarbus Henricum filium Conſtantia Neapolitanæ vel Siculæ iunxit, ipſâ Pentecoſtes die anni MCLXXXIV. graue memorant honoris certamen iſtic inter Philippum Colonienſem Archiepiſcopum, & Conradum Abbatem Fuldenſem, exarſiſſe; quo principum animis in diuerſa tractis, omnia verecundiæ & modeſtiæ iura inſuper habita, Comitialis honor confuſus, & à monacho occupatus ſit. Quippe dextrum Friderici Imperatoris tegete latus Archiepiſcopo Moguntino, ſiniſtrum Agrippinenſi; huius loco recipi voluiſſe Abbatem, & repulſâ notatum, abire coactum Colonienſem: quare & indignantis Archiepiſcopi orationem fuiſſe: *Cedo Abbati, Archiepiſcopus; monacho, princeps elector; ſed, bonâ veniâ veſtrâ, cætum dimitto.* Exo:atum tamen, calenti ſpatium dediſſe animo; &, quo tutior aduerſus Fuldenſem ſtare, ingreſſum quatuor millium armis ſtipatum.

Vindicta prædria Abbatum Fuldenſis.

Krantz. lib. 6. Saxon. cap. 46. Coſmographiæ lib. 3. in German. Moguntini conuentus aſſa Frid. Ahenobarb. Imp. 1181.

Certamen inter Philippum Colon. Archiepiſc. & Conradum Fuld. Abbatem. Nouitium & non eius cui præſta-

Epiphonema Krantzij est: *Væ tibi superbia; quæ in calis nata, cum auctore tuo ad infernum demergêris, semper excrucienda*. Causam hanc disceptare serus æstimator, fortè nullus aggrediar. Velim interim, quos dixi Scriptores, paulò diligentius in antiquos mores huius ecclesiæ & iura inquisiisse; moderatiùs, opinor, volantis calami spicula, obstrigillando terfissent. Enimuerò retinendæ priscæ maiestatis grauitatisque, populos, nationes, hominum cœtus atque sodalitates, tantam habere curam quotidie cernimus, vt paulò minùs interdum pro fortunis ac patriâ, quàm pro auito decore & nominis gloriâ, publicè decerent. Nec scisse ambigamus, cœnobij Præsides, optimis adhuc morum disciplinis, quid verecundia, quid religiosa modestia posceret: quiq; fines legesve, palàm seu priuatim, colendi officij in imperio existerent. Sed nimirum, publica instituta & sui monasterij ornamenta olim à maioribus, Regum Principumque concessu tradita sibi & relicta, priuatâ humilitate potiora duxerunt; eaque illibata, nec abrupta, ad posteros deriuanda. Itaque bonus arbiter in hac causâ, vel aduersariorum confessione, ipse Imperator fuit: qui, vbi Coloniensem, si subsellio detraheretur, pro inglorio habiturum, facilè intelligeret, rectè tamen ac ordine Abbatem eum capturum fuisse locum, pronuntiauit; cùm id esse consentaneum diceret, antiquis reipublicæ moribus, factumque defenderent spectati imperio Principes, & pro Abbatis honore loqueretur multis retrò annis laudata consuetudo. Venerationem igitur, & honorati iudicij potiùs laudem Conradus mereatur; qui, non sine rubore, vt ipsi aiunt, inferiorem locum, pacis publicæ causâ, tenuit, quàm Philippus Archiepiscopus; qui comitia deferens, non ante se reddere procerum conspectui sustinuit, quàm etiam illiberali causâ, alieno loco, gloriam accersisset. Hinc iam, si lectorem ad superiorem ætatem quoque deduxero, & honorificam hanc loci prædriam armis & sanguine etiam defensam, ante centum annos, exemplo licet parum probabili, ostendero, an adhuc recentiorum vanitati priscorum concedent iura, & parum explorata ratio conuellet maiorum fidem? Sed ipsum Lamberti chronicon adire te malo ad annum MLXIII. vbi exponit, quæ Goslariensi conuentu, Widerado Abbati cum Hecelone Hildeshei-

*Narrationis
vulgaris cõ-
sultatio.*

*Imperator,
pro Conrado
Abbate pro-
nuntiauit.
M. SS. Fuld.*

*Mos etiam
in Principũ
sententiã illi
fauit.*

*Sessiois ho-
nos cruentis
certamini-
bus defensus,
ritu non lau-
d. 10.*

desheimensi Episcopo lis intercesserit. Neque enim est mearum partium, casum illum funestum memoriâ repetere, vel oculis legentium subiicere, quem, vt in perturbato Germanici regni statu, Rege puero, & in paucorum potestatem redacto, Lambertus ore ta n libero, quàm sano iudicio exequitur: traditque Abbatem Fuldensem vndique istic oppugnatum oppressumque sic abiisse, vt pecunia tutaretur quem nec lex nec innocentia tueri poterant: & præter atrocitatem rei, *odium quoque grauasse nominis monachici, quod inueterata malitia homines sæculi* (verba vetusti scriptoris sunt) *semper obscurare & opprimere conantur*. Reperio denique in antiquis huius Ecclesiæ monumentis, *Berthoo Abbati*, qui anno salutis MCXXXII. præfuit, negotium item fuisse cum Archiepiscopo Magdeburgensi de excellentiâ sedis; arbitroque Lothario Imperatore, & Pontifice Innocentio, *honorem ei pristinum*, postpositâ Archiepiscopi dignitate, adiudicatum. Res Romæ gelta est, quo tempore Lotharius ab Innocentio Imperij diadema accepit. Vetus scriptor ita: *Ipsò eodem die consecrationis Imperatoris & Imperatricis, domino Apostolico & ipsis confidentibus, orta est dissensio inter ministros ipsius Abbatis, & Archiepiscopi Magdeburgensis, de primatu sedendi, cumque pro hac re vicissim propè vsque ad effusionem sanguinis altercarentur. superueniente Abbate, & iustâ defensione pro huiusmodi rationem reddente, fauente sibi Imperatore, vt ab initio Fuldenfis Ecclesiæ omnibus antecessoribus suis concessum erat, primatum sedendi, inuito Archiepiscopo, obtinuit*. Neque verear tam eminentis fastigij splendorem, beati Bonifacij memoriæ, aut meritis tot Præfulum, qui ex Fuldenfi monasterio ad vrbis Moguntiaci cathedram Germaniæ primam euecti, datum olim, asserere. Quippe, ùm Fulda mater & alumna; ipsique cœnobiarchi parentes quidam existerent eius sobolis, quæ, felicibus auspiciis ad Ecclesiæ Moguntinæ totiusque Germaniæ decus enata; merito hanc vtrique parenti maiores, siue Cæsares siue Pontifices, refundisse gratiam; vt, qui incunabulis hauriendæ pietatis fuissent proximi, nec sedibus vsurpandi publicè honoris forent distincti. Id quod in Eistatensis Episcopi prærogatiuâ cernere licet; qui ob D. Willibaldi cum S. Bonifacio in religione procurandâ perenne consortium, præ ceteris Magontinæ se-

Idè sub Berthoo Romæ oppugnatus, conseruatusque aduersus Magdeburgensem Archiepiscopum,

familie Slitice.

7. 17. 64.

ab Innocentio Papâ & Lothario Imp.

Iuris huius, sessionisque origo præbabilis.

Ab Episcopo Eistatensi simile. Philippus Episc. lister. de S. Walburg. Tom. 4. antiq. Lect.

dis suffraganeis, Metropolitanus sui dextram tegere, & ceu cancellarius & prolocutor, eius quoque vices gerere; ac denique peculiari ornamento, quod Rationale vocant, hanc in rem insigniri solet.

CAPVT XVII.

Qui ex Abbatum numero infulis clari, spectatiq̄s.

HVNC locum strictè cursimq̄ue ingrediar, indicasse contentus hæc ornamenta; certus, non veris suis coloribus expressisse, cum iusti tituli volumen hæc tam amplæ laudis materia sibi deponat. Nimirum femina spargimus, quæ in spicas olim & culmos, fertilioribus ingeniorum aruis, adulescant. Ac nouem quidem Moguntiacensis Ecclesia nobis offert, quos illa quantos fastigij & rerum gestarum magnitudine posteris exhibet & ornat, tantos Fuldensis monasterij gymnasium vitæq̄ue disciplina olim ei tradidit præstititq̄ue. Horum post S. Bonifacium, cui flagrantissimæ gloriæ palma debetur, longè primus

Quæ Abbatibus Archiepiscopi in sede Moguntinâ Pontificium tenuerint.

I.
Fuld. MSS.
& documēta
Annalium.

H A I S T O L F V S sæculo Christi inchoante octauo sub DCCCXIII. in Moguntinam sedem ex Fuldensi prouectus; cuius vsq. ad eò in vitâ tenax extitit, vt præter artissimam, quam in omni vitâ cum altrice religione societatem retinuit, & intimam cum Aegile Abbate necessitudinem, magnis quoque templorum & basilicarum surgentibus operibus apprimè fauerit, easque consecrando dicandoq̄ue præfens cum Chorepiscopis honestarit.

II.
Rudolph.
Ermâr. chic.
Lupus epistolâ 40.
Annal. Frac.
Pithœni.
Marian. &
M. SS. acta.

H R A B A N V S Luduici Pij Augusti Secretarius, etsi doctrinæ ingenti famâ, rebusq̄ue monasterij, tot ecclesiis erectis, & Diuorum pignoribus vndique illatis, in immensum auctis, satur honoris gloriæq̄ue, tranquillo vti poterat; incurfu tamen siue suorum, siue otij cupidine, nam vtrumque traditur, curas honesto secessu commutauit, sono inde virtutum ab Luduico Germaniæ rege excitatus, & è montis S. Petri monasterio in regiam translatus, Moguntia pro Otgario anno DCCCXLVII. v. Kalend. Iulij, Archiepiscopus creatus est. Hic quid Luduici secundo

secundo fauore per nouem annos, concilia frequentando, erroresque extirpando, munificentiae & liberalitatis argumento vario, gesserit, neque publicae fidei, neque priuatae eius Ecclesiae monumenta silent; & postquam haec nos colore rudi scilicet adumbrauimus, bonis postea limatisque praconiis, Serarius noster, suis in Maguntiacis occupans, illuminauit.

* SVNDEROLDVS Luidberto Archiepiscopo surrogatus eundem in numerum prodit, quem Trithemius omni sanctimoniâ & religione conspicuum, caelestibus adscribit. Regino tamen Prumiensis, à quo Sunzo dicitur, parcius ad annum Christi DCCCXC. castigatiore lectione: *Vir religiosus, inquit, ac simplex, sacris litteris sufficienter instructus, qui in Fuldâ monasterio sub regimine Abbatis ab ineunte aetate nutritus & conuersatus sit.* Ornatum autem infulis addit, Poppone Thuringorum duce, & Arnulpho rege, quem aliunde Fuldensium pietatem adamasse constat, annuentibus. Ea Sunderoldi immortalis cum gloria coniuncta animi magnitudo fuit, quod luctuoso regni Lothariensis tempore, Nortmannis ingenti terrore extrema Mosae Rhenique fluminum irrupentibus, ac mediterranea peruadentibus, ipse inter alios proceres pro patriâ pugnans, in acie profusâ vitâ, vix gustato culminis Archiepiscopalis honore, in occasu suo, fidi reipublicae principis splendorem retinuit; quin ipso audaciae genere, vt ea erant tempora, viros quoque Martiales, casus sui vigore prouocauit. Porro ex Meginfrido, vt suspicor, Trithemius in chronicis Hirsaugiensibus, *Sanctum, inquit, Sunderoldum ex monacho Archiepiscopum Maguntinum, virum vitâ ac doctrinâ reuerendissimum, vi. Kalendis Iulij, quae fuit dies Sabbati, Nortmanni occidentes, Martyrem fecerunt.* Nec abnuit in chronico suo Sigebertus, affectum martyrio, largiore scilicet vocis vsu.

HILDEBERTVS etiam in Maguntinâ metropoli Pontifex duodecimus à S. Bonifacio, exsplenduit raris honorum & publicae dignitatis insignibus, imperij, quod Otto Magnus in Germaniam inuexit, consiliis, operâ, domi, foris impertitâ, non expers. Anno DCCCCXXVI. ex Fuldensi caenobio, cuius Abbas, ad Cathedram hanc euocatus; mox eius ornandae studio flagrare: à maiorum obliuione propè obruta monumenta in-

Maguntiac.
rerum lib. 4.

III.

* al. Sunzo
Sanctus ad-
scribitur Tri-
themio in
Chronog.
Hirsaug.

Occubuit pro
patriâ, Nort-
mannorum
irruptione.
Anno DCCC-
XCI.

Martyr ha-
bitus.

IV.

Witiking.
lib. 2.
Regino Lâ-
berus. M. S.
Tr. them. in
Hirsaug.
N. Serar. in
Maguntiac.

Primi Moguntina sedis Antistites ab Hildeberto in lucem profertur.

dagare. Ergo decem primorum Antistitum corporibus in basilicâ S. Hilarij reperiis, eâ decentiore cultu inde in S. Albani augustam ædem anno DCCCCXXXV. transtulit. Hinc Ottonem sequenti anno regem Aquis cingere diademate, Treuirensi & Colonienfi frustra renitentibus, loci & virtutis prærogatiuâ meruit. Tribuunt illi Archicancellarij munus gestum, Ottone rege, cum vaticinij laude: obiisse Lambertus DCCCCXXXVIII. rectè prodidit; biennio citius, Reginonis appendix.

V.

FRIDERICVM Hildeberti successorem, priuatæ litteræ Fuldensibus item alumni annumerant: sed malè tradunt, Luduico rege & Gerbergâ Ottonis sore prognatum; quos anno postero DCCCCXXXIX. communi primùm thoro sociatos, Frodoardus eius ætatis scriptor meminit; nisi, quia ab aliis Ducum Lothariensium stirpe natus proditur, Giselbertum patrem, an fratrem habuerit: qui Dux Lotharingiæ, Gerbergæ prior maritus extitit. Porrò, vt Fuldæ monachum fuisse sit obscurum, Fuldensibus per familiarem Regino docet; qui coniurationis à principibus regni Lothariensis contra Ottonem initæ reum, testis est, *intra huius monasterij septa reclusum*, & istic in sequentem annum vsque detentum. Argumentum ipsius magnificentiæ extat hodieque Moguntia Ecclesia S. Petri, domicilio principis extra muros adhærens, instructaque collegio Canoniorum, quos amplis fundis possessionibusque perpetuùm sibi deuinctos habet. Id claritudini nominis eius hæsisse aiunt nœui, quòd pronus ad res nouandas, subitus præcepsque se Ottoni aduersum ferret; vnde & ex filio obsidióque ciuitatis, & aliis casibus fuit spectatus. Id compendio chronica Reginonis ad annum DCCCLIV. quo diem suum functus est: *Fridericus Archiepiscopus obiit; vir in sanctâ religione strenuus, & valdè laudabilis; hoc vno visus reprehensione dignus, quòd, sicubi vel vnus regis inimicus emerisset, ipse se mox secundum huic apponeret.*

Fridericus stirpe Ducum Lotharingiæ.

Fuldæ reclusus.

Ottonis Magni aduersarius.

VI.

Hatto vindicatus à murium fabulâ.

Lib. 4. i n 15. Archiepisc.

HATTO deinde, vno medio Wilhelmo Ottonis Imperatoris filio, dignus reperiis, qui Moguntiam, Abbas nuper, Pontificio commendaret: cui, etsi fœdissima murium fabula, gliscente indies errore, illibatae gloriæ cursum abruptit, vindiciis tamen suis à Serario nostro assertum, excusso nubilo produci- mus: fide muneribusque publicis, Ottonis Imperio inter Ger-

maniæ

maniam proceres spectatum; & quod mihi antiquorum monumenta semper loquebantur, ab omni tam crudelis exitus suspitione intactum. Abbatem adhuc, Otto primus Italiam coronæ & dignitatis ergo petens, anno DCCCCLXI. metatorem hospitium Romæ designandis præmisit, cum euocatorum agmine: idque, ut arbitror, ob gratissimam Hadamari Abbatis auunculi memoriam; qui longè gratiâ apud Ottonem floruit inter primos. Inde DCCCCLXVII. Ottonis filio Wilhelmo pontificali fastigio exæquatus, breui curriculo metas attingit: puta sexagesimo nono eiusdem sæculi relinquens humana.

Reginon-
Chronic.
Hatto apud
magnum Ot-
tonem quo
loca.

ERCHENBOLDVS etiam anno Christi MXI. quo Willigifus, gratissimæ memoriæ Præsul, Magontiacensem ecclesiam moriens destituit, ex Fuldensi monasterio ad longè clariores titulos accersitus. Is virtutis, sapientiæ, ac religionis famâ sedem Moguntinam illustravit; hoc, eo loco dignior, quod à sancto rege Henrico illi ecclesiæ commendatus, & cleri populi que insigni gratulatione exceptus. Virginis Dei genitricis cultor & amator egregius, cuius animi & propensi in Dei matris honorem studij, editiore Moguntini pomerij solo, in campis apertis, ecclesiam Canonicis constituit, quæ olim auctoris consilio D. Virginis, iam S. Crucis titulum gerit * MXXI. salutis anno moriens, in ecclesiâ S. Ioannis summæ iam ædi propinquam simplici modestoque funere illatus, epitaphio licet rudi breuique, gloriosi tamen Archiepiscopi nomen meruit. Acciderat illud nuper Moguntiaci memorabile, quod anno MIX. ut Lambertus obseruauit, ecclesia maior, quam VVilligifus recens exstruxerat, quâ die consecrata, eadem incendio periit. Cùm itaque S. Ioannis angustior ædes clero primario per id tempus pro summâ basilicâ esset, nimirum poscebat Erchenboldi pias manus, qui tardè surgenti moli fastigium denique imponeret.

VII.
Lambert.
Marian. MS.
& Mogunt.
hist.

Ecclesia B.
Virginis seu
S. Crucis Mo-
guntia.

* Al. 1020.

S. Ioannis,
quæ conditus
Erchenboldus.

BARDO cognomine Chrysothomus, VVederaiû Oppershouiorum domo prænobili, rector monasterij Fuldensis, Hersfeldensis potissimum Abbas, vitæ sanctimoniâ, & oris facundiâ, quàm opibus & potentiâ clarior. Fuldensis ecclesiæ rectorem dixi, quia ob lubricum disciplinæ statum, eius præfecturam gessisse vel censuram statuo, nec aliam in partem veteres catalogos accipio. Is anno Christi MXXXI. Ariboni in cathedra

Basilica pri-
maria repa-
ratio post cõ-
flagrationẽ.

VIII.
Script. cit. &
S. Gothardi
acta, Tom. 7.
Suii.
MS. Fuld.

drâ Moguntinâ successor datus, inchoata à decessore noui templi opera mox suscepit idem & perfecit. Perfectis operibus, in Conradi Imperatoris, & Henrici Regis, filij, & reginarum, ac vtriusque ordinis principum illustri coronâ, basilicam, adiutantibus septemdecim Episcopis, cum plurimis Abbatibus, ipse consecrauit. Quod magnificè Marianus Scotus: *Sanctus Bardo Archiepiscopus presente Conrado Imperatore, Indictione v. iv. Idus Nouembris consecrauit monasterium S. Martini sedis Moguntinensis Archiepiscopatus, in omniū Francorum, in honorem S. Martini, cum multis Episcopis.* Annum hunc, cum eruditis viris, tradimus Christi MXXXVI. & monasterium, vsu tunc loquendi, primariam ecclesiam, cum toto peristyliorum & officinarum complexu. Porrò salutis anno MLI. illud eximium in Bardone; quod Padebornæ, cùm Henricus III. Imperator, magno procerum comitatu ibi solemnes Pentecostæ ferias exigeret, Bardo inter officia rei diuinæ in concionem ascendens, ad proceres populumque manifesto vaticinio cygneum effatus, nempe, vitæ suæ supremum diem cecinit, &, ceu breuî migrare vellet, omnium istic fidelium se precibus commendauit: neque mensam amplius superuixit, iv. Idus Iunij, Mariano teste, vitâ feliciter functus. Sanctitatis ipsius, cùm alibi multa, tum apud luculentum scriptorem vitæ D. Annonis, egregia testimonia. Primum, quod ipse D. Anno iecerat ad cœnobitas Sigebergenses prophetico ioco, Simeonem Treuericum ex Græciâ sanctum Eremitam, & Bardonem sanctissimum vrbis Moguntinæ decus, qui reuerà sanctitatis suæ meritum ambo pluribus commendent indicij, omni quidem venerationis officio iure colij, eosque, quia magni prædicentur, magnis vtique & amplis donariis honorari; se post mortem his imparem meritis, breuissimæ cæræ, linique munusculis fore contentum. Alterum, frequentissimo omnis ordinis, sexus, & ætatis conuentu, in ecclesiæ Maguntinæ atrio, cùm iuxta tumulum B. Bardonis, magno pietatis sensu, & perfusus vbertim lacrymis Anno diuinam hostiam libat, conspicatus apud sepulchrum sedere Bardonis quemdam elemosynarium, contractis neruis opem valetudinis iam dudum præstolantem, ausus est increpare B. Bardonem, ceu in olim fidi ministri propulsandâ ærumnâ æquo tardio-

Delicatio.

Carol. Sigon. in regno Italiz lib. 8.

Bardonis vaticinium de sua morte.

Sæctitas eius comprobata. Lib. 1. c. 12. apud Sur. Tom. 6. S. Simeon Treuericus.

S. Bardo paralyticum sanat B. Annonis inclamatione.

diorem. Nec mora, ceu in cælos vsque perlata Annonis increpatio, confanatus è vestigio æger, redditusque sibi. Denique Bardo quoque S. Annoni in admirabili illo viso obiectus, quo in pleno amplissimorum Præfulum confessu, de næuo iracundiæ commonitus est. Sed claudo Bardonis memoriam Tritheimij encomio. *XX. annis ecclesie Maguntinæ præfuit vir doctus & sanctissimæ conuersationis, atque post mortem Sanctorum catalogo insertus.* Media basilica ædis primariæ tumulum obtinet, sed occupata iam veteris memoriæ crypta, per machinam ligneam, in quâ altare D. Martino stat consecratum.

S. Annoni obiectus apud tribunal. Lib. 2 c. 25. H. r. saug. Chron. ad an. 1031.

CAPVT XVIII.

*Qui Moguntia & alibi ex Abbatibus
Episcopi claruerint.*

SIGEFRI DV S item Abbas Fuldensis, Eppensteiniolorum illu-
stri sanguine, & propinquus Marchionis Saxonix Vtonis, quem Lambertus inter regni proceres & opum & dignitatis fastigio narrat præcelluisse. Hic, anno millesimo vnde sexagesimo desinente, Lupoldi Archiepiscopi Moguntix sedem adeptus, & Epiphaniâ sequentis anni ab Anselmo Lucensi Episcopo Nicolai Pontificis Legato, consecratus. In ea incidit tempora, quibus ob teterrimum schismatis per Henricum IV. excitati factionem, freto atque æstui similis, agitatus est; atque hinc Homericæ Diomedæ plurimum similis, nescires, quorum partibus interesset. Ad tutiora & salubria religionis plerumque propensior, vbi Thuringix populorum iura non irritarent, quos libertatis tenaces, decimarum onere perantiquo vectigali, premere amabat, hoc grauiore sensu oneris, quòd regem in super experirentur insensissimum sibi Saxones & Thuringi. Cetero qui moderatione animi & submissione fastigij tantâ, vt cum in imperio proceribus ipse & B. Anno longè anteirent, priuatæ tamen, adeoque monasticæ potiùs vitæ modum teneret, quàm eminentis loci dignitatem. Anno MLXIV. in Palæstinam & sacra Ierosolymorum loca, cum plurimis magni nominis Episcopis, itineris illius celeberrimi dux fuit, quod huius ætatis

IX. Lambert. Chron. ad an. 1075. & sequent. Marian. Scotus. Archiepiscopus Moguntinus factus ab Anselmo Lucensi consecratur, an. 1059. 1060. in schismate Ihericus. Homer. in Iliad. 5. de Tydide, &c. & vniuersis mortipotum iuribus. Melioribus tamen additiõr.

Ierosolymitana peregrinatio celebris à Sigefrido suscepta cum aliis.

Marian. &
Lambert.
Chron.

*Roma caus-
sam dixit ob
mendinatio-
nem sacrorū.*

*Callatiam

*Cluniacensi
secessit se re-
parat.*

*Vbi monasti-
cam retexere
parabat.*

Script. cit. &
Berthold.
Constantien-
sis.

scriptores egregiè meminerunt, ob peregrinantium splendo-
rem, & mirificos casus, quos, duodecim millium Arabum ag-
mine triduum obsessi, pertulere. Septuagesimo eiusdem sæcu-
li, cum B. Annone & aliis Episcopis Romam accersitus, caus-
sam apud Alexandrum dixit, quòd largitionibus sacra vendi-
disset, vsitatâ huic sæculo licentiâ. Sed raro tum ibi satisfactio-
nis genere Lambertus memorat paratum fuisse, vltro se Epi-
scopatu abdicare, atque otium amplecti priuatæ vitæ; quare &
ipsius Romani Pontificis auctoritate, & maturioribus præsen-
tium consiliis ægrè & vix inflexum, vt inchoatis absisteret.

Biennio itaque post simulato in* Galletiam itinere, ceu B. Iaco-
bi Apostoli limina peteret, in Cluniacense, magnâ tum religio-
nis famâ, monasterium secessit; dimissisque qui vnâ venerant
ministris & clientibus, & omnibus quæ possidebat abdicatis,
statuit ibi strepitu mundi longè dimotus, perpetuùm militare
voluntariæ paupertatis stipendiis. Sed neque tunc quidem pro-
positum tenuit, tam clero quàm populo flagrantibus studiis
Pontificem suum reuocante. Id quod simplicius narrat Maria-
nus Scotus: *Eo tempore Sigifridus Episcopus Moguntinensis causâ
orationis in Galitiam ad S. Iacobum perrexit. Cùm autem Cluniacum,
Dominicâ die, ante Missam S. Michaëlis venisset, intrans claustrum,
respuit seculum. Sed dum mercenarij Moguntinum Episcopatum com-
parare vellent pretio, Sigifridus in obedientiâ S. Benedicti, quam Ab-
bati debebat, violenter compulsus, Moguntiam VIII. Idus Decembris
reducit, anno MLXXVII. Rudolphum Henrici antagonistam pul-
cherrimo facinore regem consecrauit. Hinc variè Ecclesiarum*

Germaniæ negotiis fluctuatus, cùm modò Gregorij septimi
iras expertus respiscit, modò cleri simoniæ & turpis mulierum
commercij sordibus inquinati furori parum obsistit, denique
pacis & Apostolicæ gratiæ tenax, anno Christi MLXXXIV. in
monasterio Hafunguno, quod in Thuringiâ apud Cattos nu-
per exstruxerat condideratque, vitam finiit: atque inibi sepul-
tus est. Præclarè de illo Bertholdus Constantiensis Presbyter,
accurati fanique, si veterum quis alius, in hac schismatis causâ,
iudicij scriptor. ad eundem annum, *Sigifridus, ait, Moguntinen-
sis Archiepiscopus, Gregorio Papæ per multas tribulationes adiutor
indefessus, requieuit in pace.*

Maguntiacensis ecclesiæ iam albo percurso, quod quidem Abbates Fuldâ profecti eximiè collustrarunt, exspectari potest, vt si qui inferioris ordinis per eosdem doctrinæ religionis ac sapientiæ gradus ad consimilis honoris ascendere culmen, indicti expertesque laudis non transmittantur: sed *Haimonem* incomparabilis ingenij virum iam Halberstadiensibus olim reddidimus; *Freculphum* Lexouiensibus; quos ambos in illustribus viris numerant tolluntque Sigebertus & Trithemius.

Haimo Halberstadij.
Freculphus Lexouij.

Loc.cit.

BRANTHOVM tamen Halberstadiensis ecclesia Fuldæ debet; de quo Lambertus ad annum MXXIII. *Brantho*, inquit, *Abbas Fuldensis, Episcopus factus est Halberstat*. Brandagonis nomen Krantzio placuit, quem annis vult quatuordecim istic præfuisse multiplici egregiorum operum fructu. Eius opera Trithemius numerat, collegium *S. Ioannis Baptistæ* intra vrbem, alterumque *S. Bonifacij* in *Bosseue*, ipsius impensis & liberalitate condita.

Brantho Halberstadij.
Brantho, Brandago, Brantoch, Brandagiu.

Trithem.
Hirf. Chr. in an. MXX.

Opera templorum & collegiorum.

Cur hîc verò *S. GOTHARDVM*, sidus ecclesiæ Hildeneshemensis in Saxoniâ præteream? qui licet non ex Abbate Fuldensi, ex disciplinâ tamen huius non minùs, quàm Altahensis monasterij apud Bauaros, in tantum gloriæ culmen euectus est, vt Hersfeldensi tandem Abbatia vicinâ sociæque factus Abbas, reuocatâ veteri morum disciplinâ, sanctitatis & admirabilium operum famâ huius regionis oras latè completerit. Sedit in Hildensensi Cathedrâ sæculo decimo ineunte anno MXXII. XVI. annis; tum aliis operibus, tum egregio monasterio, quod iuxta ciuitatem *S. Apostoli Bartholomæi* honori cõstruxerat, perennis beneficentiæ titulum relinquens: in quo quia tumulatus, hodieque Ad *S. Gothardum* dici meruit.

S. Gothardus Hildeneshemensis.

Vitâ eius Tom. 7. Su. iij.

Lambert.
Chron. Hirsaug. ad an. MXX.

Monasteriû ab ipso conditum.

Et *LVITPOLDVS* quoque huic siderum choro inferatur iure merito; qui Fuldæ quos doctrinæ sapientiæque fructus decerpserat, Præpositus Bambergæ primùm, inde Moguntia Archiepiscopus creatus, anno MLI. publicâ laude florentissimus, toto cum Imperio communicauit.

Sigefridus Hildesheimensis Episcopus.

Chronic.

MSS. Iacobi Moguntia.
Krantz. Metrop. lib. 7. c. 29.

SIGEFRIDVM hinc denuò Hildeneshemensis sedes XXIV. accepit Antistitem ex Abbate, qui Ottonis & Philippi regum intestinis agitato discordiis, vbi declinatâ partium inuidiâ, Fuldam, positâ tiarâ, rediit, in monte *S. Ioannis* propè ab oppido,

pido, monastica priuatæque vitæ quietem, turbidis curis anteponeus, denique in primario monasterio cum ceteris Abbatibus communem sepulturam adeptus est.

*Gundericus
Merseburg.
Episcopus
Henricus Fri-
singensis.
Chron. Aug.
S. Vd. Ilici
Brusch. in
monast. Ger.
Otto l. 7. c. 21
S. Adelber-
tus Prutenor-
um Aposto-
lus, an rectè
Fuldensis
annumera-
tus.*

His alij annumerant GUNDERICVM Merseburgensium, & HENRICVM FRISINGENSEM, ex Fuldensi item disciplinâ Episcopos. sed de posteriore vercor, vt Ottonis auctoritate, qui sic loquuntur, sese defendant.

*Leo Ostiens.
lib. 2.
Vita S. Adel-
berti Tom. 5.
antiq. Lcct.
Sur. ad 23.
Apr. Tom 2.
Cæf. Baron.
Martyrolog.
& Tom. 10.
Dubrauius
lib. 6. histo-
ria: Bohem.*

De ADELBERTO Prutenorum & Bohemorum Apostolo Trithemius constanter ad annum DCCCCLXXX. Hirsaugiensi Chronici: *Claruit his temporibus, ait, Adelbertus ex monacho Fuldensis cænobiij, Episcopus Pragensis: vir doctus ac sanctus, ac fidei Catholicae propugnator eximius; qui post multos pro Christo labores toleratos, à Prutenis pro fide Christianâ martyrio coronatus est, & in Catalogum Sanctorum relatus, colitur IX. Kalend. Maij.* Et si

verò publicos testari scriptores nequeam, hîc monasticen agitaſſe S. Adelbertum; qui tamen Magdeburgi educatum legit, & in Saxoniâ nouem ipsos annos commoratum, discendi causâ, rationis aliquid habet, cur Fuldensem deguſtaſſe disciplinam, haud temerè abnuat. Hoc alioquin vitæ genere mirificè delectatum, & Cassiuense, & Romana quoque asceteria, ab Episcopo tum frequentata, significant. Et sæpè veritus hîc sum, vt in alijs, sic & in S. Adelberti actis transcursu memorandis, incuriosius peruolasse Trithemium. Quodque apud Leonem Ostiensensem fortè legit, Adelbertum Cassino, monitu S. Nili in urbem reuersum, cupidumque monasticæ, istic ab illustri Abbate Leone ad S. Bonifacium, cænobitis adscriptum, id arripuisse mox de cognomine monasterio Fuldensi, cum Romanum illic accipiatur, longè celeberrimum; quod & S. Alexij titulo fuit insignitum. de quo Leo: *Ad S. Bonifacium monachalem vestem accepit; sub Abbate, regulâ duce militauit; pedem iunxit obedientiæ imperio; & tamquam ad epulas, ita ad complenda iussa festinus; quæque ibi alia meminit, admiranda certè, vilissimis ab eo, charitate duce, ministeriis alacriter obeundis, rudimenta Præfulem posuisse. Negari tamen non potest, in veteri Litaniâ Fuldensis ecclesiæ, carmine contextâ, peculiarem S. Adelberto dari locum:*

Lib 1 c. 17.

Alii Baron.
Tom. x. in
ann. 977.

*Præsul Adelbertus Christi pro nomine passus
Adiuuet indignos subsidio famulos;*

*Ac oret dominum, qui saluat sanguine mundum,
Vt sit peccatis propitius hominum.*

Præter eos, quorum iam in seriem aliquam, at perbreuem, concinnaui-
mus, complures ad episcopale fastigium alios ex hac pa-
læstrâ prodiisse scimus; & in Fastis ac Martyrologiis eorum ve-
stigia nominum tenemus, sed magno silentio locorum & æta-
tum; vt, vbi & quando floruerint, cum ignoremus, vel inuiti
elogiis ipsorum hîc superfedeamus.

CAPVT XIX.

*Qui in Imperio gestis præclarè rebus, & opibus
armisq; noti Abbates hîc extiterint.*

VALDE mihi iam metuendum suspicor, ne, qui ex augu-
stissimâ religionis scholâ armatos Præfules educere stu-
deo, pro plausu risum, in hoc Fuldensium antiquitatum Thea-
tro, merear referamque, apud parum æquos, præsertim huius
sæculi criticos; qui, cum habitu ciuili, modestiæ & innocentia
tamquam togâ velati, sagulum sub palliis sæpè gestant, hoc ta-
men præ ceteris nostræ religionis hominibus nefas esse ducunt
gravi sub loricâ Bellonæ matri litare, & Christi sacerdotes, pa-
cis & togæ clientes, ad tela ferrumque aliquando se demittere.
Fateor sanè, dum vis & iniuria abesset, caussas longè fuisse, vt
pedum gladio, mitram galeâ, togam denique loricâ viri sacra-
ti mutarent. At interim verò absq; gladiis successores suos S. Bo-
nifacius in Germaniâ reliquisset, iam dudum Francorum Re-
gum, & veterum Germanorum Principum latifundia, & rega-
lia munera, tum à superiorum ætatum harpyis ante pacem No-
ribergensem, tum à pestiferâ recens exortâ Hermogenis manu,
tandem faucibus apprehensa, & cum ipsis ecclesiis & monaste-
riis abducta atque strangulata fuissent. Ac disputent interim
per me, quantum lubet, pugnentque, ius gladij Petro Petri que
successoribus negatum esse, regni & sacerdotij arbitria vnum
in hominem confluere non posse; ego cum altercandi partes
hîc non suscipiam, Dei Optimi Maximi sapientiam & collau-
dasse & suspexisse contentus ero, qui cum nascentem ciuita-

*Hæretici pa-
cis habitu bel-
ligerum con-
numen amant.
Stat. lib. 1.
Achill.*

*Principes ec-
clesiasticos
cupiunt ex-
armatos.*

*Baron. Tom.
xi. Aunal. ad
ann. 1053.
de vtroque
gladio mate-
riali & spiri-
tali Ecclesie
concesso.*

*Adi Ioan.
Polematium
de ciuili cle-
ricorum do-
minio, & ill.
Card. Bellar.
lib. 5. de Ro-
man. Pontif.
c. 7. 8. 9.*

tem suam, per Patriarchas, qui eidem reges & sacerdotes; per Pontifices, qui eidem iudices & populi duces, fouisset & amplificasset, eamdem à filio suo Christo Domino, Rege, Pontifice, nouis iam legibus constitutam ac formatam, pressamque subinde gentilium Imperatorum multiplici & diuturnâ persecutione, sic tandem extulit, uti Reges semetipsi sceptris & diadematis quasi spoliantes, sacerdotes deniq. Principes facerent, iisque Prouinciarum & gerundarum rerum arbitria vltro deferrent, ut locum tandem in Ecclesiæ capitibus inueniret, quod tot antè sæculis in spiritu viderat Isaias: *Pro eo quòd fuisi abie-*

Ecclesiæ auctoritas quâ potentia exornata communitaq.

Ad sacerdotes serè translata Imperij summa.
Cap. 60.
Otto Frising. prolog. lib. 4.

Pontificis maximi summa supra Reges data maiestate.

Principum Ecclesiasticorum in Germaniâ præsertim conditio & politia.

D. Thomæ interpad. 2. 2. q. 40. de bello Episc. & clericorû. art. 2. præsertim qui in temporalibus supremi domini.
Ad Luduicum Molinâ de Iustitiâ, Tom. 1. tractat. 2. disp. 108.

Principum in futuris possibenda.

uitis casibus, sed Dei profundissimis ac iustissimis iudiciis id factum, vide pridie latitantem, ac quemlibet infimæ conditionis virum fugientem, breui tãta auctoritatis fieri, ut Regibus imperet, de Regibus iudicet. Vide tantæ à sæculo venerationis haberi, ut veniant curui, vestigiaque pedum eius in folio sedentis adorent, orbis domini. Cùm itaque stabilito iam dudum imperio, & per iustissimas Regum donationes, liberali causâ, iure in Germaniâ & alibi terrarum concesso, Episcopi ac nonnulli eminentioris loci Abbates, politica potestatis iura, regalibus acceptis Principum more sibi subdita teneant, regant, ac moderentur, eaque causâ Imperatori Romano deuoti, per varios vsus pacis belli que reipublicæ, sæpè summo fauente Pontifice, operam ornandæ, augendæ, conseruandæ, more maiorum, fortiter fideliterque nauarint, valdè rerum imperitus ille sit æstimator, qui Principum huius monasterij fortia, & pro reipublicâ ex officio suscepta facinora recolens, ne laudi imputet, in vituperium quoque trahat. Equidem, si sanior quispiam illam laudabilem primorum patrum, & sine strepitu, religionis illacescitam tranquillitatem, cum hoc anxio nec expette periculi, & ut ita loquar, tumultuoso principatus negotio comparans, vtrum ex duobus optabilius sit, ex me cognoscere vellet, dicerem cum eo, quem antea laudauim, magno viro, in causâ non dissimili: *Videtur quidem status*

ille

ille fuisse melior, iste felior; ac publicè fortè securior. Et creditu haud difficile, quod Leo Ostiensis de Mansone Cassinensium Abbate tradit, etiam hîc euenisse multa, *quæ non tam strenuè*, vt ipse loquitur, *quàm seculariter acta* cêscantur. Sed longior, quàm volui, in hoc præmuniendo capite fui, gnarus inimicitiarum, quas cæca mortalium ambitio hæresi inflammata, hîc gerere aduersus Christi famulos affoler.

Lib. 2. c. 16.

THIETO igitur primus in Abbatum classe sit; qui claris memorię prisçæ documētis publicas in Regum gratiam pacis beliquę functiones sustinuit. Claruit is anno Christi DCCCLVI. quo tempore in Hattonis locum, suorum electione, & Regis auctoritate suffectus est. Rex is Luduicus fuit, Caroli Magni nepos, Pij Luduici filius, Orientalium Francorum, & trans Rhenum Germaniæ dominus. Hic cùm insigni ferocium nationum potentiâ circumdatus, bellicæ virtutis famam obtineret immensam, à Galliæ proceribus ad fraterna iura turbanda in arma concitatus est. Ausus ergo Carolum cognomento Caluum, intra regni sui penetralia Nortmannico bello tunc distractum, ciuilibus armis laceßere. Ægret quidem ipse, & cunctabundus ad belli motus parum pij profuerat. Quare & hoc nomine à Luduico nepote, qui rerum tunc in Italiâ pro patre Lothario ex Imperatore monacho, potiebatur, & Nicolao Pontifice nuper electo correptus, & officij admonitus; magnam curam adhibuit, vt per idoneum quem Antistitem & Oratorem, Pontificis & nepotis animos sibi placaret, factique rationem sui apud eos exponeret. Coierant inde primùm apud Andernacum, anno DCCCLVIII. in insulâ Rheni fratrum Regumque legati; & Basileam quoque Luduicus adierat, vt istic de pace cum Carolo pacisceretur. Interea, celebri suis indiçto conuentu, Thieto Fuldenfis cænobij Abbas, vnus omniũ maximè visus idoneus, qui Alpibus superatis, Italiam adiret; causamq. pacis & defensionem apud Luduicum Regem, & Nicolaum Pontificem, susciperet. Is igitur, quo par adparatu, iter aggressus, felici successu vtrobique negotio gesto, eodem anno regressus, apud Brigaticum lacum Regem offendit; cui, cùm legationis munere exposito, industriam iuxtà suam probasset, impetrato comite, ad Fuldêse monasterium, plenus gloriâ, rediit.

MS. & An-
nal. Franco-
rum Pithce-
ni.*Bello civili à
Luduico Ger-
mania rege
aduersus Ca-
rolum Calmũ
excitato.**Lotharius
Prumiam
monachus
incolit.**Thieto Ab-
bas orator de
pace in Ita-
liam missus.*

SIGE-

*Sigehardus
adversus
Sclavos co-
pias eduxit.*

SIGEHARDVS quoque religione domi spectatus, sed publice pro regni Germanici salute & incolumitate aduersus Sclavos sumptis armis, Francorum antiquis historiis illustrior, Luduici item Regis amicitia, & filij Carlomanni bellicâ societate, nobilis.

HVOGGI Abbas, quâ præstantiâ muneris in Luduici Arnulphi filij palatio multis anteierit, admonet me titulus in veteri diplomate à Rege datus, quo *venerabilis frater, sacrique palatii Notariorum summus*, salutatur.

*Witichin.
lib. 1.
Vrspergen.
Chron. ad
an 937.
Tithem. in
Hirsaugien.
Hildeberti
præconium.*

HILDEBERTVS Sigehardo gloriâ superior, iterum nobis memorandus; qui, etsi in Moguntinâ ecclesiâ fastigio clariùs eluxerit, Fuldenfis tamen educatio, tantum illum effecerat, quantus in Imperio domi forisque postea claruit. Hic, quia Ottonem Magnum, Regem, vt diximus, inunxit, à Widichindo Saxone scriptore, quem Conradus Vrspergensis, & Tritheimius imitati, hoc laudis præconium tulit: *Hilbertus Franco genere, monachus professione; nutritus & doctus in Fuldâ monasterio, & ad id honoris meritò progrediens, vt pater eiusdem loci constitueretur; deinde ad fastigium summi Pontificatus Moguntiacæ sedis prouerberetur. Erat enim vir miræ sanctitatis; & præter naturalem animi sapientiam, litterarum studiis satis clarus: qui inter cetera gratiarum dona, Spiritum prophetiæ habuisse prædicatur.*

*Hadamarus
Abbas Otto-
ni Magni ca-
rus, & Fri-
derici Mogū-
tini Archie-
piscopi car-
cer.*

HADAMARI etiam Abbatis eodem sæculo apud Ottonem Magnum, cum primùm regni gubernacula pro Henrico patre tractare cœpit, & gratia fuit & nomen haud obscurum, Friderici Archiepiscopi Moguntini, seu priuilegio veteris discipline, seu damni dati titulo, semel iterumve domitor & corrector. Magnos constat pro generis & honoris amplitudine Fridericum gessisse spiritus, calamitosum tamen aduersis extitisse; & Ottoni Saxonumque nouis honoribus parum amicum. Culpat in illo quoque Witichindus Corbeiensis cœnobita immodicum in nomine monastico castigando zelum; cum illorum sententiæ inter Episcopos alios fuisse prodit, *paucos satius videri vitâ claros monachos, quàm plures negligentes in monasteriis versari, immemorem dicti illius patrisfamilias zizania seruos colligere prohibentis, sed volentis vtraque & zizania & triticum crescere vsque in messem.* Porro suspicionem hinc commouit Fridericus,

ceu Hadamari Abbatis dignitati, & summæ apud Regem gratiæ infestus, hos ad ipsius Fuldenfis monasterij subruenda honoris fundamenta cuniculos admoueret. Quâ de re ipsum audire loquentem Witichindum sit operæ pretium, vt Hadamari claritatem vel hinc agnoscas: *Euerunt quidam, qui summum Pontificem Fridericum, hoc non purè, sed fictè sensisse fecisseque arbitrati sunt; quatenus venerabilem virum, & regi fidelem Abbatem Fuldensem Hadamarum, quoquomodo posset, debonestaret. Ipse enim erat magnæ prudentiæ & industriæ; sub cuius temporibus templum famosum Fuldense ex igne consumptum est, & ab eo restauratum, & multò maiore decore perfectum. Hic Pontificem Fridericum sub custodia tenuit, secundâ coniuratione culpabilem; primùm honorificè, sed cum litteras ab eo scriptas deprehendisset, satis seuerè. Pontifex verò dimissus, dum vltionem querit, & contra tantum virum leges non prævalerent, humillima monasteria auctoritate tentauit, vt ad excellentissima equaliter procederet, sed huiusmodi simulationes incassum profusæ. nam Abbas in gratiâ & amicitia regis permansit: & causis interuenientibus, Pontifex, quod cogitauit, non impleuit. Luculentum hoc à Witichindo de Hadamaro testimonium; vti nec obscurum, quod in Chronicis S. Vdalrici Augustanis, Cardinalium collegio adscribitur. Vtrumque fortè superat Rogeri præclari scriptoris vitæ S. Brunonis Agrippinensium Archiepiscopi: Hadamarum venerabilem monasterij Fuldenfis Abbatem, Romam à Brunone ad Agapetum Pontificem, impetrandi pallij causâ, honorificâ legatione missum, synodicâ epistolâ ab Archiepiscopo conscriptâ; rediisseque ingenti populi Agrippinensis gratulatione, pallio non solum cum amplissimo priuilegio impetrato, vt quoties vellet, eo sacerdos vti posset, sed importatis quoque de S. Pantaleonis martyris proprio corpore, sacratis reliquiis; quarum honori & memoriæ, Bruno nobile deinde cum templo monasterium in Agrippinensium Colonia posuit, & dedicauit. Hadamarus autem, pestilentiæ morbo per Germaniam mirum in modum sæuiente, anno Christi DCCCCLVI. extinctus est; vnusque inter Abbates spectabili loco sepulchrum in Occidentali choro, supra S. Bonifacij cryptam accepit, cuius femirutus titulus, nisi vestigio tenus, iam legitur:*

h . . . ADAMAR :: ab :: BAS.

L

At

Lib. 2. sub finem.
Hadamarus inde Friderico non cõcori.

Ecclesiâ Fuldensem iam corruptam restaurat.

Anno Christi 1936 Anno 948. & leq.

Ms.

Cardinaliũ fertur numero adscriptus.

Apud Sur in Octob. viiæ cap 23.

Romam Legatus ad Agapetum Pontificem à S. Brunone Colonienfis mittitur, pro pallio & reliquiis.

Reginon. & Sigebert. an. 953. Reuerfus peste moritur.

At ipsius memoriæ scriptum, posteriore tamen ætate, versu rhythmico epitaphium hoc, in antiquis schedis repertum est:

Cessit naturæ vir laudis non obitura,

Hadamar ille decens, perpetuôque recens.

Inter primores, stellas quasi Luna minores,

Iste decus nimium, sidus & eximium.

Hoc decorante viro, fulsit par Fulda saphiro;

Tunc specularanda Sion, nunc miseranda Sidon.

Ergo vir hic talis, tibi Fulda pater specialis,

Tunc Noëmi clara, nunc sed amara Mara.

Non tibi decedat, raro vel ab ore recedat:

Quod fuit ipse tibi, sit Deus ipse sibi.

Eius item Orientali parte basilicæ, fronte ostij sinistri, brevis & religioso Abbate digna hæc extat memoria:

FLICTE GENV QVI INTRAS, CHRISTVM
TV PRONVS ET ORA

PRO PECCATORE HADAMARO ABBATE.

*al. V Ver-
harus antiq.
inscrip.

*WERHNER seu WERNERVUS Abbas Ottonis secundi, qui vetustis priuilegiorum monumentis, *fidelem ac dilectum Compatriem*, eum salutatur, lætâ iuxta tristiquè fortunâ domi, foris, inclaruit. Nam Imperatori obsequiis adesse pro communi salute patriæ parum ratus, arma virosque foras in extremas Italiæ regiones pro tuendis Imperij finibus, & annuente summo Pontifice, & summo Imperatore iubente, protulit. Nam anno Christi DCCCCLXXXIII. Calabriam ingressus, quam Græci, accersitis Saracenorum auxiliis, iniquâ ditione premebant, prælio atrocissimo implicatus est; quo Transalpinus exercitus, Romanorum & Beneuentanorum subsidiis inopinatò destitutus, ferocissimis Saracenorum armis obiectus, tantâ clade attritus est, ut præter illustrium capitum & fortissimorum virorum stragem, Imperator vix fugâ salutem ipse inuenerit. Wernher etiam Abbas, dum pugnantium intermixtus agmini se telis hostium offert incautiùs, in acie cecidit. Sunt, qui cladis huius magnitudinem cælesti vltioni, tum vitio quoque deputant factorum præsulum, qui bello Apulo militarunt. Wernherum manu pugnasse, incompertum; militasse belloque interfuisse, & permissio, & huius temporis consuetudo, & principalis fasti-

V Verhner

Ab. Calabri-

ca interest

expeditioai.

Lambert. an.

982.

Leo Offien.

Chr. l. 2. c. 9.

Vita S. Vdal-

rici.

Sigebert.

Maijan.

Occumbit in

acie aduersus

Saracenos.

Adi I. V. C.

super Can.

Clerici. 50.

dist. & Sil-

uest. v. Bel-

lum. 3. q. 1. &

2. & Icho-

last. ad D.

T. l. c. cit.

gij conditio, ob causas, quas dixi, noxæ aut culpæ forsan eximant. Laudant domestici, Chronica Augustana S. Vdalrici, quibus & Wernherus traditur, huius Diui materterâ satus; nec non Cardinalium Romæ numero allectus. Idibus Iunij occubuisse, Lambertus meminit. Eius retinemus haud vulgaris beneficentiæ monumenta, collegium Canonorum in Thuringiæ finibus, cognomento Borsta, gratam quondam S. Bonifacio sedem. Paradisum etiam, quem vocant, intra monasterij septa, cum peristylo aliisque tectorum ornamentis, tum augusto S. Ioannis oratorio condito magnificum.

*S. Vdalrici
consanguineus, & Ec-
clesiæ Rom.
Cardinalis.*

*Borsta vel
Brostobum
Canon. Col-
leg. exstru-
xit: Fulde
opera varia.*

CAPVT XX.

*Continuatio Abbatum togâ & exteriori
vitâ præstantium.*

RICHARDI Abbatis ob rem monasticam egregiè gestam, memoria me quoque sollicitat, vt eum amplissimæ laudis argumento misceam; quippe religione & morum disciplinâ redditâ effecit, vt posterî politicæ dignitatis amplitudinem, & felicius haberent, & securius administrarent: vnde adhuc audias, etiam in magno sæcularis pompæ luxu, & militaris ac aulicæ vitæ contagio, hoc sæculo decimo post Christum natum, hîc & cœnobitas *Apostolica conuersationis, & Abbates eximia sanctitatis.* Iniit ipse munus suum, post Henrici Imperatoris exordia; cumq. aduenas trans mare monachos S. Benedicti nosset, in signi perfectioris vitæ studio ac seueritate disciplinæ, ex Scotiâ venisse in Germaniam, dedit operam, vt ad excutendum suorum torporem, & accendendum exemplo virtutem, complures Scoticæ gentis monachos Fuldam accerferet, horumq. accuratis vitæ doctrinæque studiis, veterem pietatem ac eruditionem apud suos excitaret. Id quod Marianus Scotus non siluit, qui & Amichadum monachum Scotum in Fuldensi monasterio vitæ sanctimoniâ clarum, celebrat ad annum Christi MCLIII. quo & obiit; quippe is prisco ritu istic arctius inclusus, eâ sanctitatis opinione vixit, vt super eius sepulchrum & cælestia visa lumina, haustæque voces angelicæ psalmodiæ.

*Richardus
Abbas reli-
gionis suæ ac
disciplina
amator.*

*Lambert.
Chronic. di-
uers. locis
MS.
Romam adit.*

*Scotica gen-
tia monachos
adoptat.*

*B. Amichadus
Scotus
Fulda cla-
ret.*

In S. Gochar-
di vitâ, &
Tritheim. in
Hufaug.
Chron.
Richardus
adeſt Synodo
Siligenſita-
dienſi.

Porro Richardo Abbati ſtimulos hoſce pietatis ac noui feruo-
ris ſubieciſſe reat, Synodum illam, quam anno primo indepti
muneris, Seligenſtadium Aribo Moguntinus Archiepiſcopus
conuocarat; quamque princeps inter Abbates Richardus, præ-
ſentiâ quoque ſuâ illuſtrauit. In eâ capita fuerant complura,
ad diſciplinam Eccleſiaſticam & tranquillitatem eccleſiarum
tuendam ſancita. Richardi quoque nomini fauit Theodoricus
Hersfeldenſis, vicini monaſterij doctiſſimus monachus, qui
ingenij ſui monumenta, de S. Benedicto elaborata, Richardo
Abbati inſcripta voluit. Ipſe demum à domeſticis *habitum, ton-
ſuram, & regulam S. Benedicti* perfectam cœnobitis ſuis reliquiſ-
ſe proditur; & duo condidiſſe monaſteria: videlicet, Amerba-
chenſe, quod in Franconiâ reſſu non procul à Mœno S. Sim-
plicio dicauit; & alterum, quod in ripâ fluminis Fuldæ *haud lon-
gè à præcipuo monaſterio, S. Andreae honori exſtruxit.* Vitâ functus
anno Chriſti MXXXIX.

Richardus
vitam mo-
reſq; ſuorum
compoſuit.
Duo mona-
ſteria condi-
dit.

M. S. & aſta,
& Lambert.
in Chron.

Romam cum
Henrico II.
proſectus.
Ibidem.

ROHINGVS Sigewardi ſucceſſor, expeditione Italicâ, cele-
bre quoque nomen inuênit, cùm ſede Romanâ à Tuſculanis
Comitibus, per varia comitiorum diſſidia & ambitum oppreſ-
ſâ, ad eam vindicâdam, & imperij diadema capeſſendum, Hen-
ricus II. magno cum exercitu in Italiam contendit. Anno itaq;
ſalutis MXLVI. Sutrij Episcoporum habito Concilio, cùm pla-
cuiffet, deiectis aliis, Swidegerum Babenbergensem Episco-
pum, virum & probitate & literis inſignem, ſummos honores
adire, & Clementis ſecundi nomen ferre, inde Romam agmi-
ne promotus, Rohingus inſigni dignitatis ſuæ commendatio-
ne, die Chriſti natali ineuntis anni MXLVII. in ampliffimo Rô-
mæ procerum theatro, eodem tempore à Clemente Papâ Ab-
bas conſecratus eſt; quo, ipſe Pontifex factus, & Henricus ex
Rege Imperator. Neque gaudiis his diu Rohingus ſuperfuit; il-
lis eodem anno, mortalitate expletis.

Abbas conſe-
cratus eſt.

Vidchar-
dus Eppen-
ſteinus Si-
gfridi ſuc-
ceſſor.
Lambert.
chro. n. 1059.

WIDERADVS Abbas, monaſterij Fuldenſis gubernacula,
eſt in fortunæ malignæ nubilo, & difficillimo ſchiſmatis tem-
pore, ſpecioſiſſima tamen opibus, potentiâ, & rei militaris vigo-
re, capeſſiit, Sigfridi ex Abbate Moguntiacenſium Archiepi-
ſcopi ſucceſſor, & Eppenſteinæ ſtirpis cognatione proximus.

Oſeruo autem, huius monaſterij Antiltites, hac ætate ar-
morum.

morum & togæ parem sustinuisse curam : quare ad alendam
 fortitudinem bellicam, & armata obsequia reipublicæ exhibenda,
 fortissimorum virorum & nobilium clientium circum se semper habuisse manum, ad subita præliorum & solemnium
 expeditionum paratam, cui ducatum is præbuisse, & cum Imperio
 præfuisse putetur, qui signiferi Fuldenfis nomine à Lamberto
 celebratur : cuiusmodi duos ipse, animi indole & præliorum
 auiditate memorat insignes, Reginhardum Comitem, qui anno
 M X L. Henricum Regem Bohemicâ expeditione secutus, in nemore
 fortiter prælians occubuit ; & Regenbodonem, qui M L X I I I .
 pro Wideradi Abbatis honoribus decertans, in Gossariensi ecclesiâ,
 ab Hildenesheimensis Episcopi factione, trucidatus est. Signiferum
 verò tunc eundem, & belli ducem fuisse, clarè Dodechinus in
 prælio Saxonico quodam memorat, ubi de Egberti Marchionis
 signifero loquens in anno Christi M L X X X I X . *Cædis initium,*
 inquit, *ipse signifer & dux exercitus sui fecit.* Græci vocarunt *Βαυδοφόρον*, constatque in Francicâ
 gente fuisse primæ nobilitatis, tum ex Ducum creatione, tum scripto-
 ribus iis, qui palmam nobilitatis tribuunt iis, qui bandi aut
 vexilli gauderent insignibus. Ceterum, quia Wideradi casus, &
 res gestæ historiam integram exigunt, faciam, vt ex Lamberto,
 & prædicabilem viri integritatem, & suspiciendam in paucis
 pace belloque potentiam, cognoscas. Primum ab incunte ætate,
 narrat, pede grauitè claudicasse, ad Regis comitatum, magnâ
 vi hominum & bellici apparatus instructum accessisse; Thuringorum
 gentem, contra Henricum quartum, & Sigefridum Moguntinum
 Antistitem, ob decimarum acerbitas exactiones commotam,
 spem omnem in VViderado & Hirsfeldensi Præsule collocatam
 habuisse; quòd hi ecclesias decimales plurimas, & prædia infinita
 in Thuringiâ haberent; denique Wideradum fortunis abundasse
 tam amplis, vt in cunctis Galliarum ecclesiis, Fuldense monasterium
 emineret. Porrò infausa ætatis suæ aucupia notans, quibus
 Abbatia & Episcopatus in Henrici tertij palatio venales publicè
 prostabant, Fuldense quoque à Roberto Babebergensi Abbate,
 cognomento Nunndinationo, sollicitatam meminit. Quippe
 Regi centum auri pondi promissa, vt eiecto eximie sanctitatis viro
 Abbate VViderado,

*Rei militaris
 frequēs vsus
 hac ætate.*

*Cui pro Abbate
 Signiferi præfuisse,
 cuiusmodi celebrantur,
 Reginhardus Comes &
 M. S. Fulden. Chron. & in
 Abbat. indice l. 4. antiq.
 Regenbodo.*

Signifer idè qui dux belli.

Rigordus in gestis Philippi Franc. Papii. Masson. in codè. Pithæus in lect. var. Full. ansiles vexilla bina præstitit insignibus, an à Vexilliferis antiquis?

VVideradi dignitas & amplitudo potentia.

Lambert. in an 1071. Insamis Abbatiarum & sacerdotiorum

Principes ecclesiastici & sacri sæpè ad expeditiones & onera belli à Regibus tracti inuiti.

Cum præsentis iacturâ dotis ecclesiarum & vita.

VVederadus ita concidit.

Breittingensi monasterio exceptus.

Abbatès eo tempore Imperij Principes.

Qui honos suu incrementis paulatim adoleuit.

Reseruatùs aliorum stylo.

sibi *Abbatia Fuldensis traderetur*. Verùm & onera militaria, & armorum tractandorum studia, inuitis etiã Antistibus malignè imposita, & ægrè ab illis frustrà renitentibus interdum suscepta, haud pauca documenta sunt, ex quibus elucescat. Nam & Imperatorum ambitione auaritiãque crescente, sæpè ad augendum copiarum numerum, & explendam militum, id est nobilium equestri dignitate, cupidinem, erogare sacra patri-monia, & iis, vt loquebantur, in beneficium tradere coacti sunt: sæpè quin ipsi Præsules durissimis imperiis euocati, neque ætat- is neque valetudinis excusatione, contra maiorum discipli- nam, vacationem à militiã impetrarunt, cuius rei in V Vederad- do nostro memorandum prodit exemplum in anno Christi MLXXV. Lambertus, quando Henricus IV. Saxonicæ genti in- festus imminabat: *VVederadus Abbas Fuldensis iam per biennium ita paralyti dissolutus erat, vt nisi baculo aut ministrorum humeris innixus, nusquam progredi posset. Eum tamen nec iam molesta valetu- do excusare poterat à militiã, id potissimum curante Rege, vt omnium Principum suorum titulis ac fascibus quàm maximè insignem faceret expeditionem. Cumque ad locum coadunandi exercitus, feruentissimã æstate, vehiculo sedens pergeret, strepitu circumfusæ multitudinis, & vi concitati pulueris suffocatus, penè spiritum exhalauerat. Relatus in monasterium Breittingense ad amnem Visurgin situm, à stupore qui- dem mentis post paululum respirauit, nullum tamen vltra verbum proloqui potuit: atque ita deinceps per VI. hebdomadas grauissimã corporis molestiã decoctus, XVIII. Kalend. Augusti, humanis rebus exemptus est. Vir planè feruentis in Deum fidei: suis tamen omnibus admodum inuisus, propterea, quòd in diebus eius Fuldense nomen multis calamitatibus vehementer attritum, & penè omnino oblitera- tum fuisset. Atque ita Abbates iam tum istà ætate Principibus Imperij annumeratos, hancque ipsam, domi, foris inter pacis belli- que ministeria dignitatem obtinuisse, compertum est. Iam verò per succedentes ordine Præsules, consimilis argumenti de- cora, promere non arduum sit; atque in Henricis aliquot, Mar- quardis, Conradis, Berthois, crescentis quoque potentiã viri- busque Principatus, gestis bellis, exstructis, coëmptis arcibus, conditis oppidis ostendere vestigia: sed antiquiora nos hac lu- cubratione rimati sumus; quæ vulgatis iam chartis circumfer- runtur,*

runtur, pleraque ceu nimis obuia notaque refugimus: et si quoque vehementer piget illorum tēporum, quibus Henricus IV. & V. huius filius, aliique nonnulli secuti Cæsares, ecclesias Germaniæ ac monasteria sceleratè perditum ierunt; cūm, ut ille ait, *passim tunc non quæreretur in Abbatibus eligendis, quis dignius præesse, sed quis carius Abbatiam posset emere.* Vnde non sine ingenti probro Stephanus Halberstadiensis Episcopus in Epistolâ, quæ apud Dodechinum legitur, Henrico V. obiicit inter alia dedecora, ob quæ meritò communionem piorum eiectus sit, *Abbatiam Fuldensem ab eo nefariè pro adulterio fuisse venditam.*

An verò astruendæ Abbatum potentia exemplum feruiat, quod magnus hac ætate vir in litteris, vnde, nescio, vsurpauit, cūm Abbatem huius Ecclesiæ scripsit *sexaginta millia bellatorum præbuisse in hostem*, non faciliè definiero: quin *sexaginta milites*, legerim potius; quomodo equestris ordinis homines appellabant maiores: quorum modus & numerus in externâ præferuntur militiâ, ut sumptu constitit non vulgari, ita est, pro meâ obseruatione, moribus huius ecclesiæ Præfulum attemperator.

*Schismatis
quantam
probitas.
Lambert. in
Chron. ad
an. 1071.*

*In anno
1090.
Abbatia Ful-
densis pro-
scriptio, an
profuit.
Nota anceps
potentia Ful-
dæ Abbatum
examinata.
V. C. Iust.
Lipsius Cen-
tur. 111. Mi-
scellan. epist.
27. vbi cit.
Alberti Chr.
Equites nobi-
les, militum
tulere nomē.*

CAPVT XXI.

Prima declinatio monasterij Fuldensis.

SCITVM illud, ab ipsis rerum primordiis nihil à mali viciniâ intactum steterit. In ipsa sanctimoniam ac cælestis militiæ castra Lucifer, damnatorum ac perduellium spirituum antesignanus, malum inuexit: primorum parentum incunabulis, suum stygius serpens venenum infudit: in Apostolico collegio, & sanctitatis ipsius contubernio, repertus etiam Iudas dux & signifer quidam sceleris & improbitatis. Sed ne altiora repetam, huius Ordinis institutori ac parenti S. Benedicto ille ipse cœtus, à quo magister vitæque moderator expetitus erat, infidias struxit, & poculum etiam letale propinauit. Quæ cū ita sint, fragilitatis humanæ haud agere gnari videntur, qui inter homines eam disciplinæ constantiam, ac nusquam deerrantis æquabilem vitæ tenorem flagitant, ceu Angelos quosdam in cælestibus domiciliis, non autem mortales erroribus ac vitiis obno-

*Religionibus
& familiis
quoque sanctis-
simis ob-
reperere boni
maliq; vicif-
situdinem.*

*B. Greg. lib.
2. dialog. c. 3.*

Fuldēsis monasterij exordii spinas rotas internas.

Abbatum crebra deiectiones.

More pessimo eius avariti.

Advocatorū & Ministerialium insolentia.

S. Sturmij persecutio.

Fuld. congregationis schisma contra Ratgarium Abbatem tertium.

Carolo Magno datus supplex libellus.

obnoxios, in magnis huius vitæ tenebris, versari cogitent. Huius itaque humanæ inconstantia & fragilitatis Fuldense monasterium, etsi inter exordia quasdã velut scintillas iecit; erumpentibus tamen aliquando malis, flammarum exitialium vim, quas hominum temeritas & audacia suscitavit, ægrè vix sistere potuit. In leuissimis itaque numeravero crebras deiectiones & honoris abdicaciones, quæ Regum avaritiam, & omnia sacra pervertendi libidinem consequi necesse tum erat, quando ducum, aut militum stipendia, & infamium liberorum solatia & nutrimenta, non erant alia, quàm Christi clerici & monachorum patrimonia. Quo modo post Pij Luduici obitum, Abbatis velut sub hastã sectas, sæpenuerò prædæ fuisse memorant Francici scriptores, & mox, post Ottonum interitum, sub Henricis, auctioribus subiectas iusse venum, passim apud nostrates lectites: denique posterâ ætate, Advocatis, quos vocabant, & Ministerialibus, reuolue singularum ecclesiarum Annales, quid rapacius & auarius? vt meritò hæc munia tandem benè magno redempta, & longè ab illustribus familiis relegata sint. Et tritum hîc illud; *Si multi magnates suum cuique ecclesie restituerent haberent, ad casas & egestatem reuersuros.* Hac itaque temporum morumque licentiâ, nil expectari potuit aliud, quàm ad gratiam inuidiamque mortalium, cuiuspiam maleferiati arbitrio, deiici legitimos possessores, suffici subinde novos, ac demum infima summis, sacra misceri profanis. Vt igitur Sturmionis insectationem, quam illi maleuolorum calumniæ pepererant, in præteritis ducam, illa ante omnes non tacenda diffidij labe, nascenti cœnobio perniciabilis, quâ tota congregatio aduersus Ratgarium tertium Abbatem, quem mirâ nuper concordia sibi præfecerat, scissa atque diuisa, in magnas se turbas motusque coniecit. Enimuerò, cùm perennem discordia fegetem, oves inter & pastorem, satanæ ministri alerent, & Ratgarius non pœnitendus alioquin Antistes, in asperiora versus, malum bono vincere nesciret, denique membra tam longè à capite suo abiere, vt nisi Regum auctoritate, huius diffidij vulnera non coalescerent. Hinc Magno Carolo adhuc superstiti, libellus supplex ille datus est, argumento multarum querelarum, quo status monasterij inter ortus sui prima germina flaccescen-

cescentis, & graphicè describitur, & iustè deploratur. Porro Ratgarius vir genere nobilis, & ad magna natus, non tam culpâ suâ, vt mea quidem opinio fert, quàm interuentorum, exasperasse videtur cœnobitas; qui recentis instituti zelo flagrantes, perire sibi veteris disciplinæ rigorem nolebant; vnde, cum exulceratis, vt fit, vtriusque animis, Præsul summo iure nusquam cedendo, congregationem premit, & omnium à se voluntates abiungit, Luduici Imperatoris ope imploratâ, excedere gubernaculis, & vitam eum complecti priuatam, placuit, postquam xv. annis spectabili magnificentiâ, monasterio præfuisset. Agnouere eum veteres Francorum Annales, qui ad annum DCCCXVIII. *Ratgarius Fuldensis cœnobij Abbas accusatus à fratribus, & conuictus, deponitur.* Domestici, recenti adhuc vulneris cicatrice, liberè quoque in eius nomen inuecti. Candidus certè, cuius tamen monumenta hac in parte lacera sunt, inter accusationis capita memorat, *austeritatem indiscreti pastoris, quo sedente, non pauci monachi, prætextu alicuius vtilitatis ad alia monasteria extrusi sint, propter quamdam, vt ipse loquitur, paruissimam responsionem necessariæ dictionis: & quod eo tempore dictu & visu miserabile fuit, senes atq. decrepiti absque vllâ miseratione ad loca diuersa traherentur inuicti.* Hinc in carminum libro Modestus Ratgarium præclaro schemate expinxit, iuxta eum monocerotis imaginem ponens, in festo cornu in ouium gregem incurrentis: additque versus Candidi:

Ratgarj purgatio.

Luduico item filio congregatio supplex Ratgarium abdicat.

In Ratgario, quid culpatum.

Monocerotis schemate austerius expressa.

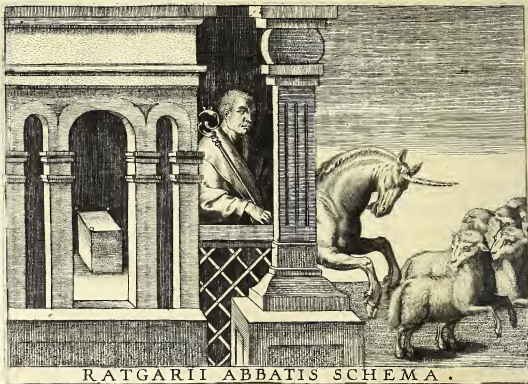
*Contigit interea senio morboque peresum
 Sturmen, qui fuerat primus fundator & Abbas
 Cœnobij Fuldensis, ab hac quoque luce migrasse,
 Credimus in lucem semper sine fine manentem.
 Cuius post obitum concordivoce boantum
 Bangolff eligitur, larga Germanica proles,
 Ritè pater, præcessoris porrectus ab ore.
 Hoc iam cessante successit Monoceros, qui
 Fortè gregem sibi commissum (res fœda refertur)
 Nescio quâ fronte stimulis agitabat ineptis,
 Donec vi nimia, pastum, fontesque fluentes,
 Dulcia namque loca & stabula alta coactus
 Deserit, atque fugâ regnis deceffit auitis.*

Ratgarius Monoceros.

Luduici Regis auctoritate deponitur.

M

Specta-

RATGARIÏ ABBATIS SCHEMA.

Spectator & pars huius dissensionis ipse Rhabanus; qui Ratgarij cultor & alumnus licet adprimè pius, scissuræ tamen huius non celat vlcus in Poëmate, cui de Transitu monachorum titulum dedit:

*Ex quo seditio noxia dudum
 Inter nos orta est, nemo valebat
 Lenire hanc precibus, nec dare finem.
 Crescens sed nimium tempore multo
 Aucta est, perque dies sorte malignâ
 Vastavit populum, patris ob iram.
 Durescit qui animo, & cedere nescit.
 Trux deturbat oves, cæde cruentat:
 Nullius miseret; seuit in omnes.
 His commota malis, turba relinquit
 Antiquum stabulum, fit peregrina.
 Læsis vna salus pergere longè est.*

*Cuius iussu
 submissi rei
 componenda.*

Ceterum in hac Fuldensis monasterij solitudine, & turbationibus cœnobarum animis, saluberrimum adhibuit consilium Luduicus Imperator, qui florentissimæ nuper congregationi grauior-

graviora metuens, ilicò sapientissimos moderatores, & labanti
sustinendæ disciplinæ non impares, ex Occidente submisit.
Fuerunt ij Aaron & Adalfridus, probatâ doctrinâ & integritate
monachi, qui cum cohorte præstantium sodalium Fuldam
profecti, cuncta ibi in optimam disciplinæ formam redege-
runt, & suffragiorum iure ab Imperatore obtento, procum-
bentem monasterij statum, præclarè restituerunt, auctores, nisi
fallor, egregiorum operum, quæ vicinis inde monasteriis, quâ
pietatis, quâ doctrinarum studiis, totâ Germaniâ, non solum in
Fuldensi congregatione, emicuerunt. Testem habeo Candi-
dum huius ætatis scriptorem:

Aaron &
Adalfridus
Italici mo-
nachi aut
Galli.

Qui totâ
Germaniâ
monasticam
exornarunt.

Hinc quoque sublato siluestri Monocerote

Improuisa citò surrexit regia cura;

Luduici, qui semper erat melioris amator

Vitæ, qui monachos casto dilexit amore:

Quem Deus omnipotens sospem de sede paternâ*

Conlocet in regnum lucis, sedemque beatam:

Misit ab Occiduo hic monachos, qui maximè nostros,

Quin & finitimos fratres, hincque inde cubantes,

Mores & studia, leges & dogmata patrum,

Incepta incipere, & lapsa renouare docerent.

Luduicus
Pius quantâ
religionis in
vitam mo-
nasticam.
*solpitum

*De Episcopis etc., cum pon-
tici iudicij ab Imperatoribus
misit vid. Met. & Fran-
c. Chron. p. 29.*

Causam itaque perspicimus huius propensissimi in Fulden-
sem congregationem Luduici Imperatoris affectus; qui eousq;
processit, vt cum rebus Fuldæ constitutis, iam tum surrogando
Abbati, Luduici bonâ pace suffragiorum ius reuocari cœnobi-
tæ cuperent, atque huic rei legatos *Adalfridum, Odilthoum, Rec-
cheonem, aliosque* qui famâ iudicij vel auctoritatis anteirent ce-
teris, ad eum mitterent, Imperator non benignus modò præ-
sentium votis annueret, sed præclaris vitæ morumque præcep-
tis instructos, ad propria dimitteret. Ratgarius verò magistra-
tu defunctus, exilij quoque pœnam subierat, longiùs fortè de-
portatus, quò ne rerum nouarum adesset occasio. Sed Aegil
Abbaseius in locum suffectus, nobili Christianæ mansuetudi-
nis documento, nec intactus fortè à memoriâ recentium meri-
torum, tandem apud Luduicum effecit, vt pristinis illum sedi-
bus restitueret. Quòd Candidus in Aegilis vitâ notauit: *Inter
alia misericordie & pietatis opera, hoc misericordie bonum probabi-*

Restituit cõ-
gregationi
iussuffragio-
rum.

Legati ad eũ
missi primo-
tes.

Aegil Rat-
garij succes-
sor eum ab
exilio reuo-
cat.

liter egisse laudatur; quòd antecessorem suum, quem quondam cum sociis quasi persecutorem fugiendo vitabat, cum esset causâ illius inquietudinis ab Imperatore in exilium missus, vnâ cum fratrum suorum petitione, de exilio liberauit. quorum fidem atque misericordiam ad eò miserabatur Augustus, ut diceret, eos iuxta præceptum Veritatis pro persecutoribus suis veraciter exorasse. Rediit igitur Ratgarius, & in

*Quòd clemē-
tia genus lau-
dauit Casar
Ludiuus.*

*Ratgarius
S. Bonifacij
montem, Dei-
para matris
honori, cano-
bio exornat.*

*Et exitu lau-
dato vitam
claudit.*

monasterio mōtis B. Virginis, vbi olim & mansio S. Bonifacij, & accolarum Fuldæ prima parœcia, tranquillioris vitæ studio prouectus ad meliora, vt auctor huius monasterij, & nobilium operum inchoator extitit, sic & ibidem tumulum adeptus est, non sine præconio vitæ ad posteros transmissæ laudatoris. Ex sepulchro, quod fanatica rusticorum turba, communi Germaniæ tumultu, superiore sæculo, dissipatis cineribus eius, violauit, lapis superstes ad tēpli meridiem inscriptus, sic ibi legitur: NOMINE RAITGERI CREDAS CONSVLTA DOCERI:

VNDE VELINT SCIRI NOBILIS ACTA VIRI.

FVLDA TIBI RECTOR PRAVI FVIT ISTE RESECTOR,

TE PIETATE COLENS, NOBILITATE VOLENS.

HOC OPERAM DANTI, QVOD HONORIS ERAT SPECV-
LANTI,

STAT DOMVS ISTA DEI, QVAE SVA DEBET EI.

DEMVM PRIVATVS VIXIT VIVENDO BEATVS,

LIBERIVS SOLA VERA MERENDO BONA-

AEVO MATVRVS, SINE FINE DEO FRVITVRVS,

QVIPPE DEVM SITIENS, NEC SIBI SVFFICIENS.

FELIX DECESSIT, FELIX IN PACE QVIESCIT,

SVMMA PARANDO SIBI, FVLDA FRVENDA TIBI.

Porrò, quæ deinde fuerit, Aegile monasterium administrante, concordia & pax animorum consecuta, vitæ scriptor prosequitur: Fuit quippe in diebus eius, inquit, fratribus pax, cor vnum, & anima vna in Domino. Nec erat qui turbaret monasterium, in tam delectabili concordia roboratum. Obedientia bonum non solum Abbati, sed & sibi inuicem cum summa reuerentiâ exhibere gaudebant; scientes se per hanc obedientia viam ituros ad Deum. Ad eò enim hic venerabilis vir, sospes & alacer in hoc suscepto regimine vsque ad finem vitæ suæ perdurabat; vt numquam illi cōgregatio, nec ille congregationi monachorū vllam molestiam perturbationis videretur inferre.

*Aegile Ab-
bate, quàm
spernit con-
gregatio.*

Obedientiâ.

*Animorum
vniōne.*

CAPVT XXII.

Prolapsio quædam, sed mox subleuata.

QVAM breui confinio, virtutis vitiiq̄ue sedes alternent, sculo ineunte decimo apparuit. Quippe Ottone tertio re-
rum potente, & mox Henrico Claudio iuffecto, ex Laurisheimensi monasterio, Branthoo exauctorato, Popponis ductu cœnobitę huc disciplinę causâ missi sunt. At Branthous, cùm Regis iudicio monasterium deserit, vtique lugubrem istic rerum omnium faciem reliquit. Nam, quos ea tum ætas Fulda cœnobitas habuerit, ex Meginhero veteri huius monasterij scriptore repetit Trithemius*; additq̄. Henricum Regem Monasterio Fuldensi multa detraxisse vectigalia, & possessiones auitas plerasque in alia distribuisse monasteria. Id, quod pro temporum istorum moribus, & Regum in ecclesias auctoritate, translaticium fuisse, Henrici testantur ipsius acta. Primo quippe regni ingressu Synodum Tremoniam in Westphaliã conuocans, grauitè de corruptis ecclesię cleriq̄ue moribus, cum Episcoporum cœtu, questus est. Inde ad morbi depulsionem, ac dispicienda remedia conuersus, omnium excitauit animos, negotium hoc Episcopis sedulo commendans. Romę quoque Augustalibus affectus honoribus, cùm orbis vniuersi ecclesiam, in præsentia spectatorum Germaniæ Principum, auitis maiorum donationibus, & prouinciis, insulis, terrarumq̄. spatiis donasset, ipsum vicissim Benedictus Pontifex, vt erat illud æuum, Fuldensis Abbatia moderatione, cum transalpinis ceteris Apostolicę fedi subiectis, honestauit. Et clara sunt monumenta vetustatis, Walonem Corbeiensis in Saxoniã prænotabilis cœnobij Abbatem, ob vitę solutioris haud leuem culpam ab Henrico dimotum; & * Menuerci Padebornensis Antistitis operã disciplinam istic loci restitutam. Eamdem quoque legem subiisse, ne dubita, Fuldenses: & loco suo clariùs elucescet. Nubes hæc quædam fuit, non schisma, caliganti licet religionis astro interposita: cuius obscuritatem ostendit disertè scriptor vitę S. Gothardi in viciniã nostrã: *Bernharium quippe Hersfeldensem*

Henrico Pio regni ineunte, Fuldense monasterium instauratur, Laurisiam seu Laurisheimio monachis accessit.

* Hist. Chr. in an. 1010. & 1012.

Adempta & successa monasterij facultates.

Hericum & Cunigundem liquet plurima Fuldenſis ecclesie sub

Poppone & Richardo Abbatib. donasse.

Ditmarus lib. 7. ex quo Ill. Baron. Tom. xi in an. 1005.

Reformationi ecclesie im pigrè se dedit Hericus.

Viteſcriptor, & Chronographi.

Fuldensis Abbatie ius illi cedit.

Diploma apud Illustr. Bar. Tom. xi VValo Abb.

Ditmar. qui sup an. 1015. Corbeiensis Abbatia quoque restituitur.

* S. Memnericus Padeborn. insignis Episcop.

Bernharius
Hersfelden-
sis Abbas vi-
uit laxius.

denssem Abbatem narrat, opibus licet & dignitate clarum, laxius ta-
men habuisse disciplinam, atque biennio ante obitum, valetudinis caus-
sâ concessisse in monasterium S. Petri, quod ipse trans Fuldam vicino
in monte condiderat. Ibi cum procul curis, inter militem & familia-
rium scilicet cætus viuit mollius, ut communium fratrum in magnâ
rerum inopiâ querelas irritauit, ita cænobij primoribus vitæ solutioris
aditum aperuit. Vbi igitur cænobitæ Hersfeldiæ, loquor verbis anti-
qui scriptoris, instar Canoniorum res proprias sibi vsurparent, habe-
rentque & priuatas aedes & equos, & magnam cultiorum vestium
copiam, aliâque id genus mundi huius pompas & fastum redolentia;
possentque pro suo arbitratu & dare & accipere, & agere conuiuia

Hersfelden-
sium cænobi-
tarum disso-
lutâ vitam

S. Gothardus
astringit, mu-
tatis adificiis
& religioni
aptatis.

Monachos
& aliunde
adducit.

Fuldâ consi-
milis refor-
matio.

Chron. Frä-
cofax. lib. 4.
Aedificia sa-
cularia sub-
ruta Imp.
iussu.

Branchous
Abbas amo-
tus.

Cænobita
dispersi.
Laurisâ. seu
Laurisbei
mensi mona-
stio. euocati
noti.

præter fas & decorum, S. Gothardus, iussu rogatuque Henrici Regis,
huc in locum defuncti Bernharij missus est: qui monasticæ famæ decus
abolitum illic reparauit; ipsamque ciuitatem Hersfeldiam à superuaca-
neis & ineptis adificiis liberatam, monastico cultu, aptisque sedibus
instruxit, adductis eò præstantibus integritate morum aliunde cæno-
bitis, quorum exemplo scilicet inquilini saperent. Ceterum obscurius
nostrates, horum conditionem temporum attigere; dedecoris
metu, an reuerentiâ maiorum. In actis Abbatum sic lego: Anno
Domini MXXIII. mense Maio, ab Occidente ventus insolite irruit, hîc
plura subruens adificia, & malorum portenta afferens: nam Iunio
mense, quamquam splendide exstructum sub gremio S. Bonifacij mona-
sterium, iussio Imperialis solo tenuis exstirpat, quasi barbarico superuo-
litante incendio. Quin & momento temporis ipse Abbas huius loci,
Brantoch nomine, ordine suo & solio sine humano iudicio est destitu-
tus; omnisque ferè congregatio extricata, incertis sedibus fatigabatur:
nec non Laureshemenses fratres, cum suo pastore, in locum nostrum
sunt subrogati. Attamen vel per obscuri sermonis nebulam, in-
telligitur hîc facile cum Hersfeldensibus Fuldenses eâdem
censurâ oppressos.

CAPVT XXIII.

Motus sub VViderado Abbate.

VVideradi
Abbatis pro-
cella.

ALIA adhuc huius monasterij à capite diuisio, quæ qui-
dem notabilis extiterit, incidit in VVideradi Abbatis re-
gimen, quæ ipsius quibusdam erratis, vt nihil ex omni parte
beatum

beatum inter mortales, concitata, plus audaciæ, temeritatis, & mali exempli, quàm discriminis habuit; compresso mox, & inter initia castigato iuuenum malè consulto furore, qui auctores seditionis extiterant. Rei gestæ seriem scriptor cœtaneus Lambertus, quia prolixè euoluit, ac propè tragicè eamdem exequitur, hūc adire Lectorem equidem malim. Coniuratio certè grauis illa fuit, sed cœrcitio immoderatio, cùm ad sæcularia tribunalia tracti viri sacriati & ignominiâ publicâ notati, verberibus plagisque seruilibus excepti, tergo denique luerunt. Sed hoc quidquid disciplinæ serenæ nubilum interfusum, Scotticæ gentis monachorum insignis, quæ per hosce annos in Fuldensi congregatione floruit, pietas ac religio discussit. Nam Marianus Scotus, vbi Christi amore peregrinum solum natali antetulit, B. Amichadi reuerentiâ memoriæque tactus, Fuldæ includi se voluit; atque ita decennio præclari ingenij animique sui dotibus monasterium hoc illustrans, seuerioris vitæ doctrinæque multifariam hîc igniculos sparsit iecitque. Ipse in sancti Amichadi discessu: *Ego Marianus Scotus decem annis inclusus super pedes (B. Amichadi) stans quotidie cantavi Missas.* Verùm nec ita quidem plenè sese erigere monastice potuit, quin, superantibus interdum vitiis, mores antiqui profluerent, & cupiditatibus fanè multi fræna laxarent. Faciem illam monasticæ labentis vicinus nobis Lambertus ad annum MLXXI. expressit. Nec reor communis periculi exsortes Buchonios degisse, quando vndecimo sæculo superueniente, queri audio liberè domesticos, omnia tristia, cunctasque calamitates, quoddam habuisse Fuldæ regnum: & Gotifridum quoque Abbatem, ob Henrici factionem, loco motum. Censuram tamen in corrigendi auctoris pretium est annotare. quæ longè fuit certè à sæculi nostri conditione. Quid enim huius ætatis à Luthero censores, à Caluino reformatores? pennas nimirum incidi oportere cœnobitis, ne renasci possint; excsecari eorum artus, vt ne vniquam coalescant. Quin voti ac operæ fuerit has Libani cedros, has felicissimas arbores in Ecclesiâ Dei, abusque radice truncare, quò crescendi spem posteris omnem prorsus eripiant. Renouant igitur ipsi quotidie, & vt sunt mirabilium rerum captatores, à Pharaonis arate miracula repetunt, imitantes scilicet macras illas & ob

In anno
1063.

Scoti monachi Fuldam adesse, in quibus & Marianus.

In anno
1059.

Corruptela cœnobitorum.

Eorum censura, & corrigendi modus salubris. Vt contra hereticorum extialia.

famem

famem inexplebiles regis Memphitici boues, quæ consumpto immensaque ingluuie vorato nitido & opimo pecore, pristina tamen macie & deformitate suâ squalebant. Ita, cum multis in hac Germaniâ nostrâ dynastis tanti Christi patrimoniorum acerui non pluris fuerint, quàm si imbrem in cribrum gessissent, faciliè patuit, sacrilegia nulli ætati stabile vectigal peperisse, quin dominis plerumque suis, vt aurum Tolosanum, perniciem attulisse, fugaci semper exitu reperto, vnaque comitibus relictis penuria pœnaque. Quamobrem sapientissimi maiores nostri longè meliore cõsilio; solertes secuti agricolas, quos inter cœnobitas soli cœliq. conflictari iniuriis, nec fructus vberioris spem sustinere cernerent, eos in arua deducere lætiora, vel insitionibus adiutare non piguit, magnâ singularique curâ, trans Alpes mariaque petitis & euocatis monachis; quorum opera vigilantiaque maciem soli sterilescentis, & in praua denascentis, edomarent, ac denique peruincerent. Vt enim cultores hortorum ij, qui tuendis, nouandis, repurgandisque viridariis suis assidue intenti, germina alia erigunt vinciuntque soluta, alia obtegunt tenetiora, alia aduersus plagæ frigidioris infestationem defendunt,

*Inutileque falce ramos amputant,
Feliciores inserunt:*

perinde Antistites haud pauci cordati, ne plantaria hæc religionis eximia, & stirpes virtutis omnigenæ feraces, perirent funditus & exarescerent; ex Italiâ, insulisque Britannicis, aliisque. melioribus locis cœnobarum quasdam transtulere propagines, quorum indole & germanâ culturâ, siluescentes aliorum animi reuirescerent, & ab æstu sæculi, horum scilicet & irrigatione ac benigno fotu reuocati, crescerent ad fructum immortalitatis. Quod certè studium cum in aliis, tum in Annone magno Colonienfis tum ecclesiæ sanctoque sacerdote, præcipuè laudatum est. Ceterum, tamen plurimis Germaniæ monasteriis non ignorem hanc infedisse tabem ambitus & auaritiæ, quam mirè Lambertus exaggerat, non paucis tamen hac ætate locis aliis, obseruo emerfisse raram disciplinæ morumque sanctimoniam; nec non per Alemaniæ Sueuiæque fines, media inter schismata, admirabilem exarsisse in hominum animis, communis

Translationes & propagationes cœnobarum.

S. Annonis in hoc genere studium. Berthol. in Chron. Constant. Petrus Cluniacen. epist. variis. Monastica & vita communis in Alemaniâ, & Cluniaci in Burgundiâ floret.

munis vitæ feruorem. Etiam in Burgundiâ tunc nata Cluniacensis monasterij castigatio viuendi ratio: quæ cum latiffimè ad alia Germaniæ loca diffeminatâ fuit, tum anno Domini MLXXXV. in vicinam nobis Thuringiam, ad aſceterium Rheinersbornæ, ocellum & delicias, veterum Thuringiæ & Haſſiæ dynaſtarum, peruênit; vbi à Luduico ſecundo Comite, cui nomen à ſaltu, magnifica ſedes familiæ S. Benedicti recens condita; & vnâ iſtuc ex Hirſaugienſi monaſterio deducti cœnobia, inſtituti Cluniaceniſis æmuli. Huius autem tum efferueſcentis diſciplinæ frigida hæc Buchoniæ loca num quidquam afflarit, ambiguus, vel neganti propior, nihil in vtramque partem habeo, quod affirmem.

Hiſtor. Lan-
gr. Thuring.
edir. Ioan.
Piſtorij.
Rheinersbor-
na monaſte-
rium S. Be-
nediti Clu-
niacen. diſci-
plinâ.

CAPVT XXIV.

*Deſcriptio reliqui ſtatus uſque ad ſæculum
decimumtertium Chriſti nati.*

TRISTIOR etiam hinc Abbatix facies extitit, cum Ehrloffus ex Morbachenſi monaſterio, renitenti quoque Congregationi, malo more & exemplo, Abbas ab Henrico Imperatore anno ſalutis MCXIII. datus. Et huic animus licet bonus, cauſa tamen erat mala à ſchiſmate; vt quidquid ageret, & quoquò ſe verteret, odium à ſuis meritò referret ac inuidiam. Fuit, cum ipſe cœnobitas quoque captiuos habuit in exedrâ piaculari: iamquæ fortunæ priſcæ permultùm fanè vacillabant, & ob aſperitatem cenſuræ filij palàm diſcordes, patrem auerſabantur. Interea Mars & bellantium furor eccleſiam quacumque peruadebat. Quare Ehrloffus, refero cum priſcis, *tamquam* *aſtrum fatale exagitabatur*, poſtquam in communi patriæ & monaſterij luçtu, anno ab ortu Chriſti MCXX. pars maxima veteris templi, verſus Orientem, ruinâ ſuâ procidit. Venerat id temporis Fuldam Henricus Imperator lectiſſimo procerum coctu ordinis vtriuſque comitatus. qui cuncta hîc hauſta exinanitaq. cernens, inopiæ nec inopinatæ quidem ingemuit, at ſubleuandæ non fuit. Tanta quippe erat ſacti proſtigatio patrimoniij, vt vel ſeptem Abbatum continuâ ſerie reſtiti cœconomia, & calcu-

Ehrloff Ab-
batix regimen
inquietum.

Bellorum &
populatio-
nũ mala.

Baſilicæ Ful-
denſis ruina.

Monaſterij
inopia, quam

*Marquardus Abbas
ultima Abbatis
subleuatur, sed*

lus cum monasterio poni non posset, donec Marquardus tandem Abbas aliunde accersitus, meritis pænè rebus, ceu propitium ac salutare fidus alluxit. Hic enim Conradi Regis immortalis erga ecclesiam Fuldensem beneficentiâ studioque, tempestatis eius procellam iis præsidii auertit, quæ olim ipsius Marquardi oratio patefaciet. Ceterùm exerta vis mali, præsertim quo tempore, Paschali Romæ sedente, & Henrico V. schismatis fluctus excitante, recruduère sopiti bellorum motus.

*Monasterij
ultima aru-
ne succre-
sunt.*

Nam tunc Germaniæ dynastis, & præsidibus ecclesiarum in mutua viscera ferro flammaque grassantibus, rabies etiam hæc alita veteratis iniuriis, in ditionem hanc item incubuit. Hinc Abbas Urspergensis in Chronico suo ad annum Domini MCXVI. *Vndique vastatis agris, villis depopulatis, oppidis ac regionibus nonnullis in solitudinem iam pænè redactis, deficiente quotidianâ clericis per ecclesias præbendâ, cessabant in quibusdam ecclesiis clericalia nimirum officia; & ô effusum calicem furoris Dei, locupletissimum illud, & per totam Germaniam famosissimum ac principale cænobium Fuldense, usque ad ultimam redactum est inopiam, victus etiam necessarij. Sed hoc, vt dixeram, inopiæ probro, Marquardi sollertiâ absterfo, Lauernionum seges quædam mox erupit, quæ propugnaculis, turribus, arcibus, vt fors aut certamina ferrent, in-*

*Prædonum
regnum.*

seffis, perpetuum Abbatibus crearunt armorum gymnasium. Vnde frequenti satellitio clientum, & ministerio bellico domi foris accincti, incredibile dictu, in magnâ obsequij impatientiâ, quantum, ad hoc genus prædonum coërcendum, ecclesiæ vectigalium decesserit, expensumque sumptui ipsa vix ferendo tulerit. Atque ista interim monasterij detrimenta, vicinorum dynastiarum lucra & accessiones quædam exitère.

*Quibus im-
penis tolera-
sum, aut im-
minutum.*

Religionis interibi quis hîc vultus? Multiformis vtique. Inuenio apud Trithemium, cuiusmodi reformationis, nec obscuram restitutæ per hæc tēpora disciplinæ famam; cuius nixu partuque felici, *multis post annis, deuotio maxima hîc viguerit monachorum.* Extant item in archiuo Fuldensi plurima Monasticæ fraternitatis iura, cum variis monasteriis & religiosorum familiis inita & renouata: in quibus etiam cum ecclesiâ Cluniacensi pactum fœdus legitur anno MCXCVII. Iam quoque non obscura documenta suppetunt, ea quæ Benedictus XII. serò post

*Religionis di-
uersa facies.
Lib. I. de vit.
illust. Ordin.
S. Benedicti.
cap. 9.*

Littera F.

*Fuldensis ec-
clesia cū Clu-
niacensi fœ-
dus.*

Inno-

Innocentium III. & Clementem V. de cœtu siue capitulo trienniali cogendo, sancienda ac retinenda disciplina maiorum decreuit, cordi item Fuldensibus fuisse vt perpetrarent. Enimvero, Cæsare Luduico Bauaro grauitur cum Apostolicâ sede disidente, anno MCCXXXVII. complures Abbates, Henrico præfule fauente, Fuldam conuenerant, vt ex Benedicti decreto, quod hodieque in summi templi archiuo legitur, primum prouincialem cœtum inchoarent. Verùm Imperator capitis & fortunarum periculo proposito, Benedicti Pontificis inuidiâ, conuentum illum tunc disiecit, discussitque.

Sed vt ad priora regrediar, ingens Fuldenfis disciplinae detrimentum in disperditione fortunarum, & necessarij victus inopiâ, non semel obseruauimus. Atque vt ille dissolutionem Imperij ostendebat, si fructus, quibus Resp. sustinetur, deminuerentur; ita bene monasterium id ego consistere posse non putabo, vbi frugalis erogatio & sumptus victusque necessarius Dei seruis subtrahitur. Postquam igitur expeditionum & belli impensis plurimum tribui cœptum, & captandi spe maiora, ambitiosis obsequiis frequentate Regum aulae; plurimum quoque res abiit, disciplina periit. Et immissi externi, siue Principes, siue Antistites non raro, auidi in aliena, atque vtinam non rapaces, qui vel discordibus cœnobarum studiis, vel Abbatum languidis fractisq. vel ætate vel iniuriâ officiis, irrepserunt.

Sigefridus Archiepiscopus Moguntinus sub annum Christi MCCXLVI. *Conrado Malkosio* Abbate, mox *Berthoo* Marcecello *Vernherus* Archiepiscopus, moderatores labenti rei, at parâ felici successu admoti. Pronis ergo tum ad casum fortunis,

Rudolphus Habsburgius Rex anno salutis MCLXXXII. Moguntiaci degens, dilapidatam, vt vetus diploma loquitur, & ad extremam inopiam delapsam Fuldensem ecclesiam, *Berthoi* Abbatis & cœnobarum impetratâ voluntate, suscepit: illiusq. possessiones & repetundarum negotia *Eberardo Comiti Catzenlebogensi* permisit. Is in sexennium eas ancipiti fide per se aliosque administravit: voluitque Rex de consilio Abbatis, Comitum, ac trium rectè institutorum monachorum Deumque timetium, mores interea collapsos restitui, & monasticam disciplinam erigi. Sed & hîc illisa in scopulos monasterij nauis. Quippe Co-

Cap. Cùm in singul. de statu monachorum. *Conuentus triennales.*

Chron. E. fort. ad Lambert. Chron. appendix.

Fortunarum & temporarium rerum iactura.

Tac. Annal. lib. 13.

Ex bellicis impensis.

Immissionibus Principum

Ordinâ sacri,

Politi. Rudolphus Rex.

Eberardus Comes Catzenlebogensis.

mes inexplebili cupidine, dum auream quasi messem nactus, rerum ex asse potitur, absens, præsens vectigalia, census, fructumque ceu vortice corripuit. Inde exactorem *Bertholdum Liebsbergium* nihilo abstinentiorem suo loco misit: qui cum notos, ignotos largiter ex alieno pascit & auget, morbo quasi cælitus immisso, fugatus est. Hinc exeunte sexennio, ceu, ferâ iam in fundo parsimoniâ, vnum ex omnibus habitę cum abstinentiæ & æquitatis laude provinciæ celebratum à maioribus inuenio, *Nicolaum Scharpfensteinium*, domo nobilem virum. Vniuersè verò posteris hoc veteri verbo cautum, quod ad Fuldensem ecclesiam referebant:

Alta paue, laicosque caue; tibi proxima profis.

*Henrico de
Wilnau gub-
bernante,*

*Abbatibus à
Commentis
mensa separa-
tata.*

*Adolphus
rex curiam
Fuldensem
administret.*

Cauere tamen ita non potuit, sibi que prodesse, quin Henrico de Wilnau salutis anno MCLXXXVIII. ad munus Abbatis assumpto, tutela in exteræ conditionis Principes declinaret. Natum tunc ex perpetuo inæqualitatis malo illud temperamentum, quo Marquardo decano fortiter insurgente, partitione factâ, congregationis annonæ, redditus & alimenta, ab Archimandritæ vectigalibus separata sunt. Quâ in causâ, cum validiùs quàm ferret, Henrici auctoritas Romæ oppugnatur, ipse tandem in Adolphi Nassouij consanguinei Regis patrocinium confugit; ei que domi militiæ que sociatus, curiam Fuldensem in sexennium administrandam tradidit, commodo nescias maiore an damno: armis quippe publicis Imperij, multa inimica loca debellauit, nec pauca in potestatem vi redegit, fauente ei causâ Regis.

Quia verò toties aliàs, & sæculo præsertim Christi quartodecimo, miretur quispiam, nobilissimas maiorum gazas, & tot etatibus congestas opes, & ornamenta templorum, ita abiisse, & propè ad nihilum recidisse, causas & origines quisquis memoriâ repetit (parfim à nobis tacitè collocatas, is facile perspicier, benè concinnatam initio fabricam, sine subuertentium pernicie, rarò dissolui. Nos certè, quia remotioribus stylum commodamus, quæ inde ætate nostrâ, hæresi se vndatim superfundente, malorum ilias influxerit, bonis rerum arbitris priuatim potius æstimandum relinquimus, quàm vt publicè litterarum vestigiis persequamur.

F. V L D E N S I V M

ANTIQUITATVM

LIBRI II.

ARGVMENTVM.

ETERIS templi structuram nō unius-
modi; & praesertim eam celebrat, qua
Aegili Abbati tribuitur: Basilica quo-
que dedicationem sanè quàm illustrem,
cum caemeterio veteri, Candidi &

Rhabani fide, describit. Hinc, ubi interitionem tem-
pli, & ignium clades, quae basilica concidit, eiusdemq;
reparationes iteratas tradidit, ad Sanctorum patrocini-
nia, tumulos & lipsana descendit, quibus olim pra-
clare templum enituit. Sed in his, diui Bonifacij no-
biles exuuias impensius offert spectandas. Monaste-
rio principe, cum suis ornamentis, ante oculos ita po-
sito, inquit in eius membra, partesq; iure & impe-
rio quondam illi subiectas; id est, in utriusque sexus
caenobia, collegiâ, & arctiore obsequij vinculo; aut pio-
rum operum quadam liberâ societate, cum maiore col-
ligata. Libri verò clausula, rei cuiuspiam aut ritus
vetustioris parergon habet, usus & gustus haud for-
tè trivialis.

INDEX CAPITVM.

- CAP. I.
S. Bonifacij templum.
- CAP. II.
*Basilica ab Aegile Abbate ex-
structa.*
- CAP. III.
Eiusdem basilicæ dedicatio.
- CAP. IV.
*Adparatus huius dedicationis,
& translatio S. Bonifacij.*
- CAP. V.
Cæmeterij veteris ecclesia.
- CAP. VI.
*Secunda reparatio Fuldenfis ba-
silicæ, Hadamaro & Verin-
hario Abbatibus; & eius-
dem labes, Ehrloffo Abbate,
facta.*
- CAP. VII.
*Secundum & tertium Fuldenfis
Ecclesiæ incendium.*
- CAP. VIII.
*Sanctorum reliquiæ, quæ Fulde
exhiberi solitæ.*
- CAP. IX.
S. Bonifacij reliquiæ minores.
- CAP. X.
*Congregationes & monasteria
Fuldensi ecclesiæ adunata.*
- CAP. XI.
*Continuatio monasteriorum, &
veterum ecclesiarum.*
- CAP. XII.
*Ecclesiarum illustrium quarum-
dam dedicationes.*
- CAP. XIII.
*De Solehofij origine propriè, quæ
cella S. Solæ.*
- CAP. XIV.
*Confessio veteri Theudiscâ linguâ,
cum descriptione quadam limi-
tum huius ecclesiæ.*
- CAP. XV.
Montis S. Petri monumenta.
- CAP. XVI.
*Habitus veterum Fuld. monacho-
rum, Vicus, & Regula.*
- CAP. XVII.
*Iuramentorum symbola, & stel-
la pensilis.*
- CAP. XVIII.
*Cura mortuis impertita, & de-
functorum epitaphia.*

FULDENSIVM ANTIQUITATVM LIBRI II.

CAPVT I.

De sancti Bonifacij templo.

EMPLVM, quod apud Fuldam omnium primum S. Bonifacius posuit, decennio antè quàm martyrio occubuit, exili, neque firmâ molitione, lineamenta dumtaxat, & areæ vestigia retulit, quæ magnificentiore cultu posteri occuparent. Quâ de causâ Sturmionem Abbatem, cui regimen congregationis Martyr crediderat, Princeps operi inchoato manus adhibuit; atq. templi veteris molem, columnis serie dispositis explicuit, tecto item imposito nouo. Figurâ verò fuisse ab initio quadratâ, porticus & cryptæ docent, quas, lunatis hemisphæriis adpactis, Sturmio primum extulit. Condiderat autem aram S. Bonifacius ad Orientem; à quâ non procul, crux defixa: propè ab hac arâ, vt tumulari mortuus optauit, ita venerabilem mox isthic à martyrio quietis locum est adeptus. Altaris huius à Bonifacio positi ac consecrati, haud obscura apud veteres memoria; nec perinde celebratur ædes, quam hic ipse primus erexit. Illud constat, data singularia B. Lullo mandata, vt Ecclesiarum structuras à S. Bonifacio inchoatas pro virili quoque suo contexeret educeretque: *Tu, fili mi carissime*, apud Willibaldum aiebat Sanctus, *structuram in Thuringiâ à me cæptam Ecclesiarum, ad perfectionis terminum deduc. Tu populum ab erroris inuio instantissimè reuoca, & adificationem basilicæ iam inchoatæ ad Fuldam comple; ibidemque meum multis annorum curriculum corpus inueteratum perduce.*

Templi veteris figura.

S. Bonifacij primus tumulus.

S. Willibaldus in virâ S. Bonifacij, & Othlonus,

*Translatio
S. Bonifacij
Vltraiecto
Fuldam.*

Nicol. Serat.
rer. Mogunt.
lib. 3. Not.
47.

*SS. Bonifacij,
Lioba, &
Sturmiij se-
pulcra.*

duce. Id quod moderante Numine, vel inuitis Wiltaburgi in-
quailinis, inde perfectum, qui, cum Ultraiecti cæsi Martyris cor-
pus retinendum putarent, admonitu campanæ sponte sonan-
tis exportari passi sunt. Affuitque supernè maius omen, quan-
do oneris sacri baiula cymba, aduerso celerior amne, remigum
sine labore Magontiacum vsque cucurrit; & illic v. Iulij tricesi-
mo à martyrio die, in ripâ se stitit. Inde extis religiosè dereptis,
quæ hodieque istic in veneratione sunt, corpus Martyris hono-
rificè Fuldam abit; & coruscum miraculis, vrnâ, optato pridem
loco positur. Porrò, quod ad situm sepulcri; inter exordia, li-
quet, Martyrem porticu seu arcuato opere inclusum, medio
templo versus ortum solis in absidâ quieuisse; atque distinctis
interuallis, hinc à Septemtrione Liobam, præstanti religione
& exploratæ sanctitatis feminam, quæ virginibus Bischofhei-
mienfis monasterij præfecta fuerat, inde Sturmin Abbatem,
ad Australem plagam, pari item sanctimoniâ, in suâ quemque
absidâ conditum. Vnde Candidus agens de posteriore conse-
cratione basilicæ, cum altiora repetit:

*Excipiuntur enim insecta hinc altaria bina;
Unum, quâ Martyr mediâ testudine templi
Antè fuit; aliud quâ Sturmi corpore quiescit,
Ac digna Liobgyd pausans Bonifacio neptis
Sola iacet, busto mulierum sorte sepulta.*

Surius in Se-
premb. vi. c.
c. 23.

Illustrat hanc primi templi varietatem quoque Rudolphus in
vitâ S. Liobæ. Nam, cum à S. Bonifacio olim optatum, maiores
natu meminissent monachi, vt Lioba mortua sibi iungeretur,
ipsiusque vellet ossa componi cum suis, intulere quidem vene-
randum Abbatissæ pignus Fuldam suum in templum; sed, quia
sanctum sepulcrum beati Martyris aperire, metus iuxtà veta-
bat ac religio, *de communi consilio placuit illud sepelire ad plagam Se-
ptemtrionalem altaris, quod ipse sanctus Martyr Bonifacius ædifica-
tum, in honorem Domini Saluatoris nostri & sanctorum duodecim
Apostolorum eius dedicauerat.* Ita Rudolphus, S. Liobæ præco-
egregius. De quâ virgine moneo, Liobgydæ nomen ei à Candi-
do datum, Anglicâ scilicet originatione. Nam licet Ebba mater
prodigosè natam Trutgebam appellarit, cognomentum addi-
dit tamen à charitate, Liebam nuncupans, quia fuisset dilecta.

c. 6. vita.

Id verò nomen, ytique suis in epistolis non semel S. Bonifacius, sed productiùs vsurpauit, Leobgytham, vt hîc Candidus, ap-^{Epist. S. Bonifacii illustratis.} pellitans; quam xxxi. epistolâ, præclaro elogio, *venerandam Christi famulam, & charitate sincerissimâ perpetuùm complectendam*, salutat. Et, quia in Angliâ Tettam Winbrunnensis Parthenonis Antistitam, S. Liobæ educatricem fuisse, ex Rudolpho constat, à cuius etiam gremio virginem hanc S. Bonifacius c. 10. abstraxit, iterùm iam moneo, epistolam xxv. prorsus videri non Teclæ, Beddæ, Dede, similique lectionum varietate, sed Leobgythæ, & huic Tettæ, vnus aliquando monasterij alumnis, inscribendam. Neque nescij tamen sumus Teclam virginem c. 17. consanguineam Liobæ hæsisse, in Bischofeshemio Germaniæ Parthencio: quæ si in epistolâ hac intelligitur, ratio vix occurrat idonea, cur ei Antistes Lioba postponatur.

CAPVT II.

*De Basilicâ ab Aegile Abbate exstructâ
vel absolutâ.*

NO B I L I S decore & operis famâ ædes exstitit illa, quæ Aegile Abbate, magnis impensis surrexit; in quâ celeritatem cum magnificentiâ certasse dixerim, si vnus anni curriculo tanta moles excitata fuit. non enim plus temporis inter Aegilis electionem & basilicæ dedicationem interfluxit. sed non pauca occurrebant, cur iam inde à Sturmionis obitu, Baugolfi & Ratharij quoque studia hîc interuenisse, conicerem: nunc etiam ex vetustis Abbatum actis pro comperto tradam; cum Baugulfum lego, Orientale templum fabre struxisse; Ratharium verò, *ritu sapientis architecti*, illud, Occidentali adiecto, immensâ magnitudine & arte, cumulasse; ac denique, hanc cum illâ copulando, vnâ fecisse ecclesiam. Accuratè à Francorum scriptoribus, huius basilicæ origo publicis monumentis annotata. Neque Candidus abnuuit, quin Aegil Abbas mox, vt potuit, ad operis perpolitionem aggressus sit. Eius hîc narrationem, vt aliàs sæpè, proponam: *Non multo post hæc, ait, temporis* ^{Aegilis Abbatis opera.} *interuallo, cæpit hic venerabilis vir, magno diuini cultus amore, eccle-*

sic mundare loca; pavimenta quoque refundi constituit. Altaria nihilominus locis congruis fieri demandavit, in summo lapidibus cooperta politis. In eadem verò Ecclesiâ, duas cryptas magnifico opere conlocavit; vnâ, quæ respicit solis ortum; alteram, quæ solis occasum intendit. Prodidit & Candidus architectum operis Rahcholfum fuisse, monachum Fuldensem; ait enim in versuum codice, perfectum & absolutum opus,

Rahcholfus
monachus
architectus.

— Rabcholso dictante magistro

Et monacho, fratrumque simul sine felle ministro:
qui, Arcubus atque interpositis hinc inde columnis,
Binas magnificè erexit pulchro ordine cryptas;
Quarum prima quidem spectans intendit Eoum
Ternis luminibus. —

Altaria ex-
structa super
cryptas.

Spelæum &
antrum pro
cryptâ.

Porro super fornicum conuexo, locatas aras in propatulo, sic meminit:

Nec minùs hoc speleum capitis in vertice gestat
Altare, sanctus, quod iam sub tempore prisco
Consecrat ipse suo Bonifacius Omnipotenti.

Hinc ad Occidentalem cryptam transiens:

In parte Occidua constructum cernitur antrum,
Multum diues ope interius, spoliisque piorum;
Ternis prospiciens fixis post terga fenestris, &c.
Hoc summo in capite duris præ viribus aram
Fortiter insistens, pedibus nam sustinet, in quâ
Christi Martyris eximij nunc membra locata,
Cum sociis quoque sacra manent sine fine beatis.

Crucis for-
ma templum
exstructum.

Baronius ob-
seruat. ad 18.
Nouemb.
Martyrolog.
Rom.
Reliquia cer-
to loco exposi-
ta.

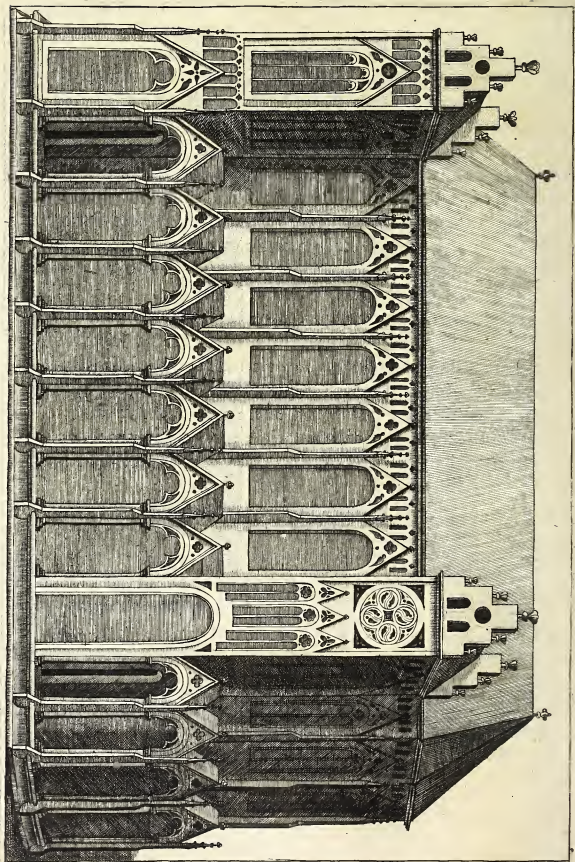
Ceterum, quia ex operis orthographiâ, quam nobis Rhabani inscriptiones reliquerunt, satis constat basilicam hanc, vti adhuc apparet, fuisse crucis in morem fabricatam, colligitur profectò, non vno breuique tempore, sed operam quoque nauantibus, vt dixi, antegressis Abbatibus, tandem fuisse perpolitam. Enimuerò transuersaria moles, quæ templi longitudinem ab Aquilone in Austrum mediam interfecit, illa quidem eximio splendore, cum cellis altarium & absidis recipiendo lumini ad imum à summo comparata fuit; habuitque vestibula vtrinq. à Meridie & Septentrione, & angustos aditus, in quibus, more quoque maiorum, expositæ ad cultum Sanctorum reliquiæ.

Quia

Quia verò temporum ac hominum casibus, huius basilicæ facies plurimum abolita, non desunt, qui ideam operis, & prisca exemplar in artis fabrilis lignea quadam machinâ, quæ olim loco tumbæ D. Bonifacij ossa texit, conseruatum & expressum autument; sed & etiamnum hæc arca in Odei præcipui cryptâ visitur. Quorum sententiæ vel eò non pœniteat, quòd in Hersfeldensis basilicæ iam profanatæ monumentis, arcam consimilis formæ spectare contigit, quæ ad amussim templi veteris descriptionem, vt periti narrabant, exprimeret. Sanè quidquid huius sit, aditus & vestibula obseruauit Georgius Wicelius mansisse religiosa, quando monasterij veteris pomerio, interuallis tamen iustis à templo, ad singulas portas singula quasi condidere sacraria; vt nisi per consecrata & pura loca, in templum via non pateret. Atque hinc prima porta antiquitus sortita nomen S. Petri, quæ hodie dicitur Alba: secunda ab oratorio S. Pauli, iam vulgò Pauli ianua: tertia à S. Stephano fert nomen. Ostium item, quod nuncupant Abbatis, suum olim habuisse facellum, opinio est, sed ciuili discordiâ, quâ plurimum anno MCCCXXXI. labis & vicissitudinis allatum tectis ac locis antiquis, forsitan intercidisse. Porrò, cum disperduâ veteris huius basilicæ formâ, nullo magistro vel duce, eius situm & elegantiam adsequi difficile sit, quod huic negotio coniunctum, vel superstitis exemplaris, vt opinio fert, imaginem repræsentemus licet.

*Idea veteris
templi.*

*In vitâ Stur-
mij.
Sacella qua-
cumque ad
veteris basi-
lica plagas.*

CAPVT III.

De eiusdem Basilicæ Dedicacione.

ANNALES Francorum probati scriptoris, quem Pithceus Postea aucti
Annal Ful-
denf. nomi-
ne. primùm à tenebris vindicauit, ad annum Christi nascentis DCCCXIX. Hoc anno basilica S. Bonifacij martyris in cœnobio Fuldensi ab Heistulfo Archiepiscopo dedicata est, in honorem Domini Saluatoris, & omnium Sanctorum eius. Translataque sunt ossa S. Martyris Kal. Nouembribus. Memoria, vt opinor, nusquam publicè quidem expressior, & vt de Annalibus istis suspicari semper soleo, propè hîc domi nata; tam signatè Fuldensium res euoluunt: verumtamen multo clarissimum huius dedicacionis monumentum reperimus ad calcem versuum, quos Candidus olim scripsit; quod à Rhabano relictum, egregiè rem vniuersam illustrat:

Denotatio Dedicacionis Ecclesiæ S. Saluatoris constructæ in monasterio Fuldæ, vbi pretiosus Martyr, & electus Dei Pontifex Bonifacius, corpore sacro quiescit, intercedens pro famulis ibidem Deo fideliter seruentibus ad Dominum Deum suum, qui eum piâ miseratione sibi elegit in Sacerdotem magnum, ad sacrificandum ei hostiam laudis.

Anno Dominicæ Incarnationis DCCCXVIII. Indictione XII. Dedicatio
maioris Ec-
clesiæ. mensis Nou. 1. die mensis, dedicatum est hoc templum ab Heistolfo Archiepiscopo Moguntiacensis Ecclesiæ, in honorem S. Saluatoris, Domini videlicet nostri Iesu Christi, & in honorem S. Dei Genitricis Mariæ, & S. Petri Apostoli, & ceterorum Apostolorum Domini, & S. Ioannis Baptista, & S. Bonifacij Martyris Christi, & aliorum plurimorum Sanctorum. Et translatum est ipsâ die, ab eodem Archiepiscopo Translatio
S. Bonif. eij. & ceteris Episcopis atque Sacerdotibus, corpus S. Martyris Christi Bonifacij, post martyriû eius expletis annis LXV. mensibus IIII. diebus XXVI. in locum, quem ei præparauerat venerabilis Abbas Aegil, unâ cum fratribus eiusdem monasterij cum magno studio & piâ deuotione.

In cryptâ Orientali versus Rhabani.

Hoc heremita sacer Antonius adstat ad altar:

Hoc senior Paulus, martyr Anastasius.

Hic monachus Saba, simul & Theodosius Abbas,

Adstant votis atque piis precibus.

In porticu Septemtrionali, hoc est, in sinistra
absidæ Orientalis.

Lewita hanc Stephanus simul & Laurentius aram

Exornant meritis, Pancratiusque pius.

Donatus, Victor, Vincentius & Cyriacus,

Quintinus martyr, atque Sebastianus,

Cumque quater denis Ferrucius ipse, precando

Instat Martyribus: poscite lucis opem.

In absidâ Orientali.

Hoc altare Deo primùm Bonifacius ipse,

Nam Salvatori ritè dicavit amor.

Quod super exstructum Heistolf sacrauerat, atque

Sanctorum spolia plura locavit ibi.

Hic Salvatoris, pariter Genitricis, & huius

Bissenum & comitum dignus habetur honor.

In porticu Meridianâ, id est, in dexterâ

eiusdem absidæ.

Hic Clemens martyr, pariter cum martyre Lino,

Sanctus Alexander, & Fauianus adest:

Marcellus, Stephanus, Cornelius & Cyprianus,

Lactentum & turba sanguine tincta suo.

Hisque Saturninus, martyrque Georgius aptè

Exorat iunctus pro populis Dominum.

Ad crucem, vbi Martyr Bonifacius primùm

fuerat tumultatus.

Membra beata senex Bonifacius hic sua clausit,

Postquam martyrio astra superna petit.

Qui translatus ab hinc, precibus tamen adstat honestis;

Munera vice sui multa reliquit & hic.

* Fabianus

*Pars crucis hîc Domini est, ubi cæsus parsque columnæ,
Petra cruentata, Calvariaque locus.*

Spongia, quæ Christo potum porrexit aceti;

*Cum quâ hîc sancti mixta locant spolia,
Andreas, Paulus, Geruasius atque Protasius,
Felix & Papias, sanctus Apollinaris.*

*Gregorius præsul, Cosmas simul & Damianus,
Atque Coronati quatuor ecce manent.*

**Landebertus honor, Leudgarius & Nicolaus,
Cæcilia, Eugenia, martyr Anastasia.*

*Lambertus

*Commanet hîc Simeon, Christi portator honestus;
Zacharias vates, atque videns Samuel.*

In parte Septentrionali transuersæ domus.

*Martyr Agatha Dei, Petronella, & tu Iuliana,
Lucia, Perpetua, nosque Sabina* faue.*

*fons.

*Regina virgo coniuncta sororibus istis,
Tu nobis pandas regna poli precibus.*

**In sinistrâ illius arcus, qui respicit domum
Orientalem.**

*Lucas, qui scripsit cum gestis dogmata Christi,
Vinclis hîc Petri mixta locat spolia.*

Augustinus adest, Germanus & ipse Remeius,
Maximinus Præsul, atque Medardus ouat.*

*Remigius,

In dexterâ eiusdem.

*Marcus, Euangelium qui scripserat arte Pelasgâ,
Martyre cum Paulo hîc atque Ioanne manet.*

*Ipsè Valentinus, Gorgonius atque Nazarius,
Germani & septem, Gordianusque simul.*

*Candidus, *Exuperius, Victor, Mauricius, atque
Quos nobis Christe ritè fauere facis.*

*Exuperius,

In parte Meridianâ ipsius transuersæ domus.

*Agnes & Eufemia, Genofesa, Susanna, Columba,
Hoc altare ornant ritè suis precibus.*

*Cum queis tu Brigita, & tu virgo Scholastica semper
Placatum nobis Altithronum facias.*

In absidâ Occidentali, vbi martyr
Bonifacius quiescit.

*Pars hîc ecce loci est, quo Christus ad astra petiuit,
Præsepis partem continet ara Dei hæc.
Syndonis, mensæ, peluis, partemque sepulchri,
Principis & Petri sacra tenet spolia.
Baptista & Domini hîc, Martinus, Hilariusque est.
Hîc Leo, Syluester, atque Dionysius.
Quos tumulo hîc sacro Bonifacius ad sociavit,
Albanusque suus & Cilianus adest.*

*Kilianus

In cryptâ eiusdem absidæ.

*Hanc Benedicte pater cryptam, tutaberis aram;
Sanctus Honoratus hunc simul ipse colit.
Hicque Columbanus fixa stat ritè columna;
Martyris & tumulo subsidia apta feret.*

Abside hîc repetita toties, Græcis Latinisque absis est, fornicis curuatura; quo sensu Plinius, cubiculum in absidâ curuatum, dixit. Et adpositè ad huius ætatis vsu Walafridus Strabo de rebus Ecclesiasticis cap. vi. absidam describit eam basilicæ partem, quæ lumen acceptum per arcum intromittit. Cuiusmodi partes cùm temporis iniuria plures Fuldensi basilicæ detraxerit, absidarum hunc situm ægrè est vt iam tibi in conspectum reducam. Porro Auctorem huius consecrationis Hrabanus ceu remunerans, cùm libros de Institutione clericorum Haistulpho dicat, addit versus facti memores:

Rhabanus
ad Heistol-
phum Archi-
episcopum
Mogunt.

*Nam quia tu templum dedicasti Martyris almi,
Per seruum donum hoc Martyr & ipse dedit.
Nam est nonus decimus obtingentesimus annus,
Ex quo Saluator venit in arua pius.*

Coronidem addo tamquam annulo gemmam, ex ipsius Rhabani martyrologio, quod Tomo v l. Lectionis antiquæ ex S. Galli nobili monasterio clarissimus IC. Henricus Canisius in lucem extulit: *Kalendis Nouembrib. Eodem die in monasterio Fuldae dedicatio Ecclesie S. Bonifacij, & translatio corporis eiusdem sancti Martyris.*

CAPVT IIII.

De adparatu huius Dedicationis, & translatione corporis S. Bonifacij.

QUIN basilicarum dedicationes iam inde ab efflorescentis Ecclesiæ primordiis longè fuerint & cærimoniarum grauitate, & præsulum frequentia, concursuque omnis ætatis atque ordinis hominum celeberrime, apud temporum scriptores mero meridie lucet clariùs. Traditumque morem à Latinis in Gallia Germaniaque mordicùs Francigenæ retinuerunt, præclarè orthodoxi. Rem Fuldæ gestam Candidi verbis explicatam dabo: *Cùm hæc & alia multa diuersarum specierum ornamenta, in templo Domini (Aegil Abbas) conlocasset, accepto fratrum consilio, misit epistolam ad Heistolpium Archiepiscopum, vt dignaretur venire ad dedicandam Ecclesiam, in laudem Dei omnipotentis constructam; quatenus per hæc pie operationis officia, utrisque à Deo merces maneret in futuro, ac benigna memoria sanctæ orationis apud homines frequentaretur in mundo. Venit igitur Archiepiscopus, iuxta petitionem Abbatis, tempore sibi conducto. Venerunt nihilominus alij quàm plurimi Episcopi, Abbates, Presbyteri, Comites, ab Abbate monasterij honorificè inuitati. Insuper, etiam famâ vocante, vulgus ordinis inferioris, ad templi huius dedicationem è diuerso veniens, confluit in vnum. Interea quoque venerat alma dies dedicationis illustratâ solis perpetui luce corusca. Processit Pontifex cum omni ornatu ecclesiæ, & dedicauit templum in monasterio Fulde, constructum in honorem sancti Saluatoris, Dei videlicet, & Domini nostri IESV Christi. Et translatum est corpus Martyris Christi Bonifacij, in locum quem preparauerat ei pater Aegil, vnâ cum fratribus suis, &c. In dedicatione verò templi, populus Dei decantabat Deo laudem, & in ore eorum dulcis resonabat sonus; & erat iucunditas magna in ecclesiâ Dei, in eius nomine congregatâ. Cumque igitur opus Dei perficeretur, Præsul inuitabatur ad mensam, vt refectus cibo spiritali, propter infirmitatem corporis, reficeretur & carnali. Erat enim ibi ad mensam lectio legis Dei; & interdum intermixta quæstio lectioni: quâ sanè perlectâ, oriebatur inter eos, sicut erant graues, animoque insignes,*

*Heistolpbus
ab Aegile
Fuldam in-
uitatur.*

*Heistolphi
& aliorum
Episcoporum,
Abbatum &
Comitum ad-
uentus.
Multitudi-
nis concur-
sus.*

*S Bonifacij
translatio.*

*Mensa &
refectio con-
uiuialis.*

*Lectio & cõ-
fabulatio sa-
cra super mē-
sâ, de quâ di-
ferè Nicõ-
lus Serar.*

*No. ad 126.
ep. s Bonifa-
cy, & ad c. 4.
S. Romarici.*

Humbertus
corepiscopus.

confabulatio spiritalis: & diuersæ utilitates Ecclesiarum Dei, multipliciter apud eos agebantur. Post refectionem verò, surgentes à mensâ dixerunt versum. Hinc Vespertinis laudibus celebratis, & Completorio finito, somno capti quieverunt. Alterâ quoque die duas Ecclesiæ cryptas Humbert Corepiscopus, iussu Heistolfi Archiepiscopi sui, consecrauit; atque omne opus ipsius diei, diuinâ sibi auctoritate commissum, cum summâ reuerentiâ timoris Dei, reuerenter expleuit. Cuius nimirum dedicationis diem, tempus, numerum, & annum, simul etiam & Sanctorum nomina, quorum reliquiâ ibidem plâta sunt, disciplinabiliter litteris inserendo, Rhabanius magister memoriæ commēdauit.

Porrò, quia in eâdem hac dedicatione, venerandum Martyris S. Bonifacij pignus, in templi hemisphærium Occiduum, insigni pompâ translatum est; placuit Candidi versibus rei gestæ fidem & hic subiicere, quorum epigraphæ est:

Dedicata basilica, & translatum corpus Martyris
Christi Bonifacij.

Venerat alma dies radio illustrata corusco
Solis perpetui; Præsul processit ad aulam
Sacrandam. tandem reliquiæ tolluntur in altum,
Condendæ interiùs. præcesserat ordine claro
Pontificalis apex; rubra vexilla triumphi
Regis magnifici pariter tolluntur in auram
Luminibus roseis. aptè stipata deinde
Turba Sacerdotum, monachum, Comitumque potentum,
Ordinis atque etiam clamans post terga minoris
Consequitur, Christumque vocans ter voce tonantem.
Inuitatur enim Christus virtute potenti,
Ipsaque sancta Dei genitrix virgo Maria,
Compellantur in auxilium cælestia votis
Agmina Sanctorumque; dehinc exercitus omnis.
Cumque etiam his precibus ternos expleuerat orbes
Præsul, & ipsa sequens pariter lato agmine turba,
Protinus ante oculos plebis oraque virorum
Regi virtutum, Regis præcone iubente,
Victorique Deo patuerunt limina templi: -
Ingreditur Præsul diuino numine ductus,

Sanctorum
Litania.

Presbyterique simul intrant, aræque ministri
 More suo interiùs acturi iussa potentis.
 Importantur enim lætis Vallata choreis
 Sanctorum spolia exteriùs; nam cetera turba
 Insistens precibus altis exclusa respectat,
 Donec cuncta bonus famulis, altaria Præsul
 Consecrat, altithroni Regis præsentibus, absque
 Quinis, quæ mihi met iterum memoranda relinquo.
 Protinus intereà rursus, lictore iubente
 Panditur alta atque alma Dei domus omnipotentis;
 Inruit agmen ouans, &c.

Ecclesiasticus hinc atque hinc collectus in vnum
 Martyris ad tumbam ex templo conuertitur ordo,
 Quæ tunc noscitur in medio consistere templo.
 Plebs quoque testis adest, præsens fit testis & ipse
 Conditor omnipotens, qui maiestate perenni
 Semper vbique manet, eiusque exercitus omnis,
 Quod eadem ipsa hora, aduentus tunc numinis alti,
 Quæ rapitur Christi Martyr de sede priore,
 Perspicuè in sacrâ multis innotuit aulâ.
 Præsulis intereà insistit veneranda vetustas
 Hæistolfi precibus Christi solamina poscens,
 Vt opus inceptum diuino munere sacrum
 Cum sociis sacro possit concludere fine.
 At posthæc propiùs Christi tutamine fretus,
 Idem Præsuliens, tolli venerabile corpus
 Instruxit: leuat ipse prior hunc voce Valenter
 Hymnum magnifico laudis nidore refertum.

Omissa quæ sequebatur paraphrasis Hymni,
 Te Deum laudamus.

Hunc hymnum subitò trepidus suscepit ab ore
 Pontificis fortè simul ecclesiasticus ordo,
 Altithrono cantans alto modulamine laudem.
 Nam feretrum loculi sacra quæ Martyris almi
 Membra inclusa iacent, in primâ fronte gerentes
 Ambo graues, amboque senes, Hæistolfus & Aegil
 Scilicet; à tergo pariter monachusque sacerdos

S. Bonifacij
 tumulo leua-
 ti carimonia

Viri illi. Grez.

Hrabanus
magister.

Ercambertus Baugolfi germanus, & Abbas
Theotgarius, Bruun varque simul, Hrabanus & ipse
Presbyter & monachus, multorum iure magister.
Ibant aequali numero, Christumque canebant,
Cum quibus admixta pars hinc atque inde piorum
Presbyterium, turbaque premens cum lumine circum
Vi multa loculum gaudet contingere dextra:
Regia quippe via panis candentibus apte,
Regis perpetui magnum quæ ducit ad altar,
Strata fuit: illuc idem, quos ipse sacerdos
Erkambertus ouans, Christi deuotus, amore
Martyris exhibuit, ostro peplumque rigentem,
Insuper accumulans auxit, pro seque suisque.
His ita perceptis, gressu perrexit ad aram
Pontificalis apex, magno comitatus honore,
In parte Occidua Romano more peractum.

Reliquiarũ
pia venera-
tio.

Eleuat interea populari voce repente
Aduena plebs Kyrie eleison, fit clamor ad astra
Christicolis, ardent penitus feruore recenti
Numinis infusi. verum mirabile dictu,
Tu scis, non solito laudis vox omnibus æqua
Efficitur; lacrymas profundunt gaudia mentis;
Letitiã, lacrymæ & cantus miscentur in vnum.
Hæc tum quippe diu celsæ iubilatio vocis
Personuit, donec saxoso membra sepulchro
Includunt, clausaque debinc pausanda relinquunt.
Hoc namque occidua martyr tumultus honore,
Altithroni Regis comptã iacet altus in urnã.
Absida quam super exstructa namque imminet ingens,
Quamque egomet quondam Christi nutritus in aula,
Presbyter & monachus Bruun vilisque magister
Depinxi ingenio tenui paruaque Minerua
Formans, expressi varios ferrugine vultus.

Candidus
Poeta ple-
rumque pi-
etorem Bruu-
num eius con-
fortem artis
ac operis in-
ducit. Nam
Plutarcho
poësis loquens
quadam pi-
etura, & hac
mista poësis.

Neque præterierim hoc loco S. Liobæ eximiæ Virginis &
Antistitis corpus, per huius structuræ nouæ oportunitatem
mutasse quoque sedes, & ex Septemtrionali migrasse in Austra-
le latus: quam rem Rudolphus in eius vitã sic commemorat:

Post

Post annos non paucos, à rectoribus loci illius ecclesia augustius edificata, cùm futura consecrationi prepararetur, Aegil Abbas cum licentiâ Aistulphi Archiepiscopi, ossa eius transtulit, & in Australi porticu, iuxta memoriam S. Ignatiÿ martyris posuit, vbi sepulchro condita miraculis vivit & gloriâ.

Surius 18.
Septemb.

S. Lioba translatio.

Verùm, & eodem Rudulpho teste, huius virginis veneranda ossa à Rhabano inde in ecclesiam montis S. Petri translata sunt, vbi hodiçque in cryptoporticu cenotaphium extat, cum virginis memoriâ, præsentis sæpè & prodigioso pellendis infantium morbis auxilio: sed recepta demum in securiora, nunc temporis in ædis primæ sacrario tumbæ inclusa asseruantur. Et quia Rhabanus in basilicam Fuldensem ornamenta quoque sua congeffit, fatis habeam monuisse multiplicis elegantix turritum opus, eo loco ab ipso collocatum, quo S. Bonifacius olim quieuit: illudque illustrasse non tam pretiosis auri argentiçue metallis, quàm nobilebus Diuorum arcis & lipsantheçis.

Lib. de gestis Rhabani.

S. Lioba memoria in morte S. Petri.

C A P V T V.

De cœmeterij veteris Ecclesiæ.

ABIERANT anni circiter quatuor à basilicæ primariæ novâ structurâ, quando Aegil Abbas arcam fatis amplam in colle Septemtrionario, cœmeterio & monachorum sepulturis descripsit; & in eâ operis elegantis ecclesiam, figurâ rotundâ, construxit: cuius ad hanc diem, licet obruta vetustate vestigia, in S. Michaëlis æde supersunt. Structuræ genus fuit eiusmodi, vt à cryptâ subterrancâ moles assurgeret arcibus circumdata; mediamque columna fulciret vnica. Supra cryptam hanc fabrica attollebatur octonis in orbem columnis. Huius corona fornix, quem efficiebat grande saxum pro vertice parietibus summis incumbens. de quo in Poëmate suo Candidus:

Ecclesia rotunda apud D. Michaëlis præposituram.

*Fratrum consilio parvam quâ corpora fratrum
Hinc defuncta iacent (deuotè namque) rotundam
Condidit ecclesiam; latitans quâ peruia crypta
Sub tellure iacet, vnâ quæ ritè columnâ*

*Incipit, ac supra octonis subiecta columnis
Perpulchrè in summo lapide concluditur vno.*

Mysterium huius fabricæ Candidus aperit : nam viui templi Christianorum ecclesiæ quamdam imaginem sibi proponens Aegil, vnicâ columnâ totam sustinente molem, Christum Dominum nostrum significare voluit ; cui ceteri quidem tãquam columnæ firmiùs innexi, si modò virtutum actionibus iis magistro suo se commendarent, quas octo beatitudinum insigni præconio Christus ipse complexus esset . Porro opus vniuersum, vno deinde superimposito saxo consummatum dedisse; quo memoriam posteris refricaret, illum, qui cælestium munerum fons & auctor opus bonum inchoasset, eundem & in cælis id perfecturum, non simplici quadam beneficentiæ gratiâ, sed magnâ quadam & vbere bonorum omnium exaggeratione, quæ per orbis figuram adumbrata . Ceterùm Haistolfum Moguntinum Archiepiscopum, cùm pro muneris sui conditione Thuringiam obiret, anno DCCCXXII. hanc rursus ecclesiam S. Michaëli Archangelo, cuius titulum adamasse S. Bonifacium liquet multis argumentis, dedicasse perhibent, vnâ cum tribus altaribus, quæ Aegil indidem erexerat . Consecrationis memoriam & altarium epigraphas Rhabanus, teste Candido, sic descripsit:

*Haistolphus
Archiepiscopus
dedicat
hanc eccle-
siam S. Mi-
chaëli.*

Descriptio Ecclesiæ dedicatæ, quam cœmeterium vocant Hrabani magistri.

ANNO INCARNATIONIS DOMINICAE DCCCXXII IN-
DICT. XV. DEDICATVM EST HOC CYMITERIVM AB HEI-
STOLFO ARCHIEPISCOPO MOGVNTIACENSIS ECCLESIAE.
MENSE IAN. XVIII. K. FEB. IN HONOREM S. MICHAELIS
ARCHANGELI, ET S. IOANNIS EVANGELISTAE, S. ABVN-
DI MARTYRIS, ET S. AMANDI CONFESSORIS, ET ALIO-
RVM PLVRIMORVM SANCTORVM MARTYRVM ATQVE
CONFESSORVM CHRISTI.

*Origrapha
phia alludit
ad καιμητή-
ριον.*

Versus eiusdem.

*Hoc altare Deo dedicatum est maximè Christo,
Cuius hic tumulus nostra sepulchra iuuat.*

*Pars montis Sinai, Moysi & memoratio digna
 Hic Christi Domini est, & genitale solum.
 Hic Michaël Princeps; Domini hymnista Ioannes,
 Victoresque foci tres simul & pueri.
 Priuatus Martyr, pariter & Habundius ipse
 Suscipiunt vota, atque Deo referunt.
 Sulpitius Præsul, simul & Confessor Amandus,
 Hic monachus Mammæ, hic ouat & Simeon.
 Cum quibus hic semper votis adfiste, precamur,
 Virgo sacrata Deo martyr Anastasia.*

Item eiusdem.

*Hic Anianus adest, martyr Desiderius atque
 Rex* Sifemundus ouat Genesisque simul.
 Tu quoque Christophore nostris pie mentibus adfis,
 Cumque tuis sociis ipse iuuato preces.*

* Sigimundus

Item eiusdem.

Paulinus præsul Brisius quoque, Perpetuusque
 Sanctus &* Esidorus, Martialisque pater,
 Hanc aram meritis semper viuacibus ornant,
 Adfistunt precibus, quas piè quique dabunt.*

* Brixius
* Esidorus,

Tomo VI. lectionis antiquæ, reperio claram huius cœmeterij consecrati memoriam in Martyrologio Rhabani ad XVIII. Kalend. Februarij: *In monasterio Fuldæ dedicatio ecclesiæ S. Michaëlis in cœmeterio fratrum.* At trisæcli interuallo, opus nouum (à clade an ruinâ, non proditur) huic Aegilis structuræ succreuit; quo templi huius quantum fuit, à* Volramo Mindensi Episcopo dedicatum de nouo, cum quinque altaribus humi, sublimi positis; conditisque Sanctorum lipsanis in Christi Domini cruce & sepulchro. Verùm in hoc opere, vt ipsa quoque ruderata testantur, antiqui templi nitor & venustas non reuixit. Conseruata tamen huius dedicationis epigraphe:

* Volmarus
hic Kranzjo.

ANNO INCARNATIONIS DOMINICAE MXCII INDICATIONE XV. DEDICATA EST ECCLESIA IN CIMETERIO IIII NON. DECĒBRIVM. ROGANTE HVIVS LOCI *XXVII ABBATE RVTHARDO. XVIII REGIMINIS EIVS ANNO A

* Sic numerant, quibus VVelchmarus & Bardo noti.

De Volramo, aut Volmaro Albert. Krantz. Meotrop. lib 5. cap 25. & 35. vbi de eius schulmate.

XPI

XPI SCÆAQ. DEI GENITRICIS ET SEMPER VIRGINIS MARIÆ ET S. MICHAELIS ARCHANGELI ET OMNIYV SS. ANGELORVM ET ARCHANGELORVM.

CAPVT VI.

De secundâ reparatione Fuldenſis Basilica Hadamaro & Verinhario Abbatibus, & eiusdem labe Ehrloffo Abbate factâ.

*Hungarorū
irruptiones.*

Lambert.
Contract.
Rhegino,
Manianus.

*Fuldenſis ba-
ſilica in cen-
dium.*

TRISTIA inde & peracerba, imperio Germanico imposita vulnera, ab immani Hungarorum gente; quæ tamquam humanitatis omnibus exsoluta vinculis, per crebras irruptiones, Alemanniæ, Franciæ, Thuringiæque prouincias eâ feritate incurſabat, vt obuia quæque ferro flammaque obtereret. Iam tum sæculo Christi ineunte nono, iteratis cædibus Thuringiorum ducum, qui fortiter eorum barbariem oppositu corporum excipiebant, noui hisce locis terrores additi; anno quippe Domini DCCCCVIII. Luitpoldi Ducis, mox sequenti, Burchardi occidione se cruentarunt. Hinc inter magni Ottonis vix adulta scepra, turbatis iam rebus, vbi Boij ac Sueui, hac præne populationis procellâ obruti, Fuldam vsque penetrant, omnia humana diuinaque inimico animo proculcantes. Degebat Otto tum Herolfesfeldiæ Abbatîâ Fuldenſi geminâ, & itineris diei non totius interuallo apud Fuldam amnem ab hac nostrâ distitâ, quando monasterium hoc cum ipsâ basilicâ accepit, luctuoso periisse incendio. Memorant tristem hunc casum ad annum DCCCCXXXVII. veteres Chronographi: neq. tamen igni hostili an fortuito basilica conflagrârît, satis explicant. Exustam quidem plerique consentiunt, quo tempore Hunni Buchoniam persultantes, Fuldæ, vicinisque locis, magnam utique vastitatem & solitudinem importabant. Et priuatis quoque litteris annotatum, de cælo fuisse tactam. Atque *hic ille famosus templi interitus*, quem recolis in Hadamaro Abbatibus præconio, à Witichindo Saxoniarum rerum scriptore litteris proditum. Et Hadamarus sanè instaurati templi simul ac monasterij, maioreque splendore cumulati reportauit ingens decus;

decus ; vnde in temporum libris , propriâ laude celebratur , *is qui monasterium Fulde magnifico opere construxit* . Porrò cùm tantæ molis , cuius hodieq̃ue , licet & aliis cladibus attrita , monumenta visuntur , exstructio , vix ipsius monasterij licet præpotentis coaluerit impensis , satis ex ipsâ dedicatione colligitur ,

Ottonis Magni in Fuldensem ecclesiam merita.

Ottonem Magnum , de Fuldensi monasterio ceteroqui præclarè meritum , huius magnificentiæ tenuisse primas . id quod ex Frodoardi Francici scriptoris fide digni Chronico , testatû habemus . Is quippe Marini Apostolici Legati rebus gestis enarratis , postquam Franciæ regnum & Rhemorum ecclesiam malè pacatam , variis tradit composuisse Synodis , denique , ait , Treuiris conuentu peracto , inde Ottonis Magni iussu accersitum in Saxoniam , anno salutis DCCCXLVIII. ad ecclesiam Fuldensem dicandam , recens iam tum ædificatam . Frodoardi oratio est : *His ita gestis Episcopi reuertuntur in sua . Luitulfus autem Capellanus Ottonis , Marinum vicarium deducit ad Regem suum in Saxoniam , vbi consecraturus fuerat ecclesiam Fuldenfis monasterij . Post cuius consecrationem , idem Marinus exactâ hieme Romam reuertitur* .

Marinus Apostolicus Legatus Fuldensem ecclesiam post reparationem dedicationem dedicat.

Haftenus ex publicis Annalibus . Sed venit in manus inde liber membraneus Reliquiarum & Indulgentiarum maioris ecclesiæ Fuldenfis , varietate picturæ tamen insignior quàm antiquitate ; in quo legebatur hæc ipsa dedicatio , Imperatore Ottone , & magno Pontificum populiq̃ue Christiani præsentæ cœtu peracta , ipsâ die Sanctorû omnium , quæ hodieq̃ . mercatu magis & annuâ nundinatione , ritu encæniorum , quàm religione templi frequentatur . Fatentur autem hîc librarij , parum se per bellorum & incendiorum casus dedicationis huius exploratam habuisse memoriam , cùm & Martini Papæ nomen , pro Marini Papæ Legati , non semel vsurpant , veterumq̃ . condonationum aiunt obliteratos fuisse codicillos . Verba sunt illorum : *Scire debent posteri nostri , quòd , licet hoc venerabile Fuldense monasterium Dn. * Martinus Papa præsentæ Othone Imperatore ,*

Encenia Principis basilica.

studio Hadamari Abbatis , in magnâ Prælatorum ac populi Christiani frequentia , ritè dedicauit in die omnium Sanctorum ; & ex antiquâ cõsuetudine ipsâ die , hoc in loco , populus fidelium conflueret , &c . quia tamen probare non poteramus libris vel litteris apud nos , prædictâ die Indulgentias aliquas , quibus moderni alluci solent , inueniri , suppl. aui-

** Marinus*

* *Martinus* *Alexandro IV.* &c. alibi verò: * *Martinus* *Papa ecclesiam consecrans, in dedicatione ecclesiae, præter aliam incognitam Indulgentiam, LXX. Carenas relaxauit.* In quo tam antiquo ritu, condonatio

Tertul. de
pœnitentiâ.

Tribur. Cõ-
cil. c. 54.
Burchard.
decret. lib. 19
Bellarm. de
In. Julz. c. 9.
Valent. c. 6.
& Tom. 1. in
3 D Thom.
M. S. Chroni-
con Fran-
co-Saxoni-
cum, & con-
sentit Dit-
mari Episc.
Chron. lib. 2.
Ottonis Ma-
gni in tem-
plis assidui-
tas.

Huius basili-
ca labes no-
tatur.

Inscriptio
dedicationis.

seuerioris pœnæ, quam veteres Christiani ob grauiora scelera, moribus ecclesiae, iussi iniussique subibant, obseruanda venit.

Nam, cum ab omni genere consuetæ voluptatis, aut vitæ iucundioris cohiberi, conuiuuiis, epulis, balneis, thalaino vinoque sese abstinerent, si quid harum noxarum à Sacerdotibus laxa-

menti datum fuisset, Indulgentiam vocabant. Vnde Carena

Theologorum sententiâ relaxatio est tantæ pœnæ, quantam quadraginta dierum abstinentiâ, panis dumtaxat & aquæ sum-

ptu, pœnitens exsolueret. Quòd verò ad Ottonis Imperatoris assiduitatem, quam rebus ille diuinis impertiit, egregij codicis

M. S. encomium hîc affero: *Ipse quippe* (Imperator Otto) *tenax*

diuinæ religionis, in diebus festis ad Vesperas, ad Matutinas, atque ad

Missam, cum honorabili Episcoporum ac totius cleri processione, ad ec-

clesiam duci solebat, ubique, cum magno timore Dei & reuerentiâ stans

aut sedens, nihilque præter diuinum loquens, donec finirentur vniuer-

sa, persistebat; deinde ad cubiculum suum cum luminaribus multis, co-

mitatuque magno Sacerdotum, Ducum ac Comitum, redibat. Sed ad

lineam. Ex Hadamari fabricâ præter nauis interioris columnar-

ium opus & adumbratum hemisphærium Orientale, nihil admodum deprehendimus superesse, contractâ iam ita basilica,

vt quæ humilioris tecti latera tamquam alæ vtrimque por-

riguntur, ornamentis suis omnino careant, columnis, quæ olim

suâ serie laxiùs dispositæ, nunc opere tectorio velut inclusis, &

parietis cæmento mersis. Quamobrem, quæ super epistylia col-

umnarum scriptura, litteris semiuncialibus, ab Ortu obscure,

clariùs à Boreâ in subsolanum legitur, mutilâ quamuis sen-

tentiâ, memoriam tamen huius Marinianæ Dedicationis, li-

quidò comprehendit. Legitur autem epigrammatis illius mo-

dò tantum:

IN HONOREM S. GENITRICIS MARIAE SEMPER VIRGI-

NIS. AC SANCTORVM APOSTOLORVM PETRI ET PAULI.

ET OMNIVM DVODECIM APOSTOLORVM SANCTORVMQ.

MARTYRV M BONIFACII ATQ. SIMPLICII INNOCENTII.

ET CETERORVM SANCTORVM OMNIVM. . . . S. CVRIA

AB.. VNIVERSIS CATHOLICIS EODEM DIE VENERATVR
ET CELEBRATVR AD LAVDEM ET GLORIAM DEI..

ANNO INCARN

TRANSDVXIT

. HANC AVLAM DOMI
NO RITE DICAVIT.

Werinharium hinc in furendâ templi labe, Hadamari æmulum fuisse diceret; ita cùm in cetero eius vitæ cursu, tum in fabricarum molitione, nescio quid excelsum & generosum spirat. Porticum certè ad basilicam ab Orientali fronte, duplici circumiecto columnarum ordine, exstruxit, magno ædis ornameto: & seu suis, seu regiis impensis, oratorium addidit in sine peristyli venustatis eximia; in quo, ante Corinthiâ factæ <sup>VVerinharij
opus colum-
nare.</sup> columnæ hinc & inde ad longitudinem facelli, diametro & proportione profus visendæ. Pavimentum fuit è laterculo læuigato, sed trigoni in morem cuspidibus inuicem sibi obuersis. Quo autem loco ara stetit, nam iniuria vetustatis interuenit, supernè in laqueato fornice antiqua pictura cernitur, colore tam viuido ac recenti, vt ætatem eam tulisse non crederes. In folio sedet Dominus, & circum iuxtaque expressa animalium ea species, quæ per cæleste visum Ezechieli Prophetæ oblata, subiectique Versus in hemicyclo: <sup>Regale sacel-
lum.</sup>

CLAVSVLA FONS RERVM DOMINANS ANTIQVE DIERVM.
HANC HABITANS AEDEM NOS GRATAM FACTIBI SEDEM.

Acta vetusta huius Ecclesiæ Præsulum de hoc opere sic meminerunt: *VVerinherus omni deuotione diligens decorem domus Dei, fecit Paradisum in Orientali parte ecclesiæ, columnis, porticibus inferioribus & superioribus, honorificè constructis. Capellam etiam, Regiâ dignitate fulgentem apposuit, ita vt locum ipsum Paradisum voluptatis non immeritò appellare possimus.* Lætum fuit, in huius oratorij semiritis parietinis dedicationis monumentum, elegantissimis litterarum notis incisum, oculis obire, etsi occiduum latus aberat, quo numerus annalis olim cõprehensus videtur. DEDICATVM EST HOC REGALE SACELLVM. IIII. NON. IVN. A BEATO VODALRICO AVGVSTAE CIVITATIS EPI-

SCOPO in hon. OREM XPI DNI SANCTIQ. BAPTISTAE IOANNIS. ROGATV REVERENDI ABBATIS WERINHARII.

Sancta hîc & magna nomina legis . Nec abs re laudant maiores *Vodulricum*, *facellum id proprius consecrassè manibus*, dignum vtiqve virum, cuius ob admirabilem vitæ sanctimoniam, & honos & patrocinium nullâ temporis vetustate languescat. Regale *facellum* cur *Werinharius* inscripserit, à Regum magnificentiâ, an à Regum vsu (ambobus enim *Ottoni* primo & secundo carus *Antistes* hic exitit, fors ob generis splendorem virtuti parem) manet inexploratum.

Iam deinceps ruinam exitialem, quæ veteri templo anno MCXX. *Ehrlolfo* Abbate ad ceteras tunc calamitates superuenit, edilseram, eorum fide, qui cladis spectatores, haud sine commiseratione & gemitu, eam prodidere. Quippe, post militantium tectorum malè sartos hiatus, annonæ subtractæ penuriam, disciplinæ contemptum, cum viginti amplius annis congregatio omni pænè malorum genere diuexata fatisceret, hoc immedicabile vulnus insuper, magno cum probro dolorisque sensu accepit: *Pridie* namque *Idus Decembris*, inquirunt, primo galli cantu, *sancti huius templi toto orbe famosissimi pars Orientalis ingenti labe funditus concidit, & turrim Meridianam cum duabus porticibus quæ adhærebant, vnâ traxit, soloque stravit. Sanctuarium Virginis Dei genitricis, mirâ picturarum varietate, comminuit. Altaria SS. Simplicij, Faustini, Beatricis, Processi & Martiniani, disrupto pavimento labefecit. Atque hoc sanè malum auerti Prelatorum industriâ poterat, nisi querere sua quàm Christi aliquando maluissent. Tamen, qui tristibus plerumque leta iungit, lugentibus & casum tam acerbum deplorantibus, inter hæc Christus Dominus euidens suæ potentiae documentum ostendit. Nam incomparabili illâ ruinarum mole, multo monachorum sudore reiectâ, ecce tibi emersere corpora Sanctorum martyrum Simplicij, Faustini, & Beatricis, quæ post altare Virginis-matris sub arâ sui nominis conquiescebant, non solum inuiolata, sed à casu prorsus intacta; eademq. incredibili gratulatione monachorum, & magno cleri populiqve concursu, XVII. Kalend. Ianuarij, iuxta primarium altare S. Bonifacij recondita sunt. Par conditio exitit ceterorum pignorum, quæ suis in arcis, infracto sigillo, passim in-*

M. S. Gloss.
ad acta Fuld.
Abb. M. S. iis
propè orbis.
Tempus secū.
da in: orisio.

Sanctorum
corporum ille-
sa à templi
ruinâ.

tegra aduersus labem hanc diuinitus conseruata. . . Sed triste in-
tereà obuersabatur omnium oculis spectaculum, cùm domus inçlyta,
olim Regibus ac dynastis cara, patebat aëris & pecudum iniuriis; &
nemo ex tot millibus, qui in tuam, ô parens diua Fulda, hereditatem
venerant, nemo ex filiis, inquam, tuis, qui id tibi meritò debebant, re-
pertus est, qui manum vel cor ruinis his abolendis apponeret, donec
anno vindicati orbis MCXXIII. Vdalrico Abbate, collapsum opus re-
surgere cœpit. In hanc sententiam, exiguo verborum deflexu,
antiqui huius loci cœnobitæ. Ceterùm Marquardi tandem
præcellentis virtute Antistitis operâ, moles Orientalis hæc ad
summum educta, & diuæ Dei genitrici cum subiectâ testudi-
ne consecrata, præsentè Friderico Imperatore, & plerisque aliis
regni proceribus, anno MCLVII. feriâ VI. ante Palmarum, id
est, XI. Kal. Aprilis, Euerardo Bambergensi & Hermanno* Wer-
densi, Episcopis, cæremoniâ solemnî, eam dedicantibus.

Marquar-
dus Abbas
Orientalem
templi par-
tem erigit.
Crypæ hæc
dicta Oriën-
tis ad S. MA-
riam.

*Virdunen-
sismensis.
Super Her-
manno adi
Metrop. Sax.
lib 6. c. 29.
Alb. Krant-
zij.

CAPVT VII.

De secundo & tertio Fuldensis ecclesia incendio.

EXTITERE posthæc & aliæ causæ, cur basilica Fuldensis
cecu properans ad interitum funditus periret; altera pecu-
liaris fuit ab vnus hominis intemperatiâ & ebrietate, cui tem-
pli custodia demandata; altera per communis disciplinæ laxa-
mentum diuinitus inuecta creditur, quum feminis primùm
basilicam ingredi permissum est. Eam hisce verbis Ioannes
Merladius Abbas, opem afflictis rebus implorans, ad Bonifa-
cium IX. retulit, anno MCCCXCIX.

*Beatissime Pater, non sine graui cordis mœrore ac lugubri mœstaq.
voce beatitudini vestræ exponimus, quòd nuper die septimâ mensis
Iunij anni proximè præteriti, paulò ante medium noctis, suborta seuâ
tempestat aëris, veniens sicut fulgur ignis de celo, sanctam ac vene-
randam, miræque ac pretiosæ structuræ ecclesiam monasterij vestri Ful-
densis, ordinis S. Benedicti, Herbipolensis diœcesis, sicut Deo placuit
subitò & incopinatè inuasit; totamque huius fabricam miserabiliter
per grande & horrendum incendium funditus destruxit, & quasi in
nihilum, imò in fauillam & cineres redegit.*

Q 3

Deus

Deus tamen pius & misericors, suorum in terrâ curam habens, de sua supereffluente benignitate & misericordiâ, venerabilia, ac omni honore digna, ac perpetuò memoranda corpora & reliquias SS. Martyrum, Bonifacij Episcopi fundatoris dicti monasterij, Simplicij, Faustini, & Beatricis, Processi & Martiniani, ac aliorum plurimorum Martyrum, Confessorum, & Virginum, quæ in presatâ Ecclesiâ recondita fuerant; nec non quasi omnia quæ ad cultum diuinum pertinent, omnesque & singulas officinas memorati monasterij, à dicti ignis incendio intacta præseruauit & illesa. Ita Ioannes Abbas. Sed de clade hac posteriore satis superque mencimus libro primo, cap. VIII. Prior quidem illa reuocatur ad annum recuperatæ salutis MCC. LXXXVI. quando Marquardo II. Abbate, ædituus vino iuxta somnoque obrutus, malè custoditâ lucernâ, incendij tanti fomitem ministravit.

Basilica incendiū alterū lucifugissimum.

*Quis flammam illius nocetis, quis fulmina flammæ
Explicet?*

Adnuntatur quidem huius ætatis cœnobitæ in hanc sententiam: *Postridie vinculorum Petri, quâ die publica lætitia ob summi Pontificis iudicium de Marquardi honoribus Romæ allatum ad remissionem omnes inuitabat, nostrum venerabile monasterium, in quo gloriosus Christi martyr Bonifacius requiescit, Dei omnipotentis permissu, cuius omnis actio veritas & misericordia; cuius iudicia sunt abyssus multa; igne conualescente, paulò post crepusculum, in fauillam & cinerem redactum est. Reliquiæ, libri, ornamenta, ceteraque domus Dei argento auroque decora utensilia, summâ diligentia à sanctissimis patribus nostris excellentissimo studio conquisita, & impenso labore facta, perierunt. Ah tam excelsos parietes, tam ingentis fabricæ sic flammæ contagio tam subito liquefcere, vt ne quidem vnicum altare ab ignibus incolume staret! Ni dolor animi obtunderet, & suspiria vocem includerent, plura de templi ruinâ & incendio certè scriberemus. Sic illi. Reperiuntur & de sequenti anno litteræ nonnullorum Germaniæ Præfulum, qui Wirceburgi celebrem tunc conuentum, Præsede Ioanne Tusculano fedis Apostolicæ Legato, agitabant, quorum primores Giselbertus Bremensis, Bruno Brixinensis, Witigo Misnensis; à quibus scilicet potestas tunc facta, corrodendi suppetias templo instaurando, propositâ pœnarum veniâ. Verba diplomatis sunt:*

Synodus Wirceburgensis ad reparationem claudis adinstita.

Cum

Cum igitur honorabile monasterium S. Bonifacii in Fuldâ ordinis S. Benedicti, per incendium casu inopinato miserabiliter destructum, nullo modo valeat restaurari, &c. ut de bonis vobis collatis pias elemosynas, & grata caritatis subsidia erogetis . . . Datum Herbipoli anno Domini MCLXXXVII. tempore Concilij D. Ioannis Episcopi Tusculani, tunc per Alemaniam S. A. Legati. Atque ab hisce duobus incendiis versa templi pulcherrima species; nec ad pristinum decorem vumquam inde adspirauit. Etenim singula opera minutatim annumerari possunt, quæ deinde per interualla temporis, ruinarum modo reliquiis superfusa. Anno quippe MCCCCXXI. ex abiugnâ contabulatione inchoata templi laquearia, & LXXVI. eiusdem sæculi tandem absoluta. Sequenti collocatum Baptisterium. Addita specularia vitrea circumquaque anno MCCCCLXXVIII. deinde M D. ingressus & vestibulum Meridionale. Trigintaquinque post annis à Ioanne Hennebergio organum exstructum non infabrè; & ara gemmato plumarioque opere perpolita, aliaque præclara templo ornamenta ad sacrificij cultum ab eodem relicta. Sed hæc, uti exilia, ita ne præterita à nobis viderentur, vel eò præcipuè erant commemoranda, ne imperitâ vanitate vulgus hæc tamquam à cunabulis primæuæ basilicæ exorta, ingerere ornamenta pergeret. Non siluero tamen S. Andreæ oratorium Australi lateri basilicæ adstructum versus Orientem, cui, Reliquiæ nouæ, titulum indidere. Hic capaci tumulo saxeo, sed diuisis bipartitò loculamentis, cernitur aceruus grandium ossium, quæ ex antiqui templi busto, aut ruinis illuc translata. Horum, quoniam obscura testificatio, titulis & indiciis amissis, iccirco cultus etiam & veneratio languet: tametsi religionem locus appellatione suâ tueatur, memorentque senes, exordio sæculi superioris, perenni lumine & sacrificio, cultorumque frequentiam, vestibulum hoc ædis cohonestatum. Tradunt hęc etiam loci, tandem conditis ossibus, quieuisse Conradum Salicum, eius nominis primum Germanicæ Regem: qui, nullis iam reliquis mausolei vestigiis, maiore nobis præconio efferendus; publicè, quod Caroli Magni stirpem in Germaniâ, morte suâ conclusit; priuatim, quod Carolingorum pietatem æmulatus, Fuldensem ecclesiam eximiis donis ac regiâ liberalitate plurimâ mastrauit.

S. Andrea sacellum zum neuuen kailigumb.

Tradunt hęc etiam loci, tandem conditis ossibus, quieuisse Conradum Salicum, eius nominis primum Germanicæ Regem: qui, nullis iam reliquis mausolei vestigiis, maiore nobis præconio efferendus; publicè, quod Caroli Magni stirpem in Germaniâ, morte suâ conclusit; priuatim, quod Carolingorum pietatem æmulatus, Fuldensem ecclesiam eximiis donis ac regiâ liberalitate plurimâ mastrauit.

Her m. Contra. in Chr. Otto Frig. lib. 6. c. 15. 16.

Rhegi-

Rheginonis itaque supplemento hoc præclarum indolis Regiæ, ac germanæ Principum virtutis elogium retulit:

Anno Dominicæ Incarnationis DCCCCXIX. Conradus Rex obiit, vir per omnia mansuetus, prudens & diuinæ religionis amator. Quicùm obitus sui diem imminere sentiret, vocatis ad se fratribus & cognatis suis, maioribus scilicet Francorum, mortem sibi imminere prædixit; & ne in eligendo post se Regem, dissidium regni fieret, paternâ eos voce præmonuit: sed & Henricum Saxonum Ducem filium Ottonis, virum strenuum & industrium, præcipuumque pacis sectatorem, vt eligerent, iussit; aliumque ei ad hoc officium æquè dignum inueniri non posse testificans, sceptrum ei & coronam, ceteraque Regiæ dignitatis ornamenta, pacto tuendi & conseruandi regni, per eos transmissit. Ipse verò hac vitâ decedens, in Fuldâ monasterio honorificâ sepulturâ tumulatus est. Quot verba, tot aurea magnanimi Regis decora. Sed quia funus Conradi honorificè illatum conditumque Fuldæ, ante cladem basilicæ fatis liquet; probabile, pro varietate casuum ac temporum, sepulturam non retinuisse primam; sed migrasse identidem, dum in oratorio S. Andreæ ossa vaga sedem acciperent. Testatur quoque Marianus Scotus sepultum, in Fuldâ monasterio iuxta altare S. Crucis: quod equidem, in ipsâ veteri basilicâ repono. Ceterùm quàm regificè sibi dum incolumi sepulturam hanc Fuldæ post mortem decreuerit, ex donationis illustri monumento testatum facio:*

* Ex Luitgardâ filiâ Arnulfi Imp. MS.

Conradus Rex sibi Fuldâ sepulturam deligit.

CVRADVS diuinâ clementiâ fauente & ordinante Romanorum Francorum Rex. Si loca Sanctorû, diuinis mancipata cultibus & spiritalibus instituta seruitiis, donis ac beneficiis nobis à Deo collatis, ditare & honorare vulerimus, non solum ad honoris nostri augmentum, sed ad æternæ etiam salutis nostræ profectum cedere, pro certo habemus. Quapropter notum fieri volumus omnium Christi ac nostri fidelium industriæ, qualiter nos pro amore vitæ æternæ, & sacrosanctæ Christianæ religionis amore prælegimus locum Fuldensis monasterij, specialis prerogatiuæ patrocinatione sanctissimi Bonifacij muniti, requies post finem vitæ, Deo annuente, consequi. Vnde, quia incerta est vita hominis super terram, oportunum ac valdè necessarium videtur, vt præueniamus districti iudicis iram in confessione, & purissimæ atque mundissimæ conscientie oblatione. Offerimus igitur & contradimus Deo & sanctissimo eius martyri Bonifacio, prædia duo, à parentibus nostris

nostris

nostris hereditario iure collata nobis, hoc est, in Hagen & Sumerode, cum omnibus suis appendiciis, cum cunctis terrarum ac silvarum terminis, eâ conditione certissimaque pactione, ut prædicti Fuldenfis monasterij fratres victum & vestitum inde habeant, & pro animæ nostræ, matrisque nostræ Glismudæ liberatione, preces iugiter Deo fundant. Ad præfatum Fuldenfis ecclesiæ Martyrologiû adscriptum,

*Glismudæ
mater Con-
radi Regi.
Nota nume-
rales in MS.
desiderantur.*

X. KALEND. IAN. ☉

CVONRADVS REX.

CAPVT VIII.

De Sanctorum Reliquiis, quæ Fulda exhiberi solita.

EXTERIOREM basilicæ faciem plurifariam ostendimus, iam interiorem ornatum & synthefin explicamus. Sed spissum tamen sit nimis ac densum opus, omnium quæ antiquitus in Fuldenfi basilicâ conditæ Diuorum enumerare reliquias, cum huius generis in sacrario panè iustum volumen extet. Extant & vetustis librorum monumentis inscriptæ Pontificum condonationes, quibus ad patronorum venerationem & frequentiore cultum inuitati maiores. Hisce ex libris perspicere facile sit, quo ij olim in pretio & honore extiterint. Sancti Bonifacij imagini adstat Alexander IV. Pontifex cum hac scripturâ:

*Reliquiarum
prolixus in-
dex in sacra-
rio Fuldæ.*

Alexander omnibus verè pœnitentibus & confis, ad monasterium S. Saluatoris in festo S. Bonifacij, Simplicij & Faustini, quorum corpora hîc venerabiliter requiescunt, ac in anniuersariâ dedicatione Ecclesiæ venientibus, c. dies de iniunctâ sibi pœnitentiâ misericorditer relaxamus. Anagninæ v. Idus Decembris, Pontificatus anno v.

*Pœnitentiæ
& Indulgentiæ veteris
Ecclesiæ.*

Longa hinc sequitur Pontificum series, id genus expiationum de ecclesiæ thesauro huc similiter expromentium. Sed repetitis ignium & bellorum damnis, quibus cum templi veteris moles, tum aliæ vicinæ ecclesiæ non semel ab ipsis propè fundamentis succussæ, dubium esse nequit, quin confuso raderi-

R bus

bus pauimento, & cryptarum intestinis ambustis, varia hinc reliquiarum & abolitio extiterit & detractio partium præcipuarum. Quamquam nec illa maiores propria cura deseruit, quâ perfecerunt, vt quod in hoc genere spectabile & integritate maximè commendatum, id cladibus ereptum & securiore repositum loco, transferrent ad posteros; cuiusmodi sunt illa Sanctorû corpora membræ quæ tumbis vel loculis inauratis inclusa, vel thoracibus argenteis gemmativè verticibus affabrè custodita, pro variâ fectorû conditione inde proferri, ac honorari publicè mos est. Quare, vbi minima omnia non possumus, hæc maxima consecrari, quæ Deus nobis reliqua fecit, vt gratû patronis cælitibus, ita nec iniucûdum spero posteris fore.

S. Bonifacij

Anteit virtutum omnium & memoriæ principatu S. BONIFACIVS, cuius ossa, vt desiderij flagrantis impetu in alia quoque terrarum loca subinde dispersa sint, titulum tamen hæc ecclesia sibi retinet in indice reliquiarum:

Corpus,

Arca S. Bonifacij, in quâ continentur reliquiæ eiusdem S. Bonifacij Archiepiscopi & Martyris, qui corporaliter requiescit in hoc monasterio.

Caput.

Porrò caput à cetero corpore demptum inuenio, anno Domini MCCCCXX. cuius cranium argenteæ statuæ mitrati & infulati Præfulis pectore tenus, impositum, & ipso die S. Lucæ Evangelistæ ab Euerardo Sebastensi Episcopo, Herbipolensis Ecclesiæ suffraganeo, donarium id consecratum.

S. Sturmij

S. STURMIO Bonifacij discipulus & Apostolus Saxonix, nec non primus Fuldenfis monasterij Abbas, proximum iure fastigium occupat. Is in loculo item peculiari præfens rogantibus patrocinium offert; veteres modò iuuet instaurare honores, quos illi quondam ciuitas Fuldenfis ampliter impendit. Huius item seorsim caput extitit argento conspicuum, & Augusto vertice venerandum. Eius antiqua pictura sic loquitur: *In festo meo accedētibz altare meum x. Carene laxantur.* Gestari ferretro Sanctum, à cōmuni ciuitatis, honoris causâ, solemne fuit.

Caput.

S. Solæ.

S. SOLA, huic dignus vt associetur, Anglus & S. Willibaldi comes in Eistatenfis ecclesiæ iaciundis fundamentis, eâ vitæ sanctitate, vt Bonifacij discipulum facilè agnosceres. Is hoc impen-

impensius ab ecclesiâ Fuldensi coli retinerique debet, quo possessiones eius & monasterium per superioris ætatis iniuriam auidius abstracta sunt. Trithemius in viris illustribus: *Sola Abbas in diœcesi Eistetensi, natione Anglicus, & discipulus S. Bonifacii martyris, vir sanctitatis eximie & multarum virtutum, &c. claruit circa annum Domini DCCLX. cuius festum agitur IV. Nonas Decembris.* Sed eius res gestæ clariorem nuper accepere lucem, per Ermenoldum, siue Ermanricum Diaconum & monachum Fuldensem, qui & neophytorum ad Solam concursus, & miraculorum ipsius gloriam celebrans, Altino Præsule Eistatensi V. primùm humo leuatum scribit; eiusque corpus repertum, ex pers tabis, oratorio montis Septemtrionali non sine mirifico afflatu cælestis odoris. Inde Gregorij IV. iussu cælitibus adscriptum, constat tralatum esse Fuldam.

Hen. Canif.
tom. 4. lect.
antiq.

Altinus V.
Episcopus
Eistatensis,
alias Altinus.

S. LIQBÆ pignus, virginum in Germaniâ plurimarum alticis, Fuldense quoque monasterium accepit, quæ sanguinis propinquitate, & æmulatione virtutis, trans mare ad hos inculti deserti saltus, ex Winbrunensi monasterio, à S. Bonifacio accersita, & singularis abstinentiæ, sanctimonix, doctrinæ & miraculorum exemplis, Thuringicis Franciscisque puellis præluens, ad virginitatis hinc pænè extinctæ decora, sexum femineum excitat. Quiescit in Fuldensi sacrario, vt meritis in cælo, sic in S. Bonifacii & Rudulphi monachi litteris apud posteros semper victura. Nec intempestiuè illæ S. Bonifacii hinc epistolæ legantur, quas ardenti & Apostolici spiritus proprio quodam stylo, ad sacratam hanc virginem misit. Nec item prætereunda, quam ex Angliâ ad S. Bonifacium ipsa dedit, quâ desiderium suum erga propinquum Antistitem testatur, & versiculis subiectis, poëticæ haud se ignaram fuisse ostendit.

* 36 inter
epist. S. Bo-
nifacii.

Atque hæc eorum pignora sunt, quorum sanctitas apud Fuldenses sicut adoleuit, ita gloria cultus ab ipsis fidei Christianæ incunabulis, perseuerauit. Ad Martyres itaque properat oratio, qui religionis magnitudine, & probabili accurataque veterum monachorum disciplinâ inuitati, hæc quamlibet obscura terrarum sola, non pulchræ modò prætulerunt Italiæ, sed vel ipsi quoque Quiritium vrbi dominæ. Et quamquam horum omnium transitus ac traductiones non satis luculentè fideliterque

litteris mandatæ sint, ipsi tamen aut toti vel maiore sui parte multis hîc ostentui fuere sæculis & ætatibus.

SS. *Simplicij*
& *Faulini*
& *Beatrixis.*
Nobilium
fraternitas.

SS. SIMPLICIVS, FAVSTINVS, & BEATRIX, tutela & præsidium Fuldenfis ciuitatis, decus & columnen ordinis equetris, qui proprio corpo: e Fraternitatis erecto, olim se in horum tutelâ Martyrum esse, pro magno habuit; eorumque piam sarcinam viri nobiles publicis circuitationibus humeris olim suis vectarunt supplices & venerabundi. Porrò Martyres hi, germano sanguinis & Christianæ fidei vinculo colligati, Romæ viâ Portuensi, Diocletiano Imperatore, illustre fecere martyrium; illi capitali supplicio, soror Beatrix in carcere faucibus obliſis. Nec eorum in hæc loca translationi derogat quidquam, quòd Romæ in basilicâ S. Mariæ Maioris apud Onuphrium Panuinum & alios horum Martyrum pignora adhuc in deposito numerentur, cùm apud Christianos frequens olim & obuia extiterit eiusmodi reliquiarum distractio partitioque.

Martyrolog.
Rom. & al.
29. Iulij.
Sur. tom. 3. in
Anchimo.

S. *Vrbani* caput.
**exprimunt*
maiores 45 $\frac{1}{2}$
marcas argenti.

S. VRBANI Papæ caput, seorsim item spectatur magni* ponderis argenteâ thecâ Ioannis Hennebergij liberalitate circumdatum. Eius inuentionis fama anno MCCCCLXXVIII. percubuit, quâdo in monasterio montis S. Ioannis, pridie festi S. Simplicij, caput hoc repertum plumbeo inclusum scrinio, atque inde, ipsâ die Simplicij, venerabundo supplicum agmine, ex monte translatum ad basilicam primariam. Porrò mos inde suscepit, vt ipsâ pontifici sacrata feriâ, Urbani vertex in oppidi parochiam ex ædium principe inferretur, & Martyris honori diuina istuc mysteria ritè peragerentur. Quod cærimonix genus iam, cum plurimis aliis, exoleuit.

SS. *Processi*
& *Martini.*
Sur. tom. 4.
& Martyrol.

SS. quoque MARTYRES PROCESSVS & MARTINIANVS quos Roma & Vaticana basilica suos prædicat incolas, se Fuldæ item quondam magnis patrociniis & honorum indicis commendarunt. Eorum venerandæ reliquix, cùm à Scabino- rum collegio quondam religiosâ veneratione circumferebantur, illius diei memoriam renouabant, quo ambo ab Apostolorum Principe Petro Baptismatis aquis abluti sunt; atque inde à Nerone, exquisitis suppliciis affecti, tandem capite cæsi, egregio vitam finiuerunt martyrio. In commentario Indulgentiarum, eorum imaginibus hæc adscripta verba:

Fuldæ requiescimus corporaliter, & fideles populi nos ibidem visitantes patrociniū nostrum obtinebunt, & pœniterentes absoluentur x. Carenis de iniunctâ sibi pœnentiâ, in die nostrâ, & per totam octauam.

In perantiquo Fuldenſis eccleſiæ Martyrologio reperiebam: *Ad xvii. Kalend. Ianuarij Translatio SS. Simplicij, Faustini, Beatricis, Proceſti & Martimani.* Sed & Simplicij caput, auro radiante vertice, ſingulari palàm honore cultum.

S. FLORAE virginis & martyris, quæ paſſa ſub Gallieno Imperatore, non obſcurum item in Buchoniâ nomen; cui & templum collocatum, & veneratio ac honos à Piſtorum tribu magnus olim habitus. Et quia S. Eugenij quoque & Antonij corpora ſe maiores hîc olim oſtendiſſe glorientur, non dubitem S. Floram huic Martyrum ſocietati adſcribere, in quâ Lucilla, Eugenius, Antonius & alij, perſequente Gallieno, mortem pro Chriſto oppetierunt.

S. FELICOLAE claritudo facit, vt cuius olim cineres Fuldam tranſlati, nomen eius & memoria caſtitatis non obſoleſcat. Huic quippe, vt & Aeonij & Firmi martyrum nobilia pignora, publicè quondam Fuldæ in honore habita, ſed templi incendiis, vt credibile, obſcurata vel obruta. De S. Firmi culu vetus Indulgentia teſtatur, adſcripta Martyris imagini: *A principali altari, ait, in feſto meo relaxantur vii. Carenæ, & per octauam tantumdem.* Et iam venit in memoriam argumentum ſchedæ, in quâ S. Firmum lego Ruſtico aſſociatum; ideoque interpretor eos eſſe, qui Veronæ, tempore Maximiani Imp. obiere martyrium:

Anno MCCCCLXXVIII. in die S. Silueſtri Papæ, in cryptâ S. Benedicti monaſterij Fuld. inuenta ſunt ſuper ſepulchrum S. Bonifacij in antiquo ſcrinio reliquiæ, videlicet S. Firmi, Ruſtici, Beatricis, Liobæ. Hæc ibi. Felicola porrò XIII. Iunij Romæ, quod Flacco nubere nollet, & in Chriſti confeſſione fortiter perſiſteret, equulei dirro cruciatu, vſque ad mortem vexata, Romæ, viâ Ardeatinâ quondam ſepulta fuit. Cuſtoditur loculo auguſto ſacrarij, à Fabrorum corpore, in pompâ traduci conſueta.

Annumerantur hiſ quoque, clariffimum par germanorum fratrum, Ioannes & Paullus ſub Iuliano martyres; qui, vt cum

Martyrol.
29 Iulij,
S. Flora martyris.

S. Eugenius,
S. Antoninus
vel Antonius
qui cum
Aeono traſ-
latu à Theo-
tone Abbate,
vt Chronogr.
index.
S. Felicola,
Aeony ac
Firmi.

Martyrol.
Fuld. referret
ad v. Id. Auguſti.
De Carenis v. ſupra
libri 29. c. 101. in.

9. Auguſti
Martyrol.
Rom.

Ioannes &
Paulus mar-
tyres.

* Sui parte,
non integrè,
accipias.

antiquo scriptore loquar, *ad monasterium Noui montis, vt piè creditur, palamq̃ue cernitur, sunt translati.* Notantur insignia vnus in scuto, duo candelabra; in alterius, duæ oliuæ; & subscriptum: *Arma Ioannis & Pauli martyrum & patronorum Noui montis.* sed hæc symbola nemo nescit ex S. Ioannis Apocalypsi petita. Nam S. Bonifacio aliisq̃. vetustis Martyribus certæ stirpis aut gentis affingere insignia, commentum est otiosorum hominum, vix poetarum ingeniis dignum, quasi genus & nobilitatem suam virtus & sanctimonia sine clypeis & colorum discrimine tueri non posset.

Cap. XI.
Angliæ Regum insignia appingunt S. Bonifacio.

S. Fabiani caput.

S. FABIANI Pontificis Romani caput, aut certè capitis verticem, in montis B. Virginis monasterio venerationi olim fuisse & spectaculo, produnt eius loci monumenta. Asseruari iam id in arcis nouæ facello, sine inscriptionis vllâ notâ, opinari cogor, nec friuolis caussis, si res ferat, asseuerauerim. spectatur argenteo thorace à pectore ad summum verticem, opere fusili, pontificiâ mitrâ habituq̃ue.

Reliquiarum ditior census.

Denique si indices antiqui fidem merentur, longè huius generis plura Sanctorum alia pignora hisce condita sacrariis habuere maiores: idq̃ue fati tituli persuadent, & accumulata capitibus ossa veneranda, quæ Sanctandreami facelli solo strata, congestaq̃ue diximus. Accedit huc, qui antiquo codice exprimitur, thecarum & conditoriorum cuiusuis formæ, metalli, & peregrinæ materiæ apparatus haud modicus, quorum omnium ferè iacturam, vt deplorauit superior ætas, ita vitam eorum vitalem fuisse, optent meritò posteri.

C A P V T IX.

De S. Bonifacij reliquiis minoribus.

QVIA S. Bonifacij & mors & vita pariter Fuldensi monasterio singularem & gratiam & gloriam peperit, meritò hæc maiores incessit cura, vt vtriusque beneficij famam, memorando quàm possent longissimè extenderent. Itaque & cultus sacerdotalis ornamenta, & doctrinæ cælestis instrumenta reliquere posteris, vt non patrocinijs tantùm & perennis fauoris tam-

tamquam pignus & obsidem corpus ipsius Martyris haberent, sed amictum & libros sancti viri, ceu decerptos ex arbore nobili immortales fructus vsurparent.

Inter alia igitur Pontificis sacra lipsana, S. Bonifacij manipulus, stola, annulus, cingula, quæque Missæ paramenta dicimus, occurrunt; quorum hodie pars maxima latet, aut disperit. Pedum quoque, ceu S. Bonifacij extiterit, asseruari credunt: id rudi opere expolitum nitet velut eburneum; sed ex osse marino fabrefactum, potior opinio tenet.

LIBRI verò, qui ad venerationem in sacrario expositi, tres præcipuè spectantur præcipui: primæ notæ in his, qui breuiore pergameni martyrij cicatricibus lacer, Longobardicam scripturam refert; quo & vsus putatur S. Bonifacius, quando gladiorum cæsim furentium ictibus latus opposuit. Etenim gemino tectus hic liber operimento, pro subregmine corium habet inauratum, quod per varias figuras tralucens, venustam efficit speciem, sed ita macrone deformatam, ut à summo ad dimidiati digiti latitudinem, atque hinc rursus ad sinistram, propriâ cicatrice gladii vestigia penetrent: denique hæc simul vulnera ferè in scaleni figuram cuneatim descendunt. Imâ quoque libri parte vibices inflictæ, punctim vna, cæsim altera, penetrans latitudine pollicis; postremò ictu transuerso corium, & lignum operimenti dissectum. Argumenta tractatum, qui huic libro inscripti, Moguntiacis nostri Serarij inserta sunt.

ALTER CODEX folio stricto palmi vix latitudinem exæquans, harmoniam Euangelistarum, & eius canonem per tabulas & numeros in fronte monstrat, omnia maiusculis & semiuncialibus fermè litteris, nisi quòd ad epistolam S. Iacobi exiliore & mirè catenatâ scripturâ annotationes & glossæ leguntur, chirographo, uti reor, ipsius Martyris.

TERTIVS LIBER est Euangeliorum, in octauâ breuiusculâ, hoc sanctior, quòd litterarum sulci, manu D. Bonifacij item impressi, litteris sic inuicem implexis, ut laqueos mentiantur, & plagas reticulorum. Ad calcem libri insignis attestatio, aureo caractere rotundæ manus, hunc codicem Euangeliorum propriis S. Bonifacij manibus conscriptum; ab ecclesiâ ablatum; sed

S. Bonifacij
sacralis amictus.

S. Bonifacij
Pedum.

Libri.

Codex in
Martyrio
discissus.

Codex Euangelistarum.

Testamentum
nouum.

fed Huoggi Abbati, ab Arnulpho Imperatore restitutum. scripturæ tenor hic est:

Hoc Euangelium S. Bonifacius Martyr Domini gloriosus, vt nobis seniorum relatione compertum est, propriis conscripsit manibus. Quod etiam venerabilis Abba Huggi obnixis precibus à Rege piissimo Arnolfo impetrauit; & Sanctæ Fuldensi Ecclesiæ honorabiliter restituit. Cui, Saluator Iesu Christe, præmia sempiterna pro deuotione suâ in cælestibus clementer redde, eumq. nobis feliciter dominari tempora longa concede.

Icones in fronte cuiusque Euangelistæ coloribus depictæ cum versibus. Ex iis eruere quantum licuit, iam damus.

Mattheus instituit virtutum tramite mores;

Et benè viuendi iusto dedit ordine leges

Marcus; amat terras inter calumque volantem

Ioannes aquilam; sancto regit omnia lapsis.

Lucas vberius describit prælia Christi.

In vitâ S. Bonifacij.

Libri S. Bonifacij viatorij.

Ceterum disquirat hîc quispiam, cum Othlonus scribit S. Bonifacium in agone martyrij codicem tamquam clypeum opposuisse capiti, anne codex hic noster idem ille, quem incisum ait per medium sine noxâ scripturæ, & suâ dum etate gladij illam prætulisse cicatricem. Sanè, ex historiâ martyrij quod tradiderim, complures liquet Martyrem secum habuisse libros, viatorio ritu, capsis & arcis inclusos, quorum casus & abolitionem restitutionemque prolixè notarunt vitæ scriptores. Ex iis an Fuldam olim Euangelij liber cum istac innoxij vulneris & incisionis notâ allatus sit, quod exploratè staturam, non reperio, nisi fortè argumenti specie deceptus Othlonus eum, quem cicatricosum antea descripsi, pro Euangelij codice subiecerit: est enim is styli ad legendum nunc difficillimi, meritoq. hunc oppositum fidei hostibus dixerim; quia inter alia fert sanctæ Trinitatis confessionem, & regulam fidei Catholicæ, atque etiam S. Ambrosij librum de bono mortis. Is verò codex Euangelij, quem S. Bonifacius suâ manu scripsit, & exiguus est, ac nullius incussu plagæ violatus.

Claudat

Claudat iam sacrum hunc censum AMICTVS excellens, in quo S. Martyris corpus inuolutum iacuit; qui cùm hominum fugeret memoriam, accidit anno salutis MDCV. ipso die S. Lucia, id est, XI. Decembris, vt R^{mi} *Balthasari* nutu, disquisitio reliquiarum fieret, quò nobili Dynastæ Germano gratum faceret. Aderat ibi tum reuerendus & nobilis *Ioannes Fredericus à Schwabach* Fuld. ecclesiæ Decanus: cuius voluntate studioque, cùm rimatur interiora, fortè in abditam arculam delatis, vestis hæc subtilissimo lini bysive textu, sponte se in conspectum dedit, cum hac inscriptione:

SVDARIVM S. BONIFACII MARTYRIS.

Religionem sindonis attestabatur partium exsectio frequens, quas animæ piæ ad instaurandum Martyris honores, & impetranda suffragia, hinc olim exportauerint.

C A P V T X.

Congregationes & monasteria Fuldensi Ecclesiæ iuncta & adunata.

NON facile litteris assequar, quibus olim membris & artibus hoc Fuldensis ecclesiæ corpus instructum, quàm latè pertinuerit, plurimis & temporum iniuriâ, & casibus rerum humanarum iam abolitis locis, & in aliam faciem, alternante sorte, mutatis. Faciam itaque compendio, eaque vel hîc recensebo potissimum monasteria, quæ auorum memoriâ tenebantur ditione Fuldensis Abbatis, & huic, tamquam capiti membra, colligata, omnium sacrarum erant & humanarum societate deuincta. Quod priusquam exequar, id animaduertere licet, copiâ quadam sanctimoniæ & rei monasticæ factum, vt non vno, maximo licet cœnobio, contenti maiores, huius quoque familiæ suæ fructum latius quacumque diffunderent, & per vicina loca propagatum irent. Et creuit opus virtutis æmulatione; quando pulchritudine exempli complures accensi, psalmodiæ diuinique cultus assiduitate, pellexerunt & alios, qui Dei gloriam diurnâ nocturnaque voce certatim hîc celebrarent. Hinc in vno neque capaci quidem horizonte cernere

*Sudarium
S. Bonifacii
aus linium
quo Martyris
corpus inuol-
utum.*

*Monastica
rei amplum-
do.*

oculis licuit propinquis ædi primariæ collibus ac montibus, stare florentis disciplinæ & numero hominum & studiorum piorum varietate, probè instructa quinque monasteria, quorum Præpositi & magistratus à primario cœnobio & Abbate ius & leges acciperent. Horum origines vt strictim alicubi, ita Rudulphi nouâ narratione sequenti libro illustramus; iam indicem ob oculos modò proponimus.

A viris S. Benedicti disciplinæ sectatoribus inculta.

I. *Principale*, quod vocarunt, *monasterium* Fuldenfis ecclesiæ S. Saluatori dicatum aliquot sæculis, præter ceterum cleri ac cœnobarum gregem, nobilium ordinis tum equestris, tum comitiæ dignitatis frequentiam ac splendore conspicuum; in quo primorum instar, olim antecellere *Præpositus maior* & *Decanus*, *Camerarius*, *Operarum magister*, *Portarius*, *Cantor*, *Cellarius*, *Custos*, *Infirmarius*, *Hospitalarius*, *Scholasticus* vel *Scholarcha*, *Testamentarius*; & qui similibus ex disciplinâ maiorum officiis muneribusque spectati.

e. 2. ext. de Testam.

C. Cùm ad monasteriũ de statu monachorum.

M. S. diploma. Selgeresh.

Quod ad *Testamentarium*; penes hunc fuisse constat dispositionem piorum legatorum, seu ab exteris ea, seu à domesticis proficiscerentur: nam, tametsi testandi copiam ius monacho negauit; more tamen hinc inductum, vt in amplissimâ tantæ familiæ procuratione, qui frugi cœnobitæ, aut industriâ aut parsimoniam rem fecissent, eam, bonâ maiorum pace, testamentium ritu, huic aliive, cui libitum loco, intra congregationis tamen gremium, pios in vsus relinquerent. Hæc legata Testamentarius vniuersè moderabatur. Cui vernaculus vsus nomen *ab animarum procuratione*, dudum attribuit: ipsumque ministerium ante annos propè quingentos, memini piè *charitatem animarum* appellatum. Ceterum his tamquam eminentioribus membris accersiti cœnobitæ, quibus in Capitulo suffragatio & votorum ius fuit; quorum è corpore Præpositos eligi sumique suetum, quæis adiacentium monasteriorum administratio credebatur. Atque his sua tamen in maiore congregatione prærogatiua, ac repetundę stationis libertas integra mansit. At vniuersæ familiæ memoriam ex vetustis Martyrologiis repententi, occurrebant alia personarum & dignitatum quoque discrimina.

discrimina, quibus *in circuitu tamquam nouellis oliuarum, congregationis huius propago mirificè fuit exornata*. Primò in vestigio ferè ij, quibus titulus datur, P̄RI & M̄OCHI, id est, Presbyteri & monachi. Inde DIACONI, SVBDIACONI, & M̄OCHI. Hinc ACOLYTI, *SCHOLARES, & M̄OCHI quorum in Scholasticis* sacris color hodieq̄. durat. Mox CONVERSI & M̄OCHI. Extra ordines hos Episcopi quidam & monachi celebrantur INCLVSI, & inter moniales feminæ illustres INCLVSAE. Neq̄. facilè numerum inierim earum siue virginum siue matronarum, quibus A & X' symbola, id est, *Ancilla Christi*, data. Plurimorū item Antistitum & Abbatum, qui hinc prodire, nomina fastis & diariis iisdem inserta; sed nomina tantū, & vnde ad vltiora peruestigāda nulla retrò pateat via. Atq̄. hæc corporis quædam totius sunt lineamenta: iam ad ipsa mēbra veniamus.

II. *Monasterium montis S. Mariæ Virginis olim Bischofesberg, extra muros Fuldenſis oppidi; opus S. Bonifacij & Rargarij Abbatis, & primâ parochiâ Buchoniæ clarum. Habuit incolas etiam Canonicos, sed hos Egbertus Abbas amouit. Vnde in huius monasterij ephemeride, in Nouembri: Memoria Egberti Abbatis Fuldenſis, & reformatoris huius monasterij.*

Annumero loci ruinis superstites à Rhabano versus.

In Ecclesiâ S. Mariæ in monte, qui vocatur Episcopi.

IN DEXTRO ALTARE.

*Hoc altare tenens Bonifacius ipse sacerdos
Et Christi martyr ritè patronus adest.
Cui quoque coniunctus sit Papa Gregorius isthic,
Æquati & meritis regna superna tenent.
Non minor ergo fide martyr Laurentius istis
Hic orat, & precibus adiuuat ipse pios.*

IN SINISTRO ALTARE.

*Hic pater alme virum monachorum maxime pastor,
Tu Benedicte tuos ritè iuues precibus.
Cui soror adiuncta Scholastica sancta virago,
Tu tibi deuotis posce salutis opem.
Martyr Anastasia simul tu funde, precamur,
Pro nobis Christo semper & ipsa preces.*

In monte qui vocatur Episcopi, in turre
Ecclesiæ S. Mariæ.

*Annue Christe Deus, Michael Archangelus istic
Assistat votis, nos iuuet & precibus.*

*Martinus Præsul, martyr Palmatus atque,
Propitium nobis te faciant meritis.*

*Casius, Anthimus, sanctus Florentius adstent,
Memmius Antistes, hic soror Etpumia.*

*Credimus ergo satis placatum te adfore nobis,
Si hi prece nos studeant ritè fouere suâ.*

Subsequentes an ad eandem Ecclesiam spectent, incertum est, cum principis basilicæ pars etiam Orientalis, Deiparæ consecrata sit.

Ad Fuldam. Ecclesia S. Mariæ in cryptâ
Orientali, has Reliquias continet.

*En montis Sinai tabularum ac portio sacra
Conditâ hic Domini est præsepis atque sus.*

*Hic Sixtus Papa, Magnus Ianuarius atque
Leuitæ sacri martyrio & validi.*

*Hermes hic martyr, Quirinus Sulpitius que,
Eustrates, Romulus, perpete laude manent.

*Theodolus martyr, Humbertus Præsul & almus,
Cum almo VVigberto hic ouat & socio.*

*Virgo sacra hic Digna pariter & Emerita fulgent,
Æquales meritis atque sacris precibus.*

*Eustrates,

III. *Monasterium montis S. Petri prope Fuldam*; qui mons priscis *Vgelsberge* vel *Hugesberg*, beati *Sturmi* exordiis, *Baugulffi* progressu, & *Rhabani Mauri* perfectis demum operibus, vitaq. istic in otio sancto tranquillè actâ, venerandum, nec non *S. Liobæ* virginis patrocínio & miraculis celebre.

IV. *Monasterium montis S. Ioannis Baptista* ad Austrum Fuldenfis oppidi, *Rhabani* item munificentîâ, & præstantibus Diuorum ossibus ab eodem illatis, clarum.

V. *Monasterium S. Andreae Apostoli Noui montis* prope Fuldam fluuium, quod *Richardus Abbas* sæculo decimo excurrente ab se affabrè cōstructum, ne cessariis quoq. fundis & opibus auxit.

VI. Mo-

VI. *Monasterium S. Michaëlis* in proximo ædi primariæ colle, quod pro cœmeterij ornamento S. Sturmin inchoasse, sæpiùs iam meminimus.

VII. *Monasterium S. Solæ*, siue *Suolonis*, quod Cella vel curia Solæ, id est, Solenhofen dictum antiquitus, Eistatensis diocesis, de quo mox paulò copiosius.

VIII. *Monasterium S. Xisti in Holtzkirchen* inter Mœnum & Tuberam in Orientali Franciâ. De hoc nobilis extat traditio seu præceptum Magni Caroli, quo, auctoritate interpositâ suâ, restatur, Holtzkiricham Fuldensi monasterio ita cecisse: *Troandum Principem Regem*, quem plebeij nonnulli fratrem faciunt Gosberti Franconiæ Ducis, à *fundamēto de rebus suæ proprietatis*, in honorem beatæ & gloriosæ virginis Mariæ, & beatissimi martyris Bonifacij, monasterium Holtzkiricham nominatum, in pago videlicet *Waltase*, super fluvium *Abstade* extruxisse, & sibi cum omni prouentu obtulisse: se verò eodem iure, quo optimo, id iam S. Bonifacio tradere.

Troandus
seu *Troanus*
Holtzkiricha
conditor.
Carolus ad a-
gnus.

Apprimè monasterium id illustrant nuper eruti Rhabani versus, quos cum titulis hîc suis, memoriæ causâ, subiicimus.

In Ecclesiâ S. MARIÆ, quæ in loco, qui vocatur Holzkiricha, est constructa, iuxta introitum eius, hi descripti sunt versus:

Quisquis hanc aulam petiturus gressibus intrat,
Agnoscat primum quid locus hic habeat.
Virginis hîc matris sacra pignora ritè locantur,
Hanc aulam & totam ipsa dicat meritis.
Cum quâ Sanctorum turba hîc piè nobilis adstat,
Suscipiens vota, atque Deo referens.
Vnde decet valdè, quòd cordis pura voluntas
Sermoque cum factis dona superna petant.

In sepulchro SS. Martyrum qui ibi requiescunt, hi continentur versus:

Ecce viros istos, &c. qui à Rudolpho actis Hrabani infer-

Lib. III.
Antiquita-
sum Fuld.

ti sunt.

IN PRIMO ALTARE.

Virgo Maria Dei genitrix, hæc aula resulat
Ecce tibi, & tota fulget honore tuo.

*Virginibus præsens sacra hæc decoratur & ara,
Quâ suprà pietas absida leta notat.*

*Praxedes

Cum quibus & sancta Praxis ouat, atque Basilla,
Candida virgo simul atque Pudentiana.*

IN DEXTRO ALTARE.

*Cætus Apostolicus hanc sacram continet aram,
Adiuuat, & precibus ornat, amore colit.
Vos quoque qui intrastis, ceruices flectite vestras,
Deuoto hîc corde poscite lucis opem.*

IN SINISTRO ALTARE.

*Clarus in orbe soli Martyr Bonifacius istud
Obtinet altare cum sociis pariter.
Quorum si lector tu noscere nomina quaris,
Inspice picturam, & relege titulos.*

AD CRUCEM.

*Ecce crucis lignum, quo Christus sæcla beauit,
Emblemate inclusum arx tenet ista Crucis.
Baptistæ, & Christi spolia tenet ara sacrata,
Doctõris Pauli reliquias pariter.
Scriptor Euangelij Marcus cum compare Lucâ,
Sennen atque Abdon hanc & amore colunt.
Sanctus & Hippolytus, Prothus, martyrque Hyacinthus,
His simul adiuncti mixta locant spolia.*

IN CRYPTA.

*Martinus Præsul simul & Gregorius almus
Hanc aram meritis ritè colunt propriis.
Cum quibus Equirius ouat, atque Antonius Abbas,
Sanctus Maximinus pastor & ipse pius.*

IN CAPELLA.

*Culmen Apostolicum Petrus Paulusque Magister
Hoc altare suis ritè dicant spoliis.
Pontifices summi, Xistus, Bonifacius, atque
Martyrio insignes hîc habitant pariter.
Commanet hicque simul Felicissimus Agapetusque
Leuitæ sacri testis vterque Dei.
Flectite vos genua qui intrastis lumina sacra,
Christus adest Rector, poscite lucis opem.*

Huius etiam classis sunt monasteria, quæ si non huius ecclesiæ iura semper agnouerunt, annumerata tamen aliquando, & subiecta primariæ Congregationi, Fuldensi Antistiti paruisse, maiorum literæ tradunt.

I. *Tharissa Wirceburgensis diœcesis*, Abbati iam suo parens. Huius origo ab *Adelberto nobilissimo*, ut eum appellat Otto, *Francorum Comite & Bambergæ domino*, quem Marianus ad annum DCCCCVIII. perfidiâ Hattonis Moguntini Archiepiscopi proditum, iussu Luduici Imperatoris capite luiffe, narrat. Adelberti quippe fuit ad Mœnum amnem castrum munitissimum, cui Regino & Marianus *Terrasso* nomen dant; ex quo monasterium eiusdem nominis inde conditum, *Terrassium*. Id quod ad alterum Adelbertum Comitem Altenburgi, licentiâ illius sæculi denique peruenit; qui periit eodem profus leti genere, quo prior, quare Imp. Ottonis iussu securi ferendus, *Donationis conscriptâ chartâ in loco qui dicitur Grenersdorf*, antequam capitis sententiam subiret, anno Domini DCCCCXL. *S. Bonifacio locum & monasterium, quod est in Tharisse, in littore Mœni fluminis, cum omnibus eò pertinentibus, donauit*. Inferitur narratio, quemadmodum ab Adelberto, ob cæsos Luduicum & Henricum ex sorore nepotes, quia filiabus eius cum vitium obtulissent, illas ducere recusassent, hanc pœnam Otto nec immerenter exegerit.

*Tharissa seu
Terres mona-
sterium.
Otto Frising.
lib. 6. cap. 15.
Adelbertus
Bambergæ
dominus.*

*Regino in
anno 905.
Marianus in
eodem.
Adelbertus
Altenburgi
Comes.
M. S. Fuld.
& Arch.*

II. **Amerbachium*, haud procul à saltu, quem Eginardus *fitum inter Neccarum & Mœnum*, appellauit, non ut recentiores ab Ottone, sed *Odonowaldi*: id Wirceburgensis itidem diœcesis cum adiuncto oppido Trithemius ad vetustissimam originem reuocans, S. Pirminio Meldensi an Metensi proëpiscopo adscribit; qui & discipulum illic suum **Amatorem*, primum Abbatem reliquerit. Sed his fortè denatis principiis, aut sanè obscuris, Richardum Abbatem Fuldensem superstruxisse paria, & condidisse de nouo monasterium, aliàs luculentè testati sumus; de quo & illud olim in antiquis codicibus annotatum, *Comperisse Richardum, prisco iure, & fundos solique tractus cum ipso monasterio olim S. Bonifacio adscriptos*; atque eò, in huius ecclesiæ obsequio fuit.

**Al. Amov-
bach
Eginard. in
translat. SS.
Petri & Mar-
cellini.
Trithem.
ccmpend.
Annal. l. b. 1.
Amorem,

III. *Bantum S. Dionysij* in confinibus Franciæ Orientalis *si-*
tum,

tum, inter Liechtenfelsium & Staphelsteinium oppida, in excelso montis vertice. Primordia loci Bruschiana centuria non malè tribuit Alberadæ Hermannii Marchionis Vohenburgensis matronæ, foundationem anno MLXXI. signans. Sed in huius Ecclesiæ monumentis reperio, monasterij Banti disciplinam & administrationem Egberto Abbati traditam, anno MLVIII. quâ de re insignis hæc exstat in antiquis membranis narratio:

Alberada seu Albrat matrona Banti fundatrix. Egberto Abbati monasterium hoc traditur.

Othalmeshusen.

Anno Dominicæ Incarnationis MLVIII. Indizione XI. mense Iulio, sub die XII. Kalend. mensis eiusdem, in Orientali Franciâ, in comitatu Gerwini Comitum, in loco qui dicitur Othalmeshusen, factus est conuentus fidelium Principum de pace faciendâ, & sedandâ latronum tyrannide, & raptorum compescendâ seditione. Conuenere etiam ibi venerabilis Abbas Fuldensis Ecbertus nomine, & quædam matrona Comitissa Albrat, & quamplures nobiles, Comites ac Iudices. In quo conuentu, in conspectu omnium qui aderant, eadem matrona tradidit Deo & S. Bonifacio martyri quoddam monasterium in Banze constructum, pro remedio animæ suæ, & defuncti mariti sui ac filiorum requie. Hoc tantum à prædicto Abbate præfata matrona exoptauit, ut in eodem monasterio secundum regulam S. Benedicti monachos institueret, ceteraque regule congruentia adaptaret. Tradidit ergo, sicut dictum est, venerabilis matrona cumdem locum suæ ditionis S. Bonifacio cum omnibus competentibus, & adiacentibus bonis, & prædiis, mancipiis, & cum omni genere vtilitatis, IIII. scilicet territoria in Banzgowe. v. in Saltzungen, & VII. in regione Hessonum. Hanc traditionem suscepit Gerardus Aduocatus Fuldensis monasterij, coram multis testibus.

Brettinges. Lambert. in Chron.

IV. *Brettingense in Thuringiâ Hassiæve iuxta Visurgim ex Bredingâ, nobili & regiis expeditionibus clarâ possessione, nisi fallor, Hersfeldensis Ecclesiæ, Wideradi occasu, nec aliâ memoriâ priuatim certè consignatum, excidisse videtur.*

Breitenauia.

V. *Breitenauia similiter in Hassiâ Moguntinæ diocesis, interitu quàm origine progressuque clarior. Originem Trithemius aperit in Hirsaugiensi Chronico, ad annum MCXVII. primumque Abbatem Drutrinum datum ab Hirsaugiâ, Comiti Werneto fundatori, cum eiusdem familiæ sodalibus XII. anno MCXIX.*

Schluchtera. Schluchterausse.

VI. *Schluchterense seu Solitariense, quod ei nomen dedisse videtur*

deo recentiores, cum oppido proximè à Fuldensium confinio in Hanouensium Comitum ditioe situm, diœcesis Wirceburgensis, à veteri religione iam desertum, ludoq. puerili mutatum: nam Fuldensis quidem ecclesiæ imperium iam dudum exuerat. Lego apud Trithemium, *Synodo Seligenstadiensis, præside Aribone, anno Domini MXXIII. interfuisse Sirichonem Abbatem de Schluchterâ.* Monstro & simiarum ingeniis perfimile; hîc noui Euangelij præcones, in superstite asceterij templo, inter miratos & togatos Antistites, etiam suos sibi sepulchralibus monumentis asseruisse Abbatum titulos. De quibus posteritas iudicabit, in classe Valerianâ, rectène hominibus nouis iis adscribantur, *qui per mendacium se in alienas familias inseruerunt.* Inflatius etiam pro loci obscuritate antiquitatem hîc ignotam vsurpare mihi videntur, qui, vt Petri Lorichij in cunabula attollant, Solitariis oppido ad Drusi montem sito natum perhibent; cùm Schluchterensi potius Laurâ, quæ ad Thrasebergij montis iacet radices, ortum dicere oportuit, poëtam meliorem quàm cultorem religionis auitæ.

Hirsaug.
Chron.

Valer. Max.
l. 9 c. 15.

Iac. Aug.
Thu. hist.
lib. 26. ad cal.
cè an. 1560.
Thraseberg
in Buchonia.

VII. *Suinfurtense* in oppido cognomine monasterium eiusdem fuit conditionis; sed vacillante disciplinâ, semirutum, perhibent ordini cessisse Teutonico anno Domini MCCLXXXIII.

Munst. in
Cosmogra-
phiâ.

VIII. *Brustlohense in Thuringiâ*; iam Collegialis Ecclesia: locus, cuius solo S. Bonifacius olim institit; quem suis etiam vestigiis consecrauit.

A Virginibus eiusdem ordinis olim habitata.

I. *Cænobium sanctimonialium in Blanckenaw*, auorum & nostrâ memoriâ, flammâ belloque laceratum. abest Fuldâ x. milibus propè passuum ad occasum: nullaque prisca instituti vestigia retinet; templo dumtaxat ad sanctæ & indiuiduæ Trinitatis honorem instaurato, quod à Curione iam administratur; constructisq. nouis, à nupero Decano, nunc autem Fuldensium Antistite Ioanne Friderico, vsui Præpositorum, domiciliis. Originem loci altiùs temerè accersas, quàm à Berthoi II. ætate; quem, excisâ Blanckewaldîâ arce, sedem hanc virginibus condidisse perhibent. cetera in obscuro latent.

II. *Cænobium sanctimonialium S. Lamberti* in Tolbâ, quinque circiter passuum millibus Hamelburgo oppido.

T

III. Cæ-

III. *Cænobium sanctimonialium in Höchst*, in dominatu Breu-bergenfi.

IV. *Cænobium sanctimonialium in Allendorf*, tractu Saltzungenfi, iuxta Werram amnem: nam in eâdem ripâ Saltzungen à salinis dicta villa, donum Hlotharij Cæsaris Rhabano obuenit, anno Imperij eius XXII. nunc oppidi specie tenetur à Ducibus Saxonix pignus, cum satrapiâ Fischbergenfi.

V. *Cænobium sanctimonialium in Rhorâ*, olim in Hennebergensium Comitum, iam in Electoris Saxonici ditione.

*Zellingen

VI. *Cænobium sanctimonialium in * Zellingen* apud Mœnum, propè à Retzbachio pago, quod dudum intercidit. Liquet ex Rudulpho, exortum inter primordia Fuldensis Ecclesiæ.

VII. *Cænobium sanctimonialium in Cellis*, quæ Fuldâ distant octodecim ferè millibus passuum ad ortum Solstitialem iuxta collimitium Orientalis Franciæ & tractus Hennebergij. Earum originem S. Bonifacij patrociniò illustrem ad Raitgarium Abbatem facilè reuoces, cui sua templum exordia debere, docet inscriptio, quam infra dabimus, Dedicationis.

VIII. *Cænobium sanctimonialium Bischofesheimensis* parthenonis, cui S. Lieba præfuit, iam vestigiis dumtaxat notatum oppidi Bischofshemij ad Tuberam amnem, diœcesis Magontinæ.

IX. *Cænobium sanctimonialium Martischstadium*, in ditione Franconicâ.

Primum, secundum, & septimum in Fuldensis Ecclesiæ potestate ac solo manent; pleraque media quampridem alienata, vel deleta sunt.

Atque haud scio an sodalitiis hisce Partheniis, rectè annumerem Heimbachianam Ecclesiam, tribus circiter passuum millibus hinc, iam vicino rure parochiam. Litaniâ S. Marci hodie, olim & nudipedalibus maioris ecclesiæ meminimus frequentatam. Vestigia monasterij in Curionis æde, ambituque proximo manifesta tenentur. Sanctimonialiales infedisse, & D. Andree Noui montis imperio subiectas, res maiorum sermonibus est quàm litteris mihi testator. Legebam istic in veteri membranâ: *Anno Domini MCCII. dedicatum est altare S. ER- MOLAI & sociorum Ecclesiæ in Heimbach locatum sub turri. At templi structura longè maiorem præ se fert ætatem.*

CAPVT XI.

*Continuatio monasteriorum & veterum
Ecclesiarum.*

MAGNAE nauis tabulas non omnes, sed enatantes, quâ licuit arripuimus, relictis in medio quoque fragmentis nonnullis, haud gnari penitus, quem locum in hac olim compage tenuerint. Cernuntur diuersis in oppidis aut vicis Ecclesiae collegiales quatuor.

I. *S. Crucis* Hunteldiae ex Parthenone virginum à Carolo Magno.

II. *S. Ceciliae* in Ratisdorf; olim à monachis habitata, Caroli Magni ætate, cum marcâ eiusdem nominis à Comitibus Reggone, Hattonne, Brunichone, S. Bonifacij memorię condita.

III. *S. Petri* in Salis monasterio, quod olim Salchenmunster; apud riuum Kincigam, amœnâ in valle natum, ex antiquissimis Ecclesiae fundis. Sed duobus iam vix par alendis sacerdotibus.

IV. *S. Bonifacij* in Borflâ, veteres Brustloho regione Thuringiae, quod ab agrestium cæde *Baurenschlag*, gerere nomen volunt. Hunc locum multa suadent vt impensius illustremus. In Werinharij sæpè nobis laudati Præsulis actis, hæc leguntur: *Fecit Ecclesiam in Borflâ miro ornatu lapidum, & omnis decoris, famosissimam porticibus inferioribus & superioribus, pavimento stratum & cancellis decenter ornatam. Addidit Ecclesiae prædia, & alia utensilia, quæ inibi Deo seruiantibus sufficerent, vt iure ipsa Ecclesia dici possit filia Regis, non habens maculam neque rugam.* Vnum equidem, vel primariæ notæ monumentum huic etiam Ecclesiae non ereptum gaudebam, ab anno MCXXXI. quo Henricus Abbas eius nominis primus, ferè cladibus & bellorum iniuriis obrutum Brustlohium, ita, vt incolæ demigrationem, & solitudinem loco minarentur, crexit; & amplâ donatione noualium ac fundorum, memoriam cladis aboleuit. Incoluisse verò tunc cœnobitas, satis coarguit donatio, quâ, *Henricus ex Præposito Brustlohensi se factum Abbatem, & hac piâ largitione, fratrum inibi*

Henricus Abbas Brustlohi reparator.

• Is diuersus
ab eo, qui
anno MCC-
XLVI. electus
Rex Roman.
etiam Raspe
dictus.

Henricus
Thuringia
Comes.
Thuring.
histor. c. 11.
& 12.

Raspebergii.
Brustlohenfis
iurisdictione
inclinata.
Spangeberga.

Heyda mon-
asterium
olim

Driuordia,
hodie Tre-
furt.

Deo militantium, scribit potissimum seruire voluisse commodis. Auctorem verò damni prodit * Henricum Thuringiæ Comitē Luduici filium; nempe, cui à condito Raspebergo castello, Raspe cognomentum obuēnit.

At clero tamen hîc sacra procurante, vltimum libertatis & iuris sui Ecclesia discrimen adiit, factione Dynastarum, qui propinquo in solo Driuordiæ & Spangebergæ rerum potiebantur. Nam in oppido vicinisque pagis summum imperium vitæ necisque, & tota iurisdictione vsque ad id tempus, penes Brustlohæ clerum extitit: quæ anno Domini MCCCXXVII. demum inclinare cœpit. Porrò Driuordiæ stirpis opes Spangebergæ vectigalibus præcipuè nitebantur, quæ ciuitas cum Burgo suo, & Heydâ monasterio propè à Fuldâ fluuio, in Ecclesiæ Fuldenfis est clientelâ, & ab Hasso adhuc feudi nomine tenebatur. Spangebergam eâ ætate occupabat Fridericus Driuordius, cui patruus erat Hermannus Driuordiæ dominus apud Weram amnem; vbi & domicilium habebat. Hic cum Friderico nepote contractâ similtate, nihil, vt assolent irati propinqui, iniuriarum ei largiri, sed vi solidâ fortunas Friderici oppugnare aggreditur. Spangebergium namque castrum antè expectatum inuadens, defenforem loci, omnesque clientes loco depulsos, cum arce in potestatem redigit. Fridericus patris cupidinem & iram iuxtâ auersatus, grassari sibi persuadet eâdem viâ. Itaque arcem Driuordiam aggressus, eam captam, vt & oppidum ditionemque vniuersam patris, sub Imperium suum subiungit. Quæ res, cum eos in diuturnâ magnaque concertatione armorum inter se habet, denique Brustlohenfis Ecclesia ab Hermannii filio infessa, & instar munitionis, ad defendendam Driuordiæ iniuriam, bello sedes electa. Postea loci, Spangebergæ castro & dominio ad Henricum Hassiæ Landgrauium emptione translatis, Fridericus memor damnorum, quæ ex Brustlohenfi munitione acceperat, veteris monasterij turres, ne inde olim sibi noceretur, demolitus est, anno Domini MCCCXXXIV. Sed pœna sacrilegi ausus à S. Bonifacio creditur bienio post largè repetita, cum Friderici Misniæ marchionis celebri expeditione, quâ ille multorum Principum copiis adunatis Erfordiam obsedit, etiam Driuordia cincta & expugnata fuit:

anno 1336.

&

& Fridericus grauiter secundùm faciem sagittâ ictus, in Winefridi oppidum concessit, illic inglorius vitam ærumnis deformem finiturus. Atq. ab huius Thuringici belli euentu, Brustloh, vt & alia nonnulla oppida, ex vnius principatus formâ, in triarchiam incidit. Quæ quidem de Brustloho, quò ne obliuione perirent, vel methodi dispendio à tenebris vindicare volumus.

Præter has Ecclesias, notant antiquæ scripturæ, celebrem festisse non longè à Rheno *VVingereshusen*, cuius terminum describunt, *vbi Nitigis riuus deorsum fluit versus Hamersteinium castrum, & sursum in montem Zuderlinten: quam anno MXVI. Indiçt. IV. ab Erkanbaldo Moguntino Archiepiscopo in honorem Domini nostri IESV Christi, & S. Mariæ Virginis, SS. Apostolorum Petri & Pauli, ac S. Bonifacij, Alexandri, Processi & Martiniani, &c. constat dedicatam.* Creinfeldiæ quoque ad caput Luthræ riuus in Buchoniæ finibus, magnæ dotis Ecclesiam lego ab eodem Erkenbaldo, anno MXX. Indiçt. II. memoriæ S. Vdalrici consecratam. *VVingereshusen ecclesia.*

Lectoris autem otio patientiaque nimiùm quàm abutar, si enumerem illustria quæque monasteria, quæ fœdere sanctissimo huic congregationi iuncta, orationum & piorum operum vtili florere commercio; in itâ societate, quâ eandem vtilitatem ac remunerationem esse decreuerunt vniuscuiusque, & vniuersorum. Cuius quidem consociationis vsitatæ vinculum non ad eiusdem modò familiæ, sed diuersæ, exteræ, propinquæ, consortium iuxtâ transire placuit. Atque hinc Mendicantium, quos nuncupant, (qui Ecclesiæ Christi conseruandæ iuuantæque deuoti, quas non molestias & ærumnas in omni vitâ suscipiunt?) ceu præcellentium membrorum ad se rapere sancta studia, & incredibiles labores, curæ etiam fuit. Quippe S. Dominici, Francisci, Heremitarum S. Augustini, & Carmelitarum vniuersa corpora, iustis in itis piis que fœderibus, ad sua comoda maiores traduxere. Quo gratiore & æquiore à posteris animo religiosissimi Abbatis Balthasari, primorum que consilium erit prosequendum, qui exulceratis hisce & sanè quàm afflictis temporibus, quò deriuatâ omnem in partem vtilitate, corporis sui languescantis valetudinem retineret asserent que, *Creinfeldia.*

Fuldæ monasterij societas bonorum operum cum aliis diuersissimis.

Cum Mendicantibus.

Societatis IESV opera quacumque huc merito reuocantur.

non dubitarunt huius minimæ nostræ Societatis IESV quodcumque operæ ac compendij, ad iuventutis liberalem educationem, & subditorum suorum salutem conuertere; vtrique cum spe illius immortalis auctarij, quod ipse, posterique & totius Congregationis Senatus olim in cælis auferet. Neque huius rei exemplum in maioribus desiderares. Nam veteres cœnobitas ad expedienda foris Ecclesiæ suæ negotia, & procuracionem salutis alienæ sustinendam, auorum item memoriâ clericos apud se habuisse, cum alia litterarum monumenta planum faciunt, tum illud, quod hodieque inferioris ordinis cœnobitæ horum in locum submissi, capellanorum titulo, & habitum & nomen adscriptitij cleri tueri velint.

Non hîc me contineo, quin formulam fœderis peruetustam in Gallætiâ apud Hispanos, nisi quid me fallit, à Fuldensibus ic̃ti, subiiciam:

*Orationum
communicatio
in Galatiâ
apud S. Iacobum.
* foris cum
Henrico III.
Abbate qui
Còpostellam
peregrè adijt.
Lib. 4. Chr.*

Ego Ruothardus gratiâ Dei procurator Fuldenfis, inter ceteros Oratores, istum ad locum perueni, commune consortium fraternitatis & suscepi, & meâ meorumque fratrum ex parte, vobis idem seruari feci. Ut autem hæc dilectionis confirmatio redintegretur, mittimus hunc librum, vt in nostri memoriam super S. Iacobi corpus in eo Missa cotidie celebretur. Obsecramus autem in Domino, vt vestra in nostris, ita nostri memoria frequentetur in orationibus vestris. Fratrum nomina viuorum, Karitati vestræ subscribimus; & vestra Congregationis vocabula nobis rescribi petimus. Valete.

*Egghardi
presbyteri
votum.*

Ceterum huius quàm olim expetita fructuosissimi fœderis iura, vnus Egghardi presbyteri exemplo, quod suggerunt antiquæ scedæ, monstrabo: *Is de Præpositurâ S. Xisti in Holtzkirichâ, auditâ famâ summè bonæ religionis fratrum de monasterio S. Bonifacij, quod situm est Fulde, in honore S. Saluatoris: & quia diuinæ seruitutis & sacrosanctæ conuersationis feruor attrahit quoque fideles, ad participandum orationi & fraternitati eorum, cogitabat intra se, quomodo posset particeps fieri societatis & fraternitatis eorum, vt per illorum intercessionem peruenire queat ad regna, vbi vera sunt gaudia. Cumque magno desiderio æstuarer intrinsecus, misit Deus in cor eius, vt ex terrenis & perituris rebus æternam sibi societatem præpararet in calis. Volens ergo æternam sibi memoriam cum fratribus Fuldenfis monasterij præparare, & cum eis æterni regni sedes possidere,*

dere, prædium quoddam in Hettenefelt à se pretio comparatum, & ab iis, quibus propriâ hereditate obuenerat, cœmptum obtulit S. Bonifacio in Fuldensi monasterio, fratribus ibidem Domino deuotè seruentibus, vt in perpetuo eorum esset obsequio; obsecrans & postulans obnixiùs, vt sui memores essent in diuino ministerio; & vt animam ipsius Deo commendantes, eius fruerentur beneficio. Facta est autem hæc traditio anno Dominicæ Incarn. MCXIX. regnante Lothario Imperatore inuictissimo, mense Iunio.

CAPVT XII.

Ecclesiarum quarundam illustrium Dedicationses.

QVIA adhæc antiquarum aliquot Ecclesiarum, quæ quidem superant in Buchoniâ, quo tempore à quibus cæ consecratæ sunt, vestigia indagauimus; ea ne euanescant, & uetustate obruantur funditus, ad posterorum quoque memoriam litteris nostris propaganda duximus: vtriusque benè memento gratiam aliquam ineundi spe; à viuentibus quidem, vt grati memoresque noscitant origines populi locique sui, tot retrò sæculorum ætatibus tam præclaris olim religionibus occupati; à posteris, vt ubi memoriter meminerint, à quibus primum Christi fide doctrinaque imbuendi in Ecclesiam collecti sint, ab horum auctoritate & iudicio sciant, iuste nunquam se posse discrepare.

ANNO DCCCXII. dedicata est Ecclesia in Slitisse, rogatu Baugolphi* à Richolpho venerabili Archiepiscopo Moguntiacensis Ecclesiæ XII. Kalend. Octob. in honorem S. Margaretæ virginis.

Slitisse Ecclesia.

* Abbatis.

Richolphi

Mog. Archi-

episc. D. T.

Quo & eodem anno legitur Richolphus Bleistadiensis monasterij templum dedicasse, octo circiter passuum millibus trans Rhenum Moguntia distans. Quòd autem Baugolphi hoc factum rogatu, veteres meminerunt, id indicio nobis est sic exiisse pridem potestate, vt interea loci non profus ageret exors publicorum munerum. Slitissa verò oppidum, è quo cognominis stirps gentilitia, est Fuldensis Ecclesiæ clientelare, intra mon-

Slitz vulgè.

montium fauces, haud procul ab amne Fuldæ, retrusum; religione capiti suo dispar, quam parentum memoriâ, clero non infrequenti, tuebatur.

* al. 825. *sed mendum in numero manifestū, Raitgerio pridem amoto. Cellensis Ecclesia. Heistulphus Mogunt. Archiepiscop. D.T.*

Anno * DCCCXV. dedicata est Ecclesia in Cellis [virginum parthenone] ab Heistulpho Moguntiacensi Archiepiscopo, rogatu Raitgeri Fuldenfis Ecclesiæ Abbatis, in honorem Domini nostri IESV Christi, & S. Bonifacij martyris, S. Ioannis Baptistæ, SS. Petri & Pauli, Martini, Benedicti, Cæcilæ.

* al. 850. *mēdosè. Luderâ Pagus apud cognominem rivum.*

Anno * DCCCXX. [cùm superiore primariam consecrasset Basilicam] dedicata est Ecclesia in Luderâ ab Heistulpho Moguntiacensi Archiepiscopo, rogatu Eigil Abbatis, in honorem S. Mariæ Dei genitricis, S. Petri, & S. Sebastiani martyris.

* al. 886. *mēdosè. Salmunster. Luitperto Mog. Archiepiscop. D.T.*

Anno Dominicæ Incarnationis * DCCCXC. dedicata Ecclesia in Salchenmunster, rogatu Huoggi Fuldenfis Abbatis, à Luitperto Moguntiacensis Ecclesiæ Archiepiscopo XII. Kalend. Octob. in honorem Domini nostri IESV Christi, S. Petri, SS. Ioannis, Marci, Bonifacij, &c.

Reperi & in vetustis membranis temerè, vt assolet, memoriæ causâ inperfos hos dedicationis titulos:

Dedicatio templi incerti. an Heistulphus?

Hrabanus Mog. Archiepiscop. D.T.

ANNO DOMINICAE INCARNATIONIS DCCCLII. INDICTIONE XV. MENSE SEPTEMBRI, PRIMA DIE MENSIS HOC TEMPLVM A HLVDVICO NOBILISSIMO REGE NOVITER CONSTRUCTV̄ EST, ET DEDICATVM PER HRABANV̄ MOGVNTIACENSIS ECCLESIAE ANTISTITEM IN HONOREM S. SALVATORIS DOMINI VIDELICET IESV CHRISTI, ET S. MARIAE SEMPER VIRGINIS, ET SS. XII. APOSTOLORVM, MARTYRV̄M ET CONFESSORVM ATQVE SANCTARVM VIRGINVM, NEC NON ET OMNIVM SANCTORVM.

Hanc Dedicationem, donec aliunde res magis liqueat, equidem

dem adscriperim vicinæ nobis Hersfeldiensis Ecclesiæ basilicæ, cui meæ coniecturæ & Saluatoris ac XII. Apostolorum patrocinium, & Luduici Regis munificentia, & Rhabani deniq. studium pariter fauent. Nec absterret Lamberti Chronologia vulgata, Rhabano, hanc dedicationem ad annum DCCCL. attribuentis, cum, primâ Chronici parte satis mutilâ, haud paucæ numerorum notæ confuse, imponant lectori. Et templi hoc negotium fuisse multorum annorum idem fateatur Lambertus, cum ad annum DCCCXXXI. Brunonem Hersfeldiensem vnaque Rhabanum Abbates meminit eius Ecclesiæ fundamenta iecisse VI. Idus Iulij, cuius patronorum nomina tempus Ecclesiæ Hersfeldensis scriptura. & sera dies item mutarunt, cum iam S. Wigberti, primi conditoris, iam Simonis & Iudæ Apostolorum patrocinia vsurparit. Indictio autem adscripta, cum publicis Annalium monumentis, tum hoc epitaphio quoque nostrate vindicatur:

FILIA WIGGONIS GERLIND HIC VIRGO SEPVLTA EST.

CVI PRECOR, O LECTOR, DIC MISERERE DEVS.

☉ anno Dominicæ Incarnationis DCCCXLVI.

Indictione IX. III. Id. April.

Sed Luduicum Regem obserues licet, Synodo Moguntiaci Annal. Pithemani. eodem anno, Præside Rhabano, peractâ, concursasse Saxoniam, & per autumnum crebros conuentus egisse in Thuringiâ, & apud Visurgim: adhæc Erforti, vicinisque locis, impensè coluisse pacis artes.

Dignum verò litteris nostris opus, Basilicam Herolfesfeldianam augusti cultus structuræque ob magnitudinem rerum in eâ gestarum in luce suâ collocare, præsertim, quòd hæresi iam deformata parietibus tectoque squaleat, tristicique facie suâ minuetur interitum.

Multus in eo Sanctorum honos extitit antiquitus, quorum Sanctorum corpora Hersfeldiensis basilica. etiam corpora suo gremio cohibuit. de iis vetus index ita loquitur:

Sanctus iste N. de legione S. Mauritij toto manet hic corpore.

S. Constantius integro pausat hic corpore.

S. Cyrillus Episc. & Martyr toto habetur hic corpore.

S. Decentius Episc. & Martyr toto manet hic corpore.

S. Lullus Episcopus requiescit hic corpore.

S. VVigbertus Abbas totus hic praesens est corpore.

S. Laurentius Episc. & Martyr integro pausat hic corpore.

S. Florentius Episc. & Martyr toto adest corpore.

S. Iustinus Sacerdos & Martyr totus corporaliter praesens.

**Iovinianus*

*S. *Iovinianus Confessor totus corporaliter praesens.*

Ornamenta.

Chori vestibulo edito loco, ad quem gradibus aditur, ex candido marmore hinc & inde apud Odei ianuam adstructæ tabulæ quadratæ venerandâ imaginum sculpturâ; à quibus tamen non abstinuere manus iconomachi. Ad læuam Christus Dominus confidet medius, stantibus vtrisque Prophetis eius aduentum prædicantibus, qui hac sententiâ omnes vnâ comprehensi:

ECCE VIRGO CONCIPIET ET PARIET FILIVM, ET VOCABITVR NOMEN EIVS EMMANVEL.

Versus autem per tabulæ marginem in quadrum excurrunt. PATRES BISSENI DIVINO PNEVMATE PLENI ORTVM NASCENTIS CLAVSO DE VENTRE PARENTIS, CERNVNT, EFFANTVR, PRAESIGNANT, TESTIFICANTVR, PECTORE, SERMONE, FACTIS, SCRIPTI RATIONE.

Dextrorsum Christus pari modo sedet, hinc inde stantibus discipulis; qui notum illud præferunt:

ECCE NOS RELIQVIMVS OMNIA ET SECVTI SVMVS TE, QVID ERGO ERIT NOBIS?

Adduntur versus in eandem sententiam:

QVAERVNT SCITVRI QVAE PRAEMIA SINT HABITVRI, CVNCTA RELINQVENTES MVNDI, CHRISTVMQVE SEQVENTES.

QVOS CONSESSVROS SIBI CENSORESQUE FVTVROS PROMITTIT MVNDO, CVM VENERIT ILLE SECVNDO.

Sed hæc, vt in vnâ arborem plura insita fructuum genera vicino carpere fas fuit. Ad Fuldana regredimur; vbi præteriti nolim illustrem inscriptionem Georgiani parum competti facelli, ob Hadamari Abbatum ocelli memoriam.

ANNO DOMINICAE INCARNATIONIS DCCCCXXXVI. INDICTIONE IX. VIII. IDVS IVNII DEDICATVM EST HOC ORATORIVM AB HILDEBERTO MOGVNTINAE SE-

*Hadamari
oratorium.*

DIS SVMMO PONTIFICE, ROGATV PII PATRIS HADAMARI, QVI HOC CHRISTI OVILE XIII. ANNIS REXIT ET HOC SACELLVM CONSTRVERE IVSSIT IN HONORE DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI, ET IN VENERATIONE S. PETRI APOSTOLI, ET S. GEORGII MARTYRIS.

*Hildebertus
Mag. Archi-
episcop. D.T.*

Rursum quâ in Septentrionem è principe basilicâ via ducit, occurrit porta hospitalis; & supra hanc S. Stephani oratorium à Burchardo Abbate conditum. cuius dedicationis monumentum interiore parietum fronte, litteris præclarè consignatur.

*S. Stephani
oratorium
apud Hospi-
talis.*

ANNO DÑICAE INCARNAT. MILLES. CLXVIII. INDICT. II. XII. KAL. DECĒBS. DEDICATV. È. HOC ORATORIÛ. A. *WERINHERO. VENERABILI MINDENSI. EPO. ROGATV. BURCHARDI. ABBATIS. IN. HONORĒ. SĀI. SALVATORIS. T. SĀE. MARIE. SEPER. VIRGINIS. SCI. IOHĀS BAPT. T. OMNIVM. XII. APLOR. T. BEATI. STEPHANI. PROTOMR. CHRISTI. T. SCI. BONIFACII. PARITQ. IN HONORĒ. ALIOR. PLVRIMOR. SCORV. MARTIRV. CONFESSOR. VIRGINV. QVORV. SACROCTE. RELIQUIAE. HIC. SVB. PRAEFATO. DIE. VENERABILIT. SVNT. RECONDITAE. ATQ. LOCATAE. QVOR. ETIAM. NOMINA. QVONIAM. IN. HAC. ANNOTATIONE. NON. POTVERVNT. CONTINERI. SINGVLA. ALIBI. SVNT. PROV. CONSEQUENS. ERAT. ORDINE. SVO. PLENIT. EX. INTEGRO. DESCRIPTA.

**VVerinherus
Mindensis
Episcopus.
Al Krantzio
VVernerus,
qui Metrop.
lib 7. c. 6. ob-
iisse, sed malè
scribit, an.
1167.*

Alibi:

Anno Dominicæ Incarnationis DCCCXIX. Indictione XII. mense Ianuarij XVI. Kalend. Febr. dedicatum est hoc templum ab Aluino Episcopo Eichstatiensis Ecclesie, in honorem S. Salvatoris Domini videlicet nostri IESV Christi, & S. Deigenitricis Mariæ, & S. Ioannis Baptistæ, & S. Petri Apostoli & ceterorū Apostolorum Dñi, & S. Bonifacij Martyris Christi, & aliorum plurium Martyrum, Confessorum, & SS. Virginum.

S. Solæ.

*Aluinus
Eichstatiensis
Episcopus
D.T.*

Hunc titulum interpretor ad S. Solæ domicilium rectè transferri, de quo iam verba facere aggredimur.

CAPVT XIII.

*De Solahofij origine propriè, qua Cella S. Sola.**S. Sola.**Caroli Magni liberalitate condit domicilium.**Donationes accolarum.**Rhabani Abbatìs praconium.**Fuld. monast. nobilitas fama.**Guntramus Rhabani nepos.*

HIVVS monasterij antiquitatem hoc diligentius par fuit inuestigare, quò iam longius à sui corporis diuulsum compage, paulatim eius obliuio ætatis quâdam senectâ obrepit. Loci fundamenta Caroli Magni liberalitate, S. Sola iecit, Bonifacij discipulus, & collega S. Willibaldi, quocum in Eistatensis ditione Boariæ finitimâ, rem Christianam præclarè gessit. Etenim Carolus S. Solæ virtutum famâ excitatus, quo apud cæleste Numen precatorem eum sibi faceret, Ermanrico narrante, tradidit ei firmissimo clausum munimento locum, quem incoluit; cui cum accolæ regionis prædia culta, aliæque liberalitate possessiones adiecissent, quâ erat B. Sola in S. Bonifacium, ab eoque relictam familiam, præclarâ voluntate, quæcumque istic bona peperit, Fuldensi voluit esse monasterio addicta. Quâ de re hæc in S. Solæ vitâ apud Ermanricum extat oratio: *Accolæ regionum harum quocumque aduentantes ei (beato Solæ) in Christi amore frequentius ministrabant, aliquanti & prædij sui partem tradebant. Quam ille, cum timore Domini accipiens, cum his, quæ dominus Carolus Augustus ei donare dignatus est, ad egregium Fuldense cœnobium, potestatiuâ manu contradidit. Vbi, Deo prouidente, modò sanctissimus, ac in omni arte peritissimus dominus Abba Rhabanus perspicabiliter fulget: Videlicet nemini deuotior quàm illi magistro (puta S. Bonifacio) quem sequi ab exordio cœperat; illique familie, quæ magistri sue institutionis imitatrix, vbique nobilis habetur.* Porrò crescente deinceps S. Solæ patrimonio, quò tardiùs id heredes cernerent, interuenisse quippiam cupiditatis vel ambitionis apparet. Nam, ex actis S. Solæ manifestum est, à Guntramo Regis Caroli an Luduici Capellano, Cellam cum basilicâ & oratoriis hospitaliter inessam & administratam. Creuerat Guntramus is à puero Fuldæ in liberalibus disciplinis ac pietatis artibus, Rhabani ex fratre nepos; inde maturior, è monasterij gremio Diaconus abstractus, & palatinorum cohorti associatus, in asperissima illa iuga montium concesserat Regum iussu, præfectus Curie S. Solæ. Quo faciliùs

lius inde impetratum reor à patruo, vt iustâ tandem is publicaqué donatione, in auitam possessionem vel postliminiò veniret. Enimuerò, quo ex tempore Rhabanus Cellam hanc adeptus est, omnibus inde secutis ætatibus, Abbas Fuldenfis, præpositos istic ex sui monasterij corpore constituit, & monasterium id pleno sibi iure subiectum habuit. Situm est verò in Eistatensi diocesi apud riuum Altmonam piscibus fœcundum, qui Danubio receptus, vulgò nomen Altmullen iam olim habuit, in eâ soli regione, quam Marcgrauij Aneltzbachenses, stirpis Brandeburgicæ, insident. Cellæ domicilium, cum oratoriis & basilicâ, Ermanricus in Sualæ pago, Francorum more, describit, celsissimo montium iugo ab occasu circumdatum, & vno vix angusto tramite peruium. Riuus Altmona subter ex Septemtrione labitur in Austrum, versus Orientem Solæhofium lustrans. Circùm ager, arte cultorum quàm naturâ feracior, tædis arborum ac pice frequens. Donationis verò à Luduico Pio factæ, tenor est eiusmodi:

Rhabanus
Abbas recuperat S. Solæ
curiam.

Situs Cella
S. Sple.

Altmona
rius.
Adi Bruschiū
in monasterio
Rebdorf,
quod apud
Altmonam
iuxta Eistadium,
vbi
Altimula, &
Almonus dicitur.
Sualapagus.

Luduicus diuinâ ordinante providentiâ Rom. Imp. Augustus. S³ Luduici Pij
inter mortales, mutua beneficiorum collatio, gratiam atque amicitiam donatio verò
conciare solet, quanto magis per id, quod in Sanctorum, & iam cum
Christo regnantium Martyrum in cælis honorem, quilibet de rebus ex
diuinâ largitate concessis, conferre curauerit, credendum est promereri,
& Sanctos eius patronos, & intercessores fieri. Beati sunt qui hoc deuotâ
mente compleuerint. Quapropter notum fieri volumus, omnium
fidelium nostrorum, præsentium scilicet & futurorum solertiæ, qualiter
nos, suggerente viro venerabili Rhabano Abbate, villam proprietatis
nostræ, vocabulo Mulenheim, situm in pago Sualfeldt, iuxta fluvium
Altmule, quam nos cum alio prædio nostro, id est cum Cellâ, quæ
Solæ vocatur, ad Fuldensem Ecclesiam pertinente, & Altheim villâ
quadam, quæ omnia prius in nostrâ immunitate habuimus, eò quòd locus
venationis antiquorum Regum antecessorum nostrorum fuerit,
S. Bonifacio martyri in ius & possessionem sempiternam tradimus; eâ
videlicet lege & conditione, vt locus ille sempiternâ protectione, &
regulari gubernatione à Fuldensi monasterio muniatur. Cuius traditionis
chartam annuli nostri impressione muniuimus, & nominis nostri conscripto
charactere confirmamus.

POIS
LIL

Anno

V 3

Cetc-

S. Sole pra-
posita ab-
dicunt.

Ceterum mansit hæc Cella, quietis rebus, in fide & potestate Fuldenfis Abbatis, vsq. ad annum Christi MCCCCXXCVII. quo tempore, Ioanne Hennebergenfi Comite Abbatis munus gerente, ob Godescalci à Buchenawy istic Præpositi parum felicem administrationem, Solenhofium recusare præpositos cœpit Fuldâ submissos; & ex suo cœtu constituere sibi præfectos, Marcgrauorum eam in rem adhibens tutelam & auctoritatem. Hæc deinde controuersia Romæ & alibi agitata, ad annum Christi MDXXIX. vsque partes tenuit, donec Georgij Marchionis tandem auctoritate sic discussa, vt inter arma filere leges coactæ sint: & hæresis quoque mox superueniens, religionem loco detraxit.

CAPVT XIY.

Confessio ut à Francis Orientalibus & Thuringis coram Sacerdote vernaculo sermone fieri solet, cum descriptione quadam limitum huius Ecclesiæ.

QUIA ab antiquitate nomen libris hisce dedimus, ne parerga quidem hæc omittere placuit, quæ religionem maiorum, non citra imitationem exempli, apud posteros commendent. Itaque, quam formulam in Fuldenfis Ecclesiæ monumentis sacerdoti peccata detegendi maioribus vsurpatam inuenimus, hanc Teutonifranco sermone, Latinoque ex hoc conuerso, subiicere visum est.

Confessio pec-
catorum ver-
naculo Theu-
disco.

Ih wir du Gote almabtigen bigihtig, inti allen Gotes Heiligen, inti dir Gotes manne, allero minero suntono, vnrehtero gitanco; vnrehtero worto, vnrehtero werco; the sib vnrehtes gesabi, edo vnrehtes gihorti, edo vnrehtes biganhti, so war so ih widar Gotes willen gitati; meinero eido, ubilero fluoho, liogannes, stelannes, huores, manslahhti, vnrehtes girates, edo mir iz thuruh min kindisgi giburiti, edo thuruh ubertruncanheit giburiti, edo thuruh min selbes gispensli, edo thuruh anderes mannes gispensli, girida, abgunstes, mides bisprachidu, ubilero lusto, thar ih ni z i kirihum quam, so ih mit rehtu scolta; mino z iti ni bihielt, mina fastun ni bihielt, min alamuosen ni gab, zuena ni gisfontu, sunt a ni virlietz, the molh mit rehtu scolta, heliga sunnuntaga, inti heliga

heliga Messa, inti helegen wiz od nie rata, so ih mit rehtu scolta. Thes al-
 les inti andres manages thes ih widar Got almachtigen sculdig si, thes ih
 Gote almachtigen in minero Kristanheiti gihiez i, so ih hes gebuge, so ni
 gebuge, so ih hes gethahnt, so ih hes gisprahi, so mir iz slafenti giburiti,
 so wahanti, so gangenti, so stantenti, so siz zenti, so ligenti, so biniges al-
 les Gote almachtigen bigibtig, inte allen Gotes Heligon, inti thir Go-
 tes manne, inti gerno buozu, frammort so fram so mir Got almachtige
 giwiz z i, inti mahti forlibit, inti forgibit. Amen.

Confiteor Deo omnipotenti, omnibus Dei Sanctis, & tibi viro Dei
 omnia peccata mea, iniquas cogitationes, iniqua verba, iniqua opera
 mea, siue malè ea locutus sim, siue malè audierim, siue malè fecerim;
 quidquid tandem contra Dei voluntatem patraui, ut sunt iuramen-
 ta & maledicta mea, mendacia, furta, fornicationes, homicidia, iniuste
 parta, quæ vel per pueritiam & ignorantiam commisi, vel per ebrieta-
 tem, vel per meipsum, aut alium deliqui. Confiteor & auaritiam meam,
 malevolentiam, inuidiam, detractiones, prauas delectationes, concupi-
 scentias, quodque cum ex officio debebam, ad templum non venerim,
 quod temporis rationem non habuerim, ieiunia non obseruauerim, elee-
 mosynas non dederim, proximo peccata non condonarim, prout debui.
 Festos & sanctam Dominicam non coluerim, ad sanctam Missam &
 prædicationem non accesserim, ut debui. Hæc omnia peccata, & alia
 multiplicia, quorum coram omnipotente Deo reus sum, & quæ in
 Christianismo meo, Deo omnipotenti promisi, siue memor sim, siue ob-
 litus sim, siue fecerim, siue dixerim, siue dormienti acciderint, siue vi-
 gilanti, siue ambulanti, siue stanti, siue sedenti, siue iacenti; hæc inquam
 omnia Deo omnipotenti confiteor, & omnibus Dei Sanctis, & tibi
 vir Dei, & promitto libens pœnitentiam, & emendationem, quantum
 conscius ac testis mihi Deus & auxilium viresque mihi dabit. Amen.

Atque hæc ex Teudiscâ linguâ, quam retinere Franci Ger-
 manicæ incolæ, diuersâ quidem ab illâ, quam Franci Galliarum
 domini vsurparunt, & Romanam à linguæ Latinæ vestigijs
 appellarunt. Neque taceo in Nithardi Angilberti historiâ, Ca-
 roli Luduici Pij filij, pactionem, quâ fraternam concordiam
 fanciunt, eâdem formulâ concludi, quâ confessio hæc absolui-
 tur. Ait enim Nithardus ista Carolum Teudiscâ linguâ prolo-
 cutum: * Fram so mir Got gewiz ei indi madh furgibit. quæ totidem
 pænè verbis antè expressa, lucem ab interpretatione nostrâ ac-

* Franc. An-
 nales in an.
 866. transfe-
 runt, Quan-
 tum mihi
 Dominus sei-
 re & posse
 donauerit.

Histor. lib. 3.

* Quantum
 mihi Domi-
 nus scire &
 posse donau-
 erit.

cupiunt.

cipiunt. Ceterùm ad hoc idioma proximè quidem accedit, et si fortè sequioris ætatis, limitum quædam descriptio ab Erkanbaldo litteris mandata, qui ex Abbate Fuldensi Moguntinus factus Archiepiscopus, ante DC. admodum annos. Ex eâ quis hæc loca compararit, perspiciet facilè, quàm sit iam inde fonus & vsus idiomatis vernaculi demutatus. Terminorum autem finitio fuit huiuscemodi:

*Vbi Iazaha influit in Fuldam: hinc adscendendo ex istâ parte Bransfurt, vsque in lapideum pontem. Inde adscendendo per Hunam, vsque in Frihosanaha; & per Frihosanaham adscendendo, vsque Ruothardes. Vbi obliquè super Oboleshere inter duarum villarum Dieterichshausen & Heyensfeld: & sic obliquè super illam Hardt. Inde descendendo in Haholdeßbach: ibi obliquè super Luthram, vsque ad Ogenrod in illum fontem; & sic reëte ante se in Midenbach; & per Midenbach deorsum in Fuldam. Ibi obliquè super Fuldam, vsque in villam Schmalanaha. Et sic per viam, quæ Clericorum via dicitur, vsque in Tougilhoubeth; & per Tugilum descendendo vsque in Scansfuldam. Inde per Scansfuldam deorsum in Hegibach. Inde per Hegibach adscendendo, vsque in Ammenbrunnum; & sic adscendendo, vsque ad Steinenstamff. & ibi descendendo in nigram Kalbaha. & hinc vsque in Flidenam. Inde per Flidenam deorsum in VVeidenmantzbruche. Et sic rursum in Reinenwech: inde vsque ad Sterck, * an den Stein in Mosam. Inde in veterem Schlierefam; & sic descendendo, vsque ad terminos villa Heribrachtshusen. Inde ad Regisensfeldt; & sic deorsum, per Schlierefam, vsque in Schlitisam. Et ibi per quandam viam, vsque in Meilengescheidt, in illam stratam. Et sic per illam stratam descendendo, vsque in Iazaha. Inde deorsum per Iazaham vsque in Fuldam. Scripta XVIII. Kalend. Julij, anno primo Pontificatus Domini Erkanbaldi Archiepiscopi.*

Pfaffenwvve.
ge.

* Ad lapidem
Schlierefam.

Schlitisam.

Cent. a distri.
ctua.

Atque hæc limitis circumscriptio, plurimùm soli fuit monasterio propinqui, & quâ aduocatus rem ecclesiæ, pro concessio ad tempus imperio, gessit. Alioqui longè plus obtinuisse terrarum vndique, ex iis quæ loco dicenda, scribenda, manifestum fiet. Et multas retrò limitum vicissitudines extitisse, facilè docuerim; quamquam tractus terrarum habitatos nihil æquè testantur ac nemorum flexus, quæ à Buchoniæ incolis partim inflessa, partim coronâ fuere circumdata; ipsique riuus, & amnes, licet

licet non maximi, piscium tamen & varietate & luxuriosâ fecundâ vel maximè fecundi. Nam præter Fuldam cognâ osque minores riuos, per Werræ ripas, Buchonij Thuringiæ & Hassiæ limitem, frequentarunt; ac Mœnum alicubi transgressi, vt Regum tulit liberalitas, sparsim posuere sedes. Pago Folcfeldiæ, Huiggi Abbati, vide sis, quid vnâ Arnulphi Imperatoris & filij Luduici donatione illic cesserit terrarum! *Folchaba superior & inferior: Fulgelesburgum cum Ecclesiâ & decimis Echenfeldiæ, Lillifeldiæ, Ostheimij, Rabanaci & Geroltzboij,* donarunt Cæsares; probarunt Hatto Magontinus, & Adelbero Wiricburgenfis, Antistites, apud Triburias. Loca sunt in collimitio Franconiæ obuia, & magnam partem vestigiis suis deprehensu facillima. Desaltuum verò finibus, per famosissimam Hercyniam sparsis, quos intra extraque se gens Buchonia tenuit, quid memorem? vt enim de interioribus sileam, vbi terminus adhuc

Legitimâ seruat credita rura fide.

Branforeltum in primis adire libet, quod apud Iazaham citra Fuldam amnem exoriens abit in Occasum; ramosque versus Logonom Hassiæ riuum, & Biersteinium Isenburgicæ gentis obliquè porrigit. Id nemus ita prisce ab immunitate dictum, venatu ferarum faginaque iuxtâ amœnum, Abbatis nomen retinet, indicem & titulum iustæ, at non illibatæ possessionis. Notæ quoque celebritatis Spechtshartum est; quod nemus iuxta Mœnum attollitur Magontinâ ditio, & ab Austro quàm longissimè effunditur in Buchoniæ plagam Borealem, quâ patuit olim mapalibus & pastui pecorum. Etenim Rhabanum in hoc saltu legimus haud pauca occupasse loca, agrorum portione cum * Poppone Comite permutatâ. Aditus ab Ortu quoque seu Franconiæ vestibulo in hanc siluam patefactus Caroli Magni beneficentiâ, ex quo Waltzasensi pago, Holtzkiricha à saltu sic dicta monastica colonia propagata. Sed è lucis opacis iam migremus, qui quòd minimè luceant cum ita dicantur, locis interdum apertioribus amanti leuari.

*Ad Mœnum ac Verram ditio perre-
ta.*

Folckach.

*Ostheim
Caribusia.*

*Bran vel
Branforestia
ex super.
terminatio-
ne constat ef-
se idem quod
nunc Abis-
wald.*
*Bran, aut po-
pitiis Bran-
furt, vt
Vildibon.
Spec. Saxon.
Speshardt
hodie in
silua. In
syluâ Her-
cynia prodens
reliquus.
Rhabanus si-
nes profert in
Speshartum.
An Henne-
bergio? in eâ
gente multi
Poppenes: &
stius fauer:
& stirpis ge-
nealogia, qua
Poppone
primum eius
gentis refert
ad an. 800.*

CAPVT XV.

Montis S. Petri monumenta.

ECCLESIAM S. Petri cum monasterio, quam ad Orientem oppidi, mons editus ostendit, sæpè nominare cogimur. Huius consecratio litteris his commendatur:

*Otgarius
Archiepiscopus
Mogun.
Reginbaldu
Corepiscopus
D.T.*

ANNO DOMINI DCCCVIII. INDICTIONE XV. DEDICATVM EST HOC ORATORIVM IVSSV OTGARII ARCHIEPISCOPI A REGINBALDO COREPISCOPO VI. KALEND. OCTOBRIS IN HONOREM BEATORVM APOSTOLORVM, PATRIARCHARVM, PROPHETARVM, MARTYRVVM, CONFESSORVM, ATQVE VIRGINVM, ET S. FELICITATIS MATRIS VII. FILIORVM MARTYRVVM, S. CONCORDIAE, S. BASILLAE, S. EVTROPIAE, S. CANDIDAE, S. EMERENTIANAE, SS. AQUILAE ET PRISCILLAE, ET S. LEOBAE VIRGINIS.

Ornauit hanc olim basilicam inscriptione versuum suorum Hrabanus.

IN ABSIDE ECCLESIAE S. PETRI, QVAE EST
IN MONTE SITA.

*Ecce sator hominum victor super aethera scandit,
Discipulisque suis regni sacra limina pandit,
Quem sic venturum Angelica hic oracula spondent.
Cætus Apostolicus pariter cum plebe fideli
Dona Paracleti igne micante capit.*

IN DEXTRO ALTARI.

*Martyribus Christi cunctis hæc ara locata est;
Præcipueque istis, lit tera quos numerat.*

IN SINISTRO ALTARI.

*Sors Confessorum Christi hanc obtinet aram,
Quos aula cali possidet atque tenet.*

IN CRYPTA SVBTVS ALTARE PRIMO.

*Hac Baptista potens sacra Venerabitur arâ,
Hac vatam turba atque patrum colitur.*

ALTARE MEDIO.

*Virgo Dei genitrix hanc aram ritè teneto,
Hanc tecum habeat Virgineusque chorus.*

ALTARE TERTIO.

*Hoc altare Dei Michael Archangelus ornat,
Hocque colunt pariter agmina & Angelica.*

Porro in huius Ecclesiæ, mutatâ licet sæpè fabricâ, ab loci tamen incunabulis, nisi fallor, obseruo, solido in saxo venerandas illustrium hominû insculptas imagines. Frontali latere turris exterioris, lapidea tabula vetus, operi non antiquo inserta, in quâ existam S. Bonifacij iconographiâ: quæ magnum argumentum habet singulis in partibus veteris amictus Pontificalis, infularum & mitræ. pedumque quod manu gerit, eius haud dissimile est, quod in sacratio asseruatur.

Verùm, quia S. Bonifacij effigies iam nobis in oculis, eamdem reuerenter habuisse maiores, ex eorum sphragismis, & caractere sigillorum, elucescit. Nam, quæ antiquiora nancisci licuit, in his se Diuo planè supplicem amictu monastico, ipsa offert congregatio. Et S. Bonifacius instar Antistitum priscorum, manus articulum conformat duobus infimis conclusis digitis, ceteros eminentes ad benedicendum porrigens, infesto pollice. Qui gestus, vt veterum oratorum, sic Episcoporum etiam olim fuisse, scitur, confidentium in loco, qui* Saluatorium Latinis, *αὐτῶν ἰνδὸν* Græcis erat, cùm populum alloquebantur & benedicebant. Sigillum conuentus maioris Ecclesiæ Fuldensis.

Episcopi benedicientis gestus.
Apuleius Milef. 2.
I. S. 4. Pro-
pert. eleg. 7.
* De Saluta-
torio, quod
& Recepto-
rium, Secre-
tarium, Dia-
conicon, ad
Ioan. Sana-
ro in lib. 5.
epist. 17. Si-
denij.

At hïc porticus aperitur pro vestibulo templi, cuius turrata fastigia, si non situ, at figuræ modo, satis exprimunt culmen præsentis basilicæ.

Et eiusdem patroni sui sedentis & docentis imaginem Ful-
 da ciuitas piè quondam in Reip. vel communitatis suæ sigillo Hodie S. Sim-
 plicium pra-
 ferunt.
 venerabatur:

Quo verò laudum præconio Martyrem & Apostolum af-
 fari soleant maiores, Hymnus docet nuper inter Rhabani poë-
 mata repertus.

HVMNVS IN LAVDEM S. BONIFACII MARTYRIS.

*Inclita Sanctorum cùm gloria crescit vbiq̃ue,
 Et meritum splendor fulget in orbe soli.
 Asia magnificat Iacobum, Ausonia quoque Petrum,
 Joannemq̃ue Ephesus, Africa Cyprianum.
 Non minùs exaltat celebrans Germania laudes
 Et Bonifacij opus martyris almificum.
 Ordinât hunc Roma, mittitq̃ue Britannia mater
 Doctorem populis hoc decus Ecclesia.
 Pontificem summum signorum fulmine clarum,
 Eloquio nitidum, moribus egregium.
 Tanta prophetalis quem gratia fulcit honoris,
 Ventura vt multa retulit vti noua.*

*Germania
 S. Bonifacio
 martyre &
 apostolo suo
 latatur,*

*Româ sibi
 misso,*

*Miraculis
 claro,*

Francorum,
Fresonum,
Saxonum
de fore,

Quem Francus, Fresoque simul, Saxoque ministrum
Æterna vitæ prædicat esse sibi.

Quamquam Fresonum gens moribus effera semper
Martyris ergo manus sanguine polluerit.

Prædixit Christi sed vox verissima, quod nunc
Cernitur impletum pluribus esse locis.

Quod terrâ moritur frumentum plurima confert
Semina, fructumque multiplicare studet.

Sicque sacerdotis Domini latissima crescit
Paucis ex granis glorificanda seges.

Mortuus ecce modò, viuensque solebat vt antè,
Lucratur Christo agmina multiuaga.

Signa mouent populos, cernunt magnalia cæci,
Surdorumque sonus auribus ipse tonat:

Morborem fugiunt labe, furor impius atri
Dæmonis absistit Martyris ex precibus.

Sicque suum famulum Christus ditauit honore,
Vt regnet celo, imperet atque solo.

Multorum æternas Dominus dat crescere laudes,
Quos fidei meritum fecerat esse sacros.

Sed meritò Ecclesie laudantur in orbe magistri,
Quos opus & verbum præparat atque fides.

Ergo vir iste Dei spernens mundana, reliquit
Pro Christo cuncta qui meliora daret.

Centuplicemque metens fructum hic accipit amplum,
Insuper æternam possidet & requiem.

Dignus laude quidem est vitam sine crimine ducens
Qui cui sic metas clauserat & numeros.

Accola iam Domini, seuum iam vicerat hostem,
Cum Christo regnat accola iam Domini.

Gaudia magna Dei iam intravit latus, & ille
Inuitat nos ad gaudia magna Dei.

Sanguine nempe suo requiem sibi comparat almam,
Imperat hanc nobis sanguine nempe suo.

Martyrio decorat quicquid Germania nutrit,
Et propriam sobolem martyrio decorat.

O patria, ô populus, tanto ditata patrono,

Post mortem
fidei propa-
gatore,

Miraculis
claro,

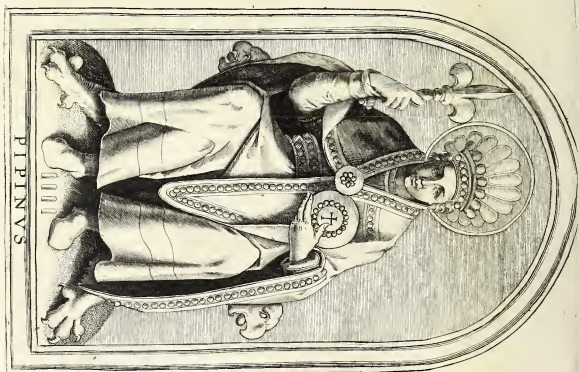
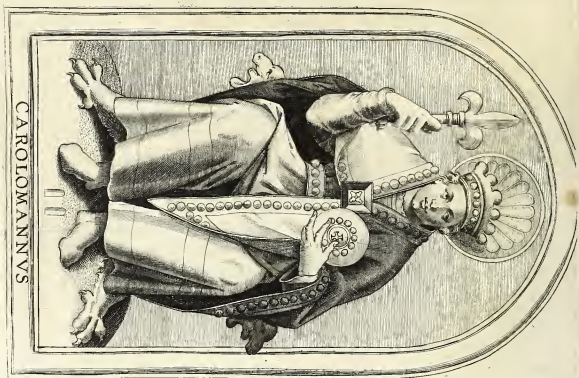
Celo terrarum
inclyo, glo-
rioso.

*Per quem vita venit, ô patria, ô populus.
 Dignaque quæ fueras, ô terque quaterque beata
 Præsule hocque regi, dignaque quæ fueras.
 Gloria digna Deo talem qui illum dedit esse,
 Quique dedit nobis, gloria digna Deo.
 Gloria magna Deo semper per sæcula cuncta,
 Dicamus omnes, gloria magna Deo.*

Redimus ad S. Petri. Interiore templo, quo vtrunque col-
 locatæ aræ, ex ruinis, vt opinor, antiquæ sedis, duorum Regum
 statuæ illatæ, planæ, non eminentes: quæ cornibus altarium
 abditæ, illic memoriæ causâ occulto parieti adpactæ sunt. Ipse
 oris & corporis habitus, & geminus propè vestium ornatus,
 suadet par esse fratrum, quibus incunabula Fuldenfis mona-
 sterij debentur. Opus sanè peruetus, & maiestate plenum est:
 quod memoriæ Carolomanni & Pipini, hîc libentes meritò re-
 ponimus. Amictus regius seu purpura, non dispar sacro plu-
 uiali; & orbis in manu cruciferus. Additi balthei super tunicâ
 gemmati; & ab istâ ætate, non inuenusta diademata. Schema
 alibi gentium haud semel nobis obseruatum. Sed quod manu
 tenent, diligentius velim sceptrum liligerum adspicias. Habe-
 bis, vnde veterum Francorum lilia in clypeis, signis ac veste
 vsurpata, defendas.

*Lilia Fran-
 corum*
 Papir. Mas-
 son. lib. 3.
 Annal. Fræc.
 reg. in Phi-
 lippo Aug.
 Aubert. Mi-
 ræ: Chron.
 ad an. 1422.

Extat

Extat & hic,
Conradi Ab-
batis eius no-
minis primi se-
pulchrum, &
epitaphium in
orbe descri-
ptum.

CAPVT XVI.

*Amictus seu habitus veterum Fuldensium
monachorum, victus, & Regula.*

MODESTVS Candidi collega, arte pictor, in perantiquo membraneo codice, habitus prisca lineamenta quædam adumbravit. Ea nos posteros ducimus ignorare non debere: etsi rarus *amator* iam sit *tristium lacernarum*. sed

O vnam nobis non rustica vestis inesset!

Marialis.

Ex Calpur-
nio.

Archimandritæ quidem amictum in Ratgario alicubi expressimus. Hic iam proprium damus cœnobarum: eumque geminum. alterum, qui tunicato similis cum ependyte, familiarior: alterum, qui togatus & fermè inter diuina, vel ad publica munia sumi consuetus: quem siue Flocum, siue Cucullum, cum Clementinis Extrauag. de statu monachorum, cap. Ne in agro, faciamus, laxum & amplum videmus esse vestimentum, addito capitis tegmine, manicatum, & Cappæ simillimum, quæ hodieq. Transalpinis nostratibus est in vsu. In priore, Colobium siue Lebetonem à tunicâ distinxere maiores; quæ tamquam saga cucullata absque manicis, & ἀχρεῖς ὄντα humeros ambire tantùm placuit; quod genus, seu κατανύσιον Orientarium monachorum, seu Lebitonarium Isidori, seu denique Analabum, id est Scapulare, interpreteris, in medio hic relin-
quimus.

Smaragd. in
cap. 55. Ex-
pos. reg. S.
Benedicti.
Turrecre-
mat. Tract.
121.

Voss. ad
Tom. 2. S. E-
phem, c. 88.

Prioris id esto schema, quo CANDIDVS & MODESTVS dif-
fertantium inter se ritu componuntur.

Posterioris in legatione ponitur, quæ ad Hluduicum Cæsa-
rem impetrando nouo Abbati destinata.

RESPONSIO IMPERATORIS FRATRIBVS APERITVR

Enim-

Eninuerò, quàm vetus Congregatio sui fuerit amictus habitusque tenax, circa annum Domini MCCLXXXVIII. Marquardo, eius nominis secundo, sedente, præclaro exemplo prodidit. Rem verbis ipsis propè Scriptoris exequar, qui tunc vixit:

Marquardus Abbas per Decanum ceterosque Prælatos sapè monitus, vt in ipsorum maximè presentia, non nisi in cucullâ vel cappâ appareret; respondebat, eorum se monita non tanti facere, ipsorum muneri esse, chori disciplinam procurare: eam itaque rem, omisso se, ipsi diligenter agerent. Suum esse, tapardâ seu togâ, & quâ libeat veste uti. Ergo, cum nil proficiunt monasterij procures, exspectant videlicet diem S. Marci Evangelistæ, quâ d'è, inquit Scriptor, more solito, domini nostri, nudis pedibus, cum crucibus & reliquiis in Ecclesiam Heimbach prodeunt. Tunc Abbas Marquardus tapardo indutus, pelliculis lautè suffulto, panè domini instar adequitabat, nec sine comitum fastu, templi odeum subibat. Id verò domini & Prælati non ferentes, Decanus, & cum eo primarij, Abbatem adeunt; togaque exutum, veste religionis vel reluctantem amittunt. Atque ita illic Abbas, eiusque sectarij in magnâ confusione steterunt.

Marquardus Abbas corripitur à primoribus congregationis ob neglectum habitum. Taparda hodie, in usu vernaculo. Supplicatio S. Marci in Heimbachiâ paginâ 4 mil. p. ab oppido.

Marquardus Abbas publicè confunditur.

Habitus mutatio ob heresim inualescentem.

Hæc Scriptor actorum Marquardi. Nec mutauit Benedictinæ familiæ proprius amictus antè, quàm hæresi nouis que moribus mutatâ Germaniâ, seuerior ille cultus sperni cœpit. Hinc honesta cleri decensque toga placuit, retento scapulari, id ita cogente temporum iniuriâ; & nonnullo quoque assensu Legati Apostolici, qui, qualis qualis, colorum factionem sustulisse dicitur, cum vno in templo, monachis permisti clerici, hi candidati, alij pullati; magno cultus discrimine ad id vsque tempus incederent.

PP. Verger. Clementis VII. & Pauli III. Leg. in German. Ind. lib. prob. bit. Sar. in ann. 1567. Biblioth. Geln. Victus. S. Heron. lib. 2. contra Iouinianum.

Iam etiam verò, ab amictu non seiunxero victus rationem, quæ S. Bonifacij primæuo instituto, seueris certè legibus, intra vini carnisque abstinentiam stetit. Quid multa? carnis-privium probatissimis monachorum olim in deliciis fuit; cibus, vt in aureo sæculo præcæ mortalium genti, fruges & arborum poma, quæque alia ferè sponte terra gigneret. Ægypti & Thebaidos miracula repetere quid attinet? quæ sub axe frigidò, vbi venter nimis quàm caret auribus, alicubi in admirationem dumtaxat, at plurimum nunc hæresis vitio in risum abiere; vt minimè iam verendum sit, ne talium aqualiculus, illâ Menenij Agrippæ partium conspiratione, fame tandem vel inediâ de-

belletur. Sed de abſtinentiâ nobis erat inſtitutus ſermo; quæ, vt à religioſis aſceticis ad elidendas inflammata cupiditatis vires, frenandamque libidinis omnem peſtem, vtiliſſimè colitur & expetitur, ita pro rerum & temporum ordine, non rarò vel adſtrictior poni, vel ſolutior adſtringi ſolet, dilectu modoque difpari. Sulpitius Seuerus, meo quidem animo, Monastiæ bonus æſtimator, feſtiuè ſanè *edacitatem in Gallis* notauit, quæ breui conſinio ad vniuerſum pertineat migrète Celtarum genus. Et verò abſtinentiæ palmâ, & ieiuniorum ſeueritate, inferiores ab Orientalibus longè relictos Occiduos, in conſeſſo eſt. Scitumque illud Sulpitij, *edacitatem in Græcis gulam, in Gallis eſſe naturam.* Itaque harum regionum aſceticis, cæli non mitiſſimi, & fragilitatis humanæ reſpectu, faciliùs indultum arbitramur, vt mox à carceribus ipsis interiungerent & reſpirarent, quo ne laſſi prope metam conciderent. Quâ de re documentum poſteris relinqui placuit, quod monachi priſci *Capitulum* dixere *neceſſariò ſciendum* de Luduico Pio Caroli Magni filio.

Dialog. 1. c.
2. & 4. vitæ
S. Martini.

Quod monachis in ciuitatibus & in matricularibus Eccleſiarum locis conſiſtentibus, qui cum maximo labore & ſtudio diuinum ſeruitium toto anni tempore peragunt, obtinuerit apud Papam ſui temporis Gregorium, ſaginatis vti cibis; & poſt Vigiliis æſtivalium noctium, atque in feſtis duodecim lectionum poſt Matutinas, ſomno reficere corpus.

*Carnium
uſus.*
*Sagina, qua
Canonici ſi
Sagimen, ſa-
pè pro carne.*
Ad DD. ſu-
percap. Pre-
ſbyter. diſt.
82. & Nicol.
Serar. ad e-
piſt. 142.
S. Bonifacij.

Nefas tunc habitum vel tantillum à regulâ diſcedere ſemel adamatâ, ni legis gratiam faceret legum ſummus arbiter.

Regula.
MS. ex B.
Virg. monte.

Porro Regulæ auctorem quâ reuerentiâ complexi ſint Buchonij cœnobitæ, vel indicio ſit perantiqui codicis atteſtatio, in quo ad calcem regulæ S. Benedicti adtextitur hoc præclarum mnemofynon beati patriarchæ:

Codex peccatoris Benedicti. Væ mihi miſero habenti contrariam mihi rem. Qui reus in his omnibus, *quæ aduerſantur moribus meis malis. Tu verò horum le-
ctor,

*quia

ctor, si tuam videris vitam concordare præceptis, orans pro scriptore, codicem redde domino suo.

*Hæc verba sancti patris reperta sunt in fine Regula, quam ipse manibus suis propriis scripsit; & S. Mauro, cum eum ad Gallias mitteret, tradidit. quæ Dominus ac venerabilis Abbas * N. cum apud maius monasteriũ Turonense, in eadem Regulá, quæ ibi pro reliquiis seruatur, inuenisset, rogauit sibi apud Cluniacum transmitti; & in hac Regulá nostrá, pro amore ipsius sanctissimi patris nostri, iussit studiosè describi.*

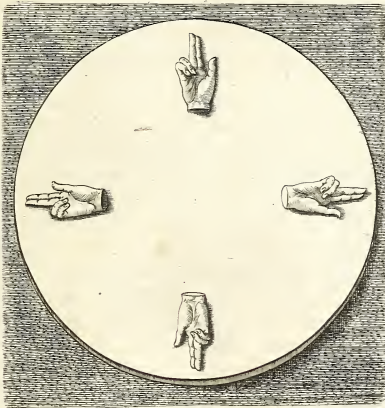
* Rutherfordus
in monasteriũ
B. Virg. re-
formauit, cu-
m hic MS.

CAPVT XVII.

Juramentorum Symbola. & Stella pensilis notatio.

MEMORATV quoque dignus orbis, medio pavimento principis ecclesiæ, in eminenti saxo descriptus; in eo ex ære fusæ visuntur quatuor manus, in totidem porrectæ plagas, digitis eum in modum conformatis, quo solet, dum sacramento rogati alicuius in verba iuramus, & sacra contingimus.

Symboli talis admodum est imago.

Notionem inquisiimus, sed litteris certis nihil adhuc comprehensum eruimus. Ex famâ tamen & traditione veterum, plerique interpretantur, quatuor prouinciarum, puta Thuringiæ seu Hassiæ, Wederauiæ, Saxonix, Boiariæ debita huic Ecclesiæ sacramenta notari; quarum magnates principesque hoc iurisiurandi ritu fidem & obsequia olim adstrinxerint, & se eius fore defensores professi sint. Et accipit hæc interpretatio ex vicinâ Hersfeldensi ecclesiâ lucem: vbi in fastigio basilicæ longè supra tectum prominet inaurata manus iurantis gestu, exerto cum indice medio digito. Quam rem coram percontatus, accipiebam à fide dignis, *Symbolum esse Luduici ac Lotharij Imperatoris, qui monasterij & ecclesiæ tutelam promississent.*

Extat item Fuldæ in sepulchretis primariae ædis illustri viri SEMONIS LAICI DE SLITISE monumentum, sculptura lapidis propè detriti, in quo Goertziorum scutum gentilitium, & annexa crux, cui manus è nubibus emicans, iurantis ritu, incumbit, cum huius scripturæ vestigiis:

DEXTERA DÑI FECIT VIRTVTEM.

Vbi & Symboli nota, & Laici titulus, indicat nobili capiti magnas fuisse causas, cur spreto sæculo se S. Bonifacio manciparet.

Iam age: stellæ benè vastum, & radio pyramidali contextum opus, lustremus; quod, si, vt narrant, antiquitus hac magnitudine ex auro constructum fuit, ingens sanè pretij pondus habuit. Pendet è summo templi tholo ferrea machina funibus innexa, quorum regimine sponte voluitur, & radiatim fabrefacta in modum stellæ, nolis ornatur & tintinnabulis, ordine & serie quadam affixis, itaque dispositis, vt vbi certo libraamento gyra- tur stella, tinnitu vario ceu harmonico personet basilica; & occinente vel choro, vel organo, aures iucundè quidem permulcet. Inuentum operis ad S. Bonifacium fama refert. Ego, dum multa peruestigo, in codice scripto nō antiquissimo, ita reperi: *Tempore sancti Bonifacij Archipræsulis Regina Angliæ N. idololatra stellam auream adorauit pro Deo: quam Reginam S. Bonifacius ad fidem Catholicam conuertit. & in signum ac memoriam, fecit rotam auream, & vsque hodie in medio Ecclesiæ Fuldenfis pendens cernitur.* Nec mirum, aureo iam sæculo dudum euoluto, stellam hanc denique factam aheneam aut ferream. In orbe, qui axis mo-

Goertzia
stips.

Stella pens-
lia.

diolo

diolo proximus, vnciales procusæ litteræ, quæ operis conditi
tempus loquuntur:

ANNO DOMINI MILLESIMO QVADRINGENTESIMO XIII.

CAPVT XVIII.

De curâ mortuis impertitâ, & defunctorum epitaphiis.

RELIGIOSVM Ethnicis erat, si ad mentionem defunctorum non statim testarentur memoriam eorum ab se non sollicitari. Verùm huius nos superstitionis securi, neque *δυσφημία* mortis, neque tristi omine mortalitatis, pacem defunctorum lædi putamus. Quin hos potiùs in profanis censemus, qui diem eis æternum insititio & letheo somno diffindere, & vitam, quantum in ipsis, post funera eripere, inter arcana fidei suæ ponunt. Opportunè venit in manus epistola Custodis monasterij Fuldenfis ante centum ampliùs annos scripta, ad Decanum monasterij sancti Xisti in Holtzkirichâ: qui cùm alia ei quæsitâ proponèbat, quibus is eruditè respondit, tum præcipuè cognoscere cupiit, quid muneris & officij monasterium principale defunctis impertiret. Rescribit itaque Custos, hoc inolessè moris, vt quem Deus ex hac vitâ Sacerdotem euocarit, huic sacrificio trino, vnoquæ Psalterio, iusta persoluta censeantur. Qui ordinis illius exfors vixerit, ei ternis vigiliis cum Psalterio parentari. Porrò nomen defuncti in ephemeridem referri, vt inde exemptum aliquando veniat in notitiam eorum, quibuscum sit suffragiorum & orationum inita societas. Quippe id moribus receptum antiquis, septennio quoque descripta schedis defunctorum nomina, omnem in partem trahici: quo tempore Rotulario id curæ mandatur, vt confæderata monasteria obeat; penes singula, memoriæ & officij causâ, defunctorum titulos relinquat, piisquæ suffragiis eorum, pro fœderis icti sanctimoniâ, commendet. Id verò hîc ritus extitisse peculiare; vt, qui monachus humanis excessisset, ad funeris vique Tricesimam, ceu superstes itidem esset, cibi sui dimensum acciperet; & portio hæc, seu præbenda, vt nuncupant, eius nomine

Plin. lib. 28.
c. 2.

*Orationum
penſa pro de-
functis.*

*Communica-
tio suffragio-
rum.*

*Rotularij
munus.*

*Elemoſyna
pro defunctis
peculiaris ri-
tus.*

mine alicui intercà pauperi cederet. Hic verò pauper, si quidem visus idoneus, & locum defuncti in triclinio occupabat, & vnà assidens cibum cum cœnobitis capiebat; ita, vt nec solitæ refectio- nis quidquam huic detrahi posset. Sin communis mensæ capax non fuisset, extra cœnationem præbebatur idem cibi modus. Addit huius ritus obseruator, rem in memoriâ patrum fuisse Fuldæ gestam, insigni piaculo huius defunctorum manibus subductæ pietatis.

*Eleemosyna
defunctis
subtrahere
formidabile
exemplum.*

In magnâ mortalitate, triginta simul ferè cœnobitas, morbi atrocitas abstulerat. Hic Cellarius, penes quem administratio victus, indignans, tantam ali quotidie pro defunctis pauperum turbam, præbendam imminui iubet, audetque accidere solitam agapen. Sed non diu impunè sordes eas, an transgressio- nem, tulit. Matutinæ horæ inuitabant hominem ad stata pre- cum & nocturnam psalmodiam. Hæc dum numero petit, ob- uios habet defunctos, magno venerabilium monachorum comitatu. Sistent euntem; & ad exedram piacularem cœgunt di- uertere. Hic, *veste nudatum, humi sternunt*, loquor cum veteri

*Disciplina-
rum usus.*

Scriptore, & *virgis ad sanguinis copiosam effusionem disciplinantes, relinquunt semianimem.* Abeuntium hæc vna, & minax oratio:

*Exempli at-
testatio.*

Quare subtraxisti nobis portionem nostram? Breui moriere. Et com- minatio prædictioque veracem ilicò euentum habuit. Nec pi- get eiusdem rei gestæ seriem publicis veterum scriptorum mo- numentis attestatam in luce meliore ponere; ne, vt parum ami- ca sunt asceticis rebus huius temporis ingenia, à recente & do- mestico teste impositum nobis arbitrentur alij; alij narratio- nem ceu parum suo stomacho conuenientem, & intempestiuè propositam, delicatè fastidiant. Eam itaque primùm, quod

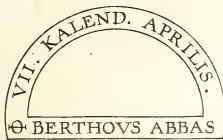
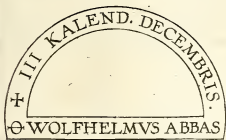
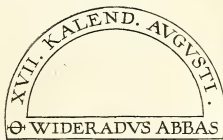
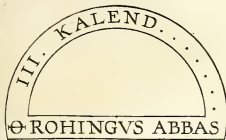
*Lib. 3. de re-
bus gestis
Angl.
Spec. histor.
lib. 26 c. 607.*

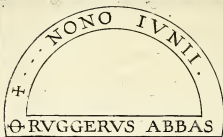
sciam, Wilhelmus Malmesberiensis, prudens Angliæ scri- ptor, publicauit; inde, ex hoc Vincentius suo in Speculo ad an- num Christi MCIV. retulit, satis ad maiorum traditionem ap- positè, nisi quòd Abbatis exitum priuatæ litteræ huic euento subtrahant: *Eo, inquit, tempore in cœnobio Fuldensi exitialis lues grassata, priùs Abbatem corripuit, mox multos monachorum exstinxit. Superstites primò sibi quisque timere, orationes & eleemosynas lar- giores facere; sed, processu temporis, vt est natura omnium, pedetentim, metu dempto, omittere cœperunt: præsertim Cellarius; qui palàm cla-*

mita-

mitabat, non posse penum tot expensis sufficere: sperasse semper se ali-
 quod^a alleuiamentum, pro tot elationibus funerum: nihil vltra spei esse,
 si, quod viui nequissent, mortui consumerent. Itaque, cum quadam no-
 te, propter necessaria, du soporem distulisset, tandem elaqueatis mo-
 rarum nexibus in dormitorium pergebat; & ecce, videt in Capitu-
 lo^a Abbatem, & omnes qui obierant illo anno, eo quo decefferant or-
 dine, sedere. Tremens, & effugere gestiens, retractus est, increpi-
 tus, & more monastico flagellatus, audiuit verba Abbatis in hanc
 sententiam: Stultum est de morte alterius emolumento inhiare, cum
 fors cuiusque sub eodem pendeat fato; ^aimpium esse, cum Monachus
 omnem vitam suam in Ecclesie consumpsit obsequio, vt ^acareat saltem
 vnus^a anni post mortem stipendio. Scito ergo te citissime obiturum;
 sed quidquid pro te fiet, ad aliorum, quibus abstulisti, referetur com-
 modum: modò & ^aalios corrigere exemplo, quos corripuisti verbo.
 Abiit ille, & nihil se vanum vidisse, ^arecentibus plagis, quàm morte
 proximã, demonstrauit. Ita Malmesberiensis. Quid mereantur
 & luant, sit mihi fas dicere, qui non monachis in Christo piè
 defunctis, sed tot eleemosynarum ac stipis acruos, ex Crucifixi
 patrimonio congestos, velut in luxuriæ triumphum ducunt?
 Et, quia sepulcralis imaginis vmbra dum premimus, simul
 atterimus, quò ne fugiant prorsus, eorum aliquam varietatem
 exhibemus.

ANTIQUIORVM.

MEDIORVM.

V. KALEND. APRILIS

Cœnobitis eximiis, si quis olim titulus honoris causâ concessus, is brevis & simplicissimus extitit, cuiusmodi à veteris Abbatiaë ruinis aliquot superant, cœmento parietum temerè adstructi.

In pariete
turris S. Mi-
chaëlis.
In peristylis
Orientali.

III. IVNII OBIIT HARDERADT PRESB. T MONACHVS.

Item:

VI. KALEND. MAII OBIIT ERPENHERI P. T M.

Neque

Neque ab hoc polyandrio par illustre siue fratrum, siue magistratum, excluderim; quos non aliis retrò litteris cognitos in oratorio trium SS. Regum vicino sepulcris Abbatum, maiores vno tumulo clausurunt, rhythmicis hisce versibus saxo, pro Epicedio, insculptis:

FVLDA GEMIT. DICES SVMMOS RARESCERE CIVES.

FERT GRAVE IVSTITIVM GRANDE PER EXITIVM.

VERNA LOCI DIGNVS PAVSAT PATER EN EDELINGVS.

STRENNVVS ET FRATER. VIR BONVS EZZO PATER.

OPPIDO LVGENDI, MORVM GRAVITATE VERENDI.

SERVI QVIPPE DEI FORMA FVERE GREGI.

VITAE XPE DATOR, HIS PARCE DEVS MISERATOR.

DAQVE STOLAS DIGNAS, DENVO CVM VENIAS.

Claudo iam hoc caput, & vnà librum, disticho: quod in antiquis huius loci epitaphiis legebatur:

Mortis vel vitæ brevis est vox : Ite, Venite.

Dicetur reprobis, Ite : Venite, probis.

F V L D E N S I V M

ANTIQUITATVM

LIBRI III.

ARGVMENTVM.

HIC liber quadam est precedentium attestatio, et si reconditam promit ex omni memoriâ monumentorum gazam. Nam Sturmij Abbatis acta, quae quidem reperiri potuerunt, ipsiusq; Bonifacij flagrans in huius monasterij religione propagandâ studium, & discipulorũ eius gratam iuxta piamq; in defuncti magistri beatos manes beneficentiam; mox Regum, Principum, populorum, omnisq; sexus & ordinis extollit in eundem immensam liberalitatem. Scrinia reserat, eruitq; libellos vetustate propè sepultos, praesertim Rudulphi diu exspectatum, de origine omnium ferè circumiacentium monasteriorum; narratq; huius ore, quo adparatu carimoniarum reliquiae olim importatae. Postremâ sui parte, vectigalium accessiones; & donationum, traditionum oblationumq; formulas edit nonnullas, pro illorum temporum usu, scientiae haud temnenda. Desinit tandem in Marquardum Abbatem; qui, ut illa fuit atas, impolitâ quidem, at magnificâ oratione, monasterij ab se vindicati ac restituti famam, posteris reliquit.

INDEX CAPITVM.

CAP. I. II. III. IV. V.

Vita Sancti Sturmionis.

CAP. VI.

S. Sturmis acta ex Breuiario maioris Ecclesie.

CAP. VII.

Varia eius elogia.

CAP. VIII.

Privilegium S. Sturmio à Stephano Papà datum.

CAP. IX.

S. Sturmij canonizatio & eius promulgatio.

CAP. X.

S. Bonifacij aliquot Epistola, curam eius in ecclesiam hanc & vicina loca testantes.

CAP. XI.

Documenta prisca liberalitatis & munificentie in Fuldense monasterium.

CAP. XII.

Quæ à Carolo Magno; & ad eum supplex libellus.

CAP. XIII.

Reliquiarum translationes, & condita monasteria.

CAP. XIV.

Rudulphi historia de erectis à Hrabano Ecclesius, & importatis Reliquiis.

CAP. XV.

Henrici Imp. Sancti præceptio, donatio, pacificatio.

CAP. XVI.

Piæ maiorum donationes, oblationes, traditiones.

CAP. XVII.

Restitutio monasterij facta Hadamari & Marquardi Abbatum industria.

CAP. XVIII.

Marquardi narratio de gestis à se rebus, & magnis in ecclesiam hanc suis meritis.

INGRESSVS IN REM.

tr, qui præclari erudiendis ingeniis dediti magistri, artem ducem & præceptricem sequuntur, non vnam ac simplicem insunt viam, quâ doctrinæ rationem auditor percipiat: ita nec is, qui illustrium hominum ætates & tempora persequitur, vno eodemque picturæ colore res eorum adumbrat; sed modò densius

spargit copiam & vbertatem quamdam antiquitatis, modò pressus argumenti angustia, materiam eandem extenuat, cohibetque. Et suppetat licet interdum locus, vbi liberior & lætior sese efferat oratio, sæpius tamen, vt humile est hoc scribendi genus, quamdam mœstitiã sponte sequitur. Quo facilius, opinor, culpâ & reprehensione vacabimus, si sermonis vt picturæ lineamenta, diuersis coloribus, exprimimus; cum præsertim eum nobis polliceamur huius consilij fructum, quòd, quæ fidei faciendę causâ scribenda suscepimus, hæc ipsa longè quidem testatiora fore speremus, vbi membra partēsque singulas seorsim exposuerimus, & ceu fontes recluserimus, vnde narrationis præteritæ vis omnis & robur emanauit. Ac, fateor, in his ipsis litterarum fragmentis, quę vndique colligimus, haud pauca non integra legi, vel *ὀλόκληρα* prodire; multa suis annis, & temporum notis, destitui; alia etiam, instar Deiphobi, dilacerata atque distracta, vnum in corpus ægrè coalescere. Sed in illis veteris scripturæ tenebris, fatentur maiores ipsi, causas sibi fuisse haud iniustas, cur alicubi caliginem hanc non discuterent, cum Scoticam siue Britannicam calligraphiam, cuius hîc vsus fuit antiquissimus, haud facillè possent assequi; & pleraque describerent ex obsoletis veterum aduenarum membranis. Quare cum ducibus hîc peritis, & magnâ luce clarioris documenti, careamus; mirari prudens nemo debet, has cuiusmodi reliquias, non ab omni labe intactas & nitidas exire, sed etiam seueriore vultu in publicum venire. Neque interim magnopere nobis est reformidandum, ne rebus tam variis atque seiun-

MS. lib. pri-
uileg. donat.
tradit.

Etis in capita certa coniectis, scopas, vt aiunt, videamur dissoluisse. Nam, cùm antiquum & velut sepultum diu thesaurum erimus, in quo nihil non quantius pretij est, quidquid demum sese offert; otiosum & superuacaneum habeas, auro argentoque cùm potiare, vtrum ex his, quo loco ordineque promas, anxium cum animo trahere. Ergo rei feriem iam nouam orsi, à S. Sturmionis vitâ, principium petamus.

VITA S. STURMII
ABBATIS PRIMI
MONASTERII S. SALVATORIS
FVLDÆ

olim à Georgio Wicelio ex MS. Latinis iam amissis
Germanicè excerpta editaque,
nunc primùm Latinè reddita, & aliis
documentis illustrata.

CAPVT I.

*Sturmionis educatio, & viuendi genus, peruestigatio
loci ad monasticam vitam idonei.*

VM S. Bonifacius, peritus Dei domus Architectus Germaniam superiorem obiens, ad verum Christi cultum incolas eius gentiles adduceret, hæreticos peruinceret, Catholicam Ecclesiam amplificaret; non defuisse aiunt ingenuos & probos homines, qui liberos suos huic sancto Doctore erudiendos offerrent. Atque in his extitisse adolescentem, cui* Sturmio nomen fuit; qui ex^a Norrico ortus, nobili parentum stirpe. Hic à S. Bonifacio benigne susceptus, inter peregrinandum Frideslaræ^b Wigberto Presbytero traditus est in disciplinam; cuius in scholâ adolescens mag-
gnos

* S. Sturmio,
Sturmi, Stur-
mus, var.
lett.

^a i. Bauaria,
adi lib. I c. 3.
A S. Bonifa-
cio traditur
in disciplinâ
S. Wigberti,
^b Antiq. lib.
I. c. 3.

*Presbyter fa-
cilius claret
doctrinâ &
miraculis.*

*^a Vide sis in
actis c. 6.*

*Monasticam
& eremum
colere propo-
nit.*

*Locum qua-
rit huic vita
idoneum.*

*^b Lib. 1. an-
tiq. c. 3.
Herolfesfeld
seu Hersfel-
dis prima se-
des.*

Hersfeld.

*A Sturmio-
ne & Boni-
facio moguntis
habitus loco-
rum delictus.*

gnos quotidie fecit progressus, præsertim in scientiâ sacrarum litterarum, breuique euasit virtutis studio, & Christianis moribus excellens. Vbi igitur adoleuit, & presbyterij gradum suscepit, hoc præcipuè munere fungi voluit, ad erudiendum alios, & exhortandum. Eoque sanctimonix, Deo benefacientè, ^aperuenit; vt etiam miracula non obscure patraret. Deceuit hinc ipse arctius complecti vitæ genus; & in eo se Christo Domino consecrare, scitu tamen & voluntate magni doctoris Bonifacij. Qui certè pium Sturmis propositum non improbavit; sed eum, quando id ab se postulatum erat, cum benedictione in pace dimisit; simul imperans, vt in Buchoniæ solitudinem concederet, atque ibi idoneam sedem sibi, aliisque se secutis, exquireret. Sturmio ergo duobus comitatus eiusdem propositi sociis, promptè quidem paruit, & iter vnà ingressi ipse sociique, ad locum venere, cui ^bHerolfesfeld erat vocabulum; vbi tuguriis & mapalibus excitatis, agitandæ tranquillæ vitæ, mentem excolere cœpère sanctioribus studiis, & oportunitates vnà peruestigauere locorum, amplificandæ religioni. Hinc ad S. Bonifacium denuò profectus eremita, viro Dei, quemadmodum edificare & vbi figere mansiones vellet, exposuit. At Bonifacius, etsi collaudari repertas sedes à Sturmione cognosceret, ratus tamen barbaris Saxonum populis nimium eas esse vicinas, ita vt iniuria ab iis aduersus Christianos parata metui posset, Sturmio voluit penitiora saltus rimari, sicubi oportuniore sedium inueniret, ad cœpta adultaque opera eremi explicanda, Dei que cultum in Buchoniâ propagandum. Pari itaq. alacritate Sturmio reuersus ad socios in Herolfesfeldiam, vbi iis Bonifacij voluntatem nuntiauit, longiùs intima nemoris petere cœperunt; donec transgressi Fuldam fluuium, eum in locum peruenerunt, vbi Ludera riuus se Fuldæ miscet. At, vbi parum ea loci regio pro voto arrisit, ad priora tuguria reuersi sunt. Post hæc Bonifacius Moguntiaci iter faciebat Fridelariam; accersitoque istuc ad se Sturmione, de oportunitate quæsitæ sedis eum interrogabat; qui, cum parum idoneam ab se repertam dixisset, iussit porro Bonifacius illum progredi, & indagare; quippe famulis suis isticalibi Deum optatas destinasse ac præparasse sedes. Morem ergo gessit Sancto Sturmio; & a sellum conscendens,

dens, solus saltum vsque totum magno cum discrimine perer-
 rat, ob ferarum multitudinem, & Saxonum mancipia, quæ
 transfugio se nemorum recessibus abdebant, & ad Sturmii ad-
 uentum, in Fuldâ tum fortè lauabant. *Porrò hæc Buchonij nemo-
 ris solitudo, per hoc tempus multa in orbem milliaria colligebat: &
 quidquid iam culti soli ab oppidis, vicis, pagis stringitur, vasti & hor-
 ridi saltus eo tempore speciem habebat, in quo nec pecorum pastus, nec
 mortalium quemquam, sed inania modo cæli terræque, cum belluis ac
 feris adspiceres. Quo clariùs videas, hæc sola terrarum, non oppidorum
 vicorumque nominibus, quæ iam supersunt, sed lapsibus potiùs &
 terminis riuorum olim describi.

* Immisa hæc
 apparet à
 Vicelio.

Buchonia sil-
 uæ vastitas.

CAPVT II.

*Monasterij Fuldenfis, loco reperto, initia facta Caro-
 lomanni fauore, S. Bonifacij studio; legesq; data &
 cœnobotis.*

STURMI igitur, hoc tam aspero profectus itinere, huc etiam
 delatus est, vbi *Gifela riuulus Fuldam auget. Inde ad *Kisell
 *Quercilocum veniens, riuum, cui nomen Gretzebach, attingit; *Eichloch
 ibique circumspectis diligenter omnibus, inuenit hunc locum
 ipsum esse, quo ex Bonifacij voto structura & habitatio collo-
 canda. Quare & ei benè precatus, Deum collaudauit, & gra-
 tias egit. Moxque Hersfeldiam ad suos, atque inde ad Bonifa-
 cium profectus, repertam opportunè sedem, & habitationibus
 idoneum locum, ei latus annuntiat. Postquam ambo, actis
 Deo gratias, de vitæ monasticæ institutis multa collocti, Boni-
 facius inde supplex Carolomannum Franciæ proregem adiit,
 ab eoque locum eum possidendum colendumque petiit, qui à
 Quercu appellatus, quatuor passuum millia colligens, instar li-
 mitis decumani per quatuor cæli plagas diuisus est. Cui loco,
 iussu Carolomanni, non parua quoque à locupletibus viris &
 nobilibus Grabfeldiæ tractum habitantibus, accessio facta.
 Atq; hunc in modum Sturmio, postquam annis iam nouem,
 instar anachoretæ, in Buchoniæ solitudine Deo seruiisset, cum

Regio reper-
 ta, in quâ
 Fuldense mo-
 nasterium
 exstrueretur.

*S. Sturmio, cum septem sociis, monasticen ordi-
tur.*

septem sociis, in optatis concessissq̄ue sedibus domicilium figere cœpit, anno Domini DCCXLIV. ibidemq̄ue Psalmodiis, Vigilis, Ieiuniis operam dans, cum magno feruore pietatis & monasticæ perfectionis, Deo seruire ingressus est. Nec minus quoque tribuit studij in nemore succidendo, & ad cultum agrorum, & ad vs̄um habitationis explicando. Bimestri hinc

S. Bonifacius inchoata prosequitur.

spatio, S. Bonifacius huc ipse prodiit, fidelium multitudine stipatus; inspectoq̄ue loco, gauisus, Deo gratias egit: populusq̄. fidelis, qui cum sancto viro accesserat, gnauiter repurgare inculta loca, excidere truncos arborum, & æquare cuncta planitie. Inter hæc S. Bonifacius montem Aquilonem versus ascen-

Degit in vicino monte B. Virginis.

dit; atque ibi orationibus & diuinæ Scripturæ lectioni, diebus non paucis, vacauit. *Porrò mons hinc à S. Bonifacio, Episcopi nomen tulit, hodie B. Virginis Mariæ nomen sortitus.* Et Bonifacius abiens, cum anno post huc reuertisset ad Monasterium S. Saluatoris, quod à Fuldâ riuo, cui adiacet, nomen interim acceperat, aliquam multis diebus ibi commoratus est, instituitq̄ue congrega-

Congregationem monachorum erudit & amplificat.

Lib. 1. c. 3. antiq. sub finem.

MSS. priuileg. Saginæ referunt ad Gregorium IIII. qui anno 828. sedit.

Sturmin Abbatem creat.

tationem, quam in diuinarum litterarum studiis, & Patrum doctrinâ, nec non monasticâ regulâ & disciplinâ diligenter erudiit. Primumq̄ue inter alia vini & carnis abstinentiam simpliciter^a omnibus indixit; verum ea constitutio aliquot post annis, infirmorum causâ, postquam congregatio multiplicata fuerat, decreto Synodi, cui Pipinus rex interfuit, laxata est; nonnullis tamen in inchoato abstinentiæ rigore durantibus. Post salutaria itaque monita, & vitæ religiosæ præcepta, cum aliis, tum Sturmioni præsertim, quem Abbatem ceteris præfecerat, relicta, sic abiit hinc Bonifacius, vt curæ non expers, scilicet quotannis Fuldam rediret, & interuallo gregem suum pastor inspiceret, solatiis erigeret, piisq̄ue monitis in suscepto vitæ genere confirmaret. Porrò quoties Fuldam venisset, in Episcopi monte domicilium habebat, vbi precibus insistens, & diuinarum litterarum meditationi, se fessus à pastoralî curâ reficiebat.

CAPVT. III.

Sturmius Italiam lustrat, & Cassinum adit; rediens instituta sui monasterij perficit, & ad optimum statum adducit.

QVO verò inchoata monastica disciplina firmiores radices haberet, placuit S. Bonifacio, & communi fratrum cœtui, beatum Sturmum in^a Italiam dimitti; atque istic omnia^a lustrare monasteria, quæ S. Benedicti Regulâ florent; vt inspectis legibus ac eorum viuendi disciplinâ, felicîus inde suos hîc gubernare, & cultum religionis commodiùs instituere posset. Quam quidem ipse peregrinationem cum aliquot comitibus alacriter suscepit; & anno constituti Fuldæ monasterij quarto, perlustratis Longobardiæ & Tusciæ monasteriis, Romam, atque inde Cassinum venit. Cunctis igitur, quæ ad ritus, mores, formamque accuratam viuendi pertinerent, obseruatis, ad suos rediit, & in Thuringiâ, reperto tunc S. Bonifacio, ei rationem itineris, & cuncta visa obseruataque, exposuit.^b Quibus rebus maiorem in modum Sanctus lætatus, præcepit, vt recens congregatum cœtum, tum ad exemplar probatissimorum Italiæ monasteriorum, tum ad Cassinensis congregationis maximè disciplinam, conformaret. Deinceps itaque Fulda maiora indies incrementa cepit, seu numerum Deo seruiuentium attenderes, seu alia virtutis ornamenta, & varia Spiritus sancti charismata. Neque liberalium & ingenuorum hominum quisquam ferè repertus, qui non liberos suos cum omnibus fortunis hîc Deo consecrare cuperet, tum ad studia vitæ perfectioris, tum ad doctrinæ sacratoris culmen faciliùs eo in loco consequendum, vbi ex Patrum regulâ atque præscripto, accuratè disciplina vigeret. Quo verò commorantibus hîc minus sollicitudinis res familiaris afferret, haud pauca S. Bonifacius prædia possessionesque, Regum liberalitate, cœnobitis Fuldensibus adiecit.

^a Lib. 1. antiq. c. 3. *Eundem in Italiam ad varia inspicenda monasteria misit.*

^b *Sturmius redit ex Italia, ritusque Cassinenses infert.*

^c Lib. 1. antiq. c. 5.

Fuldensis congregatio augetur.

CAPVT IIII.

Post S. Bonifacij martyrium, Fuldâ miraculis eius inclavescente, S. Sturmus eijcitur, & restituitur, & Caroli Magni gratiâ floret.

HINC decem circiter præterlapsis annis, Frisios reuifit Bonifacius, quò Paganos, qui plurimi tum ibi degebant, ad Christi lauacrum inuitaret, & ab idolorum infano cultu abstraheret. Quo in opere, cùm gloriosè rem Christianam gerit, posuit quoque spiritum, infidelium concursu fortiter in martyrio apud Dochumam vicum occumbens. ^a Interfecti Martyris corpus, tum ex Frisiâ, Lulli Archiepiscopi iussu Moguntiacum translatum; eò mox Sturmio profectus est, vt ex S. Bonifacij adhuc superstitis sententiâ consilioque, mortuum in Fuldensem basilicam transferret; quandoquidem hîc quietis & sepulturæ locum Sanctus in vitâ sibi delegerat. Quo faciliùs à Lullo ceterisque, gloriosi pignoris alioquin retinendi cupidissimis, impetrauit, vt exportandi copiam facerent. Hinc feruorum Dei congregatio Fuldæ valdè creuit; multiq̃ue genere honesto ac nobili, facultatibus omnibus oblati, certatim monasterij disciplinam ambiebant. Augescebat fama quoque rerum mirandarum, quas apud S. martyris Bonifacij memoriam, circa languentes, & varij generis infirmos, Dei potens virtus exhibebat. Hæc tam læta & exoptata Fuldensis monasterij exordia Satanus auersatus, & B. Sturmi virtutibus & gloriæ sanctitatis inuidens, artibus solitis huc rem deduxit, vt calumniis appetitus apud Pipinum Regem, qui Franciam tunc cum imperio tenebat, eius gratia excideret; Rexq̃ue beatum virum, nimis credulus, Fuldensis monasterij gubernaculis amoueret, atque etiam ingenti omnium dolore, quibus innocentia Sturmi comperta, in exilium mitteret. Quare eius in locum quidam, Marcus nomine, successit; cui tamen latis suffragiis mox alium cœnobitæ substituerunt, quem Prezoldum nominabant, Hic verò functione recusatâ, communibus ceterorum votis, in reditum Sturmi intentis, apud Pipinum Regem id egit,

S. Bonifacius in Frisiâ martyrio oppetit, &

a Antiq. lib. 1. c. 3. & lib. 3. c. 1.

à S. Sturmio Fuldâ transfertur.

Fulda Martyris sepulchro illustratur.

S. Sturmio calumniis appetitur, &

à Pipino relegatur.

egit, vt Sturmus ab exilio ad pristinam monasterij curam rediret. Id quod non solum Pipinus eius atque aliorum precibus dedit, sed Sturmum maiore quam antè gratiâ & honore profecutus, omnia quoque huius loci priuilegia, quæ S. Bonifacius à Zachariâ Papâ impetrarat, ei confirmauit. Porrò cœnobita de reditu Sturmionis facti certiores, vbi propiùs Fuldam accessit, obuiam ei cum crucibus & venerandis reliquiis processerunt, hymnorum cantu, & vocum lætitiâ reducem excipientes. Sturmus, post hæc tranquillo, Dei beneficio redditus, monasterium formare optimis moribus ac institutis, tum ædem quoque sacram fulcire columnis, & rectis, aliisque operibus instaurare cœpit. Aquam ex amne Fuldâ quoque deduxit intra septa monasterij; & absidem supra S. Bonifacij sepulchrum affabrè ex auro faciendam locauit. Adhæc à Rege Pipino nactus est donopagum* Onumstadt, qui ad Regium fiscum pertinebat. Post mortem verò Pipini, vbi Carolus filius cognomento Magnus ad Franciæ scepra peruénit, ab hoc possessiones Sturmio & alia munera maiora accepit; in quibus & fuit Hamelburgum, iam oppidi specie non ignotum.

*Renocatur
suorum pre-
cibus.*

*Honorificè
excipiuntur.*

*Prædiis &
possessionibus
ornatur.
* Omene-
stadt.*

CAPVT V.

S. Sturmio Saxonum Apostolus à Carolo Magno deligitur, in quorum conuersione operâ præclarè positâ, plenus meritis & sanctitate moritur.

AT Carolus cum Saxonum gente, toties Francis rebeli, bellatum gerens, prorsus ad eorum animos Christo lucrificandos, & ab erroribus ad veram religionem traducendos, Sturmii Abbatis operâ sibi vtendum decreuit. Qui* pastoralē laborem nō refugiens, assumptis aliquot discipulis, cum Carolo in Saxonum fines profectus est; verbi diuini prædicatione, & virtutum magnarum exemplo, Saxonum peruicaciam & idolomaniam oppugnans. Victis autem à Carolo in parte Saxonibus, postquam sacerdotes & Episcopi dati, Sturmian voluit ad interiores Saxones facere gradum; atque populos eos, quibus Euangelij fax necdum alluxerat, doctrinâ verbi, & ex-

**Hic in actis
c. 6.*

*S. Sturmio
Saxonibus
annuntiat
Euangelium;
& sic*

hortatione sanctâ, cogere in Christi Domini caulas. Quibus rebus Sturmio consecutus est, vt haberetur tamquam alter Bonifacius, Thuringorum & Saxonum Apostolus. Quin & assiduo labore prædicandi docendique Christi religionem, huc efferas gentes ipse perduxit, vt & idola suis comminuerent manibus, & dæmonibus consecratos lucos exciderent, & vero Deo templa erigerent. Quibus ita ex animi sententiâ gestis, Sturmio Fuldam ad suum monasterium reuersus est. * Posthæc Saxones, excitante in arma rursus illos satanâ, cum imperio religionem partim abiicere, & idololatriam instaurare; partim irruptionibus factis, Rhenum armati petere, vastatis obuiis templis, & Christianis crudelem in modum interfecit. Comminati quoque dira Fuldensi basilicæ. Id quod, vbi cognouit Sturmio venerabilis Abbas, de communi suorum cõsilio, exportare S. Bonifacij corpus, & Hamelburgum, dum tempestas ea detonaret, confugere securitatis causâ, stetit. Quare pignore S. Martyris eleuato, post quartum & vicesimum quietis annum, tantum primo die fecerunt itineris, vt huc venirent loci, vbi Flidena riuus Fuldâ recipitur. Postridie^b Sinnam torrentem transfressi, tentoria sub dio fixerunt; & quadriuum ibi commorati sunt. Atque hîc nuntius ad eos venit, Saxones à Francis in fugam retrò versos, locum dare securitati. Quare cum reliquis, qui fugerant cœnobitæ, ad propria reuersi sunt. Quo tempore Sturmio in^c Wederaiam quoque excurrrens, pro virili, ^dhostilia illinc pericula propulsauit. Porrò cùm Carolus, maiore mole bellum hinc in Saxones instauraret, Sturmio iam tum annis & ætate fractum & inualidum, ^eEresburgum concedere voluit. Inde postea^f graui morbo languens, ad Monasterium Fuldam cum Wintero Caroli Regis medico, rediit; quare morti quoque proximus, vbi cuncta monasterij negotia prudenter composuisset, conuocatos in vnum fratres & sanctis exhortationibus inflammavit, & piis solatiis erexit; tum etiam, vti in vitæ inchoatæ proposito durantes secundum Christi Domini voluntatem omnia peragerent, eos admonuit. Atque sic sanctè moriens, inter suorum preces & suspiria xvii. Kal. Ianuarij obdormiit in Christo, multis post mortè clarus miraculis; & Fuldæ in suo monasterio, cuius primus Abbas extiterat, sepultus.

*Thuringorū
& Saxonum
Apostolus.*

* M. SS. Gestæ Abb. id referat ad ann. Domini 778. Indict. 1.

*Saxonum in
Thuringiam
& Buchoniam incur-
sio.*

^a S. Bonifacij pignus eleuatur an. 779. vel 778.

^b Sinna, vnde Sinnaui, que iâ Bruckenauia oppidum.

^c VVederabia, VVederuia à flumine VVederâ, septius VVederabia.

M. SS. VVederuig populi, epist. 128.

S. Bonifacij. ^aS. Sturmio VVederuia Apostolus.

^e Eresburgû celebre Francorum Annalibus in Saxonia castrum, idem idem à

Magno Carolo captum, & restitutum: Regino & Annales Fræcorum edir. Pithæi in ad. 772. 775. & seq.

^f S. Sturmio ex Saxonia deportatur æger.

Sancti moritur, Mariano 779. Sigeberto 780.

CAPVT VI.

S. Sturmis Abbatis primi Fuldensis acta ex
Breniario maioris Ecclesia M.S.

SANCTVS ac venerandus Archiepiscopus Bonifacius Nori-
 scam regionem ingressus; cùm populos gentis illius, licet
 Christianos, ab antiquis tamen paganorum contagiis ac per-
 uerfis dogmatibus infectos, salutaribus Christi doctrinis in-
 strueret; cœperunt ei certatim nobiles viri in seruitium Domi-
 ni nutriendas suas offerre soboles. Inter quas Sturmin nomine, S. Sturmi
educatio, Noricâ prouinciâ exortum, nobilibus & Christianis paren-
 tibus generatum, diuinis legibus suscepit imbuendum. Puer
 itaque beatus, psalmis, lectionibusque quamplurimis tenaci
 memorię traditis, sacram Christi Scripturam spiritali sensu cœ-
 pit intelligere; quatuor Euangeliorum mysteria studiosissimè
 addiscere; nouum quoque & vetus Testamentum, in quantum Studia sacra
& mores exi-
mij, sufficebat, in cordis sui thesauro vigilanter recondere. Erat
 quippe, vt scriptum est, *meditatio eius in lege Domini, die ac nocte:*
 profundus in sensu, sagax in cogitatione, pulcher aspectu, ho-
 nestus moribus, vitâ immaculatus, charitate & humilitate con-
 spiciuus. Post non longum verò temporis, omnium voluntate,
 omniumque consensu presbyter ordinatus, Christi iugiter in Presbyteria-
tus, corpore ferens crucem, Sacerdotij nomen cœpit bonis arti-
 bus adornare. Nam sacrę virtutes, per diuina sancti Spiritus Miracula,
 charismata, siebant ab eo plurimæ: in Dei siquidem nomine
 immundorum spirituum habitationem Christianis expulit:
 per impositionem manus, & humilem orationem, ægrotos sa-
 nauit: & armis spiritualibus perornatus, loricâ iustitię circum-
 datus, scuto fidei munitus, gladio verbi Dei accinctus, ad cer-
 tamen contra diabolum processit. Cùmque vir sanctus annis
 tribus presbyteratus sui officium gereret in plebe, cœlesti inspi- Monastica
& vita per-
fectioris desi-
derium,
 ratione secum cœpit reuoluere, vt acriori se vitâ, & eremi
 squalore constringeret. Huius piæ meditationis memoriam,
 singulis momentis & horis gerebat in pectore; donec diuinâ
 admonitione instructus, viro Dei Bonifacio Archiepiscopo,
 quid

quid animo geteret, reuelavit. Quo comperto, vir sanctus à Deo hanc inspirationem descendisse; intellexit; confidensque per eius industriam ad effectum posse perducì, quod ipse diu mente conceperat, misit eum, adiunctis aliis nonnullis in siluam, quæ Buchonia dicitur, ad locum videlicet, vbi nunc situm est Fuldense monasterium, vt extirpatâ nemorum densitate, aliquos Deo famulantes ibi congregaret; quibus & ipse pij patris officio præesse studeret. Venerabilis itaque Sturmus Abbas, anno decimo postquam Fuldense fundauerat cœnobium, & ibidem multos in seruitium Dei coadunauerat, sanctique ac Deo dilecti magistri sui Bonifacij triumphum passionis consummatum esse cognouerat, destinatus à Rege Carolo ad gentem Saxonum iugo fidei subiugandum, modis omnibus curam adhibuit, vt populum Domino non paruum acquireret; instansque oportune, importune, docebat eos, vt idola & simulachra vana derelinquerent, & ecclesias ædificarent. Cuius prædicationis instantiâ dicta gens Saxonum mollita, Domino credit, & à beato viro Christianæ religionis initia sumpsit. Confortatis verò multis in fide, rediens à prædicatione, regressus est in Fuldense cœnobium; gratulatusque suis ad videndum fratribus aduenit; cum quibus quotidie in augmentum spiritualium virtutum semet exercens, in omnibus actibus suis se eis præbuit exemplum.

Atque hæc mihi quidem de S. Sturmionis anteaactæ vitæ memoriâ cognoscere, & è tenebris eruere licuit. Verùm multo maxima ei gratia habenda foret, qui genuinam ipsam vitam, vt à maioribus descripta, vindicaret. Eam certè ante hosce annos in bibliothecâ maioris ecclesiæ superfuisse, titulus & ordo docent, vbi numerus XXXIII. VITAE STORMIS ABB. adscribitur.

CAPVT VII.

*Elogia veterum granimq; auctorum
de S. Sturmione relictâ.*

S. LVDGERVS in vitâ B. Gregorij Ultraicœtenfis Episcopi.

MS. Fuld.

STURMI venerabilis Abbas, vnus ex numero illo electorum Dei, quantum profecerit in eremo suâ, post martyrium S. Magistri,

* Bocca-

Quod S. Bonifacio proficiente explet Fulda.

Saxonum conuersioni dat operam.

Magno animarum lucro.

Virtutum laude suis præluces.

*Bocana silua in testimonio est; quæ prius omnimodis inculta erat ac *Bocana desertum: nunc autem ab Oriente vsque ad Occidentem, à Septentrione vsque ad Meridiem, Ecclesiis Dei, & electis palmitibus monachorum repleta est.

CANDIDVS monachus Fuldenfis in vitâ Aegil Abbatis.

Sturmi primus Abbas & fundator monasterij Fuldæ, quem S. Bonifacius præceptor eius, eremitam suum vocitare solebat; morbo Sturmi eremita dicitur à S. Bonifacio. atque senectute lassatus, cæpit infirmari: qui etiam, non pòst multo temporum interuallo senex & plenus dierum, in pace migravit de hac luce temporali, ad lucem, ut credimus, sine fine durantem.

Simili consilio atque deuotione idem (Ægil) bonæ voluntatis vir, anniuersariam Sturmis primi Abbatis fundatoris monasterij Fuldæ, Anniuersaria maior. & memoriam omnium fratrum nostrorum de hac luce defunctorum, in natale S. Ignatij martyris Christi, qui paulò inferiùs ab hac anniuersaria numeratur, propter intercessionem tanti patroni, in Missarum celebratione, psalmodis, & oratione sanctâ, celebrare sanciuuit. Huius rei siquidem constitutio dum cunctæ Congregationi perlecta esset; ac deinde, si placeret, interrogatum fuisset, respondebatur ab omnibus; Placet. Sed, ne cui fortasse hac celebratio superstitiosa & cassâ esse videatur, legat Collationes sanctorum Patrum; & ibi reperiet huius Cassian. coll. 19. c. 1. ubi anniuersarius depositiois dies Abbatis. festiuitatis exemplum. Eâdem verò die, ob reuerentiam tantæ solennitatis, secundum congruentiam monasticæ vitæ, ad victum fraternum, cultius quid solito iucundiusque fieri demandauit. Lectionem quoque libri illius, quem de vitâ supradicti (Sturmis) Abbatis & origine monasterij (Fuldenfis) nuperrimè nominati, Christi gratiâ largiente composuit, fratribus ad mensam recitare præcepit; quatenus hi eadem mirabilia diuinæ operationis audientes, gratias diuinæ maiestati referre studerent; & omnis iucunditas ipsius festiuitatis, in eius laude personaret.

Inter vetustos huius ecclesiæ virorum aliquot illustrium rhythmos, hic etiam extat de sancto Sturmione, antiquitate par Ratgarij epitaphio:

Jam tenet æterna lucens ardensque lucerna,
Luna velut plena, quæ fulsit luce serena.
Macte Deo grate, tu terque quaterque beate,
Sancte pater Sturme, monachalis gloria turmæ.
Fuldam fundasti, ditasti, nobilitasti:

*Nil intentatum quod sanctum, quodque probatum,
Dux bone liquisti; diuina Deumque sisti.*

Ecce theoriæ consors in parte Mariæ,

* *Partis*

** Parsque beatorum membrum memorare tuorum.*

Proque tuâ Fuldâ, nullo solamine fultâ,

Ipse coabbatum sacrum cogendo senatum,

Sis Moyses orans, Amalech pro cæde laborans.

MARIANVS SCOTVS ad annum DCCLXXIX.

Sanctus Sturmus Abbas primus Fuldensis obiit.

IOAN. TRITHEM. de viris illustr. Ord. S. Benedicti
lib. III. cap. CXCIV.

*Sturmus primus Abbas Fuldensis, beati Bonifacii martyris ac
presulis quondam monachus atque discipulus; vir sanctus, & regu-
laris disciplinæ amator zelosus, multis claruit virtutibus. Moritur an-
no Domini DCCLXXIX. cuius natalis XVII. Kalend. Ianuarij coli-
tur. Iacet in Fuldâ sepultus. Addo; spectabili quodam basilicæ
loco: sed ob ruinas casusque templi, collectis denique sancti viri
offibus, & in arcam operis inaurati reclusis, in basilicæ sacrario
conseruatur.*

*s. Sturmij se-
pulchrum.*

Epistola S. BONIFACII XVII.

Data hæc, vt arbitror equidem, ad Frideflariensis monasterij
primarios cœnobitas; & nominatim ad Sturmen, post obitum
Wigberti Archimandritæ.

Monasticen impensius iis excolendam magister præcipit.
Munia cuique sua ex ordine tribuit. Sturmioni certè non tam
genere suo speciosum quàm animi cultu lætum: STVRME IN
COQVINA SIT. nempe ad ima demittendus, vt altiùs iactò
humilitatis fundamento, feliciùs post eius tanta fabrica con-
furgeret.

IOANNES BONIFACIVS Hispanus, Societatis IESV,
libro de rectâ Institutione.

Quia B. Sturmij laudibus & religioni dum inseruimus, ne
recentiora quidem aspernari possumus; placuit inter alios hic,
qui cum vbertate sermonis, totum hoc præconij genus colore
quodam rhetorico distinxit.

*Memoriæ proditum est, Sturmium, virum non modò genere, sed
etiam virtute scientiaque nobilem, eorum beneficiorum auctorem fuisse
Germa-*

Germanis, quæ verè appellantur bona. Cùm enim* Germaniam à litteris & pietate alienam, variisque bellis & seditionibus agitatam vidisset, nec Germanæ iuventutis indolem improbasset, quæ quales Magistros haberet, talis ferè esset; morum, doctrinæ, & pietatis officinas, id est scholas, optavit erigere. nec defuit voluntati facultas. Nam, fûente Carolo illo* Magno, in vastas solitudines penetravit, * Fuldenseq. cœnobium bonis auspiciis edificavit; in eo quadringentos monachos docuit; ex quibus multi, quâ erant eruditione & sapientiâ, ex* Græco sermone in Latinum multa vertentes, gymnasium atque ædes insigni bibliothecâ nobilitarunt. Ne autem studiorum, studiosorumque moles tanta concideret, Caroli Imperatoris, & Bonifacii Moguntini Archiepiscopi liberalitas summa prouidit: Monasterium enim, quod à Fulda fluuio nomen acceperat, agris, possessionibus, prædiis, pecuniis, vectigalibusque amplissimis, uterque locupletauerunt. Difficile explicatu est, quantos & quales viros schola Fuldenfis enutriuerit, ex quâ velut sapientiæ, eruditionis ac optimorum morum penu, tot Episcopi, Archiepiscopi, mundo exhausto quodammodo doctorum virorum ingenii, prodierint.

Declarant hæc, quantæ sit vtilitatis & fructus religiosa institutio; quàm profuerit illa domus, in quâ doctrinæ studia viguerunt, virtus floruit, & sapientia vtriusq. particeps triumphauit.

CAPVT VII.

*Præuilegium Stephani Papa Sturmi
Abbati concessum.*

STEPHANVS Episcopus seruus seruorum Dei, dilectissimo filio Sturmioni venerando Abbati monasterij S. Saluatoris, quod situm est in Buchoniâ super ripam fluminis Fulde, salutem & Apostolicam benedictionem. Quum semper sint concedenda, quæ rationabilibus congruunt desideriis, oportet, ut deuotioni conditoris piæ constitutionis auctoritas in præuilegiis præstandis non negetur; maximè in his locis, quæ nostræ Apostolicæ sedi specialiter subiecta sunt. Quapropter decreuimus, ut locum tuum, Fuldense scilicet monasterium, quod venerabilis frater noster Bonifacius Archiepiscopus construxit & edificauit, omnibusque bonis ditauit, in nostrâ semper habeamus defensione,

* Scilicet eâ, quæ à Thuringis & Saxonibus tenebatur.

* Et Pipino patre, ac patre Carolo.

* Dux ac præfide S. Bonifacio.

* Græca peritia rara uelut deprehendimus.

Romanâ & Apostolicâ auctoritate munitum, tum propter iustitiam, tum propter beatissimi fratris Bonifacii votiuum desiderium, qui tam te, quàm ipsum Fuldensem locum, in nostrâ Romanâ commendauit defensione. Igitur, quia postulasti à nobis quatenus præfatum monasterium sancti Saluatoris priuilegio Apostolicæ auctoritatis decoretur, vt sit in ditione sanctæ nostræ, cui Deo auctore deseruimus, Ecclesiæ constitutum, nullius alterius ecclesiæ iurisdictionibus submitatur; iccirco piis desideriis fauentes, hac nostrâ auctoritate, id quod exposcimus, deuoto effectui mancipamus. & ideò omnem cuiuslibet ecclesiæ sacerdotem, in præfato monasterio, ditionem quamlibet habere, præter

Fuldense monasterium vni Apostolica sedi subiectum.

Nullus in eo Episcopus celebrat nisi ab Abbate inuizatus.

Apostolicam sedem, prohibemus; ita, vt nisi ab Abbate fueris inuitatus, nec Missarum ibidem sollempnia præsumat celebrare. Locus autem idem, simul cum rebus & hominibus, tam iis quæ moderno tempore tenet, quàm quæ futuris temporibus in iure ipsius monasterij diuina voluerit pietas augere, ex donis & oblationibus, decimisquæ fidelium, absque ullius personæ contradictione, firmitate perpetuâ perficiatur.

Præcipimus etiam tibi, cum ætisque tuis successoribus Abbatibus eiusdem monasterij, per diuini nominis intemerandam reuerentiam, & per eam quam nobis & Christo debes obedientiam, vt locum tibi commendatum omni studio & diligentia excolas; res & facultates sub Dei timore conserues; & nihil ex his, quæ Deo sunt oblata & consecrata, cuiquam laico vel clerico in beneficium concedas vel prestes, sed omnia in seruitio Dei, & adificiis monasterij, & consolationibus pauperum & hospitum, deuotè ac fideliter dispenses. Fratres tuos secundùm Regulam S. Benedicti dirigas, atque provideas, & curam animarum tibi commissarum semper intendas. Constituimus quoque per huius decreti paginam, vt quæcumque cuiuslibet dignitatis prædita persona, hanc nostri priuilegij chartam, quam auctoritate Principis Apostolorum firmauimus, temerare tentauerit, anathema sit, & iram Dei Omnipotentis incurrens, à cætu Sanctorum omnium extorris existat; & nihilominus præfati Monasterij dignitas à nobis indulta perpetuè inuiolata permaneat, Apostolicâ auctoritate subnixâ. Data

Ne bona sacra & Ecclesiæ vestigalia per feudum alienentur.

*Regnante VII. Ka'end. *Imperante Pipino.

CAPVT IX.

Approbatio sanctitatis B. Sturmij, seu Canonizatio, facta ab Innocentio II. in Concil. Lateran. Universali, quod Roma celebratum anno salutis MCXXXIX.

INNOCENTIUS seruus seruorum Dei dilecto filio Chuonrado Ab-
bati, & monachis Fuldenſis monaſterij, ſalutem & Apoſtolicam be-
nedictionem. Dignum valde eſt, & omni laude digniſſimum, vt quos
Rex regum, & Dominus dominantium honorare dignatur; eiſdem ab
hominibus deuota reuerentia impendatur. Nos igitur, audita vitá lau-
dabili B. Sturmij Confeſſoris, cognitiſ etiam ex parte miraculiſ, que
per eius merita Dominus operatur, atteſtatione fratrum noſtrorum,
qui de partibus Teutonicis aduenerant; in plenariá Synodo, que apud
Lateranum eſt, per Dei gratiam, congregatá, communicato conſilio Pá-
triarcharum, Archiepiſcoporum, Epiſcoporum atque Abbatum, eum-
dem beatum virum inter Sanctoſ & electoſ honorari precepimus:
& diem deſiſtionis eiſ cum gaudio ſolemniſter celebrari. Veſtrá
itaque, filij chariſſimi, intereſt, ita eiſdem Confeſſoris obſequiis ad ho-
norem Dei Omnipotentis addiſtoſ exiſtere, ita matris noſtrę ſanctę
Romanę Eccleſię decreta veneranda ſeruare, vt locus veſter tam
apud Deum, quám apud homineſ, laudem & gloriám mereatur, &
veſtra deuotio eterna vitę præmia aſſequatur. Data Laterani XIII.
Kalend. Maij.

Promulgatio Canonizationis S. Sturmij facta feris poſt an-
nis, per Epiſcopum Herbipolenſem, cum largitione Indulgen-
tiarum.

IOANNES Dei & Apoſtolicę ſediſ gratiá Epiſcopus Herbipoleſiſ,
dilectiſ nobiſ in Chriſto filiis in Fuldá, Hunefeldt, Raſdorff, Salmun-
ſter, Borſlá, Hamelburg, Bruckenaſ, Geysá, Vache, Lengefeldt, Salt-
zungen, Herbſtein, Luternbach & Slitz, nec non & aliis per diſtri-
ctum & iuriſdictionem monaſterij & archidiaconatus Fuldenſiſ,
Plebaniſ & Viceplebaniſ, ceteriſque clericis ac oppidanis, incolis op-
pidi Fuldenſiſ, ceteriſque vtriuſque ſexuſ hominibuſ, in oppidiſ, lociſ

& villis, dominio temporalis monasterij Fuldenſis Ordinis S. Benedi-
 cti noſtræ diœceſi ſubiectis, commorantibus, ſalutem in Domino ſem-
 piternam. Ad ea, per quæ diuinus noſtris diebus augmentetur cul-
 tus, peruigili curâ, ſollicitâque meditatione, quantum honeſtum, de-
 cens, & congruum eſt, libenter intendimus, eiſdemque noſtrum fauo-
 rem, auxilium & auctoritatem libenter impertimur. Quoniam Domi-
 num noſtrum Ieſum Chriſtum in Sanctis ſuis laudare, teſtante Pſal-
 miſtâ, iubemur, Pſalmo vltimo; Laudate Dominum de cælis. &,
 Gloriosus Deus in ſanctis ſuis; & in maiestate mirabilis; cuius
 ineffabilis altitudo providentiæ nullis incluſa limitibus, nullis terminis
 comprehenſa, recti iudicij cenſurâ, cæleſtia pariter & terreſtria ordi-
 nat & diſponit. Qui Deus, etſi cunctos eius miniſtros magnificat, al-
 tiſque decorat honoribus, & cæleſtis efficit beatitudinis poſſeſſores; il-
 los tamen, vt dignis digna rependat, potioribus attollit inſignis digni-
 tatum, & præmiorum vberiori proſequitur retributione, quos di-
 gniores agnoſcit, & commendat ingentior excellentia meritorum. Sicq̃.
 alma mater Eccleſia, eius ſacra veſtigia inſequens, & exemplo ducta
 laudabili, licet vniuerſos in regno cæleſti conſtitutos ſtudiis honorare
 ſollicitis, & ſonoris efferre præconiis non deſiſtat. glorioſiſſimos tamen
 Apoſtolos, Euangelistas & Confeſſores fidei principes & athletas
 Dei electos, qui viuentes in carne, ipſam Eccleſiam ſublimiter ſuis
 ſanctiſſimis diſciplinis erexerunt & illuſtrarunt, ipſamque ſuis mo-
 ribus & virtutibus, veluti lucernæ ſuper candelabrum in domo Do-
 mini poſitæ, errorum tenebris proſtigatis, decorauerunt, ac ipſorum de-
 coris ſermomibus & actibus, ampla ipſius Catholice Eccleſiæ fabrica,
 velut gemmis vernantibus rutilat, & glorioſius illuminata coruſcat,
 & tamquam ſidus irradiat, ſummis attollere vocibus, & laudibus
 perſonare præcipuis, & ſpecialibus diſponit honoribus venerari. Se-
 dis Apoſtolice etiam circumſpecta providentiâ, quæ actibus intenta
 ſalubribus, & operibus expoſita pietatis, libenter & ſollenter exe-
 quitur, dignè præmiſſa conſiderans, & debitâ meditatione perlu-
 ſtrans, ad diuini nominis honorem, gloriam, & exaltationem Catho-
 licæ fidei, animarum fidelium ſalutem, eoſdem in Eccleſiâ vniuerſa-
 li honorificentie potioris impendiis iudicauit attollendos, vt ab eâ tan-
 to propenſius honorari ſe ſentiant, quanto ipſam præ ceteris extollen-
 tius illuſtrarunt. Verùm, quia olim felicitis recordationis ſanctiſſimus
 in Chriſto Pater Innocentius Papa ſecundus, auditis laudabili vitâ,

virtutibus, & meritis multifariis, quibus B. Sturmus Abbas monasterij prædicti Fuldenſis variè redimitus & exornatus; quique plura opera sancta, in Dei Ecclesia, & præsertim Fuldenſi monasterio, & circumiacentibus terris, perfecit, & de omnibus prædictis informatione, sub attestatione fide dignorum recepta, in Synodo plenaria Romæ apud Ecclesiam Lateranenſem celebrata, fretus deſuper consilio Patriarcharum, Archiepiſcoporum, Episcoporum & Abbatum, eundem beatum virum inter Sanctos & electos Dei honorari, atque diem ſui obitus XVII. * Decembris, ipſo die S. Ignatij Episcopi & martyris, cum gaudio ſollemniter, ob Omnipotentis Dei & sanctæ matris Ecclesiæ honorem, per ſuam bullam celebrari & feſtiuari præcepit, quam nos ſanam, integram, non vitiatam, non cancellatam, ſed omni prorsus vitio carentem vidimus, & in noſtris manibus habuimus, cuius tenor de verbo ad verbum ſequitur, & eſt talis: Innocentius, &c. vt ſuprà. Nos igitur piis ducti conſiliis, dignisque ſtudiis, motibus & rationibus excitati atque moti, dignum, decens, & congruum valdè eſſe iudicantes, vt, quos Rex regum, Dominus dominantium, honorare dignatur, eiſdem ab hominibus deuota reuerentia meritò in hac Valle impendatur; & præcipuè in mente reuoluentes, quòd in Ecclesia & monasterio Fuldenſi prædictis, dies obitus præfati beati viri Sturmis ſub duplici officio celebratur, feſtiatur & veneratur, & membra à capite, & ſubiectos à ſuperioribus ſuis, non liceat neque honeſtum ſit diſcrepare & diſcedere; imò in his, quæ sancta & honeſta, & pro ſalute animarum per ſanctos patres edita, piè noſcuntur, debeant & teneantur ſequi & ſe conformare; vos omnes & ſingulos tamquam fidei Chriſtiane zelatores rogamus, ne notam perfidiæ alicuius incurratis, & in Domino IESU Chriſto exhortamur, & vos inuitamus, & quantum valemus præcipimus, vt ſingulis annis, ſollemniter & deuotè hanc diem obitus B. Sturmis primi patris veſtri, & Abbatis Ecclesiæ Fuldenſis, Domina veſtræ in temporalibus, venerari, feſtiuare & celebrare non tardetis. Quin imò, primis Veſperis, Miſſæ ſollemni, & aliis officiis diuinis ſollemniter peragendis, ipſo die obitus S. Sturmis, cum orationibus veſtris, elemoſynis, & aliis piis & miſericordiæ operibus, interſitis. Et, vt eo feruentius & facilius inclinari ad colendum, celebrandum & feſtiuandum ipſum feſtum valeatis, quo vberioribus donis ſpiritualibus vos reſectos conſpexeritis, animare vos volentes, omnibus verè pœnitenti-

S. Sturmis no-
num præco-
nium.

*al. mendo: è
xvi. Kalend.
Decembris.

Canoniza-
tionis facta
attestatio.

Ferias indicis
& officium
diœceſanis
Buchoniis.

Indulgentia
Ioan. Episto-
pi.

tentibus, qui hanc diem celebrare, festiuare & venerari studuerint, & sedulas orationes effundere, & largitiones pias facere curauerint, & diuinis officiis interfuerint, in remissionem omnium suorum peccatorum de Omnipotentis Dei misericordiâ, ac BB. Petri & Pauli Apostolorum, & SS. martyrum Kiliani & sociorum eius Ecclesie nostræ Herbipolensis patronorum, suffragiis, in Domino confisi, quadraginta dies Indulgentiarum, de iniunctis poenitentis misericorditer in Domino relaxamus. Si quis verò hanc paginam violare præsumpserit, Omnipotentis Dei maledictionem, & BB. Kiliani & sociorum eius & nostram indignationem se nouerit incursum. In quorum omnium præmissorum robur, firmitatem & testimonium, hanc litteram nostri sigilli muniminis appensione iussimus communiri. Datum & actum in castro nostro montis Mariæ Virginis, Anno Domini millesimo, quadringentesimo, tricesimonono, die Dominicâ, quæ fuit penultima mensis Nouembris.

CAPVT X.

*S. Bonifacij Epistola, curam eius in Ecclesiam hanc
& vicina loca testantes.*

STVRMIONIS memoriâ, vt potuit in præfenti, ætatum & hominum iniuriâ litteris amissis & deperditis multis, illustratâ, obire iam ea monumenta fert animus, quæ licet hebetata vetustate, vitam omnem non retinent; eam tamen lucem monasterij siue crescentis amplitudini, siue famæ dignitatique crescentium cœnobarum, infundunt, vt magis, fuisse homines quibus ista benignè faciendi mens tam excelsa superesset, laudem habeat, quàm qui vt hîc piè viuendo munificentiam illam promerentur, admirationem. Et, quia longum hoc opus est, quod etiam proprium volumen desideret, equidem vestigia quædam modò prisçæ beneficentiæ per transfennam inspicendam nunc offero: nam, vt fundorum, vectigalium & omnigenæ copiæ liberalitatis instrumentum explicem, nec obrepens sensim ætatibus obliuio patitur, nec modus operis suscepti. Quamquam haud infructuosum aut iniucundum fors fuerit, si quæ spectatiora, aut famâ rerum vetustate labentium,

aut

aut denique quacumque viâ, comperta teneamus, ea quidem, cum ad fugacis memoriæ damna restauranda, tum ad Fuldensem antiquitatem quoquo modo sustentandam sub adspectum reuocemus. Existimo enim ita fore, vt & omnia quæ volumus apud posteros extent clariora, & non pauca, quæ tenebris situque alioquin oblitescunt, lucem vitamque quodammodò recipiant. Primùm itaque S. Bonifacij curam erga Ecclesias & monasteria recens ab se in Thuringiæ finibus instituta, explicamus: deinde, quo fructu operæ, viuus mortuusque, barbarie radicitus extirpandâ, inserendâ religione, pietate conseruandâ, posteros sibi demeruerit, testari Diuum ipsum placuit: denique monumenta succedunt, quibus Boiariæ Ecclesiæ, & amplissimæ prouinciæ, quid quæque olim memoriæ S. Bonifacij Apostoli ac Institutoris sui donorum obtulerint, quos fundos reliquerint, patefacimus.

*Methodus
insequen-
tium.*

EPISTOLA S. BONIFACII de consilio suo in Fuldensi monasterio collocando, ad Zachariam Pontificem, ex MS. Fuldensi.

In nomine Domini nostri IESU Christi. Reuerendissimo Patri ac Domino dilectissimo, & omni honore venerando Apostolicæ sedis infulâ dignè sublimato, Zachariæ Papæ, Bonifacius exiguus Christi seruus, licet vltimus, tamen Romanæ & Apostolicæ sedis legatus Germanicus, deuotissimus, optabilem in Christo immercessibilis charitatis salutem. Paternæ pietatis vestræ sanctitatem subnixius obsecro, vt hunc presbyterum presentium latorem litterarum, grato & clementi animo suscipiatis. habet enim secreta quædam, quæ soli pietati vestræ profiteri debet. quædam namque viuâ voce dicere habet, quædam autem litteris ostendere debet; de quibusdam verò necessitatibus meis inquirere & interrogare; mihi que paternitatis vestræ responsum & consilium ex auctoritate B. Petri Apostoli, ad solatium senectutis meæ missum à vobis, representare debet; vt his auditis & consideratis, si quæ sunt, quæ sanctitati vestræ complaceant, facere Deo adiuuante studeam; si quid autem, vt timeo, displiceat, ex præcepto sancti Apostolatus vestri, indulgentiam promerear. Antecessor etenim vester Præsul Apostolicus, venerandæ memoriæ Gregorius, dum me indignum ordinaret Episcopum, obtinui ab eo, vt locum meum, meæ sepultura præuisum, Fuldense scilicet monasterium, nondum quidem perfe-

*S. Bonifacij
in Sed. Apost.
obseruantiæ.*

Etum, sed eum Dei & vestro adiutorio perficiendum, in suum specialiter susciperet presidium, B. Petri Apostoli presidio muniendum, ac Romanâ auctoritate roborandum atque tuendum. Quod & fecit, & dato privilegio, suâ & B. Petri auctoritate confirmavit, & banni sui vinculo, sub testificatione Christi & Ecclesie perpetuo anathemate eos constrinxit, qui de stipendio fratrum, vel decimis & oblationibus fidelium, vel ad hospitale pauperum, seu ad portam hospitum pertinentibus rebus, quicquam distraxerit. Est enim locus ille, quem elegi, Fulda, nomen habens à flumine, quod præterfluit, in vastâ solitudine Boconie, in medio nationum prædicationis nostræ; in quo loco monasterium construxi Domino nostro Salvatore Christo, & eius genitrici perpetue virgini MARIAE, & sanctissimis Apostolis Petro & Paulo: in quo monachos constituimus, sub Regulâ S. Benedicti Deo deuotè seruientes. Hunc locum, per Principes & viros religiosos ditauimus prædiis & honoribus, & per Pipinum & Carolomanum auctoritate firmissimâ confirmari, ne de locis vel prædiis, vel de familiâ eiusdem Ecclesie, quisquam aliquid præsumat subtrahere vel auferre. Hunc inquam locum meæ requiei præparatum, in vestram, Pater charissime, & B. Petri Apostoli commendo potestatem, obnixius orans atque deprecans, vt dexterâ protectionis vestræ sit semper munitus atque defensus. & quicumque eidem loco quicquam boni contulerit, æterna beatitudinis præmio remuneretur: qui verò quicquam, quod absit, subtraxerit, diuinæ & vestræ maledictioni subiaceat; & illo vinculo colligetur atque æternaliter damnetur, quo Dominus noster IESVS Christus B. Petro Apostolo præcepit, impios ligare super terram, vt in æternum ligati atque damnati sint. & non immeritò ligandi sunt inimici Christi & Ecclesie; nam ipse sic præcepit dicens: Ligatis manibus & pedibus mittantur in tenebras exteriores

Porta hospitum quam antiqua.

S. Bonifacii zelus in facriligos & pradones monasteriorum.

Gripho Martelli filius in Thuringiâ deest.

Gripho Caroli Martelli minimus natus filius, ex Sonichilde, iustane vxore an concubinâ, incertum, dum paterni regni exfors, longè infra Pipinum & Carlomanum se relinqui cernit, ætatis calore primùm fraterna iura turbare aggressus; inde parum secundis belli motibus, Arduennæ custodiâ inclusus, anno DCCXLVII. cum euasisset, in Thuringiâ Saxoniâque imperium affectans, arma mouit. Quo tempore S. Bonifacius nouelli tenerique gregis sui curâ exæstuans, Christianos cuiusque ordi-

ordinis in Thuringiâ locisq̄ue finitimis ipsius tutelæ præfidiôq̄ue commendat, misâ epistolâ, quæ est xxvi. ex editis nuper studio R. P. Nicolai Serarij, Magontiaci.

BONIFACIVS *seruus seruorum Dei* GRIPHONI filio Carli,
optabilem in CHRISTO salutem.

Obsecro & adiuro pietatem vestram, per Deum Patrem Omnipotentem, & per IESVM Christum filium eius, & per Spiritum sanctum, per sanctam Trinitatem, & vnitatem Dei, vt si tibi Deus potestatem donauerit, vt adiuuare studeas seruos Dei, sacerdotes presbyteros, qui sunt in Thyringiâ; & monachos & ancillas Christi defendere contra Paganorum malitiam, & adiuuare Christianum populum, vt eos Pagani non perdant, vt ante tribunal Christi mercedem habeas perpetuam. & cognoscite, quòd memoria vestra nobiscum est coram Deo, sicut & pater vester viuus, & mater iam olim mihi commendarunt. Deprecamur Deum Saluatorem mundi, vt dirigat viam vestram & vitam ad salutem anime vestræ, vt in gratiâ Dei semper hic & in futuro seculo permaneat.

*Christiano-
rum rex & o-
nellus, & sa-
cer ordo Gri-
foni commen-
datur.*

Posthæc, lineis iam, martyrio imminente, propiùs admotis, non in præfens modò vir Apostolicus, operi egregio nuper ab se inchoato consuluit, sed etiam in longam ætatem, initiis benè positis prospiciens, paulò ante vitæ finem, per Fulradum presbyterum familiarem & amicum, Pipini Regis opem & magnificentiam implorauit, petiitq̄ue, vt *Sacerdotum auxiliares manus, & cœnobarum ac sanctimonialium, nec non discipulorum reliquam turbam, regi à ipse beneuolentiâ tueretur; & stipendiis iis ad Christianam militiam eam perferendam posthac instrueret, quòd vicinis iuxtà paganis, sacra vix coalita retineri, & religionis propagatores vnà sustentari aliq̄ue possent, Lullo interim totius huius spiritualis exercitus nominato duce.* Et quia epistola hæc priscæ abstinentiæ & artiffimæ disciplinæ modum à primis Euangelij fatoribus hac regione terrarum vsurpatæ continet, & ad monasticæ nostræ veritatem originem intelligendam facit sanè plurimum, inseri non in scitè hîc eam liceat.

EPISTOLA XCII.

BONIFACIVS *seruus seruorum Dei, gratiâ CHRISTI*
Episcopus, charissimo consacerdoti Fulredo presbytero, perennem in
CHRISTO charitatis salutem.

Fraterne dilectionis tue

Cc 2

spiri-

spiritalē amicitiam, quam sēpē in necessitatibus meis pro Dei
 intuitu fecisti, dignas gratias, quantas meruisti, persolvere non pos-
 sum: sed Deum Omnipotentem deprecor, tibi in alto calorū cul-
 mine mercedis prēmia, in gaudio Angelorū aternaliter retribuāt.
 Nunc autem in Christi nomine deprecor, ut quod bono initio cœ-
 pisti, cum bono fine perficias, id est, ut meo verbo gloriosum & ama-
 bilem regem nostrum Pippinum salutem, & illi magnas gratias
 referas, de omnibus pietatis operibus, quæ mecum fecit, & ut illi
 referas, quod mihi & amicis meis similiter videtur, ut vitam istam
 temporalem, & cursum dierum meorum per istas infirmitates citò de-
 beam finire. Propterea deprecor celsitudinem Regis nostri, pro no-
 mine Christi filij Dei, ut mihi nunc viuenti indicare & mandare di-
 gnetur circa discipulos meos, qualem mercedem postea de illis facere
 voluerit. Sunt enim panē omnes peregrini: quidam presbyteri per
 multa loca ad ministerium Ecclesiæ & populorū constituti: quidam
 sunt monachi, per cellulas nostras, & infantes, ad legentes litteras or-
 dinati: & aliqui seniores, qui longo tempore mecum viuentes, labora-
 uerunt, & me adiuebant. De his omnibus sollicitus sum, ut post obi-
 tum meum non disperdantur: sed, ut habeant mercedis vestrae consi-
 lium, & patrocinium celsitudinis vestrae: & non sint dispersi, sicut
 oves non habentes pastorem, & populi, prope marcā paganorū, non
 perdant legem Christi. Propterea almitatis vestrae clementiam dili-
 genter in Dei nomine deprecor, ut filiolum meum Lullum, & cœpi-
 scopum, si Deus voluerit, & sic clementiæ vestrae placeat, in hoc mini-
 sterium populorū, & Ecclesiarū componere & constituere faciat is
 prædicatorem, & doctorem presbyterorū & populorū. Et spero, si
 Deus voluerit, quod in illo habeant presbyteri magistrum, & monachi
 regularem Doctorem; & populi Christiani, fidelem prædicatorem &
 pastorem. Propterea hoc maximè fieri peto, quia presbyteri mei, prope
 marcā Paganorū, pauperulam vitam habent. Panem ad mandu-
 candum acquirere possunt: sed vestimenta ibi inuenire non possunt, ni-
 si aliunde consilium & adiutorem habeant, ut sustinere & indurare
 in illis locis ad ministerium populi possint; eodem modo, sicut ego illos
 adiuui. Et si pietas Christi hoc vobis inspirauerit, & hoc, quod peto,
 consentire & facere volueritis, per hos Missos meos presentes, aut per
 litteras pietatis vestrae, hoc mihi mandare & indicare dignemini, ut
 eo latior in mercede vestra viuam vel moriar.

* ut

* salutane-
tis,S. Bonifacius
vita suam si-
bi imminere
prædicat.S. Bonifacii
erga suum
cœcum pia
solicitudo.
* legendum

* adiuerūt.

Paganis fini-
timi Neophy-
ti.S. Lullū loco
suo parentem
dati orphanis
peregrinis, &
successorem
in fide propa-
gandā.
S. Lulli com-
mendatio.Mare Paganorum, in
Thuringiā,
Hassā, &
Saxoniā fi-
nitimū.
Sacerdotum
Apostolicorū
paupertas.
* adiutorium

*Fulredum hunc accipio, qui consilio & auctoritate apud Pipinum regem multò præstantissimus, res in Galliâ Italiaque summas moderatus est Anastasius in Stephano, *Fulradum venerabilem presbyterum, Pipini consiliarium & Abbatem, salutat.*

*Fulredus aut
Fulradus
quis.*

CAPVT XI.

S. Bonifacij pia vota consiliâq; , ut optatis ab ipsius obitu successibus exaucta; & quâ, siue Ecclesia ab ipso erecta, siue populi ab eo conuersi, pietate & beneficentiâ Fuldense monasterium, & Martyris memoriam, prosecuti sint.

Primum Documentum à quatuor Boiariæ Ecclesiis.

CVNCTIS nostris fidelibus notissimum est, qualiter præclarissimus patronus noster, & totius Gallie atque Germanie Apostolus S. Bonifacius, cum ab errore gentilitatis Boiariam conuertisset, diuisit eam in quatuor Episcopatus, & quatuor ex discipulis suis ordinauit pastores, ad regendum populum Dei. Ioannem Saltzburgenſi Ecclesiæ; † Vinulum Batauensi Ecclesiæ, * Gouibaldum Ratisbonensi Ecclesiæ, Erimbertum Frisingensi Ecclesiæ præponens. Qui statim velut palmites verae viti adhaerentes, in vineâ Domini, non sine fructu animarum sibi commissarum, comparuerunt; sed & insuper, quantum potuerunt, ipsam Fuldensem Ecclesiam, matrem suam, pro amore pijs patris Bonifacij, donis & honoribus extulerunt. Vnde contigit, ut quisque eorum, pro posse suo, charitatis oblationes Fuldensibus fratribus, de sua patriâ annuatim persoluerent, ac suos ciues, ut idem facerent, incitarent. Sicque factum est, ut de singulis regionibus plurima prædia quique Fuldensi ecclesiæ, pro honore S. Bonifacij Archiepiscopi & Martyris conferrent; cresceretque & augmentaretur domus Domini de die in diem. Obtulit ergo primum Saltzburgenſis Ecclesia matri suæ Fuldensi Ecclesiæ, in oppido suo Hallâ nuncupato, domum & fontem salis, cum competentibus & utensilibus suis, unde singulis annis XII. talenta persolui possunt. Obtulit etiam Ratisbonensis Ecclesia

Zacharia epistolâ ab anno DCCXL. nō solum ius in Boiariâ, sed in cunctis Galliâ prædicandi conce- ditur.

S. Bonifacij labores & descriptos ab eo dioceseion limites in Bauariâ, vide lib. 5. Boicar. rerum Mar. Velf.

** Saltzburgenſis Batauensi & Laureacensi. nam coaluere. * Gouibaldū seu Garibaldum*

† Vinilus scilicet Viuilo, quia legitimus in Bauariâ uentus, & à Gregorio tertio ordinatus, conſecratur

B b 3

*qua-
tuo ordinatus, conſecratur*

à S. Bonifacio ad meliora institutus Epistola Gregorij ad Bonifacium 110. in editis Bonifacij. * In uauia antiq. post Saltzbergum à presente Salsâ; Salsis hodieq; abundat: Marc. Velf. lib. 4. rerum: Boic. fol. 215.

quatuor vineas, & quatuor regales mansos, cum curtibus & competentibus, ac famulis suis; unde singulis annis transmittere debent ad Fuldensem Ecclesiam, fratribus Deo & B. Bonifacio seruientibus, piscem magnum Husen nuncupatum; & de oleo arborum, quantum equi duo in lagenis deferrent. Similiter de oleo & de pisce solebat Batauensis Ecclesia idem, dum viueret Vuulus Episcopus, fratribus Fuldensis monasterij singulis annis in oblationem transmittere; quo defuncto, paulatim per negligentiam & incuriam, siue per viae longinquitatem, subtractum est. Frisingensis verò Ecclesia, cui praeerat Erimburtus Episcopus, quae iuxta Alpes & montana Italiae sita est, singulis annis caseos grandes, Bergkeese vocatos, Fuldensibus fratribus in oblationem transmittibat. Praeterea, de singulis terrarum prouinciis, seu regionibus, singuli fideles offerebant Deo & B. Bonifacio, praedia seu mancipia, quae omnia descripta sunt in octo codicillis, & reposita in librario sanctae Fuldensis Ecclesiae.

Batauensis.

Frisingensis.

* Casei montani vel Alpini.

Husen piscis, vel Heson. i. Efox.

Lib. de natura animalium. sed emendanda vox Erox, seu Eriox.

Lib. 9. histor. nat. c. 15. Lib. 3. dial. c. 13.

[Husen, vel, vt haec aetas Husen, semilatinis Hufo, piscis est, praecipua magnitudine, quem exossem plerique, & esocem interpretantur, illabitur in Danubium a hofque riuos Ponti miscellaneos. Describit eum Magnus Albertus, huius de qua loquimur olim Ecclesiae Episcopus, videntium quatuor pedum longitudine porrigi, vbi adoleuit maximè; nullis planè ossibus interstitum; quemque color & sapor à sturione multum discriminet. Porro, licet huius generis hospes Danubij proprie, ac Danubianus etiam audiat; Plinius tamen, nisi species eum fallit, & in Rheno capi, & Sulpitius Seuerus in Ligere iussu D. Martini immanem captum Esocem, perhibent. Unde nec otiosè hoc loco eius magnitudo celebratur. Balthasaro Principi & Abbati, cum exutus potestate, Cæsaris opem imploratum in Austriam magnis itineribus contendit, anno 1578. Viennæ prægrandis esox Rudulphi Imperatoris nomine in hospitio munus, quasi à Danubio debitum, postliminio præsentatum est.]

Secundum Documentum à traditione Lulli Episcopi.

In nomine Domini. Regnante domino Carlo Francorum & Longobardorum Rege, ac patricio Romanorum, die xxv. mensis Septembris, die Dominica, cum idem gloriosissimus Rex Carolus, curiam haberet apud nos; ego Lullus Dei gratia Moguntinae Sedis Archiepiscopus, tradidi domno meo S. Bonifacio Archiepiscopo & Martyri, coemptio-nem praediorum, quam coemi in villa Fargalaba, quae sita est in pago Thuringiae, super fluuium Vnstruth nuncupatum, eâ conditione, vt pars mea sit cum domno, & patre meo sanctissimo, Bonifacio martyre &

Fargalaba praedium. Vnstruth Gregor. Turon. Onestru- da flu. S. Lulli in S. Bonifacii pietas.

Archi-

Archipontifice, in regno Dei: & ut fratres Fuldenses mei perpetuo sint memores. Deditque consilium quibusdam fidelibus nostris; quatuor videlicet nobilissimis viris, VValtoni, Reginaldo, VVarmundo, Burchardo, qui prædia in consinio eiusdem Villæ Fargalaha in proprietatem habebant, ut partes suas S. Bonifacio traderent, eumque suum heredem facerent in terris, ut sui coheredes fierent in cælis, qui & ita fecerunt. Et hæc traditio coram Rege confirmata est.

Tertium Documentum à S. Willibaldi donatione.

VWillibaldus etiam Eichstatensis Ecclesiæ Episcopus, obtulit Deo & B. Bonifacio, cuius ipse quondam fidelis erat discipulus, fratribusque suis Fuldensibus, in oblationem, villam vnã^b in pago Sualefeldensi sitam, Kuchese nuncupatam, ut annuo censu, fratres, pro sui commemoratione, consolationem & oblectationem, & pitantiam haberent. Et, ut breuiter multa perstringamus, quia omnium Ecclesiarum* Gallie, Alemanie, & Germanie Apostolus & prædicator extitit S. Bonifacius, iure ab omnibus gentibus ei soluebatur census.

^bIn pago Sualefeldensi.] Hæc perspicuè in S. Solæ gestis rebus. *Sola quippe, siue Suolon, S. Bonifacij discipulus, VVillibaldi collega, Fuldenfis disciplinæ alumnus, finitima Boiarie loca, & Eistateni ditioni contributum agrum incoluit: in hoc Sualæ nomen tulit, qui Altmone riuu oportunitate ceteris feracior, præcipuum vestigal præbebat incolis, qui que latè prædiis ac fundis instructus, non Kuchese tenuis modò, Fuldensibus annonam supportabat, sed ex totâ Solæhofij monasterij amplitudine, fructum abundè largiebatur. Totus itaque tractus hic terrarum, Sualæ seu Sualefeldiæ & Sualeueldoni nomen obtinuit: in quo VVunebaldus etiam cum VValpurgæ sorore monasticam coluere; quorum in actis non appellatio tantum huius regionis, sed lex quoque Sualafeldica celebratur.

Quartum Documentum, à populis Christianâ lege Bonifacij studio imbutis.

Habuit monasterium hoc in Saxoniã^c M M M mansorum. totidem in Thuringiã. item in prouinciã Hessonum & VVetereibiorum. Item in prouinciã Rheni & VVormatiæ tria millia. Similiter in prouinciã Boiarie & *Alamania. Quibus ex mansis, serunt, partito singulis in prouinciis quingenta mansa, senis cuiusque regionis Dynastis loco beneficij cessisse, ut Ecclesiæ Fuldenfis iura facta teclã conseruarent; sed cupidine & auaritiã, secus ea patrociniã cecidisse. Huc iam de-

al. Willibaldi
Eistatensis.
Marian. &
antiq. Chronol. Hund.
Marc. Velf.
ad an. 746.
Boic. lib. 5.
Henric. Canonic. lectio.
ant. Tom. 4.
* quasi pitantiam à
pitando.
* Nam Rhemos usque &
ultra, Apostolicum munus protulisse.
Hincmarus ep. 6. c. 19. &
ipse S. Bonifacij epist. varicæ ac 32. testantur.
* Ermiticus in vitâ S. Solæ, & hic lib. 3. Antiq. Fuldenf. Rudolphus in Rhaban. actis.
Wolffhardus in S. Walpurg. Tom. 4. antiq. lect.
Tria millia mansorum.
MS. Fuldenfis.
xv. millia Mansorum vniuersæ.
* Hic pro Sueniã.

nique,

nique, si Regum & Imperatorum Carolomanni, Pipini, Caroli, Luduici, Lotharij, Arnulphi, Ottonis, Conradi, Henrici sancti, & aliorum Principum, ac priuatorum hominum donationes, prædia, fundos, decimas Thuringicas, ceteraque auita patrimonia adijceres; starentque veteri iure cuncta, æstimes, dubium fore, an vlla huic Ecclesie etiam Archiepiscopalis sedes, diuitiis & vectigalium magnitudine, equiparari posset.

Godescal.
Steervech ad
Veget. lib. 3.
c. 19.

Adileg. Frã-
ci. & Ripuar.
Simonis
Schardij le-
xicon iuris.
Budæum in
Pandec. Pet.
Gregor. lib.
8 c. 20. n. 1.
Fr. Hoto-
man de verb.
Feudal. vbi
citatur mul-
ti.

Vitus Amer-
bach ad con-
stitut. Car.
M. Mann &
Maff. & Za-
sius C. Maf-
mat.

Leg. Frãcor.
lib. 1. c. 85.

Constitut.
Caroli Ma-
gni, & MS.
diplomat.
Marc. Vell-
lib 4 Boica-
rum rerum
ad an. 616.

Contra Fr.
Horoman.

al. Indomi-
nicata. Amo
in lib. 3. c. 35.

Leditis à
Leditis, id est
hominibus
subiectis.

Mansi re-
gales.

Sacrales à
Frõnen, i. ser-
uitium do-
minis præsta-
re.

[Tria millia mansorum.] Vt hæc immensitas prædiorum oculis sub-
ijciatur; obseruo, mansus & mansiones, vno sensu inter militaria di-
uerforia recenserentur: at Iurisconsulti, vt obuiam hanc vocem in barbari-
cis legibus passim vsurpant; ita non perinde eius notionem expriment,
Mansa hæc, vtique Latinæ dederim potius origini, quàm vernaculæ
parum ad rem subiectam apte; siue cum nonnullis virum, seu men-
suram aut metatum respicias. Nam absque controuersia, Mansi no-
mine fundum accipiunt, vbi colonus maneat; etsi de modo fundi liti-
gent, num is tantus, quantum par boum elaboret aratione, num iugeri
molem haud excedens. Equidem hæc mansa, Francorum ritu, acci-
pio iis agrorum circumscripta spatiis, vnde minimum agricola, saluo
dominorum fructu, se familiamque largè sustentaret. Quorsum enim
alioqui legislator de vno manso ad Ecclesiam dato iussa conderet; &
mansu vnus, ac duorum donatio, in tanti pretium veniret? Præluent
hic mihi collectanei libri Fuldenis Ecclesie, qui iugera, fundos, serui-
tuta plura, singulis hisce mansis describunt. Sed age, locum hunc, etiam
ex Cæsario Prumiensi Abbate magis illustremus, qui ad monasterij sui
vetera diplomata, & donationum indices, glossas scripsit; quas olim ex
egregio manuscripto delibare licuit: *Mansa*,^d inquit, *vnde mansionarij;*
erant ville aut loci familiarum singularum, que quadripartita. I. Serui-
lia, que in seruitutibus omnibus & pendendo fructu, conditione deteriora.
II. Ledilia, que multa quidem dominis commoda ferebant, sed non ita
continuo seruiebant. III. Ingenualia erant in Arduennâ, vulgò dicta
in Königshouen. IIII. Mansi Absi, sic dicti, quòd non haberent cultores,
sed dominus eos haberet in sua potestate, vulgò Froynde. Atque pro man-
sionum varietate Colonorum, deprehendo diuersam quoque condi-
tionem extitisse: nam apud Hennebergios Rhora Fuldenis Ecclesie
monasterium, vno terrarum districtu, agricolas numerauit, Lidos
VIII. Seruitores LXXVIII. Saxones XVI. Sclauos LXXV. Colonos XXX.
Tributarios XXXIX. Neque sua hisce locis hierarchia defuit; siquidem
in tractu Abbatesrode, qui septem constitit territoriis, totidem Eccle-
sias, & Clericos extitisse lego, qui decimas & rem diuinam ibi procu-
rarent. Ceterum, quia hæc fundorum & opum exaggeratio, non luxuri-
vel ambitioni nata, sed S. Bonifacij religioni meritisque tributa, glorio-
sius ille multo, quàm Curio Dentatus, triumphator non Samnitium,
sed tot Christo deuictarum gentium; neque in concione populij Ro-
mani,

mani, sed in concilio beatorum cælitum, iteret hæc voces, *Tantum agri (hominum & animarum) cepi, ut solitudo fuerit futura, nisi tantum hominum cepissem. Tantum hominum porrò cepi, ut fame essent (æternâ) perituri, nisi tantum agri cepissem.*

Quintum Documentum, à cunctis promiscuè Christi fidelibus.

Extant elenchi, qui per villarum & hominum nomenclaturas recensent traditiones fidelium, qui de diuersis regionibus Fuldensi monasterio sua prædia contulerunt; in his primus titulus:

*Descriptio eorum, qui de pago VVormatiense, & * Rinense, * Rhenense, & de Alsatia & de Grapsfelt, S. Bonifacio sua prædia seu mancipia contulerunt.*

Quæ ne minuta leuiâque censeas, in hoc ordine & sequentium titulorum, reperias homines illustres ac nobiles, qui in Alsatia & vrbe Strasburgo, areas immensas, agros, prata, siluas, Alsatiorum donaria. vineta, domos, numerosam familiam singuli, cum omnibus fortunis, huic monasterio munificè obtulerunt.

Wormatiensi in pago sparsis locis prædiorum & vinearum VVormatiensi in agro quid possessum. plus quadringentis possessum.

Leiderat verò Comes per manus Lulli Archiepiscopi Moguntini omne patrimonium suum VVormatiensis tractus huic Congregationi tradidit, & in vrbe Moguntia complures domos & familias. Per multa quoque vitiferis è locis Rhenus vini dona vndique conuehebat. Leiderati Comitibus munificentia. A Rheo vna.

Par ratio beneficentiæ à Lotharingis & Transrhenanis; in quibus numerant, Wetereibam, Moingowe, Hassiam; remotiores autem, Loganaha, Angergowe, Westphalam, quiq. maris accolæ Fressiam S. Bonifacij martyrio inclytam habitabant. Transrhenani. Loganaha. Angergowe. Westphalia. Fressia.

Sueuiæ item & Boiariæ amplissima prædia, pascua, & hominum pecorumque vim annumerant; vbi ex vno fundo annuè præberi persæpè legas indomitos equos octoginta, quinquaginta boues pascuales aut vaccas, porcos nonaginta. Sueuiæ. Boiaria. Equi indomiti. Boues pascuales. Porci.

De Thuringiæ Saxoniciæque decimis quid loquar? centum tredecim è pagis olim collectas? quarum omnium rerum tituli & indices reperiuntur adhuc, antiquitate & methodo suâ spectati, quibus & loca, nominaque tum donantium, tum pensitantium, satis disertè exponuntur. Vnum Erkanberti locupletissimi

tissimi Præfulis multiplex donum præterire nequeo; qui è Saxonice agris per manus Luitfridi, Deo & S. Bonifacio innumeros propè fundos assignauit. de quibus vetus membrana: *Numerus mancipiorum CCLIII. villarum XXIII. prædiorum seu hubarum CLXX.*

C A P V T X I I .

Nonnulla, quæ ad Carolum Magnum amplissima munificentia patronum huius Ecclesiæ.

DE huius Principis origine & natalibus, cùm Gallicas Teutonicasque nationes longa trahat & anceps hac illac disceptatio, deposcente sibi qualibet sideris tanti decus; breuiarium regiæ donationis ex antiquis codicillis afferro, quâ conceptionis origo prodi videretur:

MS. Tradit.
n. 15.

Carolus Magnus quo loco conceptus.

* Onestrudis, Franc. annal.
* Cuytem vel Cortem

*Donamus (ait inter alia) & contradimus Domino nostro Salvatore, sanctoque Bonifacio martyri, qui in Fuldensi requiescit monasterio, Terram conceptionis nostræ, hoc est, ^a totam comprouinciam circa flumen * Vnstrudt, ipsamque; * chortem nostram in Vargalaha cum omnibus compertinentiis suis, & cum omnibus villis longè vel propè positis, quæ ad eam respiciunt; cum omni proprietate, sicut eam nos à parentibus nostris in proprietatem accepimus.*

Relatio prischorum hominum de eadem Traditione.

Ferunt prisca ætatis homines, Pipino, cum illic unà cum S. Bonifacio in eadem chorte degeret, diuinitus innotuisse, se Magni Caroli, id est fidei olim propagatæ & rerum gestarum magnitudine clarissimæ prolis, fore parentem. Monstratumque locum iuxta molam, in quo Carolum narrabant exorsum primordia vitæ suæ.

^a Totam comprouinciam.] Geographicum hæc vnum promo, quod

Henric. Ha-
nerus Socier.
Iesv presbyt.

Protom. in
Germ.
Melibocus
mons.

Hercynia.
Lib. de mori-
bus German.
Bartzwald.

ex obseruationibus est Henrici Haueri Kempensis, viri in Societate nostrâ, dum vixit, tum doctrinâ aliâ multijugâ, tum peritiâ Saxoniarum rerum, tum denique prolixis in gentem meritibus, & innocentia morum, valdè spectati. Is Meliboci montis vasta iuga rimatus, ostendit Hercyniæ inclusum, venire in eam quoque Thuringiæ regionem, quæ Eichsfeldiæ titulo à reliquâ ditione seiuncta, maiorum religione seruata, Moguntino Præfuli paret: quodque Tacitus Cattos vrgeri ab Hercynio saltu narrat, id ipse de Meliboco Hassiam etiamnum profequente & deponente, verum esse confirmare solitus. Istinc namque

namque Visurgin, quod rectè Ptolomæus scripsit, deriuari, cuius brachio auxiliari seu fonti, qui VVerra dicitur, mons hic sit proximus. Esse itaque terminum ditionis Eichsfeldicæ Melibocum, quæ Hassiam Occidentem versùs adspicit, intra VVeram & Vnstrudam riuos conclusus, quorum ille ab Hassiâ Vnstrudâ à Thuringiâ Saxoniam * olim determinabat. Atque ita in confinibus Thuringiæ Saxonicique locus obseruatus, vbi Carolus Magnus in materni corpusculi hospitio primulùm existere cœpit.

Epit. histor.
Landgrauio-
rum, cap. 7.
* ante annos
1071.

Et quia VVeræ iam mentionem intuli; is profectò amnis, incliti nobis alterius loci memoriam & originem aperit, ob hæresin intermorituri, ni viuat in litteris. Ac VVerra quidem citra dubium Visurgi aduena est, si non ipse Visurgis: nam quantum hîc exstat priscorum diplomatum, in his VVisaram siue VVesaram appellari, quam nunc VVeram dicimus, compertum habeo. Interim, vbi Visurgin subit, nec antè, confusis aquis, nomen hoc vsitatum ponit; quod nomen haud vanè quidam accepisse conijciunt, ab aluei distorsione, & aliorum conflictu amnium, quibuscum receptis luçetur, donec cum Schleusâ permisceatur. Ceterum iuxta vtriusque amnis confluxum, anno salutis MCXXXI. VVesera surrexit, nobile Præmonstratenfis familiæ monasterium. Id Gundebaldus Hennebergi Comes in VVeserâ, pago anni cognomine, inchoauit: Otto Babenbergæ magnâ sanctimoniâ Episcopus, auxit & instituit; Henricus Kemenata Fuldensis Abbas fundum, in quo conderetur, sed permutatione, dedit. VVilhelmus Comes V. eius nominis, Sodalitio præclaro nobilium equitum illustrauit, * quod gloriosæ Dei genitrici, & XIV. Sanctis auxiliariibus, ac in primis S. Christophoro sacrum, Christi anno MCCCCLXXX. Xistus IV. Pontificatus sui anno IX. denique confirmauit. Porrò in monasterij Basilicâ lectum aiunt:

VVerra flu.

quasi Guerra
Et German.
Veruuirren.

VVesera nobile monasterium in comitatu Henneberg.

Tantumdem in VVelkershausen à Comite recepit.
* Anno salutis 1465.
Eodem temp. edito libello vulgata Sodalitij leges.

S. OTTO.

ANNO DOMINI MCXXXV. GODEBALDVS
COMES HVNC LOCVM AD ALTARE
S. PETRI BAMBERG. TRADIDIT.

° SVPPLEX LIBELLVS
 MONACHORVM FVLDENSIVM
 CAROLO IMPERATORI
 PORRECTVS.

HÆC QVOQVE COENOBIVM TOTVM FVLDENSE ROGAVIT
 AVGVSTVM CAROLVM, IVRA NOVARE SIBI.
 QVÆ CVNCTA HONESTA CENSEBAT CÆSAR OPIMVS,
 ET VOTVM PRECIBVS IVSSIT INESSE PIIS.

N primis petimus pietatem tuam, Clementissime Impe-
 rator, quòd liceat nobis, orationum, psalmodia & vi-
 giliarum modū tenere, quem Patres nostri habuerunt,
 pro amicis nostris viuentibus atque defunctis; id est,
 quotidianam precem pro te, Domine Auguste, & pro liberis tuis, &
 pro omni populo Christiano. Quam manè, quando in vnum conueni-
 mus, & Capitulum de Regulâ coram fratribus legebatur, exur-
 gentes post lectionem, ter versum, Deus in adiutorium meum in-
 tende, adiuncta Gloria Patri, cantantes, flexis genibus Psal. L.
 cecinimus, simul cum Versibus & Collectâ. In secundâ quoque feriâ
 vniuscuiusque septimana, orationem pro omnibus eleemosynas nobis
 tribuentibus, id est, eundem Psalmum L. quem tota Congregatio,
 iuxta corpus B. Martyris simul prostrata, cantauit, cum oratione
 Dominicâ, & Versibus. Pro defunctis ergo fratribus nostris com-
 memoracionem illam, quam quotidie bis habuimus, id est, post matuti-
 nam celebrationem & vespertinam, quæ est Antiphona videlicet,
 Requiem æternam. & prima pars Psalmi: Te decet hymnus Deus.
 Versus & Collecta. In Kalendis verò omnium mensium, vnam Vi-
 giliam & L. Psalmos. Pro Sturmî quoque Abbate, & fundatori-
 bus monasterij istius, in anniuersariâ obitus die, vnam Vigiliam, &
 vnum Psalterium, per singulos annos.

Psalmodia
 presca risus
 Fulde usur-
 patus.

S. Sturmî
 ferius pro
 Dimoculus.

Presbyteri sa-
 pè sacrificet.

Ad ordines
 qui promo-
 mendî.

II. Quòd presbyteris concedatur Missas sapiùs celebrare, &
 quòd spatia eis ad hoc dentur, sicut à maioribus nostris dabantur.
 Quodque illi ad sacrum ordinem eligantur, qui eruditi sint verbo, &
 sanctâ conuersatione probati: & nec fures, nec scelerati, & qui
 sacerdotij iuris penitus ignari sunt.

III. *Vt Sanctorum honor & festiuitas non detestetur; sed in* Sanctorum honor.
Vigiliis & Missis eorum digna commemoratio fiat: & quòd in his
festiuitatibus, quibus maior veneratio conuenit, fratribus ab opere ad
lectiones & psalmodiam vacare liceat, sicut apud maiores nostros Reg. S. Ben. cap. 48.
licitum est: id est, in festiuitate S. Mariæ, & XII. Apostolorum,
S. Stephani & S. Laurentij, & ceterorum, quorum memoriæ apud
Ecclesias Germania celebres sunt: nec non & eorum, quorum cor-
pora in his regionibus habentur.

IIII. ^b *Quòd communicationem fracti panis ante cibum quotidie* Eulogia.
sumere non respuatur, secundum exempla præcedentium Patrum.

V. *Quòd infirmorum maior cura sit & miseratio, senum videli-* Infirmorum & senù cura.
cet & debilium; neque penuriâ victus affligantur, neque vestitus
paupertate conterantur; & nec ineptiis aliquibus vexentur; ita vt
nec baculum eis pro sustentatione ferre liceat, nec ad inclinatoriũ, quod Collat. Abbatũ: Vt baculi à Monachis pro necessitate serantur.
nos formulam dicimus, morando habere: quia cæcus & claudus, non*
possunt sine sustentatione baculi benè incedere; nec decrepitus, sine * habere:
formulâ, genua flectere. Hoc rogamus, vt tales propter fastidium de
monasterio non eijciantur, ne fortè in cellis sub laicis constituti, sine
confessione & necessario vitæ viatico moriantur. Confessio & Viaticum.

VI. *Quòd omnibus ad monasterium vitæ huius amore venienti-*
bus, pietas congrua impendatur; & nec infirmi, neque seniores,
neque delicati duritiâ aufugentur; sed omnes cum misericordiâ susci-*
piantur; & solatium, quod petierint, honestè infirmitati eorum
impertiatur. Reg. S. Ben. 58. & 59. Amor & pietas erga monastica vitæ cupidos. * Alludit ad cap. 48. reg. vbi infirmi & delic. nec violentiâ laborũ opprimantur, vt effugentur. Probatio.

VII. *Quòd nullus ante probationem suscipatur, neque corpori*
monasterij societur; ne fortè aliquis magis propter commoda terrena,
quàm propter æternæ vitæ amorem, se monasterio sociare voluerit;
& receptus, inhonesto suo more conturbet fratres.

VIII. *Vt nullus propter pecuniam vel possessionem terrenam,* Intentio sin- cera renun- tiantium.
fictis suasionibus seductus, & blanditiis deceptus, postquam in Mo-
nasterium susceptus fuerit, & non habens quod sibi promittebat, tri-
stitiâ & pœnitentiâ sæculi pereat; sed veritas vnicique ore profera-
tur, & opere impleatur.

IX. *Quòd nullus vi monachus fieri cogatur, nec ad Clerum ton-* Intrusi vi- tentur.
deatur, sine liber sit siue seruus; quia tales in Monasterium suscepti,
auctores sunt scelerum, & executores vitiorum.

X. *Quòd victum & vestitum sicut maiores nostri nobis consti-* Victus & ha- bitus.
tuerunt

S. Sturmis. tuerunt habere liceat : quia primus Abbas noster Sturmis in monasterio S. Benedicti per annum conuersans, huc postea rediens, secundum electionem S. Bonifacii habitum eorum & victum diiudicantis, nobis istum constituit; cuius rei plures adhuc testes supersunt.

* Ministeriū. *Regimen commune.* XI. Quod commune* Magisterium à Decanis & Præposito omnibus fratribus fiat; quia hæc diuisiones, quæ modo factæ sunt, occasiones sunt scandalorum, dissensionum & contradictionum. Credimus enim propter pacis charitatisque custodiam expedire, secundum priorem constitutionem communiter fratribus Decanos omnes constitui, ut communis cura cautelam præbeat, & dilectionem impendat.

Ædificiorum modus. XII. Ut ædificia immensa atque superflua, & cetera inutilia opera omittantur; quibus fratres ultra modum fatigantur, & familiæ foris disperseunt; sed omnia iuxta mensuram & discretionem fiant; fratribus quoque secundum Regulam, certis horis vacare lectioni liceat, & item certis operari.

Reg. S. Bcn. cap. 53. *Hospitalitas.* XIII. Quod peregrinorum susceptio & lauatio in eis pedum non negligatur, sed secundum Regulam, & secundum* priorum nostrorum consuetudinem, quandocumque venerint, misericorditer suscipiantur, & ab omnibus fratribus lauatio pedum eis exhibeatur.

Lotio pedum. XIV. Quod hospitalitas antiqua non obliuiscatur, sed omnibus hospitibus congruus honor, & omnis humanitas exhibeatur. Quando autem plures simul aduenerint, ut in Missâ S. Bonifacii, consolatione vndique factâ, ab his qui Cellas prouident, omnibus refectio præbeatur.

Ciuitilia negotia extra monasterij septentrionem. XV. Ut priuata negotia, & secularia beneficia, & diuisio possessionum atque agrorum in ipso Monasterij loco non fiant; quia inde exoriantur iurgia, contentiones, emulationes, iræ, rixæ, inimicitie, dissensiones, inuidiæ, furtiuæ comestiones, & ebrietates; & penè omnia

Possessio omnium in commune, sicut & usus. mala, & saluti nostræ contraria. Sed omnes agri atque Celle in communi, sicut muni omnium fratrum fiant, & omnes homines, qui in eodem Monasterij loco habitant, ab vno vestiario vestitum accipiant, prout Præpositus siue Cellarius dispensauerint; nec mercimonia aliqua ab aliquibus ibi ventilentur, sed sint omnia omnibus communia.

Officia ac ministeria per religiosos exercenda. XVI. Ut ipsa Monasterij ministeria per fratres ordinentur, id est, pistrinum, hortus, bratiarium, coquina, agricultura, & cetera ministeria, sicut apud decessores nostros fuerunt; quia deuotius & dignius per fratres omne exercebitur officium, quam per laicum aut seruum maleuolum.

XVII. Quod

XVII. Quòd malitiosa & furiosa mentis homines, & ad cuncta flagitia perpetranda promptissimi, non colligantur intra Monasterium, sicut factum est, de illo homicidâ Clerico, qui Monachum interfecit, qui, contra omnium fratrum voluntatem & consensum, locatus est in Monasterio. quia timemus, ne fortè cognati ipsius Monachi, diabolicâ suasionem in ultionem eius inflammentur, & homicidium augeatur. quodque ipsi, qui propter scelera sua & improbitates inter saculares esse non poterant, in vicina Monasterij loca gregatim non collocentur; quia furto monasteria depradant, & proxima quæque loca latrocinii infestant.

No sceleratis detur asylum in monasterio vicinij locis.

XVIII. Quòd ipse Abbas corrigatur, ne institutis S. Bonifacij ^{Abbas corrigendus.} detrahat, dicens, quòd decreta eius Synodus damnauerit; & quòd Maiores, & cetera Monasteria non reprehendat, quasi regulariter non viuunt.

XIX. ^d Ut crucis* gloriatio in singulis diebus Dominicis fiat ante Missam, fratribus omnibus circa vicina quæque loca Monasterij Crucem sequentibus, Hymnos & Antiphonas cantantibus, sicut apud Maiores nostros vsus erat, in diebus Dominicis, Passionis & Resurrectionis Domini gloriam celebrari. Et quòd in diebus ieiuniorum ab Episcopo decretis, Crucem portare, & Litanias facere liceat.

*Cruce adoranda. * gloriificatio*

XX. Hoc igitur, quod maximè nobis necessarium esse iudicauimus, præ omnibus optabamus; id est vnitatem & concordiam cum Abbate nostro habere, sicut cum anterioribus nostris Abbatibus habuimus; & misericordiam & familiaritatem, pietatem & modestiam in illo sentire. Et, vt esset benignus infirmis, propitius delinquentibus, affabilis fratribus; mæstorum consolator, laborantium adiutor, beneuolorum auxiliator, benè certantium hortator, lassorum refocillator, cadentium sustentator, cadentium restaurator: omnes fratres amaret, nullum odiret, & nullum zeli vel liuoris dolo persequeretur: feretque non turbulentus vultu, non anxius animo, non nimius in iudicio, non obstinatus in consilio: sed hilaris facie, letus mente, discretus in opere, consentiens in utilitate. Et quando aliquis de fratribus præoccupatus fuerit in aliquo delicto, non statim tyrannicâ vindictâ illum excruciet, sed misericordi disciplinâ corrigere festinaret; conuersumque clementer susciperet, nec prauâ suspitione denuò illum fatigaret, neque perpetuo odio exterminaret.

Abbatu vniuſſe effigies exhibetur.

Reg. S. Ben. c. 2. 3. & 64.

His & talibus, Domine Imperator, apud priores nostros Abba-

tes vsi sumus; & de hoc istum Abbatem sepius rogauimus, sed vsque in presentem diem impetrare non potuimus.

NOTÆ.

^a Libellus supplex hic, quando non à nobis laudatus? reedit integer, saluberrimis scatenis religiosæ vitæ documentis. Datum facilè recordaris, Ratgario Abbate rerum potiente, qui fortè reformationis obtentu, & disciplinæ melioris, congregationi res novas moliri visus. Porrò oblatum Carolo, & aliis quoque primoribus communicatum, ob argumenti & negotij magnitudinem, non silet Candidus. Hinc Ægil abbas, reuersus à palatio, cùm recens à Luduico confirmatus, hospitium Moguntiaci apud venerandum Pontificem Heistolphum haberet, is Ægilem ad muneris æquitatem curamque iis planè verbis erexit, quæ huius libelli vltimo capite leguntur, ita præfatus: *Talem te filius tuus patrem exhibere contende, qualem tibi & fratribus tuis tecum paulò antè fieri postulabas. Cuius petitionis & optationis exemplar, à vobis hoc modo dictatum ac scriptum Carolo præsignabatur Augusto.* subijcit inde verbatim vltimum membrum libelli.

^b Ad §. III.] De Eulogiâ, quæ & *arvisweg*, morem cum capio: quæ benedicti panis quædam cõmunicatio. Exprimit eum S. Benedicti Regula capitibus 36. & 37. & Collatio Abbatum Aquisgrani facta, Luduico Pio imperante. vbi decernit, *vt eulogie fratribus à presbyteris*

Lib. 2. de ritibus Eccles. cap. 58. Tom. 3. zd annum 313.

^c Ad §. XVI.] Idem statuit dicta Collatio sanctorum Abbatum, *vt in coquinâ, in pistrino, & in ceteris artium officinis, propriis manibus*

Bratiarium.

operentur. Bratiarium, quod horridiùs alij Braxatorium fecerunt, populis Franciæ & Germaniæ magnæ, qui Septentrionem versus Oceanum accolunt, & per Saxoniam ad Flandricum vsque litus se diffundunt, potus illius conficiendi officina, qui ex hordeo frictò, aquato coctoq;ue, velut Cereris vinum indiscriminatim Cereuisia, Ceria, Celia & Zythum ab nonnullis appellatur, siti non magis sedandæ, quàm robori & salubritati quærendæ; præsertim, vbi tritici polline, & lupulo salictario benè temperatur. Ceterùm nomen id à Bratio trahit originem, quod præcis Germanis hordeum de madido torrefactum: potentam appellamus. Cuius licet barbaræ, tamen antiquissimum vocis & potus vsum ex membranis vetustis eruo. Primùm in censu Geysahæ, nunc oppidi Fuldenis, omnes simul coloni præbent ccccxl. modios bracij vel auenæ cum singulis modiis tritici vel figuli. Inde in censu Hamalæ oppidi Saxonie præter alia, pendunt lxxvi. heminas auenæ, xv. heminas bracij, &c.

Cereuisia. Plin. natur. hist. libro 22. cap. 25. Hadr. Iunius animaduers. lib. 2. c. 12. ex professo. Bratiū aliàs Brasum. Antiq. dict. MS. Fuldef.

^d Ad §. III. & XIX.] Conuentu Francofurtensi, Adriani Pontificis & Magni Caroli ætate, imperitiâ doloq; partium, dum Felicianæ hæresis oppugnatur, à Carolini libri scriptoribus, vnà Synodus Nicæna secun-

secunda, quæ imaginum cultui fauebat, improvidè reiecta; eoque deflexa calumnia, ceu legitima Synodus latrariam imaginibus decreuisset, errore magno & præiudicio sancti probatiq; cultus, adhuc imaginibus impensit. Huius mox causæ se tulere suffragatores, non obscuri nominis in Galliâ Germaniaq; scriptores, quos Gabriel Vasquezius eximius Societatis nostræ Theologus in libris De cultu adorationis, & Illustrissimus Baronius in anno DCCXCV. tomo X. notant. Quippe modestiæ fines, paucis consultis, egressi, vulgauerunt, abrogato cultu ac maiorû inolitâ veneratione, imagines saltem ornatus & instructionis causâ, in Ecclesiis esse retinendas, cuius scilicet tam irreligiosi sensus adstructor inter alios Hincmarus Rhemenfis Antistes, & Valafridus quoque Strabo, fuisse perhibetur. Nam Francofordiensem alioqui Synodum ab omni quoque facti errore Vasquezius noster non solum vindicare, sed contra multorum opinionem, sanam etiam de imaginum cultu sententiam ei tribuere nititur. Verùm Iconomachorum tamen errorem in Galliam & Germaniam vsque penetrasse, pestilens Claudij Taurinentis liber edocuit, quem Pij Luduici fauore Ionas Aurelianensis feliciter oppugnauit. Cùm ergo cœnobitæ Fuldenses, ritus ac cæremonias tam laudatas, & Apostolicis pares ætatibus eripi sibi queruntur, nihil certè suspicari habeo aliud, quàm huius tam latè gliscentis tum erroris præproperum audidumque Rargarium, seu quos alios disciplinæ censores, aliquid hic imminuere aggressos de cultu Sanctorum, neque gloriosæ Cruci passos haberi pristinos honores. Similiter quòd hîc à Synòdo quapiam scribitur notatus S. Bonifacius, nullam equidem certam reperi, cui hoc imputem; & conijcere incertam, vix iam vacat.

Lib. 2. disp. 6.
c. 1 & disputat. 7. c. 7. 8.
&c.

Disput. 7.
cap. 5. 6.

SAXONES victos à MAGNO CAROLO, gratos in FULDENSEM congregationem, à quâ fidem Christianam acceperant, extitisse, inter innumera alia hoc singulare specimen esto.

Bennith Comes Saxonicus, patre Amalungo natus, cùm Saxonum factionem, patriamque fidei posthabet, patrem secutus, Carolo gratiosus euasit in paucis. Pater Amalungus, agrum Wualdesbech inter Visaram Fuldamque incolens; terrarum quod ex Buchonia saltu occupauit, nouando arandoque ad eximium cultum prouexit. Filius heres patre mortuo, Caroli nutu interueniente, patritam hereditatem S. Bonifacio piè legauit; quæ soli culti tantum habuit, vt duas in longum, totidem in latum, at circuitu sex leucas circa Visurgin ambiret. Id quod notauimus ex ipsis Bennithi codicillis.

Bennith Comes Amalungi F.

Porrò Saxones vario bellorum casu passim à Franco traductos & alienigenis intermistos, cùm aliunde claret, tum Fuldensis Ecclesiæ moribus non est in obscuro, vt docent veterum prædiorum indices. Et in Rorâ, quæ tandem Parthenoni cele-

Saxonum migratione varia.

Colonorum varia conditio.

bri nomen dedit, coluisse eos vnà cum Lidis & Sclauis antea tradidimus. Ipsi deinde Christiani facti, mirum dictu, quanto liberalitatis certamine se suaque omnia nominatim S. Bonifacio dicarunt: & inter alios, nuper apparuit, quàm sit egregium in hunc locum studium professus Erkanbertus Episcopus.

*Erkanbert.
Episcop. mu-
nificus Fuld.
Monast.*

Sclauicâ gente victâ deductaque, penitior Saxoniae recessu, apud Albig, ex eius generis hominibus huic Ecclesiae coloni quoque cum agris adscripti. Et luculetum ex Ottonis II. diplomate documentum suppetit, *Adelbertum* Archiepiscopum, *Werinharium* Abbati cessisse fundis, & omni iure, quod *Magdeburgensis Ecclesia in Australis Thuringiae prouincia, & Comitatus, Saltzunge, Cruciburgi, & alibi terrarum obtinebat*; *Werinharium* vicissim mutuariâ lege, sua migrasse praedia, *Frekenlebam, Scekestetam, Arniram, Lembecam, Manesfeldiam, Eislebam,* quae Sclauonicae familiae colebant, habitabantque.

C A P V T X I I I.

Reliquiarum translationes in Buchoniam, & condita templa.

QVONIAM deinceps Hrabani acta, ut ea Rudolphus literis consignauit, emittere, aut potius in iis huius Ecclesiae simul omnia ornamenta profundere, & quotquot ab primâ ætate loca decus hinc aliquod obtinere, eorum origines pandere, propositum est; Luduici Pij Caesaris donationem, ceu caput, praefigimus, ex qua, Hrabano qui stimuli ad basilicas nouaque templa condenda ornandaque subiecti, facile apparebit; cum multis vndiq; Sanctorum exuuiis huc importatis, caelites ipsos hisce ossium suorum transmigrationibus fauisse non obscure, ac tot editis quoque prodigiis interuenisse, credere possis. Amplissimus hinc se campus aperit, in quo de Reliquiarum translatione, & acquirendi iure, excurrere liceat. Sed hoc iam à nobis non agitur. Ut ergo nundinationes in hoc genere, turpisque quaestus & doli mali non vitia tantum, sed nomina prorsus ipsa detestamur & fugimus; sic à Christianis hinc, quò res multo charissimas sibi compararet, multa astute ac folerter

*Reliquiarum
acquisitiones.*

solerter excogitata meminimus : quæ si ad æquitatis legem reuocemus, verendum, vt lapidem quasi Lydium, & iustæ censuræ virgulam sustineant. Et hinc ad eò ceu latæ sententiæ culpâ restricto, *pj furis* Leo Pontifex Arnulpho Imperatori dicam impegit; & * alibi, *sanctas quoque rapinas*, celebrari legimus. Quòd si tamen liberius in hoc genere quidquam olim peccatum est, id si non germanæ virtuti, at immodicæ saltem Religioni adscribi, consuetudo suscepit. Cur autem hæc sacrorum pignorum tam crebræ translationes, id ætatis, à priuatis etiam hominibus, nuncupatâ vix auctoritate, vsurpatæ sint, ex Anastasij Bibliothecarij historiâ id videor argumenti eruere; quòd Roma tunc intestinis malis lacera, externis præsidij destituta, Longobardorum ac Saracenorum insidiis iniuriisque semper oportuna, nedum ad priuatæ rei, siue sacræ siue profanæ, sed ad publicorum etiam vulnerum cladiumque sensum occalluerat; & nisi Francorum vindicatâ manu, vix ægrè respirabat. Interea loci, conditoria Martyrum, & consecratæ Diuis olim memoriæ, absque custodiâ, curiosorum vtique & liberiori contrectationi, & interdum rapinis etiam patebant: cuius rei illustria documenta Eginhardus ex Magni Caroli Cancellario primus Abbas Seligenstadiensis, in libris, quos de SS. Marcellini & Petri martyrum translatione scripsit, de se & Hilduino S. Dionysij Abbate, prodidit. Quibus in libris Deusdonam diaconum Romanum, qui iuxta basilicam beati Petri Apostoli AD VINCVLA Romæ domicilium habuit, & Sabbatinum eius familiarem, non semel appellat. Vtriusque, vt in reliquiis tractandis exportandisque sollertiam veteres approbent, læti fortè rerum successu, eos tamen in re tam sacrâ, neque optimâ fide, neque castè versatos, qui Eginardum adierit, facillè quiuisset intelliger. Sed iidem nihilominus præclarè industrij homines, operam itidem hîc Rhabano impigrè nauarunt; quod ex Rudulphi historiâ iam nunc manifestum euadet: quam quisquis cum Einardi commentario, qui Tomo septimo Suriano legitur, conferre voluerit, mutuâ operâ maiorem ilicò vtrimque facem allucere sibi sentiet. Memorat Anastasius in Leone quarto quemadmodum ipse pomærio Romæ contracto, nouis nouam ciuitatem mœnibus cinxerit, & hanc Leoninæ de suo vo-

Baron. in an-
no 1052. de
corpore san-
cti Dionysij
diploma.

* Cassianus
collat. 6.
Româ cur
hæc state tam
facilis export-
atio lipfano-
rum.

In Pontif. vi-
tis huius æta-
tis.

Reliquia fur-
tim sublucci
solita.

Deus dona.

Sabbatinus.

Leo quartus
conlit Leonin-
nam, contra-
ctio veteri po-
mærio.

cabulum ferre voluerit; atque inde multa corpora Sanctorum, quæ dispersa per vias & inculta eousque iacuerant, summo studio intra mœnia congregarit. Et sanè in eorum pignorum numero, quæ à Leone translata, compluria hîc inuenias, quorum iam priùs quàm ossa legerentur per Sabbatinum & Deufdonam, in Germaniam atque hoc Buchoniæ solum, Luduici Imperatoris fauore, adnitente Hrabano, importata sunt.

P R Æ C E P T V M T R A D I T I O N I S
D O M N I H L V D V I C I I M P E R A T O R I S
F A C T Æ H R A B A N O A B B A T I
S V P E R P R Æ D I O V R E S P R V N G E N .

In nomine Domini & Saluatoris nostri, Luduicus gratiâ Dei Romanorum Imperator Augustus, omnibus suis familiaribus & totius regni fidelibus. Quia nostræ providentiæ esse scimus, non solum regni gubernacula, sed etiam sanctæ Ecclesiæ moderamina procurare, & maximè Christi fidelium necessitatibus deuotè inseruire: iccirco ea, quæ pro Dei honore & aternæ vitæ amore circa Ecclesias ac Monasteria seruorum Dei agimus, silentio obtegere non audemus; ne ignorantia succedentium, ab importunis quibuslibet infidelibus, fortè, quod absit, infringatur; & quod nos Deo & Sanctis eius conferimus, ipsi auferant; & per hoc aternam perditionem conquirant. Notum ergo facimus fidelitati vestræ, quòd fidelis Secretarius noster Rhabanus venerabilis Abbas sanctæ Fuldensis Ecclesiæ, adit excellentiam Celsitudinis nostræ, insinuans nobis curam & sollicitudinem suam, quam circa conquirendas Sanctorum reliquias habet, tam ex Romanâ ciuitate, quàm ex diuersis ciuitatibus, ubi plurimi Martyres tradiderunt corpora sua ad supplicia, vt mererentur habere perpetuas in caelesti regno coronas. Rogauit igitur excellentiam Celsitudinis nostræ, idem vir venerabilis Rhabanus Abbas, vt nostrâ auctoritate liceret ei legatos suos dirigere vbiuis terrarum, & maximè ac præcipuè ad Romanam ciuitatem; & cum litteris nostræ auctoritatis exposcere sacratissimos cineres; videlicet sanctorum Martyrum, seu ceterorum orthodoxorum Iustorum membra: cui præstitimus ex nostrâ libera-

Regum Christianorū pro uidentia circa Ecclesias & Monasteria.

Hluduc. Imperat. vaticinatur de nostri temporis hereticis.

Hluduci Secretarius. Rabani studium ergare liquiss.

Imperatoris fauor.

libera-

liberalitatis munificentia facultatem, ut ex nostra auctoritatis praeceptione scriberet, & mitteret, ubicumque terrarum vellet, propter praedictum negotium sanctarum Reliquiarum; postularetque tam ab Apostolico, quam a ceteris fidelibus. Unde cum labor tantae sedulitatis eius non esset inanis, nuper audivimus, quia corpus S. Venantij S. Venantij martyris corpus.
martyris de longinquis terrarum partibus acquisisset, & in Ecclesia S. Ioannis Baptista honorificentissime collocasset. Cuius merita Martyris in Fuldensi Ecclesia ex testificatione miraculorum, facta sunt longe Miracula crebra.
lateque celeberrima: accurrunt enim infirmi, & sanantur; demoniaci, & liberantur; paralytici, & curantur; caci, & illuminantur; & ex omnimoda infirmitate, genus humanum, per gratiam Domini nostri IESU Christi, opera & intercessione S. Venantij, saluantur. Cuius facti Ludivici mirifica pietas erga Sanctos.
fama nos ex divina compunctione commoti, gratias agimus Deo & sancto eius martyri Venantio, qui nostris temporibus, in nostris terrarum partibus, visitare dignatus est plebem suam; & ex diversis necessitatibus & angustiis miseris mortalibus dignatur subuenire. Proinde rogatus & petitione praedicti Secretarij nostri Rhabani Abbatis, offerimus nos Deo & S. Bonifacio, sanctoque martyri Venantio, in praefato S. Ioannis Baptista monasterio, quasdam res proprietatis nostrae, hoc est, villam Vresprungen nuncupatam, cum omnibus villulis Donatio Vresprungen.
& viculis, imò cum omnibus appendiciis & pertinentiis suis; item terris, agris, pratis, silvis, campis, pascuis, curtibus, areis, domibus, familiis, aquis, hortis, pomæriis cultis & incultis, mobilibus & immobilibus, exitibus & reditibus, viis & inuiis, & cum omnibus terminis & finibus suis, totum & integrum tradimus atque donamus; traditumque in perpetuum esse volumus praefato loco, pro animae nostrae remedio, & pie memoriae genitoris nostri Caroli Imperatoris, & omnium parentum nostrorum: hoc conditionaliter statuentes, ut nostri commemoratio inter fratres Fuldensis monasterij eo attentius & frequentius fiat, quo nostris oblationibus iidem fratres sustentari videntur. Placuit ergo idem donarium nostrum cum nostrae Imperialis dignitatis praeceptione munire, & sigillo nostrae Maiestatis insignire. Ex qua praeceptione nostraeque auctoritatis indictione decernimus, ut nullus hominum hoc nostrum statutum, atque donarium, irritum facere praesumat; neque aliquis iudex, seu qualibet persona, praefato loco seu colonis eius, aliquam iniuriam seu violentiam inferre praesumat.
Data Idus Maij. Fuldae

CAPVT XIV.

Hrabani acta, quæ Rudolphus descripsit.

HOC capite Rudolphus, quem locupletissimum sæpè testem vsurpauimus, ipse loquetur; ventum enim iam ad Fuldenſis velut antiquitatis solem & puluerem. Nec tam vitæ Rabani Phœbus hic noſter vestigia premit, quàm operum, quæ reliquiis transferendis, & instruendis Ecclesiis Rabanus suscepit, exequitur feriem. quam ob rem huic libro, quem primum iam luce donamus, geminam quam legis inscriptionem dedere. Neque distinguere, quod continuauit auctor, in capita par erat; nec operæ, notis vberioribus enucleare res ab aliis & sæpiùs hîc illustratas. Occurrent haud pauca quoque, vulgo incolarum, scio, nota loca; & labor insequens, si quid expectabitur ampliùs, à fastidio pariter & ignoratione non neminem vindicabit. Lucebunt, & faculas etiam obiciant lectori, breuiculis rapti punctis, & adpersi radij ad oram marginalem. Iam denique, quia Rudolphi ingenio fruimur, qui eius alicubi laudes pænè contriuimus, hîc & iusta illi sua persoluamus.

Annales Francorû incerti auctoris ex Bibliotheca P. Pithœi.

DCCCLXV. *Rudolfus Fuldenſis canonijs presbyter & monachus, qui apud totius pænè Germaniæ partes, doctor egregius & insignis floruit Historiographus, & poëta, atque omnium artium nobilissimus auctor habebatur, VIII. Id. Mar. diem vltimum feliciter clausit.*

Hermannus Contractus recens editus tom. I. Antiq. lect.

* *Rudolfus
sed mendose.*

* *Rudolfus Fuldenſis presbyter & monachus, doctor, poëta, & historicus satis doctus, VIII. Id. Maij obiit.* At longè his antecellit

Luduicus Luduici Pij F. Rex Germaniæ &
Orientalium Francorum:

*Luduici regis
in Scholasticos
Fuld. libe-
ralitas.*

In chartâ donationis, quâ Scholasticos Fuldenſes profecutus est, Luitulfo, Christano, Hesson, Comitibus, ceterisque fidelibus edicit, *se censum & regios colonos, & eorum omnem vtilitatem, pro æternæ mercedis augmento concedere cuidam fidei clerico, Oratori & Confessori suo, Rudolpho videlicet monacho, qui præst scholaribus in monasterio S. Bonifacij Fuldæ; velleque fructum ad ceteros item transire scholasticos. Datum Fuldæ monast. VI. Kal. Febr. Indiæ. XII.*

*Rudolphus
Luduici Cō-
cionator &
Confessarius.*

LIBER HRABANI

Ex MS. Eccl. Fuld. gemino titulo.

DE

RELIQVIIS SANCTORVM.

VITA RABANI ABB.

EDITA

A RVDOLFO PRESBYTERO.

SCRIPTORES rerum Ecclesiasticarum, cum sapienter, tum etiam vtiliter, instituerunt vitas & facta iustorum, & secundum diuina præcepta viuentium virorum, per litterarum reuelationes tradere posteris. Merito à fidelibus magnis ideò laudibus extollèdi, quòd non inuidiosè silentes ea prætermiserunt, sed charitate, quæ omnibus prodesse desiderat, abundantes, ad exemplum rectè viuendi cunctis imitari volentibus, fidei veritate subnixi, protulerunt. Si enim non ita fecissent, nequaquam scire potuissemus, quid sancti Patriarchæ, quid Prophetæ, quid Apostoli, quid etiam ceteri sancti Martyres & Confessores Christi gesserint, vel docuerint; quibusque signis & virtutibus ante vel post mortem suam claruerint, nisi ex eorum scriptis credita & intellecta nosceremus; qui ea non captandæ propriæ laudis intentione protulerunt, sed, vt per eiusmodi exempla, ad emendandos prauos mores humanæ præsumptionis, & ad conlaudandam diuinæ maiestatis potentiam, quorumcumque animos incitarent. Itaque eorum laudabile institutum pro modulo meo sequens, facultate quâ valeo, scribere nitor virtutes & miracula, quæ Deus per Sanctos suos modernis temporibus facere dignatus est; quorum sacri cineres regionem nostram illati, quotidie fidelibus causâ salutis existunt; credens me non inaniter, imò vtiliter, & mihi metipso, & multis aliis laborare. Mihi quidem; quia præmium laboris mei cum eis, quos ob laudem Dei in simili opere sudantes imitatus sum, me habiturum esse, per Dei gratiam * confidens; aliis verò, quia rebus cog-

Ecclesiastica historia eulogium.

* confido;

nitis,

nitis, veneranda Sanctorum sollemnia fideiùs amplectuntur, & maiore mentis deuotione accensi, in laudem Creatoris sui lætiùs adsurgunt.

*Reliquiarum
crebra ab vr-
be Româ in
Franciam
translationes.*

Temporibus igitur Hludowici Imperatoris, qui post genitorem suum Karolum Magnum Imperatorem per annos septem & viginti Francorum tenuit Imperium, multorum reliquiarum Sanctorum ab vrbe Româ in Franciam delatæ sunt; quarum aliarum quidem ab eis adductæ sunt, qui iussu dominorum suorum, vt id efficerent, Romam profecti sunt; aliarum verò, per Clericos sanctæ sedis Apostolicæ & ciues Romanæ vrbs allatæ, vel per viam, quâ ferebantur, vel in locis, quibus susceptæ & conditæ sunt, multis & magnis miraculorum signis, cuius ef-

*S. Sebastiani
in Sueffones.
* Sueffonum
Einardus de
translat. san-
ctot. Martt.
Marcell. &
Petri lib. 1.
c. 3. & lib. 2.
c. 1. 3.*

fectus apud Deum meriti, claruerunt. Constat namque reliquias S. Sebastiani martyris ab vrbe Româ deuectas; & ab Hilduino Abbate apud Augustam * Sueffionum Galliarum ciuitatem, in ecclesiâ S. Medardi confessoris venerabiliter conditas, tantis & tam inauditis omnibus retrò generationibus florere miraculis, vt relatio eorum fidem excederet, nisi certum esset omnibus fideliter credentibus, quòd Deus & Dominus noster I E S V S Christus, qui gloriosus est in Sanctis suis, mirabilis in maiestatis, faciensq; prodigia, omnia quæcumque voluerit in cælo & in terrâ, sine vllâ difficultate potest efficere.

*Marcellini
& Petri, ac
aliorum, in
Saligunstat
Abbatiam.
Einhard. ipse
l. 1. à cap. 10.
vsque ad 18.
vlt. & lib. 2.
* Mülnheim
vetustodiplo-
mate Luduici
Pijdescribitur
in pago Mos-
negouu, su-
per ripam flu-
minis Moim.
Extat 3. tom.
veteres scri-
ptor. Germ.
& apud Ein-
hard. dicitur
Mülnheimũ
vicus.
* Ab Einhar-
do cit. qua-
tuor libellis.*

Ossa quoque BB. martyrum Marcellini & Petri, Proti atque Hyacinthi, cum reliquiis S. Hermetis, non minore miraculorum gloriâ, in diuersis sanitatibus infirmantium cotidie fulgent; quæ & ipsa à Româ translata, & ab Einardo Abbate adducta, iuxta Mœnum Germaniarum fluumium, in villâ, quæ priùs Mülnheim, nunc autem Saligunstat dicitur, dignâ celebratione à fidelibus venerantur. De quorum translatione simul & virtutibus, quas per eas Deus operatus est, quia * diligenter memoriæ traditum est, hîc dicere omitto. De ossibus verò Alexandri martyris & aliorum Sanctorum, quorum nomina suis locis dicentur, scribendum esse censeo, qualiter, & à quibus, vel ad quæ loca translata sint: quibusque signis & virtutibus, siue in itinere quo ferebantur, siue in locis quibus condita sunt, floruerint, memoriæ tradendum; vt cum de translatione & miraculis eorum, secundum veritatem gestorum fuerit sermo prolatus,

latus, quibus in locis à fidelibus veneranda debeant inueniri, per hæc scripta valeat agnosci. In eâ parte Germaniæ, quam Franci, qui dicuntur Orientales, inhabitant, locus est ex nomine vicini fluminis Vulda vocatus, situs in saltu magno, qui moderno tempore ab incolis illarum regionum Bochohia appellatur; quem S. Bonifacius martyr, Legatus in Germaniã ab Apostolicâ sede directus, & Episcopus Magontiacensis Ecclesiæ ordinatus, quia secretus erat, & à populari frequentiâ valdè remotus, impetrauit à Carlmanno Rege Francorum, & cum auctoritate Zachariæ sanctæ sedis Apostolicæ summi Pontificis, monasterium in eo constituit monachorum, anno ante passionem suam decimo, qui fuit ab Incarnatione Dominicâ quartus & quadragesimus & septingentesimus annus. Huic itaque monasterio quintus à B. Bonifacio præfuit in regimine Hrabanus Abbas & præceptor meus, vir valdè religiosus, & in Scripturis diuinis ad primè eruditus: cuius omne studium fuit in meditatione legis Domini, & in doctrinâ veritatis; curaque maxima, circa disciplinam monasticam & profectum discipulorum. Mens eius ad ea disponenda, quæ ad cultum diuinum pertinent, semper erat intenta. Quotiescumque à curis sæcularibus, quas, prout possibile erat, toto nisu declinabat, liber esse permittebatur, aut alios sacris litteris instruebat, aut in legendo vel dictando, diuinis Scripturis semetipsum pascebat. Inter hæc, & alia, quibus in oratione, vigiliis, & abstinentiâ, ceterisque virtutum titulis formam se sibi subditis præbebat, Monasterium totum domibus apertis, & habitaculis congruentibus, exstruxit; & Ecclesiam, ex diuerso metallorum pretiosarumque vestium genere, pulchrâ varietate decorauit. Per Cellas quoque fratrum sibi commissorum, & per alia loca multa ad se pertinentia, in quibus priùs non erant, ecclesias cum permissione Episcopi sui construxit; quas collectis vndecumque Sanctorum reliquiis, eorum nomine & honore cõsecrati fecit. Erant etiam per diuersas prouincias prædia Monasterio subiacentia, partim ex donis Regum, partim ex liberalitate fidelium personarum, propter amorem Dei, & venerationem S. martyris Bonifacij, illuc collata: quorum alia quidem per villicos ordinauit; alia verò, & maximè illa, in quibus eccle-

Fulda & Vulda, Bochohia.

Monasterium ibi quando institutum.

Anno DCC. XLIV. Hrabanus Abbas.

Eius encomium.

Occupationes & studia.

Oeconomia.

Ecclesiarum erectiones.

Prædia in Italiam vsq; dilata.

** laicos*

*Adumar
Comes.*

*Alabingus
Italia dyna-
sia origine
Francus.*

*Ado presby-
ter Fuld. pra-
dij Italici cu-
riator.*

*Deusdona
Diacon. Ro-
manus reli-
quias S. Alex-
andri mart.
transfert in
Alemāniam.
De hoc Egin-
hartus, lib. 1.
& 2. aliquo-
ties, & in fine
quarti.*

** Thurigava,
Tur-
gava vel
Durgova;
notus in Ale-
manniâ &
finibus Hel-
vetiorū tra-
itus. Adi Or-
tel. in v. Tu-
regum.
Brusch. in
Sangall.
Monast cata-
logo, &c.
Miracula
apud S. Alex-
andri relig.
patra. a.*

fiæ fuerant, presbyteris procuranda atque disponenda commisit. E quibus, qui in Italiâ prædium procurabat, quod Adumar quondam Comes S. Bonifacio tradidit, nomine Addo, inde rediens, inter cetera retulit, Alabingum, quemdam potètem in Italiâ virum, mandasse Abbati, quòd cuiusdam sancti Martyris ossa vellet ei transmitters, si congruus ab eo venerationis locus exhiberetur; partemque hereditatis suæ, quam in Franciâ, vnde oriundus fuit, habebat, solenni donatione loco illi conferre disponderet, ad deseruendum vsibus eorum, qui ibi essent feruituri. Quibus ille auditis, quia multum in Domino gaudius, talium rerum desiderio non parum mouebatur; absolutisq. celeriter causis, propter quas Presbyter venerat, remisit eum in Italiam, mandans memorato viro Halabingo, in translatione reliquiarum illius Martyris non segniter agendum, quin potius, propter varios euentus rerum, omni velocitate, vt efficere- tur, esse festinandum. Iam se diuinis officiis faciendis basilicam congruentem habere constructam, & omnia parata, quæ ad susceptionem & cultum eiusmodi rerum vsus exposcit. Neque aliquid esse ex hac parte impedimenti, quin pollicitationem suam, si voluntas non defuerit, valeat implere. Cumq. profectus esset Presbyter, vt in Italiam reuerteretur, contigit, vt quidam Diaconus Romanæ Ecclesiæ, nomine Deusdona, veniret in Franciam, specie quidem, quasi pro quibusdam suis necessitatibus Regis opem imploraturus, re autem verâ, Sanctorum quas secum habebat reliquias daturus alicui religioso- rum in Franciâ virorum, cuius adiutorio posset inopiæ suæ aliquod capere supplementum. Transcens igitur Alpium iugis, cum ad plana & campestria descendisset, in finibus Alaman- norum venit ad quamdam villam, quæ vocatur Kentibruto, in pago *Zurihgawe, vbi ecclesiam cum Reliquiis ingressus cum benignè à Presbytero susceptus esset, dedit ei partem reliquia- rum B. Alexandri martyris sub altare ecclesiæ collocandam. Quo facto, mox quanti apud Deum esset meriti, miraculis de- clarantibus, cœpit ostendi: audientes enim populi, Sanctorum reliquias esse, debiles & ægrotos & variis incommodis afflictos vndique cœperunt adducere, credentes per orationes Sancto- rum pristinam recuperare sanitatem. Inter quos femina quæ- dam

dam immundo spiritu possessa, basilicam introiuit, cum quæ à Dæmon expulsa. Presbytero iuxta morem ecclesiasticum exorcizaretur, per os illius Dæmon respondit, si ab eâ fuisset eiectus, statim in aliud vas, quod sibi in eâdem regione concessum esset, ingredi deberet; & Otmarum quemdam, quem intraturus esset, ex nomine designans. Ad quem Presbyter, qui non procul habitabat, mox nuntium mittens, iussit, vt confessione factâ peccatorum, pœnitentiam ageret, ne fortè facinorum suorum merito, fieret inimici. Qui præceptis obediens, ad pœnitentiam, quam diabolus semper auersatur, totâ mente confugiens, insidias euasit inimici. Dæmon verò, per virtutem S. Martyris ipsâ die eiectus, feminam quam tenebat, sanæ mentis & incolumem reliquit. Item quædam femina, orationis causâ veniens ad reliquias Sancti, duas in aures aureas pro munere obtulit ad altare; quas ancilla, quæ in eius obsequio erat, super altare positas concupiscens, cum inter ceteras mulieres, quæ aduenerant, orationi incumberet, optauit in corde suo, vt eas cum iustitiâ redemptas, habere potuisset. Cum quæ inter orandum id animo voluaret, mox mirum in modum, aliis ab oratione surgentibus, ipsa se erigere vllâ arte non potuit; sed ita, vt super genua sua orationi incubuit, quodam rigore contracta, per mansit. Interrogata autem à Presbytero causam peccati, cuius merito tam subito membrorum contractionem pertulisset; vel quid animo gereret, quando in oratione procubuit; respondit, nullam sibi aliam læsionis suæ causam videri, quàm inaurium illarum concupiscentiam: cui Presbyter, Si sancti, inquit, Alexandri voluntas sit, eas, sicut desiderasti, possideas; surge & tolle eas de altari. Ad cuius vocem, mox illa, sanitate receptâ, surrexit; linteum quæ, quod circa caput suum habuit, ad altare volens offerre, nullo conamine de capite potuit abstrahere. Quod cum videret Presbyter, & ex recuperatione sanitatis intelligeret, puellæ etiam in aures, quas desiderauerat, diuinitus esse concessas, datis ei in auribus, ait: Accipe munus, quod desiderasti; id quæ tibi gratis à Sancto Dei, non pro temporali pretio, cognosce esse donatum. Illa verò gratias agens Deo, & merita S. Alexandri glorificans, domum cum dominâ suâ gaudens reuerfa est. Postea contigit, quasdam pauperulas mulieres orandi gratiâ ad sanctas illas

Confessio peccatorum auctoritate contra dæmonem.

In aures ablatas Sancto pœnitenti exigunt.

*Thurichseo
fluvius.*

reliquias, deuotâ mente properantes, venisse ad fluuium Thurichseo, cumque non possent absque nauigio transire, nec haberent quod pro nauulo darent, non enim eis erant nisi quinque tantum panes ad viaticum; nauta autem cum vehementer instaret, nauulum ab eis exigens, tandem obtulerunt ei quatuor panes, vno tantum sibi, ob necessitatem victus, reseruato. Sed cum ille adhuc non acquieuisset, dederunt ei & quintum, magis eligentes ad tempus famem moribundi corporis perpeti, quam victuram perpetuò animam sanctæ orationis fructu priuare. Recepto autem quinto pane, in alteram amnis ripam feminas miser ille nauigio transposuit; assumptisque panibus, ac ceteris, quas simili inhumanitate contraxerat rebus, ad propria redire volens, subitâ neruorum duritiâ ita dirigit, vt de loco, in quo erat, vlllo se conamine mouere non posset. Stabatque stupefactus, ac pauore perculsus cogitare cœpit, vnde ei tanti mali contingeret casus: tandem, accusante conscientiâ, in se reuersus, scelus, quod commiserat, recognoscit: commissique pœnitens, ad Sancti reliquias, quæ iam tunc ab omnibus ferè regionis illius incolis religiosâ veneratione frequentabantur, pro absolutione suâ ire desiderat; statimque diuinâ miseratione gradiendi facultatem recipiens, proficiscitur; Ecclesiam intrat; panes ante altare cum publicâ facinoris sui confessione deponit; quos vt mulieres receperunt, integram sanitatem adeptus, domum suam cum gaudio repetiuit. Item quidam de comitatu Geraldî Comitîs, nomine Perahtgarius, filius Theodaldî, iter agens, cum venisset secus ecclesiam, in quâ sancti Martyris positæ sunt reliquiæ, & vellet præterire; admonitus à puero, qui comitatus est eum, vt ad sacras reliquias, causâ orationis, paululum declinaret, respondit, sibi tunc quidem esse festinandum, propter legationem domini sui peragendam; tempore verò oportuno ad orationem esse veniendum. Inter hæc verba, subitò equus, cui sedebat, inuisibili potentiâ fixus, stabat immobilis; & licet nimium calcaribus fatigatus, nullo modo ad ambulandum poterat impelli: vnde factum est, vt confusus, ac pauore perterritus, descenderet de equo; & quod prius equitando facere contempsit, impleuit ambulando. Perrexit igitur ad ecclesiam, & coram reliquiis sancti Dei Martyris, expletâ

*Patrocini sui
inmemorem
S. Alexander
se venerari
malo cogit.*

pletâ suppliciter oratione, agrum iuris sui, qui possessioni ecclesiæ illius contiguus erat, pro salute animæ suæ, solenni donatione ei contulit; sicque itinere suo, quo missus fuerat, libero cursu perrexit. Alio quoque tempore contigit, vt vir quidam de Orientalibus Alamanniæ partibus, cum sociorum suorum comitatu non modico, causâ orationis ad prædictas reliquias veniret, portans secum donaria, ad sacrarium Domini offerenda: quæ cum posuisset super altare, protinus elapsa in terram ceciderunt: factumque est, vt tertio superposita, nihilominus in terram corruerent. Vnde Presbyter, intelligens aliquid inesse latentis nequitie menti vel actibus offerentis, ait ei, vt sua tolleret, & ad propria remearet; monuitque eum, circa salutem animæ suæ esse sollicitum, ac purâ confessione & dignis pœnitentiæ fructibus conscientiam suam mundare, quod orationes eius & munera deinceps Deo potuissent esse placabilia. Erat vir quidam in eadem regione Sigibaldus nomine, ex cuius seruis, inter ceteras multitudines, quæ ad orandum confluebant, vnus ad ecclesiam venit, susceptusque à germano suo eiusdem ecclesiæ seruo, apud eum diebus aliquot mansit: cum autem reuerteretur, subito in itinere, quo gradiebatur, obmutuit. Qui verò cum eo erant, cognito quod acciderat, duxerunt illum ad dominum suum; eique gestæ rei ordinem per omnia pandebant. Dominus verò serui, statim eum remisit ad ecclesiam; & quia per merita sancti Martyris Christi, recuperata pristina sanitate, curatus est, tradidit eum in loco reliquiarum eius perpetuò seruiturum. Multa quidem & alia, in eodem loco diuinitus fieri miracula, à commentantibus, celebri sermone, nuntiantur; quæ huic operi, ne fortè legentibus fastidium generarent, inferere nolui. Hæc autem, quæ commemoravi, in quodam libello inde allato suscepi, & eodem ordine quo scripta erant, licet non eis verbis, quia certa esse videbantur, inserui; vt ex his cetera quæ vulgari sermone referuntur, veracius credi, & certius valeant sciri. Supradictus autem Diaconus, itinere quo cœperat, in Franciam venit. Ac primùm se ad Einhardum contulit, cuius supra mentionem feci, erat enim ei familiaris; deinde commendatis sub signaculo Sanctorum reliquiis, ibi in ecclesiâ SS. Martyrum Marcellini & Petri conseruandis, Mogontiam

Donaria respuis profanorum.

Mutus officium linguæ recuperat.

Deus dona quâ occasione Euldam varias reliquias importauit.

Huius aduentus secundi Deus donæ mentio apud Eg nhardū, lib. 4. c. 26.

*Theotmar
Fuldēsis Mo-
nachus Mo-
guntie viam
munit.
Otgarius
Archiepisco-
pus Mogunt.*

profectus est; vbi tunc erat quidam Presbyter, ex Monachis nostris, nomine Theotmar, pro causis quibusdam ab Abbate ad Orgarium Archiepiscopum missus. Is cum Diaconum vidisset, cognito quòd esset Romanus, percontatus est, ob quam causam tam procul à patriâ peregrè esset profectus. Auditusq. causis itineris, hortari eum cœpit, vt partem reliquiarum, quas se habere confessus est, suo donaret Abbati; sciens se proculdubiò ob id benè ab eo fore remunerandum. Placuit Diacono suadentis consilium; factaq.ue promissione, dimisit Presbyterum, die quâ tunc inter eos conuenerat, ad locum vbi reliquias dimisit, obuiam ei reuersurum; & si Abbati conuentio eorum placuisset, reliquias suscepturum. Ille autem cum festinatione ad Monasterium reuertens, primùm responsa Archiepiscopi retulit Abbati; deinde, quo modo cum Diacono de reliquiis conductum habuerat, intimaui. Quibus ille auditis, valdè gauisus est; volensq.ue velociter experiri fidem sponsonis, remi-

*Theotmar &
Artharius
presbyteri
Fuldēses iussu
Hrabani ne-
gotiū transla-
tionis nega-
ta expediti.*

fit cum, & alterum cum eo Presbyterum ex fratribus nostris, nomine Artharium cum munusculis, sicut promissum erat, Diacono perferendis. Ad cuius hospitium cum venissent, allatis muneribus, reliquias, quas promiserat, reposcebant. Tum ille; Deliberatum, inquit, habeo, vobiscum pariter ad Monasterium proficisci; & non solùm partem reliquiarum, sicut promisi, sed etiam totum, quod modò habeo, ex omnibus quas ad hanc terram attuli, vestro Abbati offerre; eiusq.ue fidei me cum eis pariter committere. Erat autem eo tempore festiuitas SS. Martyrum Marcellini & Petri; ad quam, quia magna multitudo populi confluxerat, & Diaconus quosdam ex eis apud quos hospitabatur, suspectos habebat, veritus est enim, ne fortè eorum machinationibus, vel fraude, vel violentiâ, reliquias amitteret; visum est eis non priùs loco egredi, quàm transactâ festiuitate populus ad sua remearet. Miseruntq.ue ad Abbatem, Diaconi voluntatem nuntiantes. Ipsi interea, quæ itineri suo, & subuectioni sanctarum reliquiarum, necessaria videbântur, parare curabant. Erat etiam non procul ab eis Presbyter vnus ex fratribus nostris, Anthadus præpositus locorum in illis partibus Monasterio subiacentium; cui iniunctum erat, vt statutis temporibus, inde necessaria fratribus administraret. Hunc

*Anthadus
Præpositus.*

statue-

statuerunt accerfiri; quo facilius id quod inchoatum habebant, & efficere moliebantur, fraterno roborati confilio, implere potuiffent. Qui cum veniffet, & populus, finitâ solennitate, ex maximâ parte iam recessiffet, paratis omnibus quæ itineris eorum vsus postulabat, loculum, quo sanctæ reliquiæ erant conditæ, eleuantes, cum hymnis & laudibus ferre cœperunt; vndique per viam confluentibus populis, & elatâ in excelsum voce diuinâs laudes canentibus. Ac sic iter eorum Domino prosperante, cum turbâ non modicâ, quæ feretrum fequebatur, die alterâ ad monasterium venerunt. Fratres autem occurrerunt eis, cum crucibus & cereis, aduentum eorum præstolante Abbate, in ecclesiâ B. Ioannis Baptistæ, quæ erat in itinere eorum, distans à Monasterio Africum versus quasi stadiis nouem: in quam* pridie Nonas Iunij cum sacris reliquiis intrantes, populo, qui eos de diuersis veniens per saltum secutus est, & iam reuerti volebat, orandi, ac vota soluendi spatium dabant. Quibus peractis, leuantes loculum, ad Monasterium venerunt; ac basilicam B. Bonifacij martyris cum laude & lætitiâ ingressi, iuxta altare, in parte Meridianâ, feretrum cum sacris cineribus posuerunt. Alterâ autem die, Deusdona Diaconus, & germanus frater illius nomine Theodorus laicus, primo mane cum Abbate ac duobus Presbyteris, quorum ego alter eram, basilicam ingressi, loculum aperuerunt, & singulorum ossa Sanctorum, sicut in puluinis semotim condita fuerant, proferentes, Abbati dederunt: coxam videlicet ac pedem S. Alexandri Papæ & martyris: & brachiû Felicissimi Diaconi: caput S. Concordiæ martyris; ac partem de ossibus sanctorum Apostolicorum Fauiani atque Urbani martyrum Christi: pedem B. Castuli; ac dentem S. Sebastiani. De ossibus SS. Pamphili presbyteri & martyris, Papiæ, Mauri atque Victoris, S. quoque Felicitatis matris VII. filiorum: & sanctarum virginum ac martyrum Emmerentianæ atque Basilæ partes non paruas, singulis sacculis seorsim conditas. Quas cum ille venerabiliter suscepisset, & cum honore ac reuerentiâ deosculatas, loculo reconderet, post paucos dies, remuneratum Diaconum ac fratrem eius remisit in patriam, promittentes se cum aliis Sanctorum reliquiis, si eis vita comes ac diuinus fauor adesset, iterum ad eum esse

Pompa trāslationis.

S. Ioannis ecclesia, vulgò nunc Iohannsberg.

** II. Non. Iunij.*

Reliquiarum exhibitio.

Otgarij Archiepisc. auctoritate per Reginbaldū Suffraganeū reliquia conduntur. In ecclesiā mōtis B. Virginis.

esse venturos. Postquam illi reuersi sunt, vt irent in patriam suam, euolutis diebus admodum paucis, memoratus Abbas cum auctoritate Otgarij Archiepiscopi Mogontiacensis Ecclesiæ, per Reginbaldum Corepiscopum eius, ossa sanctorum Martyrum Alexandri & Fabiani cum magno honore intulit in ecclesiam beatæ Dei Genitricis Mariæ, ad Septemtrionalem plagam Monasterij sitam; atque in arcâ faxeâ inclusis eorum plumbeis loculis, ad Orientem altaris collocauit iv. Kalend. Augusti, erigens desuper ligneum ædificium, mechanicâ arte fabricatum, quod argento, & auro, atque lapidibus, pulchrâ varietate decorauit; addens etiam versus, quibus vnde, & quò, & ad quæ loca translati sunt, declaratur, metricâ lege compositos, & litteris aureis scriptos; hoc modo:

PONTIFICES SVMMI ROMA HVC QVOS MISIT HABENDOS,
RECTORES FVERVNT SEDIS APOSTOLICAE.
HOS SERVVS CHRISTI HRABAN SVSCEPIT OVANDO.
ILLORVMQVE OSSA HIC CONDIDIT ET LOCULO.
LEVITAE ERGO DVO PRAEDICTA EX VRBE SECVTI,
VENERVNT ISTVC, DIGNI ET HONORE SVO.
QVOS IDEM FAMVLVS DOMINI MOX OBVIVS, ASTANS
SVPPLEX ACCEPIT. HICQVE SIMVL POSVIT.
MARTYR ALEXANDER, MARTYR FAVIANVS ET IPSE,
HVC VENERE SIMVL, DOCTOR VTERQVE PIVS.
DISCIPVLI XISTI PAPAE, DIGNIQVE MINISTRI,
FELICISSIMVS HIC AGAPETVSQ. MANET,
OMNES HI PARITER AVLAM HANC SATIS OSSIBVS OR-
NANT,
VIRGO DEI GENITRIX QVAM DICAT ET MERITIS.
VOS QVOQVE QVI INTRASTIS TEMPLVM, ISTOS CVM
PRECE FVSA

Alia reponuntur in basilicâ primariâ.

* adsc̄tibus

PATRONOS VOBIS QVAERITE IN AVXILIVM.

Reliquorum verò Sanctorum ossa, qui suprâ nominati sunt, in arcâ, quam ad instar arcæ fœderis Dei ex ligno fabricatam, atq. deauratam cum Cherub in * adsc̄tibus suis in basilicâ S. Bonifacij martyris in absidâ Orientali posuerat, donec venerationi eorum locum congruum pararet. Quod & postea cum diuino adiutorio, quàm cclerrimè potuit, deuotus impleuit. Hæc

autem

autem gesta sunt, anno ab Incarnatione Domini DCCCXXXV. Ann. DCCC-
XXXV. Indictione XIII. regnante Domino nostro IESV Christo, qui cum Deo Patre & Spiritu sancto vivit & regnat Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

Posthæc autem, anno sequente, venit quidam laicus ab vrbe Româ Sabbatinus nomine, cum fociis suis in Franciam ferens, secum reliquias; auditoque nomine suprâ memorati Abbatis, cuius deuotionem in diuino seruitio de veneratione Sancto- rum longè lateque fama diulgabat, venit ad eum VIII. Kalend. Maij, deditque illi ossa S. Quirini martyris, qui fuit in Sisciâ vrbe Pannoniæ quondam Episcopus, & ossa B. Romani militis, qui à B. Laurentio baptizatus, statim capitali sententiâ consecutus est martyrium. De corpore S. Cornelij Papæ ossa XIII. & de corpore S. Calisti Papæ ossa x. De corporibus verò SS. Nerei & Achillei ossa XVI. Sancti autem Turturini ossa x. & S. Staçtei, de cineribus corporis maximam partem, & ossa x. Ille verò vniuersa hæc venerabiliter suscepta, in arcam, quam suprâ sub duobus Cherubim positam diximus, supplici deuotione collocauit. Igitur dum hæc agerentur, Addo Presbyter Abbatis, quem suprâ ad Alabingum quemdam pro suscipiendis alicuius Sancti ossibus * Italiam missum fuisse retulimus, corpus B. Venantij martyris in territorio Ariminensis vrbis inuentum sustulit, & in Franciam redire festinauit. Ac primò quidem, propter metum incolarum illud occultè ferebat; deinde verò, postquam Alpium iuga transiit, & in fines Baioariorum peruenit, iam securior effectus, feretro impositum, confluentibus vndique populorum turbis, & excelsâ Deum voce laudantibus, detulit in Cellam quæ vocatur * Suolenhus, in regione Sualaueldoni: & ad Australem plagam altaris Ecclesiæ, in feretro, sicut allatum erat, honorificè posuit. Erat autem eo tempore Præpositus cellæ illius, ex fratribus nostris, nomine Santharatus; qui statim misso nuntio, omnem rei gestæ ordinem mandauit Abbati; rogans sibi renuntiari, vtrum sanctas reliquias eo in loco, vbi tunc erant, permanere voluisset, an sibi ad Monasterium transferri. Omnes enim populi regionis illius hoc petebant, idque summis votis optabant, vt corpus sancti Martyris ibi habere mererentur; cuius opem in diuersis infir-

Sabbatinus Romanus reliquias alias in Euldensem inditionem importat: huius meminit Einardus l. 4. cap. 25. cui SS. Hermittis, Proti & Hyacinthi, Deus-donæ iussu, reliquias attulit.

Addo presbyter Euldens. S. Venantij corpus exportat ex Italia. * in

* Solenhoff, S. Suola Cella de qua hic 3. libro Antiquitat. S. nitharatus cella D. Sola Præpositus apud se afferuari cupit S. Venantium.

miratum sanitatibus, cottidie sentiebant. Abbas verò cùm audisset, mox de suis duos monachos Presbyteros misit ad prædictum fratrem, præcipiens eis, quantâ potuissent celeritate, sanctas illas reliquias sibi adferrent. Erat enim iam tunc per omnes penè regiones illas celebre nomen S. Venantij martyris, propter virtutes & miracula, quæ Christus Dominus & Rex Martyrum per eum facere dignatus est; de quibus, quæ facta sunt in eodem loco, priusquam venirent qui ab Abbate missi fuerant, paucis arbitror esse perstringenda. Nam, cùm adhuc feretrum cum sacris ossibus iuxta altare esset positum; quædam femina de ipso pago, quæ ante sex annos oculorum lumen amiserat, rogavit se illuc adduci, credens sibi per merita & orationes S. Venantij Dominum propitiari. Cumque perducta esset, & ante feretrum prostrata suppliciter orasset; visum recepit. Posthæc altera mulier, filium suum sexennem ex utero claudum, ante reliquias sancti Martyris posuit; & expletâ laude vespertinâ, ceteris ad sua regressis, ipsa cum puero pernoctavit. Manè autem factò, sublatum adhuc, sicut fuerat debilem, domum reportans, in lectulum posuit, cellariumque suum, ut puero panem daret, intrauit: à quo cùm fuisset egressa, filium suum, quem claudum in lecto reliquit, cum aliis eiusdem loci pueris in plateâ ludentem reperit, ita sanum, ut nec signum aliquod in eo pristinæ debilitatis remaneret. In quo liquidò ostenditur, quòd suffragantibus meritis S. Venantij, puer ille sanatus sit per virtutem eius, qui & filium Reguli & puerum Centurionis verbo curavit; & in omni loco præsentiam suam maiestatis, quæcumque voluerit, facillimè potest efficere, IESVS CHRISTVS Saluator noster, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Hæc quidem duo miracula, quæ modò retuli, ab eis qui præsentibus erant, & ea se vidisse testati sunt, didici. Cetera verò, quæ scripturus sum, ipse coram positus vidi: qui ex eis, qui ad perferendos sacros cineres missi fuerant, vnus eram. Igitur cùm venissemus ad locum, quem Solenus vocari supra diximus, paratis celeriter omnibus quæ ad deuotionem sanctarum reliquiarum necessaria videbantur, primâ luce, post completum matutinum officium, celebratis ex more Missarum solenniis, cum ingenti luctu ac mœrore eorum, qui

ibidem

*Miracula
ope S. Venan-
tij in Solen-
hoff edita.*

*Femina cæca
curatur.*

*Claudum item
puer.*

*Rudolphus
à Rabano
emissus in So-
lenhoff ad deu-
otionem S. Ve-
nantij ocula-
tus testis mi-
raculorum.*

ibidem erant remansuri, sanctum illum thesaurum sustulimus, atque iter ingressi, portare cœpimus: erat enim cœlum graue nubibus obscurissimis, & quæ citò in ingentem pluuiam resolui possent, nisi id virtus diuina fieri prohiberet. Nam totâ nocte illâ, sine intermissione, pluebat: ita, vt nobis iter illud eâ die inchoari posse minimè videretur: sed superna gratia, per merita Sancti sui, id quod timebatur, longè aliter esse fecit. Nam, vt pergere cœpimus, mox dissipatis nubibus, cœli serenitas venit; & per viam luti parum inuentum est. riuus quoque, qui in tam magnâ & iugi pluuiâ, vt eâ nocte erat, crescere solebant, pænè nihil creuisse reperti sunt. Pergentes autem per singulas villas, obuiis populorum turbis excipiebamur; qui nos in dicendis laudibus diuinis, & sacro onere ferendo, non segniter adiuuabant, donec veniremus in locum, qui vocatur Holtzkiricha, sitû in Alamanniâ; vbi congregatâ maximâ multitudine promiscui sexus & ætatis, cum ingenti lætitiâ suscepti sumus. Erat autem ibi oratorium non grande, quod intrare, & feretrum inferre volentes, præ multitudine turbarum, quæ præiabant & quæ sequebantur, minimè potuimus; ac per hoc sub diuo, in loco editiore, altari erecto, ac feretro iuxta illud posito, rursus Missarum solennia celebrauimus. Vbi inter celebrandum duæ mulieres, spiritibus immundis obsessæ, vexari cœperunt: & mox per virtutem Christi, ac merita S. Venantij, fugatis dæmonibus, integerrimam mentis & corporis meruerunt recipere sanitatem. Expletâ autem Missarum celebratione, cum populus ad sua reuertisset, oratorium, quod vicinum erat, sanctos cineres intulimus, ac feretrum ponè altare posuimus, ordinatis qui ibi excubias ducerent, atque diuinis laudibus dicendis operam darent, ipsi nos in hospitium recepimus. In ipsâ autem nocte, cum ad nocturnas vigilias diuinæ laudes diceretur, quædam mulier muta, per merita sancti Martyris, soluto linguæ vinculo, loquelam recepit. Nec multo post altera mulier spiritu immundo possessa, & brachium habens aridum, per orationes sancti Martyris, eiecto demonio, ita perfectè corpore & mente sanata est, vt die crastinâ, feretrum ipsa cum ceteris portaret. Manè autem factò, cum Missarum solennia agerentur, quædam mulier, quæ tribus annis caeca fuerat,

*Serenitas in-
explicata.*

*Applausus
populorum in
tribus locis.*

*Holtzkiricha
Monasteriũ
S. Xistij tra-
ctus Franco-
nici diœci-
VValdsax.*

*Istic dæmones
ab obsessis ex-
cluduntur.*

*Muta usum
linguæ rece-
pit.*

*Arida debi-
li. q̄ membra
sanantur.*

rat, visum recepit. Et altera, dextram manum habens debilem, per merita Sancti, consecuta est integram sanitatem. Cùm autem inde promouere parassemus, & in ipso profectiois nostræ articulo, solenniter à Sacerdote diceretur oratio; vnus ex Clericis qui nobiscum erant, nomine Otheri, cui suscipiendorum munerum, quæ à populo offerebantur, cura commissâ fuerat, partem quamdam allatæ pecuniæ * fraudans, subito cecidit, & in conspectu totius multitudinis, quæ innumerabilis vndique confluxerat, spiritui traditus immundo, vexari cœpit: & eousque à dæmonio possessus est, donec à circumstantibus allatâ pecuniâ, quam in zonâ absconderat, per merita & orationes sancti Dei Martyris tam perfectè curatus est, vt ab eodem loco incolumis, cum laude Dei, & publicâ sceleris sui confessione, feretrum comitaretur, donec loco suo reliquiæ sanctæ conderentur. Neque enim priùs aliquid huiuscemodi insanîæ, ab infantiâ vsque ad tempus illud, in eo auditum aut visum est. Sed nec postea, quamdiu vixit, potestas in eum data est inimico. Igitur inde profecti, venimus in villam quæ vocatur

Truchtmûd.

Nobilis matrona in cultu Martyris amissam fibulam miraculose recipit.

Truchtmuntiga, vbi iuxta sacros cineres in ecclesiâ positos, quatuor mulieres in ipsâ nocte ab immundis spiritibus liberatæ sunt. Nec prætereundum esse arbitror miraculum, quod meritò huic Sancto Dei adscribitur; antequam enim ad prædictam villam ventum esset, quædam matrona nobilis, audito quòd per regionem illam Sancti Dei reliquiæ veherentur; erat enim in viâ, ad alium quemdam locum ire volens; relicto quò tendebat itinere, obuiam nobis properauit, fibulamque suam auream, quam linguâ Francorum spangam vocant, in ipso transitu perdidit: quam cùm diu cum omni comitatu suo, qui erat non modicus, quæreret, & minimè reperiret, cœptum iter carpebat, dicens: Si Domino nostro IESV Christo placet, cuius sancti famuli reliquiis suppliciter occurri, fibula, quam perdidisti, facile est, vt à quolibet inuenta, mihi restituatur. Venit ergo, & adoratis reliquiis, oblatisque muneribus, cùm rediret, occurrit ei quidam homo ignotus, eandem fibulam præ se ferens in manu: quam cùm illa suam fore dixisset; Recipe, inquit, quia per orationes Sancti, cuius reliquias venerata es, reddita est tibi. Atque ita mulier, accepto quod suum erat, itinere suo pergebat,

bat, laudans & benedicens Deum. Altero autem die, celebratis primo mane Missarum solenniis, cum sanctis cineribus iter ingressi, venimus in locum, qui vocatur Hassarodt, in quo monasterium est Monachorum, qui egressi cum crucibus & capsis Sanctorum reliquias continentibus, diuinas laudes continentes, ex illâ parte fluminis aduentum nostrum expectabant. Nos verò, cum venissemus ad pontem fluminis, propter multitudinem, quæ ab Alamanniâ nobiscum venerat, & iam redire volebat, vt orandi locum haberet, parumper constitimus; in quo loco, ex accolis regionis illius, non minima pars populi è diuerso nobis occurrit. Inter quos, femina quædam vellus lanæ ferens, cum manum ad feretrum munus oblatura extenderet, lana, quam tenebat, velut fumus euanuit. Quod cum vidisset, illa pauens ac tremens, cœpit quærere Presbyterum, cui peccatorum suorum confessionem daret, consiliumque suæ salutis acciperet. Interrogata autem, si lana quæ de manibus eius euanuit, esset furtiua, confessæ est, non à se furatam, sed à quadam focia suâ sibi fuisse donatam. Cumque res diligenti inquisitione vestigaretur, inuentum est, quod ouis, à quâ vellus illud sumptum erat, proprio possessori fuit fraude sublata. Ibi quidem turba illa, quæ nos, vt diximus, ab Alamanniâ profecta est, adoratis atque osculatis factis reliquiis, domum reuersa est. Monachi verò, qui nos in alterâ fluminis ripâ opperiebantur, & alia multitudo quæ nobis ibi occurrit, comitati sunt nos cum diuinis laudibus, vsque ad eum locum, in quo simili modo ab aliis occurrentibus excipiebamur. quæ tunc similiter, vt prior, factâ oratione, ad sua reuersa est. Hoc modo per singulos dies, à manè vsque ad vesperam, comitantibus nos & Kyrie eleison cantantibus populorum turbis, cum ingenti gaudio gradiebamur. Cum autem appropinquassemus villæ, quæ vocatur Hamalunburg, sita super fluuium nomine Sala, quæ fuit quondam fiscus regius, donec ex largitate Pipini Regis Francorum, partibus S. Bonifacij martyræ, solenni donatione collata est, occurrerunt nobis cum cereis & crucibus fratres nostri, qui habitabant in Cellâ, quæ ob hoc quod ab eo quondam est habitata, Baugulfi vocatur; & cum eis ingens multitudo virorum ac mulierum, ex diuersis locis vndique confluentium.

*Hassarodt
Monasteriū.*

*Lana Sancto
oblata euanescit, quia
ex furto.*

*Confessionis
secretæ vsus.*

Mos honorandi & agminatum publicâ viâ proficiscendi excipiendi reliquias.

*Hamalunburgi veteris
descriptio.*

*Baugulfi
Cella.*

*Claudus
gressu resti-
tutus.*

Inter quos erat claudus quidam, de ipsâ villâ quam supra nominavi, qui propter cruris ac pedis vnius imbecillitatem, duobus se baculis ad incedendum sustentabat. Is, nobis paululum consistentibus, vt populus qui occurrit, sacras reliquias adoraret, in conspectu multitudinis per merita sancti Martyris, tam perfectè curatus est, vt vltra in ambulando baculorum adminiculo non egeret. Cùm autem pergentibus nobis, & sacrum onus ferentibus, ventum esset ad fluuium, inuenimus Abbatem nostrum, cum Sacerdotibus ac Monachis, & magnâ multitudine hominum in alterâ ripâ fluminis, aduentum nostrum expectantem. Erat quidem ibi transitui nostro nauis parata, sed non in apto loco ad terram subducta; iccirco præceptum est nautis, vt eam nobis obuiam ducerent, qui longè sursum ab eo loco ad litus venimus. Illis verò festinantibus, vt iussa explerent, cùm funem soluissent, & in nauem descendere parassent, subitò è manibus eorum lapsa in amnem, vi quadam inuisibili contra impetum fluminis acta ferebatur, donec ad locum quo sacrum onus susceptura erat, litori adplicata, peruênit.

*Nauis ad-
uerso amne
properat ex-
ceptura reli-
quias.*

*Missa sub di-
o celebrata.*

Transpositis autem reliquiis, & in prato adiacente Missarum solenniis propter multitudinem sub diuo celebratis, cùm in oratorium, quod in villâ erat, feretrum cum sacris cineribus poneremus, mulier quædam neruorum contractione ita curuata, vt penitus ad videndum cælum se erigere non posset, cunctis qui aderant videntibus, coram Sancti Dei reliquiis, ab incommodo, quo iam per multos annos laborabat, in momento temporis virtute diuinâ liberata est. Posterâ die inde

*Mulier rigo-
re corporis
incurua eri-
gitur.*

Lichtesbach.

profecti, venimus in locum vocabulo Lihtoluesbach, qui est in saltu Buconiâ, quatuor leucis distans à Vuldensi cœnobio, vbi suscepti ab accolis siluæ, quorum magna multitudo obuiam venerat, cùm in oratorio feretrum posuissemus, quædam mulier paupercula, filium suum sexennem à natiuitate surdum & mutum in vlnis ferens, ante Sancti reliquias posuit, ibique pernoctans, die crastinâ, vt populi dicebant, audientem

*Sardus idem
& mutus
puer restitui-
tus.*

*Occursus cõ-
gregatiõnis
reliquiis ob-
uia.*

& loquentem reportauit. Nos verò completis Matutinarum laudibus, Missarumque solenniis ritè peractis, cum populis diuinas laudes concinentibus iter ingressi, cùm venissemus ad conspectum Monasterij, ecce Abbas noster, qui nos pridie præcessit,

cessit, ad ordinandam susceptionem sanctarum reliquiarum, obuiam venit; & cum eo omnis multitudo fratrum nostrorum, exceptis quos vel ætas vel infirmitas exire prohibuit, cum crucibus & cereis portantes in oculis ossa beatorum martyrum Urbani & Quirini, quæ de Româ nuper allata supra memoravi. Erat etiam cum eis & Reginbaldus Corepiscopus, & infinita hominum multitudo: quippe propter Litanias maiores, quæ tunc Idibus Maij mensis, de diuersis locis ad Monasterium conuenerant. Cumque suppliciter adorassent, cum summâ veneratione, susceptum corpus B. Venantij martyris, ecclesiam S. Ioannis Baptistæ, quæ distat, vt præfatus sum, à Monasterio quasi stadiis nouem, cum hymnis & laudibus intulerunt: quod Reginbaldus Corepiscopus, factâ oratione, in absidâ ecclesiæ ad Orientem altaris in arcâ saxæâ condidit; cineresque sanctorum martyrum Urbani & Quirini pariter adposuit, singulos seorsim in singulis oculis inclusos. Vbi orationibus eorum fideliter Deum deprecantibus, beneficia præstantur vsque in præsentem diem; ad laudem & gloriam Domini nostri IESV Christi, qui cum Deo Patre & Spiritu sancto viuut & regnat Deus, per omnia sæcula sæculorum. Abbas verò desuper ligneum erexit ædificium, quod ex auro & argento decenter ornauit, scriptis in circuitu metricis versibus, gestæ rei causam declarantibus, hoc modo:

Litania maiores quâ frequentiâ Fulda olim celebrata.

Reginbaldus Magontiac. Suffraganeus S. Venantium condit in ecclesiâ moniis S. Ioannis, cum SS. Urbani & Quirini cinerib°.

PRAECVRSOR DOMINI CHRISTVM QVI TINXERAT VNDIS,
 HANC AVLAM INHABITAT SANCTIFICATQ. DOMVM.
 QVATVOR HANCQ. VIRI CHRISTI MAGNALIA SCRIPTIS,
 QVI TVM EXPRESSERVNT, ECCE COLVNT PARITER.
 SED HOMINES SANCTI, VALDE ET SACRO ORDINE CLARI,
 NON MINVS EXALTANT NOBILITANTQVE LOCVM.
 QVOS HVC DIVERSIS DVXIT EX PARTIBVS ORBIS
 SERVORVM DOMINI STRENVVS ACTVS AMOR.
 VRBANVM ROMA, QVIRINVM SISCIA MISIT:
 QVOS PIE SVSCIPIENS CONTINET ISTE LOCVS.
 INSIGNIS PRAESVL SANCTVS VENANTIVS ATQVE
 DE ARIMINO VENIENS HIC SIMVL IPSE MANET.
 HOS QVOQVE SVSCEPTOS HRABANVS SORTI LOCAVIT
 SARCOFAGO HOC: DIGNE EDIDIT ET TITVLVM,

DEPO-

DEPOSCENS OMNES TEMPLVM QVI GRESSIBVS INTRENT,
IPSVM VT COMMENDENT RITE DEO PRECIBVS.

Posthæc allatæ sunt ei reliquiæ sanctorum Episcoporum Cornelij atque Calisti; & sanctorum Martyrum Agapiti, Georgij, Vincentij & Maximi: sanctorum quoque Virginum Cæcilie & Eugenie, Dignæ & Emeritæ atque Columbanæ. Attulit autem eas quidam Clericus Italicus, nomine Felix, anno ab Incarnatione Domini DCCCXXVIII. die quinto mensis Aprilis; post cuius reditum, non multis diebus interpositis, Theodorus frater Deusdonæ, cuius supra mentio facta est, cum quodam socio suo Sabbatino, ab vrbe Româ profectus Alamanniam venit; & sicut dudum promiserat Abbati, Sãctorum reliquias secum detulit: ossa videlicet S. Quirini, qui in Sisciã Pannoniarum oppido quondam Episcopus erat, & temporibus Diocletiani Imperatoris, sub Amantio Præside, inter multas quas pro Christi nomine pertulit passiones, ligatâ ad collum molâ, in flumen præcipitatus est: cumque diutissimè super vndas nataret, cum spectantibus locutus est, ne suo terrentur exemplo, & vix oratione à Domino, vt mergeretur, obtinuit. Cuius corpus inuentum, & à fidelibus honorificè sepultum est II. Non. Iun. Incurfione autem barbarorum in partes factâ Pannoniæ, populus Christianus, accepto corpore B. Quirini martyris, Romam fugit, & sacras reliquias, viâ Appiã milliario tertio, in ecclesiã Apostolorum Petri & Pauli, vbi aliquamdiu iacuerunt, sepeliuit in loco, qui dicitur Catacumbas. Detulit item & reliquias Urbani Papæ & confessoris, cuius doctrinâ suo tempore multi coronati sunt martyrio. Ossa quoque S. Cæcilie virginis, quæ sponsum suum fratremque eius Christo lucrata, Martyres fecit: & ipsa deinde martyrizata, ignem quidem superâs, sed ferro occisa, sub Almachio Urbis Præfecto. Nec non & ossa SS. Tiburtij & Valeriani atque Maximi, quorum primi quidem sub prædicto Almachio Urbis Præfecto sustibus cæsi & gladio sunt percussi, vltimus verò tamdiu plumbatis verberatus est, donec redderet spiritum. Attulit quoque ossa SS. Agapiti, Ianuarij & Magni, Diaconorum B. Xisti Papæ, qui cum eo sub Decio decollati sunt, sicut in gestis Pontificalibus legitur. Zenonis quoque Diaconi & Hippolyti martyris ossa, qui

tempore

Felix Clericus Italicus, Theodorus & Sabbatinus Romani variae Sanctorum huc inferunt reliquias. Lunifonem sæpè Einardus citat Deusdonæ fiattem.

S. Quirini ossa.

S. Urbani.

S. Cæcilie.

SS. Tiburtij & Valeriani ac Maximi.

Zenonis & Hippolyti.

tempore Decij Imperatoris, ligatus pedes ad colla indomitorum equorum, & per cardetum tractus, emisit spiritum. Aquilæ etiam atq. Priscillæ, vt Actus Apostolorum testantur, quondam comitum Pauli, sacrosanctas reliquias detulit: de quibus per viam, quâ ferebantur, magnum atque inauditum contigit miraculum. Vero enim cruore visæ sunt maduisse: nam tantus humor sanguinei coloris de loculo, in quo conditæ fuerant, distillauit, vt vestes quoque portantium inficeret, mentesque spectantium rei nouitate percelleret. Igitur, cum venissent, suscepit eos Santhratus frater noster, quem Cellulæ Suolonis præpositum fuisse suprâ diximus: & aduentum quidem eorum, cum celeritate nuntiare curauit Abbati, reliquias verò in loco, qui vocatur Holtzkiricha, honorificè collocauit, Sabbato sancto Pentecoste v. Kal. Iun. Conuenit autem illuc multitudo magna virorum ac mulierum, inter quos adducta est puella quædam duodennis, à natiuitate cæca, & brachiis cruribusque contracta; quæ per merita & orationes in ipsis vigiliis, & sanitatem membrorum, & vsum recepit oculorum. Inde post dies duos, vel tres, mulier quædam cæca visum recepit; & hominis cuiusdam à natiuitate muta ad loquendum lingua restituta est. Posthæc die tertiâ, quædam mulier tribus continuis annis nihil videns, per merita Sanctorum lumen recipere meruit: & sequenti die, alterius mulieris manus contracta, pristina restituta est sanitati. Igitur, dum talia apud reliquias Sanctorum diuinitus agerentur, venerunt, qui ab Abbate missi fuerant, ex Monachis nostris Presbyteri tres, quorum vnus vocabatur Megingoz, alter Oedoltus dicebatur, tertius autem Theotmarus erat, idem cuius feci mentionem in translatione reliquiarum B. Martyris Alexandri; qui secundum mandatum quod habebant, acceptis Sanctorum ossibus, quæ allata fuerant, cum honore & reuerentiâ ferre cœperunt. Comitata est autem eos multitudo magna virorum ac mulierum psallentium, & diuinas laudes gratulabundâ voce canentium. De pagis quoque, & de villis, certatim populi confluerunt, adducentes secum spiritibus immundis obsessos; & diuersis infirmitatum generibus afflictos; credentes, per merita & orationes Sanctorum desideratam recipere sanitatem. Inter quos adducta est

Aquila & Priscilla.

Ex quorum ossibus cruor distillat.

Inferuntur primum in Cellâ s. Suolonis vel Solæ. Inde Holtzkiricham.

Cæca & mæca mirè conualescit; aliâq. miracula exhibentur.

Presbyteri monachi tres obuiam missi reliquii.

Hos multitudo consequitur a lateris.

Potestas S. Kiliani pro ditione Fræconici solj.

Dæmoniaca vinlicatur ab infessore.

Holtzkiricha ornatur reliquiis SS. Magni & Ianuarij.

Bischofesheim villa.

Dæmonis forma abigitur.

Selina à dæmone liberatur.

Zellinga monasterium monialium.

mulier dæmoniaca, nomine Hruodmuui, erat enim de potestate S. Kiliani martyris, habitans in villâ, quæ vocatur Âschbah. Mox igitur vt peruenit ad conspectum loculi, quo Sanctorum reliquiæ ferebantur, arrepta ab immundo spiritu, diu multumque torquebatur, donec per Dei gratiam in conspectu multitudinis tam perfectè curata est, vt deinceps incolumis & sanæ mentis, in Dei laudibus perseueraret, quæ prius frequenter huiusmodi incommodo laborare solebat. Hoc quidem gestum est VI. feriâ XI. V. Kalendarum Augustarum. Abbas verò circa honorem Sanctorum magnam gerens sollicitudinem, me & quosdam fratribus obuiam misit, præcipiens, vt ossa sanctorum martyrum Ianuarij & Magni dimitterentur in monasteriolo, quod vocatur Holtzkiricha, situm in prouinciâ Waldsazi; ceterorum verò Sanctorum reliquiæ ad se ducerentur. Occurrimus autem eis in villâ, quæ dicitur Bischofesheim, vbi in Dei laudibus pernoctantes, & excubias ducentes; alterâ die, quæ erat Dominica, ad Holtzkiricham cum sanctis reliquiis peruenimus; positoque in ecclesiâ iuxta altare feretro, cum sacra Missarum solennia celebrarentur, mulier quædam à dæmonio curata est; nam cum miserabiliter in conspectu populi cruciaretur, musca nigerrima & miræ magnitudinis, ab ore eius visa est auolare; post cuius egressum, receptâ mentis sanitate, curata est. Sequentem autem die, relictis ibi, vt præceptum erat, ossibus sanctorum martyrum Ianuarij & Magni, atque in loculo, sicuti allata fuerant, ponè altare venerabiliter positis, cum ceteris Sanctorum reliquiis profecti sumus, prosequentibus nos fratribus, & magnâ multitudine hominum regionis illius. Vndique etiam ducebantur infirmi, & variis passionibus affecti; inter quos puella quædam nomine Selina, in ipso itinere, quo gradiebamur, arrepta à dæmonio, cucurrit, & morsu ferretum adprehendens, mox sanæ mentis effecta est: acceptoque sanctæ crucis vexillo, gaudens & laudans Deum, Sanctorum reliquias præcedebat. Cumque venissemus ad Mœnum fluiuium, Sanctimoniales de Monasterio, quod vocatur Zellinga, cum crucibus & cereis egressæ nos susceperunt. Ingressique cum sacro onere in ecclesiam, vt populus, qui nobiscum venerat, & iam tunc reuerti volebat, locum haberet orandi, ac vota soluen-

foluendi, sextâ horâ diei solennia celebrauimus. quibus expletis, cum omni illâ multitudine venimus ad nauem. Erat etiam ex aduerso, in alterâ ripâ fluminis turba non modica aduentum nostrum opperiens. Nobis autem cum sacris offibus nauem adscendentibus, ecce ancilla quædam Mahthildæ Abbatisse Monasterij illius, nomine Liobsuind, morbo contracta vetusto, & humo ita adclinis, vt ad videndum cælum nequam se erigere valeret, venit, reptans pedibus & manibus scamnellis innixis, cumque nauem vellet adscendere, nec posset, vnus ex nostris fratribus, nomine Goxmundus, eleuatam posuit in nauem. Transpositis autem nobis, & in litus alterum cum sacris reliquiis egressis, mox mirum in modum, per virtutem Dei & merita Sanctorum mulier ita curata est, vt sine cuiuspiam adiutorio se erigeret, & scamellis, quibus eatenus innitebatur, summitatem feretri tangeret. Stabat etiam adhuc innumerabilis multitudo promiscui sexus & ætatis, ex vtraque parte fluminis, inter quos erat Reginolfus quidam Presbyter Humberti Episcopi; qui adscenso editiore loco, mulierem sanam, populis in diuinâ laude clamantibus ostendit; vt gesti miraculi multi testes, multi Dei fierent laudatores. Sed & domina illius attestata est, ex multis annis illo morbo contractam illam & inutilem effectam vsque ad id temporis perseuerasse, quo per Dei gratiam, & Sanctorum eius orationes, ab eiusmodi incommodo liberata est. Inde profecti cum diuino adiutorio, die tertiâ, hoc est VIII. Kalend. Augusti, ad Monasterium peruenimus. Egressi autem fratres, cum crucibus atque cereis occurrerunt nobis in cliuo montis, qui vocatur Hurodleichefberg; turba autem non modica ex accolis eremi, partim quidem nobiscum, partim verò obuiam veniens, illuc confluebat. Substitimus paululum, vt conuenientibus spatium daretur orandi: & ecce mulier quædam, quæ erat ab annis x. & eo amplius clinica, portabatur; cumque perlata à portantibus feretrum tetigisset, continuo, receptâ omnium sanitate membrorum, gaudens & laudans Deum, remauit ad propria. Fratres verò, susceptas Sanctorum reliquias cum hymnis & laudibus in ecclesiam B. Bonifacij martyris intulerunt; positaque cum loculo, sicut allatæ fuerant, iuxta altare BB. Apostolorum, die

*Machthilde
Abbatissa
Zellungensis
formula curatur.*

** Scammela,
schimmel
Teuton. vox.
forte scam-
nullis.*

*Reliquiarum
quæ veneratio
olim per
occursum Mo-
nachorum.*

*Clinica sa-
natur.*

*Humbertus
Episcopus
Virziburg,
Hrabani in-
uitatu San-
ctorum offa
sumulat in
Holtzkirch.*

noctuque, congruâ veneratione frequentabant. His ita gestis, cum dies aliquanti transissent, vir venerabilis HRABANVS Abbas, Humbertum Wirziburgensis Ecclesiæ Episcopum, inuitauit ad Monasterium, quod Holtzkiricha vocari iam supra dictum est. Et quia ad eius diœcesin locus pertinebat, cum illius auctoritate offa SS. Martyrum Ianuarij & Magni, venerabiliter ibi in arcâ faxeâ, ad Orietem altaris collocauit, VIII. Kalendar. Nouemb. super quam ligneum erigens ædificium, auri argenti que metallo, pulchrâ varietate decorauit, scriptis in circuito metricis versibus, litteris deauratis, hoc modo:

ECCE VIROS ISTOS PRAECLAROS VALDE PATRONOS,

ROMA DECVS ORBIS MISERAT HVC PARITER.

QVOS QVOQ. HRABANVS HVMILIS SVSCEPERAT ABBAS,

PRAESVLE CVM HVMBERTO RITE LOCAVIT ET HIC.

HIC MAGNVS PAVSAT, MARTYR IANVARIVS ATQVE:

OFFICIO INSIGNES ATQVE SACRIS MERITIS.

QVI CVM PONTIFICE XISTO MVRONE PEREMPTI,

LEVITAE CAELO REDDIDERANT ANIMAS.

*SS. Magni
& Ianuarij
miracula
frequentan-
tur in Holtz-
kirichâ.*

Igitur ex eo tempore, quo eorum sacrae reliquiae ibi conditae sunt, diuina vsque hodie populis praebentur beneficia. Per orationes enim & merita eorum, debiles & infirmi curantur, & ab obsessis corporibus daemones effugantur, ac desiderata fideliter orantibus vota praestantur. Ex quibus pauca miracula, quae ab his qui praesentes erant, & ea se vidisse testati sunt, ad meam notitiam litteris denotata, breuiter intimare curavi. Villa est ab eo Monasterio passibus mille distans ad Meridiem, nomine Gundichenhus; ex qua mulier quaedam, nomine Adelburg, cum fedisset ad mensam cum marito suo, & cibum caperet, subita contractione neruorum ita dirigit, vt vnguibus in palmam defixis, nequaquam digitum a digito potuisset explicare: quod cernens eius maritus, quantâ potuit celeritate, praedictam ad Monasterium, Presbyteris & fratribus loci illius praesentauit, supplicans, vt pro sanitate illius diuinam clementiam precarentur. Dueta est igitur ad memoriam Martyrum; fratribusque vespertinum celebrantibus officium, & illâ coram altari prostratâ & orante, dextera manus restituta est: alterâ autem die, circa horam tertiam, receptâ etiam sinistrae manus sanitate,

*Mulier con-
tracta sani-
tatem reci-
pit.*

cum

cum gaudio remeavit ad propria. Altera quoq. villa est etiam non longè ab eodem Monasterio, nomine Hohhus; in quâ puella quædam, cum staret ad textrinum opus, subitaneo impetu spiritus maligni arrepta, manibusque contractis, inutilis effecta est; cumq. per continuos tres dies ac tres noctes æstuans & vociferans, multa ignota quasi cognita loqueretur, S. Gerdrudam appellabat, aliorumque Sanctorum nomina proclamabat. Inter cetera quoque affirmabat, Luciam de cælis descendentem se admonere, vt ad S. Ianuarium Magnumque martyres properaret; aiebatque semper dictos Sanctos se videre, & vsque ad locum vbi requiescunt, nominatim exprimens, ire desiderabat. Quò cum fuisset à parentibus adducta, Presbyteris ac Monachis loci illius eadem ex ordine replicauit. Pater autem puellæ, tres denarios super contractam filiæ suæ manum positos, dextrâ suâ manum illius ad altare cum munere porrexit. Quod cum factum fuisset, mox mirum in modum per orationes Sanctorum, in vno eodemque momento, & denarij super altare ceciderunt, & puellæ integra mentis ac manus sanitas restituta est. Erat etiam illis temporibus mulier quædam in villâ, quæ dicitur Erlabach, distans à Monasterio leugis XII. quæ per decem annos continuâ immundi spiritus vexatione laborabat; hanc parentes sui plenâ fide perduxerunt ad memoriam sanctorum Martyrum, stante Eburhardo Presbytero iuxta altare, ac Missas celebrante; cumque pro eâ fuisset oratum, subitò immundum, nescio quid, ac fætidum euomuit; pariterque cum vomitu egresso dæmonio, curata ac sanæ mentis effecta est, factaque peccatorum suorum confessione, gaudens & laudans Deum, reuersa est ad domum suam. Vir quidam erat in regione illâ, Freuiuricus nomine, de villâ quæ vocatur Betinga, cuius ancilla vocabulo Gerfuind, subitò obmutuit, ac per VII. continuas dies muta permanfit: octauo autem die, ad memoriam Martyrum, per merita eorum, pristinè restituta est sanitati: nam cum in ecclesiâ publicè Missarum agerentur solennia, & lectio legeretur Euangelij, stantibus omnibus iuxta morem cum silentio & reuerentiâ, illa repente, quasi vi quadam acta, erupit in vocem, & Kyrie eleison, coram omni populo exclamauit; ac sic per virtutem Dei & merita Sanctorum

Puella mentis & manus impotens, mirabiliter sibi redditur.

Immundus spiritus à muliere fugatur.

Muta loquitur.

rum Martyrum, receptâ locutione, domum reuerfa est. Dies erat natalitius SS. Martyrum Ianuarij & Magni, præceptum est omnibus ad ius Monasterij illius pertinentibus, viris ac mulieribus, vt eo die à rurali ac seruili opere vacarent, diemq̃ festum dicarent. Contigit in villâ quadam, quæ à * Schlaus Christianis habitabatur, vt vnus eorum parui pendens honorem, cum suis exiret agrum, metensq̃ue segetem, & messem congregaret in acruos, ceteris solennes ferias celebrantibus. Intercâ igitur aër densissimas creuit in nubes, & tempestas seua exorta est; fulgura ventiq̃ue vehementer vndique ferebantur: coruscationes quoque valdè terribiles, & fulgura discurrentia horrorem nimium mortalibus ingerebant; factumq̃ue grande miraculum, Domino discernente, inter venerâtes, & festa Sanctorum eius contemnentis. Omnes enim acerui frugum, quos miser ille eo die messos congefferat, cælesti igne consumpti sunt, ceteris, quos vel ipse, vel conciuces eius pridie messuerant, inlæsis permanentibus. Tantusq̃ue timor ex hoc omnes perculit in circuitu, vt deinceps festa Sanctorum summâ colerent reuerentiâ. Contigit etiam in die solennitatis, vt puella quædam de villâ Munbrunnosi, nomine Selina, filia Bernalahi, de cottidianâ vexatione maligni spiritus tam perfectè sanaretur, vt ab eâ die nequam spiritus numquam eam inuaderet. Talibus quidem miraculis, & aliis innumerabilibus, quæ breuitati studentes omittimus, Dominus noster IESVS Christus declarare dignatus est merita sanctorum suorum Ianuarij & Magni, quorum ossa ordine supradicto translata & condita esse constat. Ceterorum verò corpora Sanctorum, quæ vel eodem quo isti, vel alio tempore adducta sunt, quo translata & condita sint, iuxta fidem gestorum declarabo.

* Schlaus

Ferias Martyrum negligentis messis perit, colentibus prouenit.

Malignus spiritus coërcetur.

* Leugis

Rathesdorphensis ecclesia à Rabano erecta, à monachis habitata, reliquis SS. Cecilia, Tiburtij, Valeriani decorata.

Locus est à Monasterio Fuldensi decem & eò amplius * leucis distans ad Boream, nomine Rathesdorph, à Monachis quidem habitatus, sed ad præfatum Monasterium, eo tempore ad Hrabanum Abbatem pertinentibus: in quo pulchram & diuinis officiis congruentem nouiter exstruxit ecclesiam, quam picturis & diuersorum varietate metallorum decenter ornauit; altaribus, & crucibus, auro argentoq̃ue paratis, vasisq̃ue diuersi generis, quæ diuinus cultus exposcit, congruenter adhibitis:

bitis : in quam , cum auctoritate Humberti , qui Herilolfum Presbyterum illuc vice suâ miserat ossa B. Cæcilæ Virginis , & SS. Martyrum Tiburtij & Valeriani intulit , atque in sarcophago saxeo post altare posuit ; singulorum ossibus , in oculis singulis seorsim conditis ; erectamque desuper , ut ei moris erat , ligneam tumbam auro paravit & argento. Titulum quoque rei gestæ seriem declarantem , metrico carmine compositum , litteris deauratis in circuitu conscripsit in hunc modum :

POST QVAM REX REGVM CHRISTVS SVPER AETHERA Rabani epi-
graphæ.

CELSA

VICTOR CONSCENDIT , ARBITER OMNIPOTENS.

SERVORVM TVRBAM HIC LIQVIT , PLEBEM Q. FIDEM ,

QVI VERBO ET FACTIS PLVRIMA LVCRÀ DARENT.

INTER QVOS ISTI , QVORVM HIC MEMBRA QVIESCVNT ,

VIRTVTVM TITVLIS EXIMII FVERANT.

HI POMPAM MVNDI SPERNENTES , RITE TENEBANT

MARTYRII PALMAM , VIRGINEVMQVE DECVS.

GERMANI ECCE DVO HIC PAVSANT , QVOS VIRGO BEATA

LVCRATA EST CHRISTO DOGMATE CAECILIA.

VALERIANVS ADEST VNVS , TIBVRTIVS ALTER ,

NOMINE PRAECLARVS , CLARIOR ET MERITIS.

HAS TRES PERSONAS ROMANA EX ARCE MEANTES

SVSCEPIT HRABAN , CHRISTE TVVS FAMVLVS.

PATRONOSQVE SIBI EXOPTANS FIERI , ARTE MAGISTRA

ORNAVIT TVMVLVM : CONDIDIT ET TITVLVM.

Ædificauit etiam ecclesiam valdè conspicuam in monte excelso , XII. ferè stadiis ad Orientem à suo Monasterio distantem , quam cum ex præcepto Otgarij Archiepiscopi , per Reginbaldum Corepiscopum eius , in honorem beatorum Apostolorum , Patriarcharum , Prophetarum , Martyrum , Confessorum atque Virginum , omniumque sanctorum spirituum cælestium fecisset consecrari , intulit in eam ossa S. Felicitatis matris VII. filiorum Martyrum ; & S. Concordiæ , sanctarumque Virginum * Basillæ , Emerentianæ , Candidæ & Eutropiæ ; quibus addidit ossa ac vestimenta SS. Aquilæ & Priscillæ IV. Ka-
lend. Octobris : erectamque desuper , sicut & in ceteris fecerat , ligneam fabricam , auro argentoque decorauit , scriptis

*Mōis S. Petri ecclesia
item à Hrabanò exstru-
ta.*

*Otgarij Archiepiscopi
Moguntini
inssu & Reginaldo E-
piscopo auxi-
liatore conse-
crata.*

*Reliquiis va-
riorū SS. or-
nata.
Basilla.*

ex vtraque parte versibus, qui gesta rei ordinem declararent hoc modo:

HIC LOCVS ECCE TENET SANCTORVM CONDITA RITE
OSSA, SIMVL MEMORANS ET PIA FACTA COLIT.

MATER FELICITAS, SANCTA ET CONCORDIA NVTRIX
HIPPOLYTI, HIC PAVSANT, CANDIDA ET EVTROPIA.

PAVLI NAMQVE HOSPES AQVILA HIC ET PRISCA QVIE-
SCVNT:

EVGENIA HIC VIRGO, ATQVE BASILLA, MANENT.

VIRGINIS AGNETIS HIC COLLECTANEA SISTIT

NEMPE EMERENTIANA, MARTYR ET IPSA SACRA.

*S. Leuba, vel
Lioba in eum
montē trans-
lata.*

Transtulit quoque eâdem die, ossâ B. Leubæ virginis, cuius vitam atq. gesta breui dudum libello comprehendi, & posuit eam cryptâ eiusdem ecclesiæ post altare in honorem V. Dei genitricis, sanctarum Virginum Christi, dedicatum in arcâ faxeâ; quam etiam ligno circumdatam, auri argentiq. metallo decenter ornauit. Sequenti autem die, per manum prædicti Corepiscopi, collocauit reliquias sanctorum Episcoporum Cornelij, Calisti, Sixti, *Sinisij, Nicasij & Felicis; Staetei quoq. & Pamphili Presbyterorum; & sanctorum martyrum Crispini & Crispiniani, Nerei & Achillei; Sebastiani quoque, Castuli & Romani; Papiæ & Mauri atque Valeriani; sanctarumq. Virginum Cæciliæ, Eugeniæ, atque Anastasiæ martyrum Christi, in ecclesiâ S. Bonifacij, in loco quo prius sanctum corpus illius quiescebat. Ædificauit enim ibi turrim lapideam post altare, in cuius turris summitate mediâ, condidit prædictorum ossa Sanctorum, arcâ faxeâ diligenter inclusa; super quam culmen ligneum, columnis quatuor sustentatum erigens, auro ornauit & argento. Intra quod, arcam oblongam quadrangulo schemate factam posuit; quam etiam auro & argento, atque lapidibus ornans, singulorum Sanctorum imaginibus decenter expressis decorauit; versusq. quasi ex personâ eiusdem arcæ prolatos, in circuitu conscripsit hoc modo:

NOMINE QVOS NOTO LOCVS HIC ET IMAGINE SIGNAT

PRAECLAROS CHRISTI ECCE DEI FAMVLOS,

QVI CORDE IMPAVIDO RVBVERVNT SANGVINE SACRO,

PRO CHRISTO IAM ANIMAS EXPOSVERE SVAS.

**Sinisij vel
Synesij,
Reginbaldu
Corepisco-
pus Mogunt.
complurium
SS. ossâ in
primariâ ba-
siliçâ compo-
nit.
Opus curri-
sum à Raba-
no exstructū
in ade sum-
mâ.*

Sed & in turre subiectâ versus conscripsit; quatuor quidem in vno latere, & quatuor in altero, elegiaco carmine hoc modo compositos:

MARTYRIBVS CHRISTI, QVORVM HIC OSSA QVIESCVNT,
HRABANVS HVMILIS CONDIDIT HVNC TVMVLVM.
HORVM TV LECTOR SI NOSCERE NOMINA CVRAS,
ARCA SVPERPOSITA PANDIT ET IPSA TIBI.

ROMA DECVS MVNDI, LAVS RERVM, SVMMA POTESTAS, *Roma laus.*
HOS IAM LECTORES PONTIFICESQVE HABVIT.

CVM QVIBVS HIC PAVSANT SVMPTI DE PARTIBVS ORBIS
VIRTUTE CLARI, CHRISTE, TVI FAMVLI.

In reliquis verò duobus lateribus Asclepiadeo carmine hos versus scripsit:

FELICES NIMIVM ATQVE BEATI,
QVOS REX CHRISTVS OVANS ARCE SVPERNA
SANCTIS PRO MERITIS COLLOCAT ASTRIS,
VITAM PERPETVAM REDDIT ET ILLIS.
QVI TEMPLVM DOMINI GRESSIBVS INTRANT,
HOS NVNC ADMONEO CORDE BENIGNO
CHRISTVM SVPLICITER VT PRECE POSCANT,
QVO CVM MARTYRIBVS SIDERA PRAESTET.

Aliorum autem Sanctorum reliquias de diuersis partibus orbis plurimas congregavit; atque in oratoriis, quæ tempore sui regiminis numero triginta construxerat, & ab Episcopis, in quorum diœcesi fuerant, dedicari fecerat, honorificè collocavit; de quorum locis, & consecrationum auctoribus atque temporibus, Sanctorumque nominibus, quorum spoliis inlustrantur, si vita comes & diuinus fauor adfuerit, locis oportunitis scire volentibus declarabo.

Cùm igitur vir ille venerabilis, Monasterium sibi commissum, per annos xx. nobiliter rexisset; & deposito curæ pastoralis pondere, ad ecclesiam, quam ad Orientem Monasterij in monte constructam esse supra dixi, se contulisset; ibi manens ac Deo seruiens, cælesti philosophiæ vacabat. Erat enim in Scripturis à Rabani studio & eruditio sacrorum litterarum. *Mons S. Petri.*

atque in his sæpiùs meditatus est. Vnde etiam hortatu fratrum

suorum atque amicorum, aggressus est scribere expositiones diuinorum librorum, tam veteris quàm noui Testamenti.

Commentarij & lucubrations. de quibus cõsule Tritem. & Nic. Serarium lib. 4. terum Margunt. in Rhabano.

Nam, vt ipse testatus est, primùm scripsit anno ætatis suæ circiter trigesimo, in laudem sanctæ Crucis duos libellos. hoc est, vnum metrico stylo cum figuris mysticis, quæ in diuinis libris longè antè prenotatæ sunt, vt in his manifestaretur Christi passio, & redemptio nostra, in figurâ S. Crucis esse prænuntiata. In quo etiam solutâ oratione subiecta est vniuscuiusque figuræ explanatio: & sic viginti octo, exceptâ superliminari paginâ, videntur in eâ contineri figuræ, simul cum expositionibus suis. Sequentem autem libellum ideò conficiendum putauit, quem etiam in viginti octo capitulis breuiauit, vt locutionem metrici prioris libelli, in eo lucidiorem faceret. Posthæc, scripsit ad Heistolfum Archiepiscopum, de institutione Clericorum libros tres; in quibus de Ecclesiasticis ordinibus, & officiis diuersis quæ in Ecclesiâ geruntur, ratio demonstratur; & ordo discendi, ac modus docendi verbi Dei, declaratur. Ad quem etiam scripsit tractatum super Euangelium Matthæi, consummans illum octo libris: cuius & hortatu fecit Homilias diuersas per totum annum, ad diuersas festiuitates; & de variis vitiis atque virtutibus subiunxit Sermones, ad prædicandum populo Dei. Posthæc, rogatu Episcoporum Frecholfi videlicet & Fridurichi, & Humberti, scripsit in octoteuchum commentariorum libros XXIX. hoc est in Genesim lib. IV. in Exodum lib. IV. in Leuiticum lib. VII. in Numeros lib. IV. Similiter & in Deuteronomium lib. IV. in Iesu Naue lib. III. in Iudicum lib. II. in Ruth quoque librum vnum fecit. Etiam rogatu Hiltuini Abbatis libros IV. in expositionem libri Samuelis & Regum. Similiter, Hludouico Imperatore hortante, in Paralipomenon edidit lib. IV. Scripsit præterea expositionem in historiam Iudith lib. I. & in historiam Hester similiter lib. I. quos tradidit Iudith Augustæ. Librum quoque Machabæorum priorem, petente Geroldo Archidiacono, libellis duobus explanauit: sequentem verò libello vno. Librum quoque, qui nuncupatur Sapientiæ, hortatu Otgarij Archiepiscopi in tribus libellis, prout potuit, enodauit. Et librum Iesu filij Sirach, qui appellatur Ecclesiasticus, decem libris similiter elucidauit. In Ieremiam quoque

Prophe-

Prophetam xx. libros expositionis, iuxta sensum maiorum edidit. In epistolas quoque Pauli, hortatu Lupi Diaconi, collectaneum fecit, colligens de diuersis opusculis SS. Patrum, sententias eorum, & in ordinem disponens, in xxx. libris illum determinauit. Sunt quoque alia opuscula eius, quæ ad interrogata diuersorum ei respondere necessarium fuit: quorum vnum est, de Corepiscoporum ordinatione, super quo ad Drugonem Archiepiscopum scripsit librum vnum. Ad Notingum quoque Episcopum Veronensem de præscientiâ ac prædestinatione Dei, de gratiâ & libero arbitrio, scripsit librum vnum; in quo, quid rectè sentiendum esset, ostendit. Nam ad Hludicum Imperatorem scripsit librum vnum, contra eos qui oblationem secundum Regulam S. Benedicti destruere volebant. Cui & misit epistolam consolatoriam post calamitatem, quæ ei accidit ex parte filiorum suorum, & Optimatum: in quâ ex diuinis testimoniis ostendit, quòd falsum iudicium non potest rectè condemnare innocentem: in quâ etiam nouissimè prouocat eum, ad indulgentiam in se commissorum. Postea, hortatu eiusdem, fecit collectarium vnum de sententiis diuinorum librorum; in quo primùm testimoniis diuinis probauit obseruandum esse honorem parentum, & subiectionem potestati à Deo ordinatæ: deinde, de diuersis speciebus virtutum, & è contrario vitiorum, testimonia de auctoritate diuinâ, in eodem opere subiunxit; demonstrans, qualiter cuiumque ordini in ecclesiâ Deo militandum sit: quod opus xl. capitulis consummauit. Ad interrogata quidem Bonosi Abbatis respondendo, quomodo cognitionis commixtio declinanda sit, & magica ars deuitanda, confecit librum vnum. Scripsit quoque libellum vnum ad Otgarium Archiepiscopum, in quo primùm de pœnitentiâ legitimâ, & spe indulgentiæ, deinde diuersa capitula de canonibus diuersorum Conciliorum subiunxit, ad corrigenda hominum vitia, & instituta religionis Christianæ roboranda. Præterea quoque Machario monacho pe-

.... Desiderata nonnulla in MS. expleat velim, qui potest.

CAPVT XV.

Henricus Imperator sanctus, quàm saluari piog³ præceptionis genere Fuldenſis eccleſiæ patrimonia communierit; & quid de poſſeſſoribus iniquis aut prodigis ipſe ſenſerit.

Tradit donatque eccleſiæ Fuldenſi Comitatum in Stoddenſtat.

IN nomine ſanctæ & indiuiduæ Trinitatis. Henricus, diuinâ ſa-
 uente gratiæ clementiâ, Romanorum Imperator Auguſtus. Quo-
 niam noſtrum eſt, de bonis nobis diuinitus collatis, præcipuè ſanctas
 ditare Eccleſias; eidem deuotioni, licet per pauca munera, pia tamen no-
 ſtra præſtò eſt voluntas in Domino, qui dat præmia pro bonâ volûtate.
 Quapropter Chriſti noſtriſque nouerint vniuerſitas, qualiter nos pro
 remedio animæ noſtræ, per interuentum ac petitionem dilectæ coniugis
 noſtræ Chuniſunde Imperatricis Auguſtæ, necnon & fidelis no-
 ſtri Richardi Fuldenſis Abbatis, Comitatum Stoddenſtat, ſitum in
 pago Moyngo-*u*ve, Fulde ad altare S. Bonifaciÿ, tali iure, taliſque
 conſtitutione, quali & debet, & à principio ab omnibus ſibi placitis
 Prælatiſ hucusque eſt habitus, in poteſtate prædicti Abbatis, ſine ali-
 cuius contradicçãoe donauimus. eâ videlicet ratione, vt ipſe, ſuiſque
 ſucceſſores, ſicut de ceteris eiufdem Abbatie bonis, dehinc liberum ha-
 beant arbitrium, quoquo modo deſuper præcipiendi, ſeu quodlibet
 vtile prædictæ Eccleſiæ inde faciendi. Hoc tantum caueant Abbates
 præſati Monafterij, ne vel religio monaſtica conſuetudinis ſuis
 temporibus caſſetur, vel cura animarum ſibi commiſſarum peri-
 clitetur; vel alimenta Deo ibidem ſeruientium rareſcant. ob hoc
 maximè, quòd Deo collata patrimonia, & decimationes Eccleſia-
 rum, laicorum manibus tradita polluantur; illiſque Deo culpabiles
 inueniuntur, qui pro nihilo habent, quòd peccata hominum ſuper ſe
 onerauerint. Illi enim, qui terrena patrimonia Deo & Sanctis con-
 ferunt, de peccatis ſuis exonerantur: illi verò, qui oblationes fide-
 lium recipiunt, & ea, quæ Deo debentur, & ad Dei ſeruitium
 traduntur, ruruſ ad ſecularem pompam, & ſuperbiam exercen-
 dam

Richardus
Abbas Fuld.

Eccleſiaſtica
aut ſacra bo-
na quid pro-
ſint iniquis
poſſeſſoribus.

dam concedunt, *oneraria peccata super se duplicant. Unde con-^{*enerantia} sulimus & præcipimus, ut modus his ponatur & terminus. Inter hæc tamen unum medium est. Oportet ut in Ecclesiis multæ sint facultates; & maximè in Fuldensi. quia cui plus committitur, plus ab eo exigitur. multa enim debet dare seruitia, & Romana & Regali Curia; propter quod scriptum est: Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. Quapropter consulant sibi, & præueniant scandala, antequam fiant; habeantque secum, quæ Deo offeruntur, nec abijciant incassum. quia citò veniet tempus, quando mundus recipiet, quod Deo dedit; & monasteria, quæ iam sunt in abundantia, prima erunt in rapinâ: ut fiat quod Saluator ait: Abundante iniquitate, refrigescet charitas multorum. Præcipimus ergo, sub di-^{Henricus un-} strictione diuini iudicij, ut omnes traditiones regum, & decreta Apo-^{tinatur de} stolicorum, atque oblationes fidelium, sub tutâ custodiâ teneantur, & ^{Lutherani-} fideliter obseruentur. Et, ut hæc traditionis & præceptionis aucto-^{simo, & nostri} ritas stabilis & inconuulsa omni tempore permaneat, hanc paginam ^{temporis har-} conscribi, & sigillo nostro eam iussimus insigniri. Datum v I. Julij, ^{pyi.} Indict. VII. Actum Goslaræ feliciter. Amen.

Idem Henricus Imp. sanctus, iudex in discordiâ Fuldensis & Hersfeldensis familiæ, exhibet imaginem iustitiæ; & spectabiles coërcendæ atrocium hominum licentiæ pœnas: affirmatque Primatum Ecclesiæ Fuldensis.

Qualiter temporibus Henrici Imperatoris composita est seditio inter Fuldensem familiam & Hersfeldensem.

IN nomine sanctæ & indiuiduæ Trinitatis. Henricus, diuinâ fauente clementiâ, Rom. Imper. Augustus. Omnibus fidelibus tam futuris, quàm presentibus, notum fore cupimus, qualiter assidua proclamatio nostras aures inquietabat, ob innumeras & frequentes seditiones & contentiones, quæ creberrimè fiebant inter Fuldensem & Hersfeldensem familiam. quæ insania in tantam prorupit dementia, ut etiam innumerabilia inter se fierent homicidia; & inde maximum detrimentum vtraque pateretur Ecclesia. Quapropter, ne talis ac tantæ presumptionis audacia, sine dignâ ultione inter vtrasque familias diutius remaneret, cum consensu & consilio vtrorumque Abbatum,

Richardus
Abbas Fuld.
Arnold. Herf-
feld.

tum, Richardi videlicet & Arnoldi, aliorumque fidelium nostro-
rum, per huius chartulæ præceptum, tale constituimus præceptum:

Ut primum omnis iniustitia, quæ iam per multa tempora incorrecta
permanserat, ab aduocatis & præpositis illorum, utrimque pleniter
corrigitur; & deinceps, si quis ex familia vtriusque Ecclesiæ, ali-
quem seruorum vel S. Bonifacij vel S. VVigberti insequetur, & ausu
temerario, & armatâ manu, ad occidendum, vel ad deprædandum
eius curtem, siue domum, infregerit, & eum impugnaverit, illi, qui
huius facti dux & princeps fuerit, tollatur corium, & capilli, &

Excoriatio-
nis supplicij
in facinoris
duces memo-
rabile.

VVeregeldus
& VVeregel-
da, antiquis
Germanis
æstimati-
onis præ-
tium. In
vet. Saxon.
iuris speculo:
pretium, quo
quis mortu-
us. Domit
man einen
todten ver-
büßet. t. 24.
alte schock,
vt Ius Saxon.
loquitur.

* Hac pur-
gatio vulga-
ris, cui Cano-
nica obrogat.
Ext. de pur-
gat. vulg. ex
cap. Consul-
tuisti, &c.
Aduocati
pœna negle-
ctæ iustitiæ.
Ministeria-
les Abbati-
um.

Fuldensis Ec-
clesia super
omnes Eccle-
sias Gallie
sui ordinis.

* pro Germa-
niâ vtrâque
cus & ultra
Rhenum, ac
Lotharingiâ.

utraque maxilla, ferro candenti comburatur; reliqui eius sequaces,
cute & capillis priuentur. Si autem ibi aliquis occiditur vel vulne-
ratur, auctor homicidij, vulneris, obtruncationis, VVeregeldum illi
Ecclesiæ, cuius homo est occisus, vel truncatus, restituet. Et in quo-
cumque loco, aut ex unâ, aut ex aliâ familia aliquis occiditur, nisi ille,
qui homicidium facit, probabiles testes habeat, aut per * ferrum can-
dens hoc probare valeat, quod ob aliam causam non fecisset, nisi
quod de impugnatione ipsius aliter vim eius effugere non potuisset,
supradictæ pœnæ subiaceat. Si autem hoc probare potest, nihil patiatur,
nisi quod hætenus ipsa Ecclesia pro lege habuit. Istud constitutum ad-
uocatus, in cuius regimine hoc euenerit, cum consilio vtrorumque Ab-
batum, fideliter adimpleat. Si autem aduocatus aut mercede condu-
ctus, aut misericordiâ amicorum motus, aliquâ calliditate, hoc decre-
tum facere noluerit, aduocatione careat, & gratiam regni amittat;
nisi hoc iuramento probauerit, quod inuasorem inuenire non possit, &
quàm citissimè repererit, iudicium & iustitiam Ecclesiæ faciat. Quod
si ipse aduocatus reum acquirere non potest, fideles Abbatis, vulgari
persecutione acquirant, & ad prædictam pœnam representent. De
Camerariis, & Pincernis, aliisque honoratis vtrorumque Abbatum,
hoc constituimus, vt si quid tale aliquis eorum fecerit, prædictæ pœnæ
subiaceat, vel libris decem talentorum redimatur. Et hoc firmiter præ-
cipio, vt semel rectè diffinitam causam nullus iterare audeat. Si autem
vel ipsi Abbates hoc decretum infregerint, ad regalem cameram duas
libras auri persoluant. Verùm licet æquitatis dictante iustitiâ, de am-
babus Ecclesiis pariter diffinitum sit, tamen considerandum est, quod
Domini Apostolici Fuldensem super omnes Ecclesias * Gallie præpo-
suerint; minorque cedet maiori.

Hic idem Henricus, cur Claudi cognomen tulerit, inquiri
video.

video. Nauclerus famâ exceptum perhibet, ex obiecto Regi Naucl. generatione 32. Henricus Imper. cur dictus Claudus. cælitus viso id euenisse; cùm Romæ in Ecclesiâ D. Mariæ Maioris, Christum Iesum summum sacerdotem, Matre Sanctorumq; stipatum choro, rem diuinam patrare conspicatus, simul ab Euangelio recitato, Angeli manu librum ad se ferri vidit, osculo de more libandum; atque eo in ostento exiisse de mentis potestate, sensibus alienatis. cumque quid secum ageretur ille quidem nesciret, Angelum, collaudatâ eius pudicitia, & castimonie studio, tetigisse neruum femoris; atque inde claudicare cœpisse. At comperior equidem, in Ecclesiæ Fuldenensis membranis iis, quibus munificencia eius regia describitur, *primis regnandi exordiis, cùm se exerceret venatu, grauitèr à ferâ saucium, nomen inde populari iactatione * Huffeholz, id est, * grallator claudi tulisse.* sen ligno sa- liens. Quamobrem ex hoc feræ incurfu claudicasse potius, cum maioribus credere liceat; ex Angeli contactu, si illi viso sua fides, testificationem retulisse coniugalibus abstinentiæ pudicitiaque.

CAPVT XVI.

Donationes, quæ mirificam maiorum pietatem erga sacra loca, sanctosq; patronos & Christi seruos, commendant.

PRAECIPVVM non tempore, sed sedis ac officij dignitate locum habeat Hatto Moguntinus Archiepiscopus hoc nomine primus, Abbas olim Augiæ, & regni Cancellarius; cui & bonam mentem superfuisset, quâ numen cæleste sibi placaret, & amplissimas opes, quas Deo fceneraret, tabulis antiquis approbabo.

Sanctarum auctoritate paginarum, & diuinarum monitis Scripturarum, fidelium aures multimodis admonitionibus pulsantur; vt huius peregrinationis tempore, omni virtute satagant elaborare, vt bonis operibus & eleemosynarum largitate, vitam mensuram acquirant. Multum enim est felix & laudabile commercium, dum de vilibus & perituris rebus, aeternæ vitæ gaudium comparatur. Magna etenim pietas largitoris, quæ nos docet, spretis terrenis, caelestem patriam

triam thesaurizare. Vnde ego Hatto, Dei gratiâ & misericordiâ dispensante, Moguntiacæ Ecclesiæ Archiepiscopus, regnante Domino

Palatium id Triburia vil-
la regalis, in-
ter Mogun-
tiacum &
Oppenhei-
mū in ulte-
riore Rheni
ripâ, cum lo-
co iam aboli-
tum.

Lib. 1. Mo-
gunt. rer.
cap. 33.
Hugg: Fuld.
Abbas.

Donati fun-
di ne feudo
alienentur.

Luduico gloriosissimo Rege, & residente in palatio Triburenfi, cum reuerentissimo Abbate Huggi, Fuldenfis monasterij, ceterisque eiusdem monasterij fratribus & clericis, ad eorum omnium præsentiam, quidquid proprietatis habui in Massenheime marchâ, & in Vvicrino marchâ, & in Ruuenheime marchâ, & in Geraba marchâ, & in Lichsamene marchâ, hoc totum in manus Gerhardi Comitis, & Chunrardi Comitis dedi, eâ ratione, ut cum omni integritate ad sepulchrum pretiosissimi Christi martyris Bonifacij, in monasterio Fuldenfi, transfererent. Quarum rerum traditiones legitime, in præsentia gloriosissimi Luduici Regis, peractæ, deprecor & obtestor ipsum Abbatem, omnemque S. Bonifacij Congregationem, per ineffabilem sanctam Trinitatem, Sanctorumque amorem & reuerentiam, ut numquam alicui hominum inbeneficientur; sed ad generales vsus fratrum perpetuò conseruentur. Si verò aliquis successorum meorum, contra has res aliquo modo generare calumniam præsumpserit, primò iram Dei omnipotentis incurrat; & quod repetit, nullatenus vindicet; sed quicumque litem vel controuersiam aliquam intulerit, auri libras XII. argenti XXXVI. coactus regie maiestati reus exsoluat. Datum palatio Triburenfi coram Rege Luduico: qui & conscribi, & sigillo suo insigniri iussit. Anno Dominicæ incarnationis DCCCCX. Indict. XIII. anno verò Domini Luduici serenissimi Regis XI. octauo Idus Aprilis.

Ego in Dei nomine HATTO Archiepiscopus & Cancellarius has litteras iussu meo scriptas recognoui, & manu propria subscripsi.

✠ Signum GEBEHARDI & CHVNRARDI Comitum, qui easdem traditiones rerum fideli manu susceperunt, & hoc coram Rege iurauerunt, ut eas S. Bonifacio martyri fideliter delegarent, & præcepto regio confirmarent.

✠ Signum DITOLFI Vormatiensis Episcopi.

✠ Signum EINHARTI Spirensis Episcopi.

✠ Signum GOTDANCKES Comitum, &c.

Quæ sequitur Tacgolfi Bohemi Comitis oblatio, in Caroli Magni ætatem incidit, qui & eamdem auctoritate suâ corroborauit.

In nomine & honore sanctæ & indiuiduæ Trinitatis. Notum sit omnibus Christi fidelibus, qualiter Dominus Tacgolfus de Bohemiâ Comes,

Comes, audiens famam venerabilissimi loci Fuldensis conuentus, & quia Reges & Principes facerent sibi memoriam in monasterio S. Saluatoris, & intercessorem sanctissimum martyrem Christi Bonifacium; venit & ipse cum summâ cordis ac mentis deuotione adorare in domo Domini, vt inueniret gratiam in conspectu tremendi Iudicis: considerans quoque, quod Dominus ait, Non appareas in conspectu meo vacuus; tâtusque diuino ardore intrinsecus, obtulit Deo & S. Bonifacio regionem suam, quamdam videlicet prouinciolam, sitam iuxta Bohemiam, Sarawe nuncupatam, quæ suæ proprietatis & iuris erat, cum omnibus villulis & compertimentis suis, eo tenore, vt plenam fraternitatem, tam viuens quàm moriens haberet, & sepultura locum post finem vitæ suæ, in monasterio obtineret, &c. Facta est autem hæc traditio sub Carolo glorioso Imperatore; qui & stabiluit ac confirmauit eam, & annulo suo insigniri præcepit chartam inde conscriptam. Anno Dominicæ Incarnationis DCCCI. Indict. x.

* apparebis
Exod. 23.

Caroleus eo
anno à Leone
III. creatus
Occidentis
Imperator.

Gemina huic pietate, & notis eximij candoris, donatio fuit Hertaci Principis Saxonix.

Nouerint Christi fideles, tam futuri quàm presentes, qualiter quidam nobilis Princeps de Saxonix, regali stirpe progenitus, Hertac nomine, diuino amore succensus, & desiderio celestis patriæ compunctus, cum videret quamplurimos fideles ad monasterium sancti Saluatoris, quod constructum est in honore S. Bonifacij Archiepiscopi & martyris, Fuldx, confluere, & æternæ vitæ suffragia ab eodem beatissimo Martyre deprecari, cogitabat intra se, quomodo & ipse de bonis suis terrenis, quibus ex largâ Dei beniuolentiâ superabundabat, pretiosissimum Christi martyrem Bonifacium placaret, vt ipsum apud districtum Iudicem, promptum intercessorem habere posset. Cumque hac liberatione animum suum in bonorum affectuum desiderio, & vitam in bono proposito circumflecteret, misit Deus in mentem eiusdem gloriosi Principis, vt ex diuite venâ facultatum suarum, venerabilem conuentum Fuldensium fratrum, oblati patrimonii suis ditaret; & ob hoc specialiter ad præfatum monasterium deuotissima dona conferret, &c. Regnabat tunc temporis pius Imperator Otto Rufus, magni Imper. Ottonis filius: quem adiens præfatus Princeps, indicauit totum desiderium, &c. quod Imperator audiens, laudabat & glorificabat Deum, & sanctissimum eius martyrem Bonifacium; misitque cum eo legatarios suos, vt votum, quod vouerat Deo, fideliter exsolueret.

VVerenherus
Abbas.

Veniens igitur cum nuntiis Imperatoris ad S. Bonifacij Fuldense monasterium, gratanter à domino VVerenhero Abbate, & ab omni Congregatione susceptus est: perductusque ad altare S. Bonifacij martyris, obtulit Deo & pretiosissimo martyri eius Bonifacio villas duas Ottenhusen & Tutenhusen, cum omnibus appendiciis & vtilitatibus suis, coram legatariis Imperatoris, & coram multis testibus aliis, in hunc modum, vt Fratres specialiter in suâ proprietate haberent, & annum censum inde acciperent, ac sui parentumque suorum semper memores essent. Facta est hæc traditio tempore gloriosissimi Imperatoris Ottonis Rufi, cuius præcepto confirmata & sigillo consignata, vt nunquam in æternum ab aliquo hominum irrita fiat. anno Dominicæ Incarn. DCCCCLXXVIII.

Specimen his addere lubet prisæ monasticæ oblationis huius ecclesiæ Camerarij Lamberti.

Notum sit omnibus Christi fidelibus, tam futuris quàm presentibus, qualiter ego Lambertus, Camerarius sanctæ Fuldensis ecclesiæ, comparavi quoddam prædium in * Kemercellâ, quod singulis annis sex persoluit solidos: & obtuli illud domino meo S. Bonifacio martyri in oblationem fratrum nostrorum Fuldensium, pro recordatione dilectissimi amici mei domini Friderici Abbatis de S. Godehardo in Hildenesheim pij ac reuerentissimi viri. Qui dum solito more ad festiuitatem S. Bonifacij, visitandi & orandi gratiâ, nam puer ipse olim hic nutritus est, aduenisset, incidit in ægritudinem, quâ & defunctus est. Ego verò ob nimiam viri familiaritatem & veterem amicitiam, & perfectæ fidei illius charitatem, impetraui à domino Abbate & sancto conuentu Fuldensium fratrum, vt exequiæ eius festiuè & honestè celebrarentur; & in loco celeberrimo, iuxta dominos & Patres nostros sanctæ Fuldensis ecclesiæ Abbates sepeliretur, cuius memoriam annuatim postmodum celebrari à fratribus obtinui, & commendationem singulis annis ad sepulchrum eius, ab omni Conuentu fieri impetraui. Huius rei gratiâ, pro recordatione animæ illius, singulis annis statui charitatem fratribus de præfato prædio exhiberi, vt eo libentiùs annuam recordationem illius agant, quanto pro salute animæ ipsius, & requie, charitatis oblata percipiunt.

Sed quia huius generis cuiusq; loci ac dignitatis principum virorum suppetunt innumera, quo ne fastidium afferat vbertas, aliquid sexui femineo iam quoque largiendum est.

Emicat

* Camerarij
vel Camera
cella.

Dispositio ad
pios vsus in
regulari be-
neficio.

Fridericus
Abbas sancti
Godehardi.

Dispositio
consensus.

Sepulchri
conuentualis
celebratus.

Alludit ad
officium cha-
ritatis ani-
marum, quod
prisè Seelge-
râth.

Emicat ante omnes, ceu inter stellas luna quædam, nobilissima virgo Emehilta; quæ sua dedisse parum rata, ni seipsam quoque Christo donasset, præclaram à laudato Principe laudem abstulit: cuius eam partem diplomatis hîc recitabo, quâ Emehiltæ propositum animi consiliumque exposuit. est is Carolus Magnus.

Omnium fidelium Christi ac nostrorum pateat solertia, quia ob amorem diuinæ remunerationis, elegimus nobis locum quemdã in Borchoniã situm, congregationem videlicet sanctissimi martyris Bonifacii, in Fuldensi monasterio; eò quòd religione & diuino plerumque polleat ac vigeat seruitio. Cui loco, non solum nos, ex largâ nostræ liberalitatis munificentia, regio munere contulimus res proprietatis nostræ, verum etiam ceteri fideles nostri plurima contulere donaria, tam in prædiis & decimis, quàm in facultatibus ac familiis: in quibus, ad excitanda corda ceterorum, inducimus ad exemplum factum cuiusdam famule Christi Emehiltæ; nostræ quidem secundum carnem cognatæ, sed secundum Deum triumphantis virtute castitatis & virginitatis. Quæ, cum in proprio domate sibi Monasterium fecisset, vbi cum multis virginibus Deo seruire decreuit, in loco qui Mileze nuncupatur, cunctaq; prædia sua, quæ numero LV. eidem loco in id opus attitulasset, ab incursum Paganorum, Sclauorum videlicet, qui è regione Boëmiæ sæpius eruptionem facere, & homines abducere solebãt, præpedita, omnia prædia sua simul cum ecclesiã quam construxerat, S. Bonifacio in Fuldensi monasterio contradidit: ipsaq; non post multum tempus ad innubas in loco Biscofesheim se contulit: quem locum B. Lieba quondam bene & religiosè rexerat; & multas ibi Deo virgines aggregauerat. Per manus ergo nostræ regalis potentie, imperamus omnibus hominibus, cuiuscumque conditionis & personæ, ut nullus contra eius donationem & traditionem aliquid facere vel inuadere præsumat, &c.

Traditio Emehiltæ nobilissimæ virginis.

In nomine Domini & Saluatoris nostri IESV Christi. Ego Heme-hilt ancilla Christi, memor humanæ conditionis, quia breuis est vita hominis super terram, de supernis cogitans, atque ad æterna festinans; quæ retrò sunt obliuiscens, & ad anteriora me erigens, &, vt amplior mihi portio in terrâ viuentium reddatur, huius terræ, in quâ temporaliter viuimus, partem, in portione ad me pertinentem, in diuersis videlicet locis, tam de paterno, quam de materno, vel aliunde exquisito do-

Caroli Magni in Fuld. Monast. munificentia.

Emehilda Caroli Imp. cognata, Virgo, Monasterium cõdidit Mileze & offert Fulda.

Sclauorum incuriones.

Innuba hic dicitur sacra virgines. Biscofesheim.

Baugulfus
Abbas.

no, trado atque concedo, pro remedio animæ meæ ad Fuldense monasterium; vbi S. Bonifacius corporaliter requiescit; vbi & venerabilis Abbas Baugulfus multitudini monachorum præesse cernitur, locum Milize, &c. quod monasterium ego ipsa proprio labore construxi & ædificauit; omnia mea ad integrum sanâ mente, sanoque consilio, vt supra dixi, donavi, tradidi, &c. ego videlicet Emehilt, & ceteræ sorores meæ, omnesque fratres mei mecum, pro animabus parentum nostrorum, vt Deus omnipotens, pro hoc terreno patrimonio, æternæ hereditatis nos faciat esse consortes, &c. facta est hæc traditio anno Dominicæ Incarnationis DCCC. regnante Carolo glorioso Francorum Rege, qui & presens adfuit, & suâ potestati uâ manu, præceptionem fecit, vt nullus hominum eam irritam faceret.

Traditio super Westheim & Mitteldorf à quadam matronâ nomine Tuteche, Egberto Abbati facta.

In nomine sanctæ Trinitatis, notum sit omnibus fidelibus Christi, tam futuris quàm presentibus, qualiter ego Tutecha, pro animâ filij mei Regenhardi, tradidi ad Fuldense monasterium, pro amore Christi & S. Bonifacij martyris, prædium meum & proprietatem meam, videlicet quidquid habeo in villâ quæ vocatur Sigifrides, & Scambach & Westheim; duas etiam hubas in Mitteldorf. Trado præterea seruos, quorum hæc sunt nomina, Regenbotto, Hertuin, Genuo, Tuto, Regenwart, Ortwin, cum vxoribus & filiis eorum, & omni cognatione suâ, & possessione eorum. Et quia spem generanda prolis non habeo, sancto Christi martyri Bonifacio, vitam & animam meam, cum rebus omnibus committo, vt sit mihi sponsus & adiutor in conspectu Domini; pro cuius amore, quidquid hereditario iure possideo, ad Fuldensium fratrum seruitutem deuotissime dono & concedo, pro animâ meâ, & dilecti filij mei Regenhardi. Isti sunt testes eiusdem traditionis: Gerlah aduocatus, qui & hanc vestituram suscepit; Sigibotto Comes, & Tammo Comes, Goswin Comes, Botto, & alij. Et vt hæc traditionis nostræ vestitura stabilis & inconcussa seruetur, chartulam hanc conscriptam, sigillo domni Egberti Abbatis insigniri fecimus, vt absque omni contradictione Fuldensium fratrum commodis, in perpetuum cedat, & vtilitatibus.

Huba vel
Huba Longo-
bard Guiffa,
prædium vel
agri tantum,
unde colonus
se sustentet
cum familiâ.
Not. ad con-
fuit. Caroli
Magni V. A.
Affectus in
S. Bonifaciū
ardētissimus.

Egbertus
Abbas.

CAPVT XVII.

Memorabilis Fuldensis ecclesia, qua superiorum temporum iniuriis oppressa panè iacebat, in integrum restitutio: principio per Hadamarum, inde per Marcuardum, Abbates.

Descriptio redditus terræ Fresonum sub
Hadamaro Abbate.

POST multorum annorum curricula, ex quo Fresia per prædicationem Euangelicæ veritatis, & triumphum martyrii beatissimi Bonifacii, subacta est, venerabiles multi huius sanctæ Fuldensis ecclesie extiterunt Patres & Prælati: qui, cum Deo omnipotenti libenter ac deuotè seruire satagerent, eorum industriâ, non solum exteriores & procul positæ res Monasterij, sed & interiores & spirituales diuitiæ, in tantum succreuerunt, ut thesaurus domus Dei in tantam enormitatem excresceret, ut etiam arenâ maris & pluuia guttis coequaretur. Vnde contigit, ut cum Patres nostri, securitate acceptâ per felicia tempora, gloriosè vitam ducerent, exterarum & longè positarum possessionum diminutio, per negligentiam præpositorum inoleceret, in tantum, ut ab extraneis inuasoribus, plurima Monasterij prædia, sub voracitate laicorum posita, panè irretita & impedita viderentur, quoadusque dominus Hadamarus Abbas religiosus, vir strenuus, & maximâ sagacitate ingenij præditus, omnia perspicacibus oculis in corde perlustrans, voracitates faucium tyrannorum exinaniuit, & eos à Fuldensis monasterij rapacitatis siti præualidâ retraxit. Percurrensque omnia præfati Monasterij prædia, quæ ab Imperatoribus & Regibus, ceterisque fidelibus, à prisco tempore B. Bonifacio fuerant contradita, vsque ad Fresones indagando peruenit. Hinc vbi locorum pensitationes decursæ, subiicitur, dimidiam partem omnium vectigalium ac censuum per totam Orientalem Fresiam pertinuisse ad S. Bonifacium Fuldensis monasterij.

Eiusdem beneficii vt præmium, ita facinoris gloriam, Conradus Rex, secundus eius nominis, sibi iure vindicet. Is, sacrâ

*Amplitudo
vectigalium
& possessionum.*

Qui imminuta?

*Hadamarus
vindex amissorum
possessionum.
Tyrannos &
inuasores
Monasteriorum
verum coëciet.*

expeditione aduersus Saracenorum barbariem perfunctus, vbi direptis S. Bonifacij opibus, dominatu paucorum, Abbatiam regificis cumulatam muneribus, longè ceterarum in Germaniâ principem, à clientibus suis afflictam & subiugatam perire miserè cerneret, Marcwardum Abbatem sapientum consilio vindicem legit prisçæ religionis & magnificentiæ restituendæ; qui animi magnitudine Regis desiderio non impar, hoc auxiliare decretum à Conrado tulit: quo excellens erga Fuldensis nominis & salutem & glòriam, Rex ille studium professus est.

Præceptum Chunnardi Marquardo Abbati traditum.

In nomine Domini. Chunnardus diuinâ disponente gratiâ Romanorum Rex, & Aduocatus pacificus. Cunctis fidelibus liquet, quantâ sollicitudine & curâ, Dei ecclesias & monasteria sacræ religioni dedita, ex quo Dei nutus regnare cœpi, complector & intueor; & quæ ab antecessoribus nostris Imperatoribus & Regibus Deo & Sanctis oblata, semper seruare atque defendere paratus & promptus sum. Vnde notum esse volumus cunctis nostris, Christi quæque fidelibus, quæ nostris temporibus circa Fuldensem Ecclesiam, regalem & principalem totius Germaniæ Abbatiam, Domino mediante peracta sunt; quo modo eam inuenerim, & quo modo reliquerim. Cùm enim, peractâ expeditione, quam contra Paganos, Christi & Ecclesiæ totius suscepi inimicos, à ciuitate Domini Ierosolymâ cum pace essem reuersus, inueni præfatam Fuldensem ecclesiam omnibus modis disturbatam, multorum insidiis prædonum expositam, eò quòd oues pastore orbata erant, & luporum insidiis faucibusque patebant. Is enim, quem Abbatem antea reliqueram, & omnibus ecclesiæ rebus legitime præfeceram, ab Apostolico domino Eugenio, accusantibus eum cunctis fratribus, auditus, Treuiris depositus est. Fratres præfatæ Congregationis, cùm inter se de alterius electione discordarent, sano consilio habito, medium me sibi fecerunt, & omne consilium mihi imposuerunt; quorum pium desiderium videns & considerans, æstimavi iustum & dignum, succurrendum loco, & mei iuris esse, vt prouiderem tam fratribus quàm toti familiæ. Accitis interim religiosi viri & Deum timentibus, habui consilium, vbi talem inuenirem virum, per quem regulariter & honestè secundum Deum, & secundum mundi cultum, Fuldense regere possem monasterium. At illi, consilio inter se habito, obtulerunt mihi venerabilem & perfectum virum, Dominum Marcwardum, omni

Conradus rex ablata à vasallis & iniquè per uasa redhibita curat.

Conradi erga Ecclesias & Monasteria fauor.

Fuldensis Abbatia regalis & principalis totius Germaniæ.

Eius status sub Conrado.

Regis circumspectio in Abbate nominando.

Marcwardus officium.

reli-

religione & regulari consuetudine apprime imbutum. Quem statim, cunctis fratribus cum gaudio accurrentibus, tam loco quam omni populo prefeci; & non post longum tempus, cum litteris nostris Romam ad Eugenium Papam sublimandum & promovendum, cum duobus Episcopis Basiliense & Constantiense direxi. Qui susceptum eum, clementer atque benigne tum propter nos, tum propter honorem Fuldensis loci, promotum, sublimatum, insulatum, cum privilegiis ceterisque honoribus, debite sibi pro loci honore impensis, cum gaudio ad nos remisit. Quem rursus susceptum, condigno honore postmodum habui commendatum, credens pro certo, eum in omnibus eidem Monasterio utilem esse futurum. Cui primum in mandatis dedimus, ut omnes Regis consiliū de œconomia bonorum Monasterij. villicationes à laicis reciperet, & per Præpositos suos, viros honestos & religiosos, officia dispensando disponderet. Postmodum verò ei in omnibus, propter Deum & loci honorem, adherentes, ab omnibus curis & sollicitudinibus, etiam & à quibusdam insidiatoribus absolvimus, securi de eius industriâ & probitate, quòd tam interius quam exterius Dei opus sit expleturus. Auditis autem quibusdam primi sui negotij impedimentis, id est, quòd tam ministeriales, quam homines sui, Cupiditas ministerialium & clientium castigata. plus multo de bonis Monasterij sibi adiacentibus diripuissent, quam in legitimo suo beneficio haberent; iterum venimus ei in auxilium, precipientes, ut nullus ei esset molestus, vel contrarius, in his quæ ad iustitiam & utilitatem Monasterij spectant. Nos ergo, propter religionem Marcuuardi elogium. & reuerentiam viri, inclinatum semper ad eius petitionem habentes animum, perfecteque cognoscentes, animum eius totum in hoc esse, ut non solum res Monasterij dispersas congregare, congregatas studeat conseruare; verum etiam pro iustitiâ & pro honore loci eius, ipsam vitam velit impendere; suggestioni eius pium & deuotum, quamdiu superuixerimus præbebimus assensum: ob diuinum amorem, prædictum Fuldense monasterium, cum rebus & hominibus, & cum omnibus ad se pertinentibus, in nostrum Mundiburdium. & in ius nostræ defensionis suscipimus, & nostræ protectionis munimine solidamus, tali sub Mundiburgum. m. a. protectio. interminationis conditione, ut nullus iudex, vel aduocatus, vel comes, seu quilibet ex iudiciaria potestate, in ecclesiam aut villas, aut loca vel possessiones, quas moderno tempore infra regnum nostrum præfatum possidet Monasterium, vel que deinceps diuina pietas aduuxerit, ad Exigere fredum Constit. Caroli Magni. i. poenarum aut militiam. causas iudicario more audiendas, aut freda exigenda, aut mansiones faciendas, vel seruos aut colonos distringendos, nec vllas redhibitiones,

vel

vel illicitas occasiones requirendas, nostris futurisque temporibus ingredi audeat, ve ea quæ memorata sunt, exigere præsumat. Liceat ergo Abbati totam sibi subiectam familiam regere, & res facultatesque ecclesiæ suæ, sub nostrâ defensione possidere; decimas sibi auctoritate Apostolicâ concessas, accipere, nec laicis eas in beneficium præstare. Et quidquid de supradietis rebus ius fisci nostri poterat exigere, pro æternâ remuneratione, præfato Monasterio & fratribus ibidem Deo seruientibus conferimus. Habeat ergo Abbas Fuldensis monasterij, tam ex nostrâ quàm ex antiquorum Regum donatione, potestatem, telonia & monetas ac vectigalia redditusque bonorum, simul cum decimatione per suos Præpositos & dispensatores tollere, & in utilitatem suæ ditionis redigere, propter ædificia facienda, & lapsa reparanda, hospites & pauperes ac peregrinos, secundum præceptum Regule, suscipiendos ac recreandos. Quicumque hoc nostrum Imperiale, & Apostolicum præceptum violauerit, iuxta sententiam Zachariæ Pape, ceterorumque Apostolicorum, qui venerabile hoc Fuldense monasterium suis privilegiis confirmauerunt, excommunicandus erit, &c.

Regalium
munera.

CAPVT XVIII.

*Marcuardus Abbas conditor Fulda ciuitatis,
restitutor & amplificator ecclesiæ Fuldensis.*

VIRTVTVM & meritorum ipse sibi præco fieri coactus Marquardus, dum, quò ne præsentis posterive beneficentiam ab se præclare habitam, obliuione aut aliis causis dissimularent, beneficia numerato scilicet appendit. Nam & has siue rerum asperitates, siue communium temporum casus ipse subiit, vt cum fluctibus inuidiæ & inimicorum maximis caput obiecisset, quò in tranquillum Ecclesiæ res fortunaque adduceret, denique in ipsummet iniuriæ procellæque vis redundaret. Videtur autem viri, imò sapientissimi & cordati Præfulis mens, spirare etiamnum, in hoc monumêto; cuius tamen ossa potius, non colorem & sanguinem dictionis, quem hæc ætas ignorauit, æstimes censeo: & ne modestiam requiras, eius Epitaphium præfigo; quod inter Abbatum conditoria lapidi insculptum legitur:

QVEM

QVEM TEGIT ISTE LAPIS, IVSTI MONVMENTA LA-
BORIS

SI DEDIT ILLE TIBI, FVLDA MEMENTO SVI.
ARBITER AETERNVS, QVI CORDIS PERSPICIT IMA,
QVO FIANI ANIMO, SINGVLA FACTA VIDET.
VNDE QVOD HIC FECIT, POST QVAM DÉVS EVOCAT
IPSVM,
NON HOMINIS MERITA IVDICET ALTER HOMO.
AVXILIO POTIVS, CARI SVCCVRRITE FRATRES;
VT SIT EI REQVIES ET SINE NOCTE DIES.

Gesta Marcwardi Abbatis de seipso res suas & merita in Fuldensem ecclesiam exponentis.

In nomine S. Trinitatis, & indiuiduae unitatis. Ego Marcuardus Dei gratiâ præordinante, humilis sanctæ Fuldenfis ecclesie dictus minister, omnibus Christi, suisque fidelibus gratiam & æternam salutem in Christo. Nouimus non esse nostri iuris, propriam commendare personam, cum scriptum sit: Laudet te os alienum, non tuum. Sed quis, Deo iubente & annuente, ex purâ conscientia loquor, audienda sunt, quæ non solum ad commendationem, sed etiam ad defensionem mei depromo: ne fortè ea quæ bonâ intentione feci, aliquid detractores operum meorum in sinistram partem deriuent; & fiat illis in scrupulum perditionis, quod factum est à me simplici ex corde, pro defensione mihi credita ecclesie. Igitur, ex quo primùm intraui per Domini gratiâ, & Regis Chunradiürgente imperio & fratrum, totiusque huius plebis compellente electione, cæpi tractare, quomodo Deo adiuuante, iam desolatam hanc, & ferè ad nihilum redactam Ecclesiam, ab inuasiõne & direptione quorundam possem liberare. erat enim verè videre miseriam, quod tam nobilis locus & ab omnibus fidelibus adamatus atque exoptatus, ad tantam negligentiam deuenerat, vt non esset in omni apotheca fratrum vel Abbatis, unde possent fratres tam venerandæ Congregationis per diem sustentari. Nec mirum; nam laici habebant inter se diuisas omnes huius Monasterij villicationes; & quod volebant, retinebant; hac inquam occasione, maxima distractio primùm facta est huic ecclesie. Nam quicumque laicorum, aliquanto tempore habebat inter manus villicationem huius Abbatie, optimos exinde sibi exceperat mansos; eosque pro beneficiali iure in suos hereditauit filios; ita, vt ali-

*Marcwardi
ingressus.*

*Fuldenfis Ec-
clesia status
calamitosus.*

*Ex laicorum
rapinis &
improbitate.*

** retinebant;*

*Vasallorum
infidelium
cupiditate, &*

qua villicatio plures amitteret hubas, quàm retineret; & villicatio,
 qua debebat seruire in Monasterio ad XIV. dies, vix septem* seruiret
 fratribus; & quæ septem, vix tres dies, vel prorsus nihil seruiret fra-
 tribus. Erat è regione, altera, & multò intolerabilior miseria. Principes
 diuersarum regionum sumebant sibi de adiacentibus Ecclesiæ bonis,
 quantum sibi bonum videbatur; & habebant sibi, quasi pro beneficio,
 nullo eis prohibente vel contradicente. Qui autem pauperiores erant,
 faciebant sibi noualia & villas in nemoribus, & forestibus S. Boni-
 faci. Quid dicam de familiâ Ecclesiæ, quæ vbiuis terrarum in direptionem
 exposita erat, omni rapienti & dicenti: Meus es tu; meus es tu;
 ego te in beneficium acquisiui. Hæc & his similia, & multò maio-
 ra ac grauiora mala, urgebant prædecessores, vendere & dilapidare
 vasa & utensilia domus Dei, & dilacerare ac discerpere ornamenta
 Ecclesiæ, quando cogebat eos necessitas seruire Regiæ atque Romanæ
 curiæ; quia Abbatis totius vtilitas in laicorum manu posita fuit; & si
 aliquis eis contradicere vellet Abbatum, ac iudiciali lege placitum fa-
 ciens, iustitiam ab eis exquirere cœpisset, ingeniosâ & callidâ argu-
 mentatione iuris sui, Lehenrecht nominant, anguis more de manibus
 elapsi, per anfractus sermonum sine suo discrimine effugiebant. Hoc
 ergo omne periculum, & Ecclesiæ mihi commissæ dispendium, præ ma-
 nibus & præ oculis habens, cœpi mecum tractare, quid factò opus es-
 set; præsertim, cum mihi multæ nascerentur contrarietates & contra-
 dictiones, si quidquam horum mutare vel prohibere vellem. Primùm
 ergo consilium à Deo quæritans, totum me ei commisi, qui solet in peri-
 culis subuenire; & statim piè consolatus, in tantam mentis constan-
 tiam deueni, vt pro nihilo ducerem quamlibet aduersitatem; tantùm vt
 stans pro domo Dei aliquid possem prodesse in rebus requirendis &
 retinendis, seu recipiendis ab importunis & malis hominibus. Consi-
 lioque habito, ex auctoritate domini Papæ Eugenij, & præcepto domi-
 ni mei Regis Chunradi, nulli hominum vel ministerialium meorum
 quidquam, nisi quod suum est, in beneficio præstui. Ceterùm, si quid
 haberet ex inuasionem seu ex rapinâ de bonis Ecclesiæ ad manus, contra-
 dixi; villicationes meas laicis interdixi, quas statim cum fratribus
 meis, & cum quibusdam rusticis, sicut mihi ratum & consultum vi-
 debatur, disposui. Vnde statim, quia prima coitio acerrima est, magnam
 contradictionem, etiam occisionem meorum, & oculorum excacatio-
 nem, & sanguinis effusionem, ob importunitatē quorundam pertuli.

Sed

* diabus

Principum
vicinorū in-
uasione.

* forestis

Veteris the-
sauri sacri
distractio.

* i. consentū

Lehenrecht.

A Deo prin-
cipium.Prouta gu-
bernationis
exempla, interaduersa &
suorum vul-
nera, & cum

Sed quid multis opus? Deus omnipotens, cui me & omnia mea commisi, ipse dedit meis miram & incredibilem victoriam de inimicis & hostibus Ecclesie; ita vt multis magnum quid videatur, quod homo sine parentum adiutorio, advena, & alienus in hac terra, tanta potuit facere. Sed nemo miretur. nos enim Clerici, siue Monachi, si parentum insatiabilem ambitionem explere vellemus, non sufficeret nobis ad hoc quivis cum Abbatia Episcopatus; & tamen forsitan tepide, nisi pro suo commodo adiuuarent nos. Sed de his dixisse sufficiat.

victoria fructu.

Affertus in colangineos & in partes quam noxius ecclesie.

Ego Marcusardus cepi edificare castrum Biberstein, non quod conueniat Monachis nisi in Monasterio habitare, & spiritualia prelia exercere, sed quia mundus in maligno positus, nescit a malo cedere, nisi per violentiam ei resistatur. Cogitabam enim in animo meo; Ecce locus castri huius, si ab aliquo hostium Ecclesie fuerit deprehensus, omne malum nobis ingeretur, & non nisi magno detrimento rerum, & periculo hominum, eijciatur. Ex hoc cepi illud possidere, & in usum Ecclesie redigere, & cum fidelibus & monasterij honorem querentibus militibus disponere; qui iuramento hoc confirmarunt, nunquam se, nisi pro honore Monasterij & Abbatis, nec in morte dedere. Deinde castrum, quod huic contiguum est, Haselstein nuncupatum, propter latibula furum ac latronum, qui se ibi cum domino Gerlacho tutam stationem occultabant, magno meo periculo & Ecclesie dispendio occupavi, & in defensionem bonorum Ecclesie, cum fidelibus viris possedi; & munitiones in circuitu disposui, villamque ac forum rerum venalium, in suburbio collocavi.

Bibersteiniū castrū edificat.

Bella cur à religiosis sumptia.

Militum & pfricorum nobilium nimis erant Fuldens. Ecclesiam.

Haselsteiniū castrum occupat & munit.

Porro, vt eo familiarius mihi esset cum Imperatore & cum ministerialibus regni societatis contubernium, & si ingrueret bellum, ad eos nobis posset esse confugium, in castello regio Bemmelburg moenia collocavi, & munitiones firmas construxi, & in edificio illo, pro honore & defensione nostrae multum laboravi Ecclesie.

Bemmelburgi castellū moenibus & munitionibus obvallat.

Et, vt per omnia bellorum pericula, locum ac populum nostrum in securitate & quiete habitare facerem, totam Fuldensium villam, muro firmissimo circumdedi, valloque & aggere firmaui, propugnacula locavi, portas ferratas ac seratas aptavi, & ipsum populum tam adificiis quam armaturis munivi, & ab iniusta iudicum oppressione eripui.

Fuldens. villam circumdās, eam facit citatis.

Non solum autem in exterioribus curis adificiorum occupatus, propter Dominum & propter honorem loci, & pro animarum atque corporum defensione, quantum potui laboravi; sed etiam in interioribus, id

Sacra fabri-
ca templi,

est in reſtauratione Monasterij, quantum deſudauerim, notiſſimum omnibus cernentibus eſſe poterit. Nam tectum Monasterij ex plumbo prius factum, ſed vetuſtate collapſum, redintegraui & adauxi; campanarium ex optimâ quadraturâ conſtruxi.

Turrium,

Fontis,

Aqueductus.

Saxum id
immense
magnitudi-
nis, inde in ci-
uitatis pene-
tralia deno-
latum.

Videns etiam quia fons aqueductus, antiquitate & vetuſtate defeciſſet, & fratribus noſtris ad ablutionem manuum, difficilem aut rarum, immò nullum interdum præberet meatum, habiles canales adaptavi, & per plumbeas arundines meatum fontis conſantiſſimè reparari feci; vt numquam amodò deficeret aqua ebulliens, ad manus ſingulorum fratrum ſponte recurrens; ex quo etiam aqueductu, fontis venam in curiam meam deriuavi, & lapidem grandem, multo labore per muros Urbis inductum, repleui. Hæc de ædificiis & munitionibus ſufficiant.

Prædia &
ville recupera-
ta.

Minifteriales
eccleſiæ.

Sed, vt redeam ad primam ingreſſionem providentiæ meæ; ex quo tempore diuino nutu cæpi regere Fuldenſem eccleſiam, ſemper fui intentus ac ſollicitus, qualiter bona Eccleſiæ noſtræ à diripiētibus requirere poſſem; & per Dei voluntatem, quantum potui, profeci in eodem hoc negotio. nam omnes villicationes circumiens, & ſollicitè inquirens, inueni tandem per fidelium indicia virorum, quantum vbique diſtractum ſit, deinde paulatim, per ſingulos ad hoc negotium accedens, pauca de multis reſquiſui. omnes enim diſtractiones requirere minimè potui, quia omnes minifteriales eccleſiæ aſſiſtebant ſibi, omnes ſua quærentes, non quæ IESV Chriſti. Verumtamen in ſingulis villicationibus aliquid obtinui, in aliquibus autem plus, in aliquibus verò minus; ita tamen, vt pauca ſint villicationes, in quibus manſum vnum aut duos, vel tres aut ampliùs obtinuerim Eccleſiæ. Poſtmodum verò, inito conſilio cum plebe ſeniorum, ex fideliffimis de familia Eccleſiæ viris, circum perluſtrando terminos finium, tam ſilvarum quàm agrorum, pratorum atque camporum, reperi que ſic, ac reſquiſui cum populari circuitione, quæ dicitur Landileita, quam plures manſos, agros & prata, ſilvarum quoque marchas, campos & terminos, antiquitus iniuſtè detractos. Molendina quoque ſeu loca molendinorum iniuſtè detenta, piſcationes etiam & aquas, aquarumque reſcurſus iniuſtè deriuatos ab antiquâ ſtatione, reſquiſui. Hæc omnia cum reſquiſuiſſem, & eccleſiæ Fuldenſi cum multo meo labore & periculo obtinuiſſem, cæpi multo tempore mecum ſollicitè pertractare, qualiter ex his bonis, quæ reſquiſui, Deo & S. Bonifacio potiſſimum ſeruitium, & fratribus meis vtiliſſimam

Marcuardi
pietas & cõ-
paſſio erga fi-
lios carõbi-
tes.

ac necessariam consolationem, compararem. Misit ergo Deus in mentem meam, ut cogitarem de fraternâ compassione, quomodo videlicet fratres nostri, cœnâ per totum annum carerent: dixique in corde meo, quo modo, Deo auxiliante, aliqua de multis à Monasterio distractis rebus requisivi, volo à Deo in fratrum necessitatibus impendere; forsitan Deo propitio, plura pro his & ampliora prosperabuntur in manibus meis. Dedi iterum ex his quæ laboribus meis requisivi, fratribus nostris in supplementum cœnæ, de molendino in villâ quæ dicitur Bremen, solidos v. de duabus hubis Liedorum in eadem villâ talentum & i. solidum, & xxx. caseos. Ista reddiderunt mihi Boppo & Hertwicus fratres de molendino in Rasdorf; de Setzelbach, de Husen, de Haselaha, de Vffhusen, de Grossenbach, de Dafftaba, de Neüstad, de VVisenfelt, de singulis aliquid.

*Abstinencia
à cœnâ per
totum annû.*

Denique ego Marcwardus Dei gratiâ sanctæ ecclesiæ Fuldenfis dispensator ac prouisor, cœpi considerare, ut non solum in maiori ecclesiâ, verumetiam in aliis mihi commissis cellis ac preposituris, inter fratres meam æternaliter præpararem commemorationem; ut, si quando obirem, fratres ex meo labore consolationem haberent; & ed libentius, & deuotius, ac studiosius, Deo optimo animam meam commendarent.

Primum ergo fratribus in Biscofesberg, mansum vnum in Sibigeldes contradidi; decimationem etiam in villâ Fruenleibes. Mansum vnum in villâ Rodegastes, pro alio manso in Herbrachterhusen contradidi. Aream vnâ in villâ nostrâ, à Tragebottone solui; & eandem B. Mariæ contradidi. Mansum vnum in Borslaba xvi. solidos persoluentem, præfatis fratribus nostris in Biscofesberg in consolationem annuæ recordationis meæ obtuli, eo pacto, ut tertiam partem, id est, quinque solidos, fratres S. Michaëlis singulis annis in mei cõmemorationem suscipiant. Porro Præpositus S. Michaëlis vnâ cum fratribus hoc obtinuerunt, ut eundem mansum in Borslaba pleniter obtinerent, dato pro eo manso vno, in Bronzellâ tantundem persoluenti. Quo itidem manso suscepto, fratres de Biscofesberg, commutauerunt cum eo quoddam molendinum, inter portam & Ruenbach situm, à Gerlaho ministeriali, & filio eius Cunrado. Item ego Marcwardus, pro remedio animæ meæ, donavi & contradidi fratribus de S. Ioanne, & de S. Andrea in nouo monte, prædium vnum in Rutchares, ad censum xiiii. solidorum; eo tenore & pacto, ut suæ necessitatis & vtilitatis consolationem inde agant; & mei tam viuientis, quàm defuncti memoriam

*Mariani mō-
tis monachos
vocat, fra-
tres in Bisco-
fesberg.*

S. Michaëlis.

*S. Ioannis &
S. Andrea.*

S. Petri.

continuatim celebrare, satagant. Fratribus quoque de S. Petro, qui sunt in Hugesberg, ego Marcuardus sanctæ Fuldensis ecclesiæ humilis minister, pro remedio animæ meæ obtuli & contradidi in oblationem & annuam consolationem, hubam unam in Villâ Sandolfes, VI. solidos persoluentem; quam postea, cum aliâ hubâ in Leles commutavi; & eandem hubam in Leles S. Petro, & fratribus nostris ibidem Deo famulantibus, deuotè donavi, eâ conditione, ut mei perpetuò sint memores in orationibus suis

Hic quid-
piam in fine
desiderari,
v. g. scripti
clausulam,
satis apparet.

Hæc aliâque promptæ liberalitatis in suos Marcuardus argumenta, in commentariolo suorum Actorum, exequitur; quem ad cognoscendam animi magnitudinem Præfulis ad vnguem facti, non modò libentes accipient posterî, sed amplectentur oblatum, liberè dicam, velut ab ipso rediuuio Marcwardo; cuius vt memoriâ in Antistitum animis ipsis hære optandum est, ita cum illius laude nomen itidem eorum coniungi.

Funda ab ec-
clesiis erecta
concessa.

Feudor. lib.
& L. Titius
§. ff. de ob-
seq. à lib.

Foundationū
origines, à
primis Chri-
stianitatæ
Regibus po-
tissimam ar-
cessuntur.
Extr. in 6. &
Clement. de
rebus ecclæs.
c. Prædica.
c. Non liceat.
cū c. seq. 12.
q. 2.

Porro, quod hîc Marcuardus de amissis Monasterij fundis & re familiari, clientelæ prætextu, sanè multùm perturbatâ, literis tradidit, id aliam in partem vrbile quidem, sed iis, vt in memoriâ sæpè reuocetur dignissimum censeo, qui, cum opes, amplitudinem, gloriam, illustribus Ecclesiis & Monasteriis debere se, non obscure fateantur, persuasum tamen cupiunt posteris, hæc copias rerû, beneficiaque, non tam ab Ecclesiæ beneuolentiâ, quàm à suorum maiorum beneficentiâ, proficisci. Atque ita dubitare iam ipsi incipiunt, plûsne Ecclesiæ ipsis gratiæ, quàm ipsi Ecclesiis obsequij, præstare debeât. Quæ quidem opinio, siue ob antiquitatis ignorationem, siue legum sacrarum & iuris incitiam, hominum animos peruasit, numquam tamen efficiat, vt ambigi possit, quin à potentissimis Regibus, cum Ecclesiæ in hac Germaniâ nostrâ complures aliæ, tum hæc Fuldensis exstructa fundataq; sit; quæ quidem à discrimine numquam propiùs abfuit, quàm cum opibus plurimùm abundauit. Sed, quia tamen de rebus Ecclesiæ & Monasterij alienandis, leges à maioribus latæ plurimùm olim vigerunt; & ea, quæ religiosissimâ donatione quæsitæ, possessa, integra parentes in filiorum manus tradiderunt, ecquis infititur, extitisse tempus, cum opibus fortunisque suis Ecclesiæ probè

probè instructæ, alienam potiùs inopiam subleuarent, quàm accessiones harum rerum à priuatis hominibus conquirerent, vel exspectarent? Itaque non priùs exuere se ipsæ, & potentia minui cœperunt, quàm seruitutem experiri, & vim iniuriamque pati, contigit. Nam vbi virorum armorumque faciendum certamen fuit, & interdum, hoste omisso externo, parentes suos ausi sunt ipsi infestare liberi, religioni non multum, at cupiditati & licentiæ, næ datum est plurimum. Hinc suas etiam habenas & fræna tandem leges remisere; vt, quod antea licere nolebant, sponte, per hanc necessitatem, Prælati concederent; qui, ad Beneficiorum liberalem erogationem, *Infeudationem* nuncupabant, tunc descendere demum coacti, cum aliter Ecclesiæ, vel à tyrannis laceffitæ, vel potentiorum seruitute oppressæ, aduersus horum machinationes fraudesque conualescere, & vitam ac dignitatem retinere suam, non possent. Atque ita tandem euênit, vt in Clientes & Vafallos, non dico fundorum & culti incultique soli fructus amplissimi redundarent, sed conuentuum, oppidorum, arcium, tribunalium iura & vectigalia viris illustribus & fortibus non raro quoque cederent; eaque re fieret, vt neruis Ecclesiarum vel præcipuis exsectis, sæpè solutam ac mirè debilitatam ad posteros potentiam illæ transmitterent. Non longè abiero. Fridericus Imperator, qui non copiis & armis tantùm, sed arte ingenioque ad Ecclesiæ labefactandam auctoritatem, quid non molitus est? Geilhusanis comitiis, diurno hinc itinere, ad annum circiter MCLXXXVI. celebratis, in frequenti procerum confessu, rerum hæc dominia, eorumque origines luculentè prodidit; cum Urbani Pontificis moderationem & censuram, super decimarum occupatione, & aduocationibus Ecclesiarum, oppugnauit, sed ita, vt suo causam propriam gladio iugulasse visus sit. De decimis itaque fatetur, *eas non laicis, sed iis, qui altari deserviunt, merito deberi; vt primitus à Deo, * Sacerdotibus & Leuitis eæ quidem concessæ sunt; sed, Christianis tamen temporibus, cum ecclesiæ ab hostibus infestarentur, præpotentes ac nobiles viros eas ab ecclesiis in beneficio accepisse, vt hi, earum defensores, ceteras res tuerentur; quas alioqui ipsæ conseruare, vel obtinere non possent. Quòd verò Urbanus etiam iniquum esse pronuntiarit, vt in prædiis*

Ecclesiarum facultates quando immittuntur.

Clem. 1. tit. de alien. c. 1. Extr. de pignoribus.

Infeudationem vsus.

Arnold. Abbas Lubec. Sclauorum Chron. lib. 3. c. 16 17. 18. *Geilhusiana Comitia.*

* *An iure diuino, an ecclesiastico, quod certius quidem, inter Theologos & DD. Canon. questio.*

16. q. 7. c. Maiores. & DD. in cap. Tua nobis, de decimis.

prædiis & hominibus ecclesiarum, laici pro aduocatis se gererent, velletque, sicut liberâ voluntate, siue donatione Imperatorum, vel Principum essent fundatæ, ita à Prælati tantùm ipsis res ecclesiasticas liberè dispensari, huic iustissimæ Urbani sententiæ, opposuit illud modo, quod longa dies in consuetudinem vertisset, haud ita faciliè mutari, aut aliorsum iam flecti posse. Sed fortiter Conradus Moguntinus Archiepiscopus, negotium id difficilius esse tum ibi ostendit, quàm quod, Urbani posthabitâ sententiâ, Comitibus illis definiri posset. Fridericus interim suo rarò contentus fastigio, cum summæ sedis clerique libertatem conuellere non desinit, exemplo magno omnium qui Christi patrimoniis insidiantur, ex arbore tamquam ramos conserpsit ille quidem, sed his diffractis, vnâ tandem cum ipsis è summo decidit.

Friderici I.
in ecclesiæ li-
bertate oppu-
gnandâ infel-
ix successus.

FVLDENSIUM

ANTIQUITATVM

LIBRI IIII.

ARGVMENTVM.

LPSA satis epigraphæ pro libri argumento loquitur. Continet seriem Abbatum, temporibus & annis distinctam: in quâ labor sumptus haud vulgaris, ob confusas alibi vel peritus oblitteratas etatum notas. Ordinem quoque vacillantem est ubi regit & corrigit. Neque nudâ contentus est enumeratione nominum, sed instituto chronologico carptim nec indiligenter tractat, quæ faciunt ad historiam, vel notitiam prisca status. Nec diffundere tamen se voluit, ubi potuit, ne laborem detereret; nec efferre se audaciùs debuit, ne amitteret irritando crescendi copiam.

CHRONOGRAPHIA ABBATVM

ECCLESIAE FULDENSIS.

5. pag. 183. n. 1. pag.

Acta MS.
& edita,
Candidus,
Marianus
Scotus,
Sigeberti
Chronic.
&c.

ANCTVS STVRMVVS, vel STVRMIO, primus *Cæpis*
Abbas Fuldensis, & Saxonix Apostolus. *744.*
Tertio anno sacerdotij solitudinem ere- *Præfuit*
mita incolere cœpit, anno Christi DCC- *35.*
XXXV.

Nouem in hoc genere vitæ positis annis,
Monasterium inchoauit DCCXLIV.

Anno IV. instituti Monasterij Cassinum adiit, DCC-
XLVIII.

Saxoniam doctrinâ & vitæ exemplo Apostolus illustra-
uit, à condito Cœnobio circiter anno decimo, Christi DCC-
LIV.

Saxonum incurfio, quæ Sturmionem exportare S. Boni-
facij ossa cœgit, annum artigit DCCCLXXVIII. vel sequen-
tem; qui Sturmii supremus fuit.

Eius innocentia calumniis improborum vexatâ, surrogati,
modico tempore, duo,

MARCVS

&

PREZOLDVS

} Abbates.

Qui, redeunti Sturmioni loco dato, habiti successores
non legitimi. Sanctè, vt vixit, ita mortem obiit Sturmio
xvii. Kal. Ianuarij. Anniuersarium enim obtigisse sancto
Sturmioni diem martyri Ignatio sacrum, Ægilis instituto,
Candidus auctor est; & translatum à citeriore in proximum
diem; puta xvii. Decembris, qui transportati Româ mar-
tyris Ignatij Antiochiam versus, memoriam retinet. Maio-
ribus item, xii. Kalendarum Maij, (an fortè ob exuuiarum
eius

eius aliquam translationem ?) festum ei esse placuit. Annus obitus Mariano DCCLXXIX. Sigeberto posterior. Conditur in primario cœnobio.

Desit
779.

Capit
779.
Præfuit
22.

II. BAUGOLFFVS, Adriani Pontificis clarus gratiâ literisq̄ue; à quo maiorum priueligia, sanctiore iure confirmata, retulit. Eius memoriam propagasse creditur aliquo tēnus Monasterium Wolffmunster. Certè in Caroli Magni donariis disertè locus exprimitur Baugolffo concessus, expetenti cœnobitas aliquot aggregare; nomenq̄ue loco dant Baugolffes-Munster. In montis S. Petri quoq; fastigio, Monasterij noui fundamenta molitus est. Gubernaculis excessit,

MS. An-
nal. Franc.
edit. Pi-
theci,
Marian.
Lambertus,
&c.
MS.

Desit
802.

iure an iniuriâ, anno Christi DCCCII. Nempe Francorum Annales, ad id tempus de illo: *Baugolfus Abbas Fuldensis Cœnobij, reliquâ, quam habuit, potestate, Ratgarium successorem accepit.* Superfuit honori annis omnino tredecim, diem suum functus Christi anno DCCCXV. sepultus in sui nominis Monasterio; quod tractus Hamelburgici quam pridem licet abolitum, nomen in aliquo tamen pagorum retinet.

S. p. 151.

vWolffmun-
ster. hodie
pagus no-
bilis à
Thungen.

Capit
802.
Præfuit
15.

III. RATGARIVS, qui vulgò Raitger, nobili in Germaniâ fatu, S. Sturmionem educatorem habuit. Inde lubrico sibi quidem, at publicæ rei non pœnitendo culmine, honorem Abbatis obtriuuit, vt copiosius suo loco exequuti sumus. Ad causam dicendam accusatione domesticorum protractus, pio magis cœnobitarum calore, quàm suo magno merito, magistratu excidit; & in B. Virginis monasterio vitam priuatam laudatus exegit.

Candidus
Fuldens.
Annal.
Francorum
& MS.

S. p. 343.

Desit
817.

Capit
818.
Præfuit
5.

IV. ÆGIL origine Noricâ S. Sturmionis propinquus, Monasticis institutis assuefactus hîc à puero, Luduici Imper. fauore, & congregationis totius summâ voluntate, Ratgario surrogatur: ob egregia, quæ meminimus opera, animiq̄ue præstabilis virtutem, immortalis gloriâ dignus Abbas.

Candidus
MS.

Desit
822.

EO gubernante, percelebris Fuldæ basilica S. Bonifacij surrexit, & anno salutis DCCCXIX. ab Heistulpho Moguntinensi Archiepiscopo dedicata est, Kalend. Nouembris.

Inscript. &
Chronic. S. p. 107.
Fræcorum
MS. priuata.

Non præteriero, quod apud Candidum inueni, Ægilis
Abbatis epiccedium duplex; alterum hoc titulo:

Epitaphium Eigili Abb. ab Rhabano
Abb. dictatum.

*Ingressus lector per parui domatis antrum,
Cerne legens titulum, nosceque fata viri.
Abbas iste fuit famosi nominis Eigil,
Qui iacet in tumulo, sed super astra manet.
Hoc quoque cœnobium rexit feliciter ipse;
Multaque facta bona ritè peregit ouans.
Martyris ergo sacra cum Prasule transtulit ossa,
Ac binas pariter has dicat ecclesias.
Posthæc alta petit, animamque ad sidera misit,
Corporis infirmi membra locauit & hic.
Huic quoque Hrabanus vilis successor, amando
Conscripsi hunc titulum. Christus utrosque iuuet.*

Alterum isto:

Versus quos ipse Abb. Eigil dictauerat sibi.

*Abbas hic Eigil tumultatus sorte quiesco,
Qui dudum multis notus in orbe fui.
Hicque mea paruo clauduntur membra sepulchro,
Quod viuens ipse construere studui.
Hic Dominum exspecto, qui soluet vincula leti;
Cum veniet, credo, surgere me faciet.*

*Damasus
epitaphium
hic expres-
sam.*

*Rudolph.
in eius actis
Chonol.
var. j,
Lambert.
Hiusfeld.*

V. HRABANVS, vt cœlestis ingenij ornamentis, & im-
mensitate scientiarum, sic administrandi ratione, & ea per-
colendi, quæ præclare maiores inchoarant, clarum vti si-
dus inter Abbates emicuit. De ipso Sigebertus ad annum
DCCCXXIV. *Rabanus Sophista, & sui temporis Poëtarum nulli
secundus, fit Abbas Vuldensis; qui multa de sanctis Scripturis dis-
seruit; qui etiam librum de laude S. Crucis figurarum varietate
distinctum, difficili & mirando poemate composuit, & Sergio Papæ
sancto Petro offerendum misit.*

*Capit
822.
Præsuit
20.*

Anno Christi DCCCXXXI. vñà cum Brunone Abbate,
præ-

prænobilis ecclesiæ Fuldensibus vicinæ, & plurimum disciplinâ fastigioque geminæ Hersfeldiæ, fundamenta iecit. Hersfeldensis Ecclesiæ.

Auctor celebris supplicationis, quâ Palmarum die, frequenti populo, in virginis Deiparæ montem procedere solet Supplicatio palmaris.
Congregatio festiuo ritu.

Hinc inter Regum Luduici Pij liberorum media ciuilia arma, belli quoque tumultu intra fines Buchoniæ residente, conflictu partium, an sponte item suâ, se publico abdicauit, in Monasterio S. Petri, lucubrando, scribendo, pieq; viuendo, iners fallens otium. Verba sunt Lamberti veteris Chronographi:

Anno DCCCXLII. Luitharius expulsus est à regno, & Raban Abbas de Monasterio.

An ob œconomiam litterati hominis minùs prouidam, ambigant omnes, qui vel à limine Rudulphi narrationem gustarint; & spernunt id vetera Abbatum acta: Rhabani abdicatio. Rhabanus, aiunt, *postquam ecclesiam Fuldensem per xx. annos egregiè rexisset, relicta quam habuit potestate, ultra Rhenum fluium in regnum Lotharij se contulit. Post quem, quidam de fratribus Monasterij, si quo modo eum reuocare possent, mittuntur. illo uerò renuente, Hattonem super se Abbatem constituerunt: Rhabanus autem, post dies paucos ad Monasterium ueniens, cum concordia Abbatis, & fratrum eius, ad Orientalem plagam Monasterij, Montanis efficitur.*

Depressa tantisper Hrabani uirtus poterat uideri, donec MS. Chron. & An. Fran. corum edit. Pithci. instar palmæ renitens, in sublimiora vel inuitus raperetur; anno quippe DCCCXLVII. cum Otgarius Magontiacensis Archiepiscopus XI. Kalend. Maij naturæ debitum exsoluisset, Rhabanus v. Kalend. Iulij illius honores adiit.

Epitaphium sibi scripsit, quod in Moguntiacis suis quàm enucleatè Serarius noster expoliit; vbi & Moguntia in D. Albani sepultum ostendit.

VI. HATTO I. cognomento *Bonosus & Gloriosus*, Rhabani successor à Mariano Scoto, & monumentis priuatis, traditur; qui, vitio libratorum apud Lambertum, Waldo dictus. Hatto dictus Lam. bertio VValdo, malè.
Quare & magno errore, quæ de Waldone Abbate & Vtone

ac Berengario fratribus eius Comitibus, Rarisbonæ gesta, Francorum Annalibus leguntur ad annum Christi DCCC-LXI. Waldoni Abbati Fuldensi, apud Lambertum ascripta sunt. Hattonis exordium conferunt in eundem annum, quo Rhabanus factus Archiepiscopus, cui mox à dimotione successum tamen non videtur.

Fames.

Dira fames illa, quæ Rheni oram anno DCCCL. fœdè diuexauit, & à Rhabano iam tum Moguntiaci Archiepiscopo præclaris est remediis subleuata, memorabile apud Fuldensem Grabfeldici tractus hominem, quæ penitissima Buchoniæ veteris regio, exemplum edidit; cum inediæ rabies, parentem in teneram prolem sic exacuit, vt maternis vlnis direptam, iam ventri paratam faginam haberet; cum ecce, par luporum se sistens, ceruam ilicò captam pro sobole escam offert parenti, ceu Deus luporum improuisâ beneficentiâ hominis castigaret in viscera sua sæuientis immanitatem.

Anno DCCCLIII. Kalend. Septembris, basilica Bonifaciana furto vexata, ablato quod in thesauris magni pretij. Vt verò Ratgarius ac Rhabanus à Gregorio, eius nominis IV. Pontifice, Monasterij immunitates ac priuilegia sibi sanciri, sic eadem à Leone IV. amplissimis litteris instaurari posteris sibi que voluit Hatto. Prudentiæ modestiæ que famâ munus regendi cumulauit; collaudant in eo maiores, & mansuetudinem Mosis & pudicitia decus immortalis. Sed egenorum patrocinium, & pauperum curam, istarum neutri posthabueris. Ego Hatto, inquit, gratiâ Dei Fuldensis Abbas, cernens paucitatem prædiorum & decimationum, quæ ad portam Monasterij Fuldensis in honore S. Bonifacij, &c. pertinebant, ad sustentandos & refrigerandos hospites, & pauperes Christi, in quibus Christus suscipiendus est, non posse sufficere; Papam Leonem adiui, & Lotharium Imp. & cum auctoritate eorum, & permissione, ista prædia quæ subscripta sunt, ad recreandos prædictos hospites concessi. Sequitur Catalogus complurium censuum & villarum, quæ tunc

Porta Monasterij hospitalis extitit.

Portarium.

Portæ ac Portario in hos vsus sunt adscripta, & consensu cœnobarum addicta. Nomen Portarij Portæ que cum dignitate manet, res abiisse videtur. Hattonis quoque legitur hoc Epitaphium:

Plangat

*Plangat Fulda suum, plangat pia Fulda patronum,
Hattonem magnum dotibus eximium:*

*Plangant cuncta suo fuerant quæ subdita frano,
Hic quia cùm cecidit, spes sua magna ruit.*

*Ab ab, quàm vigili nouit satis arte mederi
Languori vario, qui nocuit misero.*

*Nunc ungens oleo, nunc purgans vulnera vino,
Morbida decidit, crescere viua dedit.*

*Prorsus iustitiæ nimio feruebat amore;
Fortia prudenter temperat acta super.*

*Huic tu perpetuam, lector, deposcito pausam;
Felix, vt mundo viuat in empyreo.*

De eius obitu sic Francici vetusti Annales ad annum DCCC-LVI. *Decessit Hatto Abbas Fuldensis cœnobij, pridie Idus Aprilis: in cuius locum, per electionem fratrum & auctoritatem regiam ordinatus est*

VII. THIOTO, vnus ex ipsis monachis. Hactenus ibi. Atque Thionem allectum ex Monastici corporis cœtu, agnouit item Marianus Scotus; etsi tardior in eius assignandis primordiis. Magnificæ legationis munere Luduici Regis Germaniæ iussu functus, Luduicum nepotem illius in Italiâ, atq. eâdem operâ Nicolaum Pontificem adiit, anno DCCCLIX. à quo decessorum quoque suorum à sede Apostolicâ olim concessa beneficia priuilegiaque impetrauit.

Prona in subleuandis pauperum ærumnis suâ voluntate apud antiquos & largifluæ pietatis titulum, & eleemosynarij cognomentum tulit. In veteribus Abbatum actis hæc lego:

Studio Sibihgildi strenuissimi viri (Thioto) sanctos martyres Antonium & Eonium Monasterio gloriôsè aduocauit; & porticus inferiores adornans, ibidem eos honorificè condidit.

Magistratus exitum Lambertus his verbis annotauit.

Eodem anno, nempe DCCCLXIX. quo Lotharius iunior infamis diuortij cicatrice inustus, intra Italiam cum Optimatium flore periit, *Thiodo Abbas Fuldensis depositus est.* quam honoris amissionem haud vanè, præeuntibus veterum sce-

Regino
Annal.
Francor. &
docum.
MS.

MS. Regem
& eius inf-
sa contem-
nens ostendat.

qui,

qui fraternis armis inter se de regno Lotharij post hac disce-
 prarunt, alterutrius odio gratiaque, cadente Thiodone, qui &
 eodem anno humana reliquit. Et Carolo studuisse vel inde
 cōiicias, quòd à Luduico Germaniæ Rege datus illi successor.

Iudex pri-
 uat. apud
 Bruchium.

VIII. SIGEHARDVS; quem Lambertus *virum religiosum* Cæp. 869.
 nuncupat. Talem probauit à volente positus honor, stu-
 diumque vitæ tranquillioris. De illo veteres: *Laudabiliter ac*
Rhabanicè Abbatiam gubernans, vitam suam suorumque monacho-
rum, secundùm Regulam viuendo, nobilissimè rexit. Thecam Eu-
 angelij auream lapidibus pretiosis distinxit ornauitque. An-
 niuersariam vitæ functorum memoriam celebrem condidit.

Ioannis Pontificis Romani eius nominis Octauj, qui an-
 no salutis DCCCLXXII. sedere cœpit, auctoritate ac gratiâ,
 pristinos Monasterio suo honores restaurauit, qui veterum
 exceptionum litteras hac illi conditione sanxit, vt statis tem-
 poribus de Fuldensium cœnobitarum religione, disciplinâ,
 habitu, concordia fieret certior. Fuldam fluuium, quâ latio-
 re se hibernis imbribus fundit aluco, ponte strauit, qui pons,
 nostrâ memoriâ, primùm Reuerendissimi Wolffgangi à
 Ann. 1601. Milchling Abbatis, inde Serenissimi Maximiliani Archiducis
 Austriae sequestratu, opere nouo atq. visendo reffectus est.

Pons Ful-
 dae.

Annales
 Franc. Pi-
 thœci edit.

Canit & antiqua historia, anno DCCCLXXII. Sigehar-
 dum, expeditione Sclauicâ, Luduico Germaniæ Regi stren-
 uam operam fortemque nauasse, quando Carlomannus
 Luduici filius, Thuringorum & Saxonum agmine circum-

datus, contra Sclauos, * Marahenses & Bohemos, Christiano-
 norum æternos hostes, bellum gessit. verba sunt: *Carlomanno*
missi sunt in auxiliũ Arn. Episcopus (Wirciburgi) ex Sigehardus
Abbas Fuldensis, qui, quamuis fortiter hostes premendo pugnasset,
plurimis tamen suorum amissis, cum magnâ difficultate regressi sunt.

Anno Christi nascentis DCCCLXXIV. Luduicus Rex Ger-
 mania Fuldam, ait Lambertus, *orationis causâ venit.* Celebrem
 hunc accessum & honorificum extitisse cœnobio Fuldensi,
 attestatio docet Annalium publica. Francici quippe: *Rex*
Luduicus in hebdomade Paschali, Fuldense Monasterium petiit,
causâ orationis. Nec immunem venisse, ac Dei seruatorum im-

Luduicus
 rex Ful-
 dam venit
 oratum.

Annal.
 edit. Pi-
 thœci.

memo-

memorem, litterarum documenta produnt, quas apud Sigehardum reliquit; quibusque aui Caroli & Luduici Pij patris exemplo, Monasterij libertatem vindicat, forensia onera ab eo dimouet, fisci vectigalia attribuit, eximias exceptasque possessiones vni cœnobitarum alimonix seruire decernit.

Inter Sigehardum quoque & Luitpertum Archiepiscopum Moguntiacensem lis perennis & controuersia, de decimis Thuringiæ intercessit. Quod autem indices antiqui sex modò præfuisse Sigehardum annis volunt, id eiusdem argumenti diploma, ab Arnulpho Rege illi concessum, facillè redarguit. Quippe Arnulphus, patre Carolomanno, auo Luduico Germaniæ Rege procreatus, anno DCCCLXXXVII. magno procerum consensu, Carolo Crasso Imp. successerat. quo scilicet tempore, ab Arnolfo Rege, Sigehardo, more veterum, eligendi cooptandique vndelibet Abbatem, concessa facultas III. Idus Decembris, anno Dominicæ Incarn. DCCCLXXXVII. Indiēt. VI. anno primo regni D. Arnolphi piissimi Regis. *Actum Forcheim, curte regia, in Dei nomine feliciter, Amen. Ego Engelbero notarius, ad vicem Dietmari Archicappellani recognoui.* Habes antiquæ scripturæ fidem. & anni tamen, quibus præfuit, aut honore exiit Sigehardus, manent incompti. Secessisse conuenit, suapte sponte, in monasterium montis S. Ioannis, atque ibi famâ nobili, obsequij Deo studiosius impensî, decurrisse vitæ spatia. Hinc magnifico funere, in maioris ecclesiæ conditoria relatus, vbi sepulchrale monumentum accepit; ex quo domesticus cœnobita, contra Chronica quædam Moguntina S. Iacobi, indicium facit, *non fuisse, quod inibi referebatur, Episcopum Hildesensem.*

Forcheim
Bamberg.
Episcopi
iam oppidū.

Sigehardus
ultrò se ab-
dicat.

MS. Glos.

Capit
374.
h. 887.

IX. HVGGI, qui Arnulpho Rege & Imperatore, huius <sup>vulgò Hu-
go.</sup> item filio Luduico, & Conrado, regnantibus, præclarè munus suum sustinuit, pace belloque spectatus, ac Principibus his à quibus ampla priuilegia & dona tulit, iuxtà carus.

Ei Arnolfus Rex Euangelij librum S. Bonifacij manu de- <sup>Euangelij
codex à
S. Bonifacio
scriptus.
f. p. 136.</sup> scriptum, præstans utique Regum maiorum cimelium, tradidit, Fuldenis Ecclesiæ perpetuùm thesauris adscribendum.

Tutelam publico ei diplomate addixit Arnulphus, mo-
Nachos,

nachos, clientes, colonos, vniuersum corpus defensionis suæ patrociniis ambiens, v. * anno regni sui. Eamdem filius anno Domini DCCCC. Hueggoni confirmauit, Aquisgrani, anno primo regni, Indict. III.

Tribuunt eius regimini, quàm verè haud liquet, annos **XXVI.** In magnis tunc Germaniæ fluctibus, quos Pagani suscitabant, incolume Monasterium sollerti curâ conseruauit. Horum irruptionem, cælestibus ac humanis pariter præsidis, fortiter prohibuit, ac vim barbaricam armis totâ ditione fugauit. D. Bonifacij tumulum, cæ lato auro & gemmis illustrauit; altare matris Dei, ornamentis mirificis, auro argentoque faberrimè compsit. Martyrum diuersorum gloriosa vel membra, vel corpora Eobani, Adelharij, Eugenij, Floræ aliunde adscita, structis aris, ad cultum reuerenter condidit. Decreuit circuitiones solennes, cœnobitis sub Crucis vexillo quaque Dominicâ frequentandas.

Diem clausisse nonnulli volunt anno Christi DCCCC. quo & Luduicus Arnolfi filius regnare cœpit; sed hoc eodem anno, apud Triburias agentem, approbatione Luduici, nobiles in Weterreibâ possessiones, loco cui * Saltzafæ nomen, adeptum, codicilli testantur regales. Quin & ad Cunradi Regis æuam peruenit, illustre nactus ab illo super decimis, electione, & ceteris Monasterij exceptionibus, priuilegium; quod datum obseruauimus VIII. Idus Aprilis, anno Incarn. Dom. DCCCCXII. Indict. xv. regnante gloriosissimo Rege Cunnardo, anno 1. regni eius. *Actum Fuldæ, curiâ regiâ, in Christi nomine feliciter, Amen. Vdalfridus notarius ad vicem * Pilgrini Archicappellani, recognouit.*

Anno DCCCCVIII. Vngari tunc gens immanis & in Christianos sæua, Boiariâ & Alemanniâ proculcatâ, Thuringiam populatione flammaque vastant, hoc atque insequenti anno Luitpoldo & Burchardo Thuringorum Ducibus occisis.

X. HELINFRIDVS, laudatâ morum integritate; muro *Cæpis* firmioris operis Monasterio clauso, æde sacrâ cruce donatâ *913.* aureâ gemmis & margaritis præfulgidâ celebrer. Abbatis honore functum reperias annos XVI. menses v. sed extra temporum

* DCCC.
XCII.

Paganorū
& Vngarorū
incur-
sus.

Templi or-
natus.

Reliquiæ.

Processio.

* VValt-
zafæ

Fulda en-
via regiâ.
* Colon.
Archiepisc.

Vngari
Thuringiâ
vastant.

porum omnes metas, cùm vix tres ipsi annos accommodes.

Anno DCCCCXV. Vngari vastatâ igni ferroq; Sueuorum regione, Fuldâ vsque penetrant. Et huic sanè tam luctuoso ecclesiæ vulneri, Helinfridum superi voluere superstitem. Testor namque Ioannis X. vetus diploma, insigni notâ temporum, quo Haichoni successori eximiam immunitatem de vetito feminarum ingressu, de summâ sacrati soli libertate, de verbi diuini semente, cuncta quæ poposcit, indulget: *Tibi que fili dilecte Haicho, inquit, quia te benè eruditum & eloquentem virum esse nouimus, verbum Dei prædicare auctoritate S. Petri, & concedimus, & præcipimus.* Datum XIV. Kalend. Iunij per manû Stephani Secundicerij S.S.A. anno, Deo propitio, Pontificatus domni Ioannis, summi Pontificis, & vniuersalis decimi Papæ, in sacratissimâ sede B. Petri Apostoli quarto, imperante Domino piissimo Augusto Berengario, à Deo coronato, magno Imperatore anno secundo, & patriciatu anno secundo, Indiēt. v.

*Vngari
Fuldâ in-
cursant.*

*Compara-
cum Baro-
nianis.*

XI. HAICHO, cuius gubernatio clarior Ioannis decimi eius nominis Pontificis & Henrici Regis litteris, quàm veteri memoriâ custoditis actis.

A Ioanne Indictione IX. quæ Christi annum DCCCCXXI. trahebat, per manum Leonis Cancellarij, priscam immunitatem rei diuinæ à nullo hîc Antistite, nisi abbate volente peragédæ; ab Henrico verò, in Alsacio donatione sancitâ Indiēt. XI. id est Christi anno DCCCCXXIII. tractu Buchonico, cui nomen Bertolfe stat, feraces agros fundosq; frugiferos retulit, quos Rex, cùm beato Christi martyri Bonifacio Fuldâ supplicatum venisset, inter orandum salubri instinctu oborto, se donasse dicasseque perpetuùm profitetur. Eo sedente, Fuldæ Conrardus rex cognomento Salicus honorificâ sepulturâ, quam viuus ipse sibi decreuerat, tumulatus est, anno videlicet Christi DCCCCXXIX.

*Henrici Re-
gis, qui di-
ctus Au-
ceps, dona-
tio.*

*Conrardus
Salicus
Fuldâ sepe-
litur.*

XII. HILDIBERTVS, qui & Heribertus à probatis; sed perperam Hildebrandus à succi plebei scriptore, qui vulgato errore mentitur ad Romanam cathedram peruenisse, Mo-

Mogunt.
rerum l. 4.
Regino,
Marian. &
alij MS.
Marian.re-
fert ad an-
num 927.

guntinam illum obtinuisse, non contentum; quam Lambertus ei tradit anno DCCCCXXIV. etsi proclivis ciphre veteris mutatio, ex septenario in quaternarium; & septenario Marianus adstipulatur. Elogium eius an ex Witikindo retexam? at nihil operæ in triuio.

XIII. HADAMARVS, vir illustris expertæque virtutis auctu, & felicitatis opibus, dignitate Fuldensem ecclesiam immensum extulit. Capit
927.

Monasterium Fuldae, cui posthabet cetera Marianus, magnifico opere construxit.

Annum ingressus eius, scrinia perantiqua signant; ex quibus Leonis sexti breuiarium, quo per manum Nicolai Primicerij III. Id. Maij, anno Pontificatus primo, eadem Hadamaro priuilegio concedit, quæ nuper à Ioanne Haicho impetrarat. Leonem verò sedem Apostolicam iniisse tradunt anno salutis DCCCCXXVIII. Hinc cum Henricus Auceps, memorandæ virtutis Princeps, anno Domini DCCCCXXXVI. diem suum obiisset; Hadamarus, se suosque non deferens, per Marinum legatum Apostolicum, Ottoni filio successori, res fortunæque Monasterij commendauit, & locuplete scripto veterem auctoritatem retulit: quæ signata II. Idus Octob. anno Dominicæ Incarnationis DCCCCXXXVI. Indiæ. IX. anno regni gloriosissimi Regis I. Actum in Magdaburg. in Dei nomine feliciter. Amen.

Regino,
Lambert.
Marianus.
Consecratio
basilica.
Restauratio
& dedica-
tio.
Marinus
S. A. Lega-
tus.

Anno DCCCCXXVII. basilica Fuldensis igne exurit; que sumptuosis item impensis, Hadamari Abbatis studio, nouis operibus restaurata, & anno DCCCCXLVIII. Kalend. Nouembr. Indiæ. VI. Ottone Magno præsentè, die Sanctorum omnium à Marino sedis Apostolicæ Legato dedicata est.

Otto autem, mirum, quibus beneficiis & muneribus ecclesiam Fuldensem ornârit, cumularitque. Nam & Luduici Pij donationem de scholasticorum alimētis confirmauit; & vllam munitioem, oppidum, castellum, in Monasterij fundis erigi, aut vectigalia seu teloniorum onera imponi, vetuit. Causas verò ciuiles, ab vno cognosci Abbate, & coram illo dici agique voluit.

Huma-

Defuit Humana reliquit Hadamarus, *Abbas*, vt aiebant maiores,
 956. *discretissimus*, anno salutis DCCCCLVI.

Capit XIV. HATTO II. Hadamari ex sorore nepos. Is Româ Ottonis coronationi interfuit Româ.
 956. aditâ, & Ottonis magni illustratâ coronatione, posteris no-
Præfuit tus. anno quippe Domini DCCCCLXII. Romæ cum Gun-
 12. thario Herolfesfeldensis vicini monasterij Abbate, subscrip-
 sit Augustali donationi, quâ ecclesiarum principi Otto ve-
 teres opes ac dignitatem conciliauit, Et in priuatis documen-
 tis, Ioannis XII. diploma legitur, quo per manus Gregorij
 Scrinarij & Regionarij S. R. E. Hattoni priscarum immuni-
 tatum & exceptionum sancitur auctoritas, VII. Id. Octobris,
 Indiēt. VI. anno Incarn. Domini DCCCCLXIII.

Sed Hatto duodecim circiter in munere consumptis an-
 nis, Maguntix fit Archiepiscopus; hoc minùs secundâ famâ,
Defuit quòd murium fabulâ triuiales & nouitij scriptores, eius cla-
 968. rissimo nomini hucusque illuserunt. At calumniæ vindicias
 exhibuit nuper Maguntiacarum rerum liber IV. Nicol. Se-
 rarius, l. 4.
 cap. 4.

Capit XV. WERHNER, qui & Werinharius & Wernerus aliàs; Antiq. l. 2.
 cap. 13.
 Borstlaha
 vel Brust-
 lohum, Mo-
 nasterium,
 & pöst
 Colleg. Ca-
 nonic.
 969. filius materteræ S. Vdalrici, conditor collegij an monasterij
 in Borstlaha, Thuringiæ oppido, vbi magnifico adparatu ec-
 clesiam exstruxit, porticibus additis, & cancellorum ornatu.
 Neque prædia facultatesque clericis seu monachis deesse vo-
 luit, aliamque supellectilem sacram, diuino cultui exercendo.
 Egregium etiam peristylon, ad Orientale latus ædis prima-
 riæ, tetragoni specie, ex quadris molitus est; addito exstructo
 regali sumptu oratorio; quod S. Vdalricum constat D. Ioan-
 nis Baptistæ memoriæ consecrasse. Visitur in Fuldensi sacra-
 rio opere egregiè elaborata crux, cui WERINHARY ABBA-
 TIS nomen insculptum. Extant Ioannis eius nominis XII.
 Papæ luculentæ tabulæ Werenhario, per manum Leonis
 Secundicerij mense Decembrio, *Indiēt. xv. id est, salutis an-
 no DCCCCLXXII. traditæ, super antiquis ecclesiæ Fuldensis
 priuilegiis. *Indiēt. v.
 sed mendo-
 sè: iuxta
 Baron. xiv.

Pertinax quoque Werenhario lis fuit cum Gosberto Gosbertus
 Herisfeld.
 Abbas.
 Hersfeldensi Abbate, vt & nuper sub Ottone, inter Hadama-
 rum

* *Hurfilla*
cum *Nesâ*
apud *Ufenacû* in *Thuringiâ* con-
fusus, *VVer-*
vâ recipitur.

Branfurk,
vel *Abbas-*
wald.

VVerhner
in *acie* en-
dis.

rum & Haganonem antecessores, de navigatione & vsu *Hur-*
filla riui, qui cursu in *Lupensgowiam* se concitabat. Arbitri
dati secundæ litis, anno Christi *DCCCCLXXVI.* cum ceteris,
Theodoricus Metensis & *Hilteboldus Wormatiensis* *Epi-*
scopi. *Otonis Imp.* beneficentiam cum alibi sensit, tum in
vasti nemoris, cui *Branforesto* vocabulum, vsu fructu, & ex-
tractis inde noualibus. Ceterum *Werhnerus* in acie pro se-
cundi *Otonis* & gentis suæ gloriâ, aduersus *Saraccnos* pu-
gnans, occidit.

Define
982.
vel
983.

XVI. *ERKANBALDVS Saxo, Beruwardi Hildesemen-*
sis Episcopi propinquus: ad eum *Siluestri* secundi scriptum
diploma legitur pridie *Kalend. Ianuarij* datum, cum iam
tuum annus *DCCCXCIX.* exiret, quo libertatem priscam &
exemptionem *Fuldensi* monasterio addidit. *Henrico* *Clau-*
do incunte regnum, circa annum *Domini MIII.* aduer-
sus *Henricum Comitem Swinfordi* affuit; quod is *Cæsari*
rebellis, aduersæ factionis signa sequeretur. *Rem gestam* *Di-*
marus ita narrat: *Misit tunc Rex Henricum VVirciburgensem*
Episcopum, & Erkanbaldum Fuldensis cœnobij Abbatem, vt Swin-
fordi castellum incenderent. atque diruerent. Quos aduentantes
Henrici Comitis inclyta mater Eila nomine, vt tales decebat perso-
nas, suscipiens & salutans, vt præcepta intellexit regalia, perturba-
tur; concitoque cursu ad ecclesiam properans, ibidem ignis concrema-
tionem prius sustinere, quàm hac comburente, viua vellet exire, te-
statur. Vnde Seniores præfati, ob Christi amorem, saculares postpo-
nendo timores, decretam mutabant sententiam; murosque vrbis ac
ædificia solo tenus frangentes, tristem matronam his mulcebant pro-
missis, si quando cum gratiâ Regis id fieri potuisset, hoc totum ex suâ
parte se renouaturos. Rex autem, deuastatâ omni Comitis proprie-
tate, & cum beneficio latè diuisâ, ad Baueberg venit; ibique exercitu
suo bonâ cum pace dimisso; natiuitatem Domini genitricis solenni-
bus celebrauit gaudiis. Inde Erkanbaldus virtutis & prudentiæ
famâ ad altius culmen honoris ascendens, factus Archie-
piscopus Moguntinus pro Willigiso, Christi Domini anno
MXI. Sed procuratorio nomine etiam *Fuldensem ecclesiam*
cum ad tempus retinuisse docet *Terminorum* descriptio,
quos

Capit
583.

Swinfordi
Comps.

L. Chron.

Swinfordi

ab ultimâ

clade cõser-

uat *Erkan-*

baldus.

Eila mater

Henrici Co-

mitis.

Henricus

VVirciburg.

Episcop. &

Erkanbald.

Seniores di-

cuntur ho-

noris causâ.

Bamberg,

tunc *Babe-*

berg.

Archiepisc.

fit Mogunr.

quos rogatu Landonis Aduocati Comitit, filiiq̄ue, de nouo vestigari designariq̄ue placuit, quo cum finitimis scilicet incolæ pacatius agerent. Itaque aduocationem Monasterij, ait, *in presentia sua circumduci, & determinari iussisse, quemadmodum sub Sigehardo decessore determinatam veraciter didicerat, à decrepitis & exhaustis senioribus adhuc in carne spirantibus.* Ceterum hanc limitum constitutionem libro secundo exhibuimus. Cap. xlv. Obiisse autem Erkanbaldum anno MXXI. cum Mariano, vel vicesimo supra millesimum deuolvente, non ambigo.

*Limitum
inuestigan-
doru ratio.*

*Capit
1011.*

XVII. BRANTHOVS primus eius nominis, Dietmari 3. p. 75. monumentis iam clarus.

*Capit
1013.*

XVIII. POPPO gente, vt volunt, Buchonius, Cænobij Laurissæ S. Nazarij alumnus; & ex potente, nisi fallor, sæculi viro, ibidem electus Abbas. Id enim Dietmarum *Conuersi* nomine reor significasse.

Ceterum ob veteris lapsæ disciplinæ dedecus, Fuldensi monasterio adhibente manus Henrico Imperatore, Branthous loco motus est; quem tamen Halberstadensem Episcopem adeptum, nec illaudatum, Trithemius in Hirsaugiensi Chronico esse voluit: *Nam Brandus, inquit, claruit circa hæc tempora, ex Abbate monasterij Fuldensis decimus Episcopus Haluerstatis, vir prudens & reuerendus.* Et, quia nihil ambiguum, vulgatos indices parum hæc, vti par, omnia conserere, sed, vt turbatis Monasterij rebus, & orbe conuerso, præscos cænobitaras, sponte se aduersum exteros quasi sublessores, silentio vindicasse, vbi non omnia exploratò liquent, hanc veterum tabularum fide classẽ repono: *Erkanbaldus, Branthous, Poppo, Volckmarus, Bardo, Richardus.* Ac Popponem memorat stirpe Grabfeldicâ, restaurandæ disciplinæ inchoatorẽ; Henrico enim Rege ad pristinam Monasticæ seueritatem reuocandam assurgente, Erkanbaldus ad Moguntinam cathedram euectus; & amoto Branthoo, Laurissæ Poppo, cum nouis inde cænobitis Fuldam euocatus est: cuius cum successus & acta incomperta, probabile, malè coalescentibus diuersarum familiarum animis, moderatorem ex vicinâ Hersfeldiâ petitum Bardo-

*Fuldensis
Monasterij
inclinatio.*

*Reforma-
tio.*

*Laurissa
sem Lauris-
betinit.*

Bardonem; cùm id veteres libri non obscure testentur. Alioquin Abbatum acta peruetusta, dissimulato Popponis & Bardonis regimine, disertè Erkenboldo successorem dant Richardum; id quod non Dietmaro tantùm nobili scriptori, sed etiam Chronico Lamberti bis repugnat. Hac tam inerti fractâ glebâ, caput rei persequimur.

Anno MXIII. Henrici XI. Laurishemio profecti cœnobitæ Fuldam formandæ ac erigendæ collapsæ disciplinæ venerunt. quo tempore & Henricum minuisse veteres opes, mox aucturum, & Branthoum cum alumnis cessisse Regis imperio, priua publicaque monumenta iuxtâ consentiunt. Chronicon insigne, quod Francosaxonicum appello, *Rex stultorum*, ait, *deprauatus consilio, Fuldensis monasterij bona mirabiliter diripuit, dum sibi fratrum vita displicuit; & datâ occasione corrigendi, inualuit potestas destruendi. Diffugiunt hac & illac vagantes, qui erant cœnobitæ iugum Christi ferentes. Ducentis & LXX. annis à Carolo primo eo loci Deo militabant; illis autem temporibus, pro dolor, spectaculum facti mundo, & sibi dolori, & aliis timori.* Idem Dietmarus Chronologiæ suæ lib. VI. ad eundem annum: *Brantobius* (sic rescribo pro *Bronhag* vulgato) *Abbas Fuldensis deponitur; & succedente sibi Poppone conuerso, & tunc Lariffemensi pastore, hoc Monasterium, confratribus latè discedentibus, à priori statu mutatur.* At Poppo, Cunigundem Augustam benemerentissimam in se suosque expertus est; cuius rogatu, Henricus tum alia passim prædia S. Bonifacio, tum marcam Lupenzo vniuersam assignauit, tractusque nemorum immensos ex eodem limite, Popponi donauit, probante Erkenboldo Moguntiacensi Archiepiscopo, Arnolfo Hersfeldensi Abbate, & accolarum primoribus.

Anno MXIV. cùm Romæ S. Henricus Rex Augustale diadema à Benedicto VIII. accepit, ortâ inter Romanos & Teutones seditione, qui auctores tumultus cladisque ex Germanis extiterè, pars aliis coerciti pœnis, *Hecil primorum quispiam ad Fuldense monasterium amandatus*, intra latebras vitæ priuatæ retrusus est.

* V Volckmarus, *Ditmaro*, Abbas simul Fuldensis & Lariffamensis.

Dispersio veterum inquilinorum.

Marca Lupenzo aliaque donæ Henrici Claudi, de quibus hic lib. 3.

Adi & Donationem partis Odonicæ filuæ, vulgò Oðevvaldt. in monu-

mētis Laurishanensis monasterij. Orig. Palatin.

Hecil Fuldam relegatus.

Ditmar. Chron. l. 7. obitu anno circiter

1217.

*Bardo *Hersfeldensis Abbas & Fuldensis ecclesie rector*; de quo in Chronico ilico nunc citato ad annum MXXXI. *Ariboni Mogontie vir simplex & rectus Bardo Hersueldensis Abbas successit; qui, Deo prouehente, breui ad culmen summa perfectionis feliciter processit; qui, propter dulcisonam predicandi melodiam, Bardo Chrysostomus dicebatur.* Quo autem potissimum tempore Fuldensi ecclesie operam suam commodarit, praevisè & velut intento digito monstrare haud facile.

Ceterum, Bardone Moguntinae sedis gubernacula tenente, Thuringiae & Hassiae principatus, qui iam inde ab Ottonis Magni aëuo, Ducum veterum serie abrupta, ab ipsis Archiepiscopis Maguntiacensibus, quibus illa regio terrarum cesserat, plurimum administratus, conuelli carpique coepit. Ac tenuibus quidem, vt fit in fluminum ortu, inde tamquam riuis ex fonte deductis agellis, quicis ditionis praesidia tutelaeque insisterent, exorti inde mox, occulto fatu, Hassiae Thuringiaeque Landtgrauij. Pat Comitum fratrum celebrant antiquae litterae, stirpe veteri Francorum, Hugoneim & Luduicum Barbatum; qui, cum domi praeliis attriti, angustè & in obscuro rem haberent, popularibus suis Sueuis relictis, peregrè fortunas gloriamque adstructum ière. Luduicus Caesari haerebat Conrardo, cui à Gifilâ coniuge stirpis cognatione erat innexus. De Hugone tradunt, Erkenbaldo Archiepiscopo Moguntino placuisse aulae obsequiis, & cum homo pecuniae locuples esset, dicere solitum, *nemini seruiturum se, nisi Fuldensi & Moguntinensi Principibus.* Verum, cum ne per filium quidem Wigmannum ipsi posteritatis & ampli patrimonij spem proferre licuisset, Luduicum tandem germanum, opibus egregiè cumulatum, maiore fastigio sustulit. Atque hic ille Luduicus, qui Bardonis Archiepiscopi, & Conrardi Caesaris beneficiis, largaque fundorum orâ suffultus, & huius ecclesiae Fuldensis liberali clientelâ deuinctus, primùm in Thuringiâ pro Moguntino Archiepiscopo Vice-dominatum gessit; inde, in Luduico III. nepote, Landtgrauiorum Hassiae & Thuringiae; in abnepote Friderico Luduici III. filio Comitum Zigenhainiorum illustre seminarium reliquit. clarâ nec dubiâ professione; gentem inclitae stirpis,

Chronic.
M. S. Fran-
cofax.

Origo
Landtgra-
uioꝝ Thu-
ringie &
Hassiae.

Hist. Lâde-
grau. Thu-
ring. c. xi.
Sistridus ad
ann. 1139.
Chronic.
Monaster.
Reinards-
born.

Annales
Landtgrau.
Thuring.
seu Chion.
citac.
Pruilleg.
Conrardi
Imp. datâ

MXXXIX.
Hist. Lâde-
grau. c. xi.
Luduicus
Barbatus
Thuringia
Comes &
vicedomi-
nus.

Lud. III.
prim. Thu-
ringia &
Hassiae
Landtgran.
• Anno
MXXV.
Zigenhainij
Comites.

siue quæ antehac vixit, siue quæ nunc, & futuris annis sequetur, vtriq. ecclesiæ, ni dissimulare velit, sanè plurimū debere.

XIX. RICHARDVS primus, gloriâ rerum gestarum inter Abbates longè princeps. Lambertus, perperam exclusus mediis, Branthoo inde ad annum MXXIII. successorem dat Richardum: sed vt Branthoum Bambergæ, vbi Natalitia Henricus Imp. celebrabat, pro Arnulpho excellenti pietate Episcopo, procerum & Augusti ipsius iudicio Halberstadiensem tunc Ecclesiam adeptum, sit exploratum; Richardum tamen antea factum hîc Abbatem, circumspectè censeo. Nec diploma regalium, quod ab illustrissimo Annalium Ecclesiasticorum Scriptore tomo x. allatum, persuadet, Richardum, qui inter subscriptores, inchoasse anno Christi MXXIV. cùm certum aliunde sit, nec Richardum tunc Fuldæ Abbatem, vt nec Popponem Treuiris Archiepiscopum extitisse; qui simul tamen ibi subscripsisse traduntur. Vnde equidem regalium illam concessionem, cùm annali notâ careat, prorsus ad posteriores annos, & certè ad MXXVII. vel seciùs relegandum arbitrer: *nec mendo vacare* Lamberti Chronicon, qui anno demum MXXIII. Richardum facit Abbatem, cùm eidem diplomati cum Erchanbaldo Moguntino Archiepiscopo subscribendo Abbas affuit, quem satis liquet antè migrasse sæculo, nempe Christi anno summum MXXI.

Apud Baron. Erchbaldus.

Benedictus Pontifex cō Henrico Aug. Fulde cōueniunt.

* aliàs MXX.

Eius ingressu Fuldam duorum totius orbis Christiani Principum, Benedicti Pontificis & Henrici Imperatoris aduentu lætificatam, produnt vetera Abbatum monumenta, qui & prolixâ suâ in cænobitas benevolentia & voluntate, huius loci cùm honores tum commoda, nouis diplomatis datis, instaurarunt. Accidisse id salutis anno* MXX. pro explorato nonnulli tradunt; quo scilicet anno, Germanici scriptores, Contractus, Lambertus, Marianus, consentiunt, Benedictum Bambergam accessisse, & ab Imperatore istic regificè exceptum, dedicasse ecclesiam S. Stephano. Richardum tunc Abbatem fuisse, ex eâ narratione coniiicio, quâ festo Apostolorum Philippi & Iacobi, re diuinâ Apostolicè patratâ, cùm ad Euangelium ventum, fertur iussu Pontificis, Archidiaconus

nus Romanus huius Ecclesię priuilegia à sede Romanâ olim, & à Benedic̃to nuper concessa, voce clarâ pronuntiaffe, audiente procerum frequentiâ, & adstante Richardo Abbate.

Mos priuilegia publicè pronuntiandi.

Præclarum reperi Henrici Imp. scriptum, quo Richardo recens ineunti tutelam Ecclesię, & vniuersi iuris fundorumque conseruationem stabilit. Attestatio Fuldæ facta eiusmodi:

Signum D. Henrici Rom. inuictissimi Imperatoris Augusti. Guntherius Cancellarius vice Erkanboldi Archicappellani recognouit. Datum Prid. Non. Maij. Indiēt. III. anno Dom. Incarn. MXX. anno verò D. Henrici reg. XIX. Imper. autem VII. Actum Fuldæ.

Ceterum anno MXXXIII. Seligenstadij ad Mœnum, Aribone Moguntino Archiepiscopo Synodum agente, Richardus inter alios etiam Abbates, istic affuit.

Vitâ decessit MXXXIX.

Scoti monachi Fuldense monasterium frequentare incipiunt Richardi inuitatu.

Monasterium Fuldense disciplinâ, litteris, cultu vestis, tonsurâ, aliisque religionis exercitiis ad priscam redit S. Benedicti normam.

MS. Catalog. Abbat.

Capit 1039. Prefuit 4. XX. SIGEWARDVS, de quo difertè Lambertus ad annum Domini MXXXIX. *Richardus Abbas Fuldensis obiit, cui Sigewardus successit.*

Annus MXL. valdè fuit Fuldensi nobilitati ac ordini militari, quæ gens in familiâ S. Bonifacij censebatur, funestus: nam Henrico Rege contra Bohemos arma ferente, *Reginhardus signifer Fuldensis in prælio cecidit*; sic Lambertus. At Chronicon peruetus Francosaxonicum, vbi de huius belli procinctu loquitur: *Quidam ex latere Regis emissi, sperantes se fortiter facturos, obstructionem quamdam in saltu expugnaturi, inconsultè processerunt, ibique prætensis insidiis, à sagittariis circumuenti, Vernherus Comes Primicerius, & signifer Regis, cum aliquot satellitibus; & Reinhardus Comes, cum electissimis ex familiâ S. Bonifacij, cruentâ, pro dolor, cade procubuere.* Sigewardum, obscuri nominis quidam cõminiscuntur, Hildeshemensis ecclesię tandem Præsulem factum; alij postulatum volunt, at exclusum;

Bohemica expeditione S. Bonifacij familia. i. Fuld. ecclesia militares clientes accipiunt etiam.
MS. Fuld.

Lamberto tantùm Abbas, nec eminentior, vitâ fungitur an- *Deficit*
 NO MXLIII. 1043.

Quo eodem anno *B. Annuchadus Scotus inclusus*, Fuldæ
 innocentix famâ & vitæ sanctitate floruit.

XXI. ROHINGVS splendido in rep. loco, honesto item *Capit*
 apud suos; Henricum quartum inter proceres regni Romam *1043.*
 vsque profecutus, anno MXLVII. à Clemente II. qui ex Sui-
 degero Bambergensi Episcopo ibi tum Pontifex, Abbas con-
 secratus; sed huic gloriæ paucis diebus superstes, Romæ vi-
 tam finiit, Fuldæ ad nominis sui memoriam prænobili mar- *Deficit*
 garitis ac gemmis ab se inchoatâ relicta tabulâ. Leguntur & *1047.*
 Rohingi versus præscripti in membranis Moral. S. Gregorij:

*Hunc licet indignus tibi confert Abba Rohingus,
 O* VVinfride, librum; quem sex in partibus vnum
 Distinguens plenè, præcepit hiantia quæque
 Cautè suppleri, rursusque superflua demi;
 Ut serie planâ sonet Ethica Gregoriana;
 Primaque pars eius tenet oram codicis huius;
 Ergo sui voti sit merces certa datori:
 At si quis tollat, te duro vindice, soluat.*

N. Ei, perperam verusti indices Bardonem subiiciunt; qui iam
 tum Moguntinæ Ecclesiæ gubernaculis affidebat.

*Herm. Cō-
 tracto per-
 peram Ebe-
 rardus ad
 ann. 1059.*

XXII. EGBERTVS, qui & Eppo; hunc cœnobitis regniq. *Capit*
 proceribus, virtutis opinione, iuxta carum, in Italiâ mox af- *1048.*
 sumptum, satis indicat Lambertus. *Abbatem quippe factum* *Præfuit*
statim, ait, post Natalem Domini. *1051.*

*Iuris Dia-
 cesani con-
 trouersia
 cū Adelbe-
 rone VVir-
 ceburgensi
 Archidia-
 conatus
 mutatio.*

Anno primo sui regiminis, Maguntix in magnâ Præsu-
 lum Synodo, Henrico Imp. præfente, causam dixit, ab Adel-
 berone Wirceburgensi propter iuris diocæsani controuer-
 siam appellatus. Resque partium consensu, Imperatore mo-
 derante, constituta est; vt Abbatia & cœnobitæ, exceptio-
 nem antiquam obtinerent; &, quia Archidiaconus Wirce-
 burgensis grauius imperitare Fuldensibus videbatur, penes
 Clericum, qui forensi ecclesiæ Fulde præfesset, ita ius Ecclesia-
 sticum resideret, si is à Præsule Wirceburgensi, banno quod
 voca-

vocabant, confirmatus esset; descriptique limites in prædiis, quæ à Fuldensi pomærio per rura quæ *Burchfeldt* appellabāt, versus Hunaham riuulum excurrunt. permissumque, vt in villulis, quas tunc vocabant Hunefeld & Rateisdorf, conuentum Clericus is haberet, & ius diceret. Actum Moguntia 111. Non. Febr. anno Dominicę Incarn. **MXLVIII.** Atque hæc origo muneris illius est, ex quo rector Parochiæ Fuldensis, postera ætate, concessu ampliore, Archidiaconi titulum gessit.

Archidiaconi Fuldensis origo.

Egberti quoque regimen illustrat Abbatia Fuldensis è regiâ potestate, ad veterem, id est Pontificiam, facta traductio, anno Christi, vt Contractus obseruauit **MLIII.** Imperator, ait, cum domino Papâ (Leone) multisque Episcopis, & Principibus, Natalem Domini *VVormatię* egit. ubi cum Papa, sicut dudum cæperat, Fuldensem Abbatiam, aliaque nonnulla loca & cœnobia, quę S. Petro antiquitus donata feruntur, ab Imp. reposcens exegisset, demum Imperator pleraque in *Ultramontanis* partibus ad suum ius pertinentia, pro *Cisalpinis* quasi per concambium tradidit.

Fuldensis Abbatia à regiâ potestate ad sedem Rom. rediit.

De Egberto scribit Othlonus, auctor vitæ S. Bonifacij, pro consuetudine, quæ ei cum Leone IX. Pontifice Romæ fuit, quęssisse in vrbiū vrbe veterum monumentorum copiam, vnde Martyris patroni acta vberius illustraret, simul actuarium ad Pontificem misisse, qui cuncta diligenter exciperet; verum, erepto inde ex humanis Leone, opus exoptatum, libris quoque Romæ relictis, eo tempore non prouenisse. Tanta etiam tunc cupido inceserat, vel trans Alpes, S. Bonifacij honoribus instaurandis, litterarum petendi decus.

Othlonus Monachus Fuld. quando scripserit S. Bonifacij vitam, in Prologo tom. 4. Antiq. lect.

Hist. Eccl. clesiastica studium Fulda.

Monasterium Fuldeſe opportunis quoque domiciliis, tum quieti capiendæ, tum factitandis laboribus, Egbertus egregiè instruxit: tabulam ab Rohingo cœptam, eiusdem pretij gemmis expleuit. Disciplinam ac vitæ innocentiam in peregrinis etiam adamauit. Paderbornam anno **MLVIII.** quo tristifico incendio conflagrarat, adiit; indeque *Marianum Scotum*, qui orationis causâ istuc *Coloniã* profectus erat, secum *Fuldam* abduxit. Moritur eodem anno xv. Kalend. Decembris.

Lambertus

Capit
1058.

XXIII. Sigefridus ei successor obuenit, Eppesteiniâ illustri profapia, &, vt Lambertus loquitur, eiusdem cœnobi (Fuldensis)

denſis) *monachus*. Memoratu digna, quæ ad annum ſalutis *Prefuit*
 MLIX. Marianus annotavit. *Ego Marianus, inquit, indignus,*
cum Sigefrido iſto, apud VVirzeburgum ad preſbyteratum conſecra-
tus, mediâ Quadrageſimâ III. Idus Martij: & Feriâ VI. poſt
Aſcenſionem, ſecundo Idus Maij, incluſus Fuldæ per annos x. Ce-
terùm anno non toto abeunte, in Fuldenſis eccleſiæ gubernatione,
Sigefridus pro Luitpoldo Archiepiſcopo, qui VI. Idus *Deſit*
Decembris vitâ exierat, ad Cathedram Moguntinam accer- *1059.*
ſitur. Illam, quibus artibus mediam inter ſchiſmatis procel-
lam habuerit, loco explicatum eſt.

Mariani
 Scotii inclu-
 ſio.

5. p. 75.
 c. 73.

XXIV. WIDERADVS eiufdem gentis & diſciplinæ, Sige- *Capit*
 5. p. 85. frido ſucceſſit, magnis utique foris domique caſibus; queis *1060.*
 animi magnitudine ferendis, impar non fuit. Tragicè eos per- *Prefuit*
 ſequitur Lambertus ætate ſuppar; ex quo depromas licet. *15.*
Claudus. Claudus fuit altero pede à pueritiâ. *Marianum* anno Virginei
 partus MLIX. Sigefridi Archiepiſcopi auctoritate Fuldâ di-
 miſit Moguntiam; vbi is iterùm, ſuam cluſam volens ſubiit.
 Porrò Wideradus anno MLXXV. XVII. Kalend. Auguſti vitâ
 innocenter acta, rebus humanis exemptus eſt. *Deſit*
1075.

Claudus.

Lambert.
 in Chron.
 Ambitio
 eius ſæculi
 dignitatû
 eccleſiaſt.

Inueſtitura
 mos.

XXV. RUTHARDVS, qui vulgò Ruzelinus, à rutilâ, ni *Capit*
 fallor, comâ, ſubitò & improuiſò ad hanc dignitatē ab Hen- *1075.*
 rico Imp. eius nominis IV. arreptus, ex Hersfeldenſi mona- *Prefuit*
 cho. Pravis eius ſæculi moribus, tanta pro Abbatiâ indipi- *21.*
 ſcendâ exarſerat ambitio, vt concurſu poſcentium indigna-
 tus Henricus, Ruthardum, qui Bambergam fortè ad Regis
 curiam acceſſerat, ilicò Abbatem renuntiaret; & in eo co-
 optâdo tam monachos, quàm milites eccleſiæ Fuldenſis, ſibi
 ſuffragari iuberet. Itaque in medium euocato, nec quidquam
 ſuſpicanti, baculum paſtoralem offert, & ornat annulis; hunc
 enim ritum Reges Germaniæ pro Inueſtiturâ ſibi ſumpſe-
 rant. Porrò, vt inuitus multumque renitens Ruthardus onus
 hoc tulit, ita ſupra viginti annos vno, probabilem ſe Eccleſiæ *Deſit*
 huius Antiftitem exhibuit. Præclare de B. Virginis & S. Mi- *1096.*
 chaëlis monaſteriis, templa inſtaurando, dicando, paſcendo
 & alimenta tribuendo, meritus. Ad Iulium menſem Ephe-
 meride

meride Marianâ, adscripta legitur *Memoria Ruthardi Abb. Reformatoris huius Monasterij.*

Cœpit
1096.
Præfuit
13.
XXVI. GOTTIFRIDVS Ruthardi successor, in schismate quod Germaniam mirè tunc, Henrico IV. auctore, exercebat; abdicatione illiberali non magis, quàm domesticis malis, quàm bello, quàm remissiore vitâ illatis, haud obscurus.

Anno redempti orbis * MCIII. subito Fulda correpta incendio magnam partem conflagrauit; flammaque in foro nascens, ædem Parochiæ corripuit & vastauit.

Fulda incendio afflicta.
* aliàs
MCVIII.

Hinc anno MCVI. Henrico V. regnum exordiente, etsi Paschalis II. Pontificis auctoritate apparebat dissidiorum motus in Ecclesiâ non nihil sedari; recrudescente tamen, & ambitionis & partium studio, schismate, Gottifridus Abbas, tum suorum questu, tum Henrici Regis iunioris malâ gratiâ, fastigio dimotus est. Accidit ea res salutis nostræ anno MCIX. Francofurti, in publico procerum conuentu, vt testatur in suo Chronico Abbas Vrspergensis. *Ibi etiam, inquit (Henricus) deposito Godefride Fuldensium Abbate, VVolfhelmmum eis præfecit, ex eadem Congregatione.* Ceterùm Gottifridus extorris, in Coloniensi peregrinatione, tandem naturæ concessit.

Gottifridi abdicatio.

Defuit
1109.
XXVII. WOLFHELMVS, turbidis item rebus, sed electio-

Cœpit
1109.
Præfuit
5.
ne canonicâ, dignitatem hanc administrauit. Nam Haselsteiniam suæ dititionis arcem, sumptu damnofo obsedit. Hinc Thuringico motu, pro Henrico, qui nuper Romæ Augustale diadema sumpserat, Wartesburgi obsidione, * caltri in Thuringiæ finibus inclyti, quod Saxonum genti subiugadæ Henricus IV. mirè extulerat, ab hoste Luduico Comite captus, in arcem Milseburgum includitur, ac tandem Gottifridi decessoris sui petitione debilitatus, & Goslaræ in regiâ Henrici, accusatione suorum, ceu re malè gestâ fractus, eodem anno, puta nascentis Christi MCXIV. & magistratu, & vitâ simul defungitur, monumento relicto S. Alexandri oratorio, quod intervallum & oppidi murum, ad Septemtrionem visitur.

* Sigefrid. in Chron. à Luduico castrū hoc instauratū meminit iuxta Isenacum in excelsi montis vertice. *Milseburgum carcer VVolfhelmi.* *VVolfhelmmus abdicatur.*

Defuit
1114.
XXVIII. EHRLOFFVS Abbas Morbachensis, contra fas

moref-

Cœpit
1114.
Præf. 8.

Vrsperg. in
ann. 1113.

moreſque priſcos, Moguntiaē ab Henrico Imperatore præſi-
citur, Congregationis Fuldenſis inuidiā; quam credibile, Sa-
xoniorum procerū ſtudia ſecutam, in Eccleſiæ & libertatis
cauſā Henricum ſibi res ſuas habere voluiſſe. Ingenij acuti,
prudentiæ ſingularis, raræque facundiæ laudem non negant
Ehrloſſo publici ſcriptores. Muntzerum autem triuiale &
hæreticum * hominem mentiri non piguit, exitiſſe in malis
artibus necromanticum. Haſelſteinium & Miſſeburgum
aiunt exſtruxiſſe, vel communiſſe nouis operibus. Id facino-
rum eius egregiorū ſpecimen Vrspergenſis Abbas expreſſit;
quòd, Germania diuturni pertæſa diſſidij, ad Regnum cum
ſummo Sacerdotio pacis vinculo iungendum, hunc Ehrloſ-
ſum digniſſimum è multis vnum iudicari, quem, Imperato-
re probante & procerum conſilio, Romam cum Brunone
ſpirenſi Præſule, ad Caliſtum Pontificem, ampliſſimā cum
potestate mitteret. Quare & anno Domini MCXXII. cum
eximiā legatione trium Cardinalium, quos inter eminebat
Lambertus Oſtienſis, in Germaniam reuerſus, illius cantatæ
pacis, quæ iuxta Vangiones Regnum inter & Sacerdotium
confecta, pars ipſe quidem non ingloria fuit,

Caspar
Brulchius.
* in Chron.
German.
anno 1551.
edito.

Schiſmatis
tollendi au-
ſtor Romā
mittitur.

Handwritten notes:
... in Chron. p. 122

Ruina par-
tis Oriēta-
lis baſilicae.

Memorable ipſo ſedente, primū Orientalem Baſilicæ
veteris molem anno MCXX. ingenti ruinā prociſiſſe: inde
Adelberti Moguntini Archiepiſcopi, qui carceres Henrici
expertus, ſedis Apoſtolicæ acerrimus propugnator, opibus &
armis, Rheni & vicinæ regionis optimatibus, mutuā cæde &
populatione in exitium ruentibus, Fuldenſis monaſterij ve-
teres fortunas, horum iniuriā temporum ita prolapſas, vt vi-
ctus cœnobitas quotidianus deficeret. id quod ad annum
MCXVI. Abbas Vrspergenſis tragicè deplorat. Porrò & nos
alibi, infelicia Ehrloſſi gubernacula deſleuimus. Epocham
temporis ab Ehrloſſo recentior ſcriptor deducit: rectè an ſe-
cūs, alij viderint. Ehrloſſus certè deſperatā ſuorum concor-
diā, abiens è medio Wormatiam ſeceſſit; atque ibi ſupremis
occupatus, exiit è vitā anno MCXXII.

Inopia ex-
trema Mo-
naſterij.

C. Brulch.

Deſit
1122.

Vrsperg. in
Chron.

XXIX. VDALRICVS, reſtituto iam Eccleſiæ Romanæ ab
Henrico Antitiſtium inſtituendorum iure, Romam profe-
ctus, ſ.

Capit
1122.
Præſuit

ctus, à Calisto II. consecratus est Abbas, confirmatusque. Vita ei laudatæ integritatis virtutisque fama contigit. Sed quia factioni Principum, qui contra Lotharium pro Conrado Franconiæ Duce faciebant, se applicasse visus, eodem anno quo Dux Conradus consurrexit in Lotharium, Vdalricus excidit. *Honore excidit.* *Mentione de Honore fait par l'abbé de Fulda dans son histoire.* *Operibus itaque licet præclaris in ecclesiâ primariâ erectis, & templo utcumque instaurato, anno MCXXVII. Lothario Imperatore accedente Fuldam, & sacramentis obsequij absolvente Buchonios, Vdalricus per Honorij Pontificis Legatum amotus, Wirceburgum abiit, & ibi vitam clausit, anno MCXXXIV. Hanc rem veteres Cœnobitæ in quodam Chronici fragmento ita meminerunt:*

Anno Domini MCXXII. fauente Imp. Henrico, cunctisque Principibus secundum concessionem priuilegiorum nostrorum regulariter Vdalricum in Abbatem Fuldensem nobis delegimus, quem, quia circa nos vir optimæ conuersationis, iustus, propitius, atque benignus, communi consilio & auxilio cleri & populi, Domno Calixto Papæ in Dei honore & sanctâ conuersatione nominatissimo, benedictionis gratiâ Romam transmisimus. Quem ille benignè suscipiens in die festo Palmarum confirmauit benedictione Apostolicâ, & donatum priuilegio, mandans nobis suam benedictionem cum digno & debito honore, redire fecit ad propria. Qui v. ordinationis suæ anno tale præiudiciû passus est. Nam quidam Legatus Honorij Papæ, qui semper implacabilis Fuldensi Ecclesiâ fuit, cum Rege Fuldam suaperueniens, & quasi gladium de vagina educens, Abbatia gubernacula, se ipsum intrudendo, ex præcepto D. Honorij suscepit: laicosque à sacramentorum obligatione, Monachos & Canonicos de obedientiâ præfati Abbati promissâ, qui tunc adhuc absens, absoluit; & ita, omnibus subditis dolentibus, deponitur.*

* aliâ, confortauit.

Gravis accusatio, in quâ locum habeat uim non anti-
tâ.

Cœpit
1127.
Præf. 7.

XXX. HENRICVS I. Keminenata successor, ipso Lothario præsentè, cunctis amabilis, suorum omniû consensu eligitur. Decanus fuerat principis Monasterij, & Præpositus Brustlohenensis in Thuringiâ, quem ille locum munificâ donatione propè ab interitu vindicauit. Licet verò morum facilitate & submissiõne, spem rerum gerendarum sustineret maximam; direptis tamen & fundis, & perditâ re, cum nec ipse, nec Con-

gregatio à Lothario quidquam exspectat opis, impar oneri se
 vltro abdicatum iuit. Itaque septimo anno regiminis, offen-
 sus tot sumptuum dispendiis, & ambitiosis Imperatorum
 obsequiis, quibus Ecclesiastici primores aulam militiamque
 publicam hac ætate stipabant, Lothario Fuldam reuertenti,
 anno MCXXXIII. Abbatiam reddit, forte priuatâ contentus.
 Sunt qui deinde Episcopum factum scribunt Frisingensis
 Ecclesiæ. *J. p. 76.*

Hond. in
 Bauar. Mc-
 uop.

Desit
 1133.

XXXI. BERTHOVS I. Schlitzius, maior Præpositus inte-
 gritatis, facundiæ & ingenij laude abundans, inde furroga-
 tus, Lotharium in Italiam vsque prosequitur; vbi ab Inno-
 centio Pontifice, hoc eodẽ anno, quo Lotharius Romę Impe-
 ratorio diademate ornatus, & ipse non Abbatis modò conse-
 cratione, sed priuilegiis etiam iis affectus, vt Pontificis ritu, ius mi-
 træ, baculo annulisque vtendi referret. nec diu superstiti successit.

Capit
 1133.
Præf. 2.

*Pontificalis
 ornatus in-
 signia tunc
 illata.*

vide hinc inscriptionem supra, p. 67.

XXXII. CONRARDVS I. maioris item ecclesiæ Præposi-
 tus, qui ob virtutis & religionis, ac ceteras gubernandi dotes,
 suffragationis punctum à S. Bernardo tulit, comes omnium
 expeditionum, quas Lotharius deinceps cis transque Alpes,
 ingenti mole, præfertim in Campaniâ Apuliaque conciuuit.
 Cuius à morte anno MCXXXVIII. montem S. Petri præcipuâ
 munificentiam excolens, in eiusdem montis monasterio, & vi-
 tæ finem imposuit, & corpus sepeliendum reliquit.

Capit
 1134.
Præf. 7.

*Epitaphiũ
 lib. 2. dedi-
 mus.*

Desit
 1140.

XXXIII. ALEHOLFFVS, cuius parum iucunda apud
 posteros memoria, ob immite & asperius in suos imperium.
 Quare minùs quoque secundâ vsus gubernatione, Eugenij
 Pontificis iussu tandem exauctoratus est.

Capit
 1140.
Præf. 8.

Desit
 1148.

Anno MCXLV. Kalend. Nouembris, annuâ encæriorum
 luce, Fuldæ ciuitatis reliqua pars incendio perit; & ignium
 labem dira consecuta fames, populum maiorem in modum
 afflixit.

XXXIV. RUGGERVS verò eius nominis I. plurimùm
 honoribus aduersans, animi moderatione, & integritate mo-
 rum,

Capit
 1148.

rum, antecessoris desiderium minuit, sui plurimum accendit, cum ad Rhemense Concilium profectus, ab Eugenio muneris eximij vacationem impetrauit; & secessu facto, in montem B. Virginis, rerum diuinarum studio Henricum Hersfeldensem Abbatem sibi suffici passus est.

id habitum fuit circa ann. Chr. 1118.

*Capit
1148.
Præfuit
2.*

XXXV. HENRICVS is II. fuit, quem Congregatio non improbat, fauente præsertim Rege. sed eo sedente, res tamen Ecclesiæ Fuldenfis incedebant miserè. Difficili itaque malorum remedio, cum prisca Congregationis maiestas obsolesceret, & fortunis ad clientes translatis omnium rerum egestas cœnobitis obreperet, de communi Pontificis & Conrardi Regis consilio, placuit Henrico, aliunde virum animi magnitudine & industriâ spectatum, ceu antiquæ dignitatis vindicem, accersere. Id quod in frequenti Treuiris conuentu, postquam Eugenio sanctum ratumque, missi hac de re Bambergam legati.

*Capit
1150.
Præfuit
14.*

XXXVI. *MARQVARDVS igitur, dum virtus domestica rarefcit, Bambergâ *de S. Michaëlis, qui tunc Monachorum dictus, monte*, detrahitur; & tantæ capax dignitatis, ea molitus est, quæ probabile nomen ipsi posterisque cum immortalis gloriâ pepererunt. Sufficit opinor virtuti viroque, magna simul & magniloqua narratio, quâ res ipsum suas sine fuce splendide commemorantem olim induximus.

* aliâ,
Marchuardus.
Monaster.
S. Michaëlis Bambergæ.
3. p. 284.

Lib. 2. Antiquitat.

Conrado & Friderico Imp. carus in paucis: sed aulæ ac forensium negotiorum satur, cum obliquus in odium maleuolorum, ceu ventis parum prosperis incurrit, prætulit dignitati monasterium vnde venerat. Hinc rursus Fuldam à Friderico Imp. publicè euocatus, post biennem functionem, Præpositurâ S. Andreæ donatus in honesto otio Bischofsheimij diem clausit, tumulatus Fuldæ maiorum sepulchris.

*Capit
1165.
Præf. 3.*

XXXVII. HERIMANNVS ex Hersfeldensi cœnobio Abbas accersitur; Friderici Ahenobarbi studiis, aduersus Alexandrum iustum Pontificem, sic irretitus, vt cum Germaniam Imperator anno MCLXV. publico Wirceburgi conuen-

Schismati desinit.

tu, Paschalem antipapam amplecti coëgisset, Hermannus, hac communi patriæ tempestate arreptus, non dubitarit sequenti anno Fridericum armatus sequi in Italiam. Hic cum salutis anno MCLXVII. Romam, Alexandro fugato, Fridericus occupasset, & diadema denuò à Paschali in Vaticano sumpisset, Hermannus eâdem operâ probatus à Paschali, & priuilegiis ornatus, postero mox anno, lentâ tabe confectus *Desit*
VI. Kalend. Maij vitam cum Abbatîâ posuit. *1168.*

XXXVIII. BURCHARDVS verò, qui successit, cum Ful- *Capit*
densis Ecclesiæ status vndique labefcit, ruentis Monasterij res *1168.*
in vltimum propè casum dedit. Et hic Hersfeldiâ vicinâ euo- *Præf. 8.*
catus, nullum operæ pretium, prolapsis ferè fortunis attulit. *Infelix re-*
Compilatis Ecclesiæ facultatibus, & cõflato peculio, in We- *gimen.*
terauiam abiit; Cænobitas complures relegauit, Hattenhau-
sen, Hildewartshausen, Cruitzburgum, Luduico Landtgra-
uio vendidit. Inde annonâ Cænobitis negatâ, cum in graui
morbo, inexplorata mortis famâ, gaudium æmulis attulisse
cognouisset, ilicò superueniens armatus, vltionem exegit; &
vastatis agris, captisque domiciliis & prædæ datis, ac proscri-
ptis bonis, semianimis lecticâ reuehi in solita loca voluit. Se-
iunctum ab Ecclesiæ communionem, & diro morbi cruciatu
vexatum vitâ decessisse, maiores tradunt, miserabili exitus
genere. Quippe, inter Alexandrum Pontificem & Fridericum
Imperatorem, pax anno Christi MCLXXVII. constituta,
ac insequenti fortius Venetiis adstricta: huius exfors, uti reor,
Burchardus, non Romæ, quod scripsit Muntzerus, sed in
Wederauia, *pauPERTINâ Cellâ, cui Rhetervis nomen,* inglorius oc- *Desit*
cubuit. Extat ab eo, elegantis fabricæ S. Stephani oratorium, *1176.*
cuius incisa parieti præclara epigraphe, nominis inuidiam
mitigasse videtur.

XXXIX. RUGGERVS II. Diaconus, quo morum vitæq. *Capit*
consuetudine nemo clarius hac ætate fuit ac felicius. Electus *1176.*
omnium consensu, die S. Gregorij, anni vel vnus curriculo *Præf. 1.*
res maximas inclusit. B. Virginis monasterium disciplinâ &
ædificiis caducum restituit, ac nouis operibus fulciit; libris
per-

Schismati-
cus miserò
perit.

Rhetervis
Monaste-
rium, seu
Cella.
** de illo li-*
bro 2. c. 22.

pag. 157.

Ruggeri II.
præclara
facta.

peregrediis bibliothecam, turres campanis ære fufis in-
 xit; odeo quoque exstructo nouo, hospitem domum dota-
 uit. Aliam hac maiorem apud primarium Monasterium, non
 rectis quàm censu ampliorem extulit. Anniuersaria sacra,
 multis prædiis traditis, instituit. Ex Italiâ ab Imperatore re-
 uersus, ob morbum publicæ curæ non tolerans, à medio Ia-
 nuario ad Iunium asthma & phthisi attenuatus, ipsis No-
 nis, id est die S. Bonifacij, terras migravit.

*Hospitalis
 primary
 origo, à quo
 Hospitalari-
 ry munus.*

Cæpit XL. CONRADVS II. Diaconus, absens omnium suffra-
1177. giis, ex S. Solæ Monasterio, cui præpositus erat, iv. Nonas Iu-
Præfuit liij adoptatur. Circa S. Remigij diem, ad Imperatorem in
 15. Longobardiam profectus, regalium & inuestituræ inde abla-
 to priuilegio, die S. Cæcilie reuertitur.

Anno MCLXXIX. ad Concilium Lateranense Alexandro
 inuitante, & propriâ causâ, Romam adit; hîc Sabbato * Si-
 tientes, sic appellarunt à Missæ Introitu, ab Ostiensi Episco-
 po creatus est Sacerdos; mox Dominicâ Iudica, ab ipso Ale-
 xandro ritè factus Abbas: vbi rideas stolidam Muntzeri do-
 mestici Chronologi dicacitatem, qui *Conradum*, ait, *Romam*
missum ad Synodum, in quâ instituta sit primùm auricularis Con-
fessio ab Innocentio tertio, qui Conradum Sacerdotem, mox Abbatem
consecravit sanxeritque.

*Vrsperg.
 Concil. La-
 teran.
 C. Sigon-
 in Ital.
 histor.
 * ante Do-
 minicam
 Passionis.
 Muntzeri
 dicacitas
 castigatur:*

Anno MCLXXX. cum inter Fridericum Imp. & Henri-
 cum Leonem, Brunswicensem siue Saxonie Ducem, perni-
 ciosa Thuringie Saxonieque certamina gliscerent, in Epi-
 phaniâ Domini Wirceburgi conuentus habitus, vbi duo
 Cardinales Româ missi, id potissimum agebât, vt Imperator
 mitius cum Duce Saxonie se gereret. Eadem Angliæ, Fran-
 ciæ Regum, & Flandriæ Comitum Legati postulabant. Erat
 Dux adhuc in armis; & quia Thuringie imminebat, hoc
 asperius Legati accepti; neque exauditi. Cōradus Abbas Car-
 dinales adduxerat; qui, vt eos sibi placaret, in Vangiones di-
 misit. sed hîc illi parum grati, quia ipse nec vnâ accessisset.
 Hinc in Gelenhausen apud Imperatorem eos nactus, Ful-
 dam inuitat; atque dum in Saxoniam se penetrant, vasa ar-
 gentea, vestemque in fidem Custodis Fuldenfis ecclesie per-
 mit-

*MS. histor.
 de Landt-
 grau. Thu-
 ring. c. 24.*

*Conradus
 hospitalis
 & magnifi-
 centia in
 Cardinales
 Legatos.*

mittunt. Frustrâ verò ad pacem sollicitatis discordium animis, post Pentecosten Fuldam reuersi, hospitaliter accepti, ordines sacros alter eorum, qui Episcopus, impertiit; ambo honorificè dimissi. quia Fulda tunc *Specialis ecclesiæ Romanæ filia*, audire gestiebat.

Fulda Roman. Ecclesiæ filia.

Schisma Monasterij Fuldensis.

Anno circiter MCXC. grauis exorta Fuldæ dissidij tempestas, ob angustias annonæ, Cœnobitis non ex voto præbitæ; pars capiti hæsit, pars diuulsa, questum iit ad Henricum Regem. Henricus, altitâ captione, primùm corripit Abbatem; inde causam ab se ad Pontificem reicit. Mox proceres ac dynastas huius Ecclesiæ, cum Abbate & Congregatione, Saleueldiæ adesse sibi iubet, ceu causæ cognitioni consilium id daret: sed eò postquam ventum, tribui sibi beneficia clientelaria poposcit, quæ Luduicus Thuringiæ Landgrauus, anno superiore in Orientali expeditione moriens, reliquisset. Ad hæc, quia diadematis honori quærendo in animo erat profectio Italica, ausus etiam ibi Henricus Comes de Widaha, Regis nomine postulare de S. Bonifacij templo crucem auream, quia sumptus itineri deerat, mille talentum argento pignus opponendum. Et Abbatem & Congregationem non fallebat, aurum quæri, litem suam insuper haberi. Ergo postulata abnuere, moram innectere cupiditati. Sed Henricus Fuldam vsque profecutus, auidius instare. Tabulas itaque pro cruce subiicere visum binas, auro & gemmis insignes, sedandæ siti cupidorum; quas cum Ludgero Haselsteinio Imperij Legato Rex tradidisset, clam mandata dedit, seu pœnitentiâ consilij, seu pertinaciâ Cœnobarum crucem subtrahentium, vt eas ecclesiæ S. Bonifacij restitueret; id quod eo promptius factum, quòd anno sequenti, diadema Romæ accipiens, hoc nomine à Cælestino reprehensus est. Quamobrem ipse in Germaniam rediens, magnâ populi ac cœnobij gratulatione, die Palmarum tabulas ad ecclesiam retulit.

Henricus Comes de Vidaha, tunc Vidæ.

Crux aurea à Rege sollicitur, aut redimitur tabulâ.

Tabula restituitur.

Epitaphiâ eius. lib. 2. dedimus.

Porro xv. annis ecclesiâ hac administratâ, Conrardus vitâ migrauit, maiorum sepulcris illatus.

XLI. HENRICVS III. ex montis S. Ioannis Baptistæ Præposito, Henrici Regis fauore, vt aduersis suorum animis, sic impari

*Capit
1192.
Præfuit
24.*

impari quoque an noxio studio rebus seruandis, Ecclesiam hanc occupat; amicorum potentiâ, qui in palatio longè apud Regem gratiosi, aucupatus honorem. Vanè & ambitiosè, vt pleraque Bruschius, ad Cronebergiam stirpem retulit, cùm scribere oportebat, ex Cambergenfi Monasterio obrusum ab amicis Fuldensi Abbatia. Oneri suis fuit, toleratus tamen, respectu aulæ & consanguineorum. Feuda & Ecclesiæ prædia plurima distraxit; sed, quia moribus huius sæculi, grauiâ & diutina bella cum Hermanno Thuringiæ Landtgrauio Luduici VI. S. Elizabethæ mariti patre, & Godefrido Zigenhaimensi Comite, pro Ecclesiæ suæ incolumitate gereret. Et sine stipendiis sumptuq̃ue, quâ militaret? Illud tamen culpant antiqui, quòd, longinquâ peregrinatione ad limina S. Iacobi in Galætiâ susceptâ, nudum Ministerialium & Aduocati infidiis reliquerit ecclesiæ suæ latus; quòd victum, vestem, & cetera pensionum, communi derogans, laicis se magis quàm fratribus conformarit: vnde, iusto dolore tacti Cœnobitæ, quæ adhuc * immunia à feudis prædia supererant, non dubitarunt appellationis remedio submittere sedi Apostolicæ. Id quod commotior accipiens Henricus, Congregationi & nobili ministerio, diem dixit vigiliam S. Gregorij, quâ partes inter se de appellationis iure disceptarent. Tempore, quod in medio, cum minarum denuntiatione cogit amicos, & magnam vim armatorum: sed morbus letalis superueniens, Abbatem ipsâ S. Gregorij die abstulit. Atque ita ad exequias cohonestandas venire visî, qui ad iniuriam faciendam venerant.

*Bruschij error. Camberg. S. Nicolai Monasteriû Francon. successis: iam versû in saculare Colleg. anno 1489. vt Trihem. Chronic. Spanheim. Henrici sumptus & bella. Godefrid I. Comes secûdus Zigenhaimij, & aduocatus Fuldensis. Ad S. Iacobi in Galatiâ Henr. proficiscitur. Eius secularitas notata. * in feudata. Congregationi & Ministerialibus diem dicit.*

Anno M^{CC}XCIX. Philippus Dux Sueuiæ Fuldam venit, collocutus hîc cum Ottokaro Bohemiæ Rege, & Hermanno Thuringiæ Landtgrauio, de Imperio adipiscendo aduersus Ottonem Saxonem.

Philippus Sueuicæ Dux, Ottokarus Bohemiæ Rex, Fulda degressus. Incendium Fulda.

Anno salutis M^{CC}. Fuldæ flamma latè populata nocturno incendio, maximam partem ciuitatis corripuit, tristicique hominum & fortunarum damno, cùm prohiberi à tectis non potest, defæuit. Ceterùm hanc cladem, diuerso Chronico, ad annum superiorem relatam, hisce ferè verbis, memini:

Anno M^{CC}XIX. infra Octauam Paschæ, noctu inualescente plurimum

miuum

mum vento, Fulda iterum incendio depasta; in quo duo supra viginti homines fumo enecti.

Anno rursus MCCXV. ignis contagio Fuldam longè lateque peruagata, tertiam partem tectorum edax consumpsit, ipsa vigilia S. Bonifacij.

XLII. HARTMANNVS I. Præpositus monti S. Petri, eodem anno Præful hinc ostentatus; atque idem raptus prius, quam honos ei ritè stabilitur.

Elwang.

XLIII. CVNO inde Elewaco monasterio, cuius iam Præpositus, Imperio Germanico toto celebris, Friderici secundi iussu euocatur; disparibus tamen Fuldensium studiis animisque. Prudentiæ consiliique in sæculi negotiis, vigilantia item laus illi conceditur; quippe triginta annorum regimine parta: si tamen in Abbatum Elwangenensium Catalogo Bruschius sibi constat. Verumtamen dissidij & schismatis labeteter & vecors, triennio & anno diuidio, quibus Fuldæ præfuit, nullum à bonâ congregatione obsequium impetrauit, eo quod, ut acta prisca loquuntur, *litteras super introitu suo à Domino Papâ nullas acciperet.* Quare, cum tamquam è domo alienâ, à locatoribus exactus, Apuliam & Imperatorem trans Alpes petit, in itinere extinctus est, anno MCCXXI.

Schismatis.

Hamelburgum belli materia.

XLIV. CONRADVS III. à Malkos, quod artis stirpisque nomen. Huic cum Hermanno Herbipolensi, magna bellorum certamina intercessere, finium & nouorum operum causâ. Caput controuersiæ Hamelburgum ad Salam oppidum: & Thammersfeldia magnitudine passionis, ac sceni veritate tractus eximius; à Cauro in Vulturum Fuldâ distans passuum ferè decem millia. Res eum duæ, apud posteros viuere diutius iubent, Ecclesiastica iurisdicção prolatata, & Hamelburgum in faciem oppidi formatum. cuius & in hisce versiculis fera fama:

*Abbas Conradus de Malkos nomine dictus,
Hamburg circumdat muris, & mœnia fundat.*

Anno XXII. regiminis Conradi, exortum Herbipolense bellum;

bellum; & quia Hamelburgi iam mœnia turreſque ſurge-
 bant, Hermannus Epifcopus, diſturbandi operis, Hamelbur-
 gum capere, in rem ſuam eſſe putabat. Conradus, exploratâ
 re, ingenti coactâ equitum peditemque manu, Præfuli it ob-
 uiam. Aderant Abbati nongenti equi phalerati, quos dextra-
 rios ſeu militares appellabant. Necdum ventum ad manus,
 cùm Epifcopus longè copiis inferior, trepidâ ſibi fugâ con-
 ſulit. Fugienti inſtat Abbas; & apud Tolbam multis cæſis ca-
 ptiuiſque factis, Neuſtadium vſque, quod oppidum Franco-
 niæ; cui vt parum munito inſistere non auſum, Conradus
 perfequitur, & Epifcopo ſubmoto, villâ Rodtiâ armatâ ma-
 nu lacu piſces excluſos, ceu prædam inter ſuos diſtribuit. Af-
 fuit ibi tum Henricus Comes Hennebergius, qui Eccleſiæ
 Herbipolenſis aduocatus, pro eo quod multum poterat, Ab-
 batem precibus & blandimentis à ciuitate auertit; & ab vlte-
 riore noxâ ſimul refleſcit, vnde venerat. Anno poſtero, in
 mente adhuc erat Hermanno Epifcopo recens iniuria, exa-
 cuebatque, vt Fuldam obſidio tentaret, caperétve. Nec fe de-
 ſerit Abbas, cui auxiliarius inter primos, Henricus Thuringiæ
 Landtgravius. Dum præliaturus exit Abbas, obſerua, ab ef-
 freni equo, cui inſidebat, intra muros oppidi præceps excuti-
 tur, ipſam ante portam. & iacuit mortuo propior, abiectâ ſpe
 vitæ. Mox conſternatio & fuga, ipſius quoque Landtgrauij,
 qui de corruptelâ ſuſpectus. Creſcunt animi aduerſæ partis,
 & fiducia properans Hermannus, accedit ad obſidendum.
 Viuebant adhuc merita S. Bonifacij, ſic voluere maiores, &
 nobilitas Buchoniæ tunc acer in armis, & auida decoris; ſic
 laudat vetus Scriptor; eâdem luce, quâ ad motus obſidionis
 terror, eum amouit, armis ſubitariis aduerſus Epifcopum
 ſumptis, fidei in dominum ac fortitudinis, ſæpè quidem ite-
 rando exemplo. Cæſi in receptu non pauci, manuque capti
 tam multi, vt cùm iis redimendis Epifcopus non eſſet, inter
 leges pacis & hæc ſancita ſit perennis, vt Abbati Archidia-
 conatus Fuldenſis, & ius cogendæ Synodi cederet. Conradus
 hinc ſeneſtæ morborumque feſſus, vacationem muneris ab
 Innocentio III. Pontifice petiit; qui per Legatum ſuum, Si-
 gefridum Moguntinum Archiepiſcopum eius nominis ter-
 tium,

Herbipolēſe bellum: quod Chron. Henneberg iſcribit ad an. 1142.

Rods.

Henricus Comes Hennebergiſſi aduocatus Eccleſiæ Herbipol.

Hermannus Epifc. Herbipol. Fuldam tenent.

Abbatuſque ſui.

Nobilitas ope S. Bonifacij rem reſtituit.

MS. Fuld. Bibliothec. poſt Synodum ſancti Martini. Archidiaconatus cedit Abbati.

tium, congregationi Fuldæ obtulit; quem illa respiciens, Pontificem appellavit. Sed fracta tandem minis, & anathemate proposito ni reciperet, laicorum admisso dolo, concessit.

Sigifridus Mogunt. Archiepisc. datur moderator: Ministri titulo ad triennium. Crux aurea conflatur.

Ergo *Sigefridus Archiepiscopus Moguntinus, ministri titulo, Fuldensem Ecclesiam administrat*; sed parum commodè; cùm, præter quotidianas Monasterij ærumnas, crucem auream & gemmis pretiosis insignem, pondere centum octoginta marcarum puri puri auri, conflavit; pollicitus eâ, se prædiorum & fundorum onera laxaturum: sed fidem promissis, incertum quâ de causâ, posthabuisse traditur.

Anno MCCXXXVII. nocte Natalis Domini, apud Fuldam Iudæi impetu in *molendinum factò, quinque pueris cruentâ cæde vitam eripuerunt; quâ ex re, in ultionem coorti ciues, puerorum necem, plurimo Hebrææ gentis fuso sanguine, expiarunt; multosque ex iis in carceres abripuère. Facinus hoc totâ Germaniâ sermonibus hominum percrebuit. vnde Scriptor anonymus, rem ita narrat, ad annum MCCXXXVI.

* Die Zygelmillen hodie di-
citur.
Iudæi sâ-
niant in
quinque
pueros.
German.
histor. 10
mo vno
apud VVe-
chelum.
1585.
* factorem,
adi Notas
ad Fortu-
natum.
Hagenæ,
que civitas
iam in Al-
satiâ, occi-
sorum cor-
pora palam
exponuntur.

Eodem tempore apud Fuldense monasterium, Iudæi quosdam pueros Christianos, in quodam molendino, vt ex eis sanguinem elicerent ad suum *remedium, peremerunt. Vnde ciues eiusdem civitatis, multos ex Iudæis occiderunt; sed cùm puerorum corpora in castrum Hagenvve delata, & ibidem venerabiliter tumulata fuissent, Imperator tumultum, qui tunc contra Iudæos ortus est, aliter sedare non valens, multos viros potentes, magnos & litteratos, ex diuersis partibus conuocans, diligenter à sapientibus inquisiuit; vtrum, sicut fama communis habet, Iudæi Christianum sanguinem in parascue necessarium haberent; firmiter proponens, si hoc ei de vero constaret, vniuersos Imperij sui Iudæos fore perimendos. Verùm, quia nihil certi super hoc experiri poterat, seueritas Imperialis propositi, acceptâ tamen à Iudæis magnâ pecuniâ, acquieuit.

*Iudaorum tutela quâ-
mo Abbati
cesserit.*

Ceterùm gens Iudæa tunc adhuc in tutelâ fuit Imperatoris; quæ, vbi vbi totâ ditione federet, tandem Caroli IV. pactione, Henrico Abbati in tutelam & capitationem cessit.

*Franciscani Fuldam
venunt.*

Anno salutis MCCXXXVIII. ex S. Francisci familiâ Seraphici ordinis viri, Fuldam, cùm iam bellis & nobilium rapinis domestica pietas religioque intermitteret, rei Christianæ subsidio venerunt; paruisque initiis & lentis, adolefcere ad
maiora

maiora cœperunt. Exstant Innocentij IV. litteræ, anno tertio Pontificatus, MCCXLV. datæ, quibus, de collocatis templi & Monasterij fundamentis factus certior, relaxatione pœnarum, populum Fuldensem ad subsidia fabricæ proferendæ inuitat. Et longum in medio tempus, quo angustis se spatiis Franciscani patres includere: nam, quæ antiquissima templi dedicatio, annum salutis sibi vindicat MCCCLXXIII. Multis porrò argumentis, omnem in partem huic Ecclesiæ non segniter ab iis operam nauatam, si res ferret, doceri queat. Sed virginitatis quoque decus, in hæc loca retulerunt, duobus in viciniâ, ipsorum hortatu consilioque, monasteriolis piorum beneficentiâ erectis; quæ ex tertiâ regulâ, quam vocât S. Francisci, vitam agerent. Clusam appellarunt maiorem & minorem, solis iam suis nominibus cognitæ in vulgus. Ceterum Fuldæ inchoatus Franciscanorum conuentus, primas tulit in iis, quos ordo S. Francisci Hassiacæ custodiæ dedit, ab hæresi iam pridem extinctos. Referebant enim huc Hersfeldensem, Fritzlatiensem, Geisnariensem. qui fuerunt sanè.

*Virginitum
cōubernia.*

Clusa.

*Hassiacæ
custodia
prima Ful-
denfis.*

*Cœpit
1249.
Præfuit
13.*

XLV. HENRICVS IV. ab Ehrtall, claro apud Buchonios genere, ex Decano creatus Abbas. Confirmauit eum & ritè instituit Innocentij Pontificis nutu Theodoricus Newburgensis Episcopus, Wernhero Hersfeldensi & Wigando * Solotorensi Abbatibus, in magnâ procerum & nobilium coronâ fauentibus. Palmarium in eius actis, quòd nobilium grafatorum, passim eius sæculi moribus circumeunte populatione, tempori, huic malo obuiam ijt; variasque prædonum munitiones & castella, quorum adhuc ruinæ monstrantur, excidit. Quoque ab iniuriâ rapti viuentium, sua item tutiora starent, Hamelburgum aliis operibus communiit, Bruckenauiam, Vachium, Neuhofium, Stolsebergum, Machedellam muris, vallis, fossisque cinxit. Ceterum de Bruckenauiæ conditu, etsi supra hanc ætatem parum clara memoria, id vnum tamen memorant, coaluisse primùm ex quatuor nobilium domiciliis; qui burgi consortes, illic apud Sinnam habitauerunt. Nam antiquitus, viam publicam, non hac regione, sed ad celeberrimæ famæ Schildecum arcem, multorum do-

* *Schluch-
terensi cō-
Solitariis,*

*Prædonum
vindex.*

*Munitionū
opera.*

*Bruckenaui-
æ oppidū
origo.*

Schildeck.

minorum hospitium, duxisse; quoad Sinna ponte strata, & iuxtà telonio erecto, creuit incolarum numerus: & iurisdic-
tio, quæ Schildei cum præfecturâ vigeat, translata simul
in oppidum. Hinc, quæ nunc à ponte Bruckenauuia, olim
dictam fuisse à riuo Sinnauiam.

Sinnauia.

*Wilhel-
mus Rex
Fulda de-
gens Herf-
feldens. Ec-
clesiâ Hen-
rico com-
missit.*

Anno v. regiminis Wilhelmus Rex, cum Hugone Car-
dinali legato Fuldam venit, & mox Hersfeldensem Congre-
gationem, de suis cum Abbate controuersis exoptulantiem
audiit; quia verò secundæ litis ratio non alia suppetebat, Regi
& Legato visum, simul volentibus Henricum dare modera-
torem: quam in rem sacramenta accepta ab Hersfeldensibus:
sed postea loci Wernhero recepto, abiecere fidem & obse-
quium.

* Berthol-
dus
Henrici ex-
peditio in
Berthoum
Zigenhai-
nium Co-
mitum.

Anno MCCLII. * Berthous Comes à Zigenhain, inferiori
castello Bimbachij capto, inde arma ac vim intulit huic Ec-
clesiæ, conspirantibus Abbatix clientibus, queis in rapinis
omnes opes. Henricus obsidione artâ premere cœperat ho-
stem, cum Berthous iustum exercitum adducit contra Ab-
batem. Sed copiis Henrici, maiorem in modum in dies au-
ctis, Comes exultis aliquot prædiis, sponte inglorius abit:
quem mox insequutus Abbas, ditionem Comitum omnem
longè lateque flammâ laceffit; Pincernæ castrum de Lenge-
feldt solo æquauit, Berthoum iniuste partis cedere coëgit.

*Ministe-
riales rapa-
ces coerciti.*

Anno MCCLVIII. contra Ministeriales coniuratos, & præ-
dandi licentiâ efferos, bellum gessit; & bello superatos om-
nes repetundarum pœnæ subiecit. Eodem tempore familia
Hersfeldensis Ecclesiæ, Wernherum Abbatem suum malè
conuenientem detestata, supplex Henricum denique sibi tu-
torem adsciuit. Condere iam arcem & oppidum Herbrachf-
husanum Henricus cœperat; & ditionis suæ sedes ac propu-
gnacula ad bellicum vsu impendio explicare, cum hisce
curis breui absolendus, ad aliam vitam euocatur, salutis an-
no MCCLXI.

*Desit
1261.*

XLVI. BERTHOVS II. Leipoltz; ex Præposito S. Petri, *Capit*
Henricum rerum gestarum magnitudine superatum ibat; *1261.*
veri Abbatis, id est parentis officium, quâ tuendo sibi credi- *Præfuit*
tum *10.*

tum munus, quâ præclare de Ecclesiâ suâ merendo, perfunctus in suos: consilij ac vigilantia sagax; nec non iusticiâ & religione cultâ nobilis, quæ agmen virtutum eius duxere. Exordio principatus, septennale dissidium, quod huius Ecclesiæ Ministeria noxiè distraxerat, Comitibus à Zigenhain & à Rineco auctoribus, extinxit, & toti prouinciæ incolumitatem peperit. Inferius castrum Schlitzij, malè pacatum, edomuit vastauitque. Inde anno Domini MCCLXXIII. die qui S. Simplicio sacer, Fuldæ à Christiano Lincolnienfi Episcopo benedictionis solenne munus abstulit.

Ministerium factionem componit.

Eodem anno nouennali dissidio, per tumultum & arma, variè transacto, Thuringia ab Hassiâ abstracta; & quæ hucusque prouinciæ vnus principatu steterant, à duobus dominis regi cœpere diuersis. Etenim Henrico Raspone, vtriusque ditionis Landgrauio, & Rege Romanorum, sine liberis extincto, Sophia filia S. Elisabethæ patruo per filium Henricum, materno iure successum ibat. Sed distractis popularium animis, cum Henricus Misniæ Marchio, Iuttâ sorore Henrici Cæsaris prognatus, partibus item suis strenuè inuigilat, relictam ab auunculo Rege Thuringiam occupare nil dubitauit. Itaque post diuturnum armorum & litium certamen, huc denique ventum, vt partitione factâ, Henricus infans Henrici secundi Brabantia Ducis & Sophiæ filius, Hassiæ dominatum iniret, & propaginem eius gentis ederet, quâ hodieque Hassiæ Landgrauij continentur: at Henricus Misniæ Marchio, Theodorici & Iuttæ filius, Thuringiam sibi & posteris haberet, & diuiso Imperio frenaret. Id quod Fuldenfis Ecclesiæ, ob clientelæ iura vtramque gentem secuta, scire, haud nihil interesse censeas.

Hassia & Thuringia diuisio anno 1263. Historia Landgrau. Thuring. à c. 53. vsque ad 63. 1247.

Infans Hassia. Das kind von Iessen.

Anno iv. regiminis, factioni facem præferentibus Henrico Hersfeldensi Abbate & Gotifrido Comite Zigenhainio, coniuratum in Berthoum ab omnibus Ecclesiæ Ministeriis; flammaque & populatio, totâ ditione longè sese protulit. Verùm Berthous nihilo infractor, vniuersam factionem intra Hersfeldensis oppidi mœnia conclusam, *quadridui obsidione, gloriosissimè deuicit*; omnesque, veteri attestante memoriâ, humiles ita redegit, vt inde respirandi vix locus reliquus. Blanc-

Coniuratio noua Ministerialium.

*Blanckena-
uium Mo-
nasterium
virginum.*

*Francken-
steinium
domat.*

*Miraculi
non expers
victoria:
idque esto
l. miracu-
lum.*

Geiffa.

Hasselstein.

*Lutterbach.
Breite-
bach.*

*Aduocatio-
nes.*

*Pacis pu-
blica tute-
la.*

*B. Virginis
cultus.*

*Puerilis
disciplina
cura.*

*Margareta
Thuringia
Landtgra-
uis ab eo
honoratur.*

*Eisenbach
deletur.*

kewaldiam arcem tunc euerfam, & monasterio Blanckena-
uio mutatam, Virginū sacrarum instituto parthenone, cele-
brem fecit. Franckensteinium aggressus, vbi captiuos inde
suos assertor eduxit, excidio castrum multauit. Loci domi-
num Henricum Franckensteinium hostiliter sæuientem,
opibus & arcibus exutum, in vltimam egestatem coniecit.
Bello Franckensteinio illud ad posteritatis memoriam illu-
stre; quòd quadraginta armatos quindecim ferè inermes ad-
orti ex familiâ Abbatis, ope freti S. Bonifacij in fugam ege-
runt, & præsentis victoriæ nobili trophæo, quindenî quinde-
nos manu captos ad Abbatem perduxerunt.

Eodem tempore, Berthous Geiffam oppidum amœno
loco ad Vlsteram riuum in colle situm instaurauit: Hasel-
steiniū ditioni adiunxit. Lutterbachium & Breittebachium
exstruxit, muros addens & foueas pro munimento. Aduo-
cationes in Vlffhausen, Steinbach, Heroldes, Vlinbach, cum
omni vtilitate locorum Ecclesiæ adiecit. Et quia monstrifera
simultatum hydra nobilium tot dissidentium alta capitibus,
extingui aliter non poterat, Wernero Archiepiscopo
Moguntino & Hermanno Hassiæ Landtgraui pacis auctor
fuit, qua quauersum sciscendæ formandæque.

Fuit Berthous in sacræ Virginis Dei genitricis honore cul-
tuque impensè deditus: voluitque de communi suorum sen-
tentiâ, in Orientali Basilicæ choro cotidie beatæ Matris ho-
nori rem diuinam, cum primâ face lucis, cantus mulcedine
peragi: diei quoque serum in istâ & omnibus circumiectis ec-
clesiis, antiphonâ parthenicæ laudis, additâ collectâ, claudi.
Puerorum in scholis ludos, quos Episcopis creandis Festo In-
nocentum dabant, abrogauit. In otio litterario, haud vaga-
ri per compita, sed claustrali custodiâ cohiberi placuit, quò
remissionibus his deesset illecebra peccandi.

Anno M C C L X I X. Margaretam Alberti Thuringiæ
Landtgrauij coniugem, Frederici II. Imperatoris filiam, pel-
licis impatientem, & mortis metu profugam, Fuldæ in tu-
tum recepit; atque inde Francofurtum deduxit; vbi & illa
in D. Catharinæ monasterio, diem suum postea clausit.

Eodè anno Eisenbachio castello à pacis arbitris deletò, sub-
fesso.

seffores qui Capellam Godefridi Zigenhainij Comitis arcem tenebant, sparfo per cædes & rapinas latè terrore, peregrinorum ad S. Iacobi vifentium sanctitatem violarant. Non tulit immanitatem illam Berthous, sed accersito Henrico Thuringiæ Landtgrauio, ceterisque auxiliis, tridui obsidione latrones subegit, & gladio, cruce, flammâ, pestem illam patriæ, vario funere demersit. Similis huic hominum colluuius, in Comitem Hermannum N. coniurata, Bischofsheimium Franconiæ confluxerat, & audax iniuriarum, vsque huc effusa populabatur. Monet Berthous iterumque monet Herbipolensem ciuitatem & Capitulum, vt vim arceant, iniuriam prohibeant. Sed nempe superauerant mala, nec superanda nisi domesticis remediis. Ergo suos immittens Berthous, opido capto, faces ingerit: prædones, quia singulari munitione excepti, desperatione quam virtute dimicabant; salute vitæ concessâ, abire quò vellent, permisit.

*Peregrinæ-
tes piæ, vin-
dicati.*

*Bischofes-
heimio occupa-
pato prædo-
nes exigit.*

In his erat Berthous; & animi magnitudine ac æquitatis ardore turbatores Reip. immensum premebat. Nec verò magna licentia, & semibarbari mores, sine magno impetu disciplinæ, refrænari poterant. Ergo xv. arcibus Ministerialium euerfis, domitis rebellibus, pace palàm illatâ, securior, insidias irasq. suorum euitare non potuit. Fortè Hermannum Ebersbergium militiæ strenuum, datâ, non tamen seruatâ, incolumitatis fide, ceu publicum hostem, anteuersâ in delâ, per Gerlacum Kuchmeister (stirpis id auitæ nomen) palàm Fuldæ capite puniit. Iam diu Berthoo, ac legibus infensi prædones, consilium in manibus ac armis omne gerebant. Quate maturatâ veteris gangrænâ mali, volitare minæ, & nouæ coniurationis semina iactari. Coibant in caput ac perniciem Antistitis, Henricus & Albertus Ebersbergij, Geiso Steinauius, Albertus Brandauus, Eberardus de Spala, Conradus & Berthous Luppelini germani, Conradus Rastorffius, aliique nobilitate & ecclesiæ ministerio principes. His omnibus vna mens, rapere, auferre, solitudinem facere; si quis obster, eum, quantumcumque, vi, manu, opprimere. Ita decreuerant, & apparebat

Coniuratio.

*Berthoi casus
tristissimi
origo.*

— quid cæde calentibus armis,

Quantum iræ liceat, motusque quid audeat ensis.

Ber-

Berthous inter hæc aliorum omnium præter sui capitis periculum satagens, comitate, officiis, beneficentiâ certare cum hostibus suis; horum quemque equis, veste, annonâ, aliôve, vt res posceret, ornare munere.

Annus aderat à Christi nascentis ortu MCCLXXI. dies xv. Kalend. Aprilis: (*scelus nefandissimum, & à diebus æternitatis inauditum*, occlamant veteres) Missarum Introitus erat ab illo solenni: *Dum sanctificatus*. Adornabat officium rei faciendę Berthous propè à Curiâ suâ, vbi iam Decani domicilium, in æde quam ipse extruxerat. Coniurati ex condicto sceleris olim certi, occultè Cellarij domum ingressi, stratis equis illic ad celerem fugam, simulatione officij & obsequij, limina templi reuerentèr adire, diuinis, vt assolet, intendere. Iam Antistes, ministeriis inchoatis, in veste purâ adstabat, librum manu tenens, ex quo, pro cantoris officio, Graduale, quod vocant, inceptaret. Lecta mox erat Epistola, & solenne canticum, *Beata gens*, Abbas exordiebatur; cùm ecce immani sæuitiâ præcipites consurgere sicarij, stringere impunè gladio- rum mucrones. Illicò ergo, inopinato furore, perterritis cunctis, venit sub ictum Berthous, hunc vnum volitantes omnium petunt gladij. Ergo multis fœdè concisus vulneribus, cadit Antistes; quodque triste pariter spectatu & memoratu, luculentâ plagâ, reuulso ab humeris capite, in sanguine suo, truncus ante altare relictus est. Piaculum hoc die S. Gertrudis, ieiunio verno, ingemiscente Fuldensi Ecclesiâ, Germaniaque, patratum; vnde nec eius atrocitas, publicis Annalium monumentis excidit:

Fuldensis Abbas Bertous, strenuus & vilis rector populi sui, cultor & amator pacis, occisus est in Fuldâ in proprio oratorio, infra Missam in Quadragesimâ.

Anonym.
Ersurt. c. 67

Deinde in editâ historiâ, de Landtgraviis Thuringiæ:

Anno Domini MCCLXXI. Abbas Fuldensis Bertholdus occisus est in suo oratorio, infra Missam, à suis vasallis, scilicet de Steinauwe, de Schenckenwaldt, de Brantowe, de Ebersberg, qui omnes diuersis modis malâ morte mortui sunt, & castra eorum destructa.

Steinauw
hostium re-
ceptaculû.

Latronibus è vestigio receptui fuit arx Steinauua, oppidò tunc huic Ecclesiæ inimica. Ex hac ad sueta cædium & rapinarum

narum conuersi, septennalem pacem innumeris damnis pro-
uocare, impunè fuit. Lugebatur hæc faciliùs quàm sanaba-
tur plaga; Ecclesiâ capite, Imperio propè Rege, destitutis. Itaq.
honorificè, loco quo contrucidatus erat, in oratorio S. Iacobi
condito Berthoo, Cænobitarū animi in comitium versi ele-
ctionis causâ; sed secessione turbante, denique compromif-
sum in septem, quorum suffragiis electio staret. Horum itaq.
moderatione

Cæpit
1271.
Præf. 2.

XLVII. BERTHOVS III. ei succedit, ex Mackecellenfi
stirpe non ignobili, nuper D. Andreæ Monasterio Præposi-
tus. Vir artium sæculi rudis, simplici nec maleuolente inge-
nio. Conscientiam parricidij, nedum vltionis, exuisse crede-
res; at vigilabat Dei cuncta cernentis oculus. Circumage-
bant adhuc se prædonum globi, sanguine occisi Præsulis te-
terrimi, per cædes, sacrilegia, aliaque id genus facinora terrori
cunctis; cum piorum questus assiduæque preces tandem cor-
di fuère supremo vltori. Itaque causâ fretus, collectaque ma-
nu Berthous, militem educit ad diem Natalis Domini, *reser-*
uato sibi, vt verus Auctor loquitur, nostræ redemptionis priuile-
gio: capita coniurationis, quæ spoliis Haselanæ ecclesiæ per-
munitæ imminebant, illic velut indagine circumdat; vt nul-
lus nisi per ipsam ædem fugæ pateret exitus. Hostibus igitur
& ecclesiâ captis & expugnatis, principes cædis Ebersbergij
tres captiui facti: vnus è vestigio cæsus, duo reseruati ad pœ-
nam; reliquos numero triginta, vel ignis, vel gladius abstulit,
equis & sessoribus vnâ pariter ruinâ oppressis. Ita, qui loca
numini sacrata innoxio sanguine, ipsumque sacrosanctum
domini sui verticem inhonesto vulnere fœdauerant, horum
voluit Deus occidione templa item cruentari; vt vbi culpa
orta erat, ibidem pœna desineret. Vnde nec in scitè harum re-
rum Scriptor vsurpauit Ouidianum illud:

Sicariorum
vindicta.

— *Nec enim lex æquior vlla,*

Quàm necis artifices arte perire suâ.

Berthous, ceu ad vlciscendum decessoris sui necem tantum
gubernacula capeffisset, cum neque confirmari sibi Romæ,
vti mos, honores, nec rebus gerendis alacritatem dare, studio

R r

esset;

esset; rogabat eum Congregatio, vt aut spontè submitteret, aut Ecclesiæ nimiùm quàm laboranti industriam cominodaret. Vtrumque cùm omittit, omnium consensu querela Romam perlata, præsertim quòd annum iam & ampliùs auctoramenta sua distulisset. Quo consilio ipse exasperatus, in Wernheri Archiepiscopi Moguntini tutelam, ecclesiam, opida, arces, seque permittit; eamque Abbatis callidam certè frustrationem, metu schismatis & aliarum cladum, quas Congregatio nuper abundè senserat, probare debuit.

Vernberus Archiepiscopus Moguntinus Fuldã ad ministrat.

Desit 1272.

Vernberus Archiepiscopus Moguntinus anno MCCLXXII. Tutor ecclesiæ Fuldensis, sed infelici rerum territus successu, anno postero maturè abdicauit, & nouis suffragiis locum fecit. Idem superstites adhuc reos ob necem Berthoi, exsoluendæ noxæ & impetrandæ veniæ, Romam ire coëgit; verùm, qui pœnitentes feliciter exierant, arrepti apostasiæ spiritu, animæ fecère naufragium.

Coniurato rû exitus.

Ita MS. acta.

Anno autem salutis MCCLXXIV. reliqui duo Ebersbergij, iussu Imperatoris Francofurtum euocati, rotè incussu, miserabili exitio infelicem profudère spiritum.

XLVIII. BERTHOVS IV. septimo Idus Sextilis, votiua suorum concordia eligitur. Is Bimbachiorum domo nobilis, & Monasterij primi Decanus, ingressu regiminis, castrum Hunæ, speluncam tunc latronum, octidui obsidione cepit, & Regis iussu solo æquauit; & biennio post, eadem animi celsitudine, Mackencellam, Mansbachium, Aldenburgum, & inferius Bimbachium, damnosa castra expugnauit. Concilio Lugdunensi interfuit, anno Domini MCCLXXIV. atque ibi à Gregorio X. id nominis Pontifice auctoratus Abbas, multorum sibi Pontificum gratiam comparauit; extruendæ reficiendæque basilicæ piacula multa conquisiuit. Bertholdo Herbipolensi Episcopo longè inter amicos gratus & concors vixit.

Hunc castrum spelunca latronum capitur cum aliis.

Concilium Lugdunense.

Cepit 1274. Praef. 8.

Anno MCCLXXXII. Berthous sub festum diei omnium Sanctorum, Regiis nuntiis Moguntiam euocatus; certusque, attenuatis & viribus & opibus stare diutiùs regimen non posse, multorù Episcoporum ac Regis ipsius, & Ordinum omnium

Desit 1282.

num

nium Buchoniæ crebrâ iuxtâ ac feuerâ oratione confilioque flexus, œconomiam & Ecclesiæ fortunas, Rudulpho Regi moderanda concessit in sexennium. Ipse itaque politicæ rei omnis expers, probante Congregatione, priuati more vixit, annonâ, certoque diuenso, & S. Petri præpositurâ contentus. Et, quòd ob non alienandum, Ecclesiæ commodo fieret, sigillum tum suum, tum Capituli, in III. virorum potestatem permisit. Denique res sacræ, quæ multis retrò motibus in peius prolapsæ, ipsius, & trium itidem pietate præstantium Monachorum consilio sustentatæ. Quâ de re Magontiaci confectæ tabulæ leguntur Non. Nouembris, Indiët. XI. regni Rudulphi anno primo.

Abbatia regimini Rudulphi Regis subijciuntur.

Anno MCCLXXXIII. Eberardus Comes Carzenelleboge pro Rege vectigalia hîc exercuit; sed, vt fama tunc fuit, in rem suam potius quàm Ecclesiæ. Inde sibi Bertholdum Liebsbergium subiicit; mox Nicolaum Scharffensteinium: qui sexennium regalis tutelæ expleuit.

Anno MCCLXXXV. Berthous Abbas ob animi mœstitudinem satur honoris, bonâ Pontificis Regisq. gratiâ, se spontè abdicans, tranquilliora prætulit: nec multo post tempore, suffragiis indiëtus dies, quibus

Cœpit
1286.
1287.
Pref. 3.

XLIX. MARQVARDVS II. magnâ voluntate Berthoi & Cœnobarum surrogatus. Genus huic ex Baronibus de Bickenbach. à Berthoo primâ ætate Fuldam accersitus, & pro indolis ac spei magnitudine, ab eo paternè educatus, cùm primùm liberalis doctrinæ rudimenta deposuit, ab ipso Berthoo, vt assolet, emancipatus, & Decani munere, quamquam iuuenis, accinctus est. Habitu monastico non vsque delectatum perhibent; quate fuit, vt vberius aliàs narrabam, cùm primores Monasterij magno cum rubore vel inuito cucillum iniicerent; quia frequenti populo, togatus sine cappâ in templo apparuisset. Sed inter initia quoque sumpti muneris, calidus iuuentâ, dominantî quàm pascenti similior, vt plerosque Præpositos omnes abdicauit, ita quidquid rebellium & sceleratorû hominum vsquam erat, terrore & armis sibi subegit: temporî quoque adspargendo

Habitus monastici fastidium.

leniora, imperium reuenter habere doctus.

Anno MCLXXXVII. Marquardus Româ auctoritatem sanctiorem accepit; atque inde ab Episcopo Bambergensi pro Pontifice consecratus est.

Conflagratio basilicæ Fuldenfis.

Eodem anno, post vincula S. Petri luctuoso & exitiali incendio S. Bonifacij basilica conflagrauit. Hac sanè lachrymabili clade, velut euigilatis sensibus Marquardus, vegetior ad rem gerendam confurgit; & aduocato repenti cuiusque generis & præsidum & clientium nobilium consilio, sumptum materiamque parare ad faciendas ruinas & nouæ fabricæ cultum. Hinc ditionis confinia munire aduersus vim hostilem, erogare largè stipendia, & iis munimentis Ecclesiam obuallare suam, vt pulso domestico metu, cōtra Principum & ferocientium quamuis prædonum manum, defensa atque secura staret. Oppidulum Nitharshufenum apud Cellensem parthenonem, & Fischbergense castrum, ditioni suæ adiecit.

Iudaorum fœnore oppressa Ecclesia Fuldenfis.

Mensas impio fœnore Iudaico Ecclesiæ suæ res, & vsuratum onere fatiscientes subleuauit, & è detentorum manibus ereptas, magno ditionis bono, copiâ illatâ annonæ & fecunditate, restituit; *vt bonus facilisque in bonos, sic asper in contumaces & metuendus.* Sed, heu fallax hominum vita, & mors multifaria, quam huic insolens nimis casus attulit.

Marquardus veneficio perit.

Annus ibat Christi nascentis MCLXXXVIII. sextus à festo SS. Apostolorum Petri & Pauli, dies, cùm mulier, an venefica? certè mala, Marquardo chirothecas offert medicatas letali ac præsentis veneno: harum attractu mox crepuère digiti; & facies corpusque diffusâ repenti lue sic illigata, vt magnitudo doloris tristi mortis genere exprimeret animam.

Defis
1288.

L. HENRICVS V. à Wilnaw succedit, approbatione suorum magnâ: & hic ætatis flore ac oris disertis gratiis, industriæque laude de se conceptam spem sustinebat. Genus illi prænobile, & animus, etsi domi modicè habitus, quod tamen hisce sæculis familiare sacratis malum, belli satis ingens; & absque hoc, nec Ecclesiæ patrimonium conseruari, nec Regibus obsequia præstari poterant. Pugnabat Rudolphus eo tempore contra Bernenses, & Sequanorum eam partem

Capit
1288.
Præfuis
25.

M.S. &
Chronic.
Colmar.

tem armis infensabat, quæ Rauracis finitima. Itaque Henricus Abbas regalia promeriturus, anno MCLXXXIX. cum quadraginta* equitum alâ Bizontium ad Rudolphum Regem profectus, in illius vrbis obsidione & expeditionibus aliis vsque in sequentem annum ei, vt acta referunt, *gloriosè seruiuit.*

Henrici expeditionis in Sequanos.

*vetus Scriptor cum 40. gressis Runicis.

Anno MCCXC. Rudolphus Rex, Thuringiæ componendæ ob Alberti Landtgrauij & filiorum implacabiles iras, mirè distractæ, annum propè cœtum Erfordiæ habuit, quem, vnà cum proceribus aliis, Henricus etiam honestauit. Iustitiæ cultæ magnum ibi Rudolphus statuit exemplum, ad LXVI. prædonum arcibus in Thuringiâ solo æquatis.

Histor. de Thuring. Landgr. cap. 76. Thuringia tumultus. Prædonum Thuringia arces excisa.

Sequenti anno, quo Rudolphus Rex naturæ concessit, instantissima Congregationem & Abbatem exercuit, Marquardo Decano maioris Ecclesiæ, fratrum commoda, id est vitæ cultumque propugnante, qui in tam oneroso domi militiæque sumptu, vtique rarò sine querela dabantur. Quæstionem Romæ peragi vtrimque placuit: vbi, post triennalem causæ disceptationem, haud sine dispendio partium, pronuntiatum circa annum MCCXCIV. *vt mensa Conuentus, perpetuum sit separata à mensâ Abbatis, seorsimque cibus, potus, alimenta, ceteraque vitæ necessaria Congregationi prompta condita sint:* id quod pacificè in rem collatum, Marquardo Decano auctore, qui XXIV. anno sui muneris sponte abiit, & præposituram maiorem trimestri functione tenuit.

Mensa Abbatii & Conuentus separatur.

Præpositura maioris Ecclesiæ, quæ pridem exoleuit.

Eodem anno Henricus Abbas, in Adolphi Nassouij Regis, quem sanguine attinebat, aulam se contulit; eiusque fidei curiam & œconomiam Fuldensem in sexennium credidit. Intercæ ipse, Regem Adolphum, bello Thuringico parum laudato, prosequitur, qui ab Alberto Landtgrauio, superstitionibus liberis principatum Thuringiæ pretio emerat. Hoc bello, expugnando Franckensteinio præcipuè intendit; quòd castrum id in Fuldensis Ecclesiæ esset imperio. *Quin Thuringicus hic motus, recipiendis vel augendis possessionibus auitis, aut hostibus vlcisendis, multiplex ei occasio. Ita Saltzungen oppidum & territoria Gerstingenum & Franckensteinium, cum plurimis excisis inimicis locis, quæ sita huic*

Henricus secutus Adolpho Regi Abbatiam permittit.

Addit. ad Lambert. & histor. Landgr. Thuring. cap. 78.

Adolphi in Thuringiâ expeditio. Saltzungen. Gerstingen. Franckenstein.

Ecclesiæ; multa quoque Henrici manu munita loca & propugnaculis firmata.

Addit. ad Lambert. Hist. Lâdgrau. c. 81. Buchoniorum victoria aduersus Thuringos.

 Anno MCCCIV. Alberto Austriaco Rege, qui Henrico Abbati, ob partium studia, non æquè fauebat, irrupère Buchoniam delectâ militum manu Henricus Comes Hoensteinius, & Comes Bichelingen; ad quorum aduentum, exciti ad arma aduocati, ciues, rustici. Buchonij paruis copiis ingentem manum sustinuère; & Thuringis cæsis non paucis, cum alios multos, tum vtrumque Comitem in prælio ceperunt; qui nec antè dimissi, quàm auro haud paruo capita rependissent.

Hist. Lâdgrau. c. 81. Albertus Rex Fuldæ accedit.

 Anno MCCCVI. Albertus Rex frequenti Principum comitatu Fuldam venit, & de Thuringiâ, nuper ab Alberto Landtgrauio Adolpho Regi venditâ, disceptauit; immisissq; belli ducibus, vindicandæ possessioni aduersus liberos, anno postero magnas ibi turbas conciuit. Regis aduocatus in Thuringiâ nominatus, frater Abbatis Fuldenfis Wilinauius. Is Isenacensibus Alberto Regi deuotis, cum in obsidione castri Wartbergi opitulatur, à Frederico Landtgrauio Alberti F. captus, & in vinculis mortuus, Isenaci in Dominicanorum æde sepulturam accepit.

Henricus Rex Henrico ministro longinquis itineribus, Bohemia,

 Italia,

 Moravia.

 Anno MCCCVIII. postquam Henricus Lutzelburgensis Comes, renuntiatus Francofurti Rex; Henricus Abbas, demerendi Principis, affuit cum obsequiis inter primos: nam sequenti anno, simul Aquis accepto diademate Spiram petiit, Henricus geminâ in Bohemiam expeditione fidem Imperio probauit suam; nam MCCCX. Elizabetham Wenceslai defuncti Regis filiam in Nemetes adduxit; & eandem Ioanni Henrici Regis filio nuptui traditâ, Petro Moguntino Archiepiscopo comite, Pragam reduxit. Hinc Regi in Italiam arma mouenti, coronæ & veteris iuris restituendi se iungit; & anno MCCCXI. Galliam Cisalpinam ingressus, Insubrum bello interfuit. atque inde ad Ligures translato exercitu, ipse cum Rege anno MCCCXII. Genuâ profectus, classe triremium Pisas aduectus est: ac Romæ tandem coronationi adstitit; multis ibi, pro Ecclesiæ suæ dignitate, quæsitis priuilegiis. Missus hinc, Carinthiæ, Moraviæ Bohemiæq; consti-

constituēdæ supremus Legatus; passim agmine Clericum venerandis occurrente reliquiis. Brunæ item, Regem ipsum Bohemiæ CCC. equitum ornatissimâ vexillatione habuit obuium; atque hîc per mutuos amplexus & oscula nuperæ consuetudinis gaudia renouata. Duces Austriæ & Carinthiæ malè pacatos, & inuicem infensos, subinde placauit. Postremò Misniam & Thuringiam ingressus, conuocato Erfordiam nobilium & procerum conuentu, præsentē Marchione Misniæ & Brandeburgi, sacramentis omnes in verba publicæ pacis concordiaque adegit. Fuldam plenus gloriâ reuersus, curiam Neuenburg, quam instruxerat recens, introiit; ibique comites expeditionis ac * milites, postquam magnificè habuit, benè iis precatus, ab se cum pace dimisit. Postea loci, diarrhœâ correptus, Hamelburgi decendialis æger iacuit, atque Christianis omnibus præfidiis ad supremum agonem communitus, feliciter in Domino quieuit, anno salutis MCCCXIII. XII. Kalend. Martij. Optat gestorum Scriptor, ipsius memoriam apud posteros non intermori, quia Ecclesiam hanc multis annis laudabiliter & optimè gubernauit.

Erfortensi
conueniit.

* nobiles,

Mortuus
Hamelburg.S. p. 178. p. 101.
26. VI. Kal. Mart.Desiit
313.Cæpit
313.
Præf. 1.

LI. EBERARDVS à Rotenstein, breuis imperij nec pœnitendi Abbas, prouidus vir & circumspectus, ære non paruo nexam Ecclesiam laxare cœperat, cum mors cœptis interueniens, homini manum iniicit, optimo licet & venerando.

Desiit
313.Cæpit
314.
Præfuit
o. ferè,
l. 39

LII. HENRICVS VI. de Hohenberg; cuius acta ad vnguem si stylo extenderimus, modum excessisse videbimur suscepi laboris. Annum natus quartumdecimum Religioni consecratus est, à primâ ætate. Scholæ legibus exsolutus, regulam S. Benedicti, votis Deo nuncupatis, ritè professus. Hinc paucis post annis, Holtzkitchio cœnobio, famâ virtutis datus Præpositus; ac interuallo, moribus egregiis ad gloriam inclarescens, Fuldenis Ecclesiæ Decanus omnium suffragiis eligitur; quod munus ipse quinquennio obseruantia regulari & monastica disciplina accuratè seruatâ, decorè gestit. Virtutibus mox virtutem & famam factis exaggerans, omnium

Hic acta vexillationis
MS. extat in Ecclesiâ
Fuldeni
in script.
Lib. gestor.
venerab. P.
ac D. Hen-
rici de
Hohenberg.

omnium vnâ voce creatus est Abbas. In Galliam itinere susce-
 pto, Clementis V. morte sedem vacuam inuenit; vnde
 biennio elapso, à Ioanne XXI. anno Christi MCCCXVI.
 honoris auctoramento donatus. Memorandum hîc, quòd
 iuris Pontificij Regestis, quibus pretium inscriptum, quod
 curiæ Romanæ pendere confirmandi Abbates solent, Car-
 pentoracti Galliæ Narbonensis vrbe, vbi Clemens obierat,
 exustis, cùm plus antiquitus numeraretur, Henricus ad qua-
 * aurorum dringentorum * florenorum censum paginas accepti rededit.

*Confirma-
 tionis im-
 pensâ de-
 minuta.*

** aurorum*

*Bellici mo-
 tus ob Vvil-
 decum,*

*Blanke-
 waldia,*

Schlitzios,

*Henneber-
 gios.*

Reducem excepit discordia primùm, quæ inter fratres suos,
 Ecclesiæ huius clientes, & Rineci Comites eorum hostes,
 Wirceburgensem Episcopum nata: quæ in publici belli spe-
 ciem excessit. Hinc Comitibus Brubergij arma pro Blancke-
 waldia stirpe in Fuldensem Ecclesiam graui damno mota,
 affectantibus Comitem non paucis Imperij ciuitatibus, quæ
 Bingenheimij tractû variis iniuriis infestauerunt. At horum vi
 repressâ, Schlitziani nobiles, Ecclesiæ Ministeriales ab Haf-
 siæ Landtgrauio laceffiti bello, armis illius ac vigilantia tecti,
 exercitu quoque in hosticum adducto, & Alzfeldiâ, latè præ-
 dâ circumactâ, obsidione tentatâ, non sine suorum tamen
 clade. Inde secuta concertatio cum Henrico Comite Hen-
 nebergio; cuius studio flagrabat Episcopus Herbipolensis.
 Ceterum, cùm Henricus Comes captiuus venisset in manus
 Abbatis, Matthiâ Archiepiscopo Mozuntino arbitro, pax
 conuenit, Comes feudi iure Fuldensi deuinctus, & è custodiâ
 liber dimissus.

** vsque ad
 1331.
 Civilis pu-
 mulus
 Euldensiu.*

*Aduocato-
 rum vis.*

Omnium grauissimam seditionem incolarum Fulden-
 sium pertulit circa annum Virginei partus* MCCCXXX. quâ-
 do ciuitas opibus adultior & libertatis dulcedine præceps, au-
 sa exuere officium, & retinendi sui iuris, imperata segnîus fa-
 cere vel prorsus abnuere; nec sine auctoribus, qui hîc præi-
 rent. Inter remedia antiquissimum fuit, primores vincire, &
 coërcere custodiâ. Et huc illi venerant, vt sponsione obse-
 quium, pacem pro se, pro ciuibus addicerent. Sed acerrimum
 eâ ætate telum Aduocatorum, monui olim, aduersus supre-
 mum magistratû; qui tamquam tribuni plebis suam in rem
 factio-

factiones id genus libenter alebant. Aduocatus tum Fuldæ Ioannes Comes à Zigenhain. Ioannes Comes à Zigenhain : huic ciues, Abbati non magis genhain. quàm toti Congregationi infensi infestique, per fœdera & occultas coitiones sese applicant; & anno MCCCXXXI. cæco Ciniui irruptio in Abbatiam. & populari motu, impetum faciunt in vetus oppidum, Præfulis arcem cum munitissimâ turri prouunt sternuntque; fa- Curia hæc dicta Der Porthoff. ces iniiciunt curiæ; annonam, pecus, supellectilem diripiunt. eodemque furore, Decanum, Cœnobitas aggressi, agunt pel- Abbatii constantia. luntque extra septa & domicilia; & familiari omni re despo- liant. Nec intacta à rapinis & incendiis rabiosæ multitudinis Monasteria montium S. Petri & Deiparæ Virginis. Præsul Pugna ve- liaria. inter hæc, cum tanto furori non esset reprimendo, conticinio noctis ecclesiæ turres occupat, manum suorum aduocat, fa- miliam armat, & quidquid in supellectile, vetustis scripturis, ac bibliothecâ eximium & præstans, mittit in tutiora. Inde Balduinus Archiepisc. Treuirensis motu com- ponit. congressi cum Comitis manu familiares Abbatis, velitariâ pugna, septuaginta stirpis probæ milites & armigeros in cer- tamine capiunt; ipseque Comes Ioannes Zigenhainius ad Schlitzium oppidum vsque fugâ elapsus, nihil propius ibi, quàm vt captus cederet Abbati. Hæc dum Fuldæ geruntur, in perniciem gliscentis maioris vtrimque cladis, primùm ob atrocitatem tumultus, auctoritate Cæsaris proscrip- ta ciuitas. deinde affuit maturè Balduinus Treuirorum Archiepis- Pœnæ fa- bioforum. copus, idemque Ecclesiæ Moguntinæ tunc administrator; qui melioribus consiliis, induciis exoratis, partes concordia iun- xit; & reos omnia præstare damna coëgit. Condonatæ iniu- riæ quidem rapinarum, & captiui laxati, lytris æquatis. Ve- rùm ciues iussi exstruere proruta mœnia iuxta Burgum, mu- ris crassitie senûm, altitudine tricenorum pedum substructis, anni spatio. inde turrim, quâ magnitudine & firmitate in Burgo priùs steterat, expleto quoque vicino muro: hinc dam- Johann. nati quatuor millium librarum Hallensium, quæ in Abba- Zigenhainij Comitis pœnâ. tem, Cœnobitas, & Ministeria diuidundæ. Comitem Zigen- hainium mille luisse placuit; sed tamen repetundarum pœnâ constrictum, equos, ornatum, & cetera spoliolum restituere. Hæc pridie S. Laurentij apud Confluentes Rheni & Mosel- læ, partium consensu pacta conuentaque. Ceterùm ex tabulis

*Lotharius
Isenbur-
gicus,
Ioânes Roc-
kenbergius,
sequeſtri.*

*Reſtitutio
honorifica
Abbati &
Congrega-
tionu.*

*Coniuratio
civium re-
crudescens,
ſeuertius re-
preſſa.*

*Henrici
Abbatis
opera lau-
data.*

*Zigenhai-
nos aduoca-
tos are di-
ruit.*

huiusce fœderis obseruamus, quemadmodum Abbas & Congregatio exaltatæ Crucis festâ die, honori locisque suis ab incolis restituti sint. Habebat Balduinus pacis siue sequeſtros siue tutores Fuldæ, Lotharium Isenburgium, & Ioannem Rockenbergium. his solum armatis esse licebat. Præsul & maior Congregatio pacatum agmen intruxerant in monte B. Virginis, vt decliuâ viâ & aspectabili, magnificentior in oppidum reditus esset. Ciuitas tota Fuldensis compositè pararat occursum, sed tristificum ac pœnitendum. Delecti quippe ignominia causâ ex optimatibus ciuitatis quinquageni, & totidem ex Communis corpore, rei melioris. Hi discincti, nudo vertice pedibusque, cereum libralem manu gestantes, cum ceterâ multitudine in viam vsque processere, quæ montem inter ac S. Pauli oratorium media. Hic exceptus Abbas, & Cœnobitæ extorres; iustisque honoribus à subdito populo affecti, in basilicam & Monasterium aliaque loca, vnde furenter expulsi, mansuetè reducti. Extremus actus fabulæ, vt rei quos gestarant cereos S. Bonifacio palàm in templo consecrarent, & in eius altari, ceu pignus reconciliatæ gratiæ, deponerent. Abundè fuisse pœnarum & exempli diceret, vt multitudo tanto dedecore notata, à seditione conualesceret, sed signiferi turbarum latuerant, quibus tamquam ventis mare concitata, assuefieri obsequio non poterat. Cùm igitur vix obductâ vulneri cicatrice vetera mala recrudescunt, Henricus Luduici Imperatoris vsus consilio, primores factionis comprehensos, alios capite, alios fortunis exsilioque multari iussit. Atque ita ciuitatem quietam nactus, mœnia, turres, portas, vectigalia, suam in potestatem omnia redegit; & in rebellionis huius memoriam, domicilia reorum strauit, ac demolitus est. Fastidij plenum sit, singula hîc eius pertexere opera; structurarum, quas passim vetustis arcibus & oppidis aptauit; vectigalium, quæ variis ex locis cœmpta, Ecclesiæ quæsiuit; religionis, quâ templa cultumque Numinis auxit & propagauit. Ignorare nolis in his vel maximè, quod Aduocationem ciuitatis, cum Centa circumiacentium pagorum, datâ pecuniâ, Ioanni & Godefrido filio Comitibus Zigenhainis anno MCCCXLIV. ære diruit, arcem nouam Fuldæ ex-
fauit;

struxit, cuius in vestigijs Ioannes Fridericus Abbas, hac memoriâ nostrâ, præclarum & dignum Principe domicilium crexit. Salismonasterium, portis ac mœnibus & oppidi iure donauit. Corporis Christi festum diem, in Ecclesiam suam induxit; & omnium decessorum Abbatum anniuersariam memoriam, ab Octauâ S. Michaëlis sanxit; calices, sacram vestem, & id genus alia dona, multifariâ templis intulit. Altaria posuit, & perennia sacrificia, addito censu ministris alendis, curauit. Monasteriû Virginum Virginis, cuius præposituram obtinebat Pontificis gratiâ, longè maximâ tum ædificiorum, tum adparatus sacrorum beneficentiâ cumulauit; atque curriculo honoris ac vitæ per annos vndequadraginta laudabiliter exacto, ibidem in oratorio ab se condito, tumulari voluit, vbi sepulchrale saxum cum hac inscriptione inter ruinas adhuc conspicitur:

ANNO MCCCLIII. VII. IDVS SEPTEMBRIS
 ☉ VENERABILIS DÑS HENRICVS DE
 HOHENBERG ABBAS ECCLESIAE FVLDENIS.

Lauinga in superiore Palatinatu, finitimum Bauariæ, non obscurum oppidum est. Id Luduicus Bauarus anno MCCCXXIV. obsedit; captum quæ Ecclesiæ Fuldensi per hoc tempus abstulit. Visitur in æde summâ clypeus cum æthiopis insigni ciuitatis huius, anathema S. Bonifacio, incertum quâ de causâ, suspensus.

LIII. HENRICVS VII. à Kralucke, cùm suffragia malè coëunt, quatuoruirûm iudicio, ad quos electio translata, successit. Is anno Christi MCCCLIV. VI. Kalend. Nouembris, Hermannum Comitem Hennebergium ab Aschâ, inimicum expertus; qui dolo insidiisque Werbergiam arcem occuparat; sed anno postero, obsidionem Henrico moliente, Comes fugatus, & proditi infessores, ac deserti, aperuere Werbergum Abbati.

Anno MCCCLIX. festo S. Catharinæ, Otto Landtgrauius Hassiæ, Henrici filius, noctis silentio clam ad moris scalis oppidum Hunfeldiæ capit, nullo iusti belli titulo; sed octiduo post, Alberto de Hoenloch Wirceburgensi Episcopo, Friderico

*Salmün-
ster.**Marianum
montem ex-
colit.**Desit
1353.**Capit
1353.
Præfuit
19.**VVerbergia
arc.**Hunfeldia
capta.*

*Vindicata à
finitimis
proceribus
cõtra Haf-
sum.*

rico Marchione Misniæ, Henrico Landtgrauio, belli societa-
tem cum Henrico Abbate coëuntibus, Borckâ Hassiæ oppi-
do cincto ac dedito, reuocatus est Otto, & Hunfeldiam relin-
quere coactus cum dedecore. Atque haud scio, an huic bello
conserta expeditio, de quâ historia fide digna Landtgra-
uiorum Thuringiæ sic narrat:

*Thuringia
Marchio
contra Bu-
choniam.*

*Anno Domini MCCCLXI. Fridericus Marchio intravit ter-
ram Buchonia contra Abbatem Fuldensem, quod fatuè locutus fuis-
set contra eumdem Marchionem & Landtgrauium Hassiæ, & illâ*

** In arenâ.*

*parte, quæ nominatur * Auff dem Sande, cepit castra Northeim &
Tostorff. Et similiter, Landtgrauius Otto Hassiæ cepit oppidum Hu-
nesfeldt; & postea ambo Principes conuenerunt in confinibus Ger-
stungen; vbi Abbas eos accessit, & petiit gratiam eorum, & singuli
redierunt ad sua.*

*Hassia
Chron. hac
variè colo-
rat: sed ei
credas quâ-
sum probat.*

Anno MCCCLXIV. lue pestilenti vicinis in prouinciis
magnam edente stragem, in vno Fuldensi oppido plus quàm
tria millia hominum exstincta sunt. Henricus inde cum pa-
cis studiis dat operam, inter alia ornamenta, pedum ex argen-
to affabrè factum, & mitram pretioso margaritarum &
gemmarum textu, ecclesiæ suæ reliquit. anniuersarium obi-
tus sui aliquot locis instituit. Munus actorum attestatione,
vir omnium honore dignus, rebus optimè gestis impleuit; corpus
defuncti in Deiparæ Virginis monte sepultum, hac memo-
riâ scripturæ:

*Desis
1372.*

ANNO DOMINI MCCCLXXII. XV. KALEND.
IVNII ☉ VENERAB. DÑS D. HENRICVS DE
KRALVCKE, ABBAS ECCLESIAE FVL DENSIS.

LIV. CONRADVS ex Comitibus de Hanaw: cuius, sicut
& insequētium, desinente, vti reor, antiquo Scriptore, exiliter
acta stringuntur. Memorant à ministris Ecclesiæ, & nobilitate,
multa aduersa tristiaque tulisse ob ferociam animi: sed
suspisor & aliunde segetem eam succreuisse dissidiorum.

*Cæpi
1372.
Præfui
10.*

*Hist. Lâde-
grau. Thu-
ring.*

*Stelligero-
ram factio.
Die Stær-
ner.*

Anno quippe MCCCLXXII. in perpetuo quasi iustitio, ob
inexplebilem rapinarum licentiam, Ottone Brunuicensi
Duce inter primos auctore, coniurata multis locis nobilitas,
Stelligerorum factionem conflauit; in quâ & Buchonij de-
dere

dere nomen sacramento adacti, pugnare in quemuis dynastiam ac nobilem, qui huius societatis exfors esset. Biberstentiaedis communita, & arcis vrbanae nouo in campos exitu patefacta memoriâ respersus, Spangebergium in Hassiam deducitur, quò publicus eum conuentus exciuerat. Hic luctuosus Præsulem casus oppressit: eum inimici eousq; profecuti, in ostio camerae deprehensum, vitâ exuerunt; siccâ ancruentâ morte, acta non exprimunt.

Desiit
1382.

Capit
1383.

L V. FRIDERICVS Romrodt, haud magnificentius sacro munere perfunctus, obarata Ecclesiam, & bellis vndique quassatam, ægrè asserens. Buchenauia stirpis Landtgrauiorum armis suffulta incursum, vstionum populatonumq; haud exiguam cladem pertulit. Eo quoque sedente, Hamelburgum à Wirceburgensi Præsule obsessum, perhibet. Testatius id publicis historiis, quò anno MCCCXCIII. Steineciae domus nobilitate malè pacatâ, arx Poppenhusia trium Principum & aliorum auxiliariû copiis circumdata, Herbipolensis & Fuldenensis Antistitum, ac Balthasari Thuringia Landtgrauij. quo minùs arx capta fuit, dolus obstitit nobilium Buchoniae. Excussis itaque per machinas saxis, & iaculorum missiliumque variorum coniectu, sic arcis latera verberata & labefacta, vt quasi inhabitabilis arx inde staret. Hoc etiam tempore leges illae Capitulares à primoribus Congregationis conditae sunt; in quas leges ceu statuta à recens electis iusiurandum postulari consuevit. Diem suum clausit hinc biennio post Fridericus.

Landtgr.
Thuring.
cap. 135.
Poppohar-
sia obsidit.

Capitul-
aria SMITH-
10.

Desiit
1395.

Capit
1395.
Præsui
45.

LVI. IOANNES à Merlaw in ætatis flore, stirpis & animi præclarus, eligitur; cum ciuilibus exterisque bellis ardens Germania, foedum in morem sua inter se viscera crudeliter committeret, ignauo interim sub Rege Wencefflo marcescens. Quantum & roboris & armorum primis annis superfuit, tantum excidiis hostiliû locorum & comprimendae rebellium ferociae dedit, felicibus plurimum ausis insistens, virtutis secundae premio.

Anno MCCCXCVIII. postquam Bonifacij IX. priuilegio,

*Fuldensis
basilica
fulmine ca-
cta consti-
gat.*

legio, feminis aditus, quod nunquam licuerat, in templi penetralia datus est, ipsa cum Monasterio basilica fulmine de cælo tacta, funditus propè flammaram & ignium exitio subiecta; quæ clades magnis Ioannem inde curis induit.

*Bruckena-
uia S. Geor-
gij ope ab
hostium ir-
ruptione
defensa.*

Anno MCCCC. Bruckenuuia à nobilium factione, partis Schildecæ, stratagemate occupata. Sed diui Georgij martyris peculiari tutelâ, cuius festâ luce irruptio fiebat, vis hostilis detecta simul & depulsa. Quippe Caspar à Bibrâ, Steinruckij, Weyers, & Thüngen, aliiq̄ue confœderati, militem vasis inclusum aurigarum ritu, ceu vina importarent, iam introduxerant. Sed populo ad arma ruente, subito concursu miles oppressus, fugaq̄ue dilapsus est. Oppidani beneficij memores, S. Georgium patronum legerunt, quem vulgus, hosti terrore iniecto, ibi tum apparuisse canit; iam annuâ quoque oppidi circuitione, elatâ in pompam venerabili Eucharistiâ, periculi depulsi memoriam frequentant.

*Gerstingen
dominium.*

*MS. archi-
ui.*

*Mit ge-
walt und
wider
willen ei-
nes Abtz
zu Fulda.
i. vi. & con-
tra volun-
tatem Ab-
batis Fuld.*

*Bibliotheca
incitura.*

Anno MCCCCIII. annotat historia Thuringica, Balthasarum Thuringiæ Landtgrauium comparasse sibi Fuldense castrum Gerstingen; attexunt domestici, totum quesuisse dominium eius loci, contra ius & priuilegia Monasterij Fuldensis. Sed in hac æquitatis ac legum caligine, nihil rarum, fas nefasq̄ue iuxtâ haberi.

Anno MCCCCXIV. Ioannes Constantiense Concilium adiit, duodequingenta equitum alâ pulchrè comitatus. Hussitarum conuellendo dogmati, lectissima Constantiam de suâ bibliothecâ volumina exportari iussit, quæ magnam partem deinceps restituta non sunt. Huius Concilij permotum auctoritate, crediderim, disciplinæ suorum instaurandæ aduertisse mentem. Quippe anno MCCCCXX. Congregationem prouincialem ordinis S. Benedicti, III. anno Pontificatus Martini Papæ, Fuldæ coisse lego: ipsum anno regiminis vndecimo reuocasse ad regularem obseruantiam Noui montis seu B. Andreæ monasterium: at vigesimo eamdem disciplinæ lucem in Montis B. Virginis monasterium intulisse: denique multa opera pietatis à Ioanne profecta, in ornamentis ecclesiæ & basilicæ instrumento, exstare reperio. Censeas in his, ingentis soni & ponderis ærumentum, cui nomen

nomen Ofanna dedit, inter Campanas omnium certè præstantissimam. Eius epigraphe rhythmis propè signata :

*Campana
Ofanna.*

ANNIS BIS DVO C. MILLENIS QVINQVE TRIGINTA,
DE MERLAW PRIMAS IOANNES CONTVLIT HOC VAS.
QVEM SALVET CHRISTVS, BONIFACIVS, ET BENEDI-
CTVS,

*Campana-
rum vsus.
I. Steph.
Duraat. l. i.
de ritibus
cap. 22. &
Adr. Iun.
animad-
uers. lib. 3.
cap. 11.
Lindanus
Apolog.
cap. 52.*

SIMPLICIVS, FAVSTIN', PROCESSVS, MARTINIANVS.
DESTRVE TONITRVA, TV FVLGVRA, STELLA MARIA,
CVM SANCTO STVRMI, QVOTIES PVLSATVR OSANNA.

Tristior Ioannem extrema ætas nec merentè subiit; morbo quippe suadente, cum hortatu quoque suorum, confortem curarum Hermannum à Buchenaw cœnobitam lateri adsciscit. is tacitis artibus, & quod pestiferum in viris Deo sacratis, consanguineorum pellaciâ opibusque fretus, obrepere ad supremos honores, & nomen imperij velle penes Ioannem, at vim apud se consistere. Delenificis itaque verbis senem eblanditus, Neueburgi vrbano castro in vicum Otershausen extrusit; & clauibus in suam potestatem redactis, ad cuncta, quæ istic reclusa, sibi viam fecit. Hinc, ceu omnium ignarus ageret, compositâ fraude, furtis, rapinis annonam Antistitis, & œconomiam vexari ac distrahi, insuper habuit. Ibant in apertam iniuriam consortis propinqui, cum questibus Conradum Moguntinum Archiepiscopum Ioannes, sed frustra sollicitat. Quare à Thuringiæ Landtgrauio ope quæsitâ, æmulum mox loco pellit, & reditus ad honorem tum quoque patefactus. Non inulti hoc ferre, qui Buchenauix gentis, nec Moguntinus dissimulare emulæ factionis studium, seu Landtgrauij, seu Ioannis aliàs incrementa succidens. Quare, vt in iusto bello, Fuldam clarigatum mittere. Anno MCCCCXXVII. Buchenauij, Bibersteinium arcem belli legère. tum inde noxam igni ferroque proferre. Nec veritus Conradus Archiepiscopus magno copiarum numero prodire, ad cingendum obsidione Fuldam; sed auxiliis vndique contractis, vbi ventum in campos, qui indigenis Munsterfeldt, Landtgrauij præsertim virtute, retrò pulsus, magno cum dedecore, salutem expedire fugâ coactus est. Belli denique ac pacis arbitria in Cardinalis Legati Apostolici N. mode-

*Hermanni
à Buchenam
propere
ambitio.*

*Buche-
nauis loco
monetur.*

*Buche-
nauorum
inimicitias.*

moderationem, partiū voluntate reiectâ, cuius auctoritate in optatâ Concordiâ faciem Fuldensis ecclesia rediit, XLV. annis inter tot cladium multiplices ruinas, vnius prudentissimi viri columine validè fulta ac sustentata. Eum Reginæ cæli mons Henricis duobus, quorum citima memoria, associavit. Sepulchri inscriptio :

*puta octa- ANNO DÑI MCCCCXL. TERTIA DIE *EPIPHANIAE
na. DÑI. OBIIT R. IN CHRISTO PR̄ D. IOANNES DE MERLAW *Defiit*
ABBAS ECCLESIAE FULDENSIS. CVIVS ÆTĀ REQ. IN PACE. 1440.

LVII. HERMANNVS à Buchenaw Præpositus S. Ioannis, *Capit*
& in spem successionis adpositus olim Coadiutor, Abbatis ^{1440.}
Præf. 9.
honores adiit, hoc infelicius, quo immoderatio animo in Ioannem superstitem adhuc consurrexerat. Animaduertunt maiores, cum nouis sacramento legibus olim constrictus de non alienando, quarum rogandarum & ipse auctor inter alios extiterat, quòd Marcam tamen Weterauiam, in veteri Wetericbæ pago longè diffusam huius Ecclesiæ ditionem, Nassouix genti pœnitendâ in omnem posteritatem pactio- ne vendiderit, & nobilem vectigalium partem cum damno abruperit. Laudem nihilominus restitutæ montis D. Ioannis Monasterio disciplinæ, & piscinis aliisque possessionibus cum tectorum ornatu cumulata, tulit; quâ de re litteræ leguntur ab anno MCCCCXLIII. veteris pietatis vbique refer- tæ. Hinc & in eodem Monasterio die S. Paschæ vitâ functus, ac faxeo monumento tectus, anno MCCCCXLIX. eâdem ad- *Defiit*
modum quâ cetera epigrammatis scripturâ. 1449.

VVeterana
Marca
alienata.
Die Fuld-
sche mar-
ca VVeterei-
ba.
Ita aliquot
MS.

LVIII. REINHARDVS de Wilinawe, ex Comitum id no- *Capit*
minis propagine, die sacro Georgij martyris eligitur. Is erum- ^{1449.}
Præfuit
pente mox spoliandi licentiâ, pridie S. Gertrudis, validâ con- 27.
tractâ militum manu Ebersberguin occupauit.

Ebersbergū
capitur.

Inde sequenti anno MCCCC. XVI. Kalend. Maij, cum Ioannes Waldensteinus à Behemorum nobili gente, vltionis priuatæ modo nullis inimicitis indictis abreptus esset in vincula, Vrtzelliam arcem Reinhardus iustis copiis aggressus, cum victo ac defensoribus suam in potestatem re- degit.

degit. Hinc in exaltatæ Crucis festo die, solenni inauguratione consecratus Abbas; cui pompæ equites ad quingentos honoris causâ apparuerunt.

*Benedictio
Reinhardi.*

Anno Domini MCCCCLIII. nouum hospitale S. Leonardi inchoatum. Nouum fortè, quia peruetus Colhufiâ viâ superest, à Spiritu sancto nominatum, sexui femineo extructum. Eodem anno Ioannes Zigenhainij & Niddæ Comes vltimus suæ stirpis, prolis expert, naturę concessit: patruo Ottone sancto Treuerorum Archiepiscopo clarus, suâ tamen virtute clarior. Humatus maiorum sepulchris, apud Heinam Cisterciensis familiæ opulentum quondam suæ ditioris monasterium. Is cliens S. Bonifacij beneficiarius, documento fuit, quibus olim præmiis aduocatos suos, quorum ille herediâ creuerat, cumulasset; cum amplissimos, moriens, comitatus duos ex Fuldenfis Ecclesiæ patrimonio natos, Zigenhainium & Niddam cum oppidis & castris, omniq̃ue nemorum, amnium, culti inculti soli fructu, ad Hassiæ Landtgrauios, qui ab iis hodieq̃ue obnoxij, transmisit. Vnde nec dubitauit Ioannes Hennebergius Antistes, in suâ editâ defensione hæc ipsa beneficia Philippo Landtgrauio sigillatim annumerare, & ne eorum memoria excideret, quod dicitur, in acta mittere, Ioannis Comitis & progenitorum honorificâ factâ mentione.

Zigenhainium & Nidda Comes. seuda Euld. Ecclesia.

Heina Monaster. Cisterci. iam hospitale.

Hassia Principes aduocant Comit. hos.

Ann. 1526.

Anno MCCCCLXVI. structura templi parochiæ, quæ vnicuius civitatis Fuldenfis est, die SS. martyrum Ioannis & Pauli, post ædis antiquæ cladem, inchoata. At turris opus annis vno & viginti maturiùs extrui cœpit.

Anno MCCCCLXVIII. bello Hassiaco, duobus Landtgrauijs fratribus arma in Buchoniam ferentibus, appetitus est Reinardus. Hoc motu, licet populando cremandoq̃ue damna plurima data; & hostis fallendo, intra mœnia receptus; militaris tamen disciplinæ recentibus adhuc in Buchoniâ vestigiis, virtus in æquo versari visa, cum Reinardus hostiles carpando manus, superesse sibi vim ac voluntatem resistendi, manifestus esset. Quare Ioannis Hennebergij Comitis, inuicti animi & prudentissimi iuuenis ductu auspiciisque, & Ecclesiam præsentis discrimine liberauit, hoste fugato, & ne ex-

ternæ virtuti obnoxius ageret, virium virtutisque domesticæ copiis effecit. Sed longè huic equidem laudi concedere, studium illud arbitror, quo montis S. Petri Monasterium complexus, auitis illud & optimis S. Benedicti legibus, quæ inertia maiorum diffluerant, rursus astrinxit; iamque ætate ingrauescens, anno MCCCCLXXII. Hennebergium, probante Capitulo, sibi Coadiutorem adlegit; cuius & integritatis iuxtaque potentiaë celebris latè fama, fastigio tanto par existeret. Abiit vitâ anno MCCCCLXXVI. XVI. Kalend. Aprilis, in ædis primariaë peristylis iuxta maiores suos conditus.

Desit
1476.

LIX. IOANNES II. ex Principum Hennebergij Comitum illustri stirpe, Reinardi iudicio & commédatione, summæ rei admotus; quam ipso defuncto, vti dixi, integram accepit. Hic Wilhelmi tertij nepos, Wilhelmi quarti filius, matre Catharinâ Hanouia Comite natus, anno MCCCXXXIX.

Capit
1477-

II. Iulij. Aliquot ipse Cathedralium ecclesiarum illustria sacerdotia tenebat, sed Canonicam vitam Monastica tandem posthabuit; quam in ætatis flore, supra Principis ingeniû & licentiam, submissè, moderatè & sanctè habuit, ea fama pudicitiaë, liberalitatis in egenos, pietatis & abstinentiaë in Ecclesia censibus, vectigalibus vtendis, recuperandis; munificentiaë in templorum cultu; vt *inculpatis Principis, ac Pastoris vigilantissimi* confessionem, etiam parum religiosaë mentis hominibus expresserit. Et sæculi vanitatem omnem posuisse dices, cum primùm ipse monasticum habitum sumpsit. Pacem armis ferè illacessitam coluit, nisi quòd à gente Buchenauia, & ab arce Raussenburgo Cartorum armis interpositis leuis motus, sed breui confidens, extitit.

Anno MCCCXCVI. feriâ quartâ post Dominicam Miscricordiaë, celebre fœdus percussum: quo trium Principum, Bertholdi Magontini Archiepiscopi gente item Hennebergiâ, Ioannis Abbatis, Wilhelmi Hassiaë, sociatis oppidis, consiliis, viribus, potentia coaluit. Vnde in posterum Ioannes Ecclesiam magnâ dignitate iuxta ac religione, auctu vectigalium, recuperatione alienatorum, æratio locupletato, florentissimam habuit. Lancem argenteam, quoties se reficeret, dap-

pis

Ioannis Hennebergij mores. Chronic. Heneberg. lib. 5. c. 32. de Ioanne prolixè. Valent. Muntzer Chronic. Caspar Brusch. in Monast. illustr. Centuriâ. Monastici habitum sumpsit anno 1472. v. Maij. Burgside.

Præfuit
45. pis optimæ ad lectulum ægroti, quifquis ope dignus, relegare solitus. Vixit annis LXXV. præfuit quinque & quadraginta: *aliàs vixit annos 74. minus 6. septimanis.* superuixit non Prælati modò cunctis Maioris ecclesiæ, & omnium in vicino Monasteriorum, sed Capellanis demptis duobus, planè Cœnobitis vniuersis. Tumulatus maiorum sepulturâ, cum epigraphâ monumenti:

PATRIS INCLITI & ILLUSTRIS COMITIS.

Anno partus Virginei MDVII. Hartmannum ex Burggrauii de Kirchberg, nobilem Thuringum & iuris humani iuxta ac diuini consultissimum virum Coadiutorem assumpsit.

Duos Imperatoriâ stirpe, præter aliam nobilitatem, quæ Fuldæ frequentissima tum rebus diuinis spreto sæculo operabatur, Gerlacum & Luduicum Nassouîâ domo Comites, sub habitu & disciplinâ S. Benedicti, ridete posterî, educauit. Gerlacus anno MDVI. diem piè functus saxo conditur, cui ipsius effigies, monasticâ benè laxâ veste cum cucullo, insculpta. De Luduico in schedis coætaneorum sic lego: *Nassouy duo Comites Monachi Fulde.*

De Luduico in schedis coætaneorum sic lego: *Anno Domini MDIX. Sabbato, in Vigiliâ undecim millium Virginum, generosus dominus Luduicus de Nassou, frater ipsius Gerlaci, cappam induit. & de eodem: Anno MDXVI. obiit generosus & religiosus dominus Luduicus de Nassou, Diaconus, & iuuenis ætate suâ multum honestus & discretus; cum esset in studio Francosurdiano ad*

Desit

1513.

Oderam. Porò Ioannes Abbas humana reliquit anno MDXIII. die XX. Maij. *Vir probus, omni honestate & virtute præditus, fidei parsimonia, religiose vitæ, honorumque dierum plenus, vixit integrè castus.* Sic æqualis, auorum ætate, Scriptor. Quia verò difficilia deinceps & atrocia tempora ingredimur, quorum vnus quilibet aduersus cuiuscumodi auctoritatem sibi censuram deposcit, iis seruire quàm calamo nimio opere indulgere visum, Chronologiæ tamen, quæ breuitatis amans, seruato tenore. Loquetur autem pro me Apollo de Vilbel, *Styli moderatio.* ecclesiæ primariæ Decanus, qui sui temporis hîc vir præstans, memoranda quædam litteris priuatim consignauit. *Apollo Vilbell, Decanus Fulde.*

Cæpit

1513.

Præf. 7.

LX. HARTMANNVS Moguntiæ Canonicus, vbi & eloquentiæ doctrinæque famâ, Iuris vtriusque supremos honores adiit. Hinc sanctioris Spiræ tribunalis assessor, de iure tam

Hartmâni doctrina & cursus honorum.

accuratè diferteq; respondit, vt Raimundus Cardinalis, qui Germaniam tunc lustrabat, opinione scientiæ & probitatis inter familiares coopratum, consiliis eum maximis adhiberet. Inde in Poloniam à Maximiliano Cæsare missus, componendo certamini, quod Regem magnumque Prussiæ Magistrum ordinis Teutonici ancipites distrahebat. Ioanni Abbati honore propè æquatus, anno MDVIII. Cæsarem adiit, regalia, quæ vocant, impetraturus. Sequenti Romam excurrit, quærendo honoris stabilimento. Decimo supra millesimum quingentesimum, vota solemnia ritu monastico nuncupat; & Præpositus salutatur Monasterij sancti Michaëlis. XIII. cōsecratur Abbas ab N. Suffraganeo Moguntino, adstantibus Volberto Riedeselio à Bellersheim Hersfeldēsi & Christiano * Solitariensi archimandritis. Prælagium hîc acceptum parum felicitis secururi regiminis. Nam vulgatissimum in Ecclesiâ SS. Ambrosij & Augustini canticū, lætitiæ plurimum argumentum, eâ vocum confusione & hiatu, pleno in choro exauditum est, vt, quasi inexplicabili errore, versus nec intermissi recipi, nec dissonus cantus ad vllam quamuis simplicem harmoniam potuerit retocari, admirantibus quotquot pompæ intererant, vel extremam & supinam canentium negligentiam, vel ineuitabilem & perpetuam vocum discordiam. Eodem anno summo probante Pontifice, & Maximiliano Cæsare, Hersfeldensis vicina Abbatia Fuldenfi adunata iunctaque, factaque transitiones, & honorum murua communicatio; datis acceptisque fidei & obsequij sacramentis. Volbertus Abbas Hersfeldensis S. Andreae Monasterio, alij aliis Monasteriis præpositi. Atque huius consilij fons, ab oppressâ Monasterij prænobilis libertate manauit; quam cum Hersfeldenses incolæ passim temerarent, nacti ex facili tunc quoque patronos pupilli Landtgrauij tutores, ac prouinciæ moderatores, qui in conductuum controuersiâ, nec fori neque causæ competentes, in Volbertum federant iudices, quem & grandis pecuniæ damnarunt. Sed vnionem hanc vix benè coalitam, Anna Meckelburgica Wilhelmi Landtgrauij vidua, Philippi mater, artificio discussit; quodque summis Principibus ratum, quod Hersfeldensibus iura-

* Schluch-
terensi

Omen lini-
sæ regimi-
ni.

MS. Apol-
linis.
Hersfeldē-
sis Abba-
tia, quomo-
do Fuldenfi
vita.

Hersfeldē-
sis Ecclesi-
am.

iuratum, irritum & iniuratum fecit; æmulo quoque comparato Georgio Bischoffrode, qui Hassiacâ fide tutelaque defensus, arma inultus huic Ecclesiæ, subditis vim inferret. Quin & anno MDXIV. Helmuerseshausio Monasterio ad Dymollam Ludicum ab Hanstein ibi tum Abbatem accersit, & Præpositis eligendum obrutit. Hunfeld.

Anno MDXV. Heimbachio & Vllfio castris æmulorum, Miraculum 3. Hartmanni copiis iure spoliatis; Georgius Bischoffrode vltionis auidus, sexaginta equitum alâ, & triginta peditum manipulo, Sastorffium villam inermem, & vix sedecim colonis habitam subitus irrumpit. Quid agerent inopes & imbelles, vitæ, fortunarum, armorum periculo circumdati? Manu factâ implorant Dei summi numen, ac S. Bonifacij patrocini-um. & mox eâ languidis affusæ vires, vt armis licet & numero longè impares congressi, globum illum equitum & peditum repentè disuicerent, ac cæde factâ, & equestribus armis spoliisque detractis, quatuor equos viuos abducerent, ceteros in effusam fugam agerent. Hoc totum Dei & S. Bonifacij S. Bonifacii iuris iuratum in pratione est. fuisse, victores testati, armis templo pro anathemate suspensis, & cereo benè magno, supplicantium habitu ædi maximæ Fuldensi illato. Hæc Apollo pagani bellatoris ex ore, qui in hoc certamine bis telo toto corpore perfossus, pars huius victoriæ fuit.

Anno MDXVI. Congregatio Fuldensis Hartmanni moribus & profusione thesauri, à decessore tam impensè parti, Cōgregatio corripit Abbatem. offensa, submissè, & Regulæ S. Benedicti conuenienter, hominem iterùm iterumque frugalitatis & abstinentiæ maiorum, & leuandę per opes diu collectas Ecclesiæ, commōnuit. Sed emolliri Hartmannus, spretis monitoribus, non potuit. Quare Congregatio nobilitati, ipse profugus cum gazâ præcipuâ & cimeliis litterisque, se oppidi Hamelburgi mœnibus credit; cuius in se fidem ita demeruit, vt nullis rationibus Hartmanni fuga. facti potuerint Hamelburgij, quo in commune consulereat, Hamelburgi recipitur. omni popularium ordini, præterquam vni Hartmanno, clausis suæ ciuitatis portis. Interea Hersfeldensibus aliò traductis, Hartmannus suadet Hassia. Hartmannus priuatarum rerum studio, Hassia viduam afsectans, non veritus Cæsaris Pontificisque litteras omnes, qui-

bus vniò duarum Abbatiarum stabilita, condonare Principi feminæ, suæque manu iura demoliri, quæ recens exstruxerat.

*Lutheri or-
tus & do-
ctrina fru-
ctus.*

Anno MDXVII. ab Apolline adscriptum lego, *Martinum Luder heresiarcham tum primùm scriptis suam sparsisse doctrinam.* Hinc mox vicinos Principes oculos adiecisse ad Monasteria, quæ plurima & opulenta passim florebant. Coactos monachos & moniales ad incestas nuptias, quò cultoribus vacua domicilia prædæ cederent. *Inde furum & meretricum quamdam exitisse segetem, quia id genus homines nec possent aliter, nec laborare didicissent.* O partum noui Euangelij felicem!

*Henneberg-
gus Vachii
tenas.*

Anno Domini MDXVIII. Wilhelmus Hennebergi Comes equitum peditumque agmine subito, oppidum Vachium tentauit, sed, discusso conatu, vicina loca quædam depopulatus, retrò flexit. Eodem sopiendæ Fuldensi discordiæ remedium offerre, sed irritò consilio, parabat Hassia vidua; vnde Hartmannus Abbas, annonâ Hamelburgensi consumptâ, Moguntiacum profugit, & Alberti Archiepiscopi prudentiâ ac auctoritate copulandæ concordiæ viam patefecit; sed & illa præstructa, ob Germaniæ tum hæresi exardescens nimium quàm exuberantia mala. Quare sequenti anno arbitria consensionis Cathedrali Moguntino cœtui commissa, qui hæctenus litis ambigua composuit, vt eius gratia post annum diffiliret.

*Hartman-
nus Mogū-
tiam con-
fugit.*

*Mirac. 3.
S. Bonifacij.*

*Hildesensē
bellum.
Hamelæ ci-
uitas Ful-
dens Eccle-
siæ, presentis
hostis peri-
culo eripi-
tur.*

Anno salutis MDXX. cum in Saxoniâ graue & acerrimum bellum, inter Ioannem Lauwenbergicum Hildesensem Episcopum, & Henricum ac Ericum Duces Brunsvicenses, penè ad excidium ditionis exarsisset, correpti quoque flammæ scintillis Hamelenses. Est autem Hamela Saxonix seu Brunswigiæ ciuitas, à Carolo Magno, ex quo Longobardorum Regis & Patricij Romani titulos assumpsit, cum vniuerso vectigali & capitum censu, quanta fuit, huic Ecclesiæ donum oblata; cui hodieque manet beneficiario iure obnoxia; & S. Bonifacij olim apprimè memoriam, ceu communis patroni, venerabatur. Hæc eius belli impetu ab hoste repente capta, sic vt muris & vallis iam occupatis, magnitudo periculi extremum incolis metum afferret. vnde fuga, clamor & trepidatio; mox spes à supernis, & hac vnâ in re fidu-

fiducia, vt viri, coniuges, liberi, omnis ætas & sexus, ad Dei & S. Bonifacij opem in templum confugerent. hîc in preces cum lacrymis se venerabundos abijciunt : & illicò, Deo terrente, & prohibente S. Bonifacio, hostis, qui muros & vallum tenebat, dissipatus; & quasi lapidum iactu variòque missilium genere propulsus, spontè fugam capessit. Quidni laudes gratèque sacras tunc ciuitas tam illustri vindicata tutelâ, Deo, tutorique suo Bonifacio diceret? Affuit Fuldæ per Legatos suos, anno MDXXI. & miraculum hoc coram presbyteris & scribis publicâ fide consignatum S. Bonifacio liberatori suo acceptum tulit; cuius & memoriæ signum, ce-
reum, liberationis monumentum, fixit.

Comitia Imperij eo tempore Carolus Cæsar VVormatiæ Hartmannus VVormatiâ abiit ad Comitia.
indixerat. Huc Hartmannus Abbas, rescissâ Møguntinâ re-
conciliatione, de nouo questum abiit, etsi parum secundis
procerum auribus, quas ibi tum Martini Lutheri ad eum
diem inauditus in orbe Christiano fremitus opleuerat. Lutheri insolita doctrina.
Lectus itaque Cæsaris iussu supremus litis cernendæ iudex &
arbiter VVilhelmus Hoensteinius Argentinensis Episcopus,
receptusque partes ita composuit, vt Hartmannus vim prin-
cipatus omitteret, titulum Abbatis, saluo regalium iure, con-
siliisque bonis, retineret; aureos in victum annuos sexcentos,
mille nongentos semel acciperet æri alieno dissoluendo, libe-
rando pignori; denique Ioannes Hennebergius Wilhelmi
principis filius ei Coadiutor subueniret: Pactionis huius
formula Wormatiæ, xxvi. Aprilis. Cæsaris auctoritate, ab Al-
berto Moguntino Archicançellario perscripta: & explanatâ Hartmanni reconciliatio.
conditiones, verbis disertis; *queis de Abbatis legitimâ cessione, ad-
lectione Coadiutoris, de subditorum sacramentis & obsequiis in
hunc transferendis, eique, si quid humanitas illi accideret, surrogan-
do nouo; de iuredicundi denique consortio modoque, inter Abbatem
& Capitulum, accuratè & prudentissimè transactum est; sancità
quoque perpetuâ præteritorum omnium amnestiâ & obliuione.*
Porro in regiminis consortium plerumque Philippus Scen-
ckius Decanus, in consiliorum non rarò ipse venit Hartman-
nus. Atque ita quinquennij ampliùs interregno, variè Eccle-
sia Fuldenfis, bello attritis & malignè tractatis S. Bonifacij
fun-

Quinquen-
ny aliàs v. x.
ann. inter-
regnum.

fundis, iactata est. De Hartmanno in actis Lutheri Cochleus ad hunc annum & diem XXIII. Aprilis, qui S. Georgio martyri facer, cuius honori & sodalities Cæsar tunc prolixius indulgebat: *Missam cum ministris, ait, maximè solenniter celebrabat Abbas Fuldensis, velut Capellanus ordinarius Imperatoris, & Princeps Imperij, Dominus Hartmannus* Comes à Kirchberg, Vir quidem disertissimus, sed eo tempore à subditis suis eiectus & exsul: quem postea Cæsar suis reconciliauit, per annuam pensionem, ut priuatus viueret Moguntia in suo Canonicatu; permissâ rerum administratione vni ex Comitibus de Henneberg.*

Hartmannus coram Cæsare sumgitur Capellani officio.

* Burgicomnes seu Burggrauis.

Concessit tandem naturæ Moguntiaci Hartmannus anno MDXXIX. atque ibi inter nobiles, Canonicos sepultus elogium accepit:

QVID MORTVI VIVENTIVM LEGITIS EPITAPHIA?

LXI. IOANNES III. Hennebergius, Canonicus variarum illustrium Ecclesiarum, iam pridem in successione spem à * Congregatione assumptus; ab Hartmanno inuitatus quidem, at mutato post consilio derelictus est. Sed interuallo temporis, vbi partes foederibus coaluere, communiearum consensu est receptus. Itaque anno MDXXXI. Parisiis euocatus, vbi bonis artibus ingenium expoliebat, à Wilhelmo parente eius nominis VII. Fuldam magnifico comitatu perducitur; & ineunte autumno pro Coadiutore primùm sacramentis in Capituli leges adactus; inde ab incolis & ordinibus Buchoniæ, obsequij fideique vicissim sacramenta, adstante patre, accepit. Et ingenij laus & eruditio par indoli adolescentiam ornabant; comitate stirpi insitâ anteibat summis æquè ac infimis. Maternum illi genus è Brandeburgicâ domo. Mater Anastasia fuit, Alberto Marchione nata, qui Achillis Teutonici nomen meruit. Principia regendi in arduo habuit, animis iam tum vt totius passim Germaniæ, sic & huius prouinciæ, ab omni publicæ pacis & antiquæ religionis patientiâ auersis.

Capit
1521.
Præfuit
20.

* an. 1516.

Melchioris Kuchemeister Præpositi S. Ioannis caedes.

Hoc anno Præpositus montis S. Ioannis vir nobilis, doctrinâ & rectè factorum gloriâ clarus, Melchior Kuchemeister, dum, Comite Philippo Schenckio Decano Fuldensi, ab expedi-

peditione Holtzkirchianâ reuertitur, hostilis periculi metu nullo, haud procul ab Reuffeburgio castro, lapsus in insidias, fœdolatrocínio à Coniuratis Georgij à Thungen traicctus hastâ, occubuit. Duodecim ex comitatu facti captiui, Philippus Schenckius, summis olim gerêdis honoribus, Dei prouisu seruatus. In Melchioris laude, Mons S. Ioannis tot ædificiis nouis, tot vectigalibus, veste, libris auctus; & Môtis S. Floræ parochia, addito nouo templo, cùm olim Hartmanni socius trans Alpes Romam petiisset, à Sede Apostolicâ, Monasterij sui bono, parta. Sequenti, id est MDXXIII. Fulda duos ex Lutheri scholâ noui Euangelij præcones habuit, Adamum Craffionem & Balthasarum Rayd; illum popularem artificem satis bonum, & Ioanni Principi per eruditionis opinionem pro ecclesiaste obrusum; sed ingratum infensumque etiam iis, quorum studio suggestum adierat. hunc ore tam propudioso & in res venereas lasciuo, vt palàm sexum imbecillio rem, & puellas inuuptas Fescenninâ licentiâ, quam pudor exprimere vetat, pro concione stimulare ad copulam.

Lutheriani
pracones se
Fuldae in-
nuant.

Hoc eodem anno, decessit Vdalricus Huttenus, equestri familiâ, nouæ sectæ Germanorum poëtarum acerrimus. Lutheri hyperaspistes, sub cuius mordaci satyrâ & nigerrimo sale, non intutiùs ille, quàm Teucer sub Aiakis clypeo, latuit. Huius me Apollo noster, vt meminissè, aurem vellit: *Fuit enim, inquit, monachus Fuldenfis, & vitam in arumnâ maximâ, morbis & egestate clausit.* De illo Cochleus æqualis: *Maximè accendebat animos (in odium Cleri) non modò procerum & nobilium, verùm etiam ciuium & rusticorum, Vlricus Huttenus, eques Germanus, vir & nobilis familie, & acerrimi ingenij; qui & antè, priusquam Lutheri nomen orbi notum esset, multa pro libertate Germaniæ, contra pensionum quæstus, & citationum vexationes, quibus Romana curia Germaniam grauare videbatur, scripserat, non solùm carmine, verùm etiam solutâ oratione, vehemens & acer.*

Vdalrici
Hutteni
praconium.

In Actib.
Luth. an-
no 1519.

Sed tacitus pasci si posset coruus, haberet

Plus dapis, & rixæ minus.

Hor. epist.
lib. I.

Ac præclare B. Augustinus: *Non expertum se peiores, quàm qui in Monasteriis cecidissent.*

Epist. 137.
ad Hippo-
nensem.

Georgius Wicelius hoc eodem tempore, Dominicâ post

V u

S. Ia-

*Georgij
V Vicoly pe-
riodus.*

*A re uxo-
riâ perit.*

S. Iacobi festum diem, Ioanni Hennebergio supplicem libellum obtulit, quo, ipsius pace, uxorem domum ducere sibi licere sacerdoti, cupiit. Id quod primò docere contendit, exemplis etiam exoletæ legis, inde scitis maiorum; statuitque tandem & parum Christianè decretum, ut à matrimonio temperent sacerdotes, & sibi priuatim, ob incentiua expertæ veneris, onus id cælibatus parum conuenire; nam, quòd mulierem peregrinam haberet in deliciis, propalam esse. placere proinde sedando fomiti, iustiore copulâ virginem innuptam thalamo adfciscere, idque coniugium ratum fore. Nec æqua nec honesta postulanti, neque annuit neque renuit Princeps. sed ea tamen erant tempora, ut eiusmodi postulatis lasciuï homines ora Principum sublinerent. Wicelium induximus; & quia non edita ipsius haud pauca in manibus habemus, ex annali & priuatis epistolis eius, quæ speculum affectuum & cogitationum, indicta adhuc aliis nonnulla intexemus. Origine fuit ille Buchonius, oppido Fagenfî, Vacham appellant, natus honestis & Catholicis parentibus, anno M D I. Adolescens varia studiorum gratiâ loca adiit, Schmalcaldiam, Isenacum, Hallam; ac demum, anno MDXVII. Erfordix, biennali philosophiæ curriculo, academico more, Magister renuntiatus est. Ludum hinc in natali solo moderatus, anno MDXX. vberioris disciplinæ causâ Wittenbergam adiit, atque ibi Lutherum & Carolstadium audiit. Melanchthonem, Franciscum Gallum, Pomeranum, præceptores habuit. ad hos omnes crebras, postquam profugus ab Ecclesiæ castris, ipse litteras dedit vnus argumenti; quo irreuocabilem morum pessimorum licentiam succrescere Euangelio tamquam zizania queritur, sine vlllo remedio velut præcipites in ruinâ cohibendi, ni ad Papatum leges reuocet suas. Arboris fructum agnoscimus. Annos vix natus vnum & viginti, patre iubente, cui Senatus Vachensis sacerdotium obtulerat, inuitus, ut videri voluit, Mersburgi sub Adolpho Anholtenfî, sacris Ordinibus initiatur. Vix in medio tres menses, cum calcatâ sacerdotij reuerentiâ, femina concubina admittitur, atque id probrum, illi ferè toto hæsit biennio; cum tandem ad incestas nuptias, non sine riuantium certamine, prosilit.

Nec

Nec deerant stimuli à prauis exemplis. Henricus Euchsus Henricus Euchsus Hersfeldia corruptor. Plebanus Hersfeldiæ, & Lutheriano dogmate propagando non instrenuus illinc, at hinc Fuldâ Adam Craffio, primæ infauti dogmatis tubæ canebant. Quarum sonitu excitatus hoc eodem anno Wicelius, Vacham oppidum ditionis Fuldenfis prauis doctrinis imbuere cœpit. Quâ de re gloriatur in epistolâ ad Philippum Hassiæ Principem anno MDXXIX. datâ: *Iam si querat C. T. quis sim epistole huius auctor, dicam ingenuè. Vachus ille sum, C. T. seruorum infimus, qui ante septennium Vachæ, verbum regni aduersus antichristianismum rogatus, xxi. annos, nec sine periculo, euangelizavi. Post relicta necessariò patriâ, Thuringos docere cœpi.* Nam credibile, Ioannem Antistitem, pium & eruditum paruisse Cæsaris edicto, quod iubebat sacerdotem maritum spoliari beneficio: nec tolerasse super hæc Lutheri doctrinam; quod vtrumque variis in litteris & annali suo aperit Wicelius: *Anno MDXXIII. cœpi, in patriâ concionari Lutherista. Eo anno fiebat occasus sacerdotum; & accedebat scholarum internecio, per occasionem exorientis sectæ. Compellebantur ergo è Clero plurimi ad operas manuaras. ipse malui scriuarius, quàm coriarius esse, sed menstruus. statim à tabulis ad libros.* Item anno MDXXIV. *Ob vitandam* pornian* καμείν oportuit; & id, consulto antea Antistite, qui animo magis quàm calamo respondit ad sententiam, quo tempore, obtemperans edicto VVormatiensi, hieraticâ cessi possessione.* Iam verò in epistolâ de Adamo Fuldenfi præcone ab anno MDXXII. *Auunt, inquit, Abbatem Fuldensem erga te referre Annam veriùs, quàm Abbatem; & odiosè admodum tibi relucetari: quæ res bis me commouet, partim quòd videam exitium tui gregis procul imminere; partim quòd timeo, ne onus illud humeris excutias.* Ipse profectò Isenacum in Thuringiam profugus, iuxta alibi Curionis munus tantisper occupauit, donec conflata per rusticos publicæ seditionis & adulterij falsò infimulatus, à Theodorico Farenrodo satrapâ, anno MDXXV. factus extorris, & amissis omnibus, ærumnosus inde cum feminâ coniuge, & trimestri infante, primò Erfordiam, hinc Wittebergam in Lutheri fidem se contulit. Flebiliter casum hunc suum Georgio Rupelio perscribit, qui nouis inde doctriinis Vachenfè oppidum inficere perrexit. *Exactis in exsilio*

Wicelius ex sacerdote Ca:holico fit præco Lutheranus.

* grati

Ex predicante sic scriuarius.

* fornicationem

* nubere

VVormatiense edictum Antonomia contrarium. Ioannes Henneberg aduersatur Lutherano præconi.

Georgius Rupelius. Vacham percurrit.

Wicelius
à Luthero
promoue-
nr.

Vocatione
& missionis
vitiis.

MS. lib.
Epistol. ad
G. org. Ru-
pel. Episc.
Vachenf.
an. 1528.
Epistolâ ad
Nicolaum
Ambsdorf,
item ad
Franciscū
Gallâ, &c.
Wicelius
deprehendit
Lutherani
Euangelij
improbata-
tem.
Wicelius
ab heresi
respicit à
Luthero
vexatus.

Catholicâ
fidem pâ-
lâm profi-
setur Va-
chij, quod
seduxerat.

septem mensibus, ex insperato accidit, vt Luthero fortunæ meæ in-
notescerent, qui, siquidem res ita requirebat, me in oppido Nimetiâ
vltra VVittenbergam sito, diplomatum principalium auctoritate,
constituit. Eo enim pacto his temporibus vocantur predicatores.
Hic ille linguarum studio, Hebrææ præsertim & Chaldaicæ,
abreptus, cum propiùs paulò noui Euangelij faculam intue-
tur, velut à luculento sole coniectus in tenebras, neque consi-
lij locum habere, neque auxilij copiam; & tum in hac, tum
plurimis epistolis aliis, ad hæresiarchas quaque missis, palàm
hasce voces iacere: *Conqueror ego apud omnes & vbique, clamo
& vociferor; res ad interitum deuerget, ni diabolo & tenebrarum
operibus obuiam eatur. Peius enim & licentiùs vbique viuimus ab
accepto Euangelio, quàm antea. Sacra minore in pretio sunt: pietas
vilior: charitas rarior: mundus iucundior: Crux inuisior: scelera &
fraudes latiùs patent. Quod cum videant columnæ, dissimulant, &
velut ad leuicula conuiuent. Hoc est quod macerat, excruciat & ta-
bescere facit animum meum. Sæpè dolore victus, consitui abdicare
ministerium; sed reuocauit nescio quæ spes. Hæc tunc in moribus
Lutheranorùm; at crebris inde quoque in fide dissidiis, tam-
quam inter Cadmeos fratres enascentibus, euoluit ex illâ tan-
dem se pestilenti opinionum turbâ. Præcipitem impulit Lu-
therus ipse; qui Wicelianâ censurâ mores Wittebergensium
euangelistarum acriter perstringi, notariq̃ue non ferens, Ni-
metiam furens iratusq̃ue excurrit, & anno Christi MDXXX.
cinctus forensi ministerio, periculosâ discussione, Wicelium
inopem & frugi hominem, inuidiosè postulauit. cuius disce-
ptationis causâ, impotentis & fanatici spiritus in Luthero per
omnia plenum lucis argumentum, ipse Wicelius priuatis
monumentis annotauit; meminitq̃ue obscuriùs in annali,
xxiv. Martij: *Dedi pœnas lupo, eò quòd turbasse fonticulum diffam-
marer, procul infra licet bibens ouis.* Ab hoc conflictu Nimetiâ
extrusus, in patriam redit; vbi, anno MDXXXIII. præclaram
fidei Catholicæ professionem edidit. Quippe à nobili satrapâ
vocatus in Senaturn, cum assedisset, proscriptionis edi-
ctum, quasi à Landtgrauio profectum, legitur contra ipsum;
& mox in certamen de religione vocatur. At Wicelius, arte
ingenioq̃ue longè superior, & aduersarium disputando fre-
git,*

git, & popularium animos, quos olim seduxerat, vehementer erexit. Posthæc, Islebium euocatur ab Hogero Mansfeldiæ Comite; vbi quinquennium, in dubiâ sacrorum functione vixit. Inde Lipsiam, sed partibus Lutheri tam infensis, vt illic totâ Misniâ exactus, anno MDXXXIX. vix in Bohemiâ tutò lateret, Berolini hinc in Marchiâ, post varia cum Principe colloquia pessimè habitus, per Hercyniam, Lusatiam, Silesiam, centum viginti miliarium periodo vagus, infelix, & naufragi instar, anno MDXL. Wirceburgo in patrium solum eiicitur; vix à Ioanne Hennebergio, quietis ac domicilij capere locum permixsus. Hæc me, priuatim cognita & fortè patrietibus domesticis obducenda, etsi rei non tantæ, eloqui coëgit hominis in Germaniâ decantati fama; quâ quidem ipse, ob linguarum & controuersiarum peritiam, lucubrationum copiam, in Comitibus, Principum aulis, doctorum hominum ore tantum eualuit, vt inter propugnatores Ecclesiæ Catholicæ, non posteriores ætate suâ ferret. Vnum non fileo, hæsisse in gratiæ magnâ parte apud nonnullos Antistites, sed minore illorum emolumento, quàm periculo. Nam in Wicelio plannè Deus potestatem ostendit suam, vt qui sciens vidensque per mulieres olim perierat, is per mulieres, tertium inuito coniugio, nec ad integrum Orthodoxæ fidei consensum perueniret. Secundis nuptiis Moguntiæ clam initis, ancillam domi matronam fecit, quam & anno MDLXII. morientem, accersito parochio cum testibus, palam sibi iustæ coniugis loco esse voluit. Et animi quoque sui lineamenta in dialogo quodam ipsemet expressit, quem anno MDXLVIII. Fuldæ dictauit. vbi Liuius interroganti respondet. *L. Maritus es & pater? R. Quin & paterfamilias; idque in statu civili, præsertim vt nunc sunt tempora. L. Idem * Hiereus, ni fallor. R. Insicias haudquaquam eo. sed quandoquidem officio publico prohibeor, obo munus pontificale nedum sacerdotale, nimirum lucubrando, qui præcipuus fructus est sacrorum studiorum. L. Publicis etiam actionibus in Ecclesiâ functurus, nisi præpediari? R. Pro virili functurus. L. Ecquid verò præpedit? R. Quid? nisi * gamia Presbyterij; & infra: L. Horis Canoniciis dâsne operam? R. Præter hoc, adhortor ad easdem alios, & abrogatas restituo, restitutas denique Germanicè transfero, vt*

Islebij vinit arumnois.

Titulus
MS. Fuga
& afflictio
Athanasia-
ca G. W.
regnante in
Germaniâ
M. Luthe-
ro.

*Mulieres
perdidere
Wicelium.*

MS. ipse
G. VV.

*Wicelium
qualis præ-
sbyter.
* Sacerdos,*

* coniugiâ

Optimus scopus, sed mala iaculatio.
favorem apud aures laicos, Ecclesæ nostræ conciliem. Posthæc, L. Quos tibi fines scribendo constituisti? R. Ut destructâ heresi, reedificetur Ecclesia. hæc nostri summa laboris, ac eadem doloris. L. Nil quaeris aliud? R. Nil aliud, aut peream de terrâ viventium. Habes imaginem Wicelianæ mentis, quam doleas, præ fluxu uxoriæ rei gaudium tantas res postputasse, & ab vnione tandem Catholicâ longiùs etiam abiisse.

Optima varia.
Pseudopropheta.
 Anno Domini MDXXIV. feriâ tertiâ Pentecostes Fuldæ in iride tres soles conspecti; & trabs ignea, siue aëria columna, à monte S. Petri in B. Virginis ascendere, ac versus Hassiam occumbere visa; multaque alia tristia portenta cladem sequentis anni prænuntiarunt. Pago Dipparfio tunc pseudopropheta se continebat turbidus, & accedendo Marti promptus, qui vrbano impudentiam supergressus, peregrinationibus & votiuis suppliciis bellum palam indicebat; cogebatque ad signa, ex oppido Fuldensi vicinisque pagis, nemine prohibente, multitudinem; quæ mox, odio in monasticum & Cleri ordinem, & mutuâ contagione insaniens, arma sumpsit.

Rusticorû belli exordia & progressus.
Rusticorû multitudo circa Fuldam coënitum.
 Anno Christi MDXXV. Rusticorum coniuratio in Germaniâ adoleuit, magnaque alienâ & suâ cæde, & clade sacris iuxtâ profanisq; miserabili, varia loca perbacchata est. Circa Fuldam, sub Christi ab inferis existentis gloriosum diem, ferunt paganos ad decem millia coisse, qui nocte sacrâ, scloporum & bombardarum fulmine strepitûque cuncta terrore latè complebant. Christiani ac fraterni cœtus titulo se factio velabat; & quod in eâ speciosum, assumpserat nomen *Selectorum ex Communi ditionis Buchonia*. Fœdus iis sanctum, aut certè fœderis professio fuit, cum turmis Nigræ filuæ, quæ pars Hercyniæ; quarum exemplo, postulatorum XII. capita circumferebant, quibus magistratum omnem vim, nomen & auctoritatem extinctum ibant. Porrò hæc tumultuantium coitio, nimbi in morem, tam repentè assurgebat, vt momento vicos, pagos, oppida ceu flammâ & turbine corripere. ita periculi magnitudo consilium, remedia vis mali superabat. Vnde Ioannes Princeps, ardente patriâ mœstus, consiliique inops, multa cum animo voluere, & secum re-
 putare,

putare, crederétne se exorienti procellæ, & caput furenti multitudini obijceret. Verùm vndique incedebant nuntij, vix in Germaniâ quidquam præ paganorum vesaniâ stare tutum aut pacatum: & iam ilico antè de suis agmen expeditorum miserat Wilhelmo Patri ac Archiepiscopo Moguntino suppetiatum; quo promptiùs rebelles Præsulem naçti inertem, feriâ secundâ Paschæ ciuitatem & arcem occupant; & fauente multitudine pars oppidanis permisti fas nefas pro libidine miscent, pars per colles & vicina loca sparsi, Monasteriorum spoliis inhiant. Montis S. Petri sedes, ostento miro, periculi admonita est: nam eodem die, primâ vigiliâ noctis bruchus seu locusta, immenso agmine ac alarum stridore, in aream Decaniæ sese infudit, & densarâ velut acie concurrans, denique fessa illic humi concidit. Sequenti mox luce, affuit agrestium factio, quæ contra fidem Apollini summo Decano datam, nullo sacri profaniquè discrimine, omnia diripuit. Effusa tum ibi in terram sacrosancta hostia, & cœtus Monachorum cum Decano suo in urbem compulsus, iungere se Congregationi maiori iussus, addictâ in victum & cultum necessariâ annonâ, quam nemo præstitit. Hoc eodem impetu vesaniæ, Montis B. Virginis Monasterium scelerè Ioannis Sueui agrestium ducis spoliatum, & subiectis crematum facibus, excursâ Rargarij terrij Abbatis vrnâ, offibus eius cum ornatu sacrilegè dispersis. Hinc, datis velut licentiæ frænis, ceteris Monasterijs & suburbanis & primario adhibetè manus; expulsis incolis prædaquè abactâ, reliquiis, & quidquid vsquam sacrum, proculcatis, iuxta noui-Montis Monasterium sub vexillatione crebrâ & sonitu tympanorum habiti delectus.

*Mirac. 4.
seu potius
ostentum
futura clau-
dis.*

*Monasterij
montis san-
cti Petri di-
reptio &
profanatio.*

*Mariani
môtû Mo-
nasterium
sâmis da-
letum.*

Inter hæc feriâ sextâ Paschæ coniurati Fuldæ, dant litteras ad Ioannem Principem. Motus hos ciuiles & tumultum certo crederet ipsius causâ non sumi; se verò potius quotquot istic in armis essent, laudi nominis eius & Reip. bono coire, paratosquè vel capitis & fortunarum periculo, tempestatem exortam sedare. Itaq. id vnum omnes perquam submissè rogare, vt die crastino ipsemet adsit ad horâ octauam, nec alibi quàm in ciuicâ domo, nec pluribus quàm decem comitatus equis.

*Rusticorû
urbana
dissimula-
tio Abba-
tem euocâ-
tium.*

equis. Eâ namque se erga ipsum spe & fiduciâ esse, vt quæ Reip. causâ cum suo Principe constitutum sit agere, hæc mirum existiment fore, vt ex animi sententiâ gerantur, & ipso auspice, vnâ feliciter eueniant. Additi litteris oratores de securo Principis aduentu, & fide publicâ gentium præstandâ; qui hoc ardentius cunctantem etiam impellebant, quòd agi dicerent salutem innocentium, & multorum ciuium bonorum fortunas, qui à rebellium studiis consilia sua seiunxissent, cessuri vtique improborum sceleri & amentix, si eorum causam ipse neglexisset.

Ioannes incautè se multitudi- ni factiosè credit.

Iam Sabbati altera lux aderat; & simul in conspectu suorum erat Ioannes: verùm fluxa rebellium fides tum retrò abierat. quippe ingredienti clausis à tergo portis, actutum potestas & animi libertas erepta. Venienti in Senatum rebelles XII. articulos offerunt, de iis sententiam rogant, & sine morâ responsum, velit nolit, *non vel ita, ex Euangelij normâ*, pronuntiare iubent. Hic serò Ioannes, notos interpellans, cum negarent vllam eo loco fore tergiuersandi vel secedendi copiam, *metu superatus*, vt ipse de se loquitur, *qui in virum fortem caderet*, sceleratorum furori concessit ad tempus: atque in proposita capita, hac lege assensionem contulit, si solida ea, & à religione Christianâ constitisset haud fore aliena. Verùm hæc cuiuimodi Ioannis dissimulatio viam improbitati non interclusit; nedum præsentī malo remedium, quod sperabatur, attulit.

Hersfeld- diensium motus.

Quibus se Buchonij implicant.

Vicinia Hersfeldiensis itidem tum malè pacata erat, concurrentibus ad arma eius agri rusticis cum ciue permistis. Horum studia factioque Buchoniis confinio loci causæque iuxtà benigna & grata; vnde consiliis & armis in commune collatis, vbi signum ab his Buchonij accepere, ruente simul incolâ Fuldensi ad opitulandum & vim proferendam, Hersfeldiam properant. Recepti mœnibus egere innoxij, nullo dato damno in præsens memorabili. Excitus intercà huius coitionis famâ, Philippus Hassiæ Landtgravius appropinquabat; cui Hersfeldiæ tutela iam pridem cesserat. Is in expeditio- nem hanc manum pedibus & equo non exiguam coëgerat; suorum haud magis motus veritus, qui apud Rhenum sese ostendit.

ostendebant, quàm aliorum, quos à tergo relinqueret. Ab ^{Philippi} Hersfeldiensibus itaque fit belli initium. At verò certior antè ^{Hassia} factus Landtgravius, Ioanni Antistiti à suorum rebellionè ^{Landtgra-} non leues obiici difficultates, versariq̃ue cum in medio tu- ^{uij in Bu-} multuantium æstu, Legatos mittit, qui ad componendũ tur- ^{choniã} bida operam profiteantur, reconciliandisq̃ue mutuò parti- ^{expeditio.} bus promittant tranquillitatem. At Ioannes, vt putabat, tem-
pestate iam in parte defunctus, cùm longiùs quoque prou-
ectus esset, quàm vt externa consilia seditiosi suis admisceri
paterentur, suspecto Landtgrauio modestè in præsentia ne-
gandum putauit, quem ancipitia & acriora moliri paratæ
copiæ satis arguebant. Et sanè Buchonij ad famam aduentus
ipsius, Hersfeldiã relicta, metu spontè dilapsi fuerant. Qua-
re, cùm datis in vincula Consulibus, & fontibus pro merito
plexis, nihil isticeffet ad bellum reliqui, arma in Buchoniam
conuertit, quos, ceu lacessitus, vlcisci decreuerat. Fructus hinc
expeditionis vberior ostendebatur; & facilis ante oculos vi-
ctoria, nimirum de imbellibus, metu iam propè exanimatis,
& nil fortiter aufuris: qui, vbi secundis castris, nam prima
Ratisdorphij metatus erat, audiunt Landtgrauium vltorem
in se venire, vltro confestim misère deprecatum iras. Sed ar-
ma ponere, se suaq̃ue dedere iussi, mitiora scilicet opperiri &
tentare malebant. Ergo ad Ioannem Principem iam suppli-
ces demum confugiunt, quem implacabiles antè non susti-
nebant. Nec ipse dubitauit, sequestri ritu auctoritatem inter-
ponere suam, subiectorum Ecclesiæq̃; suæ detrimenta iuxta
æstimans. Quare, obside relicto Poppone fratre, obuiam pro-
ficiscitur armato Philippo, sanguine, foedere, clientelâ, multis
aliàs nominibus obnoxio. Occursus amborum patenti cam-
po, propè ab oppido Hunfeldiã. Salute datâ redditaq̃ue, ser-
monis initium ab expostulatione: & palàm Ioannes ceu con-
scius & laudator etiam tumultus rusticorũ, à Landtgrauio ar-
guebatur. At excusantis in morem multa præfatus Antistes,
forti demum oratione animoq̃ue, facti inuidiam & suspicio-
nem amoliri, inde, cuius gratiã venerat, maiorem in modum
obtestari, vt omisã vi, & posthabitis armis, æquitati & cle-
mentia dare locum, & amicè transigi reorum causam velit;

*Fuldensio
factienu in-
climatio.*

*Ioannes
Abbas frun-
stra Landt-
grauium
auertere co-
natus.*

posse enim quanticumque delicti culpam siue iniuriam, æstimatione & bonorum arbitrato, obrui diluîque. Iam emollitus propè Landtgrauij animus inclinabat, sermoque iniectus de duodecim millium aureorum lytro, & arbiter honorarius simul dabatur Philippus Comes Solmenfis Myntzebergi dynasta; cum subito Landtgravius irritamento belli recalescens, auidusque, vt sunt cupidorum mores, carpendi vicina, pacis consilia abruptit, vnaque se* capita seditiosorum & fortunas petitem ire, denuntiat. Ioannes certum hoc omen accipiens, Fuldenses iisque coniuratos haud fore inultos, è vestigio nuntiat, abiectis armis portas venienti Landtgrauio patefaciant, supplices sese dedant, omnia faciant, quò Principis irati animum mitigent ac leniant.

*Hofstils
aditus P. L.
* Leib vndi
gut. i. quo
vitam bo-
nag, Fuld.
petit.*

*Hunfeldia
deditur.*

*Fuldapat-
fit Landt-
grauio.*

*Is pro impe-
rio rem con-
tra Abba-
tam & Or-
dines pa-
tria capes-
sit.*

*Conditio-
nes tamquã
victis præ-
scripta.*

Interea loci Hunfeldia oppidum infirmum deditione capitur, & Landtgrauij Strategus, tormentorum metu Monte Mariano deiectis rusticis, multisque ex iis fugatis & cæsis obuuis, multitudinem reliquam in oppidum fossasque mœnium & arcis fugere compellit; quare Philippus Fuldam ingressus, trepidam hanc oppidanorum & agrestium manum, ceu gregem, ad spectu disciciens, de fontibus supplicia sumit; acrius arma & leges exerciturus, ni Ioannes & ipsa cum nobilitate Congregatio grauiore iras auertissent. Verum, vbi cuncta iam armis & arbitrio vindicis cessissent, seriem vltionis, ordine præpostero, non tantum à reis, sed à Ioanne Coadiutore, Capitulo & nobilitate, qui vltima quæque à rusticis perpeffi, ordiri placuit. Quippe Landtgravius expeditionis bellicæ, quantum diurno itinere perficeret ratione subductâ, sumptum exigere; spoliolum redempturam æstimare; licitari quoque supellectilem templorum rusticis excussam; denique beneficij specie & meritorum, quæ vel reclamantibus insinuata, ob conseruatam scilicet Ecclesiam, præmia deposcere. Et procliue erat à percussis, & omnia grauiora metuentibus, armatum impetrare quæ vellet. Ioanni igitur, postquam aditus in oppidum petenti datus, mox tum ipsi, tum aliis, qui ex Congregatione & nobilitate aderant, leges oblata, vt lenissime dicam, parum decoræ; quibus imperatum, vt sectione oppidi Fuldæ, sumptum & onera belli redimerent, ad xv. milium

lium aureorum æstimationem oppidi parte dimidiâ reuocata, quæ cum fructu & iure prætorio Landtgrauio pignus daretur, donec ea pecuniæ fors exsoluta fuisset. Adhæc lytron spoliolorum quatuor millibus florenorum æstimaretur; vt ita pignus ad vndeuginti millium summam excreceret. Id quoque auctarium fortis, Salmonasteriense territorium cum arce Stolzebergiâ dudum oppignoratum, fas fore Landtgrauio sibi habere, suo commodo redimere; denique clausula = seruilis, vt Ioannes suæ ditionis obsequia, vires, auxilia subditorum clientium, pro se posterisque, Philippo Hassiæ Landtgrauio & posteris eius perpetuûm addiceret, dempto Cæsare, = militaturus in quemuis: ipse, & Ecclesia, vicissim ab ipso posterisque tutelam, arma, auxilia, in quemuis, excepto Cæsare, = exspectaret. Leges hæ, pactionis formula, Ioannis nomine & = quorundam ex Cõgregatione tumultuario consensu, auctore = plurimûm Philippo Solmensi Comite, feriâ sextâ post Dominicam Misericordiarum perscriptæ: sed Capituli sigillo non obsignatæ.

Pactio cum Landtgrauio iniur.

Erectior hîc ordo equestris, tam libertatis & honoris amans, quàm seruitutis impatiens, animo sterit; qui, vt sacramenta, quod flagitabatur, mutare noluit, ita Congregationi auctor fuit, quo ne in pactionis eiusmodi genus sigillum vquam accommodaret. Abbas Hartmannus etiam, epistolâ Mozuntiaci submissâ, grauius officij Congregationem & Decanum admonuit, se Cæsari conquesturû denuntians, si tantâ cum regaliû & veteris iuris iacturâ, Ecclesiam & principatum, hac iniquæ pactionis inuidiâ onerare pergerent. Dum igitur Ordines importunû hoc iugum pro virili excutere adlaborant, & Philippus Landtgravius Ioannem Hennebergium, ceu fidei & sponsonis manifestum, ad satisfandû vrget; grauium hinc offensionû offusa nebula, quæ publicis querimoniis & chartis dentatis, inde à Landtgrauio præscriptione, hinc apologetico, quo acta sua Hennebergius propugnat, in apertum prolata, typisq; diuulgata sunt. Nos breuitatis compendio necessitati tantûm inseruiuimus, seruitutis discrimen indicasse contenti; quamquam Ioannis apologiam, vt posteriorem, in hoc Chronico sequi haud pœnituit.

Hartmanni Abbatis commonitio pro libertate Ecclesiæ.

*Fulda se-
fioni subij-
ciunt.*

Landtgravius posthæc sacramentum ciuibus nouum apud se dicere iussis, & oppidi dimidij pignore occupato, multam grauis æris vniuersè subditis indixit; & hinc, pecoris metalliq; ac æris Campani haud mediocri exportatâ prædâ, ciuitate excessit. Vna sequebatur abeuntem cura, vt pactorum tabulæ Capituli demum integro consensu laudarentur, in quo, vbi falli spes suas, & varias intelligit ad frustrandum misceri ambages, iudicis in suâ causâ sumere personam, quàm alienum iudicium expectare, maluit.

Alsfeldia.

*Abis-
vvald.*

*Phil. Læd-
gran. pa-
ctionem vr-
get.*

Anno MDXXVI. Philippus Alsfeldiæ degebat. Oppidum id in Hassiâ frequens, origine Fuldanum, & religione vetustum, ad ingressum saltus Abbatialis iuxta Schwalmam riuum, beneficiario iure subiunctum Hassis. Huc Philippus copias cogebar, quas infestas iterùm in Buchoniam immitteret. Ioannes Princeps pactionis initæ solus haud compos, promissorû tamen fidem solus debere visus; ita litteris, nuntiis, minis premebatur, vt exsolueret. Sed, cum æquitate fretus, iudicis omnino nullius tribunal recusat, nullâ defensione efficere potuit, vt ab iis inuidia discederet, ad quos nunquam culpa accessisset. Quare post Conuersi Apostoli Pauli memoriam feriâ v. epistola mittitur Alsfeldiâ à Philippo Landtgrauio Ioanni Coadiutori, Decano & Capitulo Fuldensi in hanc sententiam scripta: Quandoquidem fœdera ab ipsis negligi satis perspiceret, neque ea præstari, quæ ob merita sua, & honesti respectu, iustè ab iis expectassent, æquum esse, vt quæ non aliter quàm vi pactionis nuper eis condonasset, hæc, pactione non seruata, repetitum veniat. Ita sibi nunc constitutum, pacta conuenta non seruantibus, nec fidem se seruare. Simul hæc nuntiata, & simul belli vis in foribus. Oppidum Hunfeldia primùm, inde arx & ciuitas Fulda præfidiis occupata. Ciues utrobique antiqui * fœderis conditione focij, iam in hereditariam subiectionem sacramentis deiecti, vectigalia eorum, totiusque Centæ, fisco adscripta, quantum libuit in capita tributi vel lytri nomine impositum. Hoc loco Fuldensis res erat, cum Wilhelmus Hennebergi Comes, & filius Ioannes Coadiutor, questu, miseratione, æqui iustique obtentu, id apud Imperij proceres, ipsumque Ferdinandum

*Verba Phi-
lipi Landt-
grauij;
Den nit
haltenden
nit halten.
Non seruã-
tibus non
seruare.
Ph. Landt-
itorum oc-
cupat om-
nia.
* Burg-
fried.*

Archi-

Archiducem, Cæsaris tum absentis vicarium, effecerunt, vt ^{Transactio-} controuersia cognoscenda, dirimenda, iudices æquos daret. ^{ne per imp.} Lectus inter primos Ericus Brunswigæ & Lunæburgi Dux, ^{proceres} vicinus & vtrique parti beneuolus, cui adlecti collegæ Phi- ^{Ph. Landt.} lippus Marchio Badensis, Bernardus Tridentinus Episco- ^{placatur, &} pus, Casimirus Marchio Brandeburgicus, qui partes item ^{occupata} interponerent suas. Concessum vtrunque in amicitiam, si hæc ^{dimittit.} iudicata fecissent; nempe Philippo Landtgrauio Ioannes, Or- 18000. dinesque Buchonia, duodeuiginti florenorum millia expen- sarullissent, ei que annuum fructum permisissent captæ regio- nis, & quidquid bellici instrumenti ac prædæ iam antè ex- portasset. Vicissim Ecclesiæ Fuldensi Landtgravius oppida, iura, cum litteris & rationum tabulis, conditione quâ optimâ restituisset, gratiam que fecisset initæ pactionis; quam chirographis redditus placuit penitus aboleri, obliuione decretâ iniuriarû, & cautione damni, quod partium affectis immineret. Quæ quidem ita Spiræ primùm in Comitibus maturè constituta transacta, inde Allendorffj in Thuringiæ finibus, apud Werram amnem perscripta signataque sunt, pridie SS. Apostolorum Simonis & Iudæ. Atque ad hunc modum Philippus Landtgravius ditone cedens, Hennebergio ad S. Martini ferias locum dedit; & Ecclesiæ hæc à periculosa tempestatibus iactatione aliquantisper respirauit.

Annus idem insigni conuersæ religionis orbe notabilis, ^{Hæresis hæ-} quando nouo in Hassiam, finitimaque hæc loca, euangelio ^{resin am-} illato, Philippus Landtgravius, auitæ maiorum fidei palam ^{placitur.} nuntium remisit. Quippe conuentu Homburgi indicto, Cleri & monasteriorum Primores euocauit, iisque per Franciscum Lambertum Auenionensem apostatam, xxxiii. noui dogmatis propositiones discutiendas obtulit. Celebre Chronicon recens editum in Hassorum manibus est: in quo ad Caroli Martelli ætatem scribitur, *Bonifacius monachus Romæ missus à Gregorio Secundo, Euangelium annuntiasse gentilibus Thuringiæ & Hassiæ populis.* Quibus, sanè conuenienter, hæreticus auctor ad annum MDXXVI. addit: *Articulis à Philippo propositis, & in disputationem adductis, Hassos, compertâ doctrinæ eius luce, & aliorum erroribus, se primùm tunc ab Ecclesiâ Romanâ*

seimxiffe, id est ab Euangelio, quod Gregorij Pontificis nutu sanctus Bonifacius eorum maioribus prædicarat; quoque germanè Christianos, absque Lutheri vel Caluini doctrinâ, fecerat.

*Fulda Monastice ver-
gue in peius.*

*Habitus &
vestis mon-
astica
odiosa sit.
Ex MS.
ipsius Hen-
nebergij &
Capitula-
tium.*

Annus MDXXIX. illuxit, cum extremum propè discrimen antiqui status Fuldense Monasterium adiit. Iam moti sedibus suis plerique Cœnobitæ, palantes vagiq; Lutheri deliria delirabant; & ipsius quoq. mores scitè exprimebant. Odium & execratio habitus vitæque Monasticæ tanta apud summos, infimos; vt qui Fuldæ adhuc restiterant, hominum ad- spectus & congressus non sustinerent. Buchoniæ quanta maxima pars, maiorum sobrios castosque mores habebat irrisui. Itaque vicinorum dynastarum magno applausu, vbi audaciâ contemptuque libero mali bonis insultant, fatiscen- tis Monasterij pondus inclinare cœpit. Nulli, qui alleuarent; qui lassatum impellerent, passim plurimi. Vnicum tunc re- medium, Ioannes administrator ceterique Capituli præfides reperisse sibi visi; vt scilicet Cæsaris & Pontificis auctoritate, ex Abbatia fieret Episcopatus; atque hoc tolerabiliore condi- tione, prolapsa religio conualesceret, pubesque nobilis facilius in hoc institutum concederet. Actum hac de re cum Carolo V. hoc eodem anno per litteras, quibus ea, quæ diximus mala, exaggerantur. Et licet impetratum nihil, mores tamen prisca desperti plurimum, & à maiorum normâ longius dis- cessum est. Extant & Alberti Archiepiscopi Moguntini Cardinalis litteræ, quibus & Ioanni, vt de iure suo concederet, & Episcopatum Fuldæ consurgere pateretur, postulanti respon- det, id sine maximi collegij sui suffragiis annuere non posse. A quo, si impetraret, quod difficile quidem non foret, tunc & concessurum ipsum, eâ tamen conditione, vt & Suffraganeus Metropoli Moguntinæ Fulden- sis subesset; & ex Sanctorum corporibus vnum quodlibet à se nominandum, extra S. Bonifacij reliquias, sibi donum transmitteret.

*Episcopa-
tus pro Ab-
batia solli-
catus.
S. A. aucto-
ritatē non
excludit.*

Anno MDXXX. Fuldæ quæstio habita in violatæ fidei reos; multiq; de sectâ Rebaptizatorum gladio cæsi.

*Hamelbur-
gensium ab
orthodoxâ
fuldense. Zio.*

Anno MDXL. Hamelburgensis oppidi ciues, cum à vige- simo quarto huius sæculi anno per rusticanam factionem

nouorum dogmatum scabie infecti, pessimè Catholicos sacerdotes haberent, Wirzburgensis Ecclesiæ primarius Clerus, penes quem ius patronatus, eorum in præsentia salutis confulere superfedit. Et comminatus dira fuerat Wilhelmus Princeps Ioannis Abbatis pater, si nouis rebus insisterent; & Ioannes Abbas opitulari periclitantibus, in primis optabat, & vtgendi diocesanos finem non faciebat: verùm, vt turbarum & audaciæ ea secunda erant tempora, accurrebant certatim vndique hiantes in prædam lupi. Et primus hîc ex Hassiâ repertus est Ioannes Spangebergius, qui pestiferæ doctrinæ venenum, luce palàm, in hoc ouile spargeret.

Ioannes Spangeberg.

*Desit
1541.*

Anno MDXLI. Ioannes Hennebergius, ditione ab agrestium procellâ feliciter tranquilleque gubernatâ laudatus, ætatis XXXVIII. ante diem, & huic Ecclesiæ nimis fortè maturè, mortalitatem expleuit x. Maij. Conditus in ædis primaria porticu ad S. Bonifacij cryptam.

At in Ioannis occasu, animaduerto, generosi sanguinis, & longinquâ serie virtutis & religionis supra mortalium inuidiam euectæ stirpis Hennebergiorum orbem conuersum.

Hennebergica stirpis occasus.

Nam quæ Caroli Magni ætate efflorescere in Henrico & Poppone filio cœperat; & in Bertholdo X. ob rerum gestarum magnitudinem anno MCCCX. se Principatus fastigio sustulerat, hæc in Georgio Ernesto Ioannis nostri fratre, ad solitium auitæ gloriæ peruenit: cùm hic anno MDXLIV. nouæ religionis specie captus, Wilhelmum patrem diu licet renitentem anno denique MDXLVII. Smalkaldici belli velut incusso ariete, suam in sententiam pertraxit: & alterâ etiam vxore domum deductâ, prolem non suscepit; cuius spem abundè tamen, Wilhelmus pater, septem maribus procreatis, aluerat.

An. 780. & 800. Bertholdus primus Princeps Henneberg & Vassall. Fulda.

Wilhelmus VIII. & Georg. Ernest. F. qui obiit 1583. religionem mutauit.

*Capit
1541.
Præf. 9.*

LXII. PHILIPPVS SCHENCK à Schweinsbergh, nuper Decanus, inde Præpositus S. Ioannis Monti, & ob Iuris prudentiam peritiâmq; rerum Ioanni à consiliis; facundiâ publicoque Academiæ Maguntinæ & Agrippinensis iudicio, pereruditi viri palmam adeptus, XII. Maij electus est.

Senatus ciuitatisque Fuldensis inter initia honorem illi gratula-

Fulda Lutheranizati.

lulatus, *Euangelium seu verbum Dei purum putum sibi petijt annuntiarı, Eucharistiam sub vtraque specie præberi, iura libertatemque pristınam conseruari.* Responsum tulit, Cæsarem religionis causâ Ratisbonam cogitare cum aliis Imperij proceribus; ibi quod in rem hanc constitutum sanctumque fuisset,

Senatus integer & Catholicus videri vult.

eius Principem rationem habiturum. Tum ibi mox Senatus, inuidiam nouæ religionis deprecari; id enim, quod postulasset, populi causâ postulatum, qui sedari aliter in præsentia non posset; se interim in eius imperio & obsequio futurum.

Caroli Cæsaris admonitio falsæ heresiglicæ.

XXVII. Iulij Carolus inuicti nominis Imperator litteras ad Philippum dedit, quibus comperisse se nuntiat, quo tempore Abbas variis ipse locis inauguratus, sollicitatum à subditis, vt concionatores & sacramenta daret ex præscripto Luthærianæ sectæ; idque ad eò alicubi iam contra suum decretum fieri, ex

Caroli iudicium de concionibus Prædicantium.

voto sollicitantium. Cùm itaque conciones eiusmodi satis notum sit esse tantum auribus mulcendis imperitæ multitudinis, quæ nouis inde rebus inflata, tumultus & odia gignat, quæ in certissimam redundent Reip. Christianæ perniciem: iccirco pro potestate monere se iubereque, ne committat, vt eiusmodi pestiferæ conciones ac noua dogmata in Fuldensem Ecclesiam importentur. Quin optare velleque se, vt quibus in locis ea exorta mala, inde continuo aboleantur, idoneaque consilia & rationes exquirantur, quibus in officio & tranquillitate, partes quoque saniores contineri queant.

Fuldensibus non permittitur noua religio.

Philipp. ad Concil. Trident. inuitatur.

Anno MDXLII. misso ex conuëtu Noribergensi diplomate, Philippus à Paulo III. ad Concilium œcumenicum Tridentinum inuitatus est. quod licet ob Principum discordiam, & Cæsaris externa bella, tunc non procederet, Philippus tamen, & senectâ morbisque fractior, & discrimine multiplici parum tutus, vacationem eius suscipiendi itineris petiit, & Ioanni Constantiensi, Mauritio Eistatensi, Iulio Neumburgensi, & Friderico Viennensi, grauissimis & doctis Episcopis, plenissimam suo nomine suffragationem permisit, ad omnia, quæ Synodus religiosè sancteque decerneret. Eodem anno Philippus Abbas Scyllæos inter scopulos, in magno Circæorum canum vndique circumlatrantium fremitu, minacibus & importunis peruicacium postulatis, denique huc

loci

loci compulsus est, vt in sæuentis pestilentiaë rabie, nonnulla subditis etiam Fuldæ concederet, nouitatis iam tum pruriginè captis, quibus ceu fenestrâ patefactâ, tortuosus errorum coluber sensim in animos eorum obreperet. Fuldæ tunc priuatis consiliis operam Philippo nauabat Georgius Wicelius, præduri sensus homo, in concordia Ecclesiæ hic conciliandâ cum sectis, vbi numquam partes coalescerent. Et virgulam ipse Censor, domi, foris regebat, miro se zelo rebus implicâs, quas numquam expediret. Huius itaque consilio Philippus necdum auctoratus, Constitutionem ecclesiasticam de religionis & Sacramentorû vsu sanctiore factam, primò ad Albertum Cardinalem Archiepiscopum Moguntinum recognoscendam misit, & simul opem ab illo, afflictis Ecclesiæ suæ rebus, & idoneos concionatores obnixè petiit. Extat epistola in archiuis, feriâ tertiâ post Dominicam Quasi modò scripta. Ceterùm, dum Moguntiaë in arduâ re nihil expeditur, & sæuente lue, vehementer Philippum populi voces accendunt, & defectionem molientis, & sine viatico passim pedum ritu occumbentis, conuocato vtriusque ordinis primorum concilio, ob Turcici belli subsidia, simul decretum de religione in medio proposuit, & de communi suorum voluntate, nullo tamen appresso sigillo, Constitutionem vndecim capitibus diuisam euulgauit. Verùm emanante rei famâ, cum inopinata laxiorque religio sermonem daret hominibus, publico scripto XXI. Augusti, in arce Bibersteiniâ, causas Philippus exposuit sui decreti; & inter tot nobilium Ecclesiarum & Episcopatum ruinâs, *inhiantè in omnem occasionem viciniâ*, præcipite in res nouas iam tum populo, extremis periculis & temporibus hoc datum ostendit. Iam etiam Georgij Wicelij super hac laxitate verba proferam, ex commentariolo scripto, cui titulus, *Quas ob causas Reuerendissimus & Illustrissimus Antistes & Princeps Fuldensis reformationem hanc Christianam suâ in ditione obseruandam euulgarit*. Præcipuum est, quod summâ contentione subditi expetierunt; nimirum *Communicatio calicis. Tametsi hoc ipsum ita (Philippus) temperasset, vt pristinum sumptionis vsu euacuatum nolit, rectè consultum cupiens conscientiaë vniuscuiusque hominis*. Alterum est, quod concessit

*Harefisi
ofsiu aperitur
Fuldensis
sibus.*

*Vvicelij
non bona
consilia.*

*Alberti
Cardinalis
opera frustra
implorata.*

*Philippi
Abbas
perplexus
animus.*

*Vvicelij
laxus.*

cessit expetentibus; nempe, *vt Exorcismi ac preces baptismales, notâ vulgo linguâ pronuntiarentur, nec interim quidquam de receptis circa Baptisma carimonis præmitteretur. Demique totum hoc, quod permittere cogitur, iustæ definitioni Concilij subijcit, instituto haud grauatim cessurus, si legitimè conuinci possit, quod vel*

Elenchus hic minimè necessarius morigeris Ecclesiâ f. liis.

** reformationi*

Spiræ Comitii.

Vvicelij florens sum existimatio.

Alberti Cardinalis de Vvicelij libro indicium.

Opera pietatis in Comitiiis. Cæsar lauat pauperum pedes.

Anno MDXLIV. Comitii Spiræ Philippus Abbas interfuit, multorum procerum, Episcoporum, Regis & Imperatoris præsentia claris. Adiit & hæc Comitii, Principum accessitu Georgius Wicelius, miratum Palatinorum, tum præstantium Antistitum & Legatorum ambitione ad epulantes ac eruditae alias dissertationes de religione passim expetitus. Quâ de re locuples ipse sibi diarium descripsit, in quo ad Dominicam Iudicam, meminit, Ottonis Augustani immortalis virtute Cardinalis studio gratiaque, librum Imperatori se obtulisse inscriptum, *QUERELA ECCLESIAE. QUEM cum Albertus Cardinalis Moguntinus tum ibi legisset, & occultis machinis Catholicæ fidei, & tribunalis Cæsarei sanctimoniam, iis in Comitiiis maiorem in modum oppugnari haud nescius esset, ad Wicelium ille, Vereri se aiebat, ne parum eâ querelâ suâ proficeret; Diuinum numen proinde exorandum, vt spiritum re-
ctum innouet in Christianorum visceribus. Meminit & ad hebdomadis sacratoris quintam feriam, vidisse se deuotione Hispanorum frequentissimorum calentia templa; mirandam gentis religionem; vltroneas verberationes; Cæsarem lauantes pedes XII. pauperum, edentibus ministrantem, doctantem veste, pecuniâ. Porro in annali suo sic loquitur: Iusserant proceres nonnulli, vt Spiram denuò ad conuentum Imperatorum proficisceretur. Illic tres amplius menses commorans, testimonium Catholicæ veritati perhibui, inuidiæ victor, Ecclesiæ zelotes, vim patiens, vsquequò Domine?*

Anno

*A Schmalkald. bello**I. F. Saxo Fuldenſem Eccleſiam opplet inſolite milite.**Philippum Abbatem affligit.**Nec parcat Euāgelicis.**Wicelius metu Proſtantium fugit.*

Anno MDXLVI. bello ſociali Schmalkaldico contra Cæſarem Carolum redintegrato, cū Ioannes Fridericus Saxonicus Elector ab Ingolſtadiēſi expeditione, re parum profperè geſtâ, domum repetit, vnde uigeſimo Decembris Fuldam ingreſſus, Buchoniam exercitu quater millium equitum, peditem viginti duorum millium, inſedit; & quatruidi morâ, magnis pecorum ac fortunarum aliarum damnis prouinciam afflixit. Philippum Abbatem & Ordines patriæ, exinanito licet ærario, mutuum, ceu lytron ſpolij triginta millia florenorum, annumerare continuo iuſſit. Incolas Lutheri euangelio cum primis fauentes, parum Chriſtianè iniuriis exerceuit. Et teſtera tamen prætenſa vexillis illa Lutheri ſolennis: *Verbum Domini manet in æternum*. Wicelius in annali; *Fuſis* (Ingolſtadij) *coniuratis, dum alius aliò ſeſe confert, Saxo recolleſtis perditorum hominum reliquiis, è Sueuiæ finibus in Thuringiam biberno tempore properat, pluſquam præclara facinora deſignaturus. Quâ profeſtione, Fuldam immeritò oppreſſit, & hoſtiliter expilauit, iuxta euangelium ſuum*. Inde narrat, Wirceburgum ſe profugum, vim hoſtium effugiſſe: domumque per abſentiam omni annonâ deſpoliatam: *Quod vnum poterant, inquit, ad offendendum abſentem, vexilla ſua, Verbo Domini manente in æternum glorioſè picturata, per fenetraſ hypocausti triumphaliter oſtentarunt, quaſi verbo Domini offenderer, & non potiùs abuſu eius, ac barbarie, à verbo Domini longè ſeiuuētiffimâ*. Exportatis hinc copiis, lixarum haud exigua manus cum agrorum turbâ Fuldæ reſtitit; fama que erat, Saxonem militi ciuitatem permiſiſſe diripiendam. Quare, tumultuariâ incolarum manu coactâ, & ciuibus armatis, pridie Natalis Domini inutilis illa turba armorum terrore ſubmota. atque ita Natalem omnem lætitiã ac religionem, templis ocluſis, & ſilentibus ſacris, Mars & furor bellicus occupauit. Verùm neque ſic obduci potuit recentis vulneris cicatrix. Nam ſædo contagio ex crebris militum funeribus oborto, ciuium lectiſſimum quemque ea lues abſtulit è medio.

Anno MDXLVII. Schmalkaldico bello finis impoſitus; uictis à Cæſare captiſque præcipuis coniurationis principibus, Ioanne Saxone, & Philippo Haſſiæ. Reperio in Wicelij

schedis breuiculam collationem Schmalkaldici cum rusti-
corum bello, dignam memoriâ posteritatis.

*Collatio
Rusticani
& Schmal-
kaldici belli.*

1. Rustici acceptâ famâ euangelij, putabant sic se rem ha-
bere; & ideò tale euangelium postulabant per seditionem.
Schmalkaldici non putant, sed asseuerant, esse id Euange-
lium; & ideò infaniunt contra veri Euangelij Confessores.

2. Rustici onerati variè, putabant se exonerandos, adue-
niente scilicet libertate Christianâ; ideò arreptis fustibus &
verubus, rogabant onera minui. Schmalkaldici non onerati, sed
onerantes, præsumperunt dominationem sibi congruere, oc-
casionem euangelij sui; & ideò sumptis armis, bombardis, &c.
exiere subiecturi dominio, quidquid à suâ factione alienum
esset.

*Euangelij
quæstus &
magnum
vædical.*

3. Rustici inermes & imbelles grassabantur per Mona-
steria & ædes nobilium quorundam, vorantes, potantes, ra-
pientes, & vno impetu destruentes: at Schmalkaldici armati,
minarumque pleni, non Monasteria tantum, vel domos nobilium,
verum Episcopatus totos expugnarunt, diripuerunt, & possede-
runt; non belluando potandoque vastantes, sed claves, thesauros, do-
nationum tabulas, per vim adimentes, prædia & census in emolu-
mentum suæ factionis perpetuum alienantes.

*In Casarè
Christiana
& euangeli-
ca modè-
stia.*

*Feinds-
brieff und
Trotzbrief.*

*i. hostilita-
tis & in-
sultationis.*

*Da bleibs
dismal.*

*i. Hic ma-
neat in pra-
sentiâ.*

4. Rustici non afflixerunt Principes sæculares, multò mi-
nùs Regem aut Cæsarem ipsum. Schmalkaldici, violenter cie-
ctis Principibus sæcularibus, Comitibus & Magnatibus, bo-
na ipsorum pro suis tenent atque vsurpant. Arma tulerunt in
Cæsarem, perinde ac contra Turcam; atque duplici scripto, cum
publicè hostem patriæ declararunt.

*Da bleibs
dismal.*

*i. Hic ma-
neat in pra-
sentiâ.*

5. Rustici, cum istiusmodi patrarunt, horrendis cladibus
attriti sunt. bona eorum qui euaserant, confiscata. Schmalkal-
dici . . . hîc premit. In annali autè suo: Comitiam inde Augustæ ha-
beri cæpta, quæ vniuersalem pacem polliceri videbantur. Accitus ego
illuc, iter arripui; tresq; menses istic, dum de sarciendâ Ecclesiæ con-
cordiâ laboratur, consumpsi. Ceterum in his Comitiiis, formula
religionis illa ciuilibus, imperij ordinibus præscripta recepta que,
quam, donec Cõcilium œcumenicum, quod omnes ibi pro-
babant, saniora præscriberet, tolerari intereâ, recipi que pos-
se, Principum consensus fuit. INTERIM appellarunt. quod

*Interim.
formulare
religionis.*

Anno

Anno MDXLVIII. Philippus Fuldæ, Hamelburgi, aliisque suæ ditionis locis promulgandum curauit. Porrò, quia hoc religionis summarium Catholicis quàm Lutheranis fauere manifestius erat, certatim vndique à Misniis, Saxonibus & Hassis reiici, & aculeatis liuidisque chartis oppugnari cœpit. cuius generis in Wicelianâ bibliothecâ non pauca reperta. Vnum affine nobis scriptum, Hassiæ Superattendentium & quadraginta circiter Prædicantium; quo rationes exponunt, cur Philippi Principis sui mandato, in INTERIM completendo, parere nequeant. Exordio: *Christi fidem non esse defendendam, ne, si vel Angelus aliud de celo nuntiet.* Epilogo: *Si constanter INTERIM repudient forniculi, habituros se scire, & homines & demones aduersarios: homines mori, demones inferno damnatos teneri.* Sic illi cum Philippo tunc calamitoso Principe, quem in suæ dignitatis vitæ ac principatus discrimen, inquieti nuper, impulerant. xx. Octobris Philippus Abbas, eximio studio flagrans disciplinæ veteris in ordine Monastico seruandæ ac restituendæ, dum Concilij œcumenici negotium fit tardius, saluberrimas leges Monasteriis omnibus sibi subiectis dedit, & promulgauit; quibus tantisper omnia iam in præceptis reuerentia sisteret, vsque Concilij sapientia fortius aliquod remedium subiiceret, cuius auctoritatem in omnibus amplexurum se, numquam ambiguus egit.

*Hassiæ
Ecclesiæ
censura su-
per Inter-
rim.
Dilemma
argutum
Theologorū
Hassiæ.*

*Philippi
Basis de
vitâ mona-
sticâ &
suorum di-
sciplina.*

*Defis
1550.* Anno Domini MDL. xv. Ianuarij humanis exiit, decennali ferè munere, vt in turbido bellorum errorumque fluctibus Reip. statu tranquillè & magno subditorum desiderio perfectus; maiorum conditoriis & ipse funeratus.

*Capit
1550.
Pres. 7.* LXIII. WOLFGANGVS THEODORICVS ab Eusfigkeim XXVIII. Ianuarij Philippo successor electus. Ingenio & memoriâ aiunt vsque ad miraculum excelluisse, à primâ ætate in monasticæ vitæ disciplinâ detritum. Historiæ vtriusque, sacræ, profanæ, & peregrinationum vsu, probitatis & iustitiæ laudibus ornat eum Centuriæ scriptor.

*Caspar
Bruch.
Centur. il-
lustr. mona-
stic.
Mirac. 5.*

Anno etiam hoc eodem sacerdotum suorum iniurias ac contemptum ab se haud negligi Deus liberator insigni miraculo ostendit. Herbsteinium oppidum est in montanis Bu-

*Herbsteinij
Sacerdos à
prædonum
iniuriis mi-
rè vindica-
tus.*

choniæ, duodeviginti passuum millibus Fuldâ distans in Oc-
casum; peruigili id curâ Conrardi Launij in fide Catholicâ
perstitit ad annum vsque MDLXVIII. quo à spurco, arrogante
ac loripede apostatâ, sensim in prauiora detortum est, anti-
qui ritus vestigiis, Lutheri vanitate superfusâ. Huius in oppi-
di viciniâ prædo ferox agebat Ioannes Leiningius, facinori-
bus fama que noxæ iuxtâ notus. Hic sacerdotis Herbsteiniani
Luduici Reitzij pij viri fortunulas sat lautas speculatus, in fi-
dias struebat incauto; nactusque fortè fenescio rastellis ma-
turando exercentem, admissio equo concitus in hominem
fertur, vique abductum per socios equites deponit in propin-
quo nemore; humili veste contegit, velatque, quo dematur
liberior prospectus. Inde mentitus longinqua itinera, erran-
tem vario circuitu trahit per salebras & anfractus ingentis
siluæ. Sub noctem, sueto loco sicarij recepti, manicas & com-
pedes iniiciunt victo, arctèque custodiunt per excubias.
Hinc minæ, tormenta, & acuuum cultrorumque stimulis vul-
neratæ manus, quibus iudicatum facere, & perscribi iube-
bant pretium lytri. Dum itaque peruellitur infelix, & magno
simul mœrore pungitur, induxit animum, lytrum mille flo-
renorum postulantis adscribere. Hæc scriptura portis op-
pidi Herbsteinij clàm præfixa, iam propinquos aduertebat,
quo pretij summam ilicò conficerent, asserendo captiuo. At
captiuus eodem tempore animi mœrens, Deum poscere in
preces attentius, & aliquam præsentis ærumnæ flagitare me-
dicinam. Et ecce, paxillum cernit in stramine quo cubabat;
hoc leuiter tactæ catenæ, quibus adstricti pedes, vltro non se-
cùs ac nix à sole defluxere. Quâ ille tam inopinatâ re, mox
tanto incipit exultare gaudio, vt numellarum, quibus illiga-
tæ manus, immemor, exitum quæreret. Et fenestræ eximendæ
facultas fuit, & fiducia fugæ, quam glociens cum pullis cal-
cata fors gallina, nequidquam prodebat. Nam fauoris diuini
præsentior opitulatio, quindecim millium errore deuium in
Lichenrodium pagum Isenbergici tractus abduxit; & per-
quisitorum secutam quamlibet intentam curam fallere do-
cuit. Ergo Creinfeldianorum è vicino tractu, eo tempore pa-
triæ ciuibusque suis & propinquis redditus est, quo prædibus
iam

*Prædonum
ars vsitata.*

*Catena de-
fluunt mi-
vaculose.*

iam & pecuniâ paratis, amici ceu nexum adhuc redemptum ibant. Huius diuinæ beneficentiæ testem Luduicus sacerdos catenam cum duobus claustris S. Iacobo maiori consecrauit, Catena S. Iacobo consecrata. & in Herbsteinianâ æde, perenne monumentum suæ liberationis extare voluit.

Anno MDLI. Wolffgangus Abbas, ex formulâ religionis nuper præscriptâ, & licentiâ gliscentis iam olim hæresis omnia in deteriora prolabi cernens, lege dictâ Parochis, Curionibus, Ecclesiasticis sibi subiectis mandatum feriâ IV. post Dominicam Iudica proposuit, quo deploratâ quorundam subditorum peruiaciâ, qui religionis capitibus vsque ad Concilij œcumenici clausulam, auctoritate publicâ sancitis, cum Cæsaris iniuriâ palàm resisterent, in recens introductis & sub iudice controuerfis adhuc dogmatis ac ritibus perseuerarent, Ecclesiasticis scilicet edixit, vt ad proximû Pascha celebrandum ita se suosque instruerent, quo sine dissidiis & tumultuosis concionibus, omnia vetera instituta accuratè profequantur cum cantu, lamentis, precibus, ieiuniis, palmarum cærimoniis, sacrificiis Latinis, vti mos antiquus habuit. Item cum lectione & concione Dominicæ Passionis, obseruatione feriarum Cœnæ & Parasceues, Confessione secretâ, & præparatione ad Communionem, sub vnâ vel vtraque specie, consecratione Fontis, oleo Chrismatis, Processionibus, cunctisque ritibus iis, quos piè salubriter & honorificè maiores frequentarunt: mandatum spernentibus graui propositâ pœnâ, & parochis exauctoratione sigillatim indictâ.

Wolfgangus fugientem religionem sistere studeat.

Anno MDLII. primo vere, Gallogermanicum bellum exarsit, id est Principum coniuratorum cum Francisco Galliarum Rege, aduersus Cæsarem & Imperium Romanum, ad pileum & libertatem vocantium. Belli duces Mauritius Saxonicus Elector, Albertus Marchio Brandeburgi, V Vilhelmus Hassiæ Philippi filius, aliique. Huius belli tempestas in Buchoniâ quoque incubuit: Quippe Martij XIX. Christophorus Comes Aldenburgius pars magna Gallicæ confederationis, Fuldam magnis cum copiis ingressus est, quis huic bello conscriptas Mauritio supportabat. Quàm verò hospitaliter Fuldæ se gesserit, documento fuit V Wolfgangus Prin-

Gallogermanicum bellum.

Comes Aldenburg. Fuldam op-primet.

ceps, quem conclavi cohibitum, & triplici custodiâ in arce suâ circumdatum, per centuriones & tribunos suos, tantum non captivum attinuit. Mutuum an lytron talerorû decem millium annumerari Mauritio electori coëgit. Oppidum

*Luterbach
abducit.*

Luterbachium, Philippi Schenckij nuper industriâ pignore diruto redhibitum Ecclesiæ, Riedefeliæ genti, curante Volberto stirpis capite, restitui compulsi; quæque in arce Neuhofâ sola supererant cum instrumento tormenta bellica diripuit, & secum auexit. Georgius etiam Wicelius, ceu partium Cæsarianarum, & Catholicæ veritatis propugnator, hoc tumultu ad necem conquestus. Sed profugerat is maturè; quòd in vulgi sermonibus esset, ipsius tantum causâ eversum iri patriam; incolumem autem hanc, ipso fugato, fore.

Bellica tormenta diripit.

Vvicelium ad necem quarit.

Mauritiana factionis violentia.

Hæc à Mauritanis Fuldæ licet improbè gesta, honesto tamen libertatis & tranquillitatis publicæ consilio prætexebantur; quando fœderatis propositum erat, omnes, qui contrà niterentur, aut opibus animisve segniùs adessent, pro hostibus habere. Itaque rerum gerendarum ratio non disciplinâ, non bellico adparatu, annonâ, pecuniâ fulciebatur, sed direptionis & rapinarum licentiâ. Hinc sacrorum bona egentissimo militi ductores tamquam prædam in antecessum dabant. Sic Aldenburgius pro duce suo, ut aiebat, mutuum flagitabat, id est pecuniam, quantam poterat, maximam cogebat, sic oppidi Luterbachij eiusque satrapia restitutionem imperabat, ut antè cum helluante exercitu, quàm imperata fierent, se abiturum hinc pernegaret. Quare nihil Wolfgango profuit, quòd lauto com meatu venientes excepisset; penum, cellam, horrea, cuncta eis aperta habuisset; quodque post Regis Galliarum publicam præscriptionem, Wilhelmi Hassiæ Landgrauij intercessione, apud fœderatos militarium metationum immunitas Buchoniæ addicta fuisset. Et comiter tamen

Aldenburgij comitat.

Aldenburgius se Fuldâ discedere putavit, cum ad Dominicam Exaudi, vndetricesimo Maij, relicto chirographo Mauritij nomine, debitorem se professus, idoneè Wolfgango cauebat de mutuo decem millium accepto, & tormentis muralibus exportatis; hæc omnia pollicitus bonâ fide aliquando huic Ecclesiæ restituenda. Verum successit inde Barauis apud

Danu-

Danubium pacificatio, dicta Passauiensis, quâ Cæsar, icto cum Mauritio sociisque fœdere, bellum hoc sociale diremit. Philippum Landtgrauium & Ioannem Fridericum Saxo-
Passauiense fœdus quo ad religionē & damnorum præstationem.
 nem è custodiâ liberos dimisit, religionis libertatem non cunctis vniuersè, quod contendunt aduersarij, sed proceribus iis tantùm, qui iam antea secesserant, iniuriâ horum tumultuum ad tempus indulisit; denique, quod huius loci propriū est, proscriptos & ab se fulminatos in gratiam ita recepit, vt iis quibus damna dedissent, contra ipsos recipiendi actio non daretur: modò in posterum tamen agerent quieti, & Cæsari Imperioque obsequentes. Sed vix est, vt Aldenburgium, qui inter præscriptos extitit, quietis annumeremus, aut à doli mali culpâ liberemus, qui Albertum Brandeburgium est secutus, hominem cæstro quodam Martiali percitum, & ab omni pacis studio longè tum alienissimum.

Fr. Burch.
 Auton.
 par. 1. & 2.

Ceterùm Wolfgangus & præsentem futurósque casus æquè prouisu mentis æstimans, denique Brandeburgicâ excipiente vastitate, Francofurtum abiit, atque ibi, quod reliquum erat ætatis, extra teli iactum tranquille exegit. Legitur Wicelij epigramma in tabulam huius Antistitis huic accomodatam tempori:

*Hoc statuit signum reſta pietatis amator
 Abbas Wolffgangus ſtemmate clarus homo;
 Sed virtute magis. Hic tempora ferrea vidit:
 At miti vicit peſtore, triſte malum.*

Anno MDLIII. Albertus Marchio Brandeburgicus, cum infensus Cæsari, Imperio, Clero, bonis omnibus, magnâ ferocitate, flammis, populatione, luctu & terrore prouincias implet, Franconiam & Mœni oram perfulcans, irreuerabili damno Fuldeſem simul Ecclesiam inuoluit. Est* Schweinfurtum oppidum Imperiale versus Orientalem Franciam proximum Hamelburgo & Fuldensi ditioni. Huc Antistites, admoniti iniuriâ temporum, Ecclesiæ suæ gazam, tamquam ad asyllum sacrum exportarant, tabulas Reliquiarum auro gemmisque distinctas, calices aureos ad xc. pretiosæ vestis ad ornatum templi multiplicem synthefin. Capto igitur hoc oppido, licet permunito, & inflammato, narrant fide

* aliâ antiq. Schweinfurtum. Alberti Brandeburgici bello a- pud Schweinfurti peris Ewald. Ecclesiæ thesaurus.

digni, vniuersum illum thesaurum à milite sædè direptum, & iusto Dei iudicio profanatum. Hamelburgum, tunc temporis sectionem bonorum, decem millibus florenorum redemit.

Hamelburgum sectionem.

Vvicelij distressus & exitus.

Anno MDLIV. Georgius Wicelius patrio solo profusus emigrans, Maguntiam concessit, vbi vitæ quoque spatia confecit. quâ de re in annali suo, & fugâ Athanasiacâ: *Hoc anno Fuldanæ ditioni omnino valedixi, adeo, vt ædes quoque meas, à filiis sæculi Lutherani spoliatas ac implacabiliter exosas, diuendere coactus sim. Cui enim vsui domicilium? in quo posthac habitare per tyrannidem hypereuangelicam minimè liceret. Adegere nos, vt mutaremus*

Status hæresis inuulscensis Fulda apud omnes ordines.

*sedem (vide hæresis hîc incrementa) Centaurorum pariter & ciuium odia, minæ atque insidiæ, ne non aliquando mactet, posteaquam ante biennium mactandum, Aldenburgus frustra me domi meæ quæserat. Attamen Antistiti Bonifaciano hæc tenus (à cõsiliis) obseruio, nec erga patriam secus, quàm eram, affectus sum. Fuldam igitur, quando Moguntia mutauit, idem hîc quod illic ago negotium, asserenda nimirum & decoranda domus Dei. Plurimum temporis imperio libris, quos pro Repub. iam inde à viginti duobus annis edidi, corrigendis, mendisque, quarum nonnulli scatent, tollendis. Hæc de Wicelio; quem totiuga monumentorum lucubratiõ, pro fidei Catholicæ vindiciis, & ærumnæ tam variæ hac de causâ susceptæ, meritò vindicent ab obliuione. At alicubi lapsus est. Ita quidem res habet. Et scitum illud; *Periculum ex aliis facere, tibi quod ex vsu fiet.* Nec immeritò quoque ab illis ipsis patriâ exactus, queis, vt fræna laxarent Abbates, auctor fuit, *suaeso sacerdotibus coniugio, laicis communionem calicis.**

Terent. Heautont.

Comitia Augustana.

Religionis pace qui comprehendantur.

Anno MDLV. Ferdinandus Rex pro fratre Cæsare Comitibus Augustæ præfuit; vbi inter fluctus civilium bellorum, & Turcicæ cladis vestigia, frequens de religionis & publicæ tranquillitatis negotio habita deliberatio. Et tandem pax, etiam inter Catholicæ & Augustanæ confessionis partes, quædam inita; in quâ vt Principibus & imperij statibus, quos iam pridem antiquæ religionis pertæduisset, fidem suam impune & liberè habere permissum est, ita, qui sacerdotiis præditi, aut cleri muniis alligati, si à religione veteri desciuisent, eos loco excidere ac fructibus destitui placuit: porrò qui

neu-

neutrubi profiterentur, vt Retincti & Reformati, decretum est huius pacis formulâ non comprehendî. Qui exela-
APIHT.

Sed grauis tunc de subditis Ecclesiasticorum incidit altercatio, quos pacis beneficio frui obnixè cupiebant Protestantes. Verùm, cùm eorum postulatis varia inesset captio, petitio isthæc Catholicorum Principum actione & Ferdinandi constitutione refutata in irritum cecidit.

1575. Quare iam id à me silentio præteriri non debet, viginti abhinc annis, Matthiæ Flacci Illyrici studio supposititium quoddam & spurium Decretum emanasse, IC^{ti} cuiusdam ingenio, vt fertur, concinnatum; quo, in gratiam Fuldensium malè Balthasaro Principi suo tunc motigerorum, inquieti homines finxerunt, Ferdinandum Regem xxiv. Septembris Augustæ hoc anno, ordini equestri, ciuitatibus & Comuni, Ecclesiasticorum ditioni subiectis, pacem dedisse confessionis Augustanæ; cuius decreti inane commentum & vanitatem, proceres Catholici in Comitibus Ratisbonensibus derexerunt, anno MDLXXVI. vt Franciscus Burchardus præclarè docuit, in Autonomiâ suâ.

Parte 1.
c. 6. & parte 3. ad finem.

Desit
1558. Anno MDLVIII. xxix. Aprilis Wolfgangus Abbas Erâco-furti die supremo functus est; quo & eodem anno homo Germanus non infacûdus edito libro, quem à Scipione inscripsit, speciosius quàm modestius Wolfgangum ornauit, cû cum Catone contendens. *Habuit Cicero tantus vir neminem, quem Catoni præferret. Ego verò quem huic anteponam, non solûm habeo, sed quem ostendam; tantum omnes Catones rigidos superare, quantum in hoc sideribus exornato mundo solem ceteris luminibus magis splendere videmus. Is siquidem est senex ille optimus, Wolfgangus Fuldensis Collegij dignissimus Abbas; is, ex Francorum veterum antiquâ prosapiâ, & verè Germanâ ingenuitate pollens, etiam id à naturâ consecutus est, vt non contemptioris formæ, sed specie & staturâ adedò nobilis, liberalis, & tantæ dignitati adpositus nasceretur. Studium fuit prisco illi, vt vicaniis suis oppressis patrocinaretur & opem ferret, eâ quam summopere exercebat, elocutione commodâ & perfectâ: ac licet iuuenis Græcas disciplinas contemneret, eas tamen senex didicit. Hic verò noster, optimis disciplinis à puero imbutus, ad diuinæ laudis patrocinium, & mentem & cogitationem, in super*

Basil. Ioan. Herold. Scipio de discip. prætitud. Dialog. 2. de discip. ingrat. Ncio.

etiam omnem sermonem transferendum duxit, affabilis, voce plenus, & suavis. Ille, vt Romanus, cuius nemo erat omnino immunis, ex lege rei militari operam, hic suâ sponte dedit, armorum disciplinam & fortitudinem imitatus, factisque exprimens honorificam & gentilitiam; pro rebus benè gestis, præmia fortis viri omnia consequi potuisset, si summam appetere, aut humanam gloriolam caelesti philosophiâ commutare voluisset vîquam. Regressus igitur ad pietatis scholam, atque iis quæ iuuentutis delicta videbantur, expiatis, sodalitatibus instituta & præcepta pientissimè & solertissimè obseruans, mox à Principe suo, familiaribus domesticisque negotiis præfectus, continentia exemplis, frugalitate & diligentia ita cuncta administravit, vt non priuatam domum, vel tanti Collegij res gubernandas suscepisse visus sit, sed regni incommoda instaurare. dilapidatas pecunias, exhaustum erarium, & imminuta vectigalia, magnâ religione, summâ fide, breui ex minimis maxima reddidit: laborem vnus, cui vix multi satisfacerent, in se suscipiens ingentem, magnâ tolerantia, maiori & infracto animo; in quo etiam eum se præbuit, qui sinceritatis laudem ab omnibus ferret, absque iactantia, nullius suspicione afflaretur. Hæc ille. Benedictionis munus per temporum iniurias dilatatum, non diu ante obitum tamen indeptus est.

LXIV. WOLFFGANGVS II. Schutzpar à Milchling, Capit 1558. Præf. 9. quem ex militia Teutonicâ nobilem Commendatorem, decessor sibi pro Coadiutore adlegerat, Abbas creatus eodem anno. Hic, magno Wolffgangi decessoris iudicio, assumptus erat, quò præsentem quasi hæresis pestem, visceribus sui corporis implicatam auerteret, sed illa tamen, huius ope, fugata, non est.

Anno MDLXVII. Prid. Kalendas Decembris Wolffgangus Abbas mortalitatem expleuit. Defuit 1567.

LXV. GEORGIVS Schenk à Schweinsberg, trime- Capit 1567. Præfuit M. 3. stre non ampliùs gubernauit; & ob morbi vim, captus Defuit 1568. ferè membrorum officiis, maturè creptus est: nam

Anno MDLXVIII. XXV. Februarij vitâ excessit.

Capit LXVI. WILHELMVS Clarius, vitæ modestiâ, & mo-
1568. ribus antiquis spectatus.

Præf. 2. Anno MDLXX. hac luce migrauit.

Defiit
 1570.

Capit LXVII. BALTHASAR à Dermbach, cognomento
1570. Grauel, in Hassiâ Petro Dermbachio & Clarâ Clauriâ no-
Præfuit bilibus parentibus ortus, ex Decano Ecclesiæ primariæ,
 35. ipsâ memoriâ Conuersi B. Apostoli Pauli, rerum summam
 adiit. Electus canonicè, quamquam ætate minor, à Maximi-
 liano regalia, à Pio V. confirmationem accepit. Recens tum
 magni zeli, & auctoritatis doctrinæque non modicus, ex
 vrbe venerat Nicolaus Elgardus Erfortensi Ecclesiæ à Da-
 niele Archiepiscopo datus *Proëpiscopus, siue Suffraganeus.*

*Nicolaus
 Elgardus
 Lutzebur-
 gius Suf-
 frag. Erfor-
 tensis.*

Is à Pio Pontifice ad Balthasarum mandata ferebat, vt mu-
 neri gnauiter inuigilans, huc scilicet animum aduerteret, quo
 Ecclesiam domi forisq; longè famosissimam, pestiferis erro-
 ribus & hæresi liberaret. Nec vlla hîc cunctatio. Anno
 quippe MDLXXI. de auxiliis & idoneis operis ad eam rem
 gerendam motæ curæ. Et ad prælibandum operæ fructum, à
 Friderico Landauo, qui vir consiliis & fide in Principem spe-
 ctatus, Wirzburgo euocati interuallo sacerdotes de Societa-
 te I E S V.

Inter hæc Daniel Archiepiscopus Moguntinus anno MD-
 LXXI. die x. Decembris currentem benè Balthasarum exci-
 tat, & missâ parænesi, de complectendâ Societatis I E S V
 operâ, calcar addit. Atque ista eius Ordinis incunabula Ful-
 dæ nascentis exstitere, quæ mox

*Societatis
 Iesv Col-
 legiū Ful-
 dæ inchoa-
 tur Daniele
 Archiepisc-
 Moguntino
 fauente.*

Anno MDLXXII. adoleuerunt; & gratulatione, benignoq;
 fauore Capitularium etiam excepta sunt. Vnde aperto gym-
 nasio, & collectâ iuuentute,

Anno MDLXXIII. stabiliùs quoque, quæ tenera cresce-
 bant, lætis iuxtà aduersisq; radices egère.

Balthasar etiam in æde Societatis, quæ à Franciscanis de-
 relicta, benedictione solenni affectus à Stephano reueren-
 tissimo Suffraganeo Magontino.

*Balthasar
 benedictus
 Abbas.*

Constitutiones itidem tunc salubres edidit, disciplinæ
 monasticæ sancientiæ & releuandæ; easque per principis Ec-
 clesiæ

*Formulam
 visa corre-
 ctioru ediri*

clesiæ Decanum, Hermannum à Windthausen, promulgari, & in vsum reuocari voluit, ac certè optauit.

*Matthiæ
Illyrici dis-
putatio cū
Societatis
IESV
Theologiæ.*

Et hoc tempore, Oswaldus Redlingius & Christianus Haluerus, Societatis IESV Theologi, concertatione non ignobili, Matthiam Flaccum Illyricum, è grege Centuriatorum vagum erroneum oppugnarunt. At impar hæresiarcha, quod in præsens nequirit, mendaci pòst edito libello præstare conatus est.

*Henricus
Valesius
Poloniæ rex
Fulda de-
git.*

Per idem tempus fine anni, XXIII. Decembris, Henricus III. Galliarum, iam tum Poloniæ Rex electus, magno procerum Gallicanæ Poloniæque stirpis agmine Fuldam introiit, & mirificam in Balthasarum Principem, atque etiam aduersus Societatis Collegium, benevolentiam declarauit. Natalem Christi Domini diurnâ nocturnaque prece, communicato quoque Christi corpore, religiosissime in æde Societatis exegit.

*Tumultus
Fuldensis
exordia.*

Sequenti biennio fluxêre in diuersa ordinum huius ditioris animi, Balthasari egregios conatus, & insolitæ lucis incrementa, suafu non optimorum, sibi posterisque rati fore damno iuxta ac discrimini. Per lenta itaque & obscura, & vt factio se rarè premit, denique per aperta ruunt, ad Balthasari cogitata consiliaque, ceu parum instituto suo commoda, palàm infringenda. Verùm hæc acta angustiis Chronologiæ tabellis includi nequeunt.

Anno MDLXXV. Matthias Flaccus Illyricus, Philippi Melanchthonis, omniumque Adiaphoristarum & Interimistarum acris insectator: sudes in symmystarum suorum oculis, ex quo Peccatum non accidens, sed substantiam esse docere cœpit: denique subseffor ouilis Fuldensis, extorris ab omni ferè Protestantium cœtu, Francofurti ad Mœnum peste è medio tollitur.

*Balthasar
Abbas de-
ponitur.*

Anno MDLXXVI. XXII. Iunij Hamelburgi Balthasar Abbas, coitione partium, abdicare cogitur. Nec facilè dixerim, quantam ea molitio animarum iacturam & pestem secum traxerit. Exstat *informatio iuris scripti*, & æquitaris. ex huius præfatione, qui volet, vberiore facti narrationem hauriat.

Ceterùm Balthasar Hamelburgico tumultu elapsus, cùm iam

iam securior ageret; inter eà partium primores Natali S. Ioannis Baptistæ Fuldam ingressi, in verba sua ciues sacramento adegere. Legati cum Imperio in ciuitate relictī; ex quibus Nit- rhardus à Thungen Wirceburgensis Ecclesiæ Decanus; qui post eà Præsul Bambergæ factus est.

*Fulda no-
uis dominis
iurat.*

*Nitthardus
à Thungen
pōst Episc.
Bamberg.*

Eodem quoque tempore, per Maximiliani Cæsaris Legatos, mandatis interpositis, acta Hamelburgensia rescissa, & apparere apud Cæsaris tribunal iussi rei. Balthasar Hamelburgo digressus, per fugium in arce Hausenâ Moguntinæ ditionis habuit. Inde Francofurtum abiit; vbi aliquot diebus in Dominicanorum monasterio commoratus, Ratisbonam ad Comitata proficiscitur. Hic Maximiliani Cæsaris intempestiua mors, restitutionis præsentem quasi spem discussit. At Præsul, nihilo seciùs annum integrum, quadriduo minùs, haud sine magnis impensis illic substitit.

*Ratisbona
Comitia.*

Annus MDLXXVII. iam processerat, cum Rudolphus II. patris successor, multis super Fuldensi causâ consiliis agitat, dum controuersia magis liqueret, Sequestro ditionem hanc regendam statuit. Itaque nominatus Administrator, Henricus à Bubenhausen ordinis Teutonici magnus Magister, qui XXXIII. Aprilis cum Achille Ilfungo Cæsaris Legato Fuldam veniens, ditionis gubernacula suscepit, exeunte Georgio ab Ehrtal, qui pro Reuerèdissimo Iulio, Wirceburgensi Præsule, magistratum gerebat. Porrò vice Henrici, primus inde Proprinceps datus Ioannes à Gleichen ordinis Teutonici, pluresque interuallis submissi, functione modò temporariâ.

*Sequestro
datione
Fuldensis.*

*Henricus
Teuton. Or-
din. Magist.
Admini-
strator per
suos.*

Anno MDLXXVIII. Balthasar Abbas Sextili mense Viennam ad Cæsarem profectus, quadrimestri illic posito, Mauritium Winckelmannum, virum consilio, religione, vsuque rerum præstantem, morte amisit. Ortus ille erat ex Brunsvigiâ, ciuitate Gottingâ; & in Prætorio Spirensi clarus olim Assessor, inde Fuldæ Cancellarius, magnitudinem ingenij civilisque peritiæ, multis documentis approbavit. Ceterum, Balthasar, Viennâ reuersus Aschaffenburgum, Danielem Archiepiscopum adit; cuius gratiâ studioque, Seligenstadij sedem fixit, quoad Cæsaris decreto attributa Bibersternia præfectu-

*Mauritius
Winckel-
mannus.*

fectura, ac certa pecuniæ pensio, tum dignitati sustinendæ, tum prosequendæ liti.

*Balthasari
secessus.*

Anno MDLXXIX. in arcem Bibersteiniam secessit; & moderationis, patientiæ, hospitalitatis officiis indulgens, doctrinæ pietatisque studiis ita se totum tradidit, vt in summâ ac diuturnâ vacatione, otij parum, negotij ei plurimum superesset.

*Eius Apo-
phthegma-
ta duo.*

Ceterùm honestissimum hunc Balthasari secessum magis quàm exsilium, iuvat egregio ipsius diuergio claudere. Quippe sciscitanti, ecquo tandem animo ferret, qui lædere voluisset neminem, prodesse suis vel maximè, tamè odia non euitasset, & principatu ac honore simul excidisset? respondit, *illius temporis venire in mentem, cum nec Princeps, nec Abbas fuisset*. Et Deum adhuc plus sibi, quàm optârat, reliquisse. Causam quidem suam, hortante conscientiâ, non negligere; at inimicorum nemini solitum irasci.

Alius ex familiarium numero hortabatur, vt in tam acerbâ fortunâ staret animo, Deoque fideret. Atqui ille: *Deo sanè quidem fidendum est; sed, vt tam lautè, quàm adhuc, me habeat, sperare non debeo; et si de pane & aquâ prorsus securum esse me iubeat*. Habes certè mentis honestæ facem; inde à Patientiâ immortalis, hinc ab animi magnitudine lucentem: quæ quidem Balthasari ornamenta propria, & in paucis illustria fuere.

*Seminariū
nobilium
adolecentiū
Fuldæ insti-
tutum.*

Anno MDLXXXIV. Gregorij XIII. Pontificis, orbe toto cantatâ munificentiâ; Balthasaro adlaborante, & Rectore Collegij Soc. IESV, Petro Lopperio Frisio, curam exhauriente, in Fuldensi gymnasio nobilium adolescentum Seminarium institutum est, qui ex Septemtrionibus orti, in spem collapsæ maiorum fidei resuscitandæ, gratis hîc alerentur, & in liberalibus disciplinis castè pieque educarentur. Salutare id, & Germanis vtilissimum inuentum. Hinc namque fecunda ingeniis ac auitâ pietate plurima iuuentus eucta, Saxoniam, Thuringiam, Westphaliam, vicinaque loca, quin & Sueuiam aliasque Germaniæ prouincias, fidei Catholicæ, ac elegantioris litteraturæ famâ fructuque compleuit.

Anno MDLXXXVI. Henrico ordinis Teutonicis supremo Magistro se abdicante, xx. Februarij Maximilianus Archidux

dux Austriae Rudulphi Cæsaris frater, & Magisterium ordinis, & Fuldensis Ecclesie simul administrationem accepit. Maximilianus Archidux Henrici successor. Missi itaque Fuldam Legati, Ioannes Eustachius Westernachius, & Leonardus Kircheimerus Marienthemij Cancellarius, qui Principis nomine solennia muneris capefferent. Eodem item anno xvii. Septembris ipse Archidux Fuldam ingrediens, à Prepositis & nobilitate honorificè excipitur. Idem anno sequenti à procerum parte Rex Poloniae electus est.

Anno MDXC. xi. Martij Fuldam iterùm accessit; & secundâ Aprilis abiit.

Anno MDXCI. Christiani Electoris Saxonie auspiciis, duce Christiano Anholtino, magna vis equitum peditumq. Galliam petiit. Ex his, qui à Thuringia & Brunsvigie finibus Rhenu spectabant, pars Fuldæ intra mœnia recepta, in Iudæos confurrexit; quorum domos etiam, suafu quorundam incolarum, rapinis, aliaque militari lasciuiâ, vexauit. Iudæorum etsi alij aliò plerique dilapsi, tumultu tamen sedato, rei ipsi suæ non defuerunt; sed & iniuriâ Cæsari expositâ, iustâ se ultione vindicarunt. Itaque Legati Cæsaris, duodecim millium florenorum indictâ multâ, ciuitatem portarum clauibus spoliatam etiam exarmatūr. At Comitibus post eâ Ratisbonæ habitis, bona pars multæ ciuitati condonata, Balthasari deprecatione, & Optimatum patrociniis. Neque Saxo, aliique confœderati diu fuere suâ expeditione lati. Electore enim inorte raptò, miles cœpit in Galliâ tumultuari, ac inopiâ demum victus ac ærumnis, ad sua spontè relabi.

Anno MDXCII. Hersfeldensem inclitam Abbatiam, Herfeldensis Lubonia successor. quam Luduicus Landauus Abbas Catholicus morte suâ destituerat, Craffio profanus & hæreticus inuaserat, Ioachimus Rollius, à Luduico ex parocho Ordini insertus, ne profus etiam nomen Catholicum amitteret, res enim dudum abierat, canonicè impetravit; Balthasaro præcipuas in eâ causâ partes agente.

Anno MDXCIV. Balthasar litis suæ gratiâ, & querendi tandem exitus diuturnæ causidicæ, Ratisbonam ad Comitiam iit; quæ tributis cogendis, & bello Turcico instaurando, indicta fuerant. Venerat anni exordio xii. Ianuarij Fuldam

*Oftauus
Tricaricen-
fis Episco-
pus Legatus
S. A.*

Oftauus Tricaricensis Episcopus, Sedis Apostolicæ Legatus, qui de restituendo Abbate, reconciliandisque partibus, curam quam potuit maximam, at frustra adhibuit.

Anno MDXCV. equites Belgæ hac in Pannoniam aduersus Turcam profecti, sumptu militari ditionem onerarunt.

Sequenti Legatus Apostolicus iterum affuit, Clementis Pontificis hortatu, concordiam partium vrgens in Balthasari deiectione.

Pessia.

Anno MDXCVII. pestilentia lues Fuldam affixit; ciuiumque salutem, Collegium Soc. IESV, aliquot etiam capitulum iacturâ, redemit.

*Hassia mo-
ra.*

Anno MDXCIX. Hispaniarum Regis hiberna apud Westphalos, in Imperij finibus, collocata. Quidni Imperij salus in dubium vocata, vindicetur? Ergo

Hassica terribili tremit horrida terra tumultu?

Sed tamen vt Buchonia in partem veniat oneris, pars militum, ex Cattis in hanc ditionem deportata, iners & otiosa hæc refedit; tanto colonorum & prouinciæ damno, vt in hanc usque diem mali sensum circumferat.

Maximiliany.

Accessit & Archidux Fuldam XXIv. Septembris: ac Bibersteiniam in arcem comiter quoque Balthasarum salutatum iit. Inde Marpurgum profectus, iter flexit in Saxoniam.

Anno MDC. datus ex palatinis & domesticis Archiducis Fuldæ gubernator, nobilis vir, magnoque Catholicæ religionis studio, Vdalricus à Stotzingen; qui decimus & vltimus proprincipum extitit. Quorum hæc series:

*Cruces præ-
fixæ, signū
Ord. Teut.
fuisse.*

1. ✠ Ioannes à Gleichen.	<i>Anno
Domini.</i>
1578.
2. ✠ Ioannes ab Hohrt.	1579.
3. ✠ Ioannes Georgius à Dachenhausen, vsque in sequentem annum.	1580.
4. ✠ Adam à Klingelbach. I. Hohrt, iteratò in seq. annum.	1581.
5. ✠ Ioannes Michaël ab Obentrautt, in sequentem annum. Adam Klingelbach iterum. cui successit	1582.
1583.
6. ✠ Ioannes Eustachius à Westernach. I. M. Obentrautt iterum.	1586.
7. Eustachius à Schlitz dictus Gortz, vsque ad XI. Iulij anni	1587.

1597.

Adam

1597.

Adam à Klingelbach tertium.

8. ✠ Ernestus à Buseck dictus Munch.

1599.

9. Wilhelinus Katzmann ab Englis.

1600.

10. Vdalricus à Stotzingen.

Eodem hoc anno monstifera forma partus hîc editus: vnica ei auris; os quale gallinæ Calecutiæ; duodeni manibus pedibusque digitis, sexus femina.

Anno MDCI. pons, quo Fulda versus D. Andree iungitur, opere insigni perfectus, curâ Archiducis, vsui & ornamento ciuitatis. Opus in longitudine pedes CCCXXXVII. in latitudine colligit vicos duos.

*Pons Ful-
danus.*

Anno MDCII. diurnæ controuersie modum imposuit.

Quippe Rudolphus Cæsar, iustitiæ & æqui memoriâ tactus, VII. Sextilis sententiâ secundum Balthasarum pronuntiatâ, lucem & vitam pressæ dudum causæ retulit; Principem & Abbatem Ecclesiæ ditionique suæ restituit, actores grauis

*Balthasari
restitutio
sententiâ
Rudolph.
Cæsaris.*

multæ damnauit. Ipse Maximilianus administrator, bonæ causæ non affuit modò, sed per splendorum nobilesque Legatos, iudicatum exequutus est. Atque ita Cæsaris & Archiducis auctoritate, excitatis omnium ordinum studiis & obsequiis, XVI. Decembris Balthasarum, adparatu sanè non ineléganti, ecclesiam primùm, & mox ciuitatem suam ingredientem spectauimus.

*Maximi-
liani Ar-
chid. sauer.*

Comperit sententiæ late famâ, magni proceres ex Germaniâ, imò ex Vrbe Cardinales, atque adeò ipse Pontifex, honorem ac reducem felicitatem Balthasaro gratulati sunt.

*Gratula-
tio.*

CLEMENS PAPA VIII.

Dilecte fili, salutem & Apostolicam benedictionem. Ex litteris dilectionis tuæ, extremo Augusto mense datis, tum etiam ex Cæsarei decreti exemplo, quod illis adiunctum erat, abundè cognouimus, quid actum, quid ve definitum sit, in eâ causâ, quam in aula Cæsareâ, consiliisque illis agitabas. Nos autem qui licet immeriti & indigni, illius vices in terris gerimus, qui diligit iustitiam; & iustitia & iudicium correctio sedis eius; sanè semper & vbique voluptatem capimus, vt suus iustitiæ locus tribuatur. Te verò, fili, paternè in Domino amamus; & quem pium zelum ostendis pastoralis curæ sedulò exercendæ, fidei Catholicæ propagandæ, & denique animas

Christo, eius adiutrice gratiâ, lucrandi, valdè certè commendamus. Idque tibi feliciter euenire, in Domino optamus. Tibique intereâ nostram Apostolicam benedictionem benignè impertimur. Datum Romæ apud SS. Apostolos, sub annulo Piscatoris, die XII. Octob. Pontif. nostri anno XI. Atque hæc summi Pastoris vox, non surdis auribus à Balthasaro excepta, vel segni studio præterita, territantibus licet, & frementibus etiam dynastis, qui antiquos mores, canamque maiorum fidem, hîc reuirefcere nolebant.

Hamelburgum,

Anno itaque MDCIII. Hamelburgo oppido, quod ab anno MDXXIV. hæresin imbiberat, honorificâ istuc legatione missâ, ad initium Septembris vetera sacra restituta. tumultu nequidquam excitato; qui, vbi Cæsaris mandato repressus, denique Pastori suo & Principi incolæ morem gessere. Impositus oppido nouus Curio, additiq; sacerdotes de Societate IESV duo, qui biennium illic circiter, rei Christianæ causâ, commorati sunt.

Fulda,

Anno MDCIV. Ciuitas item Fuldensis ad Catholicæ religionis consensionem traducta, publicis eam in rem factis decretis; & in oppidi parochiâ, non sine adparatu doctorum & nobilium vicorum, promulgatis.

Locaque plurimarestituta Catholic. Eccles.

Inter hæc, cum iam oppidis, vicis, pagisque diuersis prisca religio palàm effloresceret; & Romæ famâ literisque percrebuisse, ad viginti millia hominum, manus dedisse veritati, litteras eâ de re Octavius Parauicinus Cardinalis, protector Germanicæ nationis, ad Balthasarum dedit. queis significabat, *Clementem VIII. Pontificem Maximum, exhilaratum seo nuntio, coram amplissimo purpuratorum Collegio Balthasari studium summamque industriam magnis extulisse laudibus.* At, vbi hæc ita Romæ gesta Balthasar cognouit, patrio sermone priuatim, ita se ad modestiam reuocauit, vt scriptum eiusmodi meditaretur, ex cuius autographo partem de verbo transferre placuit.

Balthasari Abbas animi submissio.

Quod ad subditorum Fuldensis Ecclesiæ conuersionem, se non diffiteri, quin aliquot milleni iam nunc expiati, ritu Catholico sacram Synaxin adierint; & numerum adhuc superesse notabilem eorum, qui, tantum auxilio opeque non destituantur, accessionem

maso-

maiolem facturi sint. Porro, quòd huius rei quidquam industriae operaeque suae adscriberetur, id verò numquam praese tulisse: sed omnia, uti par, diuinae Maieitati in primis, tum Caesaris iudicio sententiaeque latae, ac denique Societati IESV, bonorumque hominum studio tribuere, quorum vigilantia curam in tam salutaris negotio sit usus. Et, quia aduersarij serias non agant, sed in se ferociter incurrere haud dubitent, optandum esse, ut ad tam Deo gratum opus promouendum, Caesarea Maieestas suam item operam conferat, & auctoritatem interponat.

Anno MDCV. & citeriore tempore, leges in veneficas & sagas impigrè exercuit; nec sentinam hanc, assiduo licet Vulcanos, exhaustis. Hæc pestis incolarum non infimos ciuitate exclusit; qui religionem obtentui sumpsere, ut saluas vxores educerent.

Hæc & id genuseminentiora Balthafari studia erant; cum ecce mors subita, longè maiora interuertit.

Defuit
1606.

Anno quippe MDCVI. vbi Martij quintusdecimus affuit, rem inter diuinam, plenus bonarum cogitationum, & recens ab exomologesi, reumate venis oppletis, veterno constrictus est; quo ad secundam vsque vigiliam noctis laborans, totâ lugente aulâ, Deo tandem spiritum reddidit, ipsâ memoriâ S. Benedicti, cuius Regulam olim publicarat; & sequi se verè profitebatur. Sepultus ipse in exedrâ principis ecclesiae, monumentum suae erga Deum pietatis, altare reliquit, in templo Collegij Societatis IESV, mole, marmore, alabastro & opere statuario excellens.

Sagaxum
supplicium.

Balthafari
mors.

Altare ab
corruptum.

Luxerat ostiduo antè, Ioachimi Hersfeldensis Abbatis mortè, cum quâ testabatur, Ecclesiae illius cuiusmodi reliquas spes, tamquam funere efferri. Hinc terrores ex composito improbi & multiplices Balthafaro obiecti; ut mortis ipsius prius antecursores audiremus, quàm spectatores essemus. Sed hoc loco velum obtendere fatius sit, quàm quis in hoc improuiso Principis casu, hominum affectus extiterit, prosequi verbis.

Ioachim.
Abbas
Hersfeld.
quibus an-
te obitum
lo successe-
re.

Cæpit
1606.

LXVIII. IOANNES FRIDERICVS à Scwalbach, ex primariae ecclesiae Decano creatus Antistes, xxii. die Martij,

quæ hebdomadæ maioris erat feria IV. Natus is regionis Hassiacæ solo, Gießæ oppido, ad Loganam amnem; vbi stirpis paternæ domicilium. Maternum ei genus ab Hertingshausis. Educatus Dilingæ, Fuldæ, & Maguntia, in Societatis IESV gymnasiis; in ò contubernis. Institutum S. Benedicti Fuldæ complexus est, anno MDLXXXIII. at corpori Congregationis sacerdos adscriptus, anno MDXC. Confirmatus anno primo regiminis, XIX. Kalend. Septembris, à Paulo V. Pontifice maximo, qui, per Leonardum Agricola Procancellarium, præclarâ missâ parænesi, ad vigilandum, idque præcipuè agendum hortabatur, vt Catholica religionis dignitas apud subiectos populos conseruaretur; & pietas Prædecessoris, prudentiâ, vigiliantiâ, pari virtute & sedulitate expleretur. Porrò regalia, & principatus alia stabilimenta, anno MDCVII. ineunte autumno, Rudolphus Cæsar impertiit.

Confirmatio I. F.
1606.

Inuestitura.
1606.

Sed, quia sapientum voce admonitus, *Virtuti laudes post funera rectius persolui, & ab exequiis maius venire nomen*, fat sciens sum; vela hinc contraham, & operi manum subducam, faciliùs ita fore perspicens, vt & DEI MAIORI GLORIAE seruiam, assentationis speciem omnem effugiam; denique aliorum modestiæ, meæ verecundiæ iuxtà consulam.

I N D E X

V E R B O R V M E T R E R V M

I N S I G N I O R V M.

A.

B.

A bbatis vina effigies exhibetur. 215	B althasar Abbas Fuldenfis. 365
Abſtinentia à cenâ. 34	Abdicare ſe cogitur. 366. eius 368
Adſo Preſbyter Fuldenfis. 226	ſecefſus. 368
Adelbertus Bambergæ dominus. 143	Sententiâ Rudolphi Caſaris reſtuitur. 371
S. Adelbertus Prætorum Apoſtolus an Fuldenſibus annumerandus. 76	Eius animi ſubmiſſio. 372. mors. 373
Adera ſtuitus. 4	Bantum S. Dionyſij. 143
Advocati pœna neglectæ iuſtitie. 254	S. Bardonis vaticinium de ſuâ morte. 72
Adumar Comes. 226	Paralyticum ſanat. 72. ſanctitas eius comprobatur. 72
Ægil ex B. Sturmionis genere à teneris cæcatur Fulda. 21	Baſilica Fuldenſis ruina. 97
Eo Abbate, quàm floruerit Congregatio Fuldenſis. 92. & 275	Bangulfus Abbas Fuldenſis. 26. & 275
S. Sturmionis acta libro comprehendit. 193	V. Beda S. Bonifacio gratus. 40
Affectus in conſanguineos quàm noxius in Eccleſiis. 267	S. Benedicți monaſteriorum diſciplina ante cccc. annos. 49
Alabingus Italia dynaſta, origine Francus. 226	Bennith Comes Amalungi filius. 217
Albinus, ſeu Alcuinus ex Angliâ Fulda doctör. 40. & 53	Berosbach. 16
Albrata Comitiffa Banzenſis. 31	Berthons I. Fuldenſis Abbas. 298
Aldenburgius Comes Fuldam opprimt. 356. Eius comitas. 360	Berthons II. Abbas Fuldenſis. 308. eius acta. 309
Alcholfſus Abbas Fuldenſis. 298	Berthons III. Abbas Fuldenſis. 313
Altaria exſtruſta ſuper cryptis. 106	Berthons IV. Abbas Fuldenſis. 314
Almarum. 9	Biſchofsheim villa. 242
Amerbachum. 143	S. Bonifacius in Friſiâ martyrio oppetit. 188.
B. Amichadus Scotus Fulda doctet. 83	A ſancto Sturmio Fuldam transferatur. 18
Anglia quid Fulda debeat. 53	Eius in Thuringiam aduentus. 9. eius manſiones. 4
Anglia doctrinâ, litteris, ac rep. florens. 40	Degit in monte S. Virginis, & congregationem monachorum erudit. 146
Anglicana gymnaſia. 40	Eius conſilium de Fuldenſi monaſterio condendo. 10
Animadverſio divina ob clauſuram neglectam. 32	Quid illi Fulda debeat. 53
Anniverſaria maiorum. 193	Sturmium Abbatem creat. 146
Anthadus Præpoſitus. 230	Finem vite prædiſt. 204. quando paſſus. 10
Anthannia. 17	Eius in ſacrilegos Xelms. 202. in Sedem Apoſtolicam obſervantia. 201
Antiquariorum Fulda peculiaris honos. 46	Eius primus tumulus. 103. & Fuldam tranſlatio. 104
Aſtribus cœnobita Fuldenſis Romam legatus. 58	Borſta magna & parva. 4
	Bra-

INDEX VERBORVM ET RERVM.

<i>Bratiarium.</i>	216	<i>Communicatio suffragiorum.</i>	17
<i>Buchonia incola, Fræcine, an Thuringi? & 225.</i>	6	<i>Confessio Tcutonico idiomate fieri solita.</i>	158
<i>Buchonia saltus, vulgò Buchen.</i>	1.	<i>Confessio & viaticum.</i>	213
<i>Buchonia finitimi à S. Bonifacio conuersi.</i>	12	<i>Conradus I. Abbas Fuldenfis.</i>	298
<i>Buchonia solitudo variè notata.</i>	2	<i>Conradus II. Abbas Fuldenfis.</i>	301.
<i>Buchonia remotior antiquitas.</i>	3	<i>eius gesta.</i>	302.
<i>Buchonia silue vastitas.</i>	145	<i>Conradus III. Abbas Fuldenfis.</i>	304
<i>Burchardus Abbas Fuldenfis.</i>	300	<i>Conradus IV. Abbas Fuldenfis.</i>	324
<i>eius infelix regimen.</i>	300	<i>Conradus I. Rex Fuldæ sepultus.</i>	127
<i>Buriburgum.</i>	4	<i>eius erga ecclesias & monasteria fauor.</i>	262.
<i>Bymbache.</i>	16	<i>Cosmus Theologus.</i>	53
C.			
C <i>Ampanarum vsus.</i>	327	<i>Cruz adoranda.</i>	215
<i>Carolomanno & Pipino fundatoribus Fuldensibus que mens.</i>	10	<i>Cruz subscribentium actis.</i>	17
<i>Carolomannus à Bonifacio institutus.</i>	14.	<i>Cuno Abbas Fuldenfis.</i>	304
<i>factus monachus.</i>	18	D.	
<i>B. Carolomanni sepultura, & inuentio.</i>	19	D <i>Adalcherus Fuldenfis monasterio iniquus.</i>	20
<i>Carolus Caluus doctrinarũ patronus.</i>	36.	<i>Dedicatio maioris Ecclesie Fuldenfis.</i>	109
<i>Carolus Magnus in Fuldenses munificus,</i>	19. & 259. & in litteratos.	<i>Deudona Diaconus Romanus.</i>	226
	36	<i>Disciplina natura. partitio que.</i>	29
<i>Caroli Quinti admonitio de hæresi.</i>	352	<i>Disciplinarum vsus.</i>	176
<i>lauat Spira in Comitii pauperum pedes.</i>	354	<i>Disciplina diuinis officii & psalmodie adhibita.</i>	33
<i>Cassiodorus Senator. 53. eius in profugando otio animus.</i>	44	<i>Dispargum.</i>	7
<i>Castimonia domicilia non impunè contaminantur.</i>	33	<i>Diuarum litterarum lectio à S. Benedicto commendata.</i>	51
<i>Cænobium Sanctimonialium in Blankenaw & S. Lamberti.</i>	145	<i>Drusi castellum in Tauno.</i>	3
<i>Cænobium in Hochst, in Allendorf, in Rhorã, in Cellis.</i>	146	<i>Drusi trophæa Ptolomæo que.</i>	4
<i>Cereuisia.</i>	216	<i>Dura palatium, quod Marcodurum.</i>	20
<i>Certamen inter Colon. Archiepisc. & Fuldensem Abbatem.</i>	65	E.	
<i>at Imperator pro Conrado Abbate pronuntiat.</i>	66	E <i>berardus Comes Catzenellebogenfis.</i>	99
<i>Cellarum etyma.</i>	28	<i>Eberardus Fuldenfis Abbas.</i>	319
<i>Cella Bangolffi,</i>	28. & 137	<i>Eberbergum capitur,</i>	328
<i>Cella nutrices cænobitarum hospitum.</i>	25. & 27.	<i>Ecclesia auctoritate & potentiâ communita.</i>	78
<i>Cellarum vsus antiquus monstratus.</i>	26	<i>Ecclesiarum dedicatio.</i>	151
<i>Clausura monastica salutaris.</i>	29. & 33	<i>Ecclesiastica bona quid prosint iniquis possessoribus.</i>	252
<i>Collatio Rusticani & Schmalkaldici belli.</i>	356	<i>Editionis vulgata & Bibliorũ restitutio.</i>	47
<i>Colonorum varia conditio.</i>	217	<i>Egbertus Abbas Fuldenfis.</i>	292
<i>Colodani Parthenonis incendium.</i>	32	<i>Ehrloffus Abbas Fuldenfis.</i>	295
<i>Comitia Spira. 354. Augusta.</i>	362. Ra-	<i>Romam proficiscitur.</i>	296
<i>tisbona.</i>	367	<i>Eleemosyne defunctis subtrahit formidabile exemplum.</i>	176
		<i>Elmeve stagnum Frise.</i>	9
		<i>Emechilda Caroli Imp. cognata virgo Monasterium Meleze condidit.</i>	259
		<i>Encania principis basilica.</i>	121

INDEX RERVM ET VERBORVM.

<i>Episcopi benedictentis gestus.</i>	164	<i>Fuldensis congregationis studia & occu-</i>	
<i>Erkanbaldus Abbas Fuldensis.</i>	286	<i>pationes.</i>	44
<i>Eulogia.</i>	213	<i>Bonorum operum cum Societate IESV,</i>	149
		<i>& Mendicantibus Societas.</i>	149
	F.	<i>Fuldensis monasterij apud Reges & Prin-</i>	
F <i>Agorum oppidi situs.</i>	4	<i>cipes astimatio.</i>	257
<i>Fliedena.</i>	17	<i>A Regiâ potestate ad Romanam se-</i>	
<i>Franciscani Fuldam veniunt.</i>	306	<i>dem redit.</i>	293
<i>Fraternitas nobilium.</i>	132		G.
<i>Freculphus Lexouiensis Episcopus.</i>	55	G <i>eelhausana Comititia.</i>	271
<i>Frederici I. in Ecclesia libertate oppugna-</i>		<i>Gentium migrationes seruiunt fidei</i>	
<i>dâ infelix successus.</i>	272	<i>Christiana augende.</i>	1
<i>Fredericus Abbas Fuldensis.</i>	325	<i>Georgius Fuldensis Abbas.</i>	364
<i>Frideflaria seu Friteflaria monasteriû.</i>	11	<i>Gerundus Hersaugiensis Abbas.</i>	59
<i>Friteflariense seminarium.</i>	12	<i>Goertzia stirps.</i>	174
<i>Fulda seu Buchonia quomodo Thuringia</i>		<i>S. Gothardus Episcopus Hildenesihemen-</i>	
<i>annumerata.</i>	8	<i>sis.</i>	75
<i>Francie Orientali assignata.</i>	8	<i>monasterium ab ipso conditum.</i>	75
<i>Sedes conuersionis gentium, & quies</i>		<i>reformat monasteriû Hersfeldense.</i>	94
<i>S. Bonifacij.</i>	12	<i>S. Gottsfriidus Abbas Fuldensis. 295. eius</i>	
<i>Fulda Lutherizat. 351. nonis dominis</i>		<i>abdicatio.</i>	295
<i>iuurat.</i>	367	<i>Gouua.</i>	5
<i>Fulda riuus dat monasterio nomen.</i>	2	<i>Grabfeldia pagus Francici iuris.</i>	7
<i>Fuldense monasterium quomodo condi-</i>		<i>Grabfeldia nobiles sua Deo consecravit. 15</i>	
<i>tum?</i>	9	<i>Gripho Martelli filius in Thuringiâ de-</i>	
<i>eius fundatio. 15 eius modica initia. 19</i>		<i>git.</i>	202
<i>Progressus. 20. amplitudo.</i>	2	<i>Gundericus Mersburgensis Episcopus. 76</i>	
<i>Loci situs, & natura, ubi conditum mo-</i>		<i>Guntramus Rhabani nepos.</i>	156
<i>nastrerium. 22. quando.</i>	225		H.
<i>Quam excreuerit?</i>	62	H <i>abitus veterum Fuldensium Mo-</i>	
<i>Patrimoniorum eius amplitudo. 63. &</i>		<i>nachorum.</i>	169
<i>137</i>		<i>Hadamarus Abbas Fuldensis.</i>	284
<i>Latifundia, prædia rustica, arces, oppi-</i>		<i>Ottoni Magno carus.</i>	80
<i>da, munitiones.</i>	63	<i>Eius cum Pontifice simultas.</i>	81
<i>Vni sedi Apostolica subiectum.</i>	196	<i>Cardinalium in numerum refertur. 81</i>	
<i>Zacharia Pontificis priuilegijs muni-</i>		<i>Hæretici pacis habitu bellum tegunt. 77</i>	
<i>tum.</i>	18	<i>Haicho Abbas Fuldensis.</i>	283
<i>Clayuit omni genere virtutis & eru-</i>		<i>Haimo Abbas Hersfeldie.</i>	54
<i>ditionis.</i>	42	<i>Haimo Halberstadiensis Episcopus.</i>	54
<i>Principum, Dynastarum, & nobilium</i>		<i>Hamel civitas Fuldensis Ecclesie.</i>	334
<i>clientelis.</i>	63	<i>Hamelburgensium à fide desectio.</i>	350
<i>Fuldensis Abbatis ornamenta, & ex-</i>		<i>Hamalunburgum villa fisci Regij.</i>	28
<i>traordinarij honores in sacrificio, subie-</i>		<i>Hamelunburgi veteris descriptio.</i>	237
<i>ctione, confirmatione, iurisdictione Ec-</i>		<i>Hartmannus I. Abbas Fuldensis.</i>	304
<i>clesiasticâ. 63. primatu Gallia Ger-</i>		<i>Hartmannus II. Abbas Fuldensis.</i>	331
<i>manieque monasteriorum: in Pontifi-</i>		<i>Hassarodt monasterium.</i>	237
<i>calium vsu, sessione honorificentissimâ,</i>		<i>Hassia hæresim amplectitur.</i>	349
<i>muneribus quasi Episcopalis. 64</i>		<i>Hassia motus.</i>	370
<i>Eius prædria vindicata.</i>	65	<i>Hatto I. Abbas Fuldensis.</i>	277
<i>Eius inopia ex impensis bellicis, & de-</i>		<i>Hatto II. Abbas Fuldensis.</i>	285
<i>uastationibus.</i>	99. & 265	<i>à murium fabulâ vindicatus.</i>	70
<i>Fuldensis Ecclesia bipartita diæcesis. 8</i>			B B Heistol-

<i>Heisilolphus ab Egile Fuldam innu-</i> <i>itur.</i>	113	<i>Infendationum vsus.</i>	271
<i>Helmsfridus Abbas Fuldensis.</i>	282	<i>Infirmorum & senum cura.</i>	213
<i>Hennebergica stirpis occasus.</i>	351	<i>Interim formula religionis.</i>	356
<i>Henricus Pius monasterium Fuldense re-</i> <i>stituit.</i>	93	<i>Inuestitura mos.</i>	294
<i>Henricus Imp. cur dictus Claudus.</i>	255	<i>Joannes I. Abbas Fuldens.</i>	325
<i>Henricus Frisingensis Episcopus.</i>	76	<i>Joannes II. Abbas Fuldens.</i>	330
<i>Henricus Fuschius Hersfeldia corru-</i> <i>ptor.</i>	339	<i>Joannes III. Abbas Fuldens.</i>	336
<i>Henricus Valesius Polonia Rex Fulda</i> <i>degit.</i>	366	<i>incaute factiosa multitudini se credit.</i>	344
<i>Henricus I. Abbas Fuld.</i>	297	<i>frustra Langranium auertit.</i>	345
<i>Henricus II. Abbas Fuld.</i>	299	<i>Ioannes IV. Abbas Fuldensis.</i>	373
<i>Henricus III. Abbas Fuld.</i>	302	<i>Iudei puniti ob cadem.</i>	306
<i>eius gesta.</i>	303	<i>Indeorum spoliatio.</i>	369
<i>Henricus IV. Abbas Fuld.</i>	307		
<i>Henricus V. Abbas Fuld.</i>	316	L	
<i>eius expeditio in Sequanos.</i>	317	<i>Letio & confabulatio sacra super</i> <i>mensa.</i>	113
<i>Henrico Regi ministrat in longinquis</i> <i>itineribus.</i>	318	<i>Leiderati Comitibus munificentia.</i>	209
<i>Henricus VI. Abbas Fuld.</i>	319	<i>Lichtesbach.</i>	238
<i>patitur civilem tumultum.</i>	321	<i>S. Lioba Sanctimonialium in Buchonia</i> <i>princeps.</i>	13
<i>eius opera laudata.</i>	322	<i>Monasterium Fuldense frequentat.</i>	27
<i>Henricus VII. Abbas Fuld.</i>	323	<i>Eius sepultura. 23. translatio.</i>	117
<i>Hercynia.</i>	210	<i>Lintbertus Hirsangia Abbas, & inchoa-</i> <i>tor.</i>	55
<i>Hermannus I. Abbas Fuldensis.</i>	299	<i>Litania maiores qua frequentia Fulda</i> <i>celebrata.</i>	239
<i>Hermannus II. Abbas Fuldensis.</i>	328	<i>Lotharij Principis Regina templo Ful-</i> <i>densi exclusa.</i>	31
<i>Hersolfesfeldia & Hersfeldensis origo.</i>	12	<i>Lotharius Pruniam monachus incolit.</i>	79
<i>Hersfeldia.</i>	5	<i>Lotio pedum.</i>	214
<i>Hersfeldensium motus.</i>	344	<i>Ludnici Py Imp. in Fuldensem Congre-</i> <i>gationem animus.</i>	24
<i>Hersfeldensis Abbatia quomodo Ful-</i> <i>densi coniuncta.</i>	332	<i>eius liberalitas in Scholasticos.</i>	37
<i>Hildebertus Abbas Fuldensis.</i>	283	<i>eius pietas in Sanctos.</i>	221
<i>eius praconium.</i>	80	<i>De nostri temporis Hareticis pradicir.</i> <i>220.</i>	
<i>Hildesense bellum.</i>	334	<i>Ludnicus Barbatus Thuringia Comes,</i> <i>& vice-dominus.</i>	289
<i>Himalsberghe.</i>	17	<i>Ludnicus III. primus Thuringia &</i> <i>Hassie Langranus.</i>	289
<i>Hirsangienfi monasterio initium dat Ful-</i> <i>dense. Hora pag. 7.</i>	42	<i>S. Lulli commendatio.</i>	204
<i>Hospitalitas.</i>	214	<i>eius in S. Bonifacium pietas.</i>	206
<i>Hana australis riuus.</i>	16	<i>Lupi Ferrariensis monachi Galli praeco-</i> <i>nium.</i>	57
<i>Hungarorum irruptiones.</i>	120	<i>fit Abbas Bethlemitici monasterij.</i>	57
<i>Hunsfeldia capta.</i>	323. & 346	<i>Lucere.</i>	16
<i>Huoggi Abbas Fuldensis.</i>	281	<i>Lutheri ortus, & doctrina fructus.</i>	334
I.		<i>Lutherani pracones Fulda se insinuant.</i> <i>337</i>	
I <i>ncole Buchonia monasterio Fuldensi</i> <i>dedit.</i>	37	M.	
<i>Idem monasterio mancipantur.</i>	20	<i>Menus fluuius Mobin.</i>	6
<i>Incrementa facultatum Ordinis S. Bene-</i> <i>dicti.</i>	49	<i>Magon presbyter Fuldensis.</i>	28
<i>Indulgentiarum vsus.</i>	122		

INDEX RERVM ET VERBORVM.

<i>Marbache.</i>	16	<i>Ordinis S. Benedicti in Ecclesiam merita.</i>	
<i>Mariani Scoti inclusio.</i>	294		49
<i>Marinus Nuntius Apostolicus Fulden- sem Ecclesiam dedicat.</i>	121	<i>Origo Landgravorum Thuringia & Hassie.</i>	289
<i>Marquardus I. Abbas Fuldenfis.</i>	299	<i>Ortesweche.</i>	17
<i>Marquardus II. Abbas Fuldenfis.</i>	315	<i>Ostfridus in Wissenburch monasterio do- strinâ claret.</i>	58
<i>Corripitur ob neglectum habitum.</i>	171.	<i>Germanica ortographia inuentor.</i>	58
<i>& 315.</i>		<i>Otgarinus Archiepiscopus Moguntinus.</i>	230
<i>Eius merita in Fuldâ.</i>	265	<i>Ottonis Magni in Ecclesiam Fuldensem merita.</i>	121
<i>Veneno perit.</i>	316		
<i>Matthia Illyrici disputatio cum Socie- tatis IESV Theologis.</i>	366		
<i>Mauritius Winckelmannus.</i>	367		
<i>Meginsfredi clari apud Fuldenfes historia scriptoris iactura.</i>	61		
<i>Mentis honesta occupatio fugat vitia.</i>	43		
<i>Mense Abbatis Fuldenfis & Conuentus separantur.</i>	317		
<i>Mensa & refectio conuivialis.</i>	113		
<i>Missâ sub dio celebrata.</i>	238		
<i>Moguntia à Mohin sum.</i>	6		
<i>Moguntini Archiepiscopi ex Abbati- bus Fuldenfis.</i>	68		
<i>Monasterium Fuldense exstructum in memoriam S. Bonifacii.</i>	23		
<i>Monastica Bonifaciana rigor.</i>	13		
<i>Monasterium voluntarius quidam car- cer.</i>	30		
<i>Monastica vita in Alemanniâ floret.</i>	96		
<i>Monasteria S. Petri, S. Andrea, S. Ioan- nis Baptiste.</i>	140		
<i>SS. Michaëlis, Sole, Xisti.</i>	141		
<i>Monasterium Brettingense, Schluchte- rense.</i>	144		
<i>Suinsfurtense, Brustlohense.</i>	145		
<i>Mons B. Virginis.</i>	31		
<i>Mos priuilegia publicè pronuntiandi.</i>	291		
<i>Mulierum congressus vitati prisca mo- nachis.</i>	30		
<i>Mulieres Fulda à templo exclusæ.</i>	30		
	N.		
N <i>Affonij duo Comites Fulde mona- chi.</i>	331		
	O.		
O <i>Culorum continentia.</i>	29		
<i>Officia per religiosos exercèda.</i>	214		
<i>Omenestade.</i>	5		
<i>Oppidum Fuldense.</i>	25		
<i>Orationum pensa pro defunctis.</i>	175		
<i>ad Ordines qui promouendi.</i>	212		
		P.	
		P <i>Assaniensis pacificatio.</i>	361
		<i>Philippus Abbas Fuldenfis.</i>	352
		<i>Inuatur ad Concilium Tridenti- num.</i>	352
		<i>Eius statuta de vitâ monasticâ disci- plina.</i>	357
		<i>Philippi Hassie Landgrauij in Bucho- niam expeditio.</i>	345
		<i>Fulda illi patefit.</i>	346
		<i>Pactio cum eo inita.</i>	347
		<i>Pontificis Maximi summa supra Reges elata maestas.</i>	78
		<i>Poppo Abbas Fuldenfis.</i>	287
		<i>Presbyteri sepè sacrificent.</i>	212
		<i>Principum Ecclesiasticorum in Germa- niâ politia.</i>	78
		<i>Probus Fulda Grammatices magister.</i>	46
		<i>Psalmodia prisca ritum Fulda vsurpa- tus.</i>	212
		R.	
		R <i>Abanus Abbas Fuldenfis.</i>	276
		<i>Eius abdicatio.</i>	277. eius praecon- num. 156. & 125
		<i>Eius studium erga reliquias.</i>	220. erga sacram Scripturam. 249
		<i>Rabanus Archiepiscopus Moguntinus.</i>	277
		<i>Raholfus monachus architectus.</i>	106
		<i>Ratgarinus Abbas Fuldenfis.</i>	275
		<i>Ludnici Pij Regis auctoritate deposi- tus.</i>	89
		<i>Eius reditus, & mors.</i>	92
		<i>Regionum partitio alia naturalis, alia ci- nilis.</i>	6
		<i>Reinhardus Abbas Fuldenfis.</i>	328
		<i>Reliquia variorum Sanctorum.</i>	130. 132. 134. 240
		<i>ex Reliquiarum cultu miracula.</i>	242. 244. & seq.

INDEX RERVM ET VERBORVM.

<i>Reliquia furtim subduci solita.</i>	219	<i>cratur.</i>	73 & 294
<i>Richardus Abbas Fuldenfis.</i>	290	<i>Roma causam dicit ob nundinatio-</i>	
<i>Romam adit.</i>	83	<i>nem sacrorum.</i>	74
<i>Excipit Fulda Benedictum Pöfiscem,</i>		<i>Cluniacensi secessu se reparat.</i>	74
<i>& Henricum Augustum.</i>	290	<i>Sigefridus Hildesheimensis Episcopus.</i>	75
<i>Duo monasteria condidit.</i>	84	<i>Sigehardus Abbas Fuldenfis.</i>	280
<i>Rohingus Abbas Fuldenfis.</i>	292	<i>aduersus Sclanos copias educit.</i>	8. &
<i>Cum Henrico II. Romam profectus.</i>		<i>280 Sliby — p. 151. 309. 320.</i>	
84		<i>Sigwardus Abbas Fuldenfis.</i>	291
<i>Roma laus.</i>	249	<i>Sclauorum incursioncs.</i>	259
<i>Rudolphus Rex.</i>	99	<i>Societatis IESV collegium Fulda inchoa-</i>	
<i>Rudolphus excellens Fulda Scriptor &</i>		<i>tur.</i>	365
<i>Doctör.</i>	58	<i>Strabus ex Angliã Fulda Doctör.</i>	40
<i>Ruggerus I. Abbas Fuldenfis.</i>	298	<i>Quolumine ingenij emicari?</i>	42
<i>Ruggerus II. Abbas Fuldenfis.</i>	300	<i>Rabano doctör succedit.</i>	59
<i>Ruodbertus Cœnobita Fuldenfis Ro-</i>		<i>S. Sturmio à S. Bonifacio traditur in di-</i>	
<i>mam Legatus.</i>	58	<i>sciplinam S. Wigberti.</i>	183
<i>Ruthardus Abbas Fuldenfis.</i>	294	<i>Presbyter factus claret doctrinã &</i>	
<i>eius inuestitura, & landes.</i>	294	<i>miraculis.</i>	184
<i>recusat Halberstadiensem Episcopen.</i>		<i>à S. Bonifacio educatur.</i>	11
<i>Rüsthürum bellum</i>	342	<i>Cum septem sociis monasticen orditur.</i>	
<i>S.</i>		146	
S <i>abbathinus Romanus Reliquias</i>		<i>Primus Abbas Fuldenfis.</i>	274
<i>Fuldam desert.</i>	233	<i>Eius suavis gubernatio. 22. œconomia.</i>	
<i>Sacerdotum Apostolicorum paupertas.</i>		21	
204		<i>In Cassinense monasterium mittitur.</i>	
<i>Sacrarum litterarum cum profanis Ful-</i>		13	
<i>da associatio.</i>	59	<i>Ex Italiã redit, ritusque Cassinenses</i>	
<i>Sagarum supplicia.</i>	373	<i>infert.</i>	187
<i>Sanctorum corpora illaesa à templi ruinã.</i>		<i>Saxonibus Euangelium annuntiat.</i>	
124		189	
<i>Sanctorum honor.</i>	212	<i>Fii Thuringorum & Saxonum Apo-</i>	
<i>Saxonum in Thuringiam & Buchoniam</i>		<i>stolus.</i>	190
<i>incurso.</i>	190	<i>Eius persecutio.</i>	88
<i>Saxonum migratio varia.</i>	217	<i>Calumniis appetitur, & à Pipino rele-</i>	
<i>Schisma Fuldenfis Congregationis.</i>	88	<i>gatur.</i>	188
<i>Schismatis quanta improbitas.</i>	87	<i>Suorum precibus renocatur.</i>	189
<i>Schola Fuldenfis per antiqua memoria.</i>	37	<i>Sanctè moritur.</i>	190
<i>Schola puerorum in monasteriis.</i>	38	<i>Eius educatio, mores, presbyteratus,</i>	
<i>Earum origo & progressus in variis</i>		<i>miracula.</i>	191
<i>monasteriis.</i>	36	<i>Canonizatio eius ab Innocente II. fa-</i>	
<i>Earum fontes ex Britannia, Vrbe, &</i>		<i>cta.</i>	197
<i>Italiã.</i>	40	<i>Eius sepulchrum.</i>	194
<i>Scoti monachi Fuldam aduenit.</i>	95	<i>Supplicatio S. Marci nudis pedibus per-</i>	
<i>Stelligerorum factio.</i>	324	<i>agi solita.</i>	34
<i>Sepulchreti conuentionalis celebritas.</i>	258		
<i>Seminarium nobilissim adolescentum</i>			
<i>Fuldae institutum.</i>	368		
<i>Sigefridus Abbas Fuldenfis.</i>	294		
<i>Ierosolymam peregrinatur.</i>	73		
<i>Archiepiscopus Moguntinus conse-</i>			
<i>cratur.</i>	148.		

T.

T*aurus mons, an Taurus, ubi?* 3
Tharissa seu Terres monasterium.
 143
Theodorus Archiepiscopus litterarum in
Angliã reparator. 40
Thunersfeldt 304. *Theos-*

INDEX RERVM ET VERBORVM.

<i>Theotmar Fuldenſis monachus.</i>	230	<i>Wicelinus.</i>	61
<i>Thioto Abbas Fuldenſis.</i>	279	<i>Wideradus Abbas Fuldenſis.</i>	294
<i>Orator in Italiam miſſus.</i>	79	<i>Eius dignitas, & ampliſſimo potentia.</i>	85
<i>Thurichſco ſtunius.</i>	228	<i>Wicelinus ex Sacerdote fit præco Lutheranus.</i>	339
<i>Tranſlatio S. Bonifacij.</i>	109. & 113	<i>Ex prædicante ſcriniarius.</i>	339
<i>V.</i>		<i>A Luthero promouetur.</i>	340
V <i>Dalrici Hutteni præconium.</i>	337	<i>Wicelij laxitas.</i>	353
<i>Vdalricus Abbas Fuldenſis.</i>	296	<i>Eius fuga.</i>	355
<i>Venerabilis Beda S. Bonifacio gratus.</i>	40	<i>Improbicatem Euangelij Lutherani reprehendit.</i>	340
<i>S. Venantij martyris corpus.</i>	221	<i>Wilhelmus Abbas Fuldenſis.</i>	365
<i>Eius miracula.</i>	234. & ſeq.	<i>Wolffsbach.</i>	6
<i>Verecundia matronalis ſpecimen illuſtre.</i>	31	<i>Wolffhelmus Abbas Fuldenſis.</i>	295
<i>Vſuardus martyrologij Auſtor.</i>	54	<i>Wolfgangus Theodoricus Abbas Fuldenſis.</i>	357
<i>W.</i>		<i>Wolfgangus II. Abbas Fuldenſis.</i>	364
W <i>erbergia arx.</i>	323		
<i>Wernerus Abbas Fuldenſis.</i>	285		
<i>Occumbit in acie aduerſus Sarra- nos.</i>	82. & 286		

APPROBATIO.

HI Libri ANTIQVITATVM FVLDENSIVM, Auctore R. P. *Chriſtophoro Brouero Societatis IESV Preſbytero*, nil niſi Patrum præſcorum pietatem ſpirant, qui multo magis religionem Catholicam promouerunt, quam horum temporum hæretici deſtruire poſſunt. Digni igitur ſunt, qui typis excudantur, ad horum temporum peruerſos Nouatores confundendos, & piam antiquitatem defendendam. Quod teſtor

*Egbertus Spitholdius, S. T. L. Canonicus
& Plebanus Antuerpienſis.*

APPROBATIO ET FACULTAS
R. P. Prouincialis Prouinciæ Rhenana
Societatis IESV.

EGO Henricus Scherenus, Collegiorum Prouin-
ciæ Rhenanæ Societatis IESV Præpositus Pro-
uincialis, primùm pro concessâ mihi ab Reuerendo
admodum Patre Claudio Aquauiuâ, eiusdem Societa-
tis Generali Præposito, potestate, permitto P. Christo-
phoro Brouero Societatis nostræ Presbytero, vt typis
euulgare possit ANTIQVITATVM Libros quatuor, le-
ctos & approbatos à peritis istarum rerum Societatis
nostræ hominibus. Deinde verò, iuxta Priuilegium ei-
dem Societati à Sacrà Cæsareâ Maiestate x x. Septēbris
anno M. DC. II. concessum, do facultatem Balthasari
& Ioanni Moretis Typographis Antuerpiensibus di-
ctos Libros imprimendi, distrahendi. atque in vtriusq;
fidem huic breuiculo subscripsi, sigillumque appressi.
Fuldæ, xvii. Sextilis, Anno Christi M. DC. xi.

Henricus Scherenus.

Cum Priuilegio Serenissimorum BELGICÆ
PRINCIPVM.

Signat.

Buschere.

(1)

